'EN DE BRAAMBOS VERTEERDE NIET'

FACETTEN UIT DE HISTORIE VAN DE

GEREFORMEERDE GEMEENTEN

1907 - 1953

HANDELINGEN, ACTA'S, NOTULEN, AUTENTHIEKE

STUKKEN TIJDENS DE KERKSCHEURING

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015

INHOUD

DEEL 1

VOORWOORD

1. Kort Historisch overzicht

2. 25 jarig jubileum Gereformeerde Gemeenten in Nederland 1907-1932

3. De licht- en schaduwzijden van een kerk. R. D. 25 nov. 2004, J. van 't Hul

4. OM HET BEHOUD VAN EEN KERK. ***Licht en schaduw in de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten,*** **1928-1948." M. Golverdingen**

4.1 Divergentie en integratie - ***beginnende of voortgaande verdeeldheid***
4.2. De leeruitspraak van 1931
4.3. SAMENVATTING EN WAARDERING
4.4. DE BESTAANDE WAARDERING VAN DE ALGEMENE GENADE
4.5. DE ONTWIKKELING VAN DE VISIE VAN DS. KERSTEN OP DE ALGEMENE GENADE
4.6 DR. STEENBLOK ALS MENS, ALS SCHOLASTICUS EN ALS PREDIKER
4.7. SAMENVATTING EN WAARDERING; Algemene genade
4.8. De leeruitspraak van 1945 over de Algemene genade

5.2. Het verloop van de voortgezette Synode van 20 september 1945
5.5. SAMENVATTING EN WAARDERING

6.4. De achtergrond van de belofteprediking van ds. Kok
6.5. De moeizame afronding
6.6. DE LAATSTE PUBLICATIE VAN DS. KERSTEN; Tijdstip en achtergrond
6.7. SAMENVATTING EN WAARDERING; praktische positiekeuze tussen ds. G.H. Kersten en ds. R. Kok

7.3. EVALUATIE; DE GRENZEN VAN DE REDE
7.4. DE PERSOONLIJKE FACTOR
7.5. DE OVERIGE KERKHISTORISCHE FACTOREN
7.5.1. De psychologische achtergronden
7.5.2. Sociale en spirituele factoren
7.6. BREUKLIJNEN

5. HANDELINGEN van de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Gehouden te Utrecht op 29 Mei 1947
5.1. De uitspraken van twee particuliere synodes in mei 1948

6. 3 Bijlagen overgenomen uit: Om het behoud van een kerk. M. GOLVERDINGEN
I. RONDSCHRIJVEN VAN DS. R. KOK VAN 20 JUNI 1944
II. RONDSCHRIJVEN VAN DS. G.H. KERSTEN VAN JULI 1944
III. BRIEF VAN DS. G.H. KERSTEN AAN DE CLASSIS BARNEVELD 21 JULI 1947.

7. Verslag van de Classis Barneveld gehouden op Dinsdag 1 Juni 1948, inzake bezwaren tegen ds. R. Kok

7.1 VERNIEUWING EN VERWARRING, ds. M. Golverdingen
Hoofdstuk 3, blz. 162
Een theologisch testament en samenvattend overzicht

8. PARTICULIER VERSLAG VAN DE VERGADERING DER CLASSIS BARNEVELD GEHOUDEN d.d. 1 juni 1948 des v.m. 10 uur

9. KORT VERSLAG VAN DE VERGADERING DER CLASSIS BARNEVELD VAN DE GER. GEMEENTEN, 7 OCTOBER 1948 GEHOUDEN TE BARNEVELD.
9.1 DE KWESTIE VEENENDAAL IN DE JAREN 1948 EN 1949

10. HANDELINGEN van de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, gehouden te Utrecht op 28 en 29 Juni 1949

11. Voortgezette vergadering der Generale Synode, 28 September 1949 te Utrecht.

12. HANDELINGEN VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, GEHOUDEN OP 11 EN 12 JANUARI 1950 TE UTRECHT
12. 1. DE TRIESTE GESCHIEDENIS VAN EEN SYNODEJAAR (1950)
6.2 Hoofdzaken van de Generale Synode van januari 1950
6.4 Hoofdzaken van de Generale Synode van 12 januari 1950
6.4.1 De schorsing van R. Kok

13. HANDELINGEN VAN DE OP 13 APRIL 1950 VOORTGEZETTE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND

14. HANDELINGEN VAN DE OP 29 JUNI 1950 VOORTGEZETTE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND.
6.6 Hoofdzaken van de voortgezette Gen. Synode van 13 april 1950
6.6.3 De aanklacht van A. Vergunst tegen C. Steenblok
6.9 Waardering

15. SCHORSING VAN DS. KOK. Door G. M. Snel.

16.1. VERSLAG VAN DE VERGADERING met bezwaarde vrienden uit de Gereformeerde Gemeenten gehouden op 31 Maart te Veenendaal
16.2 WAT ER DE LAATSTE JAREN IN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN HEEFT PLAATS GEVONDEN
16.3 Naar aanleiding van het verslag in de Saambinder van 19 Januari 1950,
16.4. HET AANBOD VAN GODS GENADE, door ds. R. Kok
16.5 Ontmoeting van ds. Kok met ds. Fraanje

17. Drie brieven van ds. R. Kok aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in 1971

18. "Ontslag dr. Steenblok onwettig; schorsing ds. Kok onzorgvuldig." Kerkredactie R. D. 08-10-2007

DEEL 2, bladzij 281

ACTA'S VANAF 1951 TOT DE KERKSCHEURING 1953

19. VERSLAG VAN DE CLASSIS MIDDELBURG VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, 9 APRIL 1951

20. KORT VERSLAG PARTICULIERE SYNODE OOST 23 Mei 1951

21. VERSLAG VAN DE PARTICULIERE ZUIDELIJKE SYNODE, OP 25 APRIL 1951

22. CURATORIUM DER THEOLOGISCHE SCHOOL 1951

23. OVERZICHT VAN GEVOERDE CORRESPONDENTIE EN GESPREKKEN TUSSEN DS. VERHAGEN EN DR. STEENBLOK INZAKE HET AANBOD VAN GENADE. WAT AAN DE GENERALE SYNODE 1953 VOORAFGING.
Door Dr. C. Steenblok.
Uit de notulen van de Classis te Kampen, gehouden op 6 Januari 1953.

23.1 DE AANKLACHT VAN Ds VERHAGEN BIJ DE CLASSIS ROTTERDAM
23.2 VERSLAG VAN DE SAMENSPREKING (Woordelijke notulen.)
tussen ds. A. Verhagen, Dr. Steenblok en de Kerkenraad van Gouda
23.3 DE TWEEDE AANKLACHT.
23.4 DE VERDEDIGING VAN GOUDA
23.5 BEZWAREN TEGEN DE ONVOORWAARDELIJKE AANBIEDING
23.6 RONDSCHRIJVEN VAN KAMPEN
23.7 VERZOEK VAN GOUDA AAN DE CLASSIS KAMPEN
23.8 GOUDA'S VERWEER TEGEN KAMPENS BESCHULDIGINGEN
23.9 Uit de notulen van de Classis-vergadering Kampen, op 6 Jan. 1953.
23.10 Overeenkomst dr. Steenblok - ds.Verhagen; Rapport van ouderling C. Huisman.

24. NOTULEN VAN DE PARTICULIERE SYNODE OOST VAN DE GER. GEM. IN NEDERLAND, 29 APRIL 1953 TE BARNEVELD

25. ACTA VAN DE GENERALE SYNODE der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, gehouden op 3, 4, 22 en 23 Juni en 27 Juli 1953 te Utrecht

25.1 VERGADERING 3 JUNI 1953 (Breuk in de Synode)
25.2 VERGADERING VAN 4 JUNI 1953.
25.3 VERGADERING OP 22 JUNI 1953.
25.4 VERGADERING 23 JUNI 1953.
25.5 VERGADERING VAN 27 JULI 1953.

25.6 RAPPORT VAN HET CURATORIUM DER THEOL. SCHOOL VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND
25.7 RAPPORT VAN DE SYNODALE COMMISSIE VAN ADMINISTRATIE VOOR "DE SAAMBINDER" Enz.
25.8 RAPPORT VAN HET MODERAMEN DER GENERALE SYNODE over de handelingen van het moderamen met de broeders Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. M. v. d. Ketterij en Ds. F. Mallan en de ouderlingen H. Bas en D. Hage.
25.9 RAPPORT VAN DE VERGADERING VAN DE COMMISSIE VAN

SAMENSPREKING

25.10 VERSLAG VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORM. GEMEENTEN IN NEDERLAND IN DE ZITTING VAN 27 JULI 1953. Rapport van de commissie tot samenspreking.

26. NOTULEN VAN DE CLASSIS BARNEVELD DER GEREF. GEMEENTEN IN NEDERLAND, TE BARNEVELD OP 2 JULI 1953

27. VERSLAG VAN DE CLASSIS AMSTERDAM DER GEREF. GEMEENTEN OP WOENSDAG 8 JULI 1953 TE LISSE

28. HERINNERINGEN VAN Ds. F. MALLAN (1925-2010). J. Mastenbroek

29. DE BESTAANSGROND DER GEMEENTEN, DOOR DR. C. STEENBLOK

29.1 HOOFDSTUK VIII: Drie beschrijvingen van het leergeschil.
a. Gouda's acte van losmaking van 24 juni 1953
b. Het jaarboekje van 1954
c. De brief aan de synode van 7 juli 1953; verzoek tot verzoening

29.2 HOOFDSTUK IX: De scheuring kerkrechtelijk bezien.
a. De verhouding van een gemeente tot het kerkverband
b. Wanneer mag een gemeente het kerkverband verlaten?
c. Protestbrief van Gouda van 12 juni 1953
d. Andere protestbrieven
e. Ds. F. Mallan over de synode
f. H. Bas over de synode
g. Beoordeling van de synodale handelwijze
h. De breuk in Gouda
i. Besluit

30. VERZAMELDE GESCHRIFTEN VAN DR. STEENBLOK OVER VERBOND, ROEPING EN DOOP.
Door ds. J. van der Haar. Reform. Dagblad 13 juni 1980

31. VISIE DRS. VERGUNST over de kerkscheuring en het ernstige aanbod

32. P. L. Rouwendal 'DR. C. STEENBLOK'. Ontheffing docent en weerlegging van een verkeerde uitleg over het aanbod

33. Terugbik in 1977. "De vereniging van 1907", door J. Mastenbroek

34. EEN EERLIJKE UITSPRAAK
"Ontslag dr. Steenblok onwettig; schorsing ds. Kok onzorgvuldig."
Kerkredactie R. D. 08-10-2007

35. Ds. Mallan blij met "eerherstel dr. Steenblok"
Positieve reacties vanuit GGiN en CGK op uitspraken ds. M. Golverdingen tijdens jubileumsymposium GG

VOORWOORD

In Exodus 3 wordt beschreven dat Mozes een gezicht zag van een brandende braambos die niet verteerde. Deze braambos, een stekelige plant met goede vrucht, was een type van Israël in Egypte.
De vlammen toonden aan dat het volk zware verdrukt werd door de werkdruk in Egypte en door het verdrinken van de Joodse jongens.
Dat het braambos niet verteerde wijst erop dat het volk ondanks hun zonden toch bleef bestaan, ja zelfs vruchten droeg.
Mozes ziet het wonderlijk gezicht en zegt bij zichzelf: *ik zal mij nu daarheen wenden en bezien dat grote gezicht waarom het braambos niet verbrandt.*
De Heere verklaart dit grote wonder in vers 6 en 7: *Ik ben de God uws vaders, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob. Ik heb zeer wel gezien de verdrukking Mijns volks hetwelk in Egypte is en het geschrei gehoord vanwege hun drijvers; want Ik heb hun smarten bekend daarom ben Ik neergekomen dat Ik het verlosse uit de hand der Egyptenaars en het opvoere uit dit land naar een goed en ruim land, naar een land vloeiende van melk en honing.* Enz.

Israël was een type van de kerk des Heeren onder het Nieuwe Testament.
De brand in het braambos beeldt de verdrukkingen af die de kerk onderhevig is.
Van de kant van de wereld werd en wordt de kerk heftig vervolgd en in de Kerk door onderlinge twist en tweedracht, voornamelijk onder Gods kinderen en knechten, die de kern uitmaakt. Dit wordt vertoond in de stekelige doornen. Micha 7: 1.
Mozes is een type van de aanbiddelijke Zoon van God, in Zijn zending en bemiddeling voor het geestelijk Israël.

Waaraan kunnen wij zien dat de Heere in het midden van Zijn kerk woont?
Toen Christus op aarde leefde woonde de Heilige Drie-eenheid in Hem. Hij zocht in alles het goede van Zijn kerk, Hij gaf Zijn leven.
Hoeveel te meer zoekt Christus na Zijn verhoging in de hemel het goede voor Zijn kerk, zoals Hij beloofd heeft!
Als we nu alleen onze blik richten op de kerk in Christus in Nederland, kunnen we zien dat er midden in de grote afval en het verval, Christus toch nog bij Zijn kerk wil wonen, hoewel Zijn kudde onderling droevig genoeg (hopeloos?) verscheurd, verdeeld en verward is. Geen mensen, maar Christus alleen handhaaft Zijn woord, Zijn waarheid, Zijn sacramenten en werkt nog door Zijn Geest de levendmaking van zondaren, de groei en het onderhoud van het geestelijk leven. Zijn tortelduif koert nog in de kloven van de rotsen. Zijn ware aanbidders hebben nog de knie voor Baäl niet gebogen. De ellendige onder de schapen vertrouwen nog op Hem dat Hij Zijn beloften vervult. De Vader wordt nog verheerlijkt in Zijn Zoon in Wie Hij verzoend is. De Geest Die van Beiden uitgaat, openbaart en getuigt nog van die verzoening in het hart van oprechte gelovigen.

Dat de kerk een brandende, stekelachtige maar ook vruchtdragende braambos is, blijkt ook uit de historie van de Gereformeerde Gemeenten van 1907-1953.
De beschrijving die in deze bundel geboden wordt is erg incompleet. Het zijn slechts facetten. De inhoud is voor een deel afkomstig van gedigitaliseerde tekst van Digibron. Wat nooit tevoren werd gepubliceerd kan iedereen nu gemakkelijk lezen. We moeten er rekening mee houden dat daarin fouten voorkomen.

Het grootste deel is overgenomen uit vroegere publicaties, uit mondelinge overlevering en van een voornaam deel uit de historiebeschrijvingen van dr. M. Golverdingen, waarin een goed gedocumenteerd overzicht wordt beschreven.
Deze beschrijvingen zijn een aanwinst voor de historie van de Gereformeerde Gemeenten en daarbuiten. De auteur toont zijn liefde voor de gemeenten en probeert voorzichtig te schrijven om niemand te kwetsen, maar oprecht de realiteit te beschrijven.
Die de scheuring met haar voorspel heeft meegemaakt heeft een scala verhalen en anekdotes gehoord, die soms waarheid zijn, of een kern van waarheid bevatten; en soms in de wereld gebracht zijn om knechten en kinderen Gods verdacht te maken; óf aan de andere kant, om oneerlijk gedrag van geachte personen goed te praten. Tal van verhalen krijgen door zijn beschrijving een andere dimensie en worden toegelicht.
Vanzelf kan niet alles beschreven worden wat men weet. Men moet een keuze maken. Hoe het ook zij: *eerlijk duurt het langst!* Want: *'God is geen man, dat Hij liegen zal.'* En wij mogen dat ook niet doen, zeker niet in het kerkelijk leven, waar zoveel leugens verzonnen of goedgepraat worden.

De citaten in deze digitale bundel kunnen selectief genoemd worden. De samensteller is zich daarvan bewust. Een beschrijving van personen en geschiedenis toont altijd min of meer voorliefde voor bepaalde personen en voorvallen. Als dat niet zo was, dan zou de schrijver een mens zijn zonder ziel oftewel een schrijvende computer.
Toch is er naar gestreefd om iedere persoon en/of voorvallen van twee kanten te belichten. Van de kant van de beschuldigers en van de kant van verdedigers. Dit geeft meestal geen lof van lezers als men het van twee kanten beschrijft, maar wel kritiek van beide kampen. En dat is niet helemaal ten onrechte. Want deze bundel is eigenlijk niet meer dan een ontwerp, wat zeker voor correctie vatbaar is. De Heere wil geringe middelen tot opbouw van Zijn kerk soms zegenen en grote talenten die afbreuk doen aan de waarheid, tegenstaan.

Gods werk in het tijdperk van 1907-1953 is aantoonbaar. Zijn werk en leiding na de kerkscheuring die 62 jaar daarna volgden in beide kerkverbanden, is niet minder duidelijk aanwijsbaar. Al is de Geest vanwege onze zonden, dwalingen en ongerechtigheid in het 2e tijdperk in veel omstandigheden minder krachtig werkzaam. Een verdere beschrijving van de droevige toestand van de gemeenten laten we hier thans rusten.
In alle zonden, in alle ramp en leed, was het God Die grote dingen deed. Het braambos brandt nog en wij zijn nog niet verteerd zoals sommige kerkverbanden die een eeuw geleden nog min of meer bloeiden. Dat de Heere ons, óns nog draagt en verdraagt … is dat alles geen wonder?
Och, mocht onze kerkelijke grote schuld ons brengen aan de voeten van Sions grote Koninklijke Hogepriester, om met een geloofshand een tipje te mogen aanraken van Zijn Priesterlijk kleed. Dan zal er zeker kracht van Hem uitgaan tot volkomen verzoening en vergeving van onze kerkelijke en persoonlijke schuld.
De Heere zegt ook nu nog: *Schapen, schapen Mijner weide gij zijt mensen, maar Ik ben uw God!* 'Mensen'. En wat is een mens? Wat is in hem te prijzen? Er zal een eeuwigheid nodig zijn om deze trouwe Verbondsgod te aanbidden en te bewonderen dat Hij mensen die het in Zijn kerk, Zijn heiligdom zó slecht afgebracht hebben wil dragen, wil liefhebben en eens zalig zal maken.
Laten we zolang we hier nog wonen bij de brandende braambos, de Heere smeken om herstel van Zijn gebroken kerk, en een ruime mate van Zijn Geest, die Hij beloofd

heeft over Zijn ganse kerk wereldwijd te geven, bij de bekering van Zijn oude Bondsvolk Israël.

Bid met een algemene stem
om vrede voor Jeruzalem.
Het gaat hun wel, die u beminnen!

De HEERE zegene beide kerkverbanden met de zegening van Zijn eeuwig Verbond, is mijn hartelijke wens en bede.

Binnen uw muren wonen zal
Liefde, vrede met enigheid.
De huizen en paleizen breid
Zijn vol van Gods zegening al.
Om den wil der broederen mijn,
En der vrienden die binnen zijn,
Wens ik u vreed' in alle hoeken.
Omdat ook Gods tempel zeer rein
Staat binnen uw muren niet klein,
Wil ik steeds uwen voorspoed zoeken. *Psalm 122 vers 3 Datheen*

Rosj Hasjana (Joods: Hoofd van het jaar) 14 september 2015.

De samensteller, W. Westerbeke

1. KORT HISTORISCH OVERZICHT

KORT HISTORISCH OVERZICHT VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND EN NOORD-AMERIKA.

Ds. G.H. Kersten als kerkhistoricus, door H. Hille[1]

Inleiding

De kerkhistorie neemt in het werk van ds. G.H. Kersten niet de meest opvallende plaats in. Na zijn verscheiden werd in geen enkele toespraak of herdenkingsartikel aan dit aspect van zijn arbeid aandacht besteed. Evenwel heeft ds. Kersten zich zowel door het publiceren van artikelen als door het schrijven van een overzicht op kerkhistorisch terrein bewogen.

In 1984 werden zijn kerkhistorische publicaties bijeenverzameld en opnieuw uitgegeven in de bundel *Bedroefden om der bijeenkomst wil*. In een woord 'Ter Inleiding' schrijft de samensteller van deze bundel, drs. A. Ros, dat ds. Kersten zeker mag gelden als een pionier op het terrein van de kleine kerkgeschiedenis. Naar zijn mening zouden de kerkhistorische publicaties van ds. Kersten een rijke bron voor de kleine kerkgeschiedenis vormen.

Tegenover dit positieve oordeel staat echter een veel kritischer geluid van gereformeerd-vrijgemaakte zijde. In de heruitgave van de *Notulen van de algemene kerkelijke vergaderingen van de Gereformeerde Kerk onder het Kruis* (1844-1869) merkt de kerkhistoricus ds. H. Bouma naar aanleiding van ds. Kerstens *Kort historisch overzicht van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Noord-Amerika* op, dat de auteur bij het schrijven van dit overzicht in sterke mate afhankelijk is geweest van het boek van dr. J.C. van der Does Kruisgezinden en separatisten. Hij betreurde, dat ds. Kersten, die naar zijn mening veel bronnenmateriaal had kunnen opsporen, nagelaten heeft nader onderzoek te verrichten.

In onderstaand artikel zal nagegaan worden waaruit de kerkhistorische arbeid van ds. Kersten heeft bestaan, welk doel hem daarbij voor ogen stond en welke betekenis deze arbeid voor de kerkgeschiedschrijving heeft gehad.

KERSTENS KERKHISTORISCHE ARBEID

De kerkhistorische arbeid van ds. Kersten valt grofweg gezegd in drie delen uiteen.

In de eerste plaats bestaat deze uit een aantal publicaties betreffende de kerkhistorische achtergrond van de Gereformeerde Gemeenten. Reeds op 23 mei 1907 betoogde ds. Kersten als voorzitter van de 'Synode der Gereformeerde Gem. o. 't Kruis' de wenselijkheid van het uitgeven van de geschiedenis der Kruiskerken sinds 1869.

Toen de synode naar aanleiding van zijn pleidooi besloot een commissie te benoemen, die een onderzoek naar die geschiedenis zou moeten instellen, werden ds. G.H. Kersten en ds. A. Janse, beiden oud-onderwijzers, tot leden ervan aangewezen.

Helaas heeft de aan deze commissie verstrekte opdracht niet geresulteerd in een kerkhistorische publicatie. Waarschijnlijk hebben de kerkelijke verwikkelingen rond de vereniging van de Kruisgemeenten met die van de Ledeboerianen, welke in

---

[1] Gerrit Hendrik Kersten. Grenswachter en gids van de Gereformeerde Gemeenten. Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen, 1993

hetzelfde jaar plaatsvond, zoveel aandacht en inzet gevergd, dat het historisch onderzoek naar de herkomst van de Kruisgemeenten op de achtergrond raakte.
Bovendien zou een historische schets van het in 1907 gevormde kerkverband uitgebreider moeten zijn, aangezien deze behalve de geschiedenis van de Kruiskerken ook die van de Ledeboeriaanse gemeenten zou moeten omvatten. In latere jaren publiceerde ds. Kersten zo nu en dan wat kerkhistorische notities in het vanaf 1919 door hem geredigeerde blad *De Saambinder* en in enige herdenkingsuitgaafjes. Verreweg het meeste materiaal verwerkte hij in zijn Kort historisch overzicht uit 1947, waarin hij zowel de wording van de Kruisgemeenten als die van de Ledeboeriaanse gemeenten beschrijft.

In de tweede plaats dient gewezen te worden op Kerstens kennis van en belangstelling voor de kerkorde. Daar bij de reeds eerder genoemde vereniging van 1907 nadrukkelijk uitgesproken was dat de Dordtse kerkorde als akkoord van kerkelijke gemeenschap aanvaard en gehandhaafd zou worden, streefde ds. Kersten er naar de kennis van die kerkorde met name bij de ambtsdragers te vergroten. Reeds in 1907 verzorgde hij in opdracht van de synode een herdruk van deze Kerkenordening. In de dertiger jaren maakte hij eveneens in opdracht van de synode een nieuwe uitgave van het *Kerkelijk Handboekje,* een verzameling van oude gereformeerde kerkorden, voor de druk gereed. Dit handboekje was voor het eerst uitgegeven door de synode van de Christelijke Afgescheiden Gemeenten in 1840.
Ds. Kersten vergeleek een editie uit 1905 (verzorgd door H.H. Kuyper en P. Biesterveld) met verschillende handschriften, die hij door bemiddeling van de archivaris van de Nederlandse Hervormde Kerk, dr. L.W.A.M. Lasonder, uit diverse archieven ontving. Al vergelijkend ontdekte hij in een bundel uit het classicaal archief in Den Briel een tot dusverre onbekend handschrift met authentieke afschriften van diverse kerkorden. Hierdoor kon hij de handelingen van de synode van 1575 en 1578 volledig opnemen en de tekst van het handboekje op enkele punten aanvullen.

In de derde plaats verwerkte ds. Kersten vele biografische bijzonderheden over ambtsbroeders in toespraken en artikelen naar aanleiding van jubilea of overlijden. Deze artikelen getuigen van een sterke persoonlijke betrokkenheid. Ds. Kersten legde er unieke gegevens in vast. Behalve levensbijzonderheden geeft hij er persoonlijke indrukken in weer, waardoor een concreet en levendig beeld van de betrokken predikant ontstaat.
Tenslotte is er nog een aantal artikelen/herdenkingsuitgaven, waarin ds. Kersten terugblikt op zijn eigen levensweg. Hoewel met betrekking tot deze pennevruchten in strikte zin niet gesproken kan worden van kerkhistorische bijdragen, bevatten ze voor de huidige kerkhistorische onderzoeker zoveel materiaal dat ze niet onvermeld mogen blijven.

HET DOEL VAN DE KERKHISTORISCHE ARBEID VAN DS. KERSTEN

Ds. Kersten had met zijn kerkhistorische arbeid steeds een duidelijk doel voor ogen. Weliswaar legde hij in zijn artikelen omtrent de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten andere accenten dan in de in memoriams van zijn ambtsbroeders, doch een wetenschappelijk doel of doel in zichzelf hadden zijn kerkhistorische notities nooit.
De historische lijn: geen scheurkerken, maar wettige voortzetting.
Toen ds. Kersten in 1907 de wenselijkheid van het opstellen en uitgeven van de geschiedenis van het ontstaan der Kruisgemeenten bepleitte, voerde hij daartoe als

reden aan de zuivering van de laster als zouden de Kruisgemeenten scheurkerken zijn. In menige toespraak / publicatie uit latere jaren verdedigde hij dan ook omstandig het goed recht van zowel de Afscheiding van 1834, het ontstaan van de Kruiskerken in 1838 en volgende jaren als het zich afzijdig houden van een aantal Kruiskerken van de vereniging van 1869.
Wat de Afscheiding betrof wees hij op de verderfelijke invloed van de ideeën waaruit de Franse Revolutie geboren was, op de invoering van het Algemeen Reglement voor het bestuur van de Hervormde Kerk, op het loslaten van de band aan de belijdenis en op het weren van predikers, die de zuivere leer voorstonden. Zijns inziens kon een breuk in de dertiger jaren van de vorige eeuw niet uitblijven. Hendrik de Cock maakte die scheiding niet, deze was er reeds door het verval van Gods kerk. Om de ware Gereformeerde Kerk voort te planten scheidde ds. De Cock zich van het Hervormd genootschap af.
Ds. Kersten legde daarbij sterk de nadruk op de onwettige hervormde organisatie, waarbij de kerk staatscreatuur was geworden. Met name verwijzend naar de uittreding van ds. L.G.C. Ledeboer te Benthuizen uit de Hervormde Kerk stelde hij: "Wij zijn niet uit de kerk gegaan, maar geworpen; met geweld van de politie uitgeworpen, veroordeeld door de rechter keer op ,) keer". Hij voelde zich daarom ook geen scheurmaker'.
Uitgebreider nog dan de Afscheiding van 1834 rechtvaardigde ds. Kersten het ontstaan van de Kruiskerken in de jaren na 1838. Hij ging daarbij in op de geschillen die vrij spoedig waren gerezen onder degenen die de Hervormde Kerk verlaten hadden. Met instemming citeerde hij
130
de historieschrijver van de Kruiskerken, ds. N.J. Engelberts, die in 1869 schreef, dat deze geschillen de kerk in haar wezen raakten en zowel de vrijheidsaanvrage en de naam der kerk, als de kerkorde en de leer betroffen.
In 1836 had de koning de afgescheidenen de mogelijkheid geboden onder bepaalde voorwaarden vrijheid van vergaderen aan te vragen. Verschillende afgescheiden gemeenten waren, de vervolging en boetes moe, daartoe overgegaan. Anderen zagen echter in deze aanvrage, waarbij afstand gedaan moest worden van elke aanspraak op de bezittingen, inkomsten, rechten en titels van de gevestigde Hervormde - Gereformeerde - Kerk, een verloochening van de Koning der kerk. Naar hun gevoelen stelde de vrijheidsaanvrage de kerk op één lijn met een vereniging. Verder lag in de vrijheidsaanvrage de erkenning dat men een nieuw kerkgenootschap had gevormd, afgescheiden van de aloude Gereformeerde Kerk in Nederland. Dat de naam 'Gereformeerd' prijsgegeven moest worden, omdat deze gereserveerd bleef voor de Hervormde Kerk, vormde voor velen een onoverkoombaar struikelblok. Naar Kerstens gevoelen was de vrijheidsaanvrage de oorzaak van het ontstaan van de 'Kerken onder het Kruis'.
Daarnaast bestond er naar zijn inzicht tussen de uit de Hervormde Kerk getredenen verschil van opvatting over de kerkregering en de zuivere leer.
Ds. Kersten noemt in dit verband de ontkenning van de staat der rechtheid, de diepte van de val, de gevolgen van de zonde en het wegredeneren van het onderscheid tussen de uitwendige en inwendige roeping en daarmee samenhangend het onderscheid tussen de zichtbare en onzichtbare kerk.
Evenals de voorman van de kruisgezinden, Wolter Wagter Smitt, meende ds. Kersten dat veel afgescheiden predikers *een algemeen en welmenend aanbod van genade aan alle mensen* zonder onderscheid leerden. Met instemming haalde hij de woorden van W.W. Smitt aan, dat het doel van dit alles was om alle onderhandelingen, die er plaats

vinden tussen God en de uitverkoren zondaar weg te redeneren; om het bevindelijk christendom de bodem in te slaan.
Hij concludeerde vervolgens dat de buiten het afgescheiden kerkverband geraakte Kruiskerken het eens ingenomen standpunt en de aloude leer bewaard hadden en alzo de voortzetting van 1834 en daarmee van de oude Nederlandse kerk waren.
In een voetnoot vermeldde hij hierbij nog, dat deze pretentie door de christelijke gereformeerden lange tijd was betwist, doch in een samenspreking met de afgevaardigden van do kerk te Rotterdam en daarna door haar synode was erkend.
Vervolgens gaat ds. Kersten in op het proces van toenadering en afstoting van de Kruiskerken met die van de afgescheidenen, hetwelk in 1869 een vereniging van beide kerkengroepen onder de naam Christelijke Gereformeerde Kerk tot gevolg had.
Men zag, aldus ds. Kersten, de verloochening van de verschillende stukken der Waarheid over het hoofd en genas de breuk op het lichtste. Een drietal Kruiskerken weigerde beslist met de vereniging mee te gaan. De gemeenten Enkhuizen (met ds. J.W. van den Broek), Lisse en Tricht wensten bij het oude beginsel te blijven.
Naar Kerstens gevoelen bleef door dit drietal het verband van de Kruiskerken voortbestaan. Doordat na verloop van tijd andere gemeenten zich bij dit kerkverband voegden en ook het getal der leraren vermeerderde, breidden de Kruisgemeenten zich uit. Geregeld werden classicale en synodale vergaderingen gehouden. Ten bewijze dat deze gemeenten ernst maakten met hun streven in de oude paden te wandelen vermeldde ds. Kersten nog dat de Noordelijke particuliere synode hem opdracht had gegeven het Kerkelijk Handboekje uit de handschriften opnieuw uit te geven.
Kort samengevat komt Kerstens visie hier op neer, dat de afgescheidenen de wettige voortzetting vormden van de aloude Gereformeerde Kerk in Nederland, de Kruiskerken die van de Afscheiding en de Gereformeerde Gemeenten die van de Kruiskerken en van de Ledeboerianen.
Afgezonderd van de Gemeenten onder het Kruis leefden de gemeenten ontstaan als gevolg van de arbeid van ds. L.G.C. Ledeboer uit Benthuizen. Ook deze gemeenten waren naar Kerstens gevoelen niet door scheuring ontstaan. Nimmer heeft ds. Ledeboer, aldus ds. Kersten, de breuk met de Hervormde Kerk gezocht. Als bewijs daarvoor voert ds. Kersten aan dat het na de afzetting van ds. Ledeboer als predikant der Nederlandse Hervormde Kerk jaren heeft geduurd voordat deze overging tot het stichten van gemeenten; en dat enkel door de nood gedrongen, omdat kinderen ongedoopt bleven. Ds. Ledeboer, die wettig door Gods gemeente en mitsdien van God zelve tot het ambt geroepen was, bleef nadat hij uitgeworpen was dienaar des Woords; en dat ambt eiste ook de bediening der sacramenten, hetwelk in een gemeente diende te geschieden. Noodzakelijk leidde, aldus ds. Kersten, de uitwerping van een door God geroepen leraar tot het instituëren van gemeenten.
Dat ds. Ledeboer en zijn gemeenten geen contact zochten met de Kruiskerken, die eveneens de vrijheidsaanvrage afkeurden en zich wat leer en kerkorde betrof wensten te houden aan hetgeen door de Dordtse vaderen was vastgesteld, verklaarde ds. Kersten eensdeels uit de negatieve ervaringen die ds. Ledeboer had opgedaan met de 'afgescheidenen' en anderdeels uit het volledig isolement waarin die gemeenten zich sindsdien hadden teruggetrokken.
Pas na de dood van ds. Ledeboer werd voorzichtig over de kerkelijke muren heengezien. Lange tijd vormde het gebruik van de psalmberijming van Datheen een obstakel op de weg naar kerkelijke vereniging. Een conflict in de boezem van de Ledeboeriaanse gemeenten rond de persoon van oefenaar Jan Vader werd de aanleiding tot nadere kennismaking met de Kruisgemeenten. Jan Vader vormde namelijk rond 1890 een gemeente te Meliskerke, welke zich aansloot bij de

Kruisgemeenten. De kruispredikanten die in die gemeente voorgingen, verkregen vrij spoedig bekendheid bij de Ledeboerianen.
Het contact werd nog intensiever nadat oefenaar Kersten zich in 1902 te Meliskerke gevestigd had. Deze activeerde en stimuleerde het toenaderingsproces tussen de beide kerkengroepen. Zijn pogingen werden in 1907 bekroond met de vereniging van beide kerkformaties. Weliswaar was deze vereniging niet zonder wanklank - ds. L. Boone met een aantal gemeenten onttrokken zich er aan - evenwel was er een kerkverband gevormd waarvan ds. Kersten bij herhaling stelde dat er een eenheid gevonden werd, voorbereid in de harten van Gods kinderen, waarin van geen A en B vernomen werd. Ds. Kersten zag hierin Gods kennelijke goedkeuring. De gemeenten groeiden en hun aantal vermeerderde. In al de gemeenten werd gevraagd naar de oude paden. De oude, beproefde waarheid bond samen en legde beslag op de consciëntie van het opkomende geslacht.

Ds. Kersten geeft hier nog een ander aspect van de bedoeling van zijn geschiedschrijving, namelijk het bewijs van zijn overtuiging dat te midden van alle verbreking en verstrooiing de eenheid van Gods kerk rond de Waarheid openbaar komt. Een eenheid die waarachtig is. Immers de levende leden hebben gemeenschap aan Christus en aan elkaar. De geschiedschrijving zou dan ook kunnen dienen tot een oefening van de gemeenschap der heiligen en tot een opwekking de strijd aan te binden tegen de afwijkingen van de leer der gereformeerde vaderen.
Ds. Kersten dacht daarbij vooral aan het opkomende geslacht. Hij hoopte dat de jongere generatie voor de gemeenten behouden zou blijven en uit de zonen de ambtsdragers mochten komen om op het gelegde fundament voort te bouwen.
Zijn Kort historisch overzicht schreef hij dan ook niet om de loftrompet te blazen over de Gereformeerde Gemeenten, maar wel om de Naam des Heeren met ootmoed te erkennen om wat Hij gaf en liet. Hij wenste dat de herdenking van Gods grote daden, van Zijn bemoeienissen bij zijn hoorders / lezers de bede mocht verwekken om de vrede van Jeruzalem.

Orde in het kerkelijk leven
Kerstens belangstelling voor de kerkorde stond ten nauwste in verband met zijn opvatting, dat persoonlijke opvattingen en overgenomen gewoonten die men als regel voor kerkelijk leven wilde stellen, dikwijls veel kwaad hebben gedaan. In zijn jeugd had hij dat menigmaal ervaren. Niet de persoonlijke ervaring van Gods kinderen moest de doorslag geven in de bespreking van de kerkelijke zaken, maar het beschreven recht voor Gods kerk. Nadrukkelijk stelde ds. Kersten dat Gods Woord en ordonnantie in de kerk alleen heerschappij moeten hebben, opdat alle opzieners met verloochening van eigen inzicht zich én in de leer én in de kerkregering aan Sions Koning zouden onderwerpen. Slechts een zodanig geordend kerkelijk leven leidde door moeilijkheden heen en daarvan was rust, vrede en vastheid te verwachten.

Gedachtenis tot zegening
Een ander accent legde ds. Kersten wanneer hij naar aanleiding van jubilea of overlijden over ambtsbroeders schreef. Hij wenste daarbij niet de mens te verheerlijken, maar te gedenken de genade, die God in deze mensen verheerlijkt had en de dienst die zij in de kerk hadden mogen verrichten. Ds. Kersten putte bij het schrijven van deze artikelen voornamelijk uit eigen herinnering. Zo kon hij schrijven over de indruk die een ambtsbroeder op hem gemaakt had bij de eerste ontmoeting of over voor hem onvergetelijke eenvoudige mededelingen omtrent de weg die de Heere

met een ambtsbroeder gehouden had. Ds. Kersten verzweeg in zijn mededelingen de zwakke zijden en het feilen van zijn medebroeders in de bediening niet.
Schrijvend over ds. N.H. Beversluis vertelt hij over de harde wettische gang die deze leraar aanvankelijk nam; bij ds. H.A. Minderman schrijft hij over hindernissen en oneffenheden in diens leven en ds. M. Hofman acht hij geen forse prediker.
Ds. Kersten noemde dit alles wel, mat het echter geenszins breed uit, en liet het wegvallen tegenover de genade die zo rijk in hen verheerlijkt was. Het maakt het beeld dat hij tekende reëel en levensecht. Zijn ambtsbroeders waren - en bleven ook in zijn 'in memoriams' - mensen met fouten en gebreken, maar in wie het Gode behaagd had Zijn genade te verheerlijken.
Ds. Kersten hoopte dat bij de lezers de gemeenschap zou worden gevoeld met allen die de zuivere leer wensten te behouden. Hij wenste dat zijn lezers tot jaloersheid gebracht zouden worden, opdat de nagedachtenis van Gods getrouwe dienstknechten tot eeuwige winst mocht zijn. In dat verband haalde hij meer dan eens de tekst aan "Gedenkt uwer voorgangeren, die u het Woord Gods gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling".
Gods volk wekte hij op om op deze vromen te letten. Hun einde was immers vrede; een vrede, die alle verstand te boven gaat. Zij gingen voor, Gods kinderen zouden mogen volgen om eens met de schare, die Christus kocht door Zijn bloed, eeuwiglijk God te dienen dag en nacht. In navolging van de apostel Paulus riep ds. Kersten het volk des Heeren toe: "Vertroost elkander met deze woorden: En alzo zullen wij altijd bij de Heere zijn."

DE BETEKENIS VAN DE KERKHISTORISCHE ARBEID VAN DS. KERSTEN

Wanneer de vraag naar de betekenis van ds. Kersten voor de kerkhistorie gesteld wordt, dient niet uit het oog verloren te worden de bedoeling die ds. Kersten met deze arbeid had. Nimmer is het Kerstens bedoeling geweest een naam als kerkhistoricus te verwerven. Ds. Kersten had kerkhistorische belangstelling, hij las graag een kerkhistorische verhandeling, doch zijn eigen arbeid op dit terrein had immer ten doel de gemeenten die hij diende van nut te zijn, hetzij door laster te weerleggen, hetzij door op te wekken de strijd aan te binden tegen afwijkingen van de gereformeerde leer, hetzij tot ordening van het kerkelijk leven in het voetspoor dat door de vaderen naar Gods Woord gewezen was, of tot het wekken van jaloersheid op het geluk van Gods kinderen.
Voor het schrijven van zijn kerkhistorische bijdragen - met name die betreffende de kerkhistorische achtergrond van de Gereformeerde Gemeenten - steunde ds. Kersten voornamelijk op de in zijn tijd voor handen zijnde literatuur. Inzonderheid verwijst hij naar de geschriften van de kruisdominees W.W. Smitt en N.J. Engelberts. Een zeer belangrijke bron van informatie vormde voorts - zij het dat ds. Kersten deze bron kritisch hanteerde - het boekje van dr. J.C. van der Does Kruisgezinden en separatisten. Daarnaast maakte hij gebruik van hetgeen de oudere generatie hem - soms uit overlevering - had meegedeeld. Historisch onderzoek in de vorm van bestudering van de notulen van kerkenraad, classis of synode verrichtte Kersten niet of nauwelijks.
Een en ander houdt in dat ds. Kersten zijn oordeel of mening vormde op hetgeen hij veelal uit secundaire bronnen had vernomen. Uiteraard had dat gevaarlijke kanten. Het gevaar was niet denkbeeldig dat door een verkeerde voorlichting of interpretatie een onjuist beeld ontstond. Aan dat gevaar is ds. Kersten ook niet geheel ontkomen. Zo beschouwde

hij de vrijheidsaanvrage als de oorzaak van het uiteengaan van afgescheidenen en kruisgezinden. Wel gaf hij aan dat er bij deze breuk meer aspekten - zoals kerkregering en kerkleer - in het geding waren, doch het aanvragen van vrijheid van vergadering duidde hij als het breekpunt aan. nauwkeurige bestudering van de bronnen zou hem tot een andere conclusie gebracht moeten hebben. Niet de vrijheidsaanvrage, maar de aanvaarding van een nieuwe kerkorde in 1837 fungeerde als breekijzer; en deze kerkordelijke kwestie is terug te voeren tot een verschil in visie op de gemeente, welke op haar beurt weer te herleiden is op een verschillende visie op het verbond der genade. De kwestie van de vrijheidsaanvrage, die ongeveer een jaar later de gemoederen ging bezig houden, vergrootte de kloof tussen de afgescheidenen en de kruis- gezinden aanzienlijk en gaf de laatsten een sterk motief in handen ter rechtvaardiging van hun eigen gescheiden kerkelijk leven.
Van een verkeerde interpretatie getuigt ook Kerstens voorstelling van zaken rond het zich onttrekken van de gemeenten Enkhuizen, Lisse en Tricht aan de vereniging tussen afgescheidenen en kruisgezinden in 1869. Niet alleen onttrokken zich meerdere gemeenten', maar Kerstens voorstelling als zouden de genoemde gemeenten op deze wijze het kerkverband van de kruisgezinden hebben voortgezet is historisch gezien niet te handhaven. Deze stelling, die vele geschiedschrijvers op gezag van Kersten overnamen', doet tekort aan de belangrijke rol, die ds. E. Fransen van Kampen in de totstandkoming van het kerkverband van de Kruisgemeenten in de vorige eeuw heeft gespeeld'. Niet rond ds. J.W. van den Broek van Enkhuizen, de enige predikant van de Kruisgemeenten die niet met de vereniging in 1869 meeging, maar rond de buiten ieder kerkverband staande predikant van Kampen werden aan het einde van de zeventiger jaren van de vorige eeuw de eerste contouren van een nieuw verband van Kruisgemeenten zichtbaar. Ds. Van den Broek met zijn gemeente raakte in een isolement en het zou tot 1931 duren voor de meerderheid van de gemeente van Enkhuizen zich bij de Gereformeerde Gemeenten voegde. De gemeenten van Lisse en Tricht sloten zich reeds in de tweede helft van de zeventiger jaren van de vorige eeuw bij ds. Fransen aan.
Kerstens beschrijving van de Ledeboeriaanse gemeenten roept eveneens vragen op. Was het isolement waarin deze gemeenten verkeerden werkelijk zo groot als ds. Kersten suggereerde? Recent onderzoek heeft aangetoond, dat de Ledeboerianen contacten met een groot aantal voorgangers hebben gehad. Ouderling Hendrik Alberts Steenbergen van Zuidwolde (Dr.) was in ieder geval zeer goed op de hoogte met zowel de kerkelijke als de politieke kaart van Nederland. Hij volgde het kerkelijk gebeuren op de voet en was in staat inlichtingen te verstrekken over allerhande voorgangers'. Opnieuw moet worden geconstateerd dat ds. Kersten zich gebaseerd heeft op de schaarse literatuur, aangevuld door wat opgedane indrukken. Uitgebreide navraag en raadpleging van de verslagen van de algemene vergaderingen van de Ledeboerianen heeft hij helaas nagelaten.
Als bron voor de kennis van de kerkelijke achtergrond van de Gereformeerde Gemeenten hebben Kerstens publicaties slechts een beperkte betekenis. De meerwaarde boven de literatuur die ds . Kersten voor het samenstellen ervan gebruikte, bestaat uit zijn interpretatie of beoordeling van de gebeurtenissen. Een eigen mening had ds. Kersten in vele opzichten onmiskenbaar'.
Kerstens beschrijvingen worden interessanter naarmate hij gebruik maakt van overlevering en eigen ervaringen. Het is echter jammer dat hierin enig systeem ontbreekt. Ongetwijfeld moet hij in zijn vertrouwenspositie als leidinggevend predikant van de Gereformeerde Gemeenten in staat geweest zijn uit de mond van de oudere generatie kruisgezinden en Ledeboerianen menig detail van het kerkelijk leven

uit de vorige eeuw zowel lokaal als nationaal op te tekenen. Slechts hier en daar in zijn Kort historisch overzicht en iets meer in zijn herdenkingstoespraken/artikelen is daar wat van terug te vinden'.

Kerstens notities worden uitvoeriger en nauwkeuriger wanneer hij kan putten uit eigen herinneringen. Met name over de vereniging van de Kruisgemeenten met de Ledeboerianen in 1907 en het er aan voorafgaande toenaderingsproces heeft hij veel zaken opgetekend.
Verder is zijn eigen levensgeschiedenis, waarop hij bij diverse gelegenheden terugzag, zo nauw verweven met de fundering en uitbouw van de Gereformeerde Gemeenten, dat zijn herinneringen een uiterst belangrijke bron vormen voor de kennis van de geschiedenis van deze gemeenten.
Hetzelfde geldt ook voor de 'in memoriams' van zijn ambtsbroeders. Met velen van hen had ds. Kersten een nauwe band en een vertrouwelijke omgang. In heel persoonlijk getoonzette herdenkingsartikelen heeft hij levensbijzonderheden en ervaringen vastgelegd die nergens anders te vinden zijn.
Van blijvende betekenis is eveneens zijn arbeid ten aanzien van de heruitgave van het Kerkelijk Handboekje. Voor zijn minutieuze onderzoek, waarbij hij het Handboekje vergeleek met diverse handschriften, werd hem niet alleen door tijdgenoten lof toegezwaaid, maar ook thans bestaat er in brede kring nog waardering voor en wordt deze uitgave op kerkelijke vergaderingen geraadpleegd om te zien of en hoe gereformeerde synodes in vroeger dagen bepaalde kwesties hebben benaderd.

CONCLUSIE

Kerstens betekenis voor de geschiedschrijving ligt niet zozeer in het beschrijven van de kerkelijke achtergronden van de Gereformeerde Gemeenten, maar veel meer in het vastleggen van hetgeen hij over oudere tijdgenoten had gehoord of uit hun eigen mond had vernomen. Systematisch historisch onderzoek heeft ds. Kersten - met uitzondering voor de heruitgave van het Kerkelijk Handboekje - niet of nauwelijks verricht. Zijn meest uitgebreide kerkhistorische publicatie *Kort historisch overzicht* steunt voor een niet onbelangrijk deel op hetgeen anderen hadden gepubliceerd. Wel gaf ds. Kersten blijk op verschillende gebeurtenissen een geheel eigen visie te hebben, doch deze blijkt bij nader historisch onderzoek niet altijd juist te zijn.
Kerstens publicaties winnen kerkhistorisch aan betekenis wanneer de auteur overleveringen en (eigen) ervaringen / herinneringen gaat optekenen. Helaas heeft ds. Kersten dit niet systematisch gedaan.
Terugkomend op hetgeen in de inleiding van dit artikel werd opgemerkt met betrekking tot de verschillende waardering van Kerstens kerkhistorische arbeid moet toegegeven worden dat ds. Bouma geen ongelijk heeft gehad in zijn veronderstelling dat ds. Kersten nog veel bronnenmateriaal had kunnen opsporen en verwerken.
Anderzijds is het eveneens juist wat drs. Ros schreef over het belang van Kerstens kerkhistorische publicaties als bron voor de kleine kerkgeschiedenis. Met name wat ds. Kersten schreef over zijn oudere ambtsbroeders en over hetgeen hij in zijn eigen leven meemaakte, is uniek en uiterst waardevol voor de geschiedschrijving.
Concluderend kan wellicht het beste gesteld worden dat de betekenis van ds. Kersten als geschiedschrijver ondergeschikt is aan zijn betekenis voor de geschiedschrijving.

NOTEN

1. Ds. Kersten ging in zijn veroordeling van de Hervormde Kerk overigens lang niet zo ver als ds. De Cock. De betiteling van 'valse kerk', die De Cock, en in zijn voetspoor vele afgescheidenen, veelvuldig gebruikten, ging hem te ver Immers ondanks diep verval had de Hervormde Kerk nimmer zoals weleer de Roomse Kerk, tegenover de rechtzinnige een valse belijdenis opgesteld; al was de kracht aan de oude belijdenisgeschriften wel ontnomen. Ds. Kersten erkende dat in de Hervormde Kerk nog een overblijfsel was dat ijverde voor de aloude beproefde leer en hij verheugde zich daarin. In plaats van hen te bestrijden wenste hij met hen schouder aan schouder te staan. Wars van eng kerkisme had hij er weinig behoefte aan te zeggen: *Deze kerk is het alleen.* Hij zag de kerk vaneen gescheurd, hier een deel en daar een deel, alsof iemand op aarde iets gekloofd en verdeeld had.

8. Een geheel eigen geluid liet ds. Kersten horen in de beoordeling van de bevestiging of ordening van de eerste predikanten van de Kruisgemeenten. Daar geen van de afgescheiden predikanten de zijde van de Kruiskerken had gekozen, was men in die gemeenten verstoken van de sacramentsbediening. Wel waren er verschillende lerende ouderlingen, zodat men door de nood gedwongen(er bleven veel jonge kinderen ongedoopt)er toe overging enkele van deze voorgangers als predikant aan te stellen. Dit geschiedde soms door bevestiging door een ouderling, maar ook wel door de sacramentsbediening eenvoudig aan iemand op te dragen. Essentieel werd geacht de roeping van de gemeente en de aanstelling des Geestes, ofwel de inwendige roeping door de Heilige Geest.
Ds. Kersten achtte deze gang van zaken wel verklaarbaar als gevolg van het onverantwoord optreden der afgescheidenen, maar keurde het niet goed. "Deze daad strekt geenszins tot navolging," schreef hij. "De rechte onderscheiding tussen de ambten ontbrak.... Het ouderlingenambt is van het leraarsambt altijd onderscheiden geweest, en aan het laatste komt de openbare bediening van Gods Woord toe, waarvan de bevestiging van ambtsdragers niet te scheiden is."
Dat was de kerkordelijke lijn en daaraan wenste ds. Kersten zich te houden. Deze mening droeg hij uit; ook in de beoordeling van de kerkhistorie; ook ten aanzien van afwijkende geestverwanten. Zo achtte hij op deze grond het ook onjuist dat ds. Hendrik de Cock de Heilige Doop bediende aan kinderen van leden uit andere gemeenten.
Ds. Kersten durfde overigens wel vaker in eigen vlees te snijden. Zo schreef hij van (één van zijn voorgangers te Rotterdam, ds. C. van den Oever, dat de Heere hem rijke gaven geschonken had om naar het hart van Zijn volk te spreken, maar dat het jammer was, dat hij steeds meer tot een allegorische prediking verviel.
En over ds. Ledeboer merkte Kersten op, dat deze voor Gods volk zeer bemoedigend was, maar dat zijn preken en geheel zijn optreden leden aan gebrek aan ernstige studie.

9. Heel bekend is geworden het verhaal op welke wijze de Kruisgemeente van Tricht niet met de vereniging in 1869 is meegegaan. Ds. Kersten hoorde het uit de eerste hand van ouderling Schouten. De voorganger van die gemeente, oefenaar F. Meijer, *wenste met die vereniging mee te gaan.* Hij verklaarde dat in een predicatie en beval de vereniging aan als van God gewild. Schouten riep hem daarvoor in de kerkenraad ter verantwoording en stelde hem voor de keus óf herroepen wat hij gezegd had, óf de preekstoel niet meer beklimmen. Het werd herroepen. Deze overlevering spreekt te meer daar de notulenboeken van deze gemeente verloren zijn gegaan.

BIJLAGE. Behorend bij Kort Historisch Overzicht

BEPALINGEN
betreffende de openbaring van de instituaire éénheid der kerke Christi, door de "Gereformeerde Gemeenten onder 't Kruis" en de "Gereformeerde Gemeenten" ontstaan uit de actie van wijlen Ds. Ledeboer, volgens besluit der Synodale vergaderingen van beide Kerkengroepen, respectievelijk gehouden de 23en Mei en Sen Juni 1907 te Rotterdam en Middelburg, vastgesteld door de benoemde deputaten, de 25en Juli 1907 te Rotterdam, kerkgebouw Boezemsingel 48.

Artikel 1.
Als accoord van kerkelijke gemeenschap wordt aanvaard en blijve gehandhaafd de D. K. O. vastgesteld in den jare 1519, behoudens die artikelen, die door verandering van de verhouding tussen Kerk en Overheid, of door het wegvallen der Waalsche taal, niet meer van kracht zijn; van welke artikelen de kerken zelve aanwijzing doen zullen.

Artikel 2.
Dienovereenkomstig zullen de kerkelijke vergaderingen gewijzigd worden, zóódat in plaats van in Classicale en Algemene Vergaderingen, de kerken voortaan zullen samenkomen in Classen en Synoden, Provinciale en Generale.

Artikel 3.
De indeling der kerken en Classen zal geschieden naar de ligging der kerken, door de eerst komende Algemene Vergadering.

Artikel 4.
Zooveel mogelijk zal elke Classis zelf hare vacante kerken bedienen. Classen, waarin het getal Leraars te klein is, zullen de hulp mogen inroepen van meer bevoorrechte classen.
Bij het vaststellen van de predikbeurtenlijst zal zorg gedragen, dat zo min mogelijk één der kerken zich te beklagen heeft.

Artikel 5.
De Vereniging der kerken is Classicaal en Synodaal. Aan de kerkenraden van die plaatsen, waar van beide lichamen kerken zijn, blijft overgelaten, ook de plaatselijke eenheid tot stand te brengen, onder goedkeuring harer Classis.

Artikel 6.
De officiële erkenning van elkaars ambten en ambtelijke verrichtingen, zoals zij verleden jaar is vastgesteld, wordt onvoorwaardelijk bestendigd.

Artikel 7.
Het onderzoek ter toelating van nieuwe Leraars en Oefenaars zal geschieden door de Classis waaronder de beroepende kerk ressorteert, ten overstaan van de deputaten der Synode.

Artikel 8.
Alle Leraars en Oefenaars, sprekende in de Gemeenten, die zingen de Psalmberijming van Datheen, zullen die berijming van de kansel aflezen. De Leraars en Oefenaars, die enig bezwaar hebben tegen de nieuwe berijming, en die tot nog toe niet zingen, zullen,

optredende in de gemeenten. waar zij in gebruik is, geheel vrijgelaten worden, van de stoel de berijming Datheni af te geven.

Artikel 9.
Nimmer zal een Leraar of Gemeente mogen gedwongen worden in een plaats te spreken of doen spreken, wanneer voor Hem of haar bezwaren liggen ten opzichte van de Psalmberijming.

Artikel 10.
In alle Classicale en meerdere vergaderingen zullen gezongen worden de Psalmen van Datheen.

Artikel 11.
Opdat de eenheid der kerken zich ook naar buiten openbare, zullen de kerken de naam dragen van "Gereformeerde Gemeenten."
Waar echter verwikkelingen met de Overheid, financiële verbindingen of anderszins, moeilijkheden geven, zal met die gemeenten geduld geoefend worden in het wijzigen van de naam.

Artikel 12.
Alle Dienaren des Woord zullen onderschrijven de confessie, catechismus, mitsgaders de Canones van Dordrecht, volgens het Formulier daarvan zijnde (Post Acta Sessie 164 VI).

Artikel 13.
Op de eerstkomende Algemene Vergadering bijeengeroepen ter definitieve vaststelling van alle punten, de vereniging betreffende, zal uit haar en door haar een commissie worden benoemd, met opdracht, bestaande geschillen tussen gemeenten over voorgaande zaken (dus niet omtrent enig punt der vereniging) te onderzoeken en te beslechten; aan het oordeel dezer commissie zullen partijen zich moeten onderwerpen.

Aldus vastgesteld de 25en Juli 1907 te Rotterdam.

De Deputaten daartoe benoemd de 5en Juni te Middelburg:

(was get.)
N. H. BEVERSLUIS, Praeses, Pred.
L. BOONE, pred.
G. H. KERSTEN, Scriba, pred.
A. JANSE, pred.
R. v. OORDT, pred.
J. OVERDUIN, pred.
D. C. OVERDUIN, pred.
H. ROELOFSEN, pred.

H. KIEVIET.
H. ROMEIN
A. WERNER.
H. v. d. THOLEN.

J. GLAS.
D. FIKSEN.
J. v. d. VELDE.
C. v. DAM.
J. OORREE.
C. HOGERLAND.
A. BAAN.

2. 25 jarig jubileum Gereformeerde Gemeenten in Nederland 1907-1932

VOORWOORD

Den Lezer Heil!

10 October 1932 is voor de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, een onvergetelijke dag geworden. De herdenking van de dag, waarop vóór vijf en twintig jaren twee kerkgroepen één werden, heeft onder zeer grote belangstelling en in vredig samenzijn, mogen plaats vinden. Niet alleen waren de predikanten dien dag saam, maar uit alle gemeenten waren afgevaardigden en nevens die tal van vrienden naar Rotterdam opgekomen, om de weldadigheden des Heeren te gedenken, die Hij aan de Gemeenten bewezen heeft. Een viertal leraren heeft des middags en des avonds een toepasselijk woord gesproken.

Van de dienaren, die de vereniging meemaakten, zijn nog slechts twee in leven: Ds. J. R. van Oordt en Ds. G. H. Kersten, Overeengekomen werd, dat dezen zouden spreken, op hun beurt ingeleid door Ds. M. Hofman en Ds. J. Fraanje, die ten tijde van de vereniging wel niet tot de bediening des Woords gekomen waren, maar toch in ander ambt de kerk dienden.

Op verzoek van velen bieden wij u het dien dag gesprokene hierbij aan. Moge de Heere in deze donkere dagen de Gemeenten te meer aan Hem en aan Zijn Woord en dienst 'verbinden. Hij bouwe Zijne kerk in ons diep gezonken land, en doe de dag komen, dat de scheur wonde geheeld in de Nederlandse kerk gescheurd, als vrucht harer zonden.

MIDDAG-SAMENKOMST

Toespraken van
Ds. M. HOFMAN te Krabbendijke en Ds. J. R. v. OORDT te Zeist.

Ds. HOFMAN.

Ps. 77: 6, 7.
Lezen Psalm 77.
Ps. 52: 7.
Ps. 138: 2, 3.
Ps. 133: 1.

Waarde toehoorders,
Wij hebben het vriendelijk verzoek van uw plaatselijk predikant, om het eerst in deze middagure een woord in uw midden te spreken, niet willen afslaan, hoewel wij onze beurt liever hadden afgestaan aan anderen van onze leraars, die, schoon niet ouder in jaren, toch ouder in de bediening zijn.
Bij de overweging van het verzoek hebben wij onszelf de vraag gesteld, hoe moeten wij dit eigenlijk aanvatten? Een predicatie als gewoonlijk hebben wij niet te doen. Het samenkomen niet alleen van vele vrienden, maar ook van leraren en ambtsdragers uit verschillende hoopjes van des Heeren verstrooide erfenis in ons diep gezonken vaderland, draagt het karakter om met elkaar in eenvoudigheid te gedenken de weg, dien de Heere met ons hield.
Vóór 25 jaar zijn wij met elkaar, n.l. de verschillende delen van Ds. Ledeboer en de Kruisgemeenten, in één kerkverband samengevoegd. 9 en 10 October 1907 mochten wij voor het eerst hier vergaderingen houden. Wij hebben, hoewel nog niet tot het leraarsambt geordend, want dit geschiedde eerst 7 jaren nadien, maar toch reeds in ambtelijke bediening, al die vergaderingen bijgewoond.
Een bespreking van wat daar is besloten, laat ik gaarne over aan de leraar te dezer plaatse, die u vanavond wel een en ander uit de historie mede delen zal. Het is dan ook overbodig, dat ik er nader bij stilsta. Ik moge uwe aandacht enkele ogenblikken vragen voor de verheffing van Gods deugden in Zijn Woord, naar Ps. 138: 2b.
Gij hebt vanwege Uw ganse naam Uw Woord groot gemaakt.

G. H.
Des Heeren kinderen hebben op aarde een weg te bewandelen, waarvan zij eenmaal zullen zingen, ja waarvan zij hier bij tijden en ogenblikken zingen mogen, als de Heere hen terugleidt. Zelfs van de drukwegen zullen zij zingen, zeggende, naar Ps. 119:36:

't Is goed voor mij verdrukt te zijn geweest,
Opdat ik dus Uw Godd'lijk recht zou leren.

Wij lezen van de aartsvader Jacob, dat God Hem op zijn sterfbed terugleidde in de wegen, die achter Hem lagen, inzonderheid tot dat tijdstip, waarin de Heere Hem voor het eerst ontmoet was. Toen riep Jacob uit: "God de Almachtige is mij verschenen te Lus in het land Kanaän, toen ik vlood voor het aangezicht van mijn broeder Ezau."
De Heere Zelf leidde Zijn volk terug naar de plaats, waar Hij het bezocht heeft, zeggende: "Aanschouwt de rotssteen waaruit gij gehouwen zijt en de holligheid van

de bornput waar gij uit gegraven zijt. Aanschouwt Abraham ulieder vader en Sarah die u gebaard heeft."
Leidt Hij hen terug naar hun afkomst, naar het Paradijs, naar hun persoonlijk leven in de wereld en in de zonde, dan zullen ze niet anders dan met verwondering en aanbidding moeten uitroepen met de oude kerk: "Het zijn de goedertieren- heden des Heeren, dat wij niet vernield zijn; dat Zijne barmhartigheden geen einde over ons hebben." Als Gods kinderen zien, hoe zij zelfs na ontvangen genade het afgemaakt hebben, dan kunnen zij alleen grond vinden in de onveranderlijke trouw van het eeuwig Wezen, Dat zegt: *Sedert Ik tot u gesproken heb, denk Ik nog ernstiglijk aan u. Daarom rommelt Mijn ingewand.* God kan van Zijn volk niet af. Krachtens Zijn eeuwige trouw en onveranderlijke liefde is dat volk aan het Woord gebonden, dat vast is in eeuwigheid.
Is het dan wonder, als degenen die de Heere zoeken, hier bij tijden en ogenblikken in de weg, die achter hen ligt, inblikken met verwondering? dat zij eenmaal, als zij uit het lichaam der zonde en des doods zullen verlost zijn, in volle verwondering en eeuwige aanbidding uit zullen roepen die grote daden des Heeren, waarvan de profeet hier getuigt: "Gij hebt vanwege Uw gansen naam Uw Woord groot gemaakt"?
Gods kerk heeft redenen om te zingen van de verheerlijking van Gods Naam en om te getuigen van al de wonderlijke wegen die de Heere haar leidde; hier scheen hen water te overstromen, daar werden zij bedreigd door vuur; maar de Heere deed hen het gevaar ontkomen en verkwikte hen ter goeder uur. En zo menigmaal zij daarop mogen zien, zullen zij altijd weder moeten eindigen in de oceaan van Gods eeuwige liefde en barmhartigheden in Christus, Zijn Zoon. - En zo nu de levende leden van de kerke Gods in hun persoonlijk leven daartoe verwaardigd worden, zou het dan de kerk in haar zichtbare openbaring niet betamen terug te denken aan die wegen, die God met haar hield? - Dat Hij de verstrooide delen van hier en daar samenvoegde onder één vaandel, daar ze elkaar hebben kunnen vinden, zodat geschillen die ze hadden, in der minne werden opgelost? Zouden ze niet gedenken die grote weldaden Gods, dat ze sedert die tijden zeer zijn uitgebreid?
De gemeenten zijn aanmerkelijk vermeerderd, zo hier als in andere provincies, waar er nog vraag is en meer vraag komt, naar de oude beproefde waarheid. - Wij weten niet, wat de Heere er mee voor heeft; dat ligt voor ons in het duister; maar het strekke ons tot blijdschap, dat velen gaan inzien, dat ze door de oppervlakkige leer dezer dagen, op een zandgrond gezet zijn en gezet worden; op een zandgrond voor de eeuwigheid, een grond die onhoudbaar is; dat hun kussens genaaid worden onder de okselen der armen, waar ze het niet meer mee durven wagen op die grote reis naar de eeuwigheid.
De ware erkenning nu van Gods daden heeft de diepen ondergrond, dat de eeuwige God Zichzelf verhoogt, door Zijn deugden en volmaaktheden te verheerlijken in Zijn Zoon. - Want Christus is het essentiële Woord Gods, hier zo genoemd, gelijk ook in Joh. I: "In de beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God." Hij is het vleesgeworden Woord, Joh. 1: 14: "Het Woord is vlees geworden."
Hij heeft onder ons gewoond. Het heeft de Vader behaagd om in Hem Zijn naam groot te maken door Zijn deugden en Zijn volmaaktheden in Hem op te luisteren en te verheerlijken tot zaligheid Zijner uitverkorenen.

Hij heeft Zijn Naam groot gemaakt in Hem. In alle gerichten, die Hij bracht over de wereld. Ziet het in het oordeel over de eerste wereld en over Sodom en Gomorra en over Kanaän. Gij ziet Hem in Zijn Woord in de hoedanigheid van een Strijder met een uitgetrokken zwaard in Zijn hand; dan weder in de hoedanigheid van Rechter - gelijk geschreven staat: "dat Hij vuur van de hemel dalen deed van de Heere uit de hemel." -

Hij heeft Zich geopenbaard en de Vader heeft Zijn Naam verheerlijkt in het zaad der vrouw. Inzonderheid in de verlossing van Zijn kerk. Daarvan zingt de dichter in Psalm 138. En dat is het Woord, dat onder ons verkondigd is.
In deze lage gewesten schonk God Zijn Woord en Hij zegende de prediking er van en deed in bange barensweeën mensen in Sion geboren worden. Zij hebben de vijand niet gevreesd, als satan, in relatie met Rome, de groten vijand van het Evangelie der genade, de klauw van de mensenmoorder naar hen sloeg. Hun bloed werd het zaad der kerk. Toen openbaarde de Heere ook op dezen bodem, zo rijkelijk wat Hij van eeuwigheid ontworpen had om Zijn naam en deugden groot te maken, gelijk Hij van de beginne aan gesproken heeft. In deze openbaring vinden we de Zoon als het zaad der vrouw, die kwam om de slang de kop te vermorzelen.
Hij, waarlijk Hij heeft dit alles volbracht in de volheid des tijds. Hij heeft de beker van Gods toorn tot het laatste droes toe uitgezogen in Zijn dood en bloedstorting. Hij heeft het nieuwe Verbond, het testament der genade en der verzoening besloten, toen Hij uitriep op het hout des kruises: "Het is volbracht." Deze woorden zijn de Goddelijke betuiging, dat een eeuwige gerechtigheid is aangebracht. Het recht des Vaders is voldaan in gehoorzaamheid en volbrenging der wet en in de offerande voor de schuld gebracht, toen Hij Zijn ziel uitgestort heeft in de dood.
Toehoorders, dat alles is geschied, en de Vader heeft Zijn zegel op dat grote werk gezet. Op deze grond is Christus, tot staving van Gods eer, liefde en recht, opgewekt uit de dood en opgenomen in heerlijkheid, en worden Gods uitverkorenen onderwerpelijk in hun ziel bearbeid om voor de zaligheid geschikt te worden. Dan worden zij uit al hun eigengerechtigheid uitgezet en aan hun Goddeloosheid ontdekt; van hun werkheiligheid en alle hoogten worden zij afgebracht in diepe valleien van verootmoediging. Dat nu is de inhoud der rechte prediking van 't Woord.
Daar kan geen mens op aarde iets bij worden. Daarom verwondert 't ons, toehoorders, als we de scharen van hier en daar in kerken, schuren en lokalen onder de prediking zien opkomen. Dat verwondert ons, want het is de leer waarbij alles afgekerfd en afgesneden wordt wat van de mens is, opdat niemand groot gemaakt zou worden; opdat de deugden van Jehovah alleen zouden verheerlijkt worden. Het werk van. de Middelaar moet tot zijn recht komen, en dat kan niet anders, dan in een uitgeledigd, arm en ellendig verloren schepsel, niet alleen bij de aanvang, maar ook bij de voortgang, door geheel het leven.
Ontdekkende genade zet Gods volk uit het werk van hun bekering, uit al hun vruchten, opdat de Heere verheerlijkt en groot gemaakt worde, voor Wiens voeten ze straks voor eeuwig de kroon zullen neerwerpen, Hem de lof gevend voor hun verlossing. Wat zal dat wonder groot zijn! Zij zullen met al de hemellingen het lied des Lams eeuwig zingen. Dat ze door al die bange worstelingen zijn heengekomen en in alle ongerechtigheden gedragen zijn, opgericht op de barmhartigheden van de groten Hogepriester en Zijn dierbare voorbidding, en door Hem beveiligd en bewaard tot de laatsten ademsnik toe.
Toehoorders, de tijd die ons gezet is, loopt ten einde, waarom wij besluiten met deze enkele woorden. Vragen wij onszelf af, waartoe ook wij die leer gezocht hebben, en die kiezen ook in de Doop van onze kinderen en voor onszelf in de belijdenis. Doorzoeken wij ons, of ook wij door waarachtige behoefte derwaarts gedreven zijn en of we onder de prediking van het Woord Gods gedurig zeggen: "Graaf maar dieper." Want het is nog veel erger dan de getrouwste leraar zeggen kan.
Nu wij elkaar ontmoeten, moeten we getrouw elkaar waarschuwen. Straks zullen wij moeten scheiden van hen, met wie we geleefd hebben, met wie we in één kerkgebouw en onder één belijdenis verkeerd hebben, en dan onder al die weldaden onbekeerd

gebleven te zijn! Als de grote rol zal worden ontsloten, dan zal de wrake des Verbonds ons treffen, inzonderheid hen, die des Heeren rechten en inzettingen gekend en geweten hebben. Daarom roepen wij u toe: mensen wordt er niet groot mede dat ge de waarheid zo naloopt en belijdenis gedaan hebt, maar zoekt er mede in de laagte te komen. Vraag uzelf af, wat heeft het ooit voor mijn ziele uitgewerkt. Gedenk het ontzettend woord van de Apostel: "Indien ons Evangelie bedekt is, dan is het bedekt in degenen, die verloren gaan, in. welke de God dezer eeuw de zinnen verblind heeft." Wij gaan door eigen schuld onder al de weldaden Gods en Zijn bemoeienissen voor eeuwig verloren. Laten wij elkaar wijzen op het heden der genade; op Gods roepstemmen, "haast u om uws levens wil; eer het besluit bare; want de dag gaat als kaf voorbij."
Volk van God, ook onder het gewicht en onder de druk van al de gerichten Gods, mogen wij dezen dag elkaar ontmoeten. Het moge de Heere behagen, dat zelf op onze ziele te leggen opdat we dragers mogen worden van Sions rampen. Wij mochten ons zelf vooraan plaatsen in de grote breuk vanwege onze schuld en dat we gevoelen mogen. God op het hoogst te hebben misdaan. Wij mochten God rechtvaardigen en erkennen, dat we de rechtvaardigen toorn ons hebben op de hals gehaald. Hij geve ons voor Zijne kerk te zuchten, niettegenstaande het diep verval. Al was het dat de Heere tot Jeremia zeide: "Bid niet voor dit volk", Jeremia liet niet af. En als Hij zeide tot Noach, dat Hij het hart der mensen verhardde, en dat zij nog 120 jaren kregen, bleef Noach de gerechtigheid prediken.
O, dat we elkaar toewensen de Geest der genade en der gebeden, of het de Heere behagen moge Zijn Geest uit te storten over Zijn volk, om niet alleen trouwmakende genade tot de dood te ontvangen, maar om door broederlijke liefde aan elkaar verbonden, de waarheid, die naar de Godzaligheid is, omhoog te houden als de banier boven op Sions strijdbergen, in Openbaring 14 genoemd. Ook in de binnenkameren heffe Gods volk een alarmgeschrei aan als geestelijke priesters des Heeren, zeggende: "Spaar Uw volk, o Heere en geef Uw erfenis niet over om Uws Naams wil", Amen.
Zingen wij nu het 2e en 3e vers van Ps. 138.

Onder het zingen van deze verzen verwisselde Ds. HOFMAN de kansel met:

Ds. Van OORDT.

Geliefden,
Wij mogen ons geheel aansluiten bij hetgeen onze broeder Ds. Hofman heeft gesproken. In dit samenzijn moeten wij wel uitroepen: ***"Wij gedenken Uw weldadigheden in het midden Uws tempels."***
Wij zijn toch saamgekomen om te gedenken de trouw, die God met ons kwam te houden. Vóór 25 jaren immers kwamen de gemeenten onder het Kruis en de Gereformeerde Gemeenten van Ds. Ledeboer, voor 't eerst samen. Hierover zal vanavond nader gesproken worden. Wij behoeven dus daarop niet nader in te gaan. Grote weldaden zijn het dat we samen mochten komen aan deze plaats; 'mocht het zijn om de Heere te erkennen. Wij willen uw aandacht bepalen bij Ps. 62: 9:

"Vertrouw op Hem te aller tijd, o gij volk;
stort ulieder hart uit voor Zijn aangezicht,
God is ons een toevlucht, Sela!"

Wij weten, dat David, de man naar Gods hart, aan vele achtervolgingen bloot stond en veel haat getrotseerd heeft. Maar het beste noodgeweer, dat hij had, was het gebed. De

Heere zegt immers aldus: "Roep Mij aan in de dag der benauwdheid, Ik zal er u uithelpen en gij zult Mij eren." Ook weten wij, dat David het voorbeeld van zijne voorvaderen volgde. Hij getuigt ervan in de 34sten Psalm: "Ze hebben Hem als een waterstroom aangelopen en hun aangezichten zijn niet schaamrood geworden." zo staat hij dan niet alleen als hij de Heere aanroept en Hij Hem verhoort. Deze weldaden zijn groot, wanneer men werkelijk daardoor gebracht worden mag tot God.
David, immers in het midden van gevaar, bad tot God en daarom gaat David het volk aanmanen en aanzetten: "Vertrouw op Hem, gij volk, in bange tijden."
Het ziet in de eerste plaats ook op Israëls volk, waarover hij als Koning gezalfd is; op de nakomelingen van Abraham, Izaäk en Jacob. Maar in dat volk zijn begrepen al degenen, die waarlijk Gods volk zijn, n.l. diegenen, die in de stillen raad des vredes reeds door de Vader aan de Zoon gegeven zijn en waarvoor Hij met Zijn hart Borg geworden is, voor wie Hij immers waarlijk gestorven is. Want Hij getuigt het, *dat in de rollen des boeks van Hem geschreven is*, en daarom is Hij gekomen in de volheid des tijDs. en heeft door één offerande alles voldaan, wat ter zaligheid van verlorenen Adams nodig is. Ook daarom juist is het noodzakelijk, dat men in Hem gelooft en op Hem vertrouwt.
Het wezen des geloofs nu, bestaat in kennis, toestemmen en vertrouwen. Dus geliefden, waarlijk, wat is het een voorrecht, wanneer men door het geloof der uitverkorenen zijn betrouwen op de Heere stellen mag. Dit geloof werkt God de Heilige Geest, daarom wordt Hij wel genaamd: de Geest des geloofs. Dit geloof echter is niet het deel dergenen, die uit blote nieuwsgierigheid of uit gewoonte in de voorhoven des Heeren komen. Het is u bekend, niet waar, dat er eerst het voorhof en 't heilige en daarna het heilige der heiligen was in de tempel Gods
En nu leest ge ook, dat er in het voorhof 25 waren, die het aangezicht naar het Oosten keerden en de zon aanbaden. Mensen aanbidden maar de zon van voorspoed. Zij staan met hun aangezichten van God afgewend, zij zien Hem niet in het heilige, waar de Levieten hun werk deden en de priesters offerden. Dat zal nu het grootste voorrecht zijn, wanneer wij behoren mogen tot hen, die het aangezicht naar de Heere zetten; tot diegenen, die door Gods genade overtuigd zijn van hetgeen zij zijn; die het waarlijk hebben leren inzien, in de spiegel van Gods heilige Wet, zoals met spiegels onder het oud Verbond de onreinheid en de onzuiverheid getoond werd van het offerdier dat gedood werd. O, dan blijkt dat de bezoldiging der zonde de dood is. En daarvan is alleen verlossing door de Hogepriester, als deze eenmaal in het jaar ingaat in het binnenste heiligdom.
Dit ziet op de Middelaar Gods en der mensen, Die voor Zijn volk is ingegaan, maar niet zonder bloed. Wat een voorrecht voor hen, die op Hem hebben leren zien. Hij zegt: "ze kennen Mij en worden van Mij gekend." Wat een voorrecht voor hen, die verwaardigd zijn, zich te leren kennen in hun walgelijkheid en verdoemelijkheid voor God. Hij zal hen voeren met smeking en geween. Zij zijn met droefheid naar God vervuld, Die hun droefheid zelf afwenden zal. Door de werken der Wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden voor God. Wat een weldaad, als we dit krijgen te verstaan en aan te nemen, dat Hij de enige Middelaar Gods en der mensen is, Die is het uitgedrukte beeld Zijner zelfstandigheid. Door Hem alleen kunnen wij in de vrede Gods delen. Daarop heeft David het oog.
Daarom staat er terecht in onzen tekst: "Vertrouw op Hem te aller tijd, o gij volk." Niet alleen in de voorspoed, maar ook in de tegenheden, want: "Zijn machtig' arm beschermt de vromen." Mogen dan ook wij onze stemmen herwaarts brengen; dat er een gebroken hart en verslagen geest mocht komen onder de weldadigheden en de trouw die de Heere bewezen heeft.

Ik lees verder. Er staat: "Stort ulieder hart uit voor Zijn aangezicht."
O, wat zou het groot zijn als ons dat voorrecht mocht geschonken worden. Gods volk heeft gehoord en ook Zijn aangezicht gezocht en hun hart voor Hem uitgestort. Och, Hem komt toe, geliefden, de eer, de lof en de aanbidding. We weten, wanneer de Heere toch naar onze zonden, nalatigheid en biddeloosheid handelde, dan was het voor eeuwig afgesneden, maar dat is 't grote voorrecht, dat trots wij alles verbeurd hebben, de Heere nog weer bemoeienissen met Zijn volk maakt, wanneer ze het hart voor Hem uitstorten, en ze hun bede derwaarts zenden, alleen door de reuk van het heilige reukoffer.
Dat is noodzakelijk. Hoe groot is het, als we in deze stonden gedenken, hoe de Heere ons draagde en spaarde; hoe wij na al die 25 jaren, trots allen tegenstand, nog mogen zijn die we zijn, ja ons door genade geschonken is, dat er zelfs meer eenheid is gekomen. In beide, in de Noordelijke Synode en ook in de Zuidelijke. Er is nu meer uitgang in de harten des volks naar vereniging. Wij weten dat dit ondanks alle tegenstand heeft plaats gehad.
Wij hebben de strijd in den beginne zelf meegemaakt met Ds. Kersten. We zijn maar samen meer over van de leraars, die toenmaals verenigden. De vereniging heeft strijd gekost. Maar tot hiertoe heeft de Heere geholpen. En daarom zouden er werkelijk redenen zijn tot erkenning van de weldadigheden des Heeren in het midden des tempels. Ach, dat de Heere de gemeenten Zelf uitbreide en dat overvloedig blijken van liefde zich openbaarden in deze dagen. Dat we aldus aan deze plaats samen waren, om de weldadigheden Gods te gedenken. Dan mogen wij terecht zeggen: wat groot, als wij ons hart voor de Heere mogen uitstorten, en zeggen: "dan hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag."
Wanneer de Heere ons ogen geeft om te zien, en wij terugblikken in het verleden, moeten wij wel zeggen: Eben-Haëzer, tot hiertoe heeft de Heere geholpen. Ondanks allen strijd en zonden, zijn we staande gebleven, alleen door Gods genade in Christus. Mochten onze ogen op de Heere geslagen zijn, en wij een gebroken hart en een verslagen geest bekomen. Die geest worde in ons hart uitgestort. God schenke verder Zijn zegen. Dat Hij met Zijn Geest niet verder wijke. Mochten wij onze noden aan de Heere opdragen en vooral het opkomende geslacht Gode bevelen. Dat het met Gods vreze begiftigd worde. Waar liggen wij voor bloot?
Zie de geest des tijds, hoe alles van God afwijkt, en de zuivere bevindelijke prediking bijna niet meer gevonden wordt. Dat noemt men ziekelijk, dat is mysticisme, en nochtans zeggen we: God bekeert de mensen nog, zoals Hij Adam bekeerd heeft.
We bedenken toch, dat we verloren schepselen moeten worden door de ontdekking des Heiligen Geestes. Wat zullen er velen zijn, die nochtans als dwazen openbaar worden, wier lamp des verstands uitgaat en die in de eeuwige duisternis geworpen worden. Het is niet genoegzaam, dat we in het voorhof komen, maar hoe komen we er? Ik heb van de heidenen gelezen, dat ze zeggen, dat er een bewaarder en een hond was voor het bewaren van heilige bossen. Als er iemand kwam zonder vrees, dan viel die hond Hem aan, doch kwam hij met vrees, zo likte hij hem.
Als het dan zo bij de heidenen was, dan past het zeker ook ons, om met heilige vreze te komen voor het aangezicht des Heeren. Het is noodzakelijk en goed, dat we in een zuivere Godsdienst worden onderwezen, maar het is nimmer genoegzaam.
Gij zegt: "Ja, maar dat moet zijn, een waarachtig geloof, want de duivelen immers geloven ook, maar van hen staat er, dat ze sidderen."
Het moet een afgesneden zaak worden. Jacob krijgt de zegen niet in eigen tenue, maar in dat van zijn broeder Ezau. Wij moeten ons vertrouwen alleen op de Heere stellen. Wat zal dat te zeggen zijn, als God u daarmee begiftigt, dan hebben we hier een strijd

des geloof s, een strijd in 't vasthouden aan de zuivere en onbevlekte belijdenis. Hoe noodzakelijk is dit vooral ook in de prediking van het Woord. Dit is het grote voorrecht, als wij het Woord zuiver prediken.
O, dit deed Paulus uitroepen: "dan zullen wij altijd triomferen !" Ge weet, als de Romeinen een overwinning behaald hadden, dan reden ze door het land. Onder hen waren wierokers, uitroepers en bestuurders, doch zij allen werden triomfeerders genoemd. Welnu, zo zijn wij triomfeerders als wij door Gods genade dit mogen uitroepen, broeders: God doet ons triomferen en ons vertrouwen op Hem stellen ten allen tijde. Dat is noodzakelijk. Wie weet, welke donkere tijden wij moeten doormaken. Al zijn wij in de herfst des levens, wie weet, wat we nog moeten doorleven. Als de Heere ons het vertrouwen niet voortdurend schenkt, dan zouden we het niet verder brengen dan de verdrukking. Daarom, laten we niet steunen op onze wetenschap, want alleen het geloof in Christus maakt ons overwinnaars. Hoe meer we door Gods Geest bekend gemaakt zijn met onszelf en dit uit Christus ook meenemen, hoe minder we in eigen schatting worden.
Christus is die geestelijke Jozef, die goederen neemt en toebrengt. Hij had het geld van zijn broers niet nodig. Zo heeft ook God niets van ons nodig. Wat Hij aanvangt, zal Hij ook voleinden. Hij laat niet varen de werken Zijner handen. Een ieder beproeve zichzelf.

Dit vinden wij ook in onzen tekst: "Volk, stort ulieder hart uit voor Hem."
Het is een voorrecht, als we dit doen mogen. Och, dat de Geest onze zwakheden te hulp kome. Wij kunnen soms wel een gebed doen; maar het rechte bidden kan buiten de bediening Gods niet. Waarlijk, ik heb mensen ontmoet, die in het openbaar wat korter en in de binnenkamer wat langer bidden moesten, dan gingen ze meer op een Christen gelijken. Want de Heere zegt in Zijn Woord: "Want Ik ben in de hemel en gij zijt op de aarde, daarom laat uwe woorden weinige zijn." Dan krijgen we weer contact met de Heere, dan werpt de bidder zich als een zwemmer op de stroom. Zo doet het geloof, nietwaar? Dan grijpt men als een drenkeling de Middelaar Christus Jezus. Vertrouw niet op uw tranen of een versje. Ik weet, het kan tot troost zijn, maar een grond vormen ze niet. Mochten we alleen gegrond worden op het fundament Jezus Christus. Dat is de grootste weldaad, als Hij ons ondertrouwt in gerechtigheid en in geloof.
Geliefden, dat geloof is groot, maar het moet door de liefde werkzaam zijn. Al had ge al het geloof, zodat ge bergen verzette, maar de liefde niet had, zo waart ge niets. Op de liefde komt het aan. Het uitstorten van zijn hart voor de Heere, geeft een genieten van de liefde, die de ziel dronken maakt. Ja, de uitlatingen der liefde Gods kunnen zo sterk zijn, dat wij ontwaren, dat onze tabernakel niet bestand is om de volle mate van Gods liefde te smaken Het lichaam zou smelten, gelijk sneeuw voor de zon. Eens zal dat anders zijn; hiernamaals, wanneer onze tabernakelen zullen gebroken zijn en wij een gebouw bij God hebben. Dan zal Gods volk eeuwig bij de dierbaren Koning zijn, Die heeft gezegd: *Vader, Ik wil, dat ook zij zijn, waar Ik ben.*
Het is een blij vooruitzicht, dat ons streelt; het zal nooit meer nacht worden; de strijdende kerk zal eeuwig triomferen. Wat zal dat dierbaar zijn! (1 Cor. 15). Vrijwillig zal Hij het Koninkrijk de Vader overgeven, en God zal alles in allen zijn. Dan zullen de uitverkorenen alles beërven.
De wereld spotte dan, dat het mensen zijn, die geen meter grond hebben, en waarvan men nooit kan erven, waarlijk, zij zijn erfgenamen Gods en mede-erfgenamen van Christus en alles is 't hunne. Zij zijn niet meer zichzelf; maar het eigendom van Hem, Die Zich dat volk tot een eigendom gesteld heeft.

Geliefden, wat heeft Gods volk reden tot ware dankbaarheid. Maar ook om een gebed tot God te zenden. Er zijn onder ons leraars geweest, die reeds triomferen; maar er zijn er bij gekomen die hun plaats vervullen hier op aarde. Maar toch, de arbeiders zijn weinigen naar de grootheid van de oogst. Dat we maar bidden, niet machinaal klaargemaakt te worden, maar dat het waarheid moge zijn in het binnenste, dat God ze geroepen heeft. Dat is het, wat noodzakelijk zal zijn, des Konings gezalfde te zijn. Nochtans zal er zware strijd zijn. Al Gods arme volk, maar inzonderheid de leraren, wacht een moeilijken strijd. Gods knecht moet altijd iets doen, waartoe hij in zichzelf onbekwaam is; zijn bekwaamheid moet altijd van de Heere komen. Zien zij op zichzelf, dan moet vreze hen vervullen, maar door genade doet God ze triomferen. Als zij hun gebed maar mogen uitstorten, dan helpt Hij in nood. Hij is immers getrouw, Hij hoort hen en zal hen leiden door Zijn raad en eenmaal opnemen in heerlijkheid.
Wij mogen ons verblijden, dat wij samengekomen zijn met een zo grote menigte. Zeker, het zijn de blijken, dat de waarheid nog graag wordt gehoord. Wij hopen, dat het u zo mag zijn en dat het Woord in u werke tot zaligheid. De Heere houdt Zijn hand zo stille.
Hoeveel ouden van dagen zijn reeds ter aarde gebracht, met wie wij vóór 25 jaren mochten samen zijn. Onder hen waren er, die nu reeds triomferen. De Heere brengt de gekochten met Zijn bloed toe, dat lijdt geen twijfel. Maar zo wij zien op hen, die geruild hebben met het goed dat boven is, waar de tabernakelen gebroken zijn en waar ze opgenomen zijn in heerlijkheid, hoeveel plaatsen zijn dan open. Moge de Heere 't maar opbinden, opdat wij Hem als een waterstroom aanlopen. Dat Hij nog middellijk mocht werken. Het geloof is immers waarlijk door het gehoor en het gehoor door het Woord Gods Wat het dan moge afwerpen, het zal zeker wat goeds zijn. Maar het zou ontzettend zijn, als het voor ons niet de gewenste uitwerking had. Wij zouden willen zeggen: Is het mogelijk, dit zelf te werken?
Neen, geliefden, maar we weten toch de noodzakelijkheid. Zo die ons aangebonden werd, dan zouden we de schuld niet op een ander werpen. Als we ziek zijn, dan gaan we naar de heelmeester; dat wij dan voor onze zielsziekte, ook tot die grote Medicijnmeester gaan. Het is niet genoegzaam, over de weg der zaligheid te praten.
Ik ben eens in een krankzinnigengesticht geweest. Ik bemerkte een man die heel verstandig sprak en ik dacht: waarom moet die man hier toch blijven? Maar wat zei de arts? "Wanneer hij bedroefd wordt, dan zal het blijken, dat er verandering komt."
Sommigen kunnen soms zeer veel over Godsdienst spreken, maar zijn nog nooit bedroefd geweest. We moeten een droefheid naar God kennen, want de droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid. Zo wij daar mogen komen, dan zullen wij verstaan en weten, wat 't is, door het bloed van Christus gereinigd te worden van alle zonden. Dan is er vergeving, al hadden we de zonden van allen, uitgenomen die ter dood.
Daarom stort uw hart uit voor de Heere en laten wij niet betrouwen op mensen. Daar Gods Woord immers zegt: "Stelt op Prinsen geen betrouwen."
Laten we niet op de grote uitbreiding, niet op de stand zien, maar laten we het hart voor God uitstorten. De Heere stote arbeiders uit in Zijn wijngaard. Hij doe verzoening over onze dwaasheid en vernedere ons. Hoogmoed is in strijd met hetgeen Christus zeide: "Leert van Mij, dat Ik nederig ben."
Wat een voorrecht is het, wanneer we waarachtige vernedering hebben en werkelijke verootmoediging en een ander uitnemender achten dan onszelf, want dan zijn we verblijd met de gaven, die anderen hebben, omdat die de kerk versieren. Mocht er winst mee gedaan worden, dan willen we gaarne het laagste plekje hebben. Zo vult de één de ander aan.

Die roemt, roeme in de Heere. Het is groot, dat de Heere ons nog van heinde en verre doet samenkomen en wij elkaar nog weer in welstand aanschouwen. Mocht de liefde onder ons bloeien. Dit is de grootste weldaad, dat wij elkaar liefhebben.
De liefde is een parel en een juweel in eeuwigheid. Dat de Heere ons nog aan elkaar bond; dat Hij ons dit schenke. Wij wensen, daar wij in dit avonduur iets meer zullen horen van de samenbrenging der gemeenten, hiervan niet meer te zeggen. Vanavond hoopt eerst Broeder Fraanje en daarna Broeder Kersten te spreken. De Heere schenke over dit alles Zijn onmisbare zegen. Amen.
Ps. 133: 1.

AVOND-SAMENKOMST

Toespraken van
Ds. J. FRAANJE te Barneveld en Ds. G. H. KERSTEN te Rotterdam.

Ds. J. FRAANJE.

Ps. 72: 6 en 7.
Gelezen Handel. 14.
Ps. 66: 8.
Ps. 102: 10 en 11.
Ps. 122: 3.

Mijn medereizigers door de tijd naar de eeuwigheid!
Wij staan hier in de avond van dezen dag niet direct om te preken in het midden der gemeente, maar om te gedenken, wat 25 jaar geleden te Rotterdam plaats had. Wat wij nu gedenken, heeft in de eerste plaats voor mijzelf grote betekenis. Ik heb het aan God durven vertellen, en ik durf het ulieden dan ook vertellen.
Ik, gans onbekwame, werd uit Terneuzen te Rotterdam beroepen. Driemaal heeft de Heere mij bepaald in Terneuzen hier te moeten preken. O, dat 17e vers van Zacharia 1: "Roept nog uit, zeggende: Alzo zegt de Heere der heirscharen: Mijn steden zullen nog uitgespreid worden vanwege het goede, want de Heere zal Sion nog troosten en Hij zal Jeruzalem nog verkiezen."
We zijn hier geweest, anderen zijn ons opgevolgd, en aan deze avond zijn wij uit alle oorden des lands hier samen, ten bewijze, dat de Heere Zijn Woord vervult. Ons samenzijn ligt niet buiten Gods besluit, het ligt niet buiten Zijn belofte, en het ligt niet buiten Zijn vervulling.
En nu Rotterdam! Uw leraar is volgens de openbaring van Gods Woord en werk, mijn geestelijke vader. Ik ben dus zijn geestelijke zoon. O, hoe groot zijn Gods weldaden, die heden voor ons aangezicht gesteld worden! Uw leraar zal straks een historisch verhaal geven van de wording tot op de jongste stonde. Ik heb gedacht u een ogenblik te wijzen op het Woord in de Handelingen der Apostelen, wat u vindt opgetekend in het 14e kapittel daarvan, het 27ste vers:

"En daar gekomen zijnde en de gemeente vergaderd hebbende, verhaalden zij, 'wat grote dingen God met hen gedaan had, en dat Hij de heidenen de deur des geloofs geopend had."

We zouden wel boven onzen tekst kunnen schrijven: *De deur des geloofs geopend.*
Wij zullen slechts een korte schets daarvan geven. De Handelingen der Apostelen betekenen ook wel: de werkzaamheden der Apostelen en ze vertellen ons hun arbeid eerst onder de Joden en in het bijzonder onder de Heidenen. Wat geschied is, onder Jood en Heiden, in de harten der mensen.
Bijzonder zien we in het 14e kapittel van dit boek, dat Paulus en Barnabas zijn uitgegaan van Antiochië in Syrië. Daar gaan zij uit en komen in andere landstreken en prediken het Woord door Gods bewarende hand beschut. We herinneren aan de 72ste Psalm, dat God Zijn kerk zal bewaren voor list en geweld.
En waarlijk, geliefden, de duivel gebruikt list en geweld. Listen, als hij Paulus en Barnabas doet noemen Jupiter en Mercurius en hun een kroontje wil geven. Hebt gij ook zulk een kroontje van eer? Dat is gevaarlijk; de duivel gebruikt listen.

Maar, Paulus en Barnabas zijn dezen strik nauwelijks ontkomen, of de duivel gebruikt geweld en doet hen door de straten slepen, zodat zijn vijanden, nadat ze Paulus gestenigd hadden, zeiden: hij is dood. Maar ze hebben Hem op de hoogte niet kunnen kronen en ze hebben Hem in de laagte niet kunnen stenigen, want hij, opgestaan zijnde, predikte het Woord Gods weer. Hij stelt ouderlingen van stad tot stad en in dezelfde stad, waar hij gestenigd was, komt hij terug, versterkende de zielen der discipelen. Door verdrukking zullen zij ingaan in het Koninkrijk Gods En nu kunnen ze doorgaan en dan kwamen ze weder in Azië en Syrië, vanwaar ze uitgegaan zijn. Alzo wordt ons gemeld hun uitgang vandaar, hun doorgang en hun terugkeer.
Wat deden Paulus en Barnabas? Ze vergaderden de gemeente. Hebben zij die gemeente vergaderd, dan verhalen zij, wat grote dingen God door hen had gedaan. En wat was zo groot? De deur des geloofs was de Heidenen geopend. We zouden het boven onzen tekst kunnen zetten.
Mijn toehoorders! in ons representerend hoofd Adam, ligt de ganse wereld voor God rechtvaardig verdoemelijk. Haar wacht de eeuwige rampzaligheid. Maar God heeft Zijn volk verkoren in Christus en in Dien Verbondsmiddelaar is de liefde des Vaders ontsloten en tot verloren zondaren gebracht. Dat heeft God Zelf van de hemel bekend gemaakt en door Zijn Woord heeft Hij de deur der zaligheid geopend. Van Adam tot Noach is die deur geopend voor de Sethieten; van Noach tot het Nieuwe Verbond opent God die deur voor de Semieten. Hij maakt Jacob Zijn Woord bekend en Israël Zijn inzettingen, zo Hij geen volk gedaan heeft. Maar van Pinksteren af opent de Heere ook die deur voor het Heidendom, en de Apostelen gaan, door de Heilige Geest geleid.
Ziet, mijne hoorders, die deur des geloofs is geopend.
Onvoorwaardelijk hebben de Apostelen zich overgegeven naar ziel en lichaam. Zij zijn de weg des Heeren gevolgd, uitgaande van en wederkomend tot Antiochië. God roept Zijn knechten onvoorwaardelijk en zij aanvaarden het werk onvoorwaardelijk. Zij zijn uitgegaan, niettegenstaande die doorgang hen wat gekost heeft: n.l. de benauwing met list en geweld. Maar God heeft Zijn kerk bewaard. God heeft ze gespaard en gedragen en ondersteund.
Lees zelf vers 3: zij blijven te Iconië een lange tijd. Die lange tijd was geen vervelende tijd, maar een vruchtbare tijd. Gods volk heeft zijn tijd in de wereld, een korten tijd van langen duur. Die lange tijd is spoedig voorbij. Te Iconië spraken de Apostelen het Woord vrijmoedig. God gaf getuigenis.
En nu vergaderden zij de gemeente in Antiochië. Job zat, naar kapittel 19: 16, in de ellende, zelfs zijn knecht antwoordde Hem niet. Maar David zegt in Psalm 34: 7: "Deze ellendige riep en de Heere hoorde." Toen David Psalm 66 dichtte, riep hij Gods volk op, zeggende: "Komt, hoort toe, o allen, gij die God vreest! en Ik zal vertellen, wat Hij aan mijne ziel gedaan heeft."
Paulus zou zeggen: laten we nu de gemeente eens vergaderen; bij elkaar roepen en een ogenblik stil staan bij de grondstukken van de Waarheid, die ons leven zijn. De openbaring van Gods besluit was in de arbeid van Paulus en Barnabas, hoewel zij het besluit niet dreven, maar zagen het baren, opdat Christus Zich bewees te zijn het licht de heidenen gegeven. Zij zagen die vervulling en Paulus en Barnabas kunnen deze wonderen alleen niet op. Die wonderen, die God gedaan heeft. Daarom vergaderde Paulus de gemeente bij elkaar.
Toehoorders, klaar was in de dienst der Apostelen gebleken, dat Jezus Christus, de Zone Gods, door de roeping Zijn gemeente vergaderde tot de enigheid des waren geloofs. Laten wij eens hierbij stilstaan. Paulus vergaderde de gemeente in de naam van de dierbaren Heere Jezus Christus. Zijn ze vergaderd en bij elkaar? Hulpe van

God verkregen hebbende, staan ze en verkeren zij samen tot hun troost, ten spijt van de vijanden, die zagen, dat daar in het midden der wereld nog een volk woont, dat God vreest, en tot afbreuk van het rijk des satans.
Zijn zij vergaderd met elkaar, wat wordt het dan als de Zone Gods de gemeente vergaderen zal uit de vier hoeken des hemels en 2e tellen zal als de uitverkorenen ten eeuwigen leven. O ! wat zal dat zijn. De Apostelen vergaderden de gemeente.
Ook nu zijn de gemeenten vergaderd, om te gedenken, dat 25 jaar geleden hier is vergaderd geworden. Twee keer is beproefd om met elkaar te verenigen. Het werd Gods tijd. En sinds dien heeft de Heere vele oren en harten geopend. De leraren zijn uitgegaan in dorpen en steden, om in kerk en school en schuren, jaar in jaar uit het Woord Gods te prediken.
Dat is niet zonder strijd geschied. Van stonden af aan was de tegenstand groot, en groot was de verdrukking. Vele waren de zware omstandigheden. Maar om niet te ver te gaan, het is nu 25 jaar geleden, dat de vereniging tot stand kwam. Nu is er een vergadering uitgeroepen, om in Rotterdam, uit alle delen van ons land te vergaderen en samen te komen en dit ogenblik met elkaar te beluisteren de goedertierenheden, die de Heere aan ons bewezen heeft.
Ik zal in de historie niet intreden; dat zal straks uw leraar doen. Ik wenste wel met de Apostelen te verhalen, wat grote dingen God gedaan heeft. Er kan gelezen worden, God had het aan hen gedaan, in hen gedaan, met hen gedaan en door hen gedaan. Want Gods knechten zijn geen dode elementen. God werkt in hen een staatsgenade, een standsleven en een ambtsleven. In het bijzonder was Paulus verzekerd en bevestigd in zijn staat en versierd in zijn standsleven. Was er ooit een grondligger van de rechtvaardigmaking, dan was het Paulus. Als dit gemist wordt, dit zeiden onze vaderen terecht, dan valt de kerk. *De rechtvaardigmaking is het fundamentstuk der Goddelijke Waarheid*.
Paulus predikte dit stuk zeer klaar. Hij was een sierlijk mens en in zijn ambt versierd met gaven en genade. Hoe overvloedig was zijn arbeid en wat zou er van te zeggen zijn, wat God aan, in, met en door dien mens heeft gedaan. Dat God door middel van een nietig eindig mens het Woord liet prediken onder de Heidenen. En God gaf getuigenis aan het Woord Zijner genade, het woord van Paulus' bediening.
Zo doet de Heere nog, bij Zijn geroepen knechten. Maar als wij uit ons zelf gaan prediken, dan zeggen wij in Zeeland: dan moet hij zijn eigen dood maar sterven. Echter, als de Heere ons geroepen heeft en wij mogen staan prediken, en God geeft getuigenis aan het Woord van Zijn genade, dan wordt geloofd, dat het Woord dat die leraar brengt, het Woord der Waarheid is. Mensen worden tot God bekeerd. Dat grote werk gingen Paulus en Barnabas verheerlijken. Dit deden zij in het Evangelie van Christus. Dat is Gode verheerlijkend en zielsvertroostend. Dan verheerlijken ze de Vader en de Zoon en de Heiligen Geest in de Majesteit van Zijn soevereine liefde. Hij had ze bewaard voor list, stenen en geweld, en zo Zijn kerk bevrijd. Zo heeft de Drie-enige God Zich verheerlijkt in Zijn gemeente. In de eerste plaats de deugden Gods zijn door de Zoon verheerlijkt in Gods Raad en Verbond van eeuwigheid en door Jezus Christus opgeluisterd in de tijd en worden uit Zijn Woord beluisterd, tot zaligheid van al de gekenden.
Mijn hoorders, er is een tijd, dat Gods kinderen zijn verheerlijkt uit de hebbelijkheid van het leven, maar dat het tot de dadelijkheid niet komt. Want Gods kinderen krijgen niet allen evenveel genade. Van de elf discipelen, bracht de Heere er drie op de berg en Hij nam deze mede dieper in de Hof. Ook dragen allen niet hetzelfde kruis. Maar Gods kinderen hebben niet te vragen of het kruis voor hen klaar gemaakt wordt, want dat is in de hemel reeds gebeurd, maar zij moeten vragen of zij voor het kruis klaar

gemaakt worden. Ook Gods knechten zullen hun kruis dragen. Al zijn wij uitwendig niet getroffen, toch zijn stenen geworpen en kruisen gemaakt.
Er zijn veel steentjes gevallen. Ook zijn kroontjes gelegd. En al zijn nu niet zooveel wonderen gebeurd als in de dagen van Paulus, laten wij toch niet klein achten wat God deed, de eeuwige God en Potentaat der Potentaten. Hij bevestigde Zijn Waarheid onder ons, in deze dagen, nu Gods recht wordt miskend; een algemene verzoeningsleer wordt geleerd; Zijn naam wordt gevloekt, en een juichend Christendom wil verhalen van de grote daden Gods, terwijl het die niet kent. Grote mannen zijn gevallen, anderen zijn weer gekomen. God zal Zijn kerk zoowel bewaren als verlossen. Dus wij zouden de grote daden kunnen vermelden die de Heere gedaan heeft.
Daar staat het kostelijke werk: *de deur des geloofs is geopend;* dat wil zeggen: God had niet alleen gegeven, dat aan de Heidenen door de Apostelen het Evangelie verkondigd werd, maar ook heeft de Heere door die verkondiging, als middel, het geloof gewrocht.
Niet alleen het uitwendige wordt hier beschreven, maar de leer van het Evangelie door de werking des Heiligen Geestes, geheiligd aan de harten. Een deur is geopend, namelijk de deur, waardoor de mens weder het eigendom van God wordt in Jezus Christus. Hij zegt: "Ik ben de Deur." Paulus zou zeggen: Hebben de mensen de deur voor mij willen sluiten door het stenigen, God heeft de deur des hemels voor mij geopend. En daardoor zijn zondaren getroffen en vernederd voor God. Gods volk komt op het plekje, dat ze zeggen: wat zal ik horen? Het zou recht zijn, als wij verdoemd werden. Maar ze horen er wordt geroepen: Wordt verlicht, want uw licht komt en de heerlijkheid des Heeren gaat over u op.
Dat eeuwige wonder, dat God het geloof plant en ontsteekt door Zijn Geest en Woord in het hart van de mens; dat geloof met zijn vermogen, kennen, toestemmen en vertrouwen, lost de uitverkorenen op in het eeuwig Voorwerp des geloofs. Zij worden gerechtvaardigd door het geloof, zonder de werken der Wet, en in de gemeente der heiligen ingezet.
Mijn toehoorders! Die deur is nog niet toegesloten. Het is groot, dat God de wereld uit niet geschapen heeft en nog door Zijne Voorzienigheid regeert. Maar groter is de verlossing van Zijn volk en de bewaring Zijner kerk. Noach en de zijnen zijn in de Ark geweest en God heeft Zijn kerk onder het oordeel bewaard, bij Zijn Verbondswoord en trouwe. Dat deed Hij in alle eeuwen. Paulus was Gods knecht om de deur voor de Heidenen te openen. En zo wordt dan hier en daar voor enkele zondaren of zondaressen die deur door het zaligmakend geloof nog ontsloten.
Mijn tijd is om, anders zou ik daarover met u breder willen handelen. Onze medebroeder zal vervolgen. Ik wens te besluiten met een woord tot rijk en arm.
Die 25 jaren liggen daar. Zijt gij nog onbekeerd, zonder grond, buiten God? Denk aan de dwaze maagden. Och, of gij nog mocht bekeerd worden.
We dragen u op, raad der kerk, kinderen, jongeren en ouderen en verder die uit alle delen der provincies des lands, hier vertegenwoordigd zijt en de leraren en zij die het onderwijs ontvangen om opgeleid te worden tot het leraarsambt.
Ik wens, dat God de deur des geloofs mag openen. Nu zijn er enkele deeltjes vergaderd om de weldadigheden Gods te gedenken. Wie weet welke zware tijden nog komen zullen om de kerk dicht bij God te brengen. De Heere zegene u tot uwe zaligheid.
En volk, mogen wij nu nog een dag bij elkaar zijn, eenmaal zullen wij vergaderd worden in de eeuwige zaligheid.

De Geest des Heeren versterke, bevestige, fundere en heilige Zijn Woord om het bloed van Zijn Zoon. Amen.

Zingen Ps. 102: 10, 11.

Als laatste spreker trad op: **Ds. KERSTEN.**

"Bidt om de vrede van Jeruzalem. Wel moeten zij varen, die U beminnen."

Psalm 122: 6.
Geliefden,
Vijf en twintig jaren zijn vervloden sedert de Gereformeerde Gemeenten in Nederland voor het eerst in algemene vergadering samenkwamen. Het was in dit kerkgebouw, de 9en en 10en October 1907. Dit feit herdenken wij tezamen op deze dag.
Hoe betaamt het ons, de nederbuigende goedheid Gods te gedenken. Daartoe wekt de dichter op in Psalm 103:

"Vergeet nooit één van Zijn weldadigheden,
Vergeet ze niet, 't is God die ze u bewees."

De Heere gaf overvloedig stof tot erkentenis van Zijn driemaal heilige Naam. Hij verootmoedige ons hart voor Hem, nu wij met zo groot een schare uit alle oorden des lanDs. zijn samengekomen. Stof gaf de Heere èn in het feit, dat de gemeenten in één kerkverband werden gevormd, èn in de weldaden die Hij gedurende een kwart-eeuw heeft bewezen.
De Gereformeerde Gemeenten zijn gevormd uit ***de kerken onder het Kruis***, die waren overgebleven, en uit de gemeenten, die geboren zijn uit de actie van wijlen Ds. Ledeboer.
De gemeenten onder het Kruis behoorden tot de uitgetredenen in 1834. Zij konden echter met allen die waren uitgegaan, onmogelijk blijven samenleven. De vrijheidsaanvrage, en de afwijking van de leer, die naar Gods Woord is, en de nieuwe kerkorde, waren de drie grote bezwaren, die verder samenleven in de weg stonden.
Vrijheid werd door velen der uitgetredenen aangevraagd; vrijheid aan onzen eersten Willem-Koning; vrijheid, opdat men aan de verdrukking, aan het kruis, dat de Gemeente in bange vervolging werd opgelegd, ontkomen mocht.
Nee, o neen, uit de hoogte hebben we over deze vrijheids-aanvrage niet te oordelen. Als het er aan toekwam, mijn geliefden, dat verdrukking, inkwartiering, gevangenisstraf, het deel werd van degenen, die naar Gods huis opgingen, ai zeg, zou, zo de Heere geen getrouwmakende genade schonk, misschien ik de eerste zijn, die het werk des Heeren verloochenen ging? Verloochende niet Petrus zijn Heere en Meester voor het zuur gezicht van een dienstmaagd?
Niet uit de hoogte oordelen we over hen, die de verdrukking moede werden en haakten naar vrijheid en rust. Maar toch, in het licht van Gods eeuwig Woord, om de eer van Sions Koning, Die in deze vrijheidsaanvrage verloochend werd, om het karakter van de kerk van Christus dat miskend werd, is de vrijheids-aanvrage geoordeeld.
Daarom was het, dat zij, die kracht en genade ontvingen, liever zich bogen onder het kruis van verdrukking en vervolging, dan dat ze aanvaardden een vrijheid van de aardse Koning, hun geboden, op de onrechtvaardigen grondslag, die verloochening eiste van de Enigen en Eeuwigen Koning Zijner kerk.

Vrijheid werd gevraagd aan een aarDs. vorst, niettegenstaande de belijdenis zo nadrukkelijk zegt, dat de kerk zich als de kerk van Christus te openbaren heeft, ook al ware het dat de magistraten en de plakkaten der Prinsen daartegen waren en dat de dood of enige lichamelijke straf daaraan hing.
Daarenboven werd in de vrijheidsaanvrage de kerk op één lijn gesteld met een vereniging; met een schutters- en schilders-vereniging. Het wezen der kerk werd in de vrijheidsaanvrage miskend. Met deze vrijheidsaanvrage konden, noch mochten zich de getrouwen in de lande verenigen.
Bovendien, - en het was van niet minder betekenis, - onder de Christelijke Afgescheidenen waren schrikkelijke afwijkingen van de leer der waarheid. Ik kan dat diepbedroevend feit slechts aanstippen. Ds. Scholte zelf schreef in zijn aanmerkingen op het verslag der Synode van 1840:
"Ik ben echter tevens verplicht te doen opmerken, dat de grond der verschillen in onze dagen niet is de kerkordening, maar datgene, waarop het voor de eeuwigheid aankomt."
Dat getuigenis uit de pen van Ds. Scholte spreekt boekdelen. "Die verschillen in de leer waren voornamelijk:
1e. de ontkenning van de staat der rechtheid;
2e. de diepte van de val;
3e. de zedelijke onmacht als gevolg der zonde;
4e. het onderscheid der uit- en inwendige roeping;
5e. de beschrijving van de oorsprong, het wezen en de werkzaamheid des geloofs;
6e. de ontkenning van de noodzakelijkheid der wedergeboorte en de werking des Heiligen Geestes;
7e. de volharding der heiligen;
8e. de natuur van het genadeverbond;
9e. het verwerpen van het onderscheid tussen de zichtbare en onzichtbare kerk; 10e. de bediening en kracht van de doop en van het avondmaal." (N. J. Engelberts, "De - Gereformeerde Kerk in Nederland.")
Kortom, mijne geliefden, geheel de leer der Waarheid had men ondermijnd en op losse schroeven gesteld.
Vooral in de Synode van 1836, te Amsterdam gehouden, was dat zeer duidelijk en onwedersprekelijk naar voren gekomen. Protesten gingen op; protesten van Ds. H. de Cock van Ulrum, protesten uit verschillende gemeenten, dat het zo niet mocht, dat zulk een verkrachten van Gods eeuwig Woord en de leer der zaligheid niet mocht geduld. Doch alle protest ten spijt, nam de Synode de afschuwelijke dwalingen in bescherming.
Een derde oorzaak van de breuk, ontstaan onder de in 1834 uitgetredenen, lag in de Nieuwe Kerkenordening. Oorspronkelijk was de Dordtse Kerkorde van 1618-1619 aangenomen. Deze echter werd vervangen door de Utrechtse van 1837.
Niet de kerkenorde, die op de Synode van Dordrecht 1618-'19, overeenkomstig het recht en de aard van de kerk van Christus was samengesteld, zou gelden als regel voor het kerkelijk leven, maar een van ander maaksel; een maaksel dat paste bij de Afgescheidenen; een maaksel dat paste bij degenen, die de oude, beproefde leer hadden prijsgegeven, en dat deden meer en meer. De oude palen werden teruggezet. Ook tegen deze Kerkenordening waarschuwde de getrouwe Ulrumse dienaar en velen met hem. Maar wat geschiedde?
Men haalde Ds. de Cock om; hij zou zich bij alles wat geweest was en wat was, neerleggen en de zaak was beklonken. Nu de voet op de nek van dat weerspannig

volk; van die stijfhoofden, die niet buigen wilden! Men zou ze dwingen, de kop te buigen, èn wat de leer èn wat de vrijheids-aanvrage èn wat de Kerkenorde betrof.
Hoe dan? Alle predikanten maakten een verbond om aan onwillige, halsstarrige gemeenten nóch het Woord, nóch de sacramenten, dus geen Doop en geen Avondmaal meer te bedienen.
Daar stonden ze.
Een ontroerende aanblik die gemeenten !
Daar stonden ze, verlaten en alleen! Zonder leraars; zonder bediening! En toch, zij mochten het Woord van de Godvruchtigen contra-remonstrantschen Ds. Rosséus tot het hunne maken. Dezen, om de getrouwheid in zijne bediening, van zijn ambt verstoten leraar, werd smadelijk door Oldenbarneveldt toegevoegd "Daar staat ge nu alleen."
"Och neen, mijnheer", zo antwoordde Gods getrouwe dienstknecht, "maar God de Heere is met mij, en zoveel duizend vromen als nog in het land zijn."
Dit woord mocht de taal zijn van die Kruiskerken; van die vervolgden; van die onder het kruis der vervolging verdrukten; van de leraren verlaten. Zij mochten althans deze woorden de hunne maken: "De Heere is met mij."
Dat heeft God aan die Kruiskerken betoond. Ik heb vrijmoedigheid in uw midden te zeggen, dat heeft Hij aan haar bewezen tot op dezen dag. De Heere was met haar. Hij heeft haar niet verlaten. God verwekte mannen, die getuigenis mochten geven, dat zij van Hem tot de heiligen dienst des Woords geroepen waren; die in Zijn vreze het Woord spraken. De Heere deed door hen tekenen en wonderen in de gemeenten, welke bij Gods Woord bleven en versterkt en gebouwd werden.

De gemeenten onder het Kruis leefden voort; zij het met veel gebrek. Tot 1869 toe.
In 1869 heeft het grootste deel, hebben bijna alle Kruiskerken, toch gemeenschap met de Afgescheidenen gezocht; toch zich begeven in bondgenootschap met die Afgescheidenen, die de Koning van de kerk hadden verloochend en van de zuivere leer afweken.
Toen kwam de Christelijke Gereformeerde Kerk.
Enkele Kruisgemeenten bleven staan. En met haar enkele getrouwe dienaren als: Enkhuizen met Ds. v. d. Broek. Verheugen we ons daarom er niet mede over, dat Enkhuizen in het verband van onze gemeenten getreden is? Want die gemeente hoort bij de kerken, die heden Gods trouwe zorg over haar gedenken.
Ook Tricht met zijn leraar, die eerst verklaarde van de preekstoel, mee te zullen gaan met de voorgestelde vereniging. Maar als hij door één der ouderlingen ernstig gewaarschuwd en vermaand was, werd verenigen Hem onmogelijk. De Heere opende zijn ogen. Hij kon de gemeente niet verkopen.
Ook Lisse wees de vereniging met de Afgescheidenen af. Enkele Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis bleven staan en langzamerhand groeiden zij in getal. De Heere verwekte haar getrouwe dienaren; telkens weder, tot in 1907 met de gemeenten van wijlen Ds. Ledeboer de vereniging gesloten werd, en men zich openbaarde als de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Een vereniging kwam tot stand, welke een eenheid was, gelijk wij daarvan overvloedig getuigenis hebben op deze dag.

Zijn de Gemeenten onder het Kruis de ene tak, ***de gemeenten door het optreden van wijlen Ds. Ledeboer*** ontstaan, vormen het andere deel der in 1907 samengekomenen.
In 1840 was Ds. Ledeboer uit de kerk geworpen. Hij had des Zondags, het was 8 November, het gezangenboek en reglementenboek van de preekstoel neergeworpen en

nadat de dienst geëindigd was, het begraven in de tuin van de woning, die hij korten tijd tevoren, niet wetende waarvoor, maar door Goddelijke aandrang, gekocht had.
13 November, reeds 5 dagen later dus, vergaderde het classicaal bestuur en schorste Ds. Ledeboer. de preekstoel zou hij niet meer beklimmen. Straks afgezet door het provinciaal bestuur, opende de Heere Hem de gelegenheid in de gekochte woning het Woord des Heeren te prediken. Onder bittere vervolging; beboeting; gevangenisstraf, ging Gods getrouwe knecht voort, en door zijn dienst zijn vele gemeenten geboren. Weldra werd hij bijgestaan door Ds. van Dijke, wiens zoon wij in ons midden hebben en door Ds. Bakker.
Helaas, eer nog Daan Bakker in het ambt bevestigd was, ontstond tussen hem en Van Dijke een jammerlijke scheur, die de gemeenten vaneen scheidde, grotendeels tot op deze dag.
Maar, de kerken uit Ds. Ledeboer's actie geboren, en door Ds. van Dijke gediend, bleven, niettegenstaande alle moeite en strijd en gebrek, staande. Is het niet een wonder in onze ogen? Eén leraar diende zoovele plaatsen en tal van gemeenten gingen op, Zondag na Zondag, jaar in jaar uit onder het lezen van een predicatie. De oude schrijvers bleven het volk lief, wijl hun nagelaten werken bouwden op het vaste fundament der Apostelen en Profeten, waarvan Jezus Christus de uiterste hoeksteen is. De Heere was een beschutting over die gemeenten. Jong en oud zette zich vertrouwend onder de waarheid neder.
In dat zoeken van en scharen om de aloude, beproefde waarheid, waren die gemeenten met de zo-even genoemde kerken onder het Kruis één. Men leefde echter naast, veelal vreemd van elkaar. Hierin behaagde het de Heere verandering te brengen. Alras begeerden de gemeenten van Ledeboer, dat de leraars der Kruiskerken onder haar het Woord spraken. Men verwonderde zich er over, (kunnen velen onder ons het niet getuigen?) dat de bevindelijke prediking die men zocht, ook buiten de kring der gemeenten werd gebracht.
Onze onvergetelijke vriend en broeder Ds. Roelofsen behoorde met Ds. van Oordt en met mij tot de eersten, die in de gemeenten van Ledeboer optraden. Beide eerstgenoemden namen zelfs een beroep uit die gemeenten aan, en gingen alzoo tot haar kerkverband over.
Zo werd de vereniging der beide kerken-groepen voorbereid. Niet het minst ook, doordat reeds een jaar vóór de sluiting er van, men gekomen is tot de erkenning van elkaars ambten en ambtelijke verrichtingen. De vereniging kon niet uitblijven, wijl men in belijdenis en kerkregering beide, zocht in het voetspoor der vaderen te wandelen.
In 1905 werden Ds. C. Pieneman en Ds. J. Overduin afgevaardigd door de gemeenten onder het Kruis, om het verzoek tot vereniging, aan de te Bruinisse vergaderde Ledeboerianen, over te brengen. Het verzoek werd afgewezen, doch slechts opdat het in 1907 te blijmoediger zou worden aanvaard.
5 Juni 1907 trokken Ds. A. Janse en diens broeder, die nog in ons midden is, en ik, naar Middelburg. Na korte deliberatie was de zaak beslist. De voorzitter der vergaderde gemeenten van wijlen Ds. Ledeboer reikte aan de gezonden broeders beide handen. Welk een gewichtvol ogenblik. Eén waren al die gemeenten; doch van nu af zou men die eenheid ook openbaren.
25 Juli 1907 vergaderden te Rotterdam Deputaten om enkele zaken nader te regelen. Zij stelden de bepalingen vast, die aan de goedkeuring van de vergadering, samengesteld uit twee afgevaardigden van elke gemeente, zouden onderworpen worden. Met grote eensgezindheid werd vergaderd.

Eerste ondertekenaar was Ds. N. H. Beversluis; tweede Ds. L. Boone. Helaas! deze keerde zich straks om en trok zich uit het verband terug. Hoe zeer hadden wij gehoopt, dat hij de scheur zou geheeld hebben, nu hij de jongsten tijd èn aan Ds. Fraanje èn aan mij, zijn begeerte geschreven heeft, weder te keren.
Maar ziet, hij wendde zich bij vernieuwing. Voorwaar, de blijdschap ware groot geweest, indien hij door een rechten weg in ons midden ware geweest.
De bepalingen, waarvan ik zo-even sprak, waren met voorvoorzichtigheid vastgesteld en hielden in, dat men de Dordtse Kerkenordening van 1619 aanvaardde, als accoord van kerkelijke gemeenschap; dat dienovereenkomstig Classen en de Synoden zouden worden gevormd, en dat, om niet meer te noemen, in betrekking de Psalmberijming, de gemeenten van Ds. Ledeboer de psalmen van Datheen zouden blijven zingen en dat niemand zou gedwongen mogen worden, in een gemeente te spreken of te doen spreken, wanneer bezwaren bestonden t.o.v. de Psalmberijming.

9 en 10 October 1907, heden 25 jaren geleden, vergaderden de gemeenten te Rotterdam door rechtstreekse afvaardiging. De voorstellen van Deputaten werden aangenomen. Nadrukkelijk werd nog bepaald, "dat nimmer door stemming of anderszins aan het zingen ener psalmberijming zou getornd worden."
Zoo is dan de vereniging tot stand gekomen; die vereniging, die voorbereid werd in de harten van Gods kinderen. A en B is onder ons niet gekend. Laat al mijn mededienaren in het Evangelie getuigen, die alle gemeenten, bezoeken; laten de ouderlingen het zeggen, zij in het bijzonder, die de strijd meemaakten; A en B heeft onder ons niet bestaan. Een vereniging was in het harte; blijmoedigheid in het ontmoeten van elkaar. Waar de Waarheid bindt, daar is de eenheid waarachtig.
Zonder strijd, o nee, zonder strijd is de vereniging niet tot stand gekomen. Ds. Fraanje sprak van stenen, die geworpen zijn. Ja, er zijn stenen geworpen. Vergaderingen hebben wij meegemaakt, die zeer spannend waren. Ds. van Oordt heeft met ons menige moeilijke samenkomst geleid. Samen hebben wij vele gemeenten bezocht, om de' bezwaren die geuit werden, te bespreken. Dan kookte het soms bij enkele personen, die zochten grote beroeringen te brengen. Maar, waarop liep dat alles uit?
Dat de band van de gemeenten hechter en sterker werd. De liefde groeide. De Heere gaf eenheid onder ons en in die eenheid ligt grote kracht. Geen gemaakte, maar een geboren eenheid vormden de gemeenten; geboren uit de kracht van het Woord. De behoefte aan en de liefde tot de prediking van Gods Woord nam gestadig toe. Niet één, maar al de leraren prediken van dag tot dag, jaar in, jaar uit.
Een roep ging uit door het gehele land om de eenvoudige, oude beproefde Waarheid Gods; om de prediking van het Woord, die leven en dood, zegen en vloek verkondigt. De Heere gaf groei en wasdom aan de gemeenten.
In 1907 verenigde een veertigtal kerken, thans naderen die gemeenten de 100 in ons land.
Ook de vastheid in het kerkelijk leven nam toe, omdat meer en meer het besef ontwaakte van de noodzakelijkheid naar de gegeven ordinantiën voor Gods kerk te wandelen. Ik heb als jongeling vergaderingen meegemaakt, waar de kracht in Gods ordinantiën zo niet gezocht werd. En wat heersten op die vergaderingen menigmaal grote moeilijkheden, waarvan geen oplossing verkregen werd. Hoe geheel anders is dit geworden. De gemeenten zijn gebouwd op Gods Woord en dienovereenkomstig is het kerkelijk leven meer en meer onderworpen aan Gods ordinantiën. Dit schonk rust en vrede onder ons en vastheid, en leidde door Gods genade heen door de vele moeilijkheden waarvoor wij stonden.

Zorg en kommer soms greep ons aan, ook voor het opkomend geslacht. En ziet, de ene plaats na de andere spande alle krachten in, om voor het opkomende geslacht eigen scholen te verkrijgen. Een 25-tal scholen ongeveer verrees reeds; vele werden uit eigen middelen bekostigd.
Dat honderden kinderen in dit middaguur de beide zij-gaanderijen in dit kerkgebouw bezetten, was meer dan vorm. Daarin lag een betuiging van hetgeen de Heere gewrocht heeft onder ons. In de kinderen ligt de toekomst en hun onderwijzing op aan de kerk nauw verwante scholen, roept tot opmerken, om met vernedering voor Gods aangezicht te buigen.
Zorg en kommer heeft ons voor de kerk vervuld. Het getal leraren is reeds klein. En zie daar de leraren, die de kroon der grijsheid dragen, wier loop welhaast zal geëindigd zijn. Wie, zo vroegen wij meermalen bezorgd, wie zal hun plaats innemen? En wat deed de Heere? Hij gaf de een na de ander.
Naar vaster vorming en leiding der a.s. Dienaren werd gevraagd. Uit vrije giften werd de Theologische School alhier gesticht en bij de 14 leraren, die onder ons dienen, gaf de Heere een viertal studenten, mensen, die getuigenis gegeven hebben, dat God hen geroepen heeft tot de bediening van Zijn eeuwig blijvend Woord.
Er is een wolk als eens mans hand, een wolk der hoop, dat de Heere ook in de toekomst voor Zijn gemeente zorgen zal. Dit zeg ik niet in betrekking tot de Gereformeerde Gemeenten alleen.
Ik vestig het oog thans op geheel Gods kerk in ons diep gezonken Vaderland. Dat de herdenking van Gods grote weldaden, van Zijn bemoeienissen onder ons in ons verwekken moge de bede om de vrede van Jeruzalem, gelijk de dichter in Psalm 122 zegt: "Bidt om de vrede van Jeruzalem. Wel moeten zij varen, die u beminnen."
Dat wij toch nimmer rusten in de scheur, die gescheurd is in Gods kerk. Het lag niet in de bedoeling de gemeenten te scheiden en te breken en vanéén te rukken. Ook thans herinneren wij elkaar het woord, dat Ds. Ledeboer zo tekenend eens gezegd heeft in betrekking de Hervormde Kerk: "Het is onze, en God zal het ons wedergeven op Zijn tijd en de vijanden verdrijven." ('s Heeren wegen. Pag. 85.) Daarop richte zich het oog van het volk, dat de kerk liefheeft en dat de Waarheid Gods niet prijsgeven kan, biddend om de vrede van Jeruzalem.
Och, of het God behagen mocht, op Neerlands erve Juda's steen te herbouwen uit het stof. Dat Gods volk bijeengebracht mocht worden; dat één worde, wat bijeen behoort; wat op de Waarheid gegrond is en voor die Waarheid alleen wenst te buigen. Het bijeenbrengen van wat daar buiten is, vormt geen waarachtige eenheid: het is geen gefundeerde eenheid. In zulk een samenvoeging wordt de bediening van Gods Geest gemist, ja verloochend.
Wij bekennen het oprecht: geen eenheid begeren wij met verzaking van Gods Woord en rechten. Bij Zijn onbedrieglijk Woord beware de Heere ons, door Wiens bewaring en beschutting wij zijn, die wij zijn. Hij doe ons op de weg voortgaan, waarvan we overtuigd zijn, dat het is de weg van Gods getuigenis, dat het is de weg onzer vaderen; dat het is de weg, door onze Hervormers naar het Woord ons gebaand, toen zij goed en bloed geofferd hebben voor de Waarheid.
Zouden wij die weg dan verlaten voor leugenleer? Of voor de misleidende leer der Neo-Gereformeerden? Zouden we die oude, beproefde leer van onze kinderen laten roven door ongeloof en bijgeloof? Zouden wij ons zaad mogen overgeven aan de leer van veronderstelde wedergeboorte en vermoedelijk hemelburgerschap? Is er gevaarlijker dan dat de mens, jong of oud, geblinddoekt wordt voor zijn verderf? Hoe is te vrezen, dat velen, als de dwaze maagden, straks buitengesloten worden, en met een ingebeelde hemel eeuwig verloren gaan.

Zouden we niet, hoe klein, hoe onbekwaam, hoe gering ook in ons zelf en hoezeer van de wereld als dwaas geacht, geroepen zijn de oude beproefde Waarheid bij de voortduur te handhaven?
Bidt om de vrede van Jeruzalem. Dien vrede, gebouwd op het fundament van Gods eeuwige onveranderlijke Waarheid, moge de Heere ons doen zoeken. Dien geve Hij rijkelijk onder ons. Hij make Zijn liefde, goedertierenheid en genade groot, gelijk Hij deed deze 25 jaren.
Ook voor ons persoonlijk is deze dag van grote betekenis. Bij het aanschouwen van u allen gaat meer in ons om dan wij in woorden kunnen uitdrukken. Moet ons hart niet breken bij het samenzijn aan deze plaats met u, mijn broederen in de bediening?, bij het vernemen van dezen kansel, dat de Heere één uwer door onzen dienst als een brandhout uit het vuur rukte? Moet het ons niet met diepen ootmoed voor God vervullen, dat Hij ons als middel gebruikte om anderen te onderrichten, die nu het Woord des Heeren in de gemeenten brengen mogen?
Mijne broeders, de Heere hinde ons samen met de banden van waarachtige liefde, met die liefde, die ons in elkaar veel verdragen doet; in die liefde, die ons voor elkaar zuchten doet aan Gods genadetroon. De strijd is menigmaal zwaar; maar de Heere doe ons in elkaar steunsel vinden als de eik en de haageik, waarin steunsel is bij het afvallen der bladeren. De Heere bouwe door onzen dienst de gemeenten, tot heerlijkheid van Zijn driemaal heilige Naam. Hij geve Zijn zegen, ook over de opleiding onder ons.
De Heere stelle u, mijn studenten, in Zijn kerk ten rijken zegen. Hij doe ons samen in heiligen, diepen ernst en waren eenvoud Zijn Woord en dat Woord alleen, bedienen.
Ik moet eindigen, maar mijne geliefden, ik mag u van deze plaats niet laten heengaan, zonder een woord gesproken te hebben dat meer ons persoonlijk leven raakt.
Met grote blijmoedigheid hebben wij dezen dag met elkaar mogen verkeren. Ik begroet u, mijn vrienden uit het Zuiden en uit het verre Noorden en uit alle provinciën schier, die daartussen in liggen. U, opzieners der gemeenten en onder u in het bijzonder degenen, met wie ik 25 en meer jaren mocht samenleven, en met wie ik in de gemeenten als 't ware ben opgegroeid. De Heere geve u, dragers van het hoogwaardige ambt in Christus' kerk, getrouw te zijn als de wachters op Sions muren. Hij stelle Zijn Woord in het midden der gemeenten vruchtbaar, ook door het lezen der predicaties in de herderloze gemeenten.
Wij mogen onze kranke medebroeders Ds. Minderman, die welhaast zijn loop zal voleindigd hebben, en Ds. Van Reenen, de Heere bevelen en de rijkdom van Zijn genade.
Mij wendend tot u allen, zo moge ik u, mijn geliefden, toebidden, dat de Heere Zijn Woord, Zijn eeuwig blijvend Woord, plante in uwe harten.
In het bijzonder ook zij mijn bede voor ons opkomend geslacht. Vraagt naar de oude paden en zet de palen niet terug. Oefent u in de oude, beproefde Waarheid. Geeft die niet prijs voor de lichte kost van onze dagen. Bovenal, de Heere heilige Zijn Woord tot onze eeuwige winst aan onze harten. Dat er in Sion mochten geboren worden. Hoe groot de voorrechten ook zijn, geschonken aan hen, die onder de zuivere bediening van Gods Woord mogen verkeren, noch onze doop, noch onze belijdenis, noch een onberispelijke levenswandel, kunnen ons redden van de dood. Wij moeten wederom geboren worden. De noodzakelijkheid van wedergeboorte binde God op onze zielen. Hij doe ons Hem zoeken terwijl Hij nog te vinden is, en de tijd der genade uitkopen eer het besluit bare, want de dag gaat als kaf voorbij.
Volk van God, veracht des Heeren kerk niet; verlaat de kerk niet in haar diep verval. Zij varen wel, die haar beminnen. Bidt om de vrede van Jeruzalem. De nood van Sion

worde op de ziel van 's Heeren gunstelingen gebonden. De Heere make u een biddend volk. Hij bouwe u onder de waarheid, in het allerheiligst geloof en bevestige u meer en meer op het enig fundament Christus Jezus.
De Heere verheffe het licht Zijns aanschijns over ons tot opbouw van Zijn kerk, ook te midden van het oordeel, waaronder Hij ons rechtvaardig doet verkeren, en tot lof en prijs van Zijn Naam. Dat Zijn volk gesterkt worde in de hoop der eeuwige heerlijkheid. De kerk gaat door bange wereldweeën de heerlijkheid met Christus, haar Hoofd, tegemoet. Maar hoe bang de wereldweeën ook zijn en worden zullen, zonder troost laat de Heere de Zijnen niet.
Ja, eenmaal zal dat volk uit de grote verdrukking komen, degenen namelijk, die hun klederen hebben witgewassen in het bloed des Lams; daarom zijn de verlosten reeds voor de troon. Dat Gods kinderen elkaar bemoedigen in het strijdperk van dit leven. Ik besluit met het woord van de Apostel: *"Alzo zullen wij altijd bij de Heere zijn. Zo vertroost elkaar met deze woorden."* Amen.
Zingen Psalm 122: 3.

3. De licht- en schaduwzijden van een kerk

R. D. 25 november 2004, J. van 't Hul

Ds. Golverdingen publiceert over onbeschreven periode uit geschiedenis Gereformeerde Gemeenten

Liever de dialoog dan de polemiek. Openbare strijdvragen over kerkelijke thema's leiden algauw tot generaliseren, tot verabsolutering van het eigen standpunt, tot stigmatisering van de ander. "Laten we elkaar enige ruimte geven, ook al delen we elkaars gevoelen niet op alle punten. We kennen in dit leven slechts ten dele."

Dat is voor ds. M. Golverdingen de les van de kerkgeschiedenis. Volgende week verschijnt zijn boek "Om het behoud van een kerk. Licht en schaduw in de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten, 1928-1948."

Als een van de eerste conclusies noemt de predikant uit Boskoop: "Luisteren naar de bronnen levert stof op voor een vruchtbare dialoog. Polemiseren is gevaarlijk werk, vind ik. Polemiek speelt zich in het openbaar af. Daar gaan allerlei zijdelingse factoren een rol bij spelen.

Ik ontken niet dat er gerechtvaardigde polemiek is - denk aan de polemiek tussen remonstranten en contraremonstranten - maar we zijn zo geneigd om de ander te bestrijden zonder dat er een echt gesprek plaats heeft. Polemiseren dient te geschieden coram Deo, voor Gods aangezicht. En daar luistert het nauw. Eigenlijk behoor je ieder polemiserend artikel eerst aan de ander voor te leggen, om er zeker van te zijn dat zijn standpunt goed is weergegeven."

De periode 1928-1948 was voor de Gereformeerde Gemeenten een tijd van nieuwe ontwikkelingen. In 1928 begon ds. G. H. Kersten zijn negen jaar lang durende polemiek met de christelijke gereformeerde ds. J. Jongeleen en prof. J. J. van der Schuit. Het was ook in 1928 dat de Christelijke Gereformeerde Kerken vanwege "gebrek aan tegemoetkoming" een punt zetten achter de gesprekken met de Gereformeerde Gemeenten over kerkelijk samenleven. In 1930 verlieten de gebroeders Overduin vanwege "een diepgaand geschil, dat zeer ernstig is" de Gereformeerde Gemeenten.

In 1931 worden de bekende zes leeruitspraken over het genadeverbond geformuleerd.

Het jaar 1948 staat in het teken van pogingen om de geschillen tussen ds. Kersten en ds. R. Kok te overbruggen. Het is ook het jaar waarin ds. Kersten sterft.

Dat alles is de aanloop naar 1950, het jaar waarin de synode ds. Kok zou schorsen, en 1953, het jaar waarin dr. C. Steenblok wordt afgezet als docent aan de Theologische School. In 1953 ontstaan de Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

Nuancering

De studie van ds. Golverdingen biedt inzicht in een vrijwel onbeschreven periode. "Het tijdvak 1928-1948 was nooit systematisch onderzocht of beschreven. Wat we wisten, waren flarden, fragmenten, er waren mondelinge overleveringen. Dat rechtvaardigt wetenschappelijk onderzoek."

De voor een deel onbekende bronnen leveren een genuanceerder beeld op over deze jaren dan tot nu toe bekend was. Een van de belangrijke documenten vormden de notulen van een predikantenvergadering uit januari 1931, afkomstig uit het privé-archief van ds. G. H. Kersten. "Die notulen gingen grotendeels over de leeruitspraken van 1931 en hebben veel nieuwe feiten aan het licht gebracht."

Het bestudeerde tijdvak ligt aan de vooravond van de moeilijke jaren 1950 en 1953. "De hoofdfeiten daarover zijn bekend, maar de entourage waarin de dingen zich hebben afgespeeld verandert wel.
We hebben bijvoorbeeld nooit geweten dat in de leeruitspraken van 1931 duidelijk een voorbehoud is gemaakt om ruimte te houden voor de opvattingen van de predikanten De Blois en Minderman.
We hebben ook nooit voldoende beseft dat die leeruitspraken op een wonderlijke manier tot stand zijn gekomen. Op 21 februari 1929 wordt in Rotterdam synode gehouden. Tijdens de behandeling van het punt "ingekomen stukken" maakt iemand een opmerking over de bidstond van de vorige avond, waarin ds. J. Fraanje gezegd had dat Christus het Hoofd van het genadeverbond is "voor al de uitverkorenen en voor die alleen." Daarover wordt het oordeel van de synode gevraagd: Is dit verbond van eeuwigheid, of niet? Is Christus al dan niet het Hoofd van het genadeverbond? Is het verbond met de uitverkorenen opgericht, of met het natuurlijk zaad van Abraham?
Waarop de broeders besluiten om zes leeruitspraken te formuleren. Dat is kerkrechtelijk een vreemde gang van zaken. Het onderwerp was immers niet door een kerkenraad aangereikt, niet door een classis op de agenda van een particuliere synode geplaatst. Volgens de Dordtse Kerkorde kan dat niet. Doordat latere synoden de leeruitspraken herhaaldelijk hebben onderschreven, is het besluit wel rechtsgeldig geworden."

Vragen
Is het verstandig om, naast de confessie, afzonderlijke leeruitspraken te formuleren? Heeft de benaming "leeruitspraken" niet de jaren door misverstanden opgeleverd, alsof de Gereformeerde Gemeenten een vierde belijdenisgeschrift hadden opgesteld?
"Maar dat was in 1931 absoluut niet de bedoeling! Het ging om een dogmatische verduidelijking. Had men die maar niet aangeduid als leeruitspraken, maar bijvoorbeeld als "nadere verklaring over het verbond der genade", of zoiets. Dan was er tot op de dag van vandaag niet zo veel verwarring over de status van de uitspraken geweest. En duidelijk is ook dat gedetailleerde theologische formuleringen over verbond en verkiezing nog geen waarborg zijn voor het behoud van het geestelijk leven."
De leeruitspraken hebben naar buiten toe de identiteit van de Gereformeerde Gemeenten toe onderstreept, zegt ds. Golverdingen, en naar binnen toe hebben ze een periode van leerstellige rust gebracht. "De identiteit van de Gereformeerde Gemeenten was voordien nauwelijks uitgekristalliseerd.
Ds. W. de Hengst prees in De Saambinder rustig een boekje aan van ds. R. van Mazyk over de drie verbonden.
Er waren in 1907 dan wel verschillende kerkelijke stromingen bij elkaar gebracht, maar men zocht nog naar een eigen karakter. Ds. Kersten had de handen vol aan het samensmelten van Ledeboerianen, Kruisgezinden en gezelschapsmensen, aan het realiseren van een kerkelijke opleiding, aan het bijbrengen van kerkordelijk denken."

Als er in 2004 nog steeds gesproken wordt over het theologisch eigene van de Gereformeerde Gemeenten, gaat het dan vooral over 1931?
"Dan hebben we het óók over de wedergeboorte, óók over de plaats van Christus in de prediking, óók over de weg die een zondaar gaat om Christus te leren kennen, óók over Gods genadig welbehagen, en daarnaast dus ook over de plaats van het verbond, maar niet als het allesbeheersende thema. Wij weten ons zeer verbonden met de kerk der eeuwen. Er zijn schermutselingen geweest over de vraag of er twee of drie

verbonden zijn, maar vergeet niet dat de twee-verbondenleer voorgestaan werd door het overgrote deel van de theologen in de zeventiende en achttiende eeuw. Wij leren heus niet iets vreemds."
De uitspraken van 1931 lieten enige ruimte voor een gering verschil van inzicht. Ds. Kersten had hoge achting voor ds. De Blois, een man die enigszins dacht in de richting van de drie verbonden.
"Die mensen waren aan elkaar verbonden op grond van het diepe respect voor elkaars geestelijke staat. Kersten en De Blois, die overigens prima de samenhang tussen verkiezing en verbond bewaarde, konden stevig over Comrie discussiëren, maar het respect is altijd gebleven.
We moeten van de geschiedenis willen leren dat we elkaar binnen de grenzen van de confessie enige ruimte moeten laten. Zet het rijtje predikanten van voor de oorlog maar eens naast elkaar, dan zie je diverse accentverschillen. Daar was ruimte voor. Ds. Kersten en ds. Minderman dachten niet eender over Christus als het Hoofd van het genadeverbond, maar ze wilden elkaar toch niet kwijt. Dat vind je allemaal terug in dat notulenboek uit het privé-archief van ds. Kersten en in een brief van ds. De Blois."

Typisch ds. Kersten, zo'n overbruggende wijze van werken?
"Hij zag de eenheid van de kerk als zijn levensideaal, als een Bijbelse opdracht. Daarom wilde hij bij de ander ook nooit echt het onderste uit de kan halen. Hij was een man van een bijzondere grandeur, met charismatische gaven, met grote contactuele eigenschappen en veel invoelend vermogen. Hij leefde voor het ideaal van een kerk waarin de schriftuurlijk-bevindelijke prediking werd gecombineerd met een geordend kerkelijk leven. De verscheurdheid van Sion beleefde ds. Kersten als zonde. Daar leed hij aan. Wie hem kerkisme verwijt, doet hem geen recht. Op een begrafenis in Rotterdam liet hij de christelijke gereformeerde ds. K. Groen ook namens hemzelf spreken: "Groen spreekt ook voor mij", zei hij dan."
Dominant was hij ook, wellicht. "Maar dat was inherent aan die tijd. Die jaren vroegen nu eenmaal omuitgesproken leidersfiguren. Dat zou in onze tijd niet meer denkbaar zijn. Ds. Kersten heeft beoordelingsfouten gemaakt bij zijn oproep tot onderwerping aan de bezetting in het begin van de oorlog. De inbreng van dr. Steenblok heeft hij te hoog ingeschat. Vrij van generaliseren was hij ook niet. Schaduwzijden genoeg. Maar hij kon theologiseren op het niveau van de oudvaders en wilde het gruis van Sion bij elkaar brengen."

Hoe zouden de Gereformeerde Gemeenten er zonder ds. Kersten hebben uitgezien?
"Die zouden er niet eens geweest zijn. In 1907 zie je een 25-jarige Kersten aan het werk om oude mensen bij elkaar te brengen van wie hij overtuigd was dat ze van Godswege bij elkaar hoorden. Terwijl er grote verwarring heerste. Er was geen visie, geen orde, geen leiding, geen dogmatische kennis."

Uw studie eindigt bij het sterven van ds. Kersten. De schorsing van ds. R. Kok in 1950 en de kerkscheuring van 1953, waardoor de Gereformeerde Gemeenten in Nederland ontstonden, blijven buiten beeld.

Fictieve vraag: Zou ds. Kersten in staat zijn geweest om beide breuken te voorkomen?
"Ja. Ongetwijfeld ja. Hij heeft ds. Kok scherp bekritiseerd, maar altijd vanuit de intentie: die man hoort bij óns. Er waren echt geen vraagtekens over de vreze des Heeren bij ds. Kok. Bepaald niet. De verhoudingen waren wel ernstig verstoord, maar

de feiten tonen aan dat ds. Kersten ds. Kok er altijd bij heeft willen houden, zij het met de nodige correcties."
Ds. Kok was geen man die kerkelijk aan de zijlijn stond. Voor de oorlog genoot hij een even groot vertrouwen als ds. Kersten. Hij was eerste scriba van de predikantenconferentie. Hij zat altijd met ds. Kersten in het moderamen van de synode. In 1941 werd hij zelfs gekozen tot preses. Hij was lid van het curatorium. Hij werd tijdelijk als docent benoemd. Fysiek en psychisch was hij een reus van een man. Geestelijk had hij veel vertrouwen. Daarnaast was er bij hem ook sprake van een zekere ondoordachtheid in zijn uitspraken en in zijn handelen. Zijn theologische zelfcontrole was niet sterk. Zolang hij sprak, maakte hij vanwege zijn diepe levensernst indruk. Ds. De Gier zei wel eens: Als ds. Kok niet was gaan schrijven, dan waren er niet zo veel ongelukken gebeurd."

Vooral botsende karakterstructuren leiden vaak tot kerkbreuken.
"De persoonlijke factor is in de kerkgeschiedenis altijd al belangrijk geweest. In de kerk moet iedereen streven naar goede persoonlijke verhoudingen. Dat is een eis die voortvloeit uit de opdracht van Christus aan Zijn kerk. Wie daaraan niet voldoet, veroorzaakt een binnenkerkelijke secularisatie. Dat is een gebrek aan heiligmaking. Ambtdragers moeten voor ogen houden: Eén is uw Meester, en gij zijt állen dienaars. Elkaars voeten wassen is een Bijbelse eis, die de Heere wel in het bijzonder aan Zijn knechten stelt. Ds. Van Reenen en ds. Kersten sloegen elkaar in De Saambinder ook wel eens vriendelijk om de oren, maar denk erom dat die twee elkaar hoog hebben geacht."

U noemt het opmerkelijk dat de hervormde ds. I. Kievit juist in 1936 zijn boek "Tweeërlei kinderen des verbonds" liet verschijnen. Zouden de voorstanders van de twee- en de drieverbondenleer elkaar in dat boek moeten hebben kunnen vinden?
"Dat denk ik wel. Ds. Kersten was lovend over dat boekje. En prof. dr. Graafland heeft later aangetoond dat ds. Kievit een synthese heeft willen bewerkstelligen tussen christelijke gereformeerde aandachtspunten en de lijn van ds. Kersten, met daarbij het samenbindende accent in beide gevallen op Calvijn.
Toen ik op de Theologische School kwam, zei ds. A. Vergunst bij de lessen over het verbond der genade tegen mij: "Lees dat boekje van ds. Kievit erbij. Daarin staat de verbondsbeschouwing van de Gereformeerde Gemeenten." Jammer dat beide partijen elkaar niet tijdig in Kievits synthese hebben herkend."

4. "Om het behoud van een kerk"

Licht en schaduw in de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten, 1928-1948."

Door ds. M. Golverdingen.
Uitgave de Hertog, Houten.

Saambinder 6 januari 2005, ds. J. Schipper, 's-Gravenpolder

(1)
Vorige maand werd een voor onze gemeenten belangwekkend boek uitgegeven, geschreven door ds. M. Golverdingen. Het is niet het eerste boek van hem. Al vaker heeft hij publicaties het licht doen zien als vrucht van ijverige studie, o.a. op het terrein van onderwijs en kerkgeschiedenis. Dat onze broeder geïnteresseerd is in het gereformeerd kerkrecht, is eveneens steeds te merken. Zo ook in het boek dat nu is verschenen: *Om het behoud van een kerk.*
Het is een werk dat in de eerste plaats gerangschikt moet worden onder de noemer van 'kerkgeschiedenis', maar het staat niet los van kerkrecht en theologie in het algemeen. We wilden er in ons kerkelijk weekblad uiteraard niet aan voorbijgaan en we hopen dan ook in een viertal artikelen iets weer te geven van de inhoud en tevens wat kanttekeningen te plaatsen.
We hopen te eindigen met wat evaluerende opmerkingen. Dit boek gaat terug op een doctoraalscriptie van de schrijver. In feite gaat het nog verder terug. Al vele jaren is hij bezig geweest met het verzamelen van informatie over de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten, met name uit de periode vóór de Tweede Wereldoorlog. Zo heeft ds. Golverdingen al eerder de biografie over ds. G.H. Kersten geschreven, die door hem later ook herzien en sterk uitgebreid werd.
In zijn nieuwste boek gaat het niet alleen over ds. Kersten, al speelt deze wel een belangrijke rol. Vele andere predikanten worden eveneens genoemd en beschreven. De ondertitel luidt dan ook: *Licht en schaduw in de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten 1928-1948.* De schrijver heeft dus zijn onderzoeksterrein duidelijk afgebakend. De speurzin van Golverdingen heeft ertoe geleid dat door dit werk enkele leemten in de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten konden worden weggenomen.
Overigens heeft de auteur zich niet alleen gebaseerd op schriftelijke bronnen. Ook door hem verkregen mondelinge informatie speelt een belangrijke rol. De schrijver is daarbij niet over één nacht ijs gegaan: steeds heeft hij (voor zover mogelijk) die mondeling gedane mededelingen getoetst. Overigens moeten we bij mondeling gedane mededelingen altijd verdisconteren het gevaar dat herinneringen in de loop der tijd kunnen verkleuren. Zeker wanneer we over een bepaalde zaak maar één mondelinge bron hebben, wordt het riskant.

4.1. Divergentie en integratie

Twee kernbegrippen keren in deze studie steeds terug en wel de termen 'divergentie' en 'integratie'. Met het eerste wordt bedoeld een beginnende of voortgaande verdeeldheid, die het voortbestaan van een kerk kan bedreigen.
Het tweede staat voor het overbruggen van tegenstellingen en het streven naar eenheid en samenhang van de kerk. De spanning tussen deze twee zaken leidt tot een geestelijke worsteling 'om het behoud van een kerk'. Vandaar de titel. Een en ander wordt door de schrijver uitgelegd in het Woord Vooraf. Daarin staat ook een prachtige

omschrijving van de kerkgeschiedenis, die ik u niet wil onthouden: 'Ze heeft als enige norm voor de beoordeling van het verleden het Woord van God. Ze onderwijst ons door allerlei samenhangen met het heden te verhelderen. Ze verootmoedigt als we in aanraking komen met de zonden en gebreken van Gods kinderen en knechten. Ze waarschuwt voor valkuilen die ook vandaag nog op onze weg liggen. Ze bemoedigt door ongedachte uitkomsten in moeilijke situaties. Ze stimuleert om naar oplossingen te zoeken, die dienstbaar kunnen zijn aan de voortgang van Gods Koninkrijk. Ze laat ons de zorg des Heeren voor Zijn kerk zien, dwars door al het menselijke en zondige heen'.
Welnu, een en ander geldt zeker ook voor de inhoud van dit kerkhistorische geschrift. Verder blijkt dat je met kerkgeschiedenis nooit klaar bent. De schrijver is ook met dit werk tot het laatste moment bezig geweest. In het uitgebreide notenapparaat kwam ik bijvoorbeeld een mededeling tegen, gedaan door ds. J.H. Velema te Nunspeet op 10 november 2004 (noot op p. 239)!
In de Inleiding wordt de probleemstelling beschreven, die neerkomt op de vraag op welke wijze integratie en divergentie in het kerkelijk leven in de Gereformeerde Gemeenten gestalte gekregen hebben in de periode van 1928 tot en met 1948.
Ook wordt uitgelegd waarom gekozen is voor de jaren 1928 en 1948 als begrenzing. Het jaar 1928 wordt gekenmerkt door enkele geheel nieuwe ontwikkelingen. Ds. D.C. Overduin weigert in februari officieel nog langer kerkelijke vergaderingen bij te wonen. In april opent ds. G.H. Kersten de polemiek over de leer van de twee of de drie verbonden met ds. J. Jongeleen.
In juni 1928 worden de gesprekken tussen de Christelijke Gereformeerde Kerk over kerkelijk samenleven met de Gereformeerde Gemeenten beëindigd.
Het jaar 1948 staat in het teken van de overbrugging van de geschillen tussen ds. G.H. Kersten en ds. R. Kok en het sterven van eerstgenoemde, die decennia achtereen een centrale plaats in het kerkverband innam.

Ontstaan en uitbouw
We gaan na deze inleidende opmerkingen (vanzelfsprekend in het kort) wat aspecten van de inhoud naar voren brengen. Het boek telt zeven hoofdstukken. Het laatste hoofdstuk is een Evaluatie. De feitelijke inhoud van de geschiedenis van twintig jaar Gereformeerde Gemeenten is derhalve verwerkt in zes hoofdstukken.
Het eerste hoofdstuk valt strikt genomen buiten de periode van 1928-1948. Het handelt namelijk over het ontstaan en de uitbouw van de Gereformeerde Gemeenten. De geschiedenis begint dus met de Vereniging van 1907: die tussen de Ledeboeriaanse gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten onder 't kruis.
Het strekt steeds weer tot verwondering te lezen dat we in 1907 een kerkvereniging tot stand hebben zien komen, middellijkerwijs door het werk van ds. G. H. Kersten. Ledeboerianen en Kruisgemeenten ontdekten immers dat ze dezelfde bevindelijke prediking voorstonden. Er was herkenning en die leidde tot vereniging in 1907. Daarbij was ook een schaduwzijde: ds. L. Boone vormde met degenen die hem volgden het kerkverband van de Oud Gereformeerde Gemeenten. Men wenste in alles te blijven bij de Ledeboeriaanse traditie.
De schrijver toont duidelijk aan dat ds. Kersten vrijwel direct na 1907 een centrale, leidinggevende positie ingenomen heeft binnen het nieuwe kerkverband. Hij behoort tot een tijdperk, dat uitgesproken leidersfiguren kent, begeert en aanvaardt. Zijn persoonlijkheid bezit duidelijk charismatische trekken. Daaraan is onmiskenbaar verbonden veel tegenwerking, ook vanuit eigen kring. Toch is de diepste intentie van ds. Kersten door genade altijd geweest het wegnemen van tegenstellingen tussen

broeders. Het heil van Sion heeft hem op wezenlijke momenten gebracht tot het verloochenen van zichzelf. Veel heeft Kersten tot stand gebracht.
Belangrijk voor een geordend kerkelijk leven was, dat het eerste artikel van de 'Bepalingen' van 1907 erop wees dat men als akkoord van kerkelijke gemeenschap de DKO wenste te aanvaarden en te handhaven. Kersten heeft daar van het begin af veel de nadruk op gelegd.
In november 1919 verscheen het eerste nummer van De Saambinder, dat door Kersten aanvankelijk vooral gebruikt werd om het stichten van christelijke scholen te bevorderen. In 1921 nam hij het initiatief tot oprichting van de Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs (VGS).
Daarin konden kerkenraden en schoolbesturen samenwerken om de stichting van eigen scholen te bevorderen.
Verder ontwikkelde ds. Kersten plannen om te komen tot het stichten van een Theologische School ten behoeve van de opleiding van predikanten. Niet zonder strijd werd de TS te Rotterdam op 13 april 1927 in gebruik genomen.
Al met al laat ds. Golverdingen in dit eerste hoofdstuk zien dat de periode van 1907 tot en met 1927 gekenmerkt wordt door een geleidelijke uitbouw van de Gereformeerde Gemeenten in de richting van een kerkverband in gereformeerde zin. Het Independentisme werd in 1909 officieel veroordeeld, maar was daarmee natuurlijk niet direct verdwenen.
Toch zien we tot 1927 de persoonlijke factor voor de kerkhistorische ontwikkeling van de GG in betekenis afnemen, terwijl die van kerkelijke instituties in dezelfde mate toeneemt.

(2)
4.2. De leeruitspraak van 1931
In hoofdstuk 2 (Naar een theologisch herkenbare gestalte) staat de leeruitspraak van 1931 centraal. Die heeft veel te maken met de gesprekken die sinds 1919 waren gevoerd met de Christelijke Gereformeerde Kerk over een mogelijk samenleven. De gesprekken werden in 1928 als beëindigd beschouwd 'vanwege een gebrek aan tegemoetkoming'. En dat laatste kunnen we weer niet los zien van een publicatie van ds. J. Jongeleen van de CGK, waarin hij een wezenlijk onderscheid aanbracht tussen het verbond der verlossing en het verbond der genade. In die visie werd het genadeverbond niet door de verkiezing beheerst. Dit betekent onder meer dat alle gedoopten tot het genadeverbond behoren. Voor ds. Kersten is de gedachte dat niet-uitverkorenen deel zouden hebben aan de goederen van het verbond der genade onaanvaardbaar. En zo begon de strijd over de twee of drie verbonden, die zou voortduren tot in de jaren dertig. De polemiek werd met toenemende scherpte gevoerd. Soms te scherp, zo toont Golverdingen aan, namelijk wanneer de persoonlijke integriteit van de deelnemers in het geding werd gebracht. Laten we het verleden wat dat betreft maar niet te veel idealiseren. Ook toen was het wel wat op kerkelijk erf.
Naast de discussie over de verbonden met de CGK voltrekt zich nog een ontwikkeling, die om theologische reflectie vroeg. Dat had te maken met de prediking van de gebroeders Overduin (D.C. en J.), waarin veel te weinig de notie van de verantwoordelijkheid van de mens gehandhaafd bleef.
De 'Overduintjes' konden behoorlijk radicaal zijn. Zo moest ds. D. C. Overduin op de Part. Synode-Noord de vraag beantwoorden hoe hij oordeelde over 'den Wille Gods'. Hij antwoordde: 'Eén wil, de wil des besluits. En het is knoeierij van Hellenbroek te spreken van een wil des besluits en een wil des bevels'.

Het liep er op uit dat de gebroeders Overduin zich afscheidden en zo ontstonden de Gereformeerde Gemeenten in hersteld Verband (te Rotterdam, Sliedrecht en Giessendam). Het is duidelijk dat door de ontwikkeling rond de gebroeders Overduin ook de bezinning op de verantwoordelijkheid van de mens aan actualiteit won.
Op 20 februari 1929 werd te Rotterdam een bidstond gehouden voor de PS-Noord. Het Woord werd bediend door ds. J. Fraanje, die tijdens de preek met nadruk zei dat *Christus het Hoofd is van het genadeverbond voor al de uitverkorenen en die alleen.*
Vervolgens werden op de Synodevergadering naar aanleiding van de bidstond vragen gesteld over het genadeverbond. Er ontwikkelde zich een brede bespreking, die resulteerde in een zestal uitspraken. In die zes uitspraken wordt gezegd dat het verbond der genade staat onder de beheersing van de verkiezing, dat de Schrift slechts twee verbonden kent, dat het gaat om twee Hoofden (Adam van het Verbond der Werken en Christus van het Verbond der Genade), dat een verbond in zijn wezen twee partijen kent, dat er wat het verbond der genade betreft onderscheid gemaakt moet worden tussen 'bediening 'en 'wezen' en dat op elk mens verantwoordelijkheid rust.
De leeruitspraken zijn, zo moet achteraf vastgesteld worden, op een wat ongewone wijze tot stand gekomen. Ze vormden geen punt op de agenda van de Synode. Er was ook geen ingekomen stuk dienaangaande. Er waren slechts enkele vragen naar aanleiding van de bidstond. De door de DKO voorgeschreven gang van zaken werd dus niet in acht genomen. Wel besloot de Synode het oordeel van de Generale Synode over de uitspraken te vragen.
We mogen de uitspraken vanzelfsprekend niet relativeren om de wijze waarop ze tot stand gekomen zijn. Golverdingen merkt terecht op: 'Het feit dat aan de uitspraak oorspronkelijk een kerkrechtelijke basis ontbrak, doet aan de geldigheid daarvan niets af, omdat de leeruitspraak door de herhaalde uitspraken van meerdere vergaderingen als zodanig is geaccepteerd'.
Overigens bleek ds. De Blois wat genuanceerder over het genadeverbond te denken en verder kwam er kritiek van de zijde van prof. Van der Schuit van de Chr. Ger. Kerk, waardoor ruimschoots vóór de Gen. Synode van 1931 de zaak reeds op een predikantenconferentie werd besproken. Op de GS zelf was er overigens sprake van een brede en aangename bespreking over de zes punten en de bewoordingen van de eerste leeruitspraak werden zo gekozen, dat ook ds. De Blois ermee kon instemmen.
Wat beoogde nu eigenlijk deze leeruitspraak van 1931 in het geheel van de ontwikkelingen van de Gereformeerde Gemeenten? Golverdingen schrijft dat het vooral gaat om het innemen van een evenwichtige positie, waarbij recht gedaan wordt aan de Bijbelse leer van het geheim van de verkiezing én van de verantwoordelijkheid van de mens. Ds. Kersten heeft '1931' vooral gezien als een verduidelijking van de leer van het verbond in de confessie.
Ds. Golverdingen gaat in dit hoofdstuk terecht ook nog in op de interpretatie van de leeruitspraken door J. Blaauwendraad, die enkele jaren geleden enkele geruchtmakende boekjes schreef Volgens de laatste zou de leeruitspraak een compromis zijn tussen de 'Kersten'-vleugel en de 'Kok'-vleugel.
Golverdingen toont duidelijk aan, dat die interpretatie geen enkele steun vindt in de primaire bronnen. Wel hebben de leeruitspraken ervoor gezorgd (en dat is positief), dat de Gereformeerde Gemeenten hierdoor een theologisch herkenbare gestalte verkregen. De uitspraken van 1931 waren zeker niet bedoeld om de belijdenis aan te vullen of een vierde belijdenisgeschrift toe te voegen. Het ging om een dogmatische verduidelijking van de leer.

Jaren van consolidatie

In hoofdstuk 3 spreekt de schrijver over de jaren dertig als jaren van consolidatie. Dit hoofdstuk draagt een heel wat minder dogmatisch karakter dan het vorige over de leeruitspraken van 1931. Persoonlijk ben ik er heel blij mee, dat br. Golverdingen in dit boek ook aandacht schenkt aan het (bevindelijk) leven van Gods kinderen in deze jaren. Anders zou een buitenstaander wellicht denken dat men alleen maar op dogmatische wijze sprak en hevig discussieerde over de verbonden en over het aanbod van genade. De jaren dertig moeten gezien worden als een periode van bloei in het kerkelijk leven van onze Gemeenten, waarbij een grote trek naar de gemeenten in de grote steden opviel. Ook kwamen opvallend veel mensen over vanuit de Nederlandse Hervormde Kerk, die zich aangetrokken voelden door het schriftuurlijk-bevindelijk karakter van de prediking en het geestelijk leven.

Golverdingen tekent vervolgens het gezelschapsleven, waaruit een belangrijk deel van de Gereformeerde Gemeenten ontstaan is. En: 'Het goede gezelschap is een oefenplaats van levensechte, authentieke vroomheid'.

Namen worden genoemd als die van I. J. Hage, Bart Roest, blinde Marie de Doelder en het echtpaar Witte-Welleman. Overigens konden de gezelschappen ook schaduwzijden hebben. Zeker als men elkaar ging opbouwen in een gevoelig, gestaltelijk leven. Met name ds. G.H. Kersten heeft in woord en geschrift de gemeenten opgeroepen om die prediking en die gezelschappen te schuwen, die een zondaar een fundament willen geven buiten Christus.

Van dat laatste was Anna Schot overtuigd. Zij vertelde over de zegen die zij te Poortvliet mocht ontvangen onder een preek van ds. Fraanje. Volgens haar aantekeningen zei hij: 'Als mensen een oud huis afbreken, om het opnieuw weer op te bouwen, zeggen we wel: Laat het oude fundament maar zitten, daar kunnen we wel weer op bouwen. Dat doet de Heere niet, die breekt het oude fundament af waar de mens op wil bouwen: goede werken, tranen, goede gestalten, toezeggingen enz. De Heere blijft twisten met de ziel, tot ze alle eigen steunsels kwijt is en de Heere een nieuw fundament legt, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen'.

In het algemeen kan gezegd worden dat de nadruk in de prediking op de noodzaak van de kennis van Christus en de zekerheid van het geloof zeer zegenrijk gewerkt heeft. Elke gemeente kende wel enkele geoefende christenen.

Vanzelf komen in dit hoofdstuk ook ter sprake zaken als de economische crisis, de standpuntbepaling ten aanzien van de NSB en de diaconale hulp. Er bleek bij sommige predikanten een grote pastorale betrokkenheid te zijn bij de nood van de gemeenteleden. Ook dat zorgde voor de werfkracht van het kerkverband in de jaren dertig.

Maar het belangrijkste was de opvallende vrucht op de prediking als het werk van Gods Geest. We behoeven niet terug te verlangen naar de armoe van de jaren dertig, maar we mogen toch wel uitzien in onze dagen naar de vrucht van de werking van Gods Geest zoals die toen waarneembaar was.

Toegevoegd Red. Gihonbron, uit: *Om het behoud van een kerk,* blz. 86

4.3. SAMENVATTING EN WAARDERING

3.8. In het algemeen kenmerkt zich de periode 1931-1941 door rust en vrede, al is er geen reden om dit tijdvak te idealiseren. Ook in deze periode komen er binnen de Gereformeerde Gemeenten verschillen van inzicht voor. Bij enkelen afgevaardigden naar meerdere vergaderingen bestaat de neiging om gemeenteleden die met de NSB sympathiseren zonder meer onder de kerkelijke censuur te plaatsen, terwijl de overgrote meerderheid kiest voor de

gewone medische benadering, die begint met onderwijs en vermaning. Ook ontbreken spanningen niet geheel.
Binnen het bestuur van de Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs treedt er eind 1934 wrijving op tussen ds. G.H. Kersten en ds. A. Verhagen naar aanleiding van een conflict in het persoonlijke vlak. De openlijke uitspraken van ds. Verhagen begin 1935 over een gebrek aan medewerking wijzen erop, dat er bij bepaalde predikanten en gemeenten in ieder geval vrij forse bezwaren bestaan tegen het werk van de Bond van Jongelingsverenigingen. Anderen geven echter hun volle steun. Geen van deze feiten heeft echter geleid tot tegenstellingen die doorwerken in het kerkelijke leven.
Het beschikbare historische materiaal én de mondelinge overlevering leveren in de jaren 1931-1941 geen aanwijzingen op voor het ontstaan van divergentie van enige betekenis op kerkelijke vergaderingen. De mondelinge overlevering, die spreekt over de opbloei van de Gereformeerde Gemeenten in de jaren dertig, wordt door de beschikbare gegevens bevestigd. Deze bloeitijd, waarin een grote werfkracht zichtbaar wordt, omvat feitelijk de periode 1931-1941. De groei hangt in de steden niet alleen samen met de migratiegolf van het platteland naar de steden, maar met name ook met de overkomst van leden uit de Nederlandse Hervormde Kerk en andere kerken. De groei heeft zich zeker niet beperkt tot gemeenten als Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht, maar is ook op het platteland zichtbaar geweest. De belangrijkste aanwijzing daarvoor ligt in de sterke toename van het aantal gemeenten tussen 1930 en 1947 met niet minder dan zesenzestig.

Het geheim van de werfkracht van de Gereformeerde Gemeenten in het tijdvak 1931-1941 ligt met name in de opvallende vrucht op de prediking als het werk van de Heilige Geest. De gunnende, schriftuurlijk-bevindelijke prediking heeft velen aangesproken en gebracht tot de beslissing om tot de gemeenten toe te treden.
Daarnaast heeft de praktijk van de vroomheid in de gemeenten, die nog in sterke mate gestalte krijgt in het gezelschapsleven en daarmede verwante vormen van gemeenschapsoefening, veel buitenstaanders aangetrokken.
Een derde factor is het gegeven dat de gemeenten in de crisistijd, voor zover bekend, op een hartelijke wijze geprobeerd hebben optimaal gestalte te geven aan hun diaconale taak. Dat gegeven en de grote pastorale betrokkenheid van de predikanten bij de nood van gemeenteleden verklaren eveneens de werfkracht van het kerkverband in de jaren dertig.
Het een en ander kan alleen onder een zeker voorbehoud worden gesteld, omdat het aantal bronnen beperkt is. In een aantal gedenkboeken wordt slechts terloops aandacht besteed aan het geestelijke leven, terwijl het diaconale werk helaas geen of zeer weinig aandacht krijgt. In vele overwegend kleine gemeenten ontbreken schriftelijke gegevens over de praktijk van het diaconale werk.
De opbloei van het geestelijke leven zal mede samenhangen met de nadruk die onmiskenbaar in de prediking valt op de noodzaak van de kennis van Christus, het uitstallen van Zijn grootheid en genade, en het werk van de Heilige Geest Die het heil in Christus toepast. De Bijbelse correctie van allerlei gemoedelijke overwegingen als grond voor de zaligheid door ds. Kersten en anderen heeft zegenrijk gewerkt.
Er is een schijnbare tegenstelling tussen het ruime spreken over de betekenis van de Heere Jezus Christus in bekeringsgeschiedenissen en brieven van kinderen van God in de jaren dertig en de mening van ds. Kersten, dat er geen sprake zou zijn van enige opbloei in het geestelijke leven.
Hierbij moet allereerst in aanmerking genomen dat ds. Kersten in zijn oordeelsvorming vaak te weinig nuancering aanbrengt. Hij heeft de bekende vromen in de kring van de gemeenten voor een deel zeker gekend, maar dat is in zijn uitspraken meestal niet herkenbaar.
Verder moet worden overwogen dat hij bij zijn benadering geleid wordt door een sterk pastoraal motief. De bedoeling van zijn ontdekkende benadering is ongetwijfeld geen andere geweest dan alle oprechte gelovigen aan te sporen om te staan naar geestelijke groei in de kennis van de Heere Jezus Christus. Het gaat hem erom dat zij in de geloofsoefening komen tot het leunen op Christus.

Het belangrijkste onderwerp op de kerkelijke agenda in de jaren dertig is de waardering van de NSB en de praktische benadering van jongeren en ouderen die onder invloed komen van het nationaal-socialisme. Het is duidelijk dat op de Noordelijke Particuliere Synode van 30 januari 1936 enkele afgevaardigden hebben gepleit voor verdergaande maatregelen. Daarmede kan niet anders zijn bedoeld dan het zonder meer onder de eerste trap van censuur plaatsen van gemeenteleden, die lid zijn geworden van de NSB. Het is duidelijk dat deze benadering in strijd is met het medische karakter van de christelijke tuchtoefening, die altijd begint met onderwijs en vermaning.
Daarom heeft de Generale Synode van 1937 het rapport van de Noordelijke Particuliere Synode met een toevoeging overgenomen als algemene beleidslijn voor de gemeenten. Het is niet billijk om vanuit onze huidige kennis van het demonische karakter van het nationaal-socialisme deze Synode te verwijten dat men het lidmaatschap van fascistische bewegingen niet zonder meer censurabel heeft gesteld. In het licht van de situatie van de jaren dertig is de veroordeling van de NSB volstrekt duidelijk. Jongeren die met deze beweging sympathiseren, ontvangen geen toegang tot het afleggen van belijdenis. Voor belijdende leden die lid zijn geworden van een fascistische organisatie en zich door onderwijs en vermaning niet laten gezeggen, is géén plaats in de Gereformeerde Gemeenten.

(3)

Algemene genade

In hoofdstuk 4 gaan we de jaren veertig binnen en lezen we van de schaduwen van de Tweede Wereldoorlog over het kerkelijk leven. Zo wordt De Saambinder in 1942 getroffen door een verschijningsverbod. Maar ook lezen we over de komst van dr. C. Steenblok vanuit de Gereformeerde Kerken. Een geleerde man, die gepromoveerd was op Gisbertius Voetius. Ds. G.H. Kersten waardeerde hem duidelijk als fundamenteel rechtzinnig in de leer. De wat aparte persoonlijkheid van ds. Steenblok heeft Kersten echter niet direct doorgrond.
Door uitspraken van Steenblok op de jaarvergadering van de GOV (de Gereformeerde Onderwijzersvereniging) op 6 april 1944 over de algemene genade ontstond er veel onrust. Steenblok had nu juist door een referaat op deze vergadering kunnen zorgdragen voor een goede ingang in de gemeenten. In plaats daarvan hield hij een veel reactie oproepend referaat over de algemene genade. Geachte predikanten als J. Fraanje, M. Hofman en A. Makkenze hadden altijd geleerd in hun preken dat de algemene genade zich om Christus' verdiensten uitstrekt over alle mensen tot aan hun dood.
Overigens is er van een uitgewerkte theologische visie betreffende de algemene genade tot dan toe in de gemeenten geen sprake. Maar nu kwam plotseling ds. Steenblok voorhouden dat de visie, waarbij de tijdelijke zegeningen worden gezien als vruchten van de kruisverdiensten van Christus, gerekend moet worden tot de 'opkomende *dwalingen* na 1931 in de Gereformeerde Gemeenten'.[2]
De kern van het referaat was, dat de algemene genade, die de scheppingsverhouding ten grondslag heeft, gestalte krijgt door de beschikking van Gods algemene voorzienigheid en geheel los staat van het Middelaarswerk van Christus.
Deze nieuwe visie op het onderwerp, het gebruik van een gedeeltelijk nieuwe terminologie, de wijze van presentatie, het verloop van de vergadering en de ruime verspreiding van de lezing in gestencilde vorm hebben tot gevolg gehad, dat deze lezing het begin vormde van een periode van grote onrust binnen de gemeenten. Op de vergadering moet nogal wat 'gemurmel onder de schare' geweest zijn. Golverdingen heeft een en ander weten te achterhalen door (in 1991) een zestal leden van de GOV

[2] Er ontstond een merkwaardige situatie. Eerst werd de algemene genade een bijna verplicht leerstuk en daarna werd de algemene aanbieding verdacht als een dwaling.

met een vragenlijst schriftelijk herinneringen te laten ophalen. De informatie berust dus op een reconstructie van de vergadering op grond van wat de bezoekers zich herinnerden, alsmede de tekst van de lezing van Steenblok. Belangrijk was natuurlijk hoe ds. Kersten zou reageren.
Welnu, Kersten heeft nadrukkelijk gepoogd tot een synthese te komen. Hij wijst er steeds op dat er wel sprake is van enige relatie tussen Christus en de algemene genade. De verworpenen ontvangen alles immers omwille van de uitverkorenen, die God in Christus heeft aangezien.

4.4. DE BESTAANDE WAARDERING VAN DE ALGEMENE GENADE

Ds. Golverdingen. Blz. 95 enz.
4.3.1. … De gedachtegang van S. Greijdanus (1871-1948) beweegt zich in dezelfde lijn. (als K. Schilder) Hij wil de continuering van het leven evenmin genade noemen Alles moet worden bezien vanuit het raadsbesluit van God en vanuit het einddoel, dat Hij zich daarin heeft gesteld en dat Hij verwerkelijkt. Adam en Eva zijn bij hun eerste zonden niet weggezonken in het eeuwige verderf, omdat de mensheid moest geboren worden en zich moest ontwikkelen tot het laatste kind zal geboren zijn. Van genade kan alleen gesproken worden bij de verkorenen. De zogenaamde algemene genade draagt niets bij tot het eeuwig heil van de verworpenen. Het sparen van de wereld kan daarom voor hen geen genade worden genoemd.
H. Dooyeweerd (1894-1977) en S.G. de Graaf (1889-1950) signaleren bij Kuyper een dualisme tussen natuur en genade, omdat de bijzondere genade door Christus is verworven als Verlossingsmiddelaar en de algemene genade door Hem wordt geschonken als Scheppingsmiddelaar. Zij beklemtonen echter dat Christus, als de Middelaar van de verlossing na de val, op de voorgrond moet staan. In Christus heeft God Zich de gehele wereld weer toegeëigend Alle schepselen delen in de zegeningen van het ene genadeverbond. Als Verlossingsmiddelaar heeft Christus ook de algemene genade verworven. Deze lankmoedigheid of goedertierenheid van God vindt haar rechtsgrond in het lijden en sterven van de Borg.
Het noachitisch verbond ziet De Graaf als een vernieuwing van het genadeverbond, waarin de redding van de wereld is beloofd. V. Hepp, de promotor van dr. Steenblok, heeft zich in de brochure *De algemene genade* op waardige wijze tegen De Graaf gekeerd. Het noachitisch verbond mag niet met het genadeverbond vereenzelvigd worden. De algemene goedheid van God kan geen uitloper zijn van de bijzondere genade in Christus. Die genade vernieuwt immers het hart. Ze heilig en zaligt. Ze is 'onwederstandelijk'.
Ook beklemtoont de Amsterdamse hoogleraar: 'Wie de algemene goedheid of genade wil laten vloeien uit het verbond der particuliere genade als bron, wie haar ziet als een uitlooper van de genade in Christus, werkt niet alleen de gemeene gratie weg, maar vervlakt, veruitwendigt ook de bijzondere genade, doet haar onwederstandelijkheid geen recht wedervaren, maakt inbreuk op haar eerste effect: de schuldvergiffenis of de rechtvaardiging van den zondaar voor God.'" Algemene en bijzondere genade zijn andersoortig. Ten aanzien van het verband tussen deze twee, tekent Hepp aan dat de algemene genade uitsluitend geschonken wordt 'om der uitverkorenen wil.'
De discussie over de betekenis van de algemene genade is binnen de Gereformeerde Kerken met grote intensiteit en hevigheid gevoerd. De meningsverschillen zijn zo diepgaand, dat de Synode van deze kerken in 1942 een uitspraak doet over de algemene genade. Daarin is nog veel kuyperiaans gedachtegoed aanwezig. Zo is de algemene genade er om te bewerken, dat mogelijkheden, in de oorspronkelijke schepping gegeven, nog in de zondige wereld tot ontwikkeling komen. Hierin bewijst God aan bozen en goeden ongehouden goedheid, die onder ons met de naam "algemene genade" of "gemene gratie" wordt aangeduid.'
Greijdanus, die de Gereformeerde Kerken ruim veertig jaar heeft gediend, kan zich niet met de leeruitspraak van 1942 conformeren. Schorsing als emeritus predikant en als emeritus hoogleraar is het trieste gevolg. Hij zal één van de sprekers zijn tijdens de bekende

Vrijmakingsvergadering op II augustus 1944 te 's-Gravenhage, die tot het ontstaan zal leiden van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt).

4.3.2. Het algemene gevoelen binnen de Gereformeerde Gemeenten (1915-1944)
Een opzettelijke theologische bezinning over de betekenis van de algemene genade, zoals die in de Gereformeerde Kerken gestalte heeft gekregen, ontbreekt tot 1944 in de Gereformeerde Gemeenten. Wel bestaat er een algemeen aanvaard gevoelen over dit thema. Zo houdt een begaafd prediker als ds. A. Makkenze (1854-1921) omstreeks 1915 de gemeente van Ridderkerk voor, dat 'de vruchtbaarheid der aarde vrucht is van de kruisverdienste Christi.' Het oog van het geloof is nodig om dat te zien. In een andere preek zegt hij dat de aarde onder de vloek gekomen is, 'maar als vrucht van algemene genade, verworven door Hem, die een uit doornen gevlochten kroon droeg en Die niet alleen op aarde kwam, maar in de nederste delen der aarde indaalde, is het, dat die aarde ons ook dit jaar wederom haar gewas gegeven heeft. De stromen van die algemene genade dalen op het aardrijk neder en worden alle mensen hoofd voor hoofd, de één in meerdere, de ander in mindere mate daarvan deelgenoot. Maar de bijzondere genade met hare geestelijke en eeuwige zegeningen is het deel der uitverkorenen, die wedergeboren worden tot een levende hope.'
theologische reflectie over de algemene genade is bij de genoemde predikanten geen sprake. Wel klinkt bij allen de hoogachting door voor het werk van Christus, Die alleen alle lof en eer waardig is. Het gaat om een algemeen gevoelen, dat sinds jaar en dag in de Gereformeerde Gemeenten is vertolkt en met name bij bid- en dankdagen een thema vormt in de prediking. Deze visie, waarbij de tijdelijke zegeningen worden gezien als vruchten van de kruisverdiensten van Christus, wordt door dr. C. Steenblok ten onrechte, gerekend tot de 'opkomende dwalingen na 1931 in de Gereformeerde Gemeenten'. …

4.4. DE LEZING VAN DR. STEENBLOK OVER 'CHRISTUS EN DE ALGEMENE GENADE' OP 12 APRIL 1944
Op woensdag 12 april 1944 komt de Gereformeerde Onderwijzers Vereniging (GOV) in jaarvergadering bijeen in het catechisatielokaal van het kerkgebouw aan de Boezemsingel te Rotterdam.
Deze onderwijzersvereniging is de organisatie, waarin lange tijd het voornaamste kader van de Gereformeerde Gemeenten buiten het predikantencorps is gebundeld.
Ds. Kersten is zich dat heel goed bewust. Hij is altijd aanwezig, maar zal deze keer hebben ontbroken, omdat hij nog niet hersteld is van de hartaanval, die hem nog geen twee maanden geleden heeft getroffen. Naast de onderwijzers geven ook ds. Fraanje en derdejaars theologisch student M. Blok (1909-1961) van hun belangstelling blijk.
Dr. Steenblok, die door ds. Kersten als spreker zal zijn voorgedragen, houdt de aangekondigde lezing over 'Christus en de algemene genade'.

Hij wijst allereerst op de actualiteit van het onderwerp als zodanig in kerkelijk Nederland. Ook vraagt hij met name aandacht voor de verhouding van Christus tot de algemene genade, die in het brandpunt staat van de belangstelling op theologisch gebied.
Vervolgens gaat hij vrij uitvoerig in op de visie van de hervormer Johannes Calvijn (1509-1564) in zijn Institutie en die van gereformeerde theologen, als de Bazelse hoogleraar Amandus Polanus á Polansdorff (1561-1610), de Duitser David Paraeus (1548-1622), alsmede de Nederlanders Petrus van Mastricht (1630-1706) en Wilhelmus á. Brakel (1635-1711) op dit onderwerp. In de voortgang van het betoog worden ruim vijftig Schriftplaatsen van betekenis genoemd ter ondersteuning van de gedachtegang, waarbij als regel geen sprake is van een enigszins uitvoerige exegetische onderbouwing van de conclusies. De kerngedachte van het referaat is dat de algemene genade, die de scheppingsverhouding tot grondslag heeft, gestalte krijgt door de beschikking van Gods algemene voorzienigheid en geheel los staat van het Middelaarswerk van Christus De schepping vormt 'de grondslag voor alle verdere werken Gods in den tijd. De mens moet eerst geschapen zijn vóór hij door het werkverbond zijn eindbestemming kon bereiken. Het natuurlijke is er eerst, daarna het geestelijke. Rust nu de schepping evenals het werkverbond en het genadeverbond in den wil en het welbehagen Gods,

de daarmede gestelde scheppingsverhouding van Schepper en schepsel (...) vloeit voort uit de natuur Gods Ze is door den val niet opgeheven.' De spreker wordt niet moe om te beklemtonen dat de schepping de grondslag vormt in de tijdsorde voor de algemene genade, evenals voor de bijzondere. 'Zal de mens in algemene genade kunnen delen, dan moet hij er eerst zijn. In elk geval kan de algemene genade het ontstaan van hem slechts begeleiden, niet de oorzaak of de grondslag er van zijn. Het feit dat een mens ter wereld komt, is een daad van Gods soevereine wil naar Zijn eeuwig besluit in Zijn voorzienigheid.'
Nadrukkelijk spreekt de referent uit dat de algemene genade 'geheel buiten de particuliere genade valt.' Ze is niet door Christus verworven. Het verzoenend werk van de Middelaar behoort tot de bijzondere openbaring. De algemene genade moet echter gerekend worden tot de algemene openbaring, die Christus als Logos (Spr. 8, 9) schenkt in het Koninkrijk van Gods macht of de algemene voorzienigheid. Als Eenswezens met de Vader en de Heilige Geest is Hij Schepper, Onderhouder en Uitdeler van allerlei gaven in de menselijke samenleving, ook na de val. Als zodanig kan Christus de Middelaar der algemene openbaring worden genoemd. Het profetisch ambt van Christus strekt zich alleen uit tot de uitverkorenen, al openbaart Hij als Profeet wel dat de algemene genade er is. Ook als Priester heeft Hij de algemene genade niet verworven, omdat Hij daadwerkelijk alleen voor de uitverkorenen heeft voldaan. Ook het ambt van Christus als Koning behoort uitsluitend tot het rijk van Gods bijzondere genade, daar de macht die Hem als Middelaar is verleend, betrekking heeft op Zijn kerk en geestelijk Koninkrijk. Christus regeert óók in het rijk van Gods macht of van de algemene voorzienigheid over alle koninkrijken van deze wereld. Hij doet dat echter niet als Middelaar, maar als de tweede Persoon in het Goddelijke Wezen en als zodanig gebruikt Hij alle schepselen ten nutte van Zijn kerk en volk.6' Deze gedachtegang betekent, dat de ware gelovigen zich niet bewegen op twee terreinen - die van de algemene en de particuliere genade - zoals bij Kuyper het geval is, maar uitsluitend op één terrein, namelijk dat van de bijzondere genade.
De referent beargumenteert het een en ander vooral met een uitvoerig beroep op Voetius en andere oude schrijvers. Zo laat hij Thomas Boston uitvoerig aan het woord, die in zijn werk over het genadeverbond de gedachte ontwikkelt dat de natuurlijke mens de tijdelijke weldaden ontvangt door de beschikking der voorzienigheid.
De spreker verwerpt een juist gebruik van het begrip algemene genade niet, mits daaraan de goede inhoud wordt gegeven. Toch is in het referaat een zekere aarzeling voelbaar ten aanzien van de term, die gedragen wordt door vrees voor een verkeerd gebruik. Dr. Steenblok zelf omschrijft de algemene genade dan ook een keer als 'goedheid Gods' of 'algemene weldadigheid Gods'.
Ten slotte formuleert hij enkele conclusies:

- De algemene genade verschilt wezenlijk van de bijzondere of zaligmakende genade, 'waar de genade als algemene genade slechts de bedorven natuur beteugelt en bedwingt in de aards-tijdelijke bedeling om niet totaal uit te breken, zodat er nog een draaglijke samenleving is in de wereld der mensen.'
- De algemene genade behoort tot de werken van God in de natuur of het Koninkrijk van Gods macht, het bestel der algemene voorzienigheid en is dienstig 'voor een draaglijk samenleven binnen de doodsstaat der zonde.'
- 'De verhouding van Christus tot de algemene genade als Middelaar is van dien aard, dat Hij haar gaven niet verworven heeft voor de verworpenen, doch wel voor de uitverkorenen en dat Hij als Koning er de volle beschikking over heeft ten bate Zijner kerk (...). Hij heeft dus alleen voor Zijn uitverkorenen zo de aards-tijdelijke als de geestelijke en eeuwige weldaden verworven.'

Reeds tijdens de vergadering is duidelijk merkbaar, beter gezegd 'voelbaar', dat de lezing van dr. Steenblok niet goed overkomt bij het publiek.
De spreker constateert dat met een zekere verbazing zelf ook. De oorzaak is ongetwijfeld dat hij een in deze kring tot dusver vrij onbekende en feitelijk nieuwe visie geeft op de algemene genade, die geheel afwijkt van de bestaande opvattingen.

Een onderwijzeres zegt van de heersende opvattingen in 1944: 'Onder de leerkrachten was er het algemene gevoelen, dat er een directe relatie was tussen Christus' offerande en de algemene genade. Daarbij zijn we opgevoed van onze jeugd af aan, én op school én in de prediking:
Het is echter niet alleen de nieuwe benadering van het onderwerp die bij het publiek van dr. Steenblok vragen en uitgesproken weerstanden oproept. Op een essentieel punt in zijn betoog gebruikt hij ook een voor de leerkrachten nieuwe terminologie, die zijn theologische vorming in de Gereformeerde Kerken verraadt. Begrippen als scheppingsverhouding, het spreken over Christus als de Logos en het aanbrengen van een onderscheid tussen Christus als Middelaar van de verlossing en Middelaar van de algemene openbaring, behoren niet tot het gangbare theologische idioom in de Gereformeerde Gemeenten van de eerste helft van de jaren veertig, dat in belangrijke mate door de oude schrijvers wordt bepaald.
Daarbij komt dat dr. Steenblok zijn visie uitdraagt in een zuiver theoretisch betoog, dat in gestencilde uitvoering elf pagina's telt, terwijl het notenapparaat niet minder dan veertien pagina's omvat. Deze strikt wetenschappelijke benadering en de illustratie van 's mans indrukwekkende belezenheid maken de indruk dat de spreker bij voorbaat iedere opponent monddood wil maken.
Het hoofd van de Graaf Jan van Nassauschool in Rotterdam, Tj. Molenaar (1891-1959), gaat echter op indringende wijze met de spreker in discussie over het thema zelf.
Een andere bezoeker stelt de referent een vraag over *het gereformeerde karakter van de prediking van Kohlbrugge*: 'Zijn reactie vond ik dermate vreemd, dat ik die nog niet vergeten ben. 't Leek wel of hij plotseling door een wesp werd gestoken. Zijn antwoord was zeer negatief.[3] Ik dacht toen: Na de achttiende eeuw houdt voor Steenblok de openbaring op.'
De vaderlijke en gevoelige manier waarop ds. Kersten het onderwijzerspubliek anders pleegt toe te spreken, ontbreekt nu ten enenmale?'

Ingrijpender nog moet de directe confrontatie geweest zijn tijdens deze vergadering tussen dr. Steenblok en ds. Fraanje, die een uitgesproken vertegenwoordiger is van het gevoelen, zoals dat in de Gereformeerde Gemeenten leeft. Een boek met uitgewerkte catechisatielessen van zijn hand is onder ieders bereik. Daarin schrijft hij onder meer dat de algemene genade slechts bestemd is voor de tijd 'als vrucht van Christus' verdienste' Ds. Fraanje geeft dr. Steenblok ter vergadering niets toe en besluit met de verzekering: 'Wat ik geschreven heb, heb ik geschreven. Ik verander het niet'.
Die avond moet de Barneveldse predikant tegen zijn vrouw en kinderen hebben gezegd: 'Als die man gelijk zou hebben, dan heb ik het altijd verkeerd gehad en dat kan ik niet geloven. Ik heb mogen spreken en preken, zoals God het mij naar Zijn Woord geleerd heeft. Ook zou ik dan mijn kinderen verkeerd hebben leren bidden. In noot 80 staat o.a. dat een kindergebed … *om Jezus' wil*, veranderd moet worden : *uit genade. Heere. Zegen deze spijs en drank om Jezus' wil*, veranderd moet worden in: … om Uws Naams wil[4]
In Moerkapelle ontmoet een andere bezoeker bij het huis van zijn schoonvader de plaatselijke predikant: 'Nog vol zijnde van alles wat ik die dag gehoord had, nam ik tegelijk de gelegenheid te baat en vroeg zonder omwegen aan ds. M. Hofman: 'Dominee, de algemene genade, vloeit die voort uit Christus' verdienste, of uit de algemene goedheid Gods?'

---

[3] Ds. Kersten spreekt positief over Kohlbrugge in een van zijn Catechismuspreken. Echter in zijn Dogmatiek zegt hij sprekend over de heiligmaking, op blz. 214, 2e deel: Voor Gods volk ligt in Kohlbrugge's voorstelling een groot gevaar, enz. Is dit de negatieve invloed van Steenblok over deze van God-geleerde predikant?

[4] Een zoon van ds. Fraanje herinnerde zich later dat zijn vader bedroefd thuiskwam: nu mogen onze kinderen niet meer bidden om Jezus wil. *Heere. Zegen deze spijs en drank om Jezus' wil*, zou veranderd moet worden in: … *om Uws Naams wil*. Waarschijnlijk was deze extreme visie een reactie van het misbruik in de Ger. Kerken, waartegen dr. Streenblok inging.
45 jaar na deze discussies leefde er bij sommigen er onder Gods volk nog de mening, dat zelfs mensen in overtuiging niet tot Jezus mogen roepen, maar tot God de Rechter, om genade.

Dominee keek wat verwonderd, maar zei daarna zonder aarzelen: 'Uit Christus' verdienste!', waarop ik antwoordde: 'Dat hebben wij vandaag anders gehoord, etc.

De nieuwe visie op het onderwerp, het gebruik van een gedeeltelijk nieuwe terminologie, de wijze van presentatie, het verloop van de vergadering en de ruime verspreiding van de lezing in gestencilde vorm, hebben tot gevolg dat de lezing van dr. Steenblok het begin vormt van een periode van grote onrust binnen de Gereformeerde Gemeenten.
Diens afwijzing van het gevoelen van ds. Fraanje en anderen ter vergadering zou in den lande geleid hebben tot een golf van verontwaardiging. Ds. Kok vraagt bij de referent van de onderwijzersvergadering de citaten op van de oudvaders waarop de spreker zijn gevoelen heeft gebaseerd.
Ds. Kersten zet zich vier weken later tot het beknopt beantwoorden van twee schriftelijke vragen, die duidelijk door de lezing van Steenblok voor de onderwijzersvergadering zijn opgeroepen. De antwoorden worden gepubliceerd in het nummer van de Mededelingen, dat op 11 mei 1944 verschijnt. Dat levert een wat wantrouwende reactie op van een lezer, die de vraag stelt wie nu eigenlijk de artikeltjes in dit blaadje schrijft.
Daarop antwoordt ds. Kersten in het nummer van 22 juni 1944, dat Steenblok zo vriendelijk is geweest om tijdens de ziekte van de hoofdredacteur iets te schrijven over de verkiezing van ambtsdragers. Zijn inbreng is beperkt gebleven tot enkele artikelen, omdat er nog kopij voldoende aanwezig was. 'Met name wat over de Algemene Genade geschreven is, is van mijn hand.'
Eind augustus maken de oorlogsomstandigheden een verdere verschijning van het kerkelijk blad onmogelijk. Ds. Kersten heeft dan nog vijf vragen beantwoord over aspecten van het door dr. Steenblok behandelde onderwerp.

4.5. DE ONTWIKKELING VAN DE VISIE VAN DS. KERSTEN OP DE ALGEMENE GENADE

Ds. Kersten is wellicht de enige predikant in de Gereformeerde Gemeenten, die zich vóór 1944 enigszins diepgaand heeft beziggehouden met het vraagstuk van de algemene genade. Zijn docentschap aan de Theologische School en het hoofdredacteurschap van De Saambinder brengen dat met zich mede. Overigens heeft het onderwerp in de jaren voor de oorlog kennelijk niet zijn grootste interesse. In tegenstelling tot een aantal van zijn medepredikanten ontbreekt bij hem in de gepubliceerde bid- en dankdagpreken uit die tijd elke verwijzing naar de algemene genade." Wel tekent hij in een bespreking van de kinderdoop naar aanleiding van Zondag 27 van de Heidelbergse Catechismus in 1924 vrij breed de zegeningen van het oude Israël als verbondsvolk. Deze Israëlieten dronken, volgens 1 Korinthe 10:1-6, allen uit de geestelijke steenrots Christus. In dit verband zegt hij: 'Nooit had de hemel brood geregend, nimmer in de brandende woestijn de rots water van zich doen vlieten, zoo niet het volk Israëls ware gedragen in de kracht van den Middelaar; allen hadden zij aan Hem gemeenschap krachtens het Verbond. En toch - o, hoor het met ontzetting - in het meerder deel van hen heeft God geen welgevallen gehad; want zij zijn in de woestijn terneder geslagen. Het is dus mogelijk gedoopt te zijn; uit Egypte uitgevoerd; van de Heidenen gescheiden te worden; geestelijke spijs en drank te nuttigen; uit Christus te worden bediend, en... verloren te gaan!' Hoewel de schrijver dit niet met zoveel woorden uitspreekt, is het duidelijk dat hij het levensonderhoud van de ongelovige Israëlieten ziet als een vrucht van de verdiensten van Christus. Ze werden allen tijdens de woestijnreis gedragen door de kracht van de Middelaar.

De bezinning op de betekenis van het verbond der genade, een onderwerp dat ds. Kersten sedert 1928 intens heeft beziggehouden, moet hem gebracht hebben tot een min of meer bewuste, nadere bezinning op de algemene genade. De heruitgave van de beschouwing van Thomas Boston over het verbond der genade in 1931 kwam reeds eerder ter sprake.
In het slot van het 'Den lezer heil', dat aan dit werk voorafgaat, ontwikkelt hij, als in het voorbijgaan, met een verwijzing naar Romeinen 5:14 ent Korinthe 15:27, een andere visie op de relatie tussen Christus en de tijdelijke zegeningen: 'In Christus, den tweeden Adam, die het

Hoofd des Verbonds is, zijn Gods uitverkorenen, en die alleen, alle schatten en zegeningen voor tijd en eeuwigheid deelachtig en Hij wil door den weg des Verbonds deze hun deelachtig maken?' Het weinige van de rechtvaardigen is beter dan de overvloed van de goddelozen. De rechtvaardigen mogen water en brood bezitten in de gunst van God, die door de Middelaar van het verbond is verworven. De troost daarvan voor Gods kinderen is zo groot, dat de rijkdom van de wereld erbij in het niet zinkt: 'In het Verbond der Genade zijn aan Gods uitverkorenen en aan hen alleen vermaakt alle weldaden voor tijd en eeuwigheid. De strekking van de passage is dat de ongelovigen water en brood niet ontvangen als vrucht van het verzoenend werk van Christus.
Uiteraard is ook dit gedeelte van het Woord vooraf bedoeld als een verwijzing naar het werk van Boston zelf In de visie van deze Schotse theoloog moet het recht dat natuurlijke mensen op de tijdelijke zegeningen hebben, worden gezien als een zuiver 'voorzienlijk, vergund recht.' Het gaat, met andere woorden, niet om een door Christus voor hen verworven recht. Boston vergelijkt het met het recht van iemand die tot de doodstraf is veroordeeld, op dagelijks voedsel. Dat recht is er alleen zolang de vorst naar zijn welgevallen de terechtstelling uitstelt. Natuurlijke mensen ontvangen de tijdelijke zegeningen als een beschikking van Gods voorzienigheid."

Vier jaar later, in 1935, gaat ds. Kersten in op een vraag over het onderwerp in De Saambinder: 'K. te G. vraagt: Heeft Christus in dien zin voor de onbekeerden geleden, dat hij in dezen tijd zijn brood mag eten? Of krijgen zij alle tijdelijke dingen uit de hand Gods, als Schepper en Onderhouder der wereld, uit Zijn goedheid, zonder enige verdienste aan hun zijde?'
K. Schilder is in het begin van de jaren dertig begonnen met het formuleren van zijn kritiek op de gemene gratieleer van Kuyper. Het is niet onmogelijk dat de vragensteller daarmede in aanraking is gekomen. De kern van het probleem wordt in ieder geval door hem helder geformuleerd.
In zijn uitvoerig antwoord van anderhalve kolom beklemtoont ds. Kersten dat Christus alleen voor de uitverkorenen heeft geleden en is gestorven en niet voor alle mensen. 'God sneed het geslacht (des mensen) in het paradijs niet af Hij gaf zonen en dochteren, om uit dit geslacht Zijn uitverkorenen te behouden. Om de Zijnen bijeen te brengen draagt Hij de wereld; doet Hij ze brood voortbrengen den eter. Doornen en distelers draagt het gevloekte aardrijk om de zonde; spijs en drank is er alleen omdat Christus Zijn bloed voor de Zijnen gaf, en verwierf dat eens zal zijn een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid wonen zal. De verworpenen deelen dus in de zegeningen voor het tijdelijke leven, alhoewel Christus voor de Zijnen alleen geleden heeft en gestorven is. Door Hem wordt de wereld gedragen; en door Hem is God aan allen goed.'
Vervolgens geeft hij aan, hoe deze relatie moet worden gezien. 'Verdiensten aan schepsels zijde zijn er niet. Alle weldaden die de Heere geeft, zijn verbeurd. (...) Niet uit kracht van schepping, maar als vrucht van Christus' kruisverdiensten deelt geheel het aardrijk in de tijdelijke zegeningen, die echter alleen uit Gods gunst aan Zijn volk toekomen. Het dragen van de wereld, het voeden en onderhouden ook der verworpenen staat dus in verband met de verlossing der uitverkorenen.'
Ds. Kersten besluit zijn antwoord met het advies om het werk van Boston te lezen. In 1940 schrijft hij een Woord vooraf in een brochure van P. de Voogd, *Een woord voor Neêrlands volk en overheid.* Daarin zou, volgens de schrijver, de volle nadruk vallen op het gegeven dat het Nederlandse volk en deze wereld nog gedragen worden door het enige offer van Christus aan het kruis volbracht.
Kort vóór of in het begin van februari 1944 komt de gemene gratieleer van Kuyper ter sprake tijdens het onderwijs aan de studenten op de Theologische School. Ds. Kersten bestrijdt dan de gedachte dat het Noachitisch verbond een verbond zou zijn, waaruit naast de onbekeerden ook Gods kinderen zouden leven. Ds. Kersten heeft toen 'in tegenwoordigheid van Dr. Steenblok nader uitgelegd (en hij was het volkomen met mij eens) dat Gods kinderen uit het Verbond der genade niet alleen de geestelijke en eeuwige zegeningen ontvangen, maar ook de tijdelijke. Men leze hierover het kostelijk werk van Boston over het Genade-Verbond (...). De

uitverkorenen ontvangen de tijdelijke zegeningen in de gunste Gods, doordat Christus ze voor hen en voor hen alleen verworven heeft. Daarom is het weinige van den rechtvaardige beter dan de overvloed der goddelozen. (Lees Boston!)?
Als ds. Kersten na de lezing van dr. Steenblok over 'Christus en de algemene genade' in mei 1944 een begin maakt met het beantwoorden van een reeks vragen over dit onderwerp in de Mededelingen, beklemtoont hij, evenals in 1935 met een verwijzing naar Genesis 18:32, dat de verworpenen alles ontvangen 'om der uitverkorenen wil, om wie God de wereld draagt. (...) Nooit kan men de zoenverdiensten van Christus toepasselijk maken op de verworpenen. Laat X. dat maar eens overdenken.
De opmerking uit 1935, dat de gehele aarde deelt in de tijdelijke zegeningen, niet uit kracht van schepping, maar als vrucht van Christus' kruisverdiensten, ontbreekt nu als zodanig. Ds. Kersten kan dat enerzijds hebben gedaan om dr. Steenblok te sparen, die elke relatie tussen het Middelaarswerk van Christus en de algemene genade ontkent, en die hij ziet als zijn opvolger. Anderzijds zal de benadering van zijn mededocent hem herinnerd hebben aan zijn eigen aansluiting in 1931 bij het gevoelen van Boston, die de algemene genade ziet als een gave van Gods voorzienigheid. Daarom verbindt hij de algemene genade niet meer zo direct met het verzoeningswerk van Christus, zoals hij dat zelf met anderen in het verleden heel nadrukkelijk heeft gedaan.
Het is duidelijk dat er bij ds. Kersten sedert 1931, met name onder invloed van de bezinning op de tweeverbondenleer, sprake is van het geleidelijk uitkristalliseren van een gewijzigde visie op de algemene genade. Daarin wordt geaccentueerd dat Christus de tijdelijke zegeningen uitsluitend voor de gelovigen heeft verdiend. Soms klinkt echter ook het in de Gereformeerde Gemeenten algemeen gangbare gevoelen heel duidelijk door.
Het genoemde artikel in De Saambinder uit 1935 is een poging tot een synthese te komen. In feite staan daarin toch twee standpunten naast elkaar. Het denken van ds. Kersten over de algemene genade moet tot 1944 wat ambivalent zijn gebleven. Door de discussie op de Theologische School met dr. Steenblok en de studenten, de lezing van dr. Steenblok voor de onderwijzersvereniging en de beantwoording van de reeks vragen daarna in het kerkelijk blad, is hij tot precisering van zijn standpunt genoopt.
Het is evenzeer duidelijk dat dr. Steenblok vanuit zijn benadering zich geheel bij het nadrukkelijke beroep van ds. Kersten op Boston in 1944 heeft kunnen aansluiten, omdat de Schotse theoloog evenals Steenblok de algemene genade ziet als een beschikking van Gods voorzienigheid.
Toch blijft bij Kersten ook in de zomermaanden van 1944 steeds iets van het oude gevoelen doorklinken. Hij wijst er impliciet op in zijn antwoorden in De Mededeelingen, dat er wel sprake is van enige relatie tussen Christus en de algemene genade. De verworpenen ontvangen alles immers omwille van de uitverkorenen, die God in Christus heeft aangezien.

4.6 DR. STEENBLOK ALS MENS, ALS SCHOLASTICUS EN ALS PREDIKER

Het is opvallend dat dr. Steenblok zich met het oog op zijn lezing voor de onderwijzersvereniging niet heeft verdiept in de denkwijze van het publiek, dat hij in een theoretisch betoog tegemoet treedt. Even opvallend is dat hij heeft nagelaten zich ook maar enigszins te oriënteren ten aanzien van de opvattingen over de algemene genade in het kerkverband, waarvan hij sinds korte tijd deel uitmaakt. Zelfs is hij op de jaarvergadering van de onderwijzersorganisatie een harde confrontatie aangegaan met een bejaarde predikant, die het bestaande gevoelen over de algemene genade in de Gereformeerde Gemeenten jarenlang heeft vertolkt. Ds. Fraanje moge dan in theologisch opzicht niet zo belijnd zijn geweest in zijn schrijven en spreken als de referent, maar de Barneveldse predikant heeft zich wel een grote achting verworven in de kring der gemeenten. In plaats dat dr. Steenblok zich erop richt het vertrouwen te winnen, begint hij met vertrouwen te verliezen. De predikant van Poortvliet, die in de moeilijke oorlogstijd voor velen binnen de Gereformeerde Gemeenten nog een onbekende is gebleven, ontvangt door het referaat op de onderwijzersvergadering een unieke mogelijkheid om zich naar de kring der gemeenten toe te presenteren. Het is opvallend dat hij deze mogelijkheid niet bewust heeft gebruikt. Het feit immers dat de onderwijzers en

onderwijzeressen met een overwegend negatieve indruk naar huis terugkeren, zal zijn goede ingang in de gemeenten in niet geringe mate belemmeren. Dr. Steenblok is kennelijk niet in staat geweest de mogelijkheden die deze vergadering hem bood op de juiste wijze te waarderen en te benaderen.

Dit gegeven werpt de vraag op: Wie was de mens Cornelis Steenblok? Ik zie hem nog voor me, zoals ik hem als jongeman in Gouda dikwijls naar en over het station zag gaan: altijd gehaast, wat schuw, zonder veel contact met zijn omgeving. Hij zag geen mensen. Het is opvallend dat allen die hem persoonlijk gekend hebben, ongeveer dezelfde typering geven. Hij had onmiskenbaar iets wereldvreemds.' Daarvoor zal het feit dat hij eerst op 52-jarige leeftijd in 1946 trouwde en geen kinderen heeft gehad, enige verklaring kunnen bieden. Iedere vrijgezel staat echter nog niet buiten de werkelijkheid van het dagelijkse leven. Dr. Steenblok vulde de dagen met lezen, studeren en mediteren. Hij was zeer belezen in de geschriften van de Reformatie en de Nadere Reformatie. Hij kon uit het hoofd zeggen bij welke schrijver, in welk boek en in welk hoofdstuk men iets kon vinden. Hij had ongetwijfeld zijn verdiensten als ijverig beoefenaar van de oude theologie. Daarbij had hij één allesoverheersende passie: het verzamelen van oude boeken. Bij het lesgeven had hij altijd veilingcatalogi bij zich, die hij ijverig inzag en gebruikte om voor de vuist weg kennis over te dragen van oude schrijvers.

Gevoel voor de gewone gang van zaken in het leven van alledag had hij nauwelijks. Treffend is het verhaal over de oude, zwarte T-Ford, die hij zich in Lopik aanschafte. Toen moest zijn huishoudster Jannetje van Bladeren de achterkamer ontruimen. De Ford moest toch ergens onderdak worden gegeven. En dr. Steenblok manoeuvreerde zijn auto behendig tussen de openslaande tuindeuren naar binnen. Bezoekers konden hem vanuit de woonkamer door de glazen tussendeuren zien staan.

De zaak werd tijdens een kerkenraadsvergadering bij de rondvraag door een van de broeders aan de orde gesteld. Met zes van de zeven stemmen werd besloten 'dat in de pastorie geen auto zal worden geplaatst.' Dr. Steenblok had echter vóór de stemming aangegeven dat hij wilde afzien van het plaatsen van zijn auto in de salon. De weigering van de kerkenraad om die aanvulling in de notulen op te nemen, is een aanwijzing dat de onderlinge harmonie zeker niet optimaal was.

Dr. Steenblok kon vaak op een haast kinderlijke wijze zonder begrip voor de situatie reageren. Zo werden in de laatste oorlogswinter kerk en pastorie van Dordrecht door een bombardement nogal beschadigd. Dr. Steenblok had in deze pastorie onderdak gevonden, omdat de Duitsers in Poortvliet een evacuatieverplichting hadden afgekondigd. De predikant zocht en vond begin 1945 onderdak in de Hoeksche Waard op de boerderij van de heer A.J. de Heer (1889-1951) te Nieuw-Beijerland. Hij zou daar blijven tot de bevrijding. Zelfs op deze boerderij begon de voedselschaarste merkbaar te worden. Het drong echter niet tot de geleerde gast door. Op de beleefde vraag van zijn gastvrouw: 'Dominee, lust u nog een boterham', klonk elke dag steevast het kinderlijk-naïeve antwoord: 'Ik lust er nog wel twee.'

Dr. Steenblok had ook veel moeite om een echte gedachtewisseling aan te gaan. Deze door de eenzaamheid gevormde man kon maar heel moeilijk naar een ander luisteren. Hij wist het. Zo vriendelijk en welwillend als hij kon zijn in de omgang met studenten bij informatieve vragen aan zijn adres, zo geïrriteerd geraakte hij als men hem spitse of kritische vragen stelde: 'Het ging goed als men zich door hem liet leiden.' Hij kon bij wezenlijke vragen die in een andere richting wezen dan de zijne en bij tegenspraak boos worden. Hij werd dan onbeheerst en zo hardnekkig, dat hij voor een ander standpunt niet vatbaar was. Wat iemand zei moest kloppen met zijn logica. (Hij) was eigenlijk altijd al een man van conflicten geweest.' Hij was een strijdersfiguur, die het conflict zocht en daarin leefde.'

Daarbij kwam nog dat dr. Steenblok de gevangene was van een bepaalde redeneertrant, waarvan hij zich niet meer kon losmaken: het logisch-scholastisch denken. De Reformatie bracht het einde van de middeleeuwse verering van Aristoteles als autoriteit op het terrein van het systematische denken, maar velen bleven wel de Aristotelische logica en methodologie hanteren om, uitgaande van de openbaring, bewijsbare geloofsuitspraken te kunnen doen.

In de zeventiende eeuw werd de methode van de disputatie door Voetius en vele andere gereformeerde theologen met veel waardering gehanteerd om kennis te ordenen en te verhelderen, met name door middel van deductie of logische afleiding. Daarbij maakte men

gebruik van de nodige quaestiones en distinctiones. Dr. Steenblok was in de denkwijze van de gereformeerde scholastiek'" gevormd door zijn intensieve omgang met oude theologen met name uit de periode van de Reformatie en de gereformeerde orthodoxie. Hun werken vormden de kern van zijn uitzonderlijk grote en rijke bibliotheek."7 Hij had voor de scholastieke methode, evenals zijn promotor V. Hepp, een uitgesproken voorliefde.
H. Florijn geeft de waardering van dr. Steenblok als volgt weer: 'Deze methode had volgens hem deze "goede momenten" dat zij aan de autoriteit van de Schrift onderworpen was, dat zij scherp onderscheidde, helder belichtte, nauwkeurig en precies formuleerde, dat zij doordacht, naar alle zijden begrensde en uitvoerig citeren mogelijk maakte.
Deze voorliefde weerspiegelt zich in de vormgeving van sommige artikelenreeksen, die in enkele opzichten aan een disputatie herinneren. Ze keert ook terug in de talloze nadere onderscheidingen in zijn Gereformeerde Dogmatiek, die bestaat uit 2228 vragen en antwoorden.
De benadering van dr. Steenblok kenmerkte zich vaak door een doorredeneren tot het uiterste. Zijn scholastieke vorming bracht hem dan tot logicisme: 'Als je dit zegt, dan zeg je ook dat... En als je dat gezegd hebt, zeg je dat... Dat betekent dus dat je ook dat zegt.. ?
Dr. Steenblok gebruikte deze benadering ook bij het vermanen van iemand of het onder censuur plaatsen van een gemeentelid.
De schaduwzijden van deze methode zijn duidelijk. Zó kan men iemand via een aantal denkstappen iets toedichten, dat hij noch gezegd heeft noch voor zijn rekening neemt. Zó kan men in de theologie al redenerend komen tot overschatting van de rede en onderschatting van het geloofsgeheimenis.
Tijdens een preek in Rotterdam-Centrum gaf dr. Steenblok eens zijn visie op de wederopstanding aller dingen. Hij vroeg zich al prekend af: 'Wat zullen de gelovigen dan doen met hun verheerlijkte lichaam? Ze zullen rechtstreeks van de nieuwe aarde naar de nieuwe hemel kunnen gaan en omgekeerd. Dan zijn ze van de zwaartekracht af. Die bestaat dan niet meer.'
Hier wordt de grens van het in Gods Woord geopenbaarde mysterie duidelijk overschreden.
Ds. M. Hofman zal van de scholastieke methode wel niets hebben geweten. Toch onderkende hij grensoverschrijdende onderscheidingen bij dr. Steenblok in diens, lezing voor de onderwijzers in een bewaard gebleven aantekening. Daarin merkt hij op ten aanzien van Christus: 'Zijn Persoon als God en Zijn bediening als Middelaar scheiden...; (ze) zijn te onderscheiden, maar nooit te scheiden.
Aan de andere kant mag niet uit het oog verloren worden dat hiermede slechts één zijde van dr. Steenblok getekend is. Er is ook de prediker wiens exegese van de tekst vaak iets helders en verrassends had. Dat viel ook gemeenteleden zonder theologische scholing op. Hij kon inderdaad naar de typering van ds. Kersten vaak heel eenvoudig spreken en stichten.
Naast de denker, die alles beoordeelde vanuit het gezichtspunt of het klopte met zijn logica, was er ook de welwillende mens Steenblok. Ds. A. Elshout (1923-1991), die bij dr. Steenblok studeerde, noemt als positieve trek van zijn docent diens beslist goedige aard.
Ds. A. Vergunst (1926-1981), die eens tot de studenten van dr. Steenblok behoorde, schreef bij diens overlijden onder meer: 'Naast zijn 'ijzerharde wil tot doorzetten' had hij ook een ongeveinsde vriendelijkheid en goedhartigheid, waar zij die met hem te maken hadden van wisten. Naast een onverzettelijkheid ten aanzien van door hem voor waar gehouden zaken, waarin hij het meest bekend werd als 'strijder', had hij ook een 'dorpse gemoedelijkheid', die na een fel en vinnig dispuut soms als een verbazingwekkende verkwikking ervaren werd.'

4.7. SAMENVATTING EN WAARDERING

Dr. C. Steenblok geraakt in 1934 als predikant van de Gereformeerde Kerk te Lopik in een conflict met zijn kerkenraad en gemeente over de leer van de veronderstelde wedergeboorte en de betekenis van het genadeverbond. Dit conflict leidt tot ziekteverlof en daarna tot eervol emeritaat in 1935. In 1941 promoveert dr. Steenblok aan de V.U. te Amsterdam bij V. Hepp. Kort voor en na de promotie - in 1941 en 1942 - komt dr. Steenblok, die zich in Rotterdam gevestigd heeft, enkele malen in aanraking met ds. G.H. Kersten, die hem fundamenteel rechtzinnig vindt in de leer.

Dr. Steenblok verlaat eind 1942 de Gereformeerde Kerken vanwege de daar heersende onschriftuurlijke leer. Op 26 februari 1943 beoordeelt de classis Tholen van de Gereformeerde Gemeenten zijn verzoek om hem als predikant te aanvaarden. Bij een aantal afgevaardigden blijken bezwaren te bestaan tegen zijn persoon en bij een aantal predikanten tegen zijn preekvoorstel.
Nadat ds. Kersten als deputaat zijn invloed nadrukkelijk daartoe ter classis heeft aangewend, wordt dr. Steenblok unaniem door de classis aanvaard. Het is duidelijk dat noch ds. Kersten noch de classis een onderzoek heeft ingesteld naar de karakterologische aspecten van het principiële conflict, dat zich in 1934 te Lopik had voltrokken. Alleen daarmede had de vraag kunnen worden beantwoord of er voldoende grond was voor een verwachting, dat dr. Steenblok in de Gereformeerde Gemeenten als pastor met vrucht zou kunnen dienen.
Nog in 1943 - een half jaar na zijn overkomst - wordt dr. Steenblok door het curatorium van de Theologische School tot hulpdocent benoemd. De gezondheidstoestand van ds. Kersten geeft reden tot het doen van deze benoeming. In eigen kring is naar het inzicht van ds. Kersten voor hem geen opvolger als docent meer aanwezig. Hij ziet in dr. Steenblok de man die door God op zijn weg is geplaatst. Tegelijkertijd biedt het aantrekken van dr. Steenblok een goede mogelijkheid om uitvoering te geven aan zijn nadrukkelijke wens om de opleiding meer kwaliteit te verlenen.
In de Gereformeerde Gemeenten is de betekenis van de algemene genade tot 12 april 1944 geen onderwerp van discussie of verschil van inzicht. De tijdelijke zegeningen worden sinds jaar en dag gezien als een vrucht van het verzoenend werk van Christus. Het thema krijgt vooral aandacht op bid- en dankdagen. Daarbij gaat het om een algemeen gevoelen, dat vooral gedragen wordt door een subjectieve beleving van verwondering en dankbaarheid over Gods goedheid in Christus zonder een nadere theologische verantwoording.
In de Gereformeerde Kerken daarentegen is er sedert A. Kuyper sprake van een uitgebouwde theologische conceptie, die in de jaren dertig nadrukkelijk tegenspraak ontmoet of nader wordt onderbouwd. Deze concepties hebben geleid tot grote verschillen van inzicht en kerkelijke problemen. Het is duidelijk, dat het onomlijnde gevoelen ten aanzien van de algemene genade in de Gereformeerde Gemeenten tot op een bepaalde hoogte correspondeert met het Kuyperiaanse denken, zoals dat bijvoorbeeld door S.G. de Graaf is verwoord.
Dr. Steenblok geeft bij de keuze, de benadering en de presentatie van het onderwerp 'Christus en de algemene genade' voor de GOV op 12 april 1944 blijk, dat hij zich op geen enkele wijze heeft verdiept in de bestaande situatie in de Gereformeerde Gemeenten. Er is sprake van een opvallend gebrek aan invoelingsvermogen. Hij stelt een onderwerp aan de orde dat in de Gereformeerde Kerken een grote mate van actualiteit bezit, maar die actualiteit in het kerkverband waarvan hij zelf sinds korte tijd deel uitmaakt, geheel mist. Daarmede draagt hij een nieuwe problematiek de Gereformeerde Gemeenten in.
De lezing van dr. Steenblok kenmerkt zich door typisch scholastische onderscheidingen. De onderscheiding tussen Christus als Middelaar van de verlossing en als Middelaar van de algemene openbaring is daarvan een voorbeeld. Het betoog als geheel wordt gedragen door een strikt logische gedachtegang, waarbij de slotconclusie is dat de algemene genade behoort tot het terrein van Gods voorzienigheid en geheel los staat van Christus. Hoewel de essentiële schriftgegevens in de opbouw van het geheel een plaats ontvangen, kan als regel niet gezegd worden dat exegese van de Schriftplaatsen wezenlijk bijdraagt tot de conclusievorming.
De zuiver theoretische confrontatie van dr. Steenblok met het onderwijzerspubliek en een vooraanstaand predikant als ds. J. Fraanje, heeft tot gevolg dat zijn optreden veel weerstand oproept. De voornaamste oorzaak daarvan is dat dr. Steenblok het bestaande gevoelen binnen de gemeenten ten aanzien van de algemene genade zonder meer afwijst. Het referaat voor de onderwijzersvergadering van 12 april 1944 *vormt dan ook het begin van een periode van grote kerkelijke onrust binnen de Gereformeerde Gemeenten.*
Bij ds. Kersten is sprake van de geleidelijke ontwikkeling van een zelfstandige visie op de algemene genade, die zich op een voorzichtige wijze verwijdert van het in de Gereformeerde Gemeenten heersende gevoelen over dit onderwerp.
De eerste aanzet tot deze visie is te vinden in het Woord vooraf van zijn hand bij de heruitgave in 1931 van *Een beschouwing van het Verbond der genade* door Th. Boston. De

kern van zijn visie, die ds. Kersten aan deze Schotse theoloog heeft ontleend, is dat de uitverkorenen alle zegeningen voor tijd en eeuwigheid ontvangen uit het verbond der genade. De niet-gelovigen echter ontvangen de gaven van de algemene genade niet als vrucht van Christus' kruisverdiensten, maar krachtens een beschikking van Gods voorzienigheid. Daarnaast zijn er ook momenten, waarin het in de Gereformeerde Gemeenten algemeen gangbare gevoelen blijft doorklinken. Een zekere ambivalentie in standpuntbepaling blijft tot 1944 onmiskenbaar aanwezig.
In de loop van 1944, als dr. Steenblok reeds als hulpdocent functioneert, onderstreept ds. Kersten zijn aansluiting bij Boston opnieuw en nadrukkelijk. Dr. Steenblok heeft zich vanuit zijn benadering daarbij geheel kunnen aansluiten, omdat hij evenals de Schotse theoloog de algemene genade ziet als een beschikking van Gods voorzienigheid. Het is aannemelijk te achten dat de gedachtegang van dr. Steenblok, die de algemene genade geheel los ziet van het verzoenend werk van Christus, bij ds. Kersten als katalysator heeft gefunctioneerd en hem tot het innemen van een meer omlijnde positie heeft gebracht, die nader gestalte krijgt in de reeks antwoorden over de algemene genade in de Mededelingen. Daarin geeft hij impliciet aan dat er toch enige relatie is tussen Christus en de algemene genade. Ds. Kersten neemt daarmede ten opzichte van zijn mededocent een zelfstadige positie in.

4. 8 De leeruitspraak van 1945

De beschouwing van dr. Steenblok over de algemene genade op de GOV in 1944 is dus een component van onrust geworden. Een tweede component bleek te zijn de vraag naar de definitieve opvolger van ds. Kersten, die inmiddels twee hartinfarcten had gehad. Diverse predikanten (met als kern J. van de Berg, R. Kok en A. Verhagen) wensten als zodanig dr. Steenblok niet te accepteren.
Met dit gegeven zijn we beland in hoofdstuk 5, getiteld: *De correctie van een algemeen gevoelen.*
Met name ds. R. Kok gaf aan de bezwaren uiting door in een uitvoerig schrijven een scherpe aanval te doen op dr. Steenblok en het referaat dat hij gehouden had op de onderwijzersvereniging. Ds. Kersten heeft toen weer stappen ondernomen, die gericht waren op het behoud van de eenheid in de gemeenten. In een schrijven van vier bladzijden tot de predikanten tracht Kersten aan te tonen, dat ds. Kok in zijn rondschrijven een verkeerde voorstelling van zaken ten aanzien van ds. Steenblok heeft gegeven. Kersten weet een scherpe en heldere analyse te geven van het schrijven en hij toont ook aan dat ds. Kok zichzelf herhaaldelijk tegenspreekt. De conclusie van ds. Kersten is dat het schrijven van ds. Kok 'verwarrende voorstellingen' bevat; Kok heeft te weinig bij de leer van de algemene genade de soevereiniteit van God op het oog. En dan eindigt ds. Kersten zijn betoog met een aanbeveling aan zijn collega's om vooral het werk van Boston over het genadeverbond te lezen. Ook herinnert hij eraan, dat niet één onzer vaderen het stuk over *de algemene genade* tot de fundamentele leerstukken heeft gerekend, iets wat wel door ds. Kok gedaan werd. Op de predikantenconferentie (kennelijk een beproefd middel) van augustus 1944 kwam de algemene genade als onderwerp ter sprake. Op die vergadering moet ds. Kersten het terrein volledig hebben beheerst.
Synode kwam bijeen, waar men sprak over een nogal beknopte formulering over de algemene genade, die samenbindend zou kunnen werken. Als het op stemming aan komt, blijkt alleen ds. Kok tegen de door ds. Kersten geformuleerde leeruitspraak te zijn.
Na die uitspraak volgde nog de benoeming van ds. Steenblok als docent aan de Theologische School. Met name van de zijde van ds. Kok komen de bezwaren los. Maar ds. Kok redt het niet. Integendeel; men keert zich tegen hem. Op een gegeven moment leest ds. Kersten iets voor uit een meditatie, geplaatst in het blad Gelderse

Vallei. Tijdens het voorlezen springt ds. Fraanje op: 'Dit is puur remonstrants'. Daarna geeft ds. Kersten als commentaar: 'Dat is door ds. Kok geschreven'. Met algemene stemmen werd vervolgens ds. Steenblok als docent gekozen. Ook werd hij hoofdredacteur van De Saambinder.
Kort na deze Synodevergadering heeft ds. Kersten nog een brochure uitgegeven, waarin hij een interpretatie geeft van de gecomprimeerde leeruitspraak van 1945 onder de titel *De genade Gods* Daarin beklemtoont hij *dat de* (algemene) *genade Gods niet geheel los staat van Christus. Ze is niet door Christus verdiend, maar een noodzakelijk gevolg van Christus' tussenstelling.*
Zo handhaaft ds. Kersten zijn zelfstandige positie tegenover ds. Steenblok, die elke samenhang tussen Christus en de algemene genade ontkent.
Overigens merkt ds. Golverdingen terecht op dat de leeruitspraak van 1945 (bedoeld voor intern gebruik) een vrijwel vergeten bestaan leidt.

5.2.4. Het verloop van de voortgezette Synode van 20 september 1945

Blz. 121. Golverdingen
Nu de predikantenvergadering gehouden is, kan de Generale Synode opnieuw bijeenkomen. De roepende kerk van Utrecht deelt in de *Mededelingen* mee dat de Synode op dinsdag 12 september 1944 voor de tweede maal zal vergaderen. De oorlogsomstandigheden maken echter het houden van een voortgezette Synode onmogelijk. De geallieerde opmars vanuit Frankrijk is sinds 6 juni in volle gang. Ruim drie weken ná de predikantenvergadering en een week vóór de aangekondigde synodedatum, krijgt de 5e september de naam van 'Dolle Dinsdag'. Duitsers en NSB'ers vluchten in paniek naar het oosten. De bevrijding zou aanstaande zijn, maar het gerucht blijkt niet waar te zijn. Zuid-Nederland wordt in oktober wel door de geallieerde troepen veroverd. Het midden en het noorden van ons land blijven echter in Duitse handen. Alle communicatiemogelijkheden tussen het bevrijde en bezette deel van Nederland ontbreken. De hongerwinter breekt aan. Op 5 mei 1945 volgt de bevrijding.
De voortgezette vergadering van de Generale Synode komt eerst op donderdag 20 september 1945 te Utrecht bijeen. Overigens moeten we ons deze kerkelijke vergadering niet te omvangrijk voorstellen. De gemeenten kennen slechts twee Particuliere Synoden, die elk twaalf vertegenwoordigers hebben afgevaardigd. Van deze Generale Synode zijn tien predikanten en veertien ouderlingen lid.
Reeds in zijn openingswoord geeft ds. Kersten blijk van zijn vertrouwen in en zijn waardering voor dr. Steenblok. Hij wordt door hem allereerst en afzonderlijk verwelkomd. De rijke zegen des Heeren wordt hem toegebeden, 'opdat hij met zijn uitnemende wetenschappen de gemeenten in eenvoud dienen moge tot hare opbouwing op het vaste fundament der Apostelen en Propheten.'
Ds. Kersten besluit zijn openingswoord met een verzoek om 'vooral ook met het oog op zijn lichamelijken toestand de zoo noodige medewerking der afgevaardigden te mogen ontvangen.'
Direct na de vaststelling van de wettigheid van de vergadering zou ds. Verhagen bezwaar hebben gemaakt tegen het feit dat ds. Kersten opnieuw de vergadering zal presideren. Een dergelijk bezwaar snijdt echter geen hout, omdat er sprake is van een voortgezette Synode, waarbij het moderamen volgens kerkrechtelijk gebruik altijd ongewijzigd blijft.
Wel tekent zich in de vraag iets af van de bestaande oppositie tegen ds. Kersten. Het eerste belangrijke agendapunt van deze Synode is uiteraard de leer van de algemene genade. Heel tekenend is de zin in de Handelingen: 'De Synode spreekt, na ernstige behandeling van hetgeen omtrent de Algemene Genade onder ons werd voorgestaan, uit...'
Er is dus duidelijk sprake van een nadere bezinning op de opvattingen die vroeger in de Gereformeerde Gemeenten werden uitgedragen, en van een zekere correctie daarvan. Elke inhoudelijke aanduiding van deze bespreking ontbreekt. Dat betekent niet dat we geheel in het duister behoeven te tasten ten aanzien van de gang van zaken. Ds. Kersten zélf heeft, vermoedelijk op de dag vóór de voortgezette Synode, de leeruitspraak in zijn pastorie

ontworpen. Hij heeft daarbij bewust gekozen voor een nogal beknopte formulering, die samenbindend kan werken ten aanzien van allen en recht doet aan het bij hemzelf gegroeide nader inzicht ten aanzien van de algemene genade.
De korte formulering biedt hem als preses de mogelijkheid om zo nodig door middel van een toelichting tijdens de bespreking de verschillen in inzicht te overbruggen. Tijdens de bespreking van zijn voorstel, waaraan met name wordt deelgenomen door dr. Steenblok enerzijds en ds. Verhagen, ds. Lamain, ds. Kok en ouderling P. van Woerden (1883-1972) te Akkrum anderzijds, houdt ds. Kersten zich als preses wat afzijdig en laat hij de verdediging van het voorstel vooral aan dr. Steenblok over. Wel geeft hij duidelijk aan dat hij aan de zijde van dr. Steenblok staat.
Aan het einde van de bespreking gaan er stemmen op die een schriftelijke stemming bepleiten. De preses weigert dat met het kerkrechtelijk juiste argument, dat over personen schriftelijk en over zaken mondeling gestemd wordt. De tekst die in stemming wordt gebracht luidt: *'Hoewel de Vader door Christus alle dingen regeert, is de Algemene Genade niet vrucht van Christus zoenverdienste, doch als behorend tot de Voorzienigheid Gods, de betoning van de goedertierenheid, verdraagzaamheid, lankmoedigheid des Vaders, die Hij den mensen bewijst, opdat de verworpenen zoowel als de uitverkorenen worden voortgebracht, onderhouden en geregeerd tot verheerlijking van Gods rechtvaardigheid en barmhartigheid naar Zijn soeverein welbehagen.'*

Ds. Kersten onderkent dat er in de vergadering tijdens de bespreking een duidelijk verschil van gevoelen is blijven bestaan. Daarom richt hij zich op tactische wijze bij de mondelinge stemming het éérst tot ds. Lamain, die als scriba naast hem zit. De preses weet dat de scriba innerlijk aan de zijde van ds. Kok en Van Woerden staat, maar er veel moeite mee heeft om zijn oud-docent en collega af te vallen. Daarom stelt ds. Kersten hem de vraag: 'Ds. Lamain, wat is uw mening?'
Daarop geeft ds. Lamain te kennen dat hij de leeruitspraak ondersteunt. Veel afgevaardigden laten vervolgens hun stem bepalen door de stem van de predikant van Rotterdam-Zuid, die grote achting geniet. Uiteindelijk is ds. Kok de enige die tegen de leeruitspraak stemt.[5]
Twee zaken zijn bij de door de Synode aanvaarde leeruitspraak zeer opvallend: het gecomprimeerde karakter van de uitspraak, waarin zelfs een verwijzing naar de Schrift ontbreekt, en het ontbreken van elke toelichting in de Handelingen. De achtergrond hiervan moet worden gezocht in de grote, persoonlijk gekleurde tegenstellingen ten aanzien van de algemene genade, die moeten worden overwonnen met het oog op het behoud van de eenheid der gemeenten: de wat extreme opvatting van dr. Steenblok, het geheel tegenovergestelde gevoelen van ds. Kok en de van oudsher bestaande benadering van het vraagstuk in de gemeenten.
Een overwinning van deze tegenstellingen is slechts mogelijk door een korte, compacte formulering, die door allen of bijna allen kan worden onderschreven. Elke brede uitwerking van de leeruitspraak door de Synode zal tot gevolg hebben dat de verdeeldheid opnieuw oplaait. Elke officiële toelichting zal hetzelfde effect hebben. Daarom heeft de Synode ter wille van de - spanningsvolle - eenheid van elke explicitatie afgezien. Na de uitspraak over de algemene genade volgt als agendapunt de bespreking over de benoeming van dr. Steenblok tot docent aan de Theologische School.

Deze kwestie heeft in 1944 tot de verdaging van de Synode geleid. Toen ging het om een voordracht van het curatorium, die gedaan was in een niet voltallige vergadering. Het is duidelijk dat op de voortgezette Synode van 1945 het voorstel om dr. Steenblok tot docent aan te stellen niet gedragen wordt door alle leden van dit college. De stellingname van ds. Kok is voor ieder duidelijk.

[5] Ds. Lamain heeft wellicht om de vrede te bewaren ingestemd; in z'n hart lag het anders. Hij was een vriend van ds. Kok. Toen de tuchtzaak tegen ds. Kok diende, stuurde ds. Kersten twee keer een telegram naar ds. Lamain, of die wilde overkomen uit Amerika, in 1948. Lamain deed dat niet. Hoezeer blijkt ook hieruit dat ds. Kersten erop uit was om ds. Kok te behouden in een rechte weg.

Het is ook bekend dat een man als ds. J. Fraanje ernstige bedenkingen heeft tegen een dergelijke benoeming. Daarom heeft ds. Kersten hem vóór de Synode uitgenodigd voor een persoonlijk gesprek in de Rotterdamse pastorie, dat heeft bijgedragen tot een wijziging in zijn visie.
Door de aanvaarding van de leeruitspraak over de algemene genade is de weg voor dr. Steenblok geëffend om als docent te kunnen blijven functioneren en een vaste benoeming te ontvangen. Met name van de zijde van ds. Kok komen ter Synode echter de bezwaren los. Op een gegeven moment neemt ds. Kersten als preses weer het woord om iets voor te lezen uit een meditatie in het blad Gelderse Vallei.
Tijdens het voorlezen springt plotseling zijn mede-moderamenlid ds. Fraanje op met de uitroep: 'Dit is puur remonstrants.'
Ds. Kersten geeft als commentaar: 'Dat is door ds. Kok geschreven.'
Hierop begint ds. Fraanje schuld te belijden. Hij zegt dat hij zich tegen het docentschap van dr. Steenblok heeft verzet, maar dat de Heere hem bepaald heeft bij 1 Kronieken 12:18: *'En de Geest toog Amásia aan, den overste der hoofdlieden, en hij zeide: Wij zijn uwe, o David, en met u zijn wij, gij zoon van Isaï. Vrede, vrede zij u en vrede uw helpers; want uw God helpt u. Toen nam David hen aan en stelde hen tot hoofden der benden.*
Ds. Fraanje moet de tekst kennelijk op ds. Kersten zelf hebben betrokken, die hij met David vergelijkt en op dr. Steenblok, die hij als een Amasia tot de helpers van David rekent. Zijn conclusie is dan ook dat dr. Steenblok docent moet worden. De Barneveldse predikant heeft een wat emotionele karakterstructuur. Daardoor trekt hij in beleidszaken niet altijd vaste lijnen.
In een moeilijke situatie als deze blijkt echter zijn geestelijk gezag doorslaggevend te zijn. De Handelingen vermelden: 'Met algemene stemmen wordt Ds. C. Steenblok tot docent aan de Theol. School benoemd. Op verzoek van ds. Fraanje wordt hem staande toegezongen Ps. 134:3.
Ds. Kersten moet als preses deze ontwikkeling, gezien de grote bezwaren bij een aantal leden van de Synode tegen dr. Steenblok, als een wonder hebben ervaren.

Het volgende agendapunt van belang is het hoofdredacteurschap van De Saambinder, daar ds. Kersten deze functie neerlegt. Aanvankelijk leeft bij hem, en wellicht ook bij het moderamen, de gedachte om de redactie van het kerkelijk blad te laten behartigen door een commissie. Maar die gedachte blijkt onuitvoerbaar, omdat de Synode 'met overgrote meerderheid' weigert het blad als officieel orgaan van de Gereformeerde Gemeenten te aanvaarden. Opnieuw wil men als Synode niets weten van enige verantwoordelijkheid voor de financiële exploitatie en de inhoud van het blad. Zo blijft de wat wonderlijke en kerkrechtelijk aanvechtbare constructie van 1928 gehandhaafd. Dr. Steenblok ziet zich op deze basis ook het hoofdredacteurschap van De Saambinder toevertrouwd.
Dit besluit kan moeilijk als verstandig worden aangemerkt. De eenheid is wel op een bijzondere wijze gehandhaafd, maar op de achtergrond blijven bezwaren aanwezig. Door de benoeming tot hoofdredacteur wordt dr. Steenblok in elk opzicht als dé opvolger van ds. Kersten gepresenteerd. Nu de redactie niet aan een commissie is toevertrouwd, leidt de gekozen constructie tot een monopoliepositie, die verkeerd kan worden gebruikt.
De zeer centrale positie van dr. Steenblok moet wel spanningen oproepen in de opkomst. En dat met name ook vanwege het feit dat hij een zo geheel andere persoonlijkheid is dan ds. Kersten.

5.5. SAMENVATTING EN WAARDERING
Blz. 133.
De lezing van dr. C. Steenblok voor de Gereformeerde Onderwijzers Vereniging op 12. april 1944 over 'Christus en de algemene genade' is de directe aanleiding tot het ontstaan van een zeer sterke divergerende factor binnen de Gereformeerde Gemeenten. De predikanten J. van den Berg te Krabbendijke, R. Kok te Veenendaal en A. Verhagen te Lisse vormen een factie die zich richt tegen het beleid van ds. G.H. Kersten, die dr. Steenblok in de gemeenten heeft

geïntroduceerd en in bescherming genomen. Ds. Kok treedt als voornaamste woordvoerder op. Deze factievorming krijgt gestalte op de Synode van 29 juni 1944, waarop de broederlijke gezindheid wijkt, onder meer door kleinerende opmerkingen over dr. Steenblok door één van de predikanten én op de predikantenconferentie van 14 augustus, die begint met een felle aanval op het gehele door ds. Kersten gevoerde beleid, én op de voortgezette Synode van 20 september 1945. Daar vindt een heftige discussie over de algemene genade plaats en vecht ds. Kok met name de benoeming aan van dr. Steenblok als docent. Ds. Kersten heeft vanaf het begin de factievorming geheel doorzien.
Het verschil in inzicht ten aanzien van de algemene genade is een theologische factor van grote betekenis in de optredende divergentie, die daaruit echter niet alleen kan worden verklaard. De algemene genade behoort in de gereformeerde theologie tot de niet-fundamentele leerstukken en is steeds als een theologoumenon[6] gezien. Psychologische factoren spreken bij de optredende divergentie eveneens mee, zoals kritiek op het leiderschap van een charismatische figuur als ds. Kersten, het verschil in belevingswereld tussen dr. Steenblok en het overgrote deel van de andere predikanten en de invloed van de oorlogstijd op de menselijke omgang. Ten diepste is er sprake van een afname van de beoefening van de praktijk der godzaligheid in de collegiale omgang van een aantal predikanten onderling.
Negen dagen vóór de Synode van 29 juni 1944 richt ds. Kok zich tot de predikanten - en wellicht ook tot de ouderling-afgevaardigden van de Synode - met een gestencild schrijven, waarin hij met kracht het in de Gereformeerde Gemeenten bestaande gevoelen verdedigt ten aanzien van de algemene genade. Dit is als zodanig zeer begrijpelijk, omdat dit gevoelen altijd deel heeft uitgemaakt van de identiteit van deze kerkelijke groepering. Daarbij ging het niet om een in dogmatische zin welomlijnd standpunt, maar om een uiting van hoogachting en dankbaarheid voor het werk van Christus in de prediking. Wel werkt ds. Kok het bestaande gevoelen in zijn schrijven nader uit in een radicaliserende zin. Opvallend is met name dat het historisch geloof moet worden gezien als een vrucht van de genade die Christus verworven heeft. Hij wijst de visie van dr. Steenblok, dat de algemene genade geheel los staat van de particuliere genade, wortelt in een scheppingsrecht en behoort tot Gods voorzienigheid, volstrekt af.
Hoewel de gedachtegang van ds. Kok heel begrijpelijk is tegen de achtergrond van het bestaande gevoelen, draagt zijn schrijven geen samenbindend karakter. Het is niet echt bedoeld als bijdrage in een theologische gedachtewisseling, maar verabsoluteert de eigen visie. Daarbij ontbreekt de broederlijke toon geheel. Het betoog wordt ontsierd door zeer scherpe persoonlijke aanvallen op dr. Steenblok. Diens gedachten over de algemene genade worden onder meer 'Gode beledigend', 'krenkend voor Gods rechtvaardigheid' en 'onschriftuurlijk' genoemd.
Daarmede is de persoonlijke integriteit van dr. Steenblok als gereformeerd denkend man aangetast en bij zijn collega's ter discussie gesteld.
Ds. Kok heeft nagelaten om zijn bezwaren tegen de opvattingen van dr. Steenblok langs kerkrechtelijke weg aan de orde te stellen (art. 3o DKO). Zijn aanbod - hij behoort zelf tot de afgevaardigden naar de Synode - om zijn persoonlijke visie te laten beoordelen door kerkelijke vergaderingen, is een nadrukkelijke poging om op indirecte wijze de Synode van 1944 te brengen tot een discussie over de opvattingen van dr. Steenblok over de algemene genade. Het schrijven van de Veenendaalse predikant heeft in de historische context de onuitgesproken bedoeling een benoeming van dr. Steenblok tot docent aan de Theologische School te verhinderen. Hoewel de brief van ds. Kok ter Synode terecht niet is besproken, wordt het klimaat van de kerkelijke vergadering daardoor zo sterk beïnvloed, dat de broederlijke sfeer gaat ontbreken en de beslissing over de benoeming van dr. Steenblok tot docent moet worden uitgesteld.

Ds. Kersten richt zich op integratie van de nieuwe, scherpe tegenstelling, het behoud van de eenheid van de gemeenten én het behoud van dr. Steenblok als docent. Daartoe draagt hij bij als preses, door te bevorderen dat de Synode wordt verdaagd en dat de kwestie van de

[6] D.i. persoonlijke visie in de theologie

algemene genade vooraf op een predikantenconferentie op 14 augustus 1944 wordt besproken. Hij reikt geruime tijd voor deze predikanten- conferentie zijn collega's een basis voor het komende gesprek aan in de vorm van een gedrukt schrijven, dat een heldere analyse geeft van de brief van ds. Kok. Het sterk subjectieve element in diens optreden wordt geneutraliseerd door het nadrukkelijk als onbroederlijk en onjuist afwijzen van diens (valse aantijgingen' en het aantonen van de innerlijke tegenspraak in zijn betoog.
Verder geeft ds. Kersten de kern van het geschil weer. Ds. Kok heeft ten aanzien van de algemene genade geen oog voor de soevereiniteit van God en zou niet inzien, dat Christus de tijdelijke zegeningen alleen voor de uitverkorenen verworven heeft.
Na een korte ontwikkeling van zijn eigen visie relativeert hij de betekenis van de kwestie, die niet behoort tot de fundamentele leerstukken van de religie. Ten slotte vestigt hij de aandacht van zijn collega's heel nadrukkelijk op de visie van Boston op het genadeverbond en de algemene genade.
De voortgezette Synode van 1945 spreekt - met de stem van ds. Kok tegen - uit, *dat de algemene genade behoort tot de voorzienigheid van God.* Het gaat om een duidelijke correctie van het voorheen algemeen aanvaarde gevoelen over de algemene genade, waarbij deze werd gezien als vrucht van het verzoenend werk van Christus. Bij velen leeft de vrees dat deze visie zal leiden tot een opening voor de gedachte van de algemene verzoening.
De leeruitspraak is door ds. Kersten ontworpen met de intentie om door een mondelinge toelichting en bespreking te komen tot een overbrugging van de sterke, persoonlijk gekleurde tegenstellingen.
De leeruitspraak kenmerkt zich met het oog daarop door een zeer beknopte formulering, die bewust zonder enige toelichting in de Handelingen is opgenomen. In deze gecomprimeerde vorm heeft vrijwel iedereen zich kunnen vinden, zij het dat er bij enkele broeders wel sprake moet zijn geweest van enige innerlijke reserve. Elke officiële explicitatie van de leeruitspraak - hetzij in een bredere uitwerking, hetzij in een toelichting - zou een reële bedreiging van de moeizaam behouden eenheid hebben opgeleverd.
De interpretatie van de gecomprimeerde leeruitspraak van '1945' is te vinden in het geschrift *De genade Gods* door ds. Kersten. Daarin geeft de auteur een niet-officiële toelichting op persoonlijke titel zonder de leeruitspraak als zodanig te noemen. De brochure kan worden gezien als een poging om de leeruitspraak op deze wijze een draagvlak in de gemeenten te geven. De schrijver zet uiteen dat de natuurlijke mens wordt onderhouden uit de voorzienigheid van God.
Ten aanzien van dit punt vertolkt de leeruitspraak de gezamenlijke overtuiging van ds. Kersten en dr. Steenblok. In zijn uiteenzetting beklemtoont ds. Kersten echter dat de algemene genade niet geheel los staat van Christus, Die naar Openbaring 5 Gods eeuwige raad uitvoert. Ze is niet door Christus verdiend, maar een noodzakelijk gevolg van Christus' tussenstelling. Deze gedachte is impliciet in de leeruitspraak verwoord, in de heenwijzing naar de goedertierenheid, verdraagzaamheid en lankmoedigheid van de Vader ten aanzien van alle mensen, die voor ds. Kersten in indirecte zin met Christus verbonden zijn. Die gedachte wordt door ds. Kersten in de brochure geëxpliciteerd. Als zodanig handhaaft ds. Kersten zijn zelfstandige positie tegenover dr. Steenblok, die elke samenhang tussen Christus en de algemene genade ontkent. Het verschil in opvatting is overigens gering. Dr. Steenblok heeft zich in de tekst van de door ds. Kersten geformuleerde leeruitspraak als zodanig geheel kunnen vinden.
De leeruitspraak als correctie van het bestaande gevoelen, draagt tegelijkertijd ook een uitgesproken gelegenheidskarakter. In de explicitatie van ds. Kersten - 'niet geheel los van Christus' - blijft een beperkt raakvlak behouden met de oude opvatting.

De geprononceerde opvattingen van ds. Kok, die wellicht geïnspireerd zijn door de visie van de Kamper dogmaticus A.G. Honig, worden afgewezen. De extreme stellingname van dr. Steenblok, die elke relatie tussen de algemene genade en Christus ontkent, wordt tegelijkertijd gerelativeerd. Door uit te spreken dat de algemene genade moet worden gezien *als een beschikking van Gods voorzienigheid*, wordt de weg voor een docentschap van dr. Steenblok geëffend.

De leeruitspraak van '1945' is zodanig geformuleerd dat de inhoud, bezien in samenhang met De genade Gods, allen kan samenbinden. Ze dient nadrukkelijk het behoud van de eenheid van de gemeenten en verdient als zodanig, tegen de achtergrond van de toen bestaande, sterk emotioneel geladen verdeeldheid, zeker waardering.
Zonder de kerkhistorische context is de leeruitspraak niet méér dan een gecomprimeerde dogmatische conclusie, die geen enkele verwijzing naar de Heilige Schrift bevat en ten minste twee interpretaties mogelijk maakt. Daarmede is de principiële zwakte van de leeruitspraak van '1945' aangegeven.
Daarmede wordt ook duidelijk dat deze gelegenheidsuitspraak in de Gereformeerde Gemeenten na de tweede helft van de jaren veertig eigenlijk nooit echt meer gefunctioneerd heeft. In de Gereformeerde Dogmatiek van ds. Kersten, die in de periode 1947-1950 verschijnt, ontbreekt niet alleen een zelfstandig hoofdstuk over de algemene genade, maar eveneens elke verwijzing naar de leeruitspraak. Daarmede heeft ds. Kersten zijn eigen visie onderstreept dat het om een *niet-fundamenteel leerstuk* gaat. Vandaag leidt de uitspraak een vrijwel vergeten bestaan.
Zowel ds. Kersten als dr. Steenblok bewegen zich, de tweede in veel sterkere mate dan de eerste, in de denksfeer van de gereformeerde orthodoxie van de zeventiende en achttiende eeuw. Dat was de tijd waarin de scholastieke methode in de universitaire wereld algemeen gebruikt werd. Bij beiden treft het streven om een afdoende, logisch sluitende verklaring te geven van de verhouding van Christus tot de algemene genade. In dit verband kan de leeruitspraak van '1945' worden gezien als de logische consequentie van de leeruitspraak van '1931' over de twee verbonden. Als het genadeverbond van eeuwigheid in Christus met de uitverkorenen is opgericht, kunnen immers alleen zij delen in de eeuwige en tijdelijke zegeningen, die Hij heeft verworven.
Dr. Steenblok komt mede op grond van een aantal logische denkstappen tot de conclusie dat de algemene genade geheel los staat van Christus. Ds. Kersten ontkent dit terecht op grond van de Schrift, maar toch is zijn gebruik van de uitdrukking 'een noodzakelijk gevolg van Christus' tussenstelling' eveneens typerend voor de logische benadering van het geheimenis van de verhouding tussen het offer van Christus en de algemene genade.

Het is opvallend dat de visie van Johannes Calvijn op de algemene genade, zoals hij die gegeven heeft in zijn Institutie, door dr. Steenblok in zijn referaat kort wordt behandeld en door ds. Kersten in diens brochure in het notenapparaat wordt genoemd. Voor beide theologen is de benadering van de reformator, waarbij een aantal vragen open wordt gelaten, kennelijk niet of onvoldoende aanleiding geweest tot een bezinning op de grenzen van het logisch redeneren ten aanzien van de algemene genade.
De in artikel 14 van de NGB gegeven visie op de algehele verdorvenheid van de menselijke natuur, moet brengen tot bescheidenheid bij het gebruik van de menselijke rede in de gereformeerde theologie. In het licht van de Bijbel zelf als het Woord van God is het bij dogmatische bezinning primair nodig om recht te doen aan alle Schriftplaatsen over een bepaalde zaak. Het geheimenis van de verhouding van Christus tot de algemene genade zal zich nooit geheel rationeel laten doorgronden. Daarom is een meer open benadering in de geest van Calvijn, waarbij de schriftgegevens tot hun recht komen en de grens van het geheimenis wordt gerespecteerd, te verkiezen boven het streven naar een volledig logische doordenking daarvan.
J.P. Zwemer interpreteert '1945' als de ideologische onderbouwing van een reeds aanwezig antithetisch piëtistisch isolementsdenken. Deze benadering hangt samen met het door hem gehanteerde verklaringsmodel van het Labadisme en is onder meer aanvechtbaar, omdat hij de kerkhistorische en dogmatische achtergronden van de uitspraak onvoldoende heeft gepeild.
De Synode van 1945 benoemt dr. Steenblok, na een zeer persoonlijke verklaring van ds. J. Fraanje, met algemene stemmen tot docent aan de Theologische School. Dr. Steenblok wordt ook benoemd tot hoofdredacteur van De Saambinder, waarbij hij op uitdrukkelijk verlangen van de Synode de persoonlijke verantwoordelijkheid draagt voor inhoud en exploitatie.
De Synode herhaalt daarmede, tegen het advies van ds. Kersten en het moderamen in, een ernstige beleidsfout uit 1928. Zij weigert immers de kerkelijke verantwoordelijkheid te

honoreren, die een synode behoort te dragen en laat daarmede ruimte voor een eventueel misbruik van het hoofdredacteurschap. De fout is des te ernstiger als men let op de spanningen die de figuur van dr. Steenblok toen reeds had opgeroepen.

De periode 1943-1945 in de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten kenmerkt zich in vergelijking met het tijdvak van 1931-1943 door een sterke toename van de betekenis van de persoonlijke factor als verklaring voor het kerkhistorisch verloop: het verschijnsel van de factievorming, het zich in een persoonlijk schrijven richten van ds. Kok en ds. Kersten tot hun collega's.
In het optreden van ds. Fraanje tijdens de Synode van 1945 keert een element terug, dat in de geschiedenis van de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten veelvuldig voorkwam. Het geestelijk gezag van een ambtsdrager als zodanig blijkt van doorslaggevende betekenis te zijn bij besluitvorming in het kerkelijk leven.

(slot)

Confrontatie, verzoening en perspectief

In de ontwikkelingen rond 1945 heeft de predikant van Veenendaal, ds. R. Kok, een belangrijke plaats ingenomen. Hij is het steeds, die de aanwezige bezwaren tegen dr. Steenblok en diens opvattingen vertolkt en dat ook in de jaren daarna zal blijven doen.
Golverdingen gaat in hoofdstuk 6 uitvoerig en op boeiende wijze in op de weg, het werk en de persoonlijkheid van Kok. De kracht van ds. Kok lag in de prediking en in het pastoraat. Helaas was hij nogal eens onvoorzichtig en onnadenkend in zijn uitspraken. Theologische zelfcontrole was niet zijn sterkste zijde. Daardoor zouden zijn problematische uitdrukkingen na de oorlog in toenemende mate bezwaar ontmoeten. Bij de groeiende tegenstellingen en spanningen speelde ook de politieke component een rol: een verschil in waardering ten aanzien van de bezetting van de Duitsers tussen ds. Kersten en ds. Kok.
Golverdingen concludeert dat bij de scheuring van 1953 een ontlading van allerlei spanningen heeft plaatsgevonden.
De confrontatie in de jaren 1947 en 1948 is niet in de laatste plaats veroorzaakt door verschillende uitdrukkingen en zienswijzen van ds. Kok, die voorkwamen in zijn preken en geschriften. In toenemende mate accentueert hij in die preken dat de beloften van het Evangelie aan elk lid van de gemeente zijn geschonken.
Daartegenover staan de artikelen van dr. Steenblok, die zich kenmerken door een hoog abstractie-niveau en een uitgesproken logische denktrant.
Een en ander resulteert in de bekende vergadering van de classis Barneveld op 1 juni 1948. Daar zijn bezwaren ingebracht tegen de leer van ds. Kok. Daar vindt dan ook de confrontatie plaats, maar ook de verzoening.
Hoewel ds. Kok zijn Rotterdamse collega ds. Kersten eerst zeer onheus behandelt, is duidelijk dat de laatste zich richt op een verzoening met ds. Kok en diens behoud voor de kring der gemeenten. Alle aanwezigen stemmen ten slotte in met een verklaring van acht punten. Daarin wordt de leer van de twee verbonden kort vertolkt en beklemtoond dat de beloften van het verbond alleen aan de uitverkorenen zijn vermaakt. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat de soevereine genade nooit de verantwoordelijkheid van de mens opheft, die verdoemd en gestraft wordt om eigen ongeloof en zonden.
Zo werden nog vóór het sterven van ds. Kersten op 6 september 1948 alle theologische verschillen van inzicht tussen ds. Kersten en ds. Kok vereffend. En dat gaf ondanks alles weer perspectief.

Een laatste poging van Kersten om de opgetreden divergentie binnen de Gereformeerde Gemeenten af te zwakken en opnieuw de integratie van de gemeenten te bevorderen, is geweest een door hem verzorgde uitgave eind augustus 1948. Het betreft een vertaling van een beschouwing van de gebroeders Erskine en J. Fisher over Het verbond der genade, die door ds. Kersten werd voorzien van een inleiding van vijf pagina's. Ongetwijfeld heeft Kersten met deze uitgave bedoeld de koers van zijn beoogde opvolger dr. Steenblok bij te sturen.[7]
Enerzijds zien we dat hierdoor ds. Kok weer wordt herinnerd aan het voornaamste punt, op de classis Barneveld overeengekomen, namelijk dat de beloften van het Evangelie niet geschonken zijn aan elke hoorder daarvan, maar aan de uitverkorenen zijn vermaakt.
Tegelijkertijd wordt door ds. Kersten de strak logische benadering van de beloften vanuit de verkiezing (door ds. Steenblok) doorbroken door de hantering van de begrippen 'recht van toegang' (alle hoorders van het Evangelie) en 'recht van bezit' (alleen door het geloof). Immers ontbrak in de sterk theoretische artikelenreeks van ds. Steenblok geheel of vrijwel geheel de aanbieding van de genade in de bediening van het Evangelie.
Helaas is de onrust na het sterven van ds. Kersten weer toegenomen. De toenemende polarisatie tussen ds. Kok en ds. Steenblok zou resulteren in de schorsing van ds. Kok in 1950 en de breuk in de Gereformeerde Gemeenten in 1953.
Dit wordt door de schrijver aangestipt in het zevende en laatste hoofdstuk: Evaluatie.
En toch, boven alle breuklijnen op kerkelijk terrein mag gewezen worden op het perspectief van de eenheid in Gods Koninkrijk, dat door alles heen gestalte zal verkrijgen en dat zal zijn tot in eeuwigheid.
Zo eindigt br. Golverdingen de Evaluatie met de woorden uit Psalm 93: 'Doch de HEERE in de hoogte is geweldiger dan het bruisen van grote wateren, dan de geweldige baren der zee. Uw getuigenissen zijn zeer getrouw, de heiligheid is Uwen huize sierlijk, HEERE, tot lange dagen'.

Vervolg Golverdingen. Blz. 148:

6.4. DE WEG NAAR DE CONFRONTATIE (1947-1948)

6.4.1. De achtergrond van de beloftepredikingvan ds. Kok

De prediking van de 'dierbaarheid en algenoegzaamheid van Christus' en 'de ruimte' om zalig te worden in Hem zijn voor ds. Kok karakteristiek voor de inhoud van de Woordverkondiging, zoals hij die heeft gebracht tijdens zijn verblijf in Aagtekerke (1915-1925)
In de jaren 1946 en 1947 tekent zich in zijn prediking een nieuwe ontwikkeling af, waarin hij deze elementen sterk gaat accentueren. 'Er brak kort na de oorlog een periode aan dat hij met grote vrijmoedigheid het heil in Christus verkondigde aan elke hoorder, die in de kerk was. Hij deed het niet, zoals sommigen meenden, op basis van de door hem altijd bestreden en nimmer verkondigde leer van de algemene verzoening (...) maar alleen op grond van de algenoegzame offerande van Jezus Christus. Deze offerande is 'van een algenoegzame waarde en kracht voor het ganse menselijke geslacht, van waaruit hij dan ook een algemeen aanbod van genade predikte.'
Deze prediking leidt mede tot een sterke groei van de gemeente, waarbij het aantal kerkgangers stijgt tot 1500. Tegelijkertijd tekent zich bij ds. Kok ook een nieuwe, sterke drang

[7] In de publicaties van dr. Steenblok is geen verwijzing te vinden naar dit boekje van Erskine en Fisher. Op de Synode in 1950 citeerde ds. Kok uit dit boekje. Dat geeft zo'n weerzin opgewekt bij een aantal ambtsdragers deze jaren later hun afkeer van de Erskine. Het gaat niet om Kersten of Kok of Steenblok, maar om de Evangelische inhoud, die voor een liefhebber van de Evangelieprediking dierbaar is.

af tot publiceren? Een stroom van preken verlaat de Veenendaalse pastorie. Verschillende uitdrukkingen en zienswijzen die in deze geschriften voorkomen, zullen de aanleiding zijn tot een reeks moeilijkheden.
De predikant accentueert in deze preken in toenemende mate dat de beloften van het Evangelie aan elk lid van de gemeente zijn geschonken. Zo zegt hij in een preek over Hebreeën 4:1-3: 'Wij hebben het voor waarachtig te houden, dat de beloften van het Evangelie elk lid der gemeente, levende op de erve des Verbonds, geschonken zijn. Zij komen ons toe van uit den mond van den Waarachtige. De Heere komt tot ons door Zijn Woord met Zijn beloften; al de Hebreeën worden opgewekt, er gebruik van te maken, om deelgenoten te worden van de eeuwige rust. (...) Wij hebben de beloften van het Evangelie voor waarachtig te houden, daar het verzegeld is door den Drieëenige God in den Doop, dat de weg naar den hemel voor ons open staat. In den mond van twee of drie getuigen zal alle woord bestaan. Zal dan dit Woord, waarin al de beloften van het Evangelie vervat zijn, niet bestaan, daar het door de drie Goddelijke Personen bevestigd is? Wij hebben niet te twijfelen, maar het getuigenis Gods voor waarachtig te houden.' Even later beklemtoont hij dat de mens van de beloften van het Evangelie wel een verkeerd gebruik kan maken, maar let is niet mogelijk een te ruim gebruik te maken van de beloften des Evangeliums, daar niet één belofte ruimte biedt voor de zonde, [daar] zij zich alle keren tegen de ongerechtigheid des mensen. Die de belofte van het Evangelie aangrijpt, veroordeelt zichzelf tegelijkertijd als zondaar. Bidden zonder ophouden is niet mogelijk zonder het gebruikmaken van Gods beloften.'
Ds. Kok wijst erop dat dit alleen mogelijk is door het geloof. Alleen als de prediking van het Woord gemengd wordt met het geloof als gave van de Heilige Geest, ontstaan de geloofsoefeningen. Dan gaan de beloften de gelovige hoorder in de ogen schitteren: 'In die beloften ziet hij ruimte om zalig te worden, ziet hij de dierbaarheid van Christus'. In de toepassing richt hij zich als volgt tot de onbekeerden in de gemeente: 'Let toch op de beloften des Evangeliums. Zoek in het Boek des Heeren, met de bede, er een belofte in te mogen vinden voor uw innerlijke leven, om erop te pleiten voor het aangezicht des Heeren. Daar moet drang, steeds meer drang in ons hart komen, om met meer ernst tot God te roepen. De hemel, de plaats der eeuwige rust, heeft God geschapen op den eersten dag, voor des mensen eeuwige bestemming. Tweemaal is de mens die geleefd heeft onder het Evangelie en nu ligt in de eeuwige duisternis, in de gelegenheid geweest er deelgenoot van te worden, eerst door het Verbond der Werken, daarna door het Verbond der genade, waarom wij óók met dubbele slagen zullen geslagen worden, door haar in het ongeloof te versmaden.'
De vraag dringt zich op of de sterke bewogenheid van ds. Kok ten aanzien van zijn hoorders en zijn opvallende publicatiedrang alléén kunnen worden verklaard vanuit het motief van de algenoegzaamheid van het offer van Christus tot vergeving van de zonden en de aanbieding van de genade aan zondaren. Hij is ongetwijfeld ook een man die sterk vanuit de reactie leeft en handelt. Een specimen daarvan hebben we reeds ontmoet in zijn optreden in 1944 tegenover dr. Steenblok aan de vooravond van de Synode van dat jaar. Daarom zal bij de ontwikkeling van een nieuwe lijn in prediking en publicaties op de achtergrond ook een duidelijke reactie meespreken op de reeks publicaties van dr. Steenblok, waarin vrijwel uitsluitend vanuit de verkiezing wordt gedacht.[8]
Als hoofdredacteur van De Saambinder geeft dr. Steenblok in de jaren 1945-1948 een onderbouwing van twee elementen uit de leeruitspraak van '1931', namelijk dat Christus het Hoofd van het genadeverbond is én dat alleen de uitverkorenen wezenlijk in het verbond der genade zijn begrepen. Hij doet dat in meerdere of mindere mate met behulp van de scholastieke methodologie, waarbij een te bewijzen stelling op grond van schriftgegevens en een uitvoerig beroep op auteurs uit de periode van de gereformeerde orthodoxie en de Nadere Reformatie bewezen wordt verklaard. De artikelen kenmerken zich door een hoog abstractieniveau en een uitgesproken logische denktrant, die vóór die tijd in De Saambinder zo niet voorkwam.

[8] In zijn nagelaten preken overheerst de leer over de verkiezing bij dr. Steenblok veel m inder dan in zijn dogmatische uieenzetting. Zie ook Drs. P.L. Rouwendal

[Noot 67. Een illustratief specimen van het logisch redeneren van Steenblok, biedt hij in 'Af te wijzen verbondsbeschouwingen V', in: De Saambinder van 27 februari 1946, 24e jrg. nr. toe:
'...Nu kan de wedergeboorte, voor zóóver zij een van geestelijk dood geestelijk levend maken is, niet eerst door het geloof aanvaard worden. Zij gaat daar immers aan vooraf. Ook wordt het geloof als deel van den nieuwen mens in de wedergeboorte eerst als een gave geschonken vóór het zelf de belofte aanvaarden kan. Daar vloeit dus als van zelf uit voort, dat dan de vervulling der belofte een niet-voorwaardelijk element moet hebben. En heeft de vervulling van de belofte een niet-voorwaardelijk deel, dan heeft de belofte van de vervulling het vanzelf ook. Maar als de belofte een niet- en wel-voorwaardelijk element in zich heeft, dan heeft zij dit ook voor allen, die haar als voor zich bestemd ontvangen, daar anders de vastheid van het verbond in het gedrang komt. Immers, het genadeverbod is naar zijn wezen één voor allen, die er deel aan hebben. Zijn dus de verworpelingen in het verbond dan hebben zij ook deel aan de toezegging,, die het onvoorwaardelijk element der belofte inhoudt …']

In zijn benadering wijst Steenblok onder meer de visie af, 'dat de beloften van het genadeverbond geschonken zouden worden zoowel aan verworpenen als aan de uitverkorenen der zaligheid, maar dat zij alleen aan de uitverkorenen deelachtig worden gemaakt. De slotconclusie van een serie van dertien artikelen over 'Af te wijzen verbondsbeschouwingen' luidt: 'Uit dit alles blijkt dus, dat reeds vanaf de tijden der Reformatie tot op heden in de gereformeerde theologie geleerd is, dat Christus het Hoofd des verbonds is, waarmede wij tevens historisch-dogmatisch bevestigd achten, dat, met uitsluiting van alle verworpenen, alleen de uitverkorenen ter zaligheid wezenlijk in het genadeverbond begrepen zijn."

6.5.4. De moeizame afronding

Blz. 170.
Ds. Kersten moet direct na afloop van de vergadering de acht punten van overeenstemming die in Barneveld zijn bereikt, alsmede de veertien uitspraken die door ds. Kok zijn teruggenomen, hebben geformuleerd en toegezonden aan zijn Veenendaalse ambtsbroeder. Hij geeft aan het een en ander de vorm van een concept-verslag van de gehele vergadering voor De Saambinder.
Ds. Kok dient echter schriftelijk een aantal 'amendementen' in op de door ds. Kersten geformuleerde punten, die dicht bij een herroeping uitkomen van hetgeen in Barneveld is bereikt. Dit moet hebben geresulteerd in een niet meer aanvaardbare tekst ten behoeve van de notulen en het verslag in De Saambinder.
Deze ontwikkeling leidt enkele dagen na de classisvergadering tot overleg tussen ds. Kersten en dr. Steenblok, als hoofdredacteur van het kerkelijk weekblad, in de pastorie aan de Westersingel in Rotterdam. Tijdens deze bespreking blijft ds. Kersten onvermoeibaar bezig met het zoeken van oplossingen. Hij formuleert een aantal antwoorden die de moeilijkheden moeten kunnen gladstrijken. Ds. Kok moet met de gedeeltelijk herziene redactie van de punten akkoord zijn gegaan. Ds. Kersten draagt er uiteraard zorg voor dat de scriba van de classis de definitieve tekst ontvangt ten behoeve van het schrijven van de notulen van de vergadering.
Opnieuw doet zich echter een moeilijkheid voor. Kennelijk heeft men ter classis in Barneveld ook afgesproken dat ds. Kok notulen en verslag zou ondertekenen. Dat weigert de Veenendaalse predikant echter, omdat het verslag niet gelijk is aan de volledige notulen, die inmiddels door Roest zijn geredigeerd en volgens de kerkrechtelijke regel door het moderamen zullen zijn vastgesteld.
De opmerkingen van ds. De Blois, met name over het verbond der genade uit het begin van de officiële notulen en de verklaring over de aanbieding van de genade aan het slot van het stuk, komen in De Saambinder niet voor.
De vraag of dat bewust zo geschied is, laat zich niet beantwoorden door het ontbreken van bronnen. Het is mogelijk dat ds. Kersten bij het schrijven van het verslag de twee genoemde elementen heeft weggelaten, omdat hij het stuk voor het kerkelijke weekblad, dat anders twee pagina's in beslag zou hebben genomen, reeds lang genoeg vond.
Het is anderzijds duidelijk, gelet op het verloop van de classisvergadering, dat ds.

Kok met name de verklaring over de aanbieding van de genade wel van essentieel belang moet achten. Als het kerkvolk kennis neemt van de uitspraken, die hij heeft teruggenomen en van de dogmatische standpunten die hij heeft onderschreven, kan en mag daarbij een positieve uitspraak over de aanbieding van de genade, die in zijn prediking een belangrijke plaats inneemt, niet ontbreken. Zijn weigering om het verslag te ondertekenen moet daarom alleszins begrijpelijk worden genoemd. De zeer schaarse bronnen geven evenmin aan of ds. Kok zijn weigering tot ondertekening heeft uitgesproken tegenover ds. Kersten, of tegenover dr. Steenblok als hoofdredacteur van De Saambinder.
De laatste heeft, ongetwijfeld in overleg met ds. Kersten, in deze vastgelopen situatie toch diens verslag geplaatst om tegemoet te komen aan de grote behoefte aan informatie binnen de gemeenten.

De weigering van ds. Kok om het verslag te tekenen, leidt tot een nieuwe vergadering van de classis, die op **24 juni 1948** te Barneveld bijeenkomt. Ook dit keer zijn de deputaten van de drie Particuliere Synoden op uitnodiging aanwezig. Andere predikanten uit het kerkverband tonen deze keer geen belangstelling. Na de opening van de vergadering, die opnieuw wordt voorgezeten door de plaatselijke predikant, ds. Fraanje, stelt een predikant-afgevaardigde de wettigheid van de oproeping van de vergadering aan de orde. De reden is de weigering van ds. Kok om het verslag in het kerkelijk weekblad te ondertekenen, daar dit niet compleet was. 'Na alles gehoord hebbende, de toedracht, ging de Classis accoord om deze vergadering als wettig te houden.' Kennelijk heeft men de gedachte gevolgd dat ernstige problemen bij de afwikkeling van een door de classis eerder genomen besluit ertoe kunnen leiden, dat de classis opnieuw wordt samengeroepen.
Ds. Kersten betoogt dat ds. Kok ook de punten van het tweede gedeelte reeds op de classisvergadering van juni 1948 heeft overgenomen. De laatste erkent dat uiteraard. Op voorstel van de preses verklaart ds. Kok zich bereid beide stukken als één geheel te tekenen, daar alle stukken in de notulen zijn vervat.
Bij de afwerking van de agenda vindt er naar aanleiding van de notulen ook een soort heroverweging plaats van de besluiten van de classisvergadering van 1 juni. De uiterst summier gestelde notulen berichten dat de classis, 'na vele sprekers' te hebben aangehoord, unaniem tot de uitspraak komt 'om de besluiten der vorige Classis alsnog in z'n geheel onveranderd te handhaven.' Daaraan wordt toegevoegd: 'Waar alle partijen weder mee instemmen, ook de bezwaarden. Daarmede zijn de twee personen bedoeld die zich met een schrijven tot de vergadering hebben gericht.
We kunnen naar de achtergronden van de weigering van ds. Kok om het verslag in De Saambinder te tekenen slechts gissen. Kennelijk heeft hij gehoor gegeven aan tegenkrachten uit zijn gemeente, die wantrouwen hebben gezaaid ten aanzien van de bedoeling van de kerkelijke vergadering. Gezegd moet worden dat het niet opnemen in het verslag van met name de verklaring over *de aanbieding van de genade* in De Saambinder daartoe ook de nodige aanleiding heeft gegeven. Het een en ander moet in Veenendaal ruchtbaar zijn geworden, zodat er in de gemeente de nodige onrust is ontstaan.
Een voorstel ter classis om de handhaving van de genomen besluiten in een korte kanselboodschap in deze gemeente mee te delen, krijgt ieders instemming. De gehele vergadering gaat ermee akkoord dat ds. Kok zelf de mededeling zal formuleren. Hij stelt de volgende tekst voor:
Aan de Gemeente wordt bekend gemaakt dat ik de notulen zoals die afgedrukt werden en nog afgedrukt staan te worden in de Saambinder als één geheel met een volkomen hart heb overgenomen en mitsdien met leedwezen betuig, uitdrukkingen gebruikt te hebben, die niet zijn naar den Woorde Gods'
Deze benadering van ds. Kok wordt door de afgevaardigden ten zeerste gewaardeerd. De notulen spreken over 'een gulle bekentenis' en benadrukken de blijdschap van 'de ganse vergadering.'
Het is tekenend voor het verloop dat ds. Fraanje als preses direct daarna voorstelt om staande te zingen Psalm 99a: 'God Die helpt in nood, is in Sion groot.'

Daarna spreekt de preses 'ontroerd over deze verzoening en vermaande tot eendracht, eensgezindheid en waakzaamheid en voorzichtigheid en oprechtigheid.'
En ouderling Roest, die opnieuw als scriba functioneert, kan niet nalaten om de notulen met een ongebruikelijke zin te besluiten: 'Hierna verliet zichtbaar ontroerd en verblijd een ieder de vergaderplaats.'
Een week later - op 1 juli 1948 - worden de ontbrekende gedeelten van de notulen van de classisvergadering van 1 juni, samengevoegd tot één geheel, alsnog in De Saambinder gepubliceerd.

6.6. DE LAATSTE PUBLICATIE VAN DS. KERSTEN

6.6.1. Tijdstip en achtergrond

Op donderdag 28 augustus 1948 informeert een advertentie in De Saambinder de lezers over de verschijning van een nieuwe publicatie van de hand van ds. Kersten. Het gaat om een brochure, die onder de titel Het verbond der genade een vertaling biedt van een hoofdstuk uit een in ons land nog onbekende verklaring van de *Kleine Catechismus van Westminster*. Deze verklaring is in de jaren 1753 en 1760 in twee delen verschenen. De auteurs zijn Ebenezer Erskine (1680-1754), zijn broer Ralph Erskine (1685-1752) en James Fisher (1697-1775), een schoonzoon van de laatstgenoemde. Dat ds. Kersten over dit vaak herdrukte werk van deze Schotse theologen beschikte, behoeft ons niet te verwonderen. Hij heeft immers in 1935 en 1936 Schotland bezocht, terwijl een van zijn zoons gehuwd is met een dochter van de met hem bevriende Schotse predikant E. Macqueen te Inverness, met wie ds. Kersten zich werkelijk eensgeestes weet. Voor de vertaling van het boekje zal ds. Kersten een beroep hebben gedaan op zijn zoon Jan Wisse Kersten (1915-1960), een man met een uitgesproken talenaanleg, die in 1950 predikant zal worden te Genemuiden. Zelf schrijft de Rotterdamse predikant een Woord vooraf bij de nieuwe uitgave dat vijf pagina's telt. Dit 'Den lezer heil!' is gedateerd met de woorden 'Juli 1948'. Het tijdstip van het persklaar maken van de brochure is opvallend. De confrontatie met ds. Kok op de classis Barneveld heeft de schrijver immers juist achter zich. De verschijning van dit geschrift over het Genadeverbond, dat tijdens de discussie aldaar centraal heeft gestaan, moet ongetwijfeld in samenhang daarmede worden bezien.
Hierbij komt dat ds. Kersten zelf in deze tijd duidelijk moet hebben beseft dat het einde van zijn leven dichtbij is. Zijn hartklachten maken vrij regelmatig het preken onmogelijk. Het catechiseren vraagt te veel van hem, zodat hij daarvan geheel moet afzien. Aan twee verloofde kinderen vraagt hij - vrij onverwacht - om op korte termijn in het huwelijk te treden, zodat hijzelf nog in deze diensten zal kunnen voorgaan.
Een familielid geeft zijn ervaring van die dagen als volgt weer: 'Terugziende staat het voor mij vast, wat ik toen aanvoelde: ds. Kersten wist dat zijn einde nabij was. Dat werd ook de drijfveer die hem de laatste zaken deed afronden. Ook de (...) uitgave van juli 1948 moet in dat licht worden gezien. Hier ging het om iets wat hem meer lief was dan wat ook ter wereld: de rust en eenheid in de Gereformeerde Gemeenten. Het kan niet anders of hij heeft zich innerlijk gedrongen gevoeld dit boekje uit te geven in een laatste poging om samenbindend te werken in een kring, waarin toen de breuklijnen duidelijk zichtbaar waren.'

6.6.2. De inhoud

De verschijning van de laatste publicatie van ds. Kersten omstreeks 28 augustus 1948, een beschouwing over Het verbond der genade van de beide Erskines en J. Fisher, kan niet worden losgemaakt van de in Barneveld gevoerde discussie. Ds. Kersten moet in de bespreking te Barneveld en de daarop gevolgde gedachtewisseling over het verslag van de vergadering in De Saambinder hebben onderkend, dat de waardering van de aanbieding van de genade door ds. Kok als zodanig volstrekt legitiem was en een wezenlijk deel van de prediking in de Gereformeerde Gemeenten moest blijven uitmaken. In het geschrift dat ds. Kersten publiceerde, staan drie essentiële elementen uit de besluitvorming in Barneveld centraal:
- de leer van de twee verbonden,

- de gedachte dat de beloften alleen de uitverkorenen toekomen,
- de algemene aanbieding van het Evangelie aan 'zondaren uit het mensdom zonder beperking.'
De grondslag van deze onbeperkte aanbieding wordt gevormd door de wezenlijke algenoegzaamheid en dood van Christus.
Het geschrift herinnerde ds. Kok aan de in Barneveld bereikte overeenstemming over de verbondsleer en de betekenis van de beloften, terwijl dr. Steenblok met name geattendeerd werd op de aanbieding van de genade aan alle hoorders, die in zijn artikelenreeksen in het kerkelijk weekblad van de gemeenten eigenlijk voortdurend ontbrak. Als zodanig bezat de laatste publicatie van ds. Kersten een uitgesproken signaalfunctie ten aanzien van de Gereformeerde Gemeenten als kerkverband in zijn geheel en ten aanzien van de predikanten in het bijzonder. Het geschrift van de Erskines en Fisher was bij uitstek geschikt om een samenbindend effect te hebben en kon zo het behoud van de gemeenten dienen. In feite ging het om een duidelijke aanwijzing voor het uitzetten en vasthouden van een theologisch evenwichtige koers, waarbij én de leer van de twee verbonden, waarbij de beloften zijn geadresseerd, én de onbeperkte aanbieding van het verbond in de bediening van het Evangelie zouden worden gehandhaafd.

Het lange Woord vooraf, dat ds. Kersten aan de eigenlijke tekst van *Het verbond der genade* laat voorafgaan, is reeds terloops genoemd. De uitgever - een schoonzoon van de Rotterdamse predikant - spreekt in zijn advertentie over een inleiding, waarin en dood van Christus tot behoudenis van allen. Het verstrakte logische denken vanuit de verkiezing over de beloften wordt doorbroken door een praktisch-bijbelse benadering op grond van directe schriftgegevens: een recht van toegang dat alle hoorders van het Evangelie bezitten, en een recht van bezit dat alleen toekomt aan degenen die in Christus geloven en daarin het bewijs hebben ontvangen van hun genadige verkiezing.
Het is ten minste waarschijnlijk dat ds. Kersten beoogd heeft om een uitweg te wijzen in een situatie, waarin het reële gevaar aanwezig is dat de al te geprononceerde opvattingen van ds. Kok en dr. Steenblok steeds meer tegenover elkaar zullen komen te staan. Door het innemen van een zelfstandige, evenwichtige positie heeft hij de gemeenten, waaraan hij zich zozeer verbonden weet, nog eenmaal willen samenbinden, betwistbare opvattingen willen corrigeren en de theologische positiekeuze voor de toekomst willen verduidelijken.
Midden augustus slaat de ziekte opnieuw toe. Als ds. Kersten op een nacht ontwaakt, neemt de Koning van de Kerk alle zorg om de zijnen én om het behoud van een kerk op aarde van hem af. Hij wordt bijzonder vertroost door de berijmde weergave van de woorden uit Psalm 16: *'De snoeren zijn mij in lieflijke plaatsen gevallen, ja, een schone erfenis is mij geworden."*
Op 6 september 1948 - negen dagen na de verschijning van *Het verbond der genade* - gaat ds. Kersten heen in de rust, die er overblijft voor het volk van God.

6.7. SAMENVATTING EN WAARDERING

Blz. 181.

Het verschil in waardering van de bezetting en praktische positiekeuze tussen ds. G.H. Kersten en ds. R. Kok heeft vanaf 1941 aanleiding gegeven tot het ontstaan van een godsdienstig-politiek gekleurde tegenstelling tussen de beide predikanten. Die tegenstelling werd verscherpt door een verschil in waardering van de persoon van dr. C. Steenblok ten aanzien van zijn overkomst tot de Gereformeerde Gemeenten, zijn opvattingen over de algemene genade, uitgedragen op de jaarvergadering van de onderwijzersvereniging in 1944, en zijn benoeming tot docent aan de Theologische School en tot hoofdredacteur van De Saambinder in 1945. De divergerende werking van dit verschil in inzicht ten aanzien van de bezettende macht en de waardering van dr. Steenblok binnen de gemeenten is in sterke mate geactiveerd door de uitsluiting van ds. Kersten van het lidmaatschap van de Tweede Kamer door de Commissie Zuivering Staten-Generaal. Dit heeft geleid tot een belangrijke verscherping van bestaande tegenstellingen in het kerkelijke leven en een verlies aan

vermogen tot genuanceerd oordelen. Deze politieke component bepaalt mede de positiekeuze van velen voor een van de twee groepen, die zich beginnen af te tekenen. Men is vóór ds. Kok en het Comité van bezwaarden binnen de SGP of men is tégen ds. Kok en vóór ds. Kersten, dr. Steenblok en het hoofdbestuur van de SGP.
De tegenstellingen dreigen zich op de Synode van 1947 opnieuw te belichamen in een discussie over de algemene genade. Een voorstel om de leeruitspraak van 1945 te amenderen door de toevoeging, dat de algemene genade niet los kan worden gezien van Christus, houdt het gevaar in dat de Synode zou moeten kiezen tussen de visies van ds. Kersten en dr. Steenblok. Dit gevaar wordt weggenomen door de vorming van een moderamen, dat de volle breedte van de kerken representeert, zodat álle betrokkenen tot samenwerking worden geroepen. Ongetwijfeld heeft het feit dat het aantal afgevaardigden van vierentwintig op zesendertig is gebracht hiertoe in positieve zin bijgedragen. Vervolgens wordt in wijs beleid besloten de uitspraak ongewijzigd te laten. De notulering van de bespreking vestigt echter tot tweemaal toe de aandacht op het gegeven dat er een zekere samenhang bestaat tussen Christus en de algemene genade. In 1971 zal de Generale Synode uitspreken dat de leeruitspraak van '1945' moet worden verstaan in de zin, zoals die door ds. Kersten in dat jaar is verwoord in De genade Gods
De geestelijke ligging van ds. Kok is ten nauwste verbonden met de geestelijke crisis in zijn studententijd, waarin hij terechtkwam door een rationele benadering van de leer van de predestinatie. Deze crisis kwam tot een einde door het ontvangen van het inzicht, dat het Evangelie niet kan worden gepredikt vanuit het eeuwige besluit van God, maar verkondigd moet worden vanuit de algenoegzame offerande van Christus.
De uitgesproken theologische positiekeuze van ds. Kok ten aanzien van de belofte- prediking in zijn preken en zijn vele publicaties direct na de oorlog, moet worden gezien als een sterke accentuering van het altijd reeds door hem ingenomen standpunt. Deze geprononceerde stellingname wordt mede gedragen door een innerlijke reactie op de door dr. Steenblok voortdurend herhaalde logische conclusie in een reeks strikt theoretische beschouwingen, dat de beloften alleen aan de uitverkorenen zijn vermaakt. Ds. Kok weet zich bij zijn positiekeuze met namè verwant aan de visie op de aanbieding van de genade in het boek van Thomas Boston Een beschouwing van het Verbond der genade, dat door ds. Kersten in 1931 was uitgegeven. Er zijn duidelijke verbindingslijnen tussen het denken van ds. Kok over het verbond der genade en dat van de Schotse theoloog aanwezig, maar de laatstgenoemde is veel evenwichtiger in zijn benadering en zorgvuldiger in zijn formuleringen.
In de groeiende tegenstelling in theologisch denken tussen dr. Steenblok en ds. Kok wordt duidelijk dat de leeruitspraak van 1931 in de jaren direct na de oorlog binnen de Gereformeerde Gemeenten langzamerhand in plaats van een samenbindende een divergerende functie krijgt. In feite accentueert dr. Steenblok in zijn artikelenreeksen steeds de eerste en de tweede leeruitspraak, terwijl ds. Kok in zijn beloftepredikingde vijfde en de zesde uitspraak onderstreept.
De kracht van ds. Kok, die vele decennia in de Gereformeerde Gemeenten met veel waardering heeft gediend, is zijn prediking en pastoraat geweest. Zijn theologische zelfcontrole blijkt echter in de jaren direct na de oorlog gering te zijn. Juist door zijn publicaties roept hij allerlei bezwaren op, die bij een zorgvuldiger doordenking en redactie van zijn formuleringen hadden kunnen worden voorkomen. Het oordeel dat ds. Kersten in 1944 in zijn rondschrijven aan de predikanten gaf ten aanzien van ds. Kok, is wel scherp, maar niet onwaar: niet consequent denkend, verward in de wijze van voorstellen, weinig theologisch.
Het een en ander wordt geïllustreerd door het feit dat de Veenendaalse predikant op de classis Barneveld van 1 juni 1948 niet minder dan veertien vreemde en aanvechtbare uitdrukkingen openlijk moet terugnemen.

De verhouding tussen ds. Kersten en ds. Kok is direct na de oorlog ernstig verstoord. Ten minste zeven feiten zijn daarvoor illustratief.

- Het eerste is het initiatief van ds. Kok om samen met twee collegae-predikanten een Utrechtse hoogleraar van anti-revolutionaire huize te consulteren over de vraag hoe men met ds. Kersten heeft te handelen, gelet op zijn zuivering.
- Als tweede moet worden genoemd het bezwaar van ds. Kersten tegen de wijze van beloftepredikingbij ds. Kok, die hij onjuist acht in het licht van de leer van de verkiezing. De benadering van ds. Kok heeft niet alleen het gevaar in zich van het bevorderen van een geestelijke oppervlakkigheid, maar kan naar de taxatie van ds. Kersten een uiting kan zijn van een andere visie op het verbond en daarmede van een ander uitgangspunt voor de prediking.
- Het derde is het besluit van de kerkenraad van Rotterdam-Centrum op voorstel van ds. Kersten om ds. Kok niet meer toe te laten tot de kansel in deze gemeente.
- Het vierde is het niet toestaan door ds. Kok aan student K. de Gier om in Ederveen te spreken, omdat zijn preken te weinig geestelijk voedsel zouden bevatten en hij te zeer achter ds. Kersten zou staan.
- Het vijfde is het openlijk en bij herhaling steunen door ds. Kok van de opvattingen van het Thoolse gemeentelid H. Geluk, die door ds. Kersten in een notitie zijn geanalyseerd en beoordeeld en mede op grond daarvan door de Particuliere Synode Zuid zijn veroordeeld.
- Het zesde is het zich stoten van ds. Kersten aan allerlei onzorgvuldige en dubieuze uitspraken in de preken van ds. Kok.
- Het zevende is de herhaalde beschuldiging van ds. Kok tegenover ds. Kersten, dat hij zich zou hebben schuldig gemaakt aan bedrog ten aanzien van de ontwikkeling van zijn visie op de algemene genade.

De bezwaren van ds. Kersten tegen de prediking van ds. Kok leiden tot een aanklacht van ds. Kersten bij de classis Barneveld, die op i juni 1948 wordt gehouden. Door de aanwezigheid van deputaten artikel 49 DKO van alle Particuliere Synoden krijgt deze vergadering een bijzondere en landelijke betekenis. Hoewel ds. Kok zijn Rotterdamse collega eerst zeer onheus behandelt, is duidelijk dat de laatste zich richt op een verzoening met ds. Kok en diens behoud voor de kring der gemeenten. Ds. Kersten gebruikt zijn onmiskenbaar theologisch overwicht niet om ds. Kok te frustreren tot een volstrekte weigering om tot een ander inzicht te komen, zodat een leertuchtprocedure het gevolg zal zijn. Menselijk gezien had een dergelijke uitkomst, gelet op de karakterstructuur van ds. Kok, gemakkelijk kunnen worden geforceerd. Allen stemmen ten slotte in met een verklaring van acht punten. Daarin wordt de leer van de twee verbonden kort vertolkt, en beklemtoond dat de beloften van het verbond alleen aan de uitverkorenen zijn vermaakt. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat de soevereine genade nooit de verantwoordelijkheid van de mens opheft, die verdoemd en gestraft wordt om eigen ongeloof en zonden.
Een wezenlijk onderdeel van de discussie tussen ds. Kersten en ds. Kok op de vergadering van de classis Barneveld in 1948 wordt gevormd door de bespreking van de reikwijdte van de aanbieding van de genade aan alle hoorders van het Evangelie. Beide predikanten vinden elkaar geheel in een gemeenschappelijke verklaring, die op verzoek van ds. Kok deel zal uitmaken van de notulen. De afwikkeling van de genomen besluiten heeft een moeizaam verloop, omdat ds. Kok amendementen indient op de door ds. Kersten geformuleerde punten van overeenstemming en herroeping. Nadat ds. Kersten daarvoor overbruggende formuleringen heeft aangereikt, weigert ds. Kok het verslag in De Saambinder te ondertekenen, omdat daarin de verklaring over de aanbieding van de genade ontbreekt. De ondertekening van de integrale notulen door ds. Kok vindt ten slotte in een nieuwe vergadering van de classis Barneveld met de deputaten artikel 49 DKO plaats op 2.4 juni 1948. Dit betekent dat vóór het sterven van ds. Kersten op 6 september 1948 alle theologische verschillen van inzicht tussen ds. Kersten en ds. Kok zijn vereffend.
In kerkrechtelijk opzicht kan de vergadering van de classis Barneveld op i juni 1948 tot op zekere hoogte positief worden gewaardeerd. Een commissie van onderzoek, die in alle rust de aanklachten kan onderzoeken, de betrokkenen kan horen en schriftelijk rapporteert, ontbreekt. Een dergelijke benadering maakt echter vóór '1953' in de Gereformeerde Gemeenten geen deel uit van de gebruikelijke procedure.

Dat neemt niet weg dat een zorgvuldige behandeling altijd met zich meebrengt, dat een classis zich van te voren een voorlopig oordeel moet kunnen vormen over de zaak die behandeld zal worden. Het gevolg is wel dat ds. Kersten, aanwezig als aanklager en als deputaat naar artikel 49 DKO, alle ruimte ontvangt om als dogmatische autoriteit in sterke mate de besluitvorming van de vergadering te stempelen. Het aandeel van de classis zelf is zeer gering.
De behandeling van ds. Kok is overigens in overeenstemming met de regels van de Dordtse Kerkorde en de broederlijke gezindheid, die deze kerkorde altijd vooronderstelt. De bezwaarde gemeenteleden en ds. Kersten hebben alle ruimte gekregen om een toelichting te geven op de ingediende bezwaren. Ds. Kok heeft anderzijds royaal de gelegenheid ontvangen om zijn standpunt te verdedigen. De vergadering heeft ook alle tijd genomen voor een algemene discussie om elkaar door onderwijs te dienen, naar een synthese van standpunten te zoeken en op grond daarvan tot overeenstemming te komen. De gevolgde procedure is ondanks gebreken met zegen bekroond.
Het theologische gesprek binnen de Gereformeerde Gemeenten kenmerkt zich in de jaren 1945-1948 door twee nieuwe onderwerpen: het al of niet toekennen van de beloften van het genadeverbond aan de uitverkorenen alleen én de aanbieding van de genade aan alle hoorders van het Evangelie.
Ten aanzien van het eerste onderwerp treft opnieuw een opvallende mate van rationele doordenking, die wortelt in de sfeer van de *gereformeerde scholastiek* van de zeventiende en de achttiende eeuw. Deze benadering is kenmerkend voor de artikelenreeksen van dr. Steenblok in De Saambinder, maar ontbreekt ook bij ds. Kersten niet geheel.
Voor de oorlog sprak men, voor zover bekend, meer over het adres van de beloften. Daarbij viel niet zozeer de nadruk op een logisch-dogmatische waardering van de beloften als wel op een exegetisch-pastorale benadering. Ds. Kok heeft, zonder dat aanvankelijk expressie verbis te verwoorden, beseft dat een rationeel doordenken van de boodschap van het Evangelie met de verkiezing als uitgangspunt, zou moeten leiden tot de ontkenning van de aanbieding van het Evangelie aan alle hoorders.
De laatste publicatie van ds. Kersten verschijnt omstreeks z8 augustus 1948. Het betreft een vertaling van een beschouwing van de gebroeders Erskine en J. Fisher over Het verbond der genade, die door ds. Kersten van een inleiding van vijf pagina's is voorzien. Het geschrift is méér dan een historische autorisatie van de twee verbondenleer tegenover een verwijt van prof J.J. van der Schuit, die enkele maanden daarvoor '1931' niet-reformatorisch had genoemd.
Inleiding en inhoud samen heeft ds. Kersten bedoeld als een laatste poging om vóór zijn heengaan de opgetreden divergentie binnen de Gereformeerde Gemeenten af te zwakken en opnieuw de integratie van deze gemeenten te bevorderen. De achtergrond van de uitgave wordt mede gevormd door zijn toenemende zorg over de vraag of dr. Steenblok in staat zou zijn om na zijn heengaan voldoende als samenbindende factor te functioneren. Door dr. Steenblok te waarderen als een kenner van de oude gereformeerde theologie, beoogt ds. Kersten bestaande kritiek op zijn opvolger te neutraliseren en daardoor diens werk als docent te vergemakkelijken. Anderzijds is de bijzondere aandacht die de schrijvers geven aan de algemene aanbieding van de genade - die berust op de wezenlijke algenoegzaamheid van Christus - ongetwijfeld bedoeld om de koers van zijn gewaardeerde opvolger voorzichtig, maar duidelijk bij te sturen. Ds. Kok wordt door de uitgave nogmaals herinnerd aan het voornaamste punt dat in Barneveld werd overeengekomen, namelijk dat de beloften van het Evangelie niet geschonken zijn aan elke hoorder daarvan, maar alleen aan de uitverkorenen zijn vermaakt.
Tegelijkertijd geeft ds. Kersten blijk het door ds. Kok gegeven signaal te hebben verstaan. De strak logische benadering van de beloften vanuit de verkiezing wordt in deze publicatie doorbroken door de hantering van de begrippen recht van toegang (alle hoorders van het Evangelie) en recht van bezit (alleen door het geloof). De uitgave accentueert dat de Gereformeerde Gemeenten het algemene aanbod van het Evangelie aan alle hoorders, verwoord in het slot van de leeruitspraak van '1931', niet mogen verliezen. Dat slot vormt geen betekenisloze appendix, maar moet wezenlijk worden geacht voor de bediening van het verbond der genade in het midden van de gemeente.

Slotopmerkingen

Na de zeven hoofdstukken volgen nog bijlagen, noten (55 pagina's met veel interessante detail-informatie), bronnen en registers. We mogen aan het einde van deze weergave van de inhoud van het boek van ds. Golverdingen concluderen, dat we veel waardering hebben voor de wijze waarop hij een voor de Gereformeerde Gemeenten belangwekkende en gevoelige materie heeft behandeld. Maar ook voor de lessen die we daaruit kunnen trekken, al bewijst de geschiedenis steeds weer dat we van de geschiedenis niet veel leren. De schrijver heeft de licht- en schaduwzijden van de jaren 1928-1948 op een evenwichtige wijze laten zien. Ook heeft hij getracht steeds weer de diverse meningen op een eerlijke wijze en genuanceerd weer te geven. Gezegd moet worden dat de auteur ook op objectieve en genuanceerde wijze heeft geschreven over de door hem zeer gewaardeerde en in een biografie beschreven ds. G.H. Kersten.

Op genuanceerde wijze de zaken beschrijven is overigens niet hetzelfde als vaag en onduidelijk blijven. Integendeel; zo zien we dat de schrijver heel helder en goed beargumenteerd de meningen van schrijvers als J. Blaauwendraad en J. R Zwemer afwijst.

Wellicht zullen lezers van deze artikelenreeks concluderen dat ze het eigenlijk allemaal wel wisten. En inderdaad, diverse meningen (zoals over de algemene genade) waren wel bekend.

Echter, de achterliggende details en de bronnen die door ds. Golverdingen worden aangedragen, waren tot hiertoe veel minder of helemaal niet bekend. En vandaar dat we mogen zeggen, dat de schrijver een oude geschiedenis nieuw leven heeft ingeblazen.

Ook de oude leeruitspraken van 1931 worden als het ware weer nieuw. En dat is helemaal niet erg. Ik heb dan ook enige moeite met de volgende zinsnede van ds. Golverdingen op p. 191: 'Leeruitspraken behoren typisch bij het kerkelijke klimaat van de eerste helft van de twintigste eeuw. Het feit dat ze in een belangrijke mate hebben bijgedragen aan de huidige kerkelijke verdeeldheid impliceert, dat het verder hanteren van dit instrument vandaag als verouderd en onwenselijk moet worden gezien'.

Hierbij kan de vraag gesteld worden of de uitspraken van 1931 dan debet geweest zijn aan die kerkelijke verdeeldheid. Feit is toch, dat die verdeeldheid er al was en dat de uitspraken niet meer of minder hebben gedaan dan het bepalen van de leerstellige positie van onze gemeenten in de strijd om de verbonden. Wellicht had dit derhalve iets duidelijker moeten worden geformuleerd, want het zal de bedoeling van de schrijver niet zijn om een beroep vandaag op 1931 als verouderd en onwenselijk te bestempelen.

Door de behandeling van de diverse wat dogmatisch gekleurde onderwerpen in het boek zou het geheel wat dor en theoretisch kunnen overkomen. U zult echter al wel geproefd hebben, dat dat zeker niet het geval is. Golverdingen heeft een en ander op een zeer boeiende wijze naar voren weten te brengen.

Wat dat betreft had ik graag gezien dat de schrijver nog wat meer de lijnen naar 1953 doorgetrokken had. Nu ligt de grens bij 1948, wanneer ds. G.H. Kersten wegvalt. Gezien de voortgaande ontwikkelingen rond de predikanten Kok en Steenblok was echter 1953 toch wat logischer geweest. Maar misschien komt dat nog eens in een vervolg.

Intussen hoop ik van harte dat velen dit boek zullen lezen. Tot lering en waarschuwing. Ook om doordrongen te zijn van het onmiskenbare feit, dat de Heere

ondanks alles in onze gemeenten Zijn gunst en genade heeft willen verheerlijken. We mogen ook onze oudere jeugd wel aansporen tot het lezen van dit werk ter bevordering van enig kerkhistorisch besef. Dat is in onze dagen niet overbodig. Gezien de inhoud en de prachtige uitvoering met vele foto's is dit boek niet te duur. De Heere mocht lezing ervan zegenen.

ds. J. Schipper

Overgenomen van ds. Golverdingen:

EVALUATIE
7.3.4. **DE GRENZEN VAN DE REDE**
Blz. 198.
Zowel bij ds. Kersten als bij dr. Steenblok - en in het bijzonder bij de laatstgenoemde - treft ons het streven om te komen tot een rationeel sluitende verklaring van de verhouding van Christus tot de algemene genade. Het is evenzeer opvallend dat de leeruitspraak van '1945' de logische consequentie vormt van die van '1931' over de twee verbonden. Als het genadeverbond van eeuwigheid in Christus alleen met de uitverkorenen werd opgericht, kunnen zij alleen, strikt logisch geredeneerd, ook delen in de tijdelijke gaven die Hij heeft verworven. Deze behoefte aan logische doordenking is des te meer opvallend, omdat in de gereformeerde theologie de algemene genade altijd als een theologoumenon (persoonlijke visie) is beschouwd.
De enige reden voor de behoefte aan een logisch sluitend dogmatisch betoog moet gelegen hebben in de vrees, dat bij de erkenning van de gedachte dat de algemene genade behoort tot de vruchten van de verzoening van Christus, men logischerwijs wel moet aannemen dat Hij dan ook de bijzondere genade voor alle mensen zou hebben verworven." Vandaar de uitroep van ds. Kersten in een catechismuspreek uit de jaren direct na de oorlog: 'De algemene genade is dus de gift des Vaders, het werk van de Vaderlijke voorzienigheid en steunt mitsdien niet op de zoenverdiensten van Christus. Als er één zaak is, die ik in de gemeenten instampen wil, dan is het deze, dat de zoenverdiensten van Christus zich niet verder uitstrekken, dan de uitverkorenen om hen in de gunst en de gemeenschap met God te herstellen. (...) En als wij deze scheiding niet houden, dan vallen wij allicht vandaag nog en morgen helemaal de algemene verzoening toe.
Deze uitspraak contrasteert sterk met de historische werkelijkheid. De predikanten die decennia achtereen in de Gereformeerde Gemeenten het oude gevoelen ten aanzien van de algemene genade voorstonden, hebben op grond van de Schrift altijd de algemene verzoening met overtuiging verworpen. Dit maakt duidelijk dat de door ds. Kersten geuite vrees alleen gewettigd is in het licht van een strikt logisch doorgevoerde redenering.

Opvallend voor het theologische gesprek in de jaren 1945-1948 is ook *de rationele doordenking* van de vragen rond de verkiezing, het wezen van het verbond en het vermaakt zijn van de beloften in Christus aan de uitverkorenen. Op de achtergrond hiervan stonden de artikelenreeksen van dr. Steenblok, die in een aantal opzichten aan de scholastieke methodologie herinneren. Van een zelfstandige exegese van Schriftplaatsen daarbij was bij hem vaak te weinig sprake. Het schriftbewijs functioneerde in de strikt theoretische betogen soms alleen in zoverre het ter sprake kwam in de aangehaalde citaten van oude schrijvers.
Het waarheidselement in het optreden van ds. Kok wordt vooral gevormd door het besef, dat een rationele doordenking van het Evangelie met de verkiezing als uitgangspunt logischerwijs zou moeten leiden tot de ontkenning van het aanbod van de genade aan alle hoorders. Het is evenzeer duidelijk dat een eenzijdig logisch beklemtonen van het gegeven van de verkiezing uit de leeruitspraak van 1931 leidt tot een onaanvaardbare verstoring van het evenwicht, dat deze uitspraak in het licht van de ontstaansgeschiedenis bewust beoogde.

Dit moet ds. Kersten zich door zijn contacten met ds. Kok in 1948 scherp hebben gerealiseerd. In zijn laatste publicatie ondernam ds. Kersten een poging om dit evenwicht te herstellen en blijvend te bevorderen. Van bijzonder belang was het in de brochure gebruikte praktische, op de Schrift gebaseerde, onderscheid tussen het recht van toegang dat alle hoorders ontvangen in het algemene aanbod van het Evangelie, en het recht van bezit dat alleen aan het geloof toekomt. Daarmede werd een verstrakt logisch denken vanuit de verkiezing over de beloften doorbroken en de aandacht gevestigd op de persoonlijke verhouding tot God.
Tegelijkertijd werd op de achtergrond ten volle gehandhaafd dat het verbond der genade door de verkiezing wordt beheerst. De betekenis van het geloof voor het persoonlijke leven kreeg nadrukkelijk aandacht. Er is duidelijk sprake van een aansluiting bij de Bijbelse gedachte, verwoord door Calvijn, dat het geloof in Christus de spiegel van de persoonlijke verkiezing is.
Zo gaf ds. Kersten indirect aan dat de door Boston, de Erskines en ook de door Comrie gebruikte benadering die van de gemeenten moest blijven.
Ook de laatstgenoemde theoloog heeft ds. Kersten diepgaand beïnvloed. De predikant van Woubrugge zegt nadrukkelijk dat de aanbieding van de genade komt tot elk die het Evangelie hoort. Elke hoorder heeft uit kracht van die bekendmaking van de Goddelijke wil een recht om op grond daarvan te komen en tot de genade te vluchten. Het is daarmee als met de afkondiging van een algemeen pardon door de overheid voor deserteurs. Alleen de deserteur die zich binnen de gestelde tijd meldt, deelt in het pardon zelf. In dit verband zegt Comrie: 'Evenzoo is het in dit geval, elk die gelooft, en bewust is, dat hij een zondaar is, die heeft grond om het pardon aan te nemen en daarop te vluchten tot dien God, Die het heeft laten afkondigen, en die zoo komt, zal geenszins uitgeworpen worden.'

We kunnen niet aan de indruk ontkomen dat met name in de derde en laatste periode van het tijdvak 1928-1948 de schaduwzijde van de gereformeerde scholastiek zich duidelijk aftekent.
Zowel dr. Steenblok als ds. Kersten - hoewel dat voor de laatstgenoemde in mindere mate geldt - ademden in de sfeer van de gereformeerde orthodoxie van de zeventiende en achttiende eeuw. Beiden hebben niet altijd in voldoende mate de grenzen van het logisch redeneren ten dienste van de theologische bezinning beseft.[9]
Dan laten we nog buiten beschouwing, dat disputaties op scholastieke leest vooral plaatsvonden binnen de universiteit en eigenlijk niet voorkwamen in de plaatselijke gemeente.
Men kan zeker waardering hebben voor de scholastieke methode van de gereformeerde orthodoxie, die in de universitaire wereld dienstbaar was tot verheldering en definiëring van begrippen, tot ordening van de leerstof en nadere conclusievorming door middel van scherpe onderscheidingen.
Anderzijds moet men zich ook bewust zijn dat deze methode kan leiden tot verzelfstandiging van het logisch denken en daarmede tot overschatting van de rede en onderschatting van het mysterie. Ook het feit dat men in de scholastieke methodologie de schriftgegevens wel vooronderstelde, maar niet direct als uitgangspunt koos, kan ertoe leiden dat in de theologische reflectie ons logisch denkschema op het Woord wordt gelegd.
Artikel 14 van de NGB belijdt de algehele verdorvenheid van de menselijke natuur en moet ons tot voortdurende bescheidenheid nopen bij het gebruik van de menselijke rede in de

[9] Ds. Kersten had respect voor een aantal dogma's door Kuyper en zijn volgelingen ontwikkeld. Die invloed op ds. Kersten kwam ook openbaar in bepaalde theologische inzichten over de geloofsleer. Eenvoudige kinderen van God bemerkten dit. Zij droegen er leed over. Het was geen breuk in de liefde, maar een verschil in visie op sommige dogmatische en theologische onderwerpen.
In ds. Kerstens Dogmatiek worden de volgende theologen genoemd: W.A. Brakel 57, J.J. Brahé 10, Boston 6, Comrie 38, Hillenius, 13, M. Leydekker 14, á Mark 43, P. van Mastricht 39, Perkins 16, Voetsius 29; in de voetnoten: A. Kuyper 56, H. Bavink 37 en A.G. Honing 13x. (Golverdingen blz. 231) De laatste 3 theologen zijn uit de Gereformeerde Kerken. Welk een tekenend beeld! Door de sterke stimulans van dr. Steenblok werd Kerstens hang naar systematische dogmatiek nog vermeerderd. Aan de andere kant heeft wellicht niemand zo gewaarschuwd tegen de leer in de Gereformeerde Kerken van de veronderstelde wedergeboorte en verbondskinderen.
De binding aan dr. Steenblok ontbrak bij een groot aantal eenvoudige gelovigen. Ze misten bij hem de uitstralende liefde en tedere kennis en omgang met de Heere Jezus.

gereformeerde theologie. De rijkdom van de Schrift is alles-overtreffend, zo stellen artikel 5 en 7 van de NGB terecht. In het licht van de Bijbel zelf is bij elke dogmatische bezinning het recht doen aan álle schriftgegevens dan ook de eerste vereiste. Logische ordening en doordenking mogen niet ertoe leiden dat we gaan proberen om het geheimenis rationeel te benaderen en verklaarbaar te maken. Wij moeten bij het onderzoek van het Woord eerbiedig blijven staan voor de grenzen van de geheimen van God. De verhouding tussen Christus en de algemene genade, en die van verkiezing en verantwoordelijkheid, behoren naar ons bescheiden inzicht daartoe.

7.4. DE PERSOONLIJKE FACTOR

Uit het in het eerste hoofdstuk ingestelde onderzoek naar de karakteristieke trekken van de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten blijkt dat de persoonlijke factor het kerkhistorisch verloop van de beide kleine kerkverbanden het sterkst heeft bepaald. De vraag dient te worden beantwoord of dit verschijnsel ook geldt voor het onderzochte tijdvak van 1928-1948 in de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten. Hoewel de aandacht voor de kerk en het kerkelijk handelen toenam, bleek het persoonlijk element in de jaren 1927-1931 nog een grote plaats in te nemen.

In paragraaf 6.2. werd reeds gesignaleerd dat de aanleiding tot de leeruitspraak van '1931' niet gevormd werd door een voorstel van een classis, maar door een persoonlijke vraag op een Particuliere Synode naar aanleiding van de synodepreek op 20 februari 19295' In 193o verlieten de gebroeders D.C. en J. Overduin, na kritiek van een kerkelijke vergadering op met name de opvattingen van eerstgenoemde, plotseling de Gereformeerde Gemeenten, omdat zij 'een plechtig verbond' hadden gemaakt voor het aangezicht des Heeren om 'saam te gaan of saam te blijven.'

In de jaren 1931-1941 was dit persoonlijke element in mindere mate aanwezig. De overkomst van dr. Steenblok uit de Gereformeerde Kerken op 26 februari 1943 moet gerekend worden bij de persoonlijke factoren, die de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten in sterke mate hebben beïnvloed.

Zijn lezing voor de onderwijzersvergadering over 'Christus en de algemene genade' op 12 april 1944 vormde het begin van een periode van toenemende divergentie binnen de gemeenten, die uiteindelijk zou uitmonden in de trieste scheuring van het jaar 1953.

De factievorming, die na deze lezing gestalte kreeg, werd reeds eerder in paragraaf 7.1.2. gememoreerd. Zowel ds. Kok als ds. Kersten richtten zich in de zomer van 1944 met een uitvoerig persoonlijke schrijven tot de predikanten, waarin de eerste dr. Steenblok aanviel en de tweede hem verdedigde.

In het onverwachte, persoonlijke optreden van ds. Fraanje - een algemeen geacht predikant - tijdens de Synode van 1945 keert een element terug, dat in de geschiedenis van de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten veelvuldig voorkwam. Het is duidelijk dat het voorstel tot benoeming van dr. Steenblok tot vast docent aan de Theologische School niet door alle curatoren werd gedragen. Het geestelijk gezag van ds. Fraanje bleek echter bij de bespreking van het voorstel van doorslaggevende betekenis en leidde tot de benoeming met algemene stemmen van dr. Steenblok als docent.

Tot de persoonlijke factoren die het verloop van de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten verder beïnvloed hebben, behoorde ook de weigering van ds. Kok om student K. de Gier te laten voorgaan in de gemeente Ederveen. Deze weigering gaf ds. Kersten mede aanleiding tot het indienen van een aanklacht tegen ds. Kok in juli 1947 bij de classis Barneveld.

Ten slotte vormden de reeks publicaties van ds. Kok en diens verdediging, als deputaat naar artikel 48 DKO, van het Thoolse gemeentelid H. Geluk op twee Particuliere Synoden factoren, die in belangrijke mate leidden tot ernstige verontrusting over diens belofteprediking en wijze van uitdrukken. Een en ander was onderwerp van gesprek op de classis Barneveld van juni 1948. Daar drukte ds. Kersten, die een klacht tegen ds. Kok had ingediend en tevens aanwezig was als deputaat artikel 49 DKO, als autoriteit op dogmatisch gebied onmiskenbaar een sterk stempel op de besluitvorming van de classis.

Het geheel leidt tot de conclusie dat de periode van 1941-1948 zich, in vergelijking met het tijdvak 1931-1941, kenmerkt door een sterke toename van de persoonlijke factor in de historische gang van zaken binnen de Gereformeerde Gemeenten. Er bestaat een duidelijke samenhang tussen de optredende divergentie en de toename van de genoemde factor. De frequentie waarmede deze factor voorkomt in deze periode van onrust, benadert die van de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten. Het is duidelijk dat de persoonlijke factor van groot belang, zo niet van het grootse belang, blijft voor het kerkhistorisch verloop.

7.5. DE OVERIGE KERKHISTORISCHE FACTOREN

De sterke divergentie die vanaf 1944 binnen de Gereformeerde Gemeenten zichtbaar werd, kan niet alleen verklaard worden uit het theologische verschil van inzicht ten aanzien van de algemene genade, zoals in het vijfde hoofdstuk van dit boek werd aangegeven. Dit onderwerp behoort immers niet tot de kern van het gereformeerd belijden. Daarom is bij het onderzoek ook de aanwijzing van K.-V. Selge ter harte genomen, dat de theologische factoren niet alles in beeld kunnen brengen. Er zijn ook andere factoren die mede het verloop van de kerkgeschiedenis bepalen, zoals sociale en psychologische verhoudingen, de betekenis van de persoonlijke factor en de spiritualiteit.

7.5.1. De psychologische achtergronden

De reeds genoemde factievorming in de zomer van 1944 wortelde in een reeds bestaande irritatie over het door ds. Kersten op enkele punten gevoerde beleid. Zijn houding tegenover de bezetting had reeds in 1941 weerstand opgeroepen. Zijn inbreng was beslissend geweest bij de toelating van dr. Steenblok tot predikant in de Gereformeerde Gemeenten in 1943. Ds. Kok liet zich door een tweetal collega's als woordvoerder naar voren schuiven en vertolkte de bezwaren tegen dr. Steenblok in een rondschrijven aan de predikanten. De factievorming moet van bijzondere betekenis worden geacht voor de inzet en het verloop van het proces van divergentie en desintegratie van de Gereformeerde Gemeenten, dat op de Synode van 29 juni 1944 en de predikantenvergadering van 14 augustus 1944 voor het eerst zichtbaar werd.
Ten minste vier psychologische factoren speelden bij deze factievorming een ro1.

- Het informele leiderschap van de charismatisch begaafde ds. Kersten gedurende decennia achtereen moest op de lange duur wel jaloezie en kritiek oproepen.
- Tussen dr. Steenblok als cerebraal type, die als wetenschapper op strikt theoretische wijze theologie beoefende, en de andere predikanten van de Gereformeerde Gemeenten, die sterk praktisch waren gericht, gaapte een groot verschil in belevingswereld. Dr. Steenblok bleef daardoor in deze kring min of meer een vreemdeling, terwijl hijzelf niet over de karakterologische mogelijkheden beschikte om deze kloof te overbruggen.
- Als derde factor moet worden beschouwd de actuele vraag naar de opvolging van ds. Kersten en het gegeven dat de benoeming van een wetenschappelijk gevormd man als dr. Steenblok tot hulpdocent - slechts een halfjaar na zijn overkomst uit de Gereformeerde Kerken - alle andere predikanten in de Gereformeerde Gemeenten uitsloot. Niemand van hen bezat immers een dergelijke vorming.
- Ten slotte leidden de oorlogsomstandigheden tot een algemene verruwing in de menselijke omgang, die ook niet aan de kring van de ambtsdragers voorbijging. De voortdurende druk waaronder men moest leven, gaf gestalte aan een soort vechtersmentaliteit, die vele verhoudingen kleurde.

In dit kader wordt mede begrijpelijk hoe een theologisch onderwerp als de algemene genade, dat niet behoorde tot de fundamentele leerstukken van het gereformeerd belijden, zo met betekenis kon worden geladen, dat het uiterst divergerend kon gaan werken. Deze onderlinge tegenstellingen kregen in de theologische discussie over de algemene genade mede gestalte.

7.5.2. Sociale en spirituele factoren

Na afloop van de oorlog werden de interne persoonlijke tegenstellingen binnen de Gereformeerde Gemeenten nog verder verdiept door een sociaal-psychologische factor van bijzondere betekenis, namelijk de uitsluiting van ds. Kersten als lid van de Tweede Kamer op 18 september 1945 door de Commissie Zuivering Staten- Generaal?' Dit vanwege zijn

waardering in de jaren 1940-1941 van de bezettende macht als een roede in Gods hand, waaronder men behoorde te buigen. Het is onmiskenbaar dat hij in deze periode duidelijke beoordelingsfouten heeft gemaakt en in eigen kring door middel van zijn artikelen, die de noodzaak van onderwerping onderstreepten, veel tegenstand opriep.
Ds. Kok daarentegen vermaande eveneens tot verootmoediging, maar riep vanaf het begin van de oorlog op tot actief verzet. Het verschil in waardering ten aanzien van de bezetting tussen ds. Kersten en ds. Kok leidde omstreeks 1941 tot spanningen onder de predikanten, die gedurende de gehele oorlog latent aanwezig bleven. Ze werden door het besluit tot zuivering van ds. Kersten geactiveerd. Het feit dat ds. Kok het initiatief nam om met enkele collega's een hoogleraar van anti-revolutionaire huize te consulteren over maatregelen tegen ds. Kersten, geeft de diepte van de tegenstellingen aan.

De resultaten van het in dit boek beschreven onderzoek wijzen uit, dat het begin van de desintegratie binnen de Gereformeerde Gemeenten ná de bloeiperiode van de dertiger jaren, vrijwel samenvalt met de overkomst van dr. Steenblok naar de Gereformeerde Gemeenten en heel duidelijk met zijn optreden als referent voor de onderwijzersvereniging in 1944. Het zou echter tot een historische vertekening van de werkelijkheid leiden als we de persoon van deze theoloog als enige verklaringsfactor in aanmerking zouden nemen.
Er was bij dr. Steenblok onmiskenbaar sprake van een ernstig gebrek aan invoelingsvermogen, van geringe contactuele eigenschappen, van eenzijdige theoretische interesse, van overwaardering van het logisch-scholastische denken en van een bepaalde wereldvreemdheid. Anderzijds was hij ongetwijfeld een gereformeerd man, een kenner van de oude schrijvers, die bovendien door middel van zijn promotie getoond had bepaalde kwaliteiten te bezitten, en die ook eenvoudig-stichtend kon preken. Als iemand een minder aangenaam karakter bezit, behoeft dat hem als zodanig nog niet uit te sluiten van een docentschap. Wel is het duidelijk dat het niet inwinnen van enige informatie over de karakterologische aspecten van het conflict met dr. Steenblok in 1934 in de Gereformeerde Kerk te Lopik aanvankelijk bij ds. Kersten leidde tot een te hoog verwachtingspatroon ten aanzien van zijn gewaardeerde medewerker.
Bij de beoordeling van de optredende ernstige divergentie binnen de Gereformeerde Gemeenten moet ook een andere factor worden gehonoreerd, namelijk de verborgen en soms ook openlijke weigering van met name een aantal predikanten om dr. Steenblok als broeder in Christus met al zijn gebreken en als wetenschapper innerlijk te aanvaarden. De factievorming richtte zich niet alleen tegen ds. Kersten, maar in hem ook nadrukkelijk tegen dr. Steenblok. Hij werd, naar het woord van Paulus in Romeinen 15:7, niet van harte aangenomen, zoals Christus zondaren als de Zijnen aanneemt, 'houdende elkander voor broeders en broederlijk elkander bejegenende in liefde en vrede.'73 Er was bij een aantal predikanten duidelijk sprake van een binnenkerkelijke secularisatie, of zo men wil van een verachtering in de heiligmaking. Men nam elkaar niet meer van harte aan naar het voorbeeld van Christus 74 De vruchten van de Heilige Geest die het leven van iedere christen en in het bijzonder van een dienaar des Woord behoren te kenmerken, namen af.75 Het zicht op 'elkander',76 dat door de apostelen in hun brieven zo vaak wordt beklemtoond, verminderde. Het optreden van deze negatieve spirituele factor tast altijd het geloofsgezicht aan op de kerk van Christus, die alleen in een dienende gestalte kan worden gebouwd.

7.6. BREUKLIJNEN

Met name in de periode 1941-1948 werden de aanzetten duidelijk voor de breuklijnen, die tot de zeer trieste gebeurtenissen van '1950' - de schorsing van ds. Kok - en de uiterst verdrietige, diep ingrijpende scheuring van '1953' zouden leiden. Ds. Kersten zag de breuklijnen zich aftekenen, zoals blijkt uit uitdrukkingen als 'De zaak is kapot' of 'Ze maken de boel stuk.'

De eerste breuklijn werd gevormd door de discussie over de vraag of de beloften alleen de uitverkorenen toekomen of dat ze aan alle hoorders van het Evangelie geschonken zijn. De tweede breuklijn had betrekking op het geheel of vrijwel geheel ontbreken van de aanbieding van de genade in de bediening van het Evangelie in de sterk theoretische artikelenreeksen van dr. Steenblok. Het gevaar van een naderende breuk was des te groter, omdat de karakterologische tegenstellingen tussen ds. Kok en dr. Steenblok naar menselijk inzicht wel tot een botsing moesten leiden als een bemiddelende figuur met theologisch overwicht tussen beide persoonlijkheden ontbrak. En dat was na het heengaan van ds. Kersten het geval. Diens laatste publicatie was een vanuit Bijbels gezichtspunt zeer te waarderen poging om het goede voor de gemeenten te zoeken. Het boekje kreeg echter niet meer de aandacht die het verdiende. Dat was wellicht enerzijds een gevolg van het feit, dat het persoonlijk gezag van ds. Kersten door de politieke component in de onrust aan betekenis had ingeboet. Anderzijds hing dat samen met de turbulente kerkelijke tijden, die ten gevolge van de toenemende polarisatie tussen ds. Kok en dr. Steenblok zouden aanbreken.

'Doch de HEERE in de hoogte is geweldiger dan het bruisen van grote wateren, dan de geweldige baren der zee. Uw getuigenissen zijn zeer getrouw, de heiligheid is Uwen huize sierlijk, HEERE, tot lange dagen' (Ps. 93:4, 5).

5. HANDELINGEN VAN DE GENERALE SYNODE DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, GEHOUDEN TE UTRECHT, 29 MEI 1947.

Aan de vooravond van de Synode ging Ds. G. H. Kersten voor in de bidstond, waarbij hij sprak over Eféze 1: 22, 23. Handelend over Christus, het Hoofd Zijner gemeente, bepaalde Ds. Kersten zijn gehoor bij: de grootheid Zijner macht, Zijn verlossende heerschappij, en bij de zalige gemeenschap, die Hij met de Zijnen oefent.
Hierbij vestigde Hij er de aandacht op, dat D.V. 9 en 10 October a.s. vóór 40 jaar de vereniging van. Ledeboeriaanse en Kruisgemeenten plaats vond.

ARTIKEL 1. OPENING.
Te ongeveer 10 uur, Donderdag 29 Mei, opent Dr. C. Steenblok als praeses der roepende kerk, de vergadering. Gezongen wordt Psalm 25: 2, gelezen Efeze 6: 10-einde, waarna hij voorgaat in den gebede. De tijdelijke praeses heet allen welkom en houdt een korte toespraak aan de hand van het voorgelezen Schriftgedeelte. Hij wijst op de wapenrusting in de geestelijke strijd, mede in verband met de veelvuldige gevaren des tijds.
Hij gedenkt Ouderling Bas in zijn ernstige ziekte, alsmede de overleden ambtsdragers, wijst op de bloei der gemeenten onder al wat drukt en dreigt, bidt de leraren de zegen des Heeren op de veelvuldige arbeid en de Synode de onmisbare leiding des Heiligen Geestes toe bij de aan te vangen arbeid.

ARTIKEL 2. LASTBRIEVEN.
De lastbrieven worden nagezien door Ds. Verhagen en Ds. Kok en in orde bevonden.
Afgevaardigd zijn:
A. van de Part. Synode-Zuid: Primi:
Ds. A. van Stuyvenberg
Ds. A. Visser
en de ouderlingen:
L. Hoekman
Joh. de Kok
H. Cysouw
C. de Visser P. Slabbekoorn
D. Hage
J. van Zweden
D. Kodde
J. J. van Klinken P. Simons

B. van de Part. Synode-West: Primi:
Ds. G. H. Kersten
Ds. H. Ligtenberg
Ds. A. de Blois
Dr. C. Steenblok
Ds. D. L. Aangeenbrug
Ds. M. Blok
en de ouderlingen:
H. Bas
A. Versteeg

J. Vermeulen
H. Rijksen
A. M. Doudeyns
A. van Kranenburg

C. van de Part. Synode-Oost: Primi:
Ds. J. Fraanje
Ds. R. Kok
Ds. A. Verhagen
Ds. L. Rijksen
Ds. P. Honkoop
en de ouderlingen:
H. Schreuder
A. L. van Laar
H. van Grol
G. Tanger
Molenaar
P. van Woerden
H. Last
B. Roest
S. van Garderen
A van Schothorst
Vlastuin
J. Vreugdenhil
E. Kuik

A. van de Part. Synode-Zuid: Secundi:

G. van Velzen
I. Lindhout
A. Witte
A. J. Schot
A. Sanderse
Jan Dekker
J. C. Waverijn
J. v. d. Panne
W. Verhulst
K. de Wolf
M. bij de Vate
C. Wisse

B. van de Part. Synode-West: Secundi:
Ds. T. Dorrestein
Ds. Chr. v. d. Woestijne
Ds. J. v. d. Berg
Ouderling S. Moerman
D. de Besten
J. H. Koppelaar
N. W. Schreuder

A. van Bochove
E. D. ten Hoeve
P. de Besten
A. van Hell
J. de Boer

C. van de Part. Synode-Oost. Secundi:
H. Termaten
W. van Delen
H. van Reenen
W. van Turennout
J. van Beveren
H. Goor

Van de afgevaardigden was Ouderling H. Bas, door ernstige ongesteldheid verhinderd, vervangen door zijn secundus N. W. Schreuder.

ARTIKEL 3. MODERAMEN.
Bij vrije stemming wordt tot praeses verkozen Ds. G. H. Kersten, tot scriba Dr, C. Steenblok, tot Assessoren Ds. A. Verhagen en Ds. R. Kok, terwijl Ds. L. Rijksen quaestor is. Met een kort woord opent Ds. Kersten de beraadslagingen, waarbij hij nadruk legt op de regel, die de Koning Zijner Kerk gegeven heeft niet alleen wat betreft de leer, maar ook het kerkelijke leven.

ARTIKEL 4. NOTULEN.
De notulen der vorige vergadering worden vastgelegd. Ouderling Van Klinken merkt op, dat Nieuwerkerk in de notulen van de vorige vergadering niet is opgenomen in de lijst der daar vermelde gemeenten. Er zal een nieuwe lijst worden opgenomen. In verband hiermede worden de scriba's der Classes verzocht ten spoedigste de adressen van alle gemeenten op te geven aan de scriba der Synode.

ARTIKEL 5. INGEKOMEN STUKKEN.
a. Een brief van Ds. Lamain uit Amerika. De praeses leest de brief van Ds. Lamain voor en verzoekt de scriba namens de Synode aan Ds. Lamain de dank der Synode over te brengen.
b. Emigratie naar Zuid-Afrika. Ingekomen was een brief van een aantal gemeenteleden uit Ridderkerk, waarin de hulp der Synode wordt ingeroepen. Wegens de urgentie van het geval wordt deze aangelegenheid in behandeling genomen zonder voorafgaande behandeling op de mindere vergaderingen. Verzocht wordt: Steun der Synode voor emigrering; medewerking voor een gunstige oplossing tot samenwerking met een Chr. Gereformeerde groep; de poging te steunen om Ds. Kersten als commissielid naar Zuid-Afrika af te vaardigen en twee afgevaardigden te zenden naar de vergadering op 31 Mei.
Ouderling Vermeulen en Dr. Steenblok zullen naar die vergadering op 31 Mei gaan; overigens wordt geen beslissing genomen.
c. Een schrijven van A. Kraaieveld uit Utrecht over het feit, dat het huwelijk van zijn dochter niet kerkelijk bevestigd is geworden.
Daar de schrijver geen lid der Ger. Gemeenten is, wordt dit schrijven niet in behandeling genomen, waarvan de scriba hem mededeling zal doen.

d. Een schrijven over financiële steun aan een Middelbare streekschool van godsdienstig gemengd karakter te Naaldwijk en omstreken.
Dit schrijven wordt terzijde gelegd, waar geen opwekking tot dit doel nodig. geacht wordt.
e. Een schrijven van de Part. Synode-Zuid, waarin enkele vragen, die later tijdens de vergadering in behandeling zullen worden genomen.

ARTIKEL 6. RAPPORTEN.
A. Buitenlandse Kerken.
De Praeses deelt mede, dat de band tussen de kerken in Nederland en Amerika er niet op' verslapt is, wat blijkt uit de giften uit Amerika en uit briefwisseling. Ds. Wielhouwer is, helaas, blind geworden; Ds. v. d, Hoef is overleden; Ds. Lamain vertrok naar Amerika en Ds. Bel is daarheen, om de gemeenten te dienen voor drie maanden. De Heere versterke de band. In de vacature van de Deputaten, ontstaan door het vertrek van Ds. Lamain, wordt Ds. Rijksen benoemd.

B. Rapport Zending.
1. Het financieel rapport wordt uitgebracht door de penningmeester, Ds. Kok, waaruit blijkt, dat de zendingskas door giften en gekweekte renten gestegen is tot f 14.404,60.
2. Ds. van de Berg biedt het rapport aan van de nadere voorstellen over de zending onder de Heidenen ingevolge de opdracht der vorige Synode. (Zie bijlage I.) Het in dit rapport voorgestelde plan wordt onder dankzegging aan rapporteur voor de nauwkeurige opstelling in behandeling genomen, waarbij ook tegelijk punt 2 van art. 7 en art. 8 van het agendum, die over dezelfde aangelegenheid gaan, ter sprake komen.
In de daarop volgende behandeling spreekt de Synode zich er in haar geheel voor uit in beginsel om te zien naar iemand, die er voor in aanmerking komt om uitgezonden te worden en met hem in onderhandeling te treden.
De Synode besluit: a. Aan de Zendingscommissie op te dragen een oproeping te plaatsen in de Saambinder voor jonge mensen, die zich geroepen gevoelen om als zendeling onder de Heidenen te arbeiden, om alsdan, hetzij de gymnasiale opleiding te volgen, of die gevolgd hebbende, hun studiën voort te zetten. Zij hebben zich daartoe, eerst te vervoegen bij hun Kerkenraad. Bij gunstige uitslag van dit onderzoek, dat door de Kerkenraad en de Zendingsdeputaten gezamenlijk zal worden ingesteld, zal in een vergadering van. het Curatorium der Theologische School samen met de Deputaten der Zen- ding, nader worden beslist.
De Zendingscommissie wordt gecontinueerd.

C. Rapport Deput. bij de Hoge Overheid. (Zie bijlage II.)
Uit het door Ds. Kok uitgebrachte rapport blijkt, dat er sinds de laatste Generale Synode een zevental gemeenten geïnstitueerd zijn. Over de dubbele nummering van de gemeente te Opperdoes zal nader onderzoek geschieden. Bevestigd wordt, dat op sommige raadhuizen Roomse trouwboekjes worden uitgereikt. Protestanten kunnen weigeren als het hun ter hand gesteld wordt. Medegedeeld wordt een verzoek van de Minister van Justitie om toezicht te houden op politieke delinquenten, die vrij gekomen zijn, wat de Synode doorgeeft. Stappen zijn gedaan om onze militairen vrij te stellen van vaccinatie met gunstig gevolg. De Synode spreekt uit, dat men zich bij de klachten tot de Deput. ad hoc kan wenden. Over de vlaggenparade is de Synode van oordeel, dat de Deputaten een klacht indienen, dat deze niet op Zondag gehouden worde en dat zij, die bezwaren hebben tegen deze vorm van dienst op de dag des Heeren, er van vrijgesteld dienen te worden.

De Deputaten worden gecontinueerd en in de vacature J. W. Kersten wordt burgemeester Kodde van Zoutelande benoemd.
D. Rapport emeritering. (Zie bijlage III).
Bij monde van de rapporteur, Ouderling Van Bochove, stellen de Deputaten voor een duurtetoeslag van 20 procent, ook voor kinderen, op wat nu gegeven wordt, toe te wijzen, waarmede de Synode accoord gaat. De Deputaten worden gecontinueerd en in de vacature van Ds. Lamain wordt Ds. P. Honkoop benoemd.

E. Rapport Theologische School. (Zie bijlage IV a en b).
Ouderling A. van Bochove rapporteert namens Curatoren der School, terwijl Ds. Kersten het financieel verslag biedt.
Uit de opgave van de penningmeester, Ds. Kok, blijkt, dat de opleidingskas aanmerkelijk gestegen is door collecten en renten en wel tot f 33.711,39.
In de vacature van Ds. Lamain wordt met meerderheid van stemmen gekozen Ds. L. Rijksen.

F. Rapport oorlogsslachtoffers en verwoeste kerken. (Zie bijlage V a en b).
Ds. Rijksen brengt het algemene en Ds. Verhagen het financieel rapport uit. Uit een en ander blijkt, dat de toestand nog niet rooskleurig is. De gemeenten worden opgewekt wat voor de getroffen gemeenten te doen. Nadruk wordt gelegd op het houden van collecten voor de getroffen kerken.
De Deputaten worden gecontinueerd.

ARTIKEL 7. ALGEMENE GENADE.
Ter laatstgehouden Particuliere Synode was door de Classis Barneveld en Kampen gevraagd verduidelijking der notulen van de Generale Synode van 1945, betreffende de algemene genade, die met meer klaarheid gesteld moet worden in verband met Christus, volgens het genomen besluit. Het besluit der Part. Synode-Oost van 13 *Februari 1947 luidde over deze zaak als volgt:*
"Deze zaak werd door beide Classes toegelicht en ook door de scriba der laatstgehouden Generale Synode. Een bevredigende bespreking volgde uit deze zaak. Het gaat alleen om verduidelijking der notulen, wat betreft het stuk van de algemene genade, om duidelijker te laten uitkomen, dat de algemene genade niet los is te maken van Christus. De Synode besloot dit de a.s. Generale Synode voor te leggen."
Na brede bespreking wordt met algemene instemming besloten deze vraag af te voeren en de formulering van het besluit der Generale Synode van 1945 ongewijzigd te laten.

ARTIKEL 8. VERZORGING MILITAIREN.
De Part. Synode-Oost verzoekt nadere regeling van de geestelijke verzorging der militairen, inzonderheid van hen, die in Indië zijn.
Besloten wordt: a. dat de kerken worden opgewekt om aan
haar verplichting te voldoen van de geestelijke verzorging harer leden in militaire dienst, inzonderheid van hen, die in Indië zijn.
b. Een kerkelijke commissie wordt benoemd, die naast de sub. a. genoemde verzorging der afzonderlijke gemeenten harer eigen leden, deze aangelegenheid in het algemeen zullen behartigen.
De kerkelijke commissie bestaat uit: Ds. A. Verhagen, Ds, H. Ligtenberg en Ouderling B. Roest. De commissie wordt verzocht een lijst te zenden aan alle gemeenten van haar leden, die in militaire dienst zijn.

ARTIKEL 9. CLASSIS-INDELING.
De Part. Synode-Oost verzoekt de Classis Utrecht in te delen bij de Part. Synode-Oost en de Classis Amsterdam bij de Part. Synode-West, waaraan de Generale Synode voldoet.

ARTIKEL 10. SANATORIUM.
Op het verzoek van de Part. Synode-Zuid inzake de mogelijkheid om te komen tot stichting van een eigen sanatorium voor lijders aan tuberculose, wordt door de Synode een commissie benoemd, bestaande uit Ds. van de Berg, Ds. Fraanje en Ds. Kersten.

ARTIKEL 11. NORMAALSCHOOL TE KRABBENDIJKE.
De Part. Synode Zuid verzoekt een gunstig advies tot het houden van collecten in de gemeenten voor de Normaalschool te Krabbendijke. Aan het verzoek wordt voldaan.

ARTIKEL 12. HULP AAN ZEELAND.
De Part. Synode-Zuid vraagt, wegens grote nood, hulp van leraren in de bediening des Woords en der Sacramenten. Zoveel mogelijk zal hulp verleend worden met verlichting van studenten.

ARTIKEL 13. HERDENKING DER VERENIGING IN 1907.
Ter sprake, komt thans de herdenking van de vereniging der gemeenten in 1907. Besloten wordt, onder vrijlating aan elke gemeente voor zichzelf dit heuglijk feit te herdenken, om een algemene vergadering te Rotterdam te houden op 9 October a.s.

ARTIKEL 14. ONKOSTEN.
Elke Synode betaalt f 100,50.
ARTIKEL 15. ROEPENDE KERK.
Als roepende kerk voor de volgende Synode, die te Utrecht zal worden gehouden, wordt Utrecht aangewezen.
ARTIKEL 16. LESSEN THEOLOGISCHE SCHOOL.
Op voorstel van de praeses wordt Dr. Steenblok opgedragen de lessen van Ds. Kersten te geven, ingeval Ds. Kersten zelf deze lessen niet zou kunnen geven.
ARTIKEL 17. SLUITING.
De praeses sluit met dankzegging.
Ds. G. H. KERSTEN, praeses.
Dr. C. STEENBLOK, scriba.
Ds. A. VERHAGEN,)
Ds. R. KOK, -) assessoren.

Bijlage
RAPPORT VOOR UITWENDIGE ZENDING.
Ter vergadering van de Generale Synode, gehouden 29 Juni 1944, en daarna door de Generale Synode, gehouden 20 September 1945, werd aan deputaten voor de uitwendige zending opdracht gegeven, gezien de noodzakelijkheid van en hoge roeping der kerk tot de zending onder de heidenen, met nadere voorstellen dienaangaande ter volgende synode te komen. Deputaten hebben de eer Uwe vergadering thans het volgende mede te delen.
Organisatie.

De organisatie behoort uit te gaan van de kerk in haar geheel. Gewoonte is, dat iedere missionair predikant uitgezonden wordt door een bepaalde gemeente, hetwelk voor die bepaalde predikant een sterke band geeft met de kerk in het Vaderland, en die gemeente in het bijzonder, alsmede de gemeenten in het algemeen intensiever bij het zendingswerk worden betrokken. De zendingsdeputaten benoemen uit hun midden een z.g.n. werkcommissie, welke dagelijks de lopende zaken afdoet, terwijl een generale penningmeester de kas beheert, waarin de gelden uit de gemeenten binnen komen.
Financiering.
Deze kan op verschillende wijzen worden geregeld. Allereerst de vaste collecten der gemeenten, daarnaast het werk van plaatselijke zendingsverenigingen, alsmede het uitgeven van een zendingsblad, waarvan de baten geheel in de kas van de zending komen, en daarbij de uitgifte van een kalender o.a. en het houden van classikale zendingsdagen, en andere middelen.

Vorming van zendelingen.
Hiertoe kan een oproep geplaatst worden in de eigen kerkelijke organen wie van de predikanten zich geroepen gevoelt tot het werk der zending of ook onder de leden der gemeenten er wellicht zijn, die zich geroepen gevoelen tot het werk der zending. Voorts zou met de studenten een samenspreking kunnen worden gehouden of er onder hen zijn, die zich meer tot het werk der zending gedrongen gevoelen en zich in die richting willen gevormd zien. Die opleiding is uiterst moeilijk.
De Heere legge milddadigheid in de gemeenten en neigde harten tot liefdevolle verzorging van de achtergelaten betrekkingen onzer overleden leraren, opdat een ereschuld vervuld worde. Gaarne stellen deputaten hun mandaat bij deze in handen der Synode.
De Rapporteur,
A. VAN BOCHOVE.

Bijlage IV a.
RAPPORT VAN DE **CURATOREN** DER THEOL. SCHOOL VAN DE GER. GEM. IN NEDERLAND. Aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, vergaderd te Utrecht de 29e Mei 1947.

Geachte Synode,
Het rapport, dat ik heden aan U uitbreng, betreft de jaren 1944 tot 1947. Wij moesten op de verlengde Synode in 1945, mededelen, dat enkele curatoren door de dood ons ontvallen waren. Hun plaatsen werden aangevuld, doordat de Synode tot curatoren verkoos de leraren Ds. A. v. Stuyvenberg, Ds. H. Ligtenberg en Ds. Lamain en ouderling Bas, van Alblasserdam. (Laatstgenoemde, in de vacature van wijlen broeder Schelling).
De toelatings- zowel als de overgangsexamens hadden elk jaar geregeld plaats. Meermalen moesten curatoren echter door verschillende omstandigheden daartoe vergaderen.
De 22e Juli 1944 werden tot de School toegelaten de broeders:
Joh. van. Dijke, geboren 6 Maart 1907 te Dirksland;
Klaas de Gier, geboren 4 Juli 1915 te Vuren, lidmaat der Gemeente Utrecht;
Matthijs Heerschap, geboren 21 September 1911 te Ouddorp, lidmaat der Gemeente 's-Gravenhage;
Chr. van Dam, geboren 23 October 1893, en

Willem de Wit, geboren 10 September 1916, beiden ouderling der Ger. Gemeente te Gouda.
In de vergadering van 28 Juli 1945 werd broeder Blok beroepbaar verklaard.
Tot de School werd toegelaten
Frans Mallan, geboren 18 October 1925, lid der Gemeente Rotterdam-Zuid.
De 13e September 1945 werden de studenten Van Dam, De Wit en De Gier toegestaan na enige voorbereiding te proponeren, en
Francois Dieleman, geboren 21 November 1913, ouderling der Gemeente Terneuzen, en
Jan Hagestein, geboren 15 Januari 1914, van Vlaardingen, tot de School toegelaten.
Het aantal studenten werd nog vermeerderd, doordat in de vergadering van 27 en 28 Juni 1946 tot de studiën werden toegelaten:
Gerard Zwerus, lid der Gemeente Apeldoorn,
Hendrik van Gilst, van 's Gravenhage,
Arie Vergunst, van Leiden, en
Jan-Wisse Kersten, geboren 25 December 1916; lid te Rotterdam-C.
Op heden zijn dus aan de School 14 studenten verbonden, van wie er tien reeds proponeren en in de e.k. vergadering van curatoren vier eindexamen zullen afleggen. Mocht dit examen naar wens verlopen, dan zullen dus vier hunner beroepbaar zijn. -
Met het oog op de grote nood der gemeenten behage het de Heere meerderen uit te stoten in Zijn wijngaard, daar zeer vele gemeenten herderloos zijn en zelfs grote gemeenten vele jaren vergeefs beroepen. Vooral ook met- het oog op het opkomend geslacht mocht de Koning Zijner Kerk in de grote nood voorzien.
De Rapporteur,
A. VAN BOCHOVE.

Bijlage IV b.
Aan de Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, vergaderd te Utrecht, 29 Mei 1947.
L.S.,
Ik moge ter rapportering van de financiële toestand der Theol. School te Rotterdam, gedurende de jaren 1944-1947 volstaan met de overlegging van onderstaand verslag, samengesteld door de accountant J. de Boer te Rotterdam.
Ds. G. H: KERSTEN.

5.1. VERNIEUWING EN VERWARRING,

ds. M. Golverdingen. Hoofdstuk 3, blz. 146

3.6.3 De uitspraken van twee particuliere synodes in mei 1948

De reeds bestaande onrust in Veenendaal nam nog toe door het bekend worden van de uitspraken van twee particuliere synodes, die in mei 1948 werden gehouden. Op 13 mei 1948 vergaderde de Particuliere Synode Zuid te Yerseke. De agenda vermeldde onder meer de behandeling van de brochure van het gemeentelid H. Geluk (1889-1959) te Tholen over *De algenoegzaamheid van Christus offerande.*
Volgens Geluk was de belofte van de zaligheid ook aan de niet-uitverkorenen gedaan. En wel op voorwaarde van geloof en gehoorzaamheid. De schrijver verklaarde nadrukkelijk dat zijn zienswijze geheel overeenkwam met die van ds. Kok.
Hij stemde in met diens visie, zoals vertolkt in het boekje Dierbare beloften: 'De genade van de Heere Jezus is toereikend voor de geele wereld. Een mens, zegt hij (Ds. Kok), gaat niet verloren uit gebrek aan genade, maar uit kracht van zijn onwilligheid om er gebruik van te maken. Daarbij tekende Geluk aan: 'Dit is een taal gegrond op Gods Woord. De blijdschap, die wij in onze ziel ontwaarden was groot. Wij vreesden, dat dr. Steenblok het kleine lichtje dat er nog was, geheel zou wegnemen. Maar Gode zij dank! Dat er nog onder ons gevonden worden, die de volle, rijke, algenoegzame Heere Jezus verkondigen, gelijk Hij zelve het geboden heeft?
…
De gedachten van Geluk over de prediking van de beloften werd door de vergadering afgewezen op grond van een door Kersten geschreven rapport van negen punten, dat integraal als bijlage bij de notulen werd opgenomen.

Op 20 mei 1948 behandelde de Particuliere Synode West een vraag van de classis Rotterdam over 'gelijke stellingen.' Ze kwamen overeen met de door H. Geluk naar voren gebrachte problematiek. De betreffende classis vroeg 'nader licht' over het punt in geschil of het gebod tot allen komt, maar de belofte der zaligheid alleen voor de uitverkorenen is, dan wel of de onbekeerde pleiten mag en moet op de belofte'. Kok, aanwezig als deputaat van zijn Particuliere Synode, mengde zich in de debatten en koos stelling tegenover de Synode. De vergadering verwierp 'na een breedvoerige bespreking' *de opvatting dat een onbekeerde pleiten mag en moet op de belofte.* Men kwam tot een officiële uitspraak inzake de belofte der zaligheid:
I. dat de mens in een staat van ongeloof geboren wordt;
II. dat de beloften der zaligheid in Christus alleen vermaakt zijn van eeuwigheid aan de uitverkorenen in het verbond der verlossing;
III. dat de toepassing der belofte medebrengt door de zaligmakende werking van de Heilige Geest een pleiten op de belofte;
IV dat de mens van nature, voor de wedergeboorte, daartoe onmachtig en onwillig is, doch dat dit geenszins wegneemt de grote verantwoordelijkheid voor ieder, die leeft onder de verkondiging van het Evangelie.
Hiermede was nog niet het laatste woord over dit onderwerp gesproken. Het zou in de jaren zeventig opnieuw stof tot bezinning en heroverweging bieden.

Op de Generale Synode van 1971 diende een bezwaarschrift van A. J. van der Windt te Dordrecht tegen de uitspraak van de P.S. van Rotterdam van 1948. De genoemde Synode besloot de uitspraak met nadruk te handhaven, maar sprak tevens uit dat 'deze uitspraak niet los gezien mag worden van de strijd, die in die tijd onze gemeenten

ernstig heeft beroerd'. Daarmee doelde de Synode op de scherpe tegenstellingen die werden opgeroepen door het verschil in visie op de belofte van R. Kok en C. Steenblok. Tegelijkertijd gaf de Synode een interpretatiekader aan voor de uitspraak van de PS van Rotterdam 1948.
Zie Akta van de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, gehouden te Utrecht op 23 en 24 juni 1971, blz.138-139. Een dergelijke heroverweging van de besluitvorming van een classis of synode is met name van belang als men heeft gehandeld onder druk van de omstandigheden of in grote haast.

6. **M. GOLVERDINGEN V.D.M.**
Om het behoud van een kerk
Licht en schaduw in de geschiedenis van de
Gereformeerde Gemeenten 1928-1948.

3 BIJLAGEN

I. RONDSCHRIJVEN VAN DS. R. KOK VAN 20 JUNI 1944

Op zo juni 1944 richtte ds. R. Kok zich in een schrijven tot de predikanten van de Gereformeerde Gemeenten en wellicht ook tot de ouderlingen, die waren afgevaardigd naar de Generale Synode van 29 juni 1944. De door de Veenendaalse predikant eigenhandig geschreven en getekende brief is bewaard gebleven in een particuliere collectie.' De papierschaarste was in 1944 reeds groot.
Ds. Kok schreef zijn brief dan ook op de achterzijde van vijf foliovellen, die in 1925 dienst hadden gedaan voor het typen van onder meer een Bestek voor het maken van een zoo meter walbeschoeiing langs den noordelijken kant van de Haven der gemeente Lisse.
De auteur heeft zijn geschrift door middel van stencilwerk laten vermenigvuldigen - het telt tien genummerde bladzijden - en in die vorm aan de predikanten toegezonden.
De tekst van deze bijlage is ontleend aan het gestencilde stuk. De spelling daarvan verschilt nogal van het met de hand geschreven stuk. De meest aannemelijke verklaring daarvoor is dat ds. Kok het stuk door iemand uit Veenendaal of omgeving op stencil heeft laten zetten, die tegelijkertijd de spelling van het stuk heeft bijgewerkt. Kennelijk is het stuk uitgetypt door iemand die *niet direct tot de eigen gemeente van ds. Kok behoorde.*
Bij de hier geboden weergave is de oorspronkelijke interpunctie, indeling in alinea's en paginanummering aangehouden. In het gestencilde stuk werd als regelafstand anderhalf aangehouden. Nadere informatie of toelichtende opmerkingen zijn, indien nodig, opgenomen in de voetnoten. Voor verdere achtergrondinformatie zie men paragraaf 5.2.1. van dit boek en de daarbij behorende noten.

Veenendaal 20 Juni 1944

L.S.
Het is ons tot droefheid dat er beroering gekomen is in ons kerkelijk leven. Er zijn geschillen gerezen omtrent de fundamentele leerstukken. Ds. Steenblok leert dat de algemene genade niet een vrucht is van Christus' lijden. De onbekeerde en niet-uitverkoren mens leeft uit een scheppingsrecht. Om dit te bewijzen is Dr. Steenblok te gast gegaan bij onze oudvaders. En inderdaad spreken onze oudvaders van een leven uit Christus en van een leven uit de voorzienigheid en lankmoedigheid des Heren. Met al de citaten die Dr. Steenblok mij heeft toegezonden, kan ik me heel goed verenigen. Dat de onbekeerden niet leven en niet leven kunnen uit Christus, omhelzen we van ganser harte. Om uit Christus te leven moeten we door wederbarende genade met Christus verenigd zijn. En dat Christus alleen geleden heeft voor Zijn volk, dat Hij ontvangen heeft van den Vader en dat Hij alleen voor diegenen bidt, leert de Heilige Schrift ons duidelijk. Voor degenen die verloren gaan, heeft Christus niet één druppel water verworven. Maar nu rijst de vraag toch, hoe het mogelijk is dat God den niet

uitverkoren mens hier op aarde jaren kan laten leven in het genot van vele tijdelijke zegeningen.
Dr. Steenblok zegt, dat zij leven uit een scheppingsrecht en scheppingsorde, uit Gods algemene goedheid buiten Christus, of uit Gods voorzienigheid in lankmoedigheid. Van een scheppingsrecht spreekt Gods Woord niet en ook onze oudvaders niet. De gevallen mens heeft geen recht meer overgehouden. Naar recht zou onze plaats zijn in de eeuwige rampzaligheid. Het is krenkend voor Gods rechtvaardigheid te leren, dat een mens buiten de verdienste van Christus nog zegeningen in het natuurlijke en zedelijke leven kan ontvangen. Als de Heere dat degenen die niet uitverkoren zijn, kan geven buiten de verdienste van Christus, dan had hetgeen Gods kinderen in het natuurlijk en zedelijk leven ontvangen ook niet verdiend behoeven te worden. Dan had Christus alleen het genot van de gunste Gods in die zegeningen behoeven te verdienen.
En zoo stelt Dr. Steenblok een zekeren willekeurigheid in Gods rechtvaardigheid en dat is Gode beledigend en zo doen wij onze oudvaders schande aan. Het is ons tot blijdschap dat Ds. Kersten ons het onderscheid heeft aangetoond tussen het Verbond der genade en het Verbond der natuur opgericht met Noach. Het Verbond der genade richt God op met de uitverkorenen en het verbond der natuur met alle mensen. Als vanzelf rijst nu de vraag, op welken grond rust het Verbond der natuur? Heeft dat zijn grond in een scheppingsrecht of in de waardigheid van Noach?
In geen geval. Het gedichtsel van des mensen hart is boos van zijne jeugd aan. Het is niet alleen onmogelijk vanwege onze dadelijke zonden, maar ook vanwege onze erfzonde.
2.
Al zijn de zondaren door de wateren van de zondvloed weggespoeld, daarom is de zonde niet weg. De zondvloed was wel een straf op de zonde, maar geen middel tegen de zonde of tot verbetering van den zondaar. Dit weet Noach zeer wel en daarom bouwt hij zijn altaar en brengt hij brandoffers. Met die brandoffers bekende Noach zijn algehele verdorvenheid en verdoemelijkheid. Het is niet uit kracht van mijne waardigheid of uit kracht van een scheppingsrecht dat ik met mijn gezin gespaard ben en daar toch was Cham ook bij. Maar het is door de offerande van Jezus Christus dat ik hier staan mag met mijn gezin.' En als de Here den lieflijken reuk van het offer rook, richt Hij een Verbond met hem op. Het is niet een Verbond waaruit alleen de onbekeerden en niet uitverkoren mensen leven, maar ook Gods volk. De Here zegent hier Noach en zijne zonen. Dit Verbond moet dus gegrond liggen in de verdienste van Christus. Het is door den liefelijke reuk van het offer dat het voornemen Gods aan Noach bekend gemaakt wordt. Noach zag toch door zijn offer op de offerande van Jezus Christus, anders had het den Heere niet lieflijk kunnen zijn, en zou het zeker een Kaïns offer geweest zijn. Dit Verbond is wel in de eerste plaats van betekenis voor Gods kinderen. Wat bekommert de onbekeerde en ongelovige mens zich om die dingen? Door het geloof mogen Gods kinderen zich in de regenboog, het teken van Gods onveranderlijke trouw, verblijden. Maar desniettemin leven de ongelovigen ook uit dit Verbond en dat tot verzwaring van hun oordeel. De wereld bestaat om de verheerlijking van Christus en om der uitverkorenen wil tot hunne zaligheid. Eenmaal zal de hele wereld die bestaat om en leeft door de verdienste van Christus voor Hem knielen, want alle knie zal zich voor Hem buigen. De vijanden zullen gezet worden tot een voet bank voor Zijne voeten. Als Profeet zal Hij ze veroordelen omdat zij Zijnel leer hebben verworpen, en als Priester omdat ze Zijn bloed onrein geacht hebben, en als Koning omdat zij voor Hem niet hebben willen buigen. Christus heeft het oordeel over Jeruzalem uitgesproken omdat zij geweigerd hebben zich te laten vergaderen

gelijkerwijs een hen hare kiekens vergadert. Zij hebben het brood van Christus gegeten, de gezondheid van Christus ontvangen en verschillende talenten heeft Christus ze gegeven, maar Hem hebben zij verworpen. Hoe kan Christus verheerlijkt worden in degenen die verloren gaan zoo zij hier op aarde niet leven door Zijn verdiensten? Hetgeen Christus voor Zijn volk heeft verworven in het natuurlijke leven is zoo overvloedig, dat de gehele wereld er van profiteert. Wanneer Ds. Steenblok zegt dat de algemene genade niet is verworven door Christus, dan houdt dat ook verband met de zaligmakende genade.

3.

De offerande van Jezus Christus is niet alleen toereikende voor de gehele wereld ten opzichte van het natuurlijk leven, maar ook ten opzichte van het geestelijk en eeuwig leven. Daar behoeft niemand verloren te gaan. Wij mogen niet slechts, maar wij moeten het alle creaturen prediken, dat zij zalig kunnen worden. Indien Hij niet gekomen was, dan zouden zij een voorwendsel gehad hebben, maar nu niet. Degenen die verloren gaan zullen met dubbele slagen geslagen worden. Wanneer de mens terstond na de val was weggezonken in de eeuwige rampzaligheid, dan had hij niets met Christus te maken gehad, dan zou er geen Christus geweest zijn en zo had de mens dan ook niet met dubbele slagen geslagen kunnen worden. Heeft Christus de onbekeerde en niet uitverkoren joden niet onderwezen in de weg der zaligheid? Heeft Hij geen mest om die bomen gelegd opdat zij vruchten zouden voortbrengen? Daarom zegt Hij: 'Doch deze mijne vijanden die niet gewild hebben dat Ik over hen Koning zou zijn, brengt hen hier en slaat hen hier voor Mij dood'. Al waren zij Hem niet gegeven door den Vader, zo had Hij toch recht om ze voor Zijne dienst op te eisen, daar zij leefden door de algemene genade als vrucht van Zijne offeranden en zelfs gemeenschap hadden aan het Verbond der genade. Daar is toch tweeërlei gemeenschap aan het Verbond der genade en wel een uiterlijke en een innerlijke gemeenschap. De rijke man lag als een kind des Verbonds in de hel. Al de ranken hebben gemeenschap aan den wijnstok en Christus is de ware wijnstok. En alle rank die in Hem geen vrucht draagt, neemt Hij weg en werpt Hij in het vuur. Door die uiterlijke gemeenschap aan het Verbond der genade en aan Christus hebben zij de uiterlijke zegeningen ontvangen in ruimer mate dan de heidenen. Daarom zal het Tyrus en Sidon verdragelijker zijn in de dag des oordeels. En wat de heidenen genieten in het natuurlijk en zedelijk leven hebben zij ook door de verdienste van Christus. Dit verstond die vrouw uit de landpalen van Tyrus en Sidon en daarom bad zij: Ja Here, doch ook de hondekens eten onder de tafel van de kruimkens der kinderen.' En dit gebed was den Here welbehagelijk en zeide tot haar: 'Om dezes woords wil ga henen, de duivel is uit uwe dochter uitgevaren.' Deze pleitgrond zou den Here niet behaaglijk geweest zijn, zo de hondekens leefden uit een scheppingsrecht. Maar wat Hij verdiend heeft voor de kinderen is zoo overvloedig, zodat ook de honden ervan kunnen mee eten. Het is onschriftuurlijk te leren dat de onbekeerde en niet uitverkoren mens niets ontvangt van de offerande die Christus gebracht heeft. Alles wat hier op aarde genoten wordt is door de verdienste van Christus. Het was toch door de verdienste van Christus dat de Egyptenaren niet van honger zijn omgekomen.

4.

De Israëlieten hebben toch niet met de Egyptenaren meegegeten, maar omgekeerd, de Egyptenaren hebben met de Israëlieten meegegeten en zo gaat het altijd. Het is ons toch bekend dat gans Israël door het bloed van Christus uit Egypte is verlost geworden en door de rode zee is geleid waardoor de doop beduid wordt. Gans Israël heeft uit de steenrots gedronken en de steenrots was Christus. Het was door de verdienste van

Christus, dat Israël water dronk en manna at in de woestijn en toch had de Heere in het merendeel' geen welbehagen. De onbekeerde en niet uitverkoren mens kan zelf de hemelse gaven gesmaakt hebben en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn en gesmaakt hebben het goede Woord Gods, en de krachten der toekomende eeuw en afvallig worden. Deze mensen hadden natuurlijk geen inwendige vereniging met Christus en zijn voor eeuwig omgekomen. Hieruit blijkt dat ze natuurlijke en geestelijke zegeningen genoten door de verdienste van Christus. Zij hebben deze zegeningen genoten met Gods Kinderen, al waren deze zegeningen niet verworven voor die afvallige mensen. Christus heeft niets verworven voor degenen die verloren gaan, maar alles verworven voor Zijn volk. Maar zo lang de verworpenen nog op aarde zijn, genieten zij om der uitverkorenen wil nog die uiterlijke zegeningen. Het gaat toch niet aan om te zeggen dat zij dat hebben door een scheppingsrecht en orde. God is buiten Christus een verterend vuur en een eeuwige gloed, zodat het niet mogelijk is te spreken van algemene goedheid buiten Christus. Dat is krenkend voor de offerande van Christus. Wanneer we leren, dat God Zijn algemene goedheid buiten Christus kan schenken, dan behoeven we maar één stap verder te gaan en we zeggen, dat Hij ook Zijne bijzondere goedheid wel kan schenken buiten Christus en we zijn in de school van het modernisme. Dr. Steenblok stelt het zijn van den duivel op de aarde op één lijn met die der verworpenen. Wanneer de duivelen op de aarde zijn, dan zijn ze daar onder het oordeel der verdoemenis. Het kan zijn dat de duivelen het begeerd hebben te varen in de wilde zwijnen, om daardoor verlichting ter verkrijgen, maar daarom is dat nog niet geschied. Zwijnenvlees kan toch geen bedekking geven voor den toorn Gods De goddelozen zullen roepen tot de heuvelen en bergen om bedekking voor den gloed van Gods toorn maar dat zou niet baten, al werd het hun gegeven. In den weg van ontdekking leren we het toch, dat we Gods toorn niet kunnen ontvlieden al dalen we af in de diepte der aarde. Bovendien heeft Christus, zijnde op aarde, Gods vollen toorn gedragen en doordragen. Zijn lichaam gaf Hem toch niet enige bedekking voor 'Zijne ziel omtrent Gods toorn. Nooit heb ik gelezen dat de Here Jezus een duivel beminde, maar Hij beminde de rijke jongeling wel.

5.

Die beminnelijkheid is toch niet een overblijfsel uit het paradijs, maar vrucht van de algemene genade die Christus verworven heeft. Hij leefde uit het Noachitisch Verbond en dit ligt toch gegrond in het Verbond der genade. Bovendien had hij gemeenschap aan het Verbond der genade en dat doet ons uiterlijke zegeningen verkrijgen. Gans Israël toch genoot uiterlijke zegeningen als het wandelde in de weg van Gods inzettingen en zo werden deze zegeningen ook genoten door de rijke jongeling. Als Ninevé zich bekeerde, werd het oordeel der verwoesting niet uitgevoerd. En die bekering stond toch in verband met de prediking van Jona, die een dienstknecht was van Jezus Christus. Genoten de Ninevieten dan niet die uiterlijke zegeningen door Christus? Het is onschriftuurlijk zo we Christus uit het leven der volkeren uitschakelen. Heeft Christus niet het ganse menselijke geslacht ere aangedaan, door den mens in alles gelijk te worden uitgenomen de zonden. Alles wat degenen die verloren gaan hier op aarde genieten, hebben zij aan Christus te danken. Was Christus niet borg geworden voor Zijn volk bij den Vader, dan hadden zij die zegeningen toch niet kunnen genieten. Het historisch geloof is toch vrucht van de genade die Christus heeft verworven. Moet ik dan stellen dat de onbekeerden een historieel geloof hebben door scheppingsrecht of door Gods algemene goedheid en dat de oprechten dat hebben door de genade die Christus verworven heeft? Het historieele geloof is vrucht van de genade die Christus heeft verworven. En die niet meer hebben dan dat, zijn wel niet ver van het Koninkrijk der hemelen, maar toch nog volkomen

buiten. Het is Gode onterend te zeggen, dat het historieele geloof niet een vrucht is van de genade die Christus heeft verworven. Zelfs de redeloze schepping die als in barensnood is als tot nu toe, zal door de verdienste van Christus verlost worden. In Hem is niet alleen de geestelijke wedergeboorte en vernieuwing des gemoeds, maar ook de vernieuwing en wedergeboorte der ganse schepping, die zucht onder het oordeel, dat de mens door de zonde over haar heeft doen komen. En toch lezen we niet dat Christus borg is geworden voor de redeloze schepping. Maar als vrucht van Zijn borglijden zal de gehele schepping vernieuwd worden. Zo heeft de hemel Hem ontvangen tot de tijden der wederoprichting aller dingen, die God gesproken heeft door den mond van al Zijn heilige profeten van alle eeuwen. Zelf de dienst der engelen is vrucht van Christus borglijden. De vreugde die de engelen smaken in de waarachtige bekeering van zondaren is toch een vrucht van het Kruis. Daarom verkondigen de gelovigen de engelen de veelvuldige wijsheid Gods en verheerlijken de engelen met de kerk dien dierbaren Zaligmaker. Het gaat in den hemel en op de aarde om de verheerlijking van Christus. God de Vader zal Hem uitermate verheerlijken en Hij wil dat wij Hem verheerlijken.

6.

En wanneer wij Hem verheerlijken dan verheerlijken wij ook den Vader. Het is ons bekend dat de gemeente des Heren maar een klein kuddeke is en zo we dan leren, dat alles wat daar buiten leeft niet leeft door genade die Christus heeft verworven, dan bedroeven we de gemeente in wier hart het verklaard ligt, dat al het goede op de wereld er is door Zijne verdiensten.

Dr. Steenblok zegt dat Eva haar zoon Kaïn niet door de kracht van Christus gebaard heeft. Hoe hebben we het dan te verstaan als Eva zegt, dat zij een man van den Here heeft verkregen? Het natuurlijke leven is toch buiten Christus niet denkbaar, daar God gezegd heeft: 'Ten dage als u daarvan eet, zult ge den dood sterven'.

Ds. Steenblok zegt dat de Gereformeerde gemeenten Remonstrants denken, daar Arminius leert, dat Christus voor alle mensen geleden heeft. In Zondag 15 belijden we, dat Christus den toorn Gods tegen de zonden van het ganse menselijke geslacht gedragen heeft. Maar daarmede belijden we niet dat Christus voor alle mensen heeft voldaan. Het lijden van Christus is toereikend voor alle mensen. Als God van eeuwigheid besloten had alle mensen zalig te maken, dan had Christus niet meer behoeven te lijden, dan Hij geleden heeft. Maar had God van eeuwigheid besloten slechts één mens zalig te maken, dan had Christus niet minder hoeven te lijden. Wij kunnen niet met een gedeelte van dat lijden volstaan. Elk mens heeft hoofd voor hoofd het volle borglijden van Christus nodig om zalig te kunnen worden. Het is de diepste vernedering die denkbaar is om uit genade zalig te worden. De mens gaat liever met zijn eigengerechtigheid naar de hel, dan uit vrije genade naar den hemel. Als Christus niet borg geworden was bij de Vader, werd niet een mens zalig. Niemand kan en niemand wil tot Hem komen, tenzij dat de Vader die Hem gezonden heeft ze komt te trekken. Daar zal niet één mens meer komen tot het geloof in Jezus Christus dan degenen die daartoe verordineerd zijn. Is dat Arminiaans? De Arminianen laten het zalig worden van de mens over aan de welwillendheid des mensen en dat doet God niet. Zijn uitverkoren volk zal en moet zalig worden. Dat heeft den Vader den Borg belooft.

Ds. Steenblok zegt, dat de mens uit kracht van scheppingsrecht en scheppingsorde nog kleine overblijfselen heeft en dan gaat hij een onschriftuurlijke voorstelling geven van het werk der genade. Hij heeft het werk der genade vergeleken bij een klok, die niet meer lopen kan en door een klokkenmaker gerepareerd wordt. God doet net als die klokkenmaker en gebruikt nog wat bruikbaar is. Zo gebruikt God verstand en wil om

het uurwerk van het geestelijk leven weer op gang te maken. God is geen klokkenmaker, maar een pottenbakker, daar Hij uit een klomp van ongerechtigheid door herscheppende genade een nieuwe mens formeert en zegt: 'Dit volk heb Ik Mij geformeerd, zij zullen mijn lof verkondigen.'

7.

Het is waar dat God den mens nog kleine overblijfselen heeft gelaten om hem alle onschuld te benemen, maar die heeft hij dan toch niet uit kracht van een scheppingsrecht, doch door de kracht der algemene genade. De genade Gods trad niet pas in werking toen de Here tot den mens kwam met Zijn opzoekende liefde, om het Verbond der genade met Hem op te richten, maar op het zelfde ogenblik toen hij het Verbond der werken verbrak. Als God de mens buiten de algemene genade door Christus verworven, nog enkele eeuwen zou kunnen laten leven in het genot van vele zegeningen, is het niet waar als de Here zegt: 'Ten dage als u daarvan eet zult ge den dood sterven.' De gevallen engelen zijn toch terstond verwezen naar den hel. Het is om der uitverkorenen wil dat de Here de goddeloze wereld nog komt te dragen en te verdragen door Zijne lankmoedigheid. En zodra de laatste zal zijn ingezameld houdt dat op. Kan dit degenen die niet uitverkoren zijn door Gods algemene goedheid geschonken worden, met behoud van Gods rechtvaardigheid, dan moeten Gods kinderen ook uit de algemene goedheid leven wat het natuurlijke leven betreft. Als de rechtvaardigheid Gods dat toelaat en toelaten kan, ten opzichte van degenen die verloren gaan, moet dat zeker kunnen voor degenen die zalig worden. Dan hebben alle mensen wat zij hebben in het natuurlijke uit Gods algemene goedheid buiten Christus. Dat Gods kinderen het hebben in Gods Vaderlijke gunst is dan door Christus verworven. Dit is krenkend voor de majesteit van Gods rechtvaardigheid. Het is volkomen waar dat schepping en voorzienigheid niet zijn te scheiden. Maar de mens heeft toch door te eten van den verboden boom, die Goddelijke voorzienigheid verzondigd en als dat niet zoo was, dan had God met Noach het Verbond niet op behoeven te richten. Dat dit alles nu in overeenstemming is met de leer onzer Vaderen wensen we te bewijzen.

En dan laten we in de eerste plaats onze geliefde vader Dr. A. Comrie spreken. In zijn catechismuszondag 7, blz. 352, lezen we: Staat des verschils. Gij ziet dan mijne geliefden, dat het verschil niet is, of Christus' dood van ene oneindige waardigheid is, en genoegzaam om voor de zonde van het ganse menselijke geslacht te voldoen; dit wordt van allen erkend en toegestemd.

Hoort eens hoe heerlijk onze belijdenis is. Nederl. Belijd. art. 22,, daar wij belijden, dat het geloof is een instrument, dat ons met Hem in gemeenschap aller Zijner goederen houdt, dewelke de onze geworden zijnde, N.B. ons meer dan genoegzaam zijn tot onzer vrijspreking van onze zonden. (Schoon een schandvlek, ik meen Vlak en de Vlakkenisten onder ons, gelijk uit de voorreden van Brink tegen Vlak te zien is, dit loochenen). Het verschil is ook niet, of alle mensen de vruchten van Christus dood deelachtig worden?

8.

Het tegendeel is zo klaar dat niemand dit durft stellen, overmits velen eeuwig in de hel zullen zijn en blijven. Ook niet of degenen die niet uitverkoren zijn, enige gemene weldaden en verschoningen om Christus wil genieten? maar of zijn dood en voldoening, volgens het besluit Gods, voor allen zonder onderscheid is, of alleen voor de uitverkorenen? Dit laatste is het, dat wij stellen en door Gods genade vastelijk geloven.'

Dr. A. Comrie zegt hier, dat de offerande van Jezus Christus genoegzaam is om de zonde van het ganse menselijke geslacht te voldoen. En dat degenen die niet

uitverkoren zijn om Christus wil enige gemene weldaden en verschoningen genieten. Over deze twee zaken liep dus zijn strijd niet met de Arminianen, maar of de dood en voldoening van Christus volgens het besluit Gods voor alle mensen, of alleen voor de uitverkorenen is. En dan zegt Ds. A. Comrie dat de dood en de voldoening van Christus alleen voor de uitverkorenen is. En dit geloven wij door Gods genade van ganser harte."
Mr. J. Vermeer zegt, dat het blijven staan van de goddelozen wereld moest verdiend worden, in de behandeling van Markus 14:40: Ja, het was een tijd, dat het blijven staan der goddeloze wereld verworven moest worden; dat al de ordeningen van dag en nacht, van zomer en winter, dat alle vruchtbaarheid, in het midden van den vloek, dat alle genademiddelen, alle leeraars in hun ambten, dat de verloren sabbat, (door den val, in den vloek over den man, wanneer ieder geen zes, maar al de dagen zijns levens, in het zweet zijns aanschijns zijn brood moest eten,) dat dit alles nu gekocht stond te worden; door welks terugwerkende koping, Hebr. 11:4, Abel al met Kaïn den Here offerde, in het begin der wereld, op het einde der dagen, Gen. 4: 3, vloeiende dat toen al uit het genade Verbond, in de belofte van het vrouwenzaad geopend, Gen. 3:15.
Doet daar eens bij, dat het die tijd was, wanneer alle bijzondere reddingen en verlossingen, van alle landen en kerken, uit diepe ongesteldheden, waarin dezelve ook in het vervolg komen zouden, door den Here Jezus Christus stonden verworven te worden, gelijk ook van alle Gods kinderen, uit de macht van allerlei lichamelijke en geestelijke vijanden en uit allerlei soorten van ziels- en lichaamsnooddruften en ongestalten.
In Zondag 35, blz. 170, zegt Mr. J. Vermeer: 'Zo hebben er echter vele uitwendige zegeningen plaats, die de goddelozen van terzijde toevloeien uit het genade Verbond, met Gods volk opgericht'
9.
Zo spreekt hij er ook van in zondag 15 blz. 309. En dewijl een mens, zoals hij in de wereld komt, onder den vloek ligt, en waardig is om verstoten en van de wereld aanstonds weggezonden te worden naar ene buitenste duisternis, dat nu Jezus door Zijn lijden verworven heeft, dat de ganse wereld met de verworpelingen staan blijft, om der uitverkorenen wil, dat verworpelingen onder Gods lankmoedigheid leven, ja dat elk mens een zekeren tijd op aarde is, en een proeftijd heeft. 'Vrienden had Jezus niet geleden, dat zoude niemand gehad hebben'. Het is dus door den Here Jezus verworven dat de gansche wereld met de verworpelingen nog staan blijft. En zoo ligt het ook in ons gemoed.
En wanneer Boston zegt dat Gods kinderen leven uit het Verbond der genade en de onbekeerden uit het Verbond der algemene genade, dan is daar niets op tegen. Maar dan stelt Boston, in zijn beschouwing van het Verbond der genade verband tussen het Verbond der genade en het Verbond met Noach. Dat stelt hij in de eerste plaats, 'vermits het gemaakt was op een offerande' Gen. 8:20, 21 en 22, en in de tweede plaats stelt hij dat, uit het teeken van dien, den regenboog, zich vertonende rondom de troon, Openb. 4:3. Dit kunnen wij lezen blz. 58. En bovendien doet de Here dit zelf in Jes. 54:9 zeggende: "Gelijk Ik gezworen heb, dat de wateren Noachs niet meer over de aarde gaan zoude, alzo heb Ik gezworen, dat Ik niet meer op u toornen noch u schelden zal'.
Van Mastricht zegt in zijn Godgeleerdheid, dat Israël alle tijdelijke zegeningen heeft genoten uit het Verbond der genade, al hadden de onbekeerden slechts een uiterlijke gemeenschap aan het verbond. Het tweede deel blz. 390 In het derde deel blz. 739 zegt Van Mastricht, dat het Verbond met Noach een vernieuwing is geweest van het

Verbond der genade, en gegrond ligt in Christus. Uit dat verbond nu leeft toch de gehele wereld.
Mr. Chris. Love spreekt in één van zijn kostelijke boetpredikatiën over die tien melaatsen, blz. 797-803; en wijst dan met nadruk op de negen melaatsen, die barmhartigheid van Christus hebben ontvangen, maar niet wedergekeerd zijn om Hem voor die zegeningen te danken. Dan gaat hij het den onbekeerden op het hart binden hoe vreeslijk of het is, die uiterlijke zegeningen van Christus te genieten en voort te leven in onbekeerlijkheid en ondankbaarheid. Sommigen zeggen, dat dit verschil gelijk staat met dat van Supra en Inphra. Dat is maar een verschil in orde, maar niet in zaken. Zoo spreekt de catechismus eerst over het geloof en daarna over de rechtvaardigmaking, terwijl Hellenbroek eerst over de rechtvaardigmaking spreekt en daarna over het geloof. Anderen zeggen, dat het maar een verschil is in woorden en niet in zaken.
10.
Welk verschil is er nu in of men spreekt van algemene goedheid, of van algemene genade? Dat kan slechts een verschil in woorden zijn, maar zo is het hier niet. Er is een zakelijk verschil in, als de een zegt, de algemene goedheid verkrijgt de mens uit kracht van een scheppingsrecht en een ander zegt: de algemene genade genieten wij door de offerande van Christus.
Hiermede wil ik me gaarne aan het oordeel der predikanten, ouderlingen, diakenen en dus ook aan het oordeel van onze kerkelijke vergaderingen onderwerpen, zoo het mij bewezen kan worden uit Gods woord en de geschriften van onze vaderen dat ik dwaal.
Volgens de indrukken die ik in mijn hart gevoel van Gods rechtvaardigheid, door de onderwijzingen des Woords en de geschriften van onze vaderen, kan God vanwege de majesteit van Zijn rechtvaardigheid, geen uiterlijke zegeningen schenken buiten de offerande van Jezus Christus. Het is alleen door Hem, dat de aarde vol is van Gods goedertierenheden.

R. Kok, v.d.m. Veenendaal

II. RONDSCHRIJVEN VAN DS. G.H. KERSTEN VAN JULI 1944

Korte tijd na de verdaging van de generale synode van 29 juni 1944 richtte ds. G.H. Kersten zich tot de predikanten van de Gereformeerde Gemeenten in een gedrukt schrijven van vier ongenummerde pagina's.' Het is zijn bedoeling om zijn collega's te attenderen op de onjuiste elementen in de voorstelling van zaken, die ds. R. Kok in zijn rondschrijven heeft gegeven. Hij beoogt met name een goede gespreksbasis te scheppen voor de predikantenconferentie die op 14 augustus 1944 zal worden gehouden.
De tekst van deze brief werd voor het eerst gepubliceerd door ds. F. Mallan in De Wachter Sions van 25 juni 1992 (39e jrg. nr. 43). De brief wordt in deze studie als bijlage opgenomen om het lezen in samenhang met de brief van ds. Kok mogelijk te maken. Bij de weergave van de brief is de typografische vormgeving van het schrijven zoveel mogelijk behouden, terwijl de indeling in bladzijden van het origineel is aangegeven. Het geheel is van enkele annotaties voorzien. Voor nadere bijzonderheden zie men paragraaf 5.2.3. van dit boek.

ROTTERDAM, Juli 1944

Waarde Broeders,
Sinds ik bemerkt heb, dat het schrijven van Ds. Kok d.d. zo Juni j.l. in breeder kring bekend geworden is, dan ik eerst bevroeden kon, heb ik mij te meer door dit schrijven bezwaard gevoeld, van welk bezwaar ik reeds ter jongste Synode heb doen blijken. Ik heb geaarzeld, of het goed is op dit geschrift nader in te gaan, doch hopend de waarheid en den vrede der gemeenten te mogen dienen, rijpte dit besluit, U het volgende onder de aandacht te brengen. Allereerst heeft het mij bedroefd, dat Dr. Steenblok in bedoeld schrijven aan de kaak gesteld wordt, als ware hij de felste Pelagiaan. Indien hij toch, sprekend van een scheppingsrecht en scheppings-ordinantie, daarmede zou leeren, dat de mens na den val nog eenig recht t.o.v. God zou hebben overgehouden, waardoor zijn plaats naar recht niet zijn zou in de eeuwige rampzaligheid (zoo Ds. Kok het uitdrukt), dan loochende Dr. St. daarmede den val in Adam en ware hij der afzetting waardig. Dr. Steenblok behoeft mijn verdediging van hem niet, hij kan met vrijmoedigheid al de gemeenten tot getuige oproepen, dat voor zulk een voorstelling niet de allerminste grond bestaat. Ten overvloede leze men de duidelijke uitspraken dienaangaande door Dr. Steenblok zelf gegeven in zijn rede, die alom verspreid is. Maar wat mij tot schrijven dringt is, dat ik de valsche voorstelling van zaken niet verdragen kan, zoomin als de kleinerende uitdrukkingen, die op de Synode door een der leeraars werden gedaan.
Broeders, dergelijke verdachtmaking moest onder ons niet voorkomen! Ik zal mij van groote woorden onthouden en Ds. Kok niet volgen als hij spreekt van: 'krenkend voor Gods rechtvaardigheid'; 'Gode beleedigend', enz.
Mijn bedoeling is, om valsche aantijgingen te ontzenuwen om zodoende ter bestemder plaatse tot een rustige en vruchtbare bespreking te kunnen komen van het punt des geschils, dat de Algemene genade raakt.
Is er dan geen scheppings-recht en schepping-ordinantie? Ds. Kok meent, dat onze 'oudvaders' daarvan niet spreken. Men behoeft echter slechts de verschillende onder ons zoo wel bekende Catechismus-verklaringen te lezen om van het tegendeel overtuigd te worden. Ook Dr. Steenblok heeft duidelijk verklaard, wat hij door dit recht en door deze ordinantie verstaat. Hij schrijft niet alleen, dat God Zijn recht op den gevallen mens volkomen handhaaft, en dat dus de mens t.o.v. God niet het minste

recht heeft overgehouden, maar dat er een burgerlijk recht is, d.i. 'het recht van de een tegenover den ander op het Zijne'. Tegen zulk een omschrijving behoort toch niet te worden aangevoerd, zoals Ds. Kok doet:
'De gevallen mens heeft geen recht meer overgehouden. Naar recht zou onze plaats zijn in de eeuwige rampzaligheid.'
Deze onomstotelijke waarheid wordt door ieder, die de Gereformeerde Belijdenis omhelst, volmondig toegestemd; maar zij is hier buiten geding.
En om van één scheppings-ordinantie te spreken, is het huwelijk niet een scheppings-ordinantie? De Overheid is ook een ordinantie Gods; maar zij is ingesteld ná den val; het huwelijk is door God geordineerd vóór dat de mens gevallen was en wordt door God onderhouden na den val. Christus heeft die ordinantie Zijns Vaders niet verworven, maar wel hogelijk vereerd door Zijn giften en wondertekenen te Kana in Galiléa, waarop o.m. ook ons huwelijks-formulier wijst.
Met droefheid heb ik van de lichtvaardige voorstelling van Ds. Kok in dezen kennis genomen; alsook van andere verwijten, die van allen grond ontbloot zijn.
Daarbij spreekt Ds. Kok zichzelf bij herhaling tegen. Het moge mij verblijden, dat hij zichzelf verenigen kon met hetgeen ik den jongsten tijd in de *Mededelingen* heb opgemerkt, met name, dat Christus voor degenen, die verloren gaan, zelfs geen droppel waters verworven heeft;4 maar de consequentie van deze uitspraak wordt m.i. in geheel het betoog van Ds. Kok gemist. Ik wijs slechts op een enkele uitspraak van Ds. Kok.
Hij zegt: 'Het is krenkend voor Gods rechtvaardigheid te leeren, dat een mens buiten de verdiensten van Christus nog zegeningen in het natuurlijke en zedelijke leven kan ontvangen.
'Het is door de offerande van Jezus Christus, dat ik hier staan mag met mijn gezin.'
'Hetgeen Christus voor Zijn volk heeft verworven in het natuurlijke leven, is zoo overvloedig, zodat de gehele wereld er van profiteert.'
'Hieruit blijkt, dat ze (n.l. Israël in de woestijn) natuurlijke en geestelijke zegeningen genoten hebben door de verdiensten van Christus.'
Alles wat degenen, die verloren gaan hier op aarde genieten, hebben zij aan Christus te danken.
'Het historieële geloof is vrucht van de genade, die Christus heeft verworven.'

Ik zou kunnen doorgaan met aanhalingen uit het schrijven van Ds. Kok, doch hiermede meen ik te kunnen volstaan, om de tegenstrijdigheid aan te toonen, die in zijn schrijven telkens en telkens weer openbaar komt met de verklaring, dat Christus niets, zelfs geen droppel water voor de verworpenen heeft verdiend.
De verdiensten van Christus kunnen toch niet gescheiden worden van de toepassing er van. Niemand wordt uit Christus enige weldaad toegepast, voor wie Hij deze niet heeft verdiend. Dat is de Gereformeerde leer. Maar Ds. Kok dankt aan Christus, dat hij 'hier staat en zijn gezin'; hij wil het historieel geloof vrucht doen zijn van de genade, die Christus verdiend heeft, enz. En Christus heeft niets voor de verworpenen verworven. Ik zal nu niet spreken in de terminologie van Ds. Kok van 'krenking van Gods rechtvaardigheid' enz., maar vraag alleen of wij hier niet gevaar lopen de zuivere Gereformeerde leer te verlaten! Zou ik hier de woorden, die Ds. Kok op een ander toepassen wil, niet mogen gebruiken met toepassing op hemzelf, deze woorden n.l.: 'dan behoeven wij maar één stap verder te gaan... en we zijn in de school van het modernisme'. (of welk 'isme' Ds. Kok misschien bedoeld heeft). Ik kan mij althans met een uiteenzetting als Ds. Kok gegeven heeft, niet verenigen.

Behalve de verwarrende voorstellingen in geheel het schrijven van Ds. Kok, waarop ik thans niet dieper inga, omdat ik op te houden besprekingen niet vooruitloopen wil, moge ik nog onder de aandacht brengen, dat dit schrijven niet Theologisch is. Wat moet ik denken van een uitdrukking als: 'Het gaat in den hemel en op aarde om de verheerlijking van Christus.'
Neen, Ds. Kok, het gaat in de allereerste plaats om de verheerlijking van God - Driëenig, Vader, Zoon en Heilige Geest. Al zal ook het Lam eeuwig, volmaakt dankzegging worden toegebracht. Hij, Die de Knecht des Vaders geworden is, zal het Koninkrijk aan God en den Vader overgeven (1 Cor. 15:24).
Het standpunt: 'dat het in den hemel en op aarde gaat om de verheerlijking van Christus', beheerst geheel den gedachtengang van Ds. Kok in zijn schrijven, en hier ligt dan wel, naar het mij voorkomt, de kern van het geschil. Vandaar dat van de soevereiniteit Gods geen sprake is, ja deze aan banden gelegd wordt, als zou God om Zijns Zelfs wil verplicht zijn niet alleen de zonde krachtens Zijn rechtvaardigheid te straffen (wat wij met vollen nadruk vasthouden) doch als zou de Heere gehouden zijn dit ogenblikkelijk te doen op het bedrijven ervan als het ware tusschen wraakvorderende en wraakoefenende gerechtigheid niet die ruimte te stellen, die God krachtens Zijn soevereine goedheid en lankmoedigheid Zelf bepaald heeft, en die Hij den verworpenen niet uit de zoenverdiensten van Christus, maar krachtens Zijn volmaakte deugden en aanbiddelijke soevereiniteit bewijst, hen vetmakend voor den dag der slachting, opdat Zijn gerechtigheid te meer aan hen verheerlijkt worden zal. Want die verworpenen zijn en blijven kinderen des toorns. Zij zijn gezet tot het eeuwig oordeel; geen droppel waters ontvangen zij in de gunste Gods; geen korrel broods uit de zoenverdiensten van Christus. God verheerlijkt Zich in hen in gerechtigheid, naar Zijn eeuwig welbehagen. Zij vallen buiten de lijn van de zoenverdiensten Christi, al zijn zij onder Zijn heerschappij gesteld en al komt zelfs de roepstem van Gods Woord tot hen. Maar die roepstem komt niet tot allen, aan wie algemene genade bewezen wordt, doch alleen tot hen, die onder het Woord leven. Daarop mocht toch ook wel de aandacht gevestigd zijn. Miljoenen Heidenen gaan verloren zonder ooit het Woord vernomen te hebben. En toch ook hunner is de algemene genade (Rom. 1:19, 20; 2:14, 15)

Bovendien heb ik steeds bezwaar gehad tegen de door Ds. Kok gegeven voorstelling:
'Het Verbond der Algemene Genade is niet een verbond, waaruit alleen de onbekeerden en niet uitverkoren mensen leven, maar ook Gods volk'.
Juist daarop heb ik ter bestrijding van de *Gemeene Gratieleer* van Dr. A. Kuyper Sr. in een bespreking met de studenten in tegenwoordigheid van Dr. Steenblok nader uitgelegd (en hij was het volkomen met mij eens) dat Gods kinderen uit het Verbond der Genade niet alleen de geestelijke en eeuwige zegeningen ontvangen, maar ook de *tijdelijke.* Men leze hierover het kostelijk werk van Boston over het Genade-Verbond, dat voor een geringen prijs nog aan de Drukkerij De Banier te Rhenen te verkrijgen is.
De voorstelling van Ds. Kok berooft Gods volk van den troost, die uit Christus voor Zijn uitverkorenen vloeit. Zij ontvangen de tijdelijke zegeningen in de gunste Gods, doordat Christus ze voor hen en voor hen alleen verworven heeft. Daarom is het weinige van den rechtvaardige beter dan de overvloed der goddelozen. (Lees Boston!)
Nu heb ik dit niet geschreven, om het twistvuur aan te wakkeren; integendeel, ik wens het te blussen.
Mijn oordeel over de opvattingen van de Algemene Genade is ook daarin anders dan dat van Ds. Kok, dat hij deze rekent onder de fundamentele leerstukken. Niet één onzer vaderen heeft echter zelfs ook maar een afzonderlijk Hoofdstuk aan de

Algemene Genade gewijd, wat zij toch zeker wel zouden gedaan hebben, indien deze een van de fundamentele leerstukken onzer religie gold. Hieruit besluit ik, dat enige verdraagzaamheid in dezen te betrachten zij.
Ik heb zelf maar al te zeer aan hoon en lastering bloot gestaan, zelfs tot op den huidige dag, om niet te gevoelen, wat dit voor een mijner broederen in de bediening zijn moet. En och, waren het de vijanden en buitenstaanders nu alleen maar, die smaalden! Broeders, laat ons het heil der gemeenten zoeken zonder ook maar één nagelschrap van de waarheid prijs te geven en leide verschil van inzicht daartoe, dat de gemeenten te meer gebouwd werden op het vaste fundament der. Apostelen en Profeten, waarvan Jezus Christus de uiterste Hoeksteen is.
Uw U heilbiddende
Ds. G.H. Kersten

III. BRIEF VAN DS. G.H. KERSTEN AAN DE CLASSIS BARNEVELD VAN 21 JULI 1947

Op 21 juli 1947 richt ds. G.H. Kersten zich in een schrijven van drie pagina's' tot de classis Barneveld van de Gereformeerde Gemeenten. Het feit dat hij aan zijn brief een gedrukte vorm geeft, zal erop wijzen dat alle kerkenraden die tot de genoemde classis behoren het schrijven hebben ontvangen. In de brief tekent hij bezwaar aan tegen de weigering van ds. R. Kok om student K. de Gier te laten voorgaan in de gemeente Ederveen, die ds. Kok als consulent dient. Als Ederveen de weigering aanhangig maakt bij de classis Barneveld, stelt deze kerkelijke vergadering zich op achter de predikant van Veenendaal. De preken van de student zouden geen geestelijk voedsel bevatten.
Dit gegeven is voor ds. Kersten aanleiding om ook de inhoud van de preken van ds. Kok aan de orde te stellen. De classis heeft op 5 juni 1947 uitgesproken dat in de door ds. Kok uitgegeven preken niets te vinden is wat in strijd is met Gods Woord. Daarbij heeft men de naam van ds. Kersten genoemd. Die heeft zich verbaasd over de uitspraak van de classis. Hij brengt zijn bezwaren gedocumenteerd onder woorden en stelt de vraag of dergelijke preken in de kring der gemeenten wel mogen worden gelezen. Deze stap van ds. Kersten leidt uiteindelijk tot de bekende vergadering van de classis Barneveld op i juni 1948, waarop een confrontatie tussen ds. Kersten en ds. Kok plaatsvindt.
Bij de weergave van de brief is de typografische vormgeving van het gedrukte schrijven zoveel mogelijk behouden. De indeling in bladzijden van het origineel is aangegeven. Het geheel is van enkele annotaties voorzien. Voor nadere bijzonderheden zie men paragraaf 6.4.2. van dit boek.

ROTTERDAM, 21 Juli 1947

Aan de Classis Barneveld der Gereformeerde Gemeenten in Nederland Waarde Broeders!

Nu in de notulen van uw classicale vergadering van 5 Juni j.l. (welke notulen mij niet door uw scribae, doch van andere zijde zijn toegezonden) tot tweemaal toe mijn naam genoemd is in verband met verhandelde zaken, zij het mij veroorloofd u het volgende mede te delen.

In Art. 6 wordt vermeld:
'En ten tweede vraagt de Classis aan het Curatorium of Ds. Kersten de bevoegdheid heeft om Ederveen te straffen met de onthouding der andere studenten' (dan De Gier).
Indien u de stukken gelezen had, zou de redactie wellicht anders gesteld zijn. Bovendien heeft Ederveen's Kerkenraad Zaterdagsavonds nog medegedeeld aan br. v.d. Ketterij tegen den bestelden Zondag De Gier te verwachten. Ds. Kok is den volgenden dag in Ederveen geweest en heeft meer dan hem betaamde op geruchten De Gier geweerd.
Tegen zulk optreden als gebleken is uit door mij ontvangen brieven van br. v. Schothorst, moet ik opkomen. Zonder meer hiervan te zeggen kan ik u mededelen, dat (gelijk de scriba van het Curatorium u reeds zal hebben geschreven) de kwestie is opgelost en Ederveen zichzelf ook bereid verklaard heeft br. De Gier te ontvangen.
Het is mij niet mogelijk met allerlei voorliefde rekening te houden bij de verdeling der beurten en ik geloof dat dit ook niet wenselijk is voor de studenten zelf. Te hopen is dat de Heere bij hen gewicht aan de klok hangt en ootmoed hun deel moge zijn. Voorts beveel ik hen, die door Curatoren zijn toegelaten in de lankmoedigheid en onderwijzing der kerkenraden aan.

De tweede zaak, waarin ik betrokken werd, betrof door ds Kok uitgegeven predikatiën, waarvan de classis oordeelde, dat er niets in te vinden was strijdig met Gods Woord.
Over de Gier werd met die maatstaf niet geoordeeld. Hij moest geweerd naar het oordeel der Classis, vanwege er geen geestelijk voedsel of toepassing in zijn predikatiën te bemerken zijn'. Maar bij Ds Kok werd Gods Woord ter toetsing gelegd. Dit laatste aanvaard ik en ik dien bij u mijn bezwaren tegen predicaties in als door Ds. Kok publiek uitgegeven. Men heeft mijn oordeel gevraagd in een recentie te publiceeren. Dat heb ik niet gedaan opdat de vijand zich niet verheuge. Toch acht ik een ernstige waarschuwing tegen genoemde predicaties nodig. Hierbij maak ik gebruik van hetgeen gij zelfs als recht erkend hebt, n.l. om bezwaren in te dienen bij kerkenraad of classis.
Het laatste doe ik, omdat u de zaak classicaal gemaakt hebt. Daarbij doe ik slechts een greep.
Ik heb voor mij liggen: 'De ontwaakte Boaz, viertal leerredenen uit het Boek Ruth door Ds. R. Kok'. Op blz. 5 staat van den Heere Jezus: 'Naar Zijn Godheid leefde Hij in het hart van Zijn volk en naar het vlees in de lendenen van Zijn volk.'

Nu slechts een enkele vraag:

A. Ligt in deze uitdrukking niet een wortel van de Nestoriaanse dwaling, die in 451 op de Synode van Chalcedon is veroordeeld en de naturen van Christus scheidde? Men beroepe zich er niet op dat Christus naar Zijn Godheid overalomtegenwoordig is en naar Zijn mensheid alleen in den hemel, zoo ik reeds vernam, want toch onze Catechismus leert ten rechte dat Hij Persoonlijk met die mensheid vereenigd blijft (Zond. 18). De genoemde synode van Chalcedon sprak dan ook reeds uit, dat de vereniging van de naturen Christi was ongemengd en onveranderd (tegen Eutichus) en ongedeeld en ongescheiden (tegen Nestorius). Wie Christus als Zaligmaker in het hart ontvangt, omhelst Hem door het geloof als de ware Middelaar God en mens (Zie Zondag 5 van den Heidelb. Catechismus). Hoe kan dan Ds. Kok schrijven 'Naar Zijn Godheid leefde Hij in het hart van Zijn volk en naar het vlees in de lendenen van Zijn volk'?

B. Kon het oude Israël door een halve Jezus zalig worden? 'In het hart wonen' wil toch zeggen door het geloof gemeenschap met Hem hebben. Had het ware Israël onder het oude verbond alleen Christus naar Zijn Godheid in het hart of kende men Hem ook zoo Hij beloofd was als het Vrouwenzaad (Gen. 3:15). Abraham heeft verlangd Zijn dag te zien en heeft hem gezien. Van Zijn geboorte, lijden, sterven, opstanding in het vlees hebben de Psalmen en Profetiën overvloedig getuigd. Men kon onder het oud Verbond niet zalig worden dan door Hem Die God en mens beide is, de Middelaar Gods en der mensen. Maar dan is wat Ds. Kok schreef in strijd met de Schriften.
Ik sla veel over en doe een greep uit de tweede predicatie. Daar wordt van Ruth gezegd dat zij te Bethlehem aankwam ten tijde van den oogst. Zij kon aan het werk. Letterlijk staat er: Ruth heeft den arbeid, daar God ons den arbeid heeft opgelegd' (blz. 26). Ik heb wel eens gehoord van geestelijken arbeid in 't aren lezen op den akker van den geestelijken Boaz tot zielevoedsel van Gods volk. Ligt nu in wat Ds. Kok zegt datgene, wat gij in 'de predikatiën' van De Gier mist?
Maar meer. Ds. Kok brengt dien arbeid over op den hemel. Daar zaaien en oogsten ze toch niet? Daar rapen ze toch geen aren? Maar zóo staat er: 'daar dienen zij God dag en nacht voor Zijn troon en dat gaat eeuwig zoo door, zonder moe te worden.'
En dan volgt: 'de plaats waar niet gewerkt behoeft te worden is de hel. Dat is verschrikkelijk, nooit eenige nuttige bezigheid meer te kunnen verrichten om dan eeuwig door de verveling van die ledigheid gekweld te worden.'
Waarde Broeders, is dit de leer der Schriften? Als ze in den hemel gezegd worden te werken met God te dienen, dan weken ze in de hel door Hem te vloeken dag en nacht. Wat voor soort hel houdt Ds. Kok er op na? Is de hel een plaats der verveling? Of zegt Gods Woord ons, dat de verdoemden in de hel zijn, daar zal wenig zijn en knersing der tanden, Matth. 13:42? De Heere zal zeggen tot degenen die ter linkerhand zijn: Gaat weg van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur hetwelk den duivel en zijn engelen bereid is (Matth. 25:41). De hel is een onuitblusschelijk vuur, waar hun worm niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt (Marc. 9:43, 44). Zie ook Openb. 21:8. Het is niet nodig meer teksten te noemen.
Broeders, de Heilige Schrift leert ons toch een andere hel dan een plaats van verveling, zoals Ds. Kok die voorstelt.

Ik zal niet meer noemen, maar ik heb mij verbaasd over de uitspraak uwer Classis. Wordt in de preken van Ds. Kok niets gevonden dat strijdt tegen Gods Woord? Ik vraag u in ernst af, of in onze gemeenten dergelijke preken mogen gelezen worden, en dan zwijg ik nog maar van 'geestelijk voedsel'. Ligt het niet op onzen weg tegen deze preken te waarschuwen? Het is onze dure plicht. Vooral in deze tijden is het dubbel nodig te waken op Sions muren, dat geen vreemde leer wordt voorgesteld en de gemeenten niet in slaap gewiegd worden. Indien ik dwaal zal ik gaarne van u worden onderricht en ik verklaar mij bereid op uw e.k. Classis mijn bezwaren nader toe te lichten en te verdedigen. Wat ons thans geboden is mag m.i. niet worden toegelaten.
U, waarde Broeders, des Heeren zegen rijkelijk toebiddend en mij in uw gebeden bevelende, verblijf ik
Uw Vriend en Broeder, Ds. G.H. Kersten

7. Verslag van de Classis Barneveld gehouden op Dinsdag 1 Juni 1948
Inzake bezwaren tegen ds. R. Kok

Saambinder10 juni 1948

Namens de roepende kerk opent Ds. Kok de vergadering. Hij verzoekt te zingen Psalm 72 : 6, leest psalm 72 en gaat voor in gebed. In een kort openingswoord heet de tijdelijke praeses allen welkom. Hij wijst er op, dat de kerk des Heeren een strijdende kerk is. De rechte strijd zal zijn voor de Heere. En dat zal een biddend strijden zijn. De bede zij dat de Heere koning zij over het hart en om alleen de ere van Zijn naam te bedoelen in spreken en doen. Dit zij ook zo voor deze vergadering.

De lastbrieven worden nagezien, waaruit blijkt, dat alle gemeenten vertegenwoordigd zijn. Ook zijn aanwezig gedeputeerden naar art. 49 D.K.O. Ds. Van Stuyvenberg en Ds. De Wit van de Part. Synode-Zuid en Ds. Kersten, Ds. Ligtenberg en Ds. Rijksen van de Part. Synode-West.

Het moderamen wordt vastgesteld. Ds. Fraanje is praeses, en Ouderling B. Roest, scriba.

Na vaststelling der notulen worden de ingekomen stukken behandeld. Ingekomen waren twee brieven van J. W. Jansen, lid der Gemeente Veenendaal, en een brief van twee leden der gemeente te Ederveen, beide met aanklachten tegen de prediking van Ds. Kok.

Deze brieven worden in behandeling genomen. Allereerst komt vervolgens aan het woord de heer. Jansen, die in een breed betoog zijn bezwaren uiteenzet en vervolgens een lid uit Ederveen. De door **de heer Jansen** ingebrachte bezwaren luiden als volgt:
1. Ds. Kok gaat uit van de wil des bevels. De wil des besluits is met de wil des bevels in strijd. Volgens de wil des besluits wil God niet alle mensen zalig maken; volgens de wil des bevels wil God wel alle mensen zalig maken. Kunt U mij een Gereformeerde theoloog noemen, die ook zo leert?
2. Geen verschil tussen in- en uitwendige roeping. Van Gods kant enerlei roeping. De uitwerking is verschillend.
3. Welke bezwaren heeft Ds. Kok toch tegen het prediken van de Uitverkiezing? Bij zijn laatste preek over Jes. 53 zei hij bij de verklaring van 't woord velen, in de laatste teksten: "Wat betekent dit woord velen?" Gelukkig brengen de kanttekenaren uitkomst. Zij schrijven in de kanttekening gelovigen en niet uitverkorenen, anders vrees, ik dat we in vele moeilijkheden zouden komen. In de Catechismus wordt slechts een keer en dan nog zijdelings over de Uitverkiezing gesproken. Welke zijn toch die vele moeilijkheden?
4. Wat betekent toch een uitdrukking als deze: "Voor Gods eer hoef ik niet te zorgen, daar zal God zelf wel voor zorgen."
5. De eis van het Genade Verbond is dezelfde als die van het Werk Verbond, n.l. volmaakte gehoorzaamheid. Niet alleen wordt dit gepredikt, maar de catechisanten moeten dit zelfs opschrijven. Het vragenboek van Hellenbroek zegt toch wel iets anders. Of deugt Vader Hellenbroek niet meer?

6. Herinnert U zich nog die beide predicatiën over de Heilige Doop? Hierin werd o.m. gezegd: wij zijn allen in het Genade-Verbond. U zijt allen kinderen Gods en U kunt als kind van God in de hel komen. Zelfs op de jeugdverenigingen wordt dit geleerd.
7. Bij vraag 73 van de Heidelberger, het laatste gedeelte van het antwoord: "omdat Hij ons door dit Goddelijk pand en waarteken wil verzekeren, dat wij zo waarachtiglijk van onze zonden geestelijk gewassen zijn, als wij met het water uitwendig gewassen worden", zei Ds. Kok tot twee keer toe. Voor wie geldt dit nu in de gemeente? Voor slechts enkelen, of voor allen? Dit geldt voor U allen, zoals U hier zit.
8. Iedereen mag en moet pleiten op de doopbelofte. Is pleiten dan geen werk des geloofs meer? En het geloof is niet aller, doch slechts der Uitverkorenen Gods
9. Beide zijn levende ranken. Beide ontvangen sap en bladeren uit de wijnstok. Maar niet beide dragen vrucht. Gaat er dan sap van Christus verloren?
10. We zijn schapen uit kracht van gemeenschap aan het Verbond der Genade. We dwalen als schapen. Wie zijn dwaling niet beleeft zal tot een bok gesteld worden. En bokken zijn wij van nature. Wat zijn we nu, schaap of bok? Maakt de doop ons van bok tot schaap of geschiedt dit bij de wedergeboorte? Kan men van schaap weer bok worden?
11. Verder zou ik Ds. Kok willen vragen: Verzegelt de doop nog meer dan alleen het aanbod van Genade?

Daarna werd het woord gegeven aan Ds. Kok tot zijn verdediging.

Hierna verkrijgt Ds. Kersten het woord, als deputaat der Synode West. Hij spreekt er zijn droefheid over uit, dat van zekere zijde over de afloop der vorige week gehouden Synode gesproken en geschreven is, alsof de aangeklaagde partij overwinnend uit de strijd gekomen is. Het gaat er toch niet om de triomf van deze of gene zijde te behalen, maar om het behoud der zuivere waarheid.
De Synode Oost heeft Ds. Kok niet in het gelijk, gesteld, maar omdat er klachten uit Veenendaal bij de classis zijn ingediend, rakende de te behandelen zaken, die daar nog niet besproken zijn, heeft de Synode de zaak naar de classis verwezen.
Spreker hoopt dat Ds. Kok zal inzien, dat de leer door hem voorgestaan, niet is overeenkomstig Gods Woord, en dus niet kan gedoogd worden.
Aangaande het verloop der zaak merkt Ds. Kersten voorts op, dat door hem 21 Juni 1947 een klacht is ingediend bij de classis Barneveld, omdat deze classis in haar vergadering van 5 Juni 1047 had uitgesproken, dat er in de toen uitgegeven predicaties van Ds. Kok niets gevonden werd, strijdig met de Waarheid.
Het bezwaar ging dus tegen de uitspraak der classis: vandaar de klacht bij haar ingediend.
Desniettegenstaande heeft Ds. Kersten ook de kerkenraad van Veenendaal van zijn bezwaren kennis gegeven.
Van het antwoord, dat hij van die kerkenraad mocht ontvangen, deed hij de classis Barneveld afschrift toekomen. Daarop heeft de classis teruggenomen haar uitspraak, van haar vergadering van 5 Juni 1947.

De scriba verzocht nu de medewerking van Ds. Kersten voor publicatie in De Saambinder dat het verschil tussen hem en Ds. Kok was opgelost.
Hiertegen maakte eerstgenoemde bezwaar:
1e. omdat het verschil niet met Ds. Kok gerezen was, maar dat zijn bezwaar de uitspraak der classis betrof, en 2e. omdat Ds. Kok voortgegaan is met het uitgeven van predicaties en met het schrijven in Daniël, het blad der Jongelings-Verenigingen,

telkens weer stellingen verkondigend, die ons zeer bezwaren moeten. Mitsdien werd een nieuwe aanklacht bij de classis ingediend.
Ook ter Synode te Yerseke waren leerstellingen die met de door Ds. Kok verkondigde overeenkwamen, aanhangig gemaakt, uitgegeven door een lid der gemeente Tholen en welke brochure met eenparigheid van stemmen is veroordeeld.
Doordat Ds. Kok zich ter verdediging van aanhangige zaken in het debat mengde, oordeelde de Synode Zuid ook tegen hem. Eveneens ter Synode te Rotterdam, een week later gehouden, werden gelijke stellingen behandeld en als strijdig met de op Gods Woord gegronde Belijdenisschriften onzer kerken gevonnist.
Ook hier mengde Ds. Kok zich weer in de debatten en stond hij tegen, over de Synode. Eindelijk ter Synode Oost werden de klachten tegen Ds. Kok zelf in behandeling genomen, maar om bovengenoemde redenen, na korte besprekingen, verwezen naar de classis Barneveld, die toch volgens art. 79 der Dordtse Kerkorde bevoegd is te handelen.
De classis nodigde verschillende deputaten der Particuliere Synoden op haar vergadering van Dinsdag 1 Juni tegenwoordig te zijn.

Als nu spreekt de classis, om de grondslag te leggen voor de aanklachten die worden ingediend, het volgende uit:

1. De classis Barneveld, vergaderd aldaar Dinsdag 1 Juni 1948, is, op grond van Gods Woord, de Belijdenisschriften en de Formulieren van de H. Doop en het H. Avondmaal, van oordeel: 1. dat er slechts twee verbonden zijn in betrekking des mensen eeuwige staat, n.l. hét Verbond der Werken en het Verbond der Genade, en mitsdien, in tegenstelling van wat de voorstanders van de drie verbonden leren, tussen de Raad des Vredes (of het Verbond der Verlossing of het Genadeverbond van eeuwigheid, zo Boston het noemt) en het Genadeverbond geen wezenlijk onderscheid is, maar één en hetzelfde Verbond. (Zie W. Heyns, Ger. Geloofsleer, blz. 122 v.v.);

2. dat het Verbond der Werken door moedwillige ongehoorzaamheid verbroken, de gevallen mens geen mogelijkheid biedt om de zaligheid te verkrijgen, en mitsdien de door Ds. Kok gegeven voorstelling: "Daar zijn tot op de dag van heden nog twee wegen naar dé hemel: de weg van het Verbond der Werken en die van het Verbond der Genade", (gegeven in zijn bundel predicaties genaamd: "Zoo grote zaligheid", blz. 27, 28) in strijd is met de leer der Schriften;

3. dat het Verbond der Genade in de Raad des Vredes van eeuwigheid is opgericht tussen God Drieënig, handelend in de Persoon des Vaders, en Christus, als Hoofd van het Genadeverbond, representerend Zijn uitverkorenen, in de tijd van Gods welbehagen deze en die alleen door wedergeboorte in het Genadeverbond inlijft, zodat zij dadelijk bondgenoten worden; in die zin is te verstaan dat het Genadeverbond terstond is opgericht na de val, en sindsdien met elk der uitverkorenen, zoals b.v. van Abraham geschreven staat dat God het Verbond met hem oprichtte;

4. dat mitsdien alleen de uitverkorenen in het Verbond der Genade wezenlijk ingaan, niettegenstaande dat dit Verbond, dat onveranderlijk en onverbrekelijk is, een wisselende openbaringsvorm gegeven is, tengevolge waarvan velen in een uiterlijke betrekking tot" het Verbond staan, en onder de bediening ervan leven, die nimmer tot het ware bondgenootschap komen, overmits gelijk onze vaderen in de Dordtse Leerregels beleden. God de verworpenen naar Zijn rechtvaardig oordeel het geloof en de bekering onthoudt;

5. dat Christus aan al de eisen van het Verbond voldaan heeft en de beloften des Verbonds aan Hem en in Hem al Zijn uitverkorenen zijn vermaakt, zodat God niet één belofte ter zaligheid voor de verworpenen gegeven heeft, en geen onbekeerde

recht noch het vermogen noch de wil heeft op de beloften Gods te pleiten, nademaal in de plaats van het Werkverbond, dat volmaakte gehoorzaamheid aan de wet eiste, onder welke eis al Adams nakomelingen van nature liggen (dewijl zij in het Werkverbond geboren zijn), niet een nieuw Verbond heeft opgericht, dat geloof en bekering van de mens eist, doch geloof en bekering belooft, en aan de uitverkorenen op Gods tijd schenkt (Ezech. 36 : 27, Ef. 2 : 8);

6. dat de soevereine genade Gods nimmer de verantwoordelijkheid van de mens voor God opheft, maar deze in hun eigen wegen en onder Gods rechtvaardig oordeel gelaten zijnde, eindelijk niet alleen om het ongeloof, maar ook om alle andere zonden tot betoning van Gods gerechtigheid zullen verdoemd en eeuwig gestraft worden, waarom de Heere de steden ging verwijten, in welke Zijn krachten het meest geschied waren, en een Wee U over dezelve heeft uitgesproken (Dordse Leerregels V, I, 6 en 15);

7. dat het geloof niet "negatief" is, zoals Ds. Kok schrijft, zeggende: Gelijk de positieve pool verenigd moet worden met de negatieve pool om licht, vuur en warmte te krijgen, moet de positieve pool van het Woord verenigd worden met de negatieve pool van het wezen des geloofs om geloofslicht, geloofsvuur, geloofskracht te verkrijgen (Dierb. Bel., blz. 44), en even verder op diezelfde bladzijde herhaalt: Alleen door de H. Geest kan de positieve pool des Woords verenigd worden met de negatieve pool van wezen des geloofs;

8. dat er is een uitwendige en inwendige roeping, in welke inwendige roeping God" de zondaar wederbaart ten eeuwigen leven, door middel van de uitwendige roeping.

Uit de door Ds. Kok uitgegeven predicaties worden nu verscheidene uitdrukkingen van Ds. Kok voorgelezen, met het gevolg, dat wordt voorgesteld dat, afgezien van doorlopend aan de Gereformeerde leer vreemde uitdrukkingen en voorstellingen het nodig is, dat Ds. Kok openlijk terugneemt:

1. dat Christus onder het Oude Testament naar Zijn Godheid leefde in het hart van Zijn volk, en naar het vlees in de lendenen van Zijn volk (tegen welke stelling bij de classis Barneveld reeds bezwaar is ingebracht, doch die nimmer is herroepen);

2. dat de hel zou zijn: de plaats, waar niet gewerkt behoeft te worden; dat is verschrikkelijk, nooit meer enige nuttige bezigheid te kunnen verrichten, om dan eeuwig van de verveling van de ledigheid gekweld te worden. Gods Woord zegt ons, dat de hel de plaats is waar de verdoemden eeuwig de volle toorn Gods dragen zullen in het vuur, dat niet zal worden uitgeblust, waar wening zijn zal en knersing der tanden. (Zie De ontwaakte Boaz, blz. 5, 26);[10]

3. dat Ds. Kok openlijk herroept, dat er tot op de dag van heden twee wegen naar de hemel zijn, en de weg van het Verbond der Werken nog toegankelijk is: "Hier staat geen bord met het opschrift: Verboden toegang". (Zoo grote zaligheid, blz. 27);

4. dat Ds. Kok zich klaar en onomwonden uitspreekt, "dat er twee verbonden zijn in betrekking des mensen eeuwigen staat, te weten het Verbond der Werken en

[10] Het is helaas een van de droevigste zaken dat ds. Kok deze mening vasthield, ook na de herroeping. Ds. Kok hield eens een referaat voor de Spaans Evangelische zending in de kerk van de Geref. Gemeente te Aagtekerke. Daar zei hij letterlijk: "Men denkt dat men God daar zal lasteren. Dat wordt hier wel gedaan. Maar dat blijft zo niet! In de hel zal niet gelasterd noch gevloekt worden. Al de verdoemden zijn daar op hun knieën Alle knie zal buigen voor Christus en alle mond Zijn Naam belijden, tot de duivelen toe. 't Zal in de hel eerbiedig toegaan." Enz. Ds. J. van Vliet, van 1976-1981 de plaatselijke predikant, heeft deze dwaze mening 's zondags weerlegd. Ds. Kok genoot in Aagtekerke waar hij als jong predikant had gestaan hoge achting. Deze rede gaf diepe teleurstelling. (Red. Gihonbron)

Verbond der Genade, en niet drie; dat tussen het Verbond der Verlossing en het Verbond der Genade mitsdien geen onderscheid is in aard en wezen, en deze niét zijn "twee wezenlijk verschillende verbonden", als Heyns leert in diens Gereformeerde Geloofsleer, blz. 122 v.v. en velen thans met hem; dat alleen met de uitverkorenen het Genadeverbond wordt opgericht, en de bondgenoten er nimmer kunnen uitvallen;

5. dat Ds. Kok volmondig erkent, dat de beloften van het Genadeverbond alleen vermaakt zijn aan de uitverkorenen, en in de dood des Testamentmakers onherroepelijk zijn, en dat de beloften ter zaligheid niet geschonken zijn aan de verworpenen, waarom de onbekeerden het recht van pleiting op de beloften ontbreekt, alsook het geloof, zonder hetwelk pleiten onmogelijk is, hoewel degenen, die naar Gods eeuwige verwerping daaronder onbekeerd blijven, van de verkondiging en aanbieding van de zaligheid in Christus, waarin God geenszins aan allen, die onder de verkondiging van het Evangelie leven, de zaligheid belooft, verantwoording zullen afleggen voor Gods rechterstoel. De voorstelling voortdurend gegeven in de predicaties van Ds. Kok is hiermede in strijd, en worde door hem herroepen. (Zie o.a. Dierbare beloften vooi goddelozen, blz. 38), alsook: "Dat wij allen op. weg zijn naar de hemel";

6. dat Ds. Kok erkent, dat de Heilige Doop de genade en de beloften Gods alleen voor de uitverkorenen verzegelt, en dus herroept dat "de Drieenige God in de Doop verzegelt, dat de weg naar de hemel voor ons openstaat", in welke voorstelling de kracht van het Sacrament wordt weggenomen; (Dierbare beloften blz. 38.)

7. dat Ds. Kok bekent, dat er geen twee willen in God zijn, en hij mitsdien herroept, dat de wil des bevels strijdt tegen de wil des besluits, daar God naar de wil des bevels wèl, maar naar de wil des besluits niet .alle mensen zaligmaken wil;

8. dat Ds. Kok betuigt, dat zijn uitdrukking, gedaan in Dierbare beloften, blz. 37: "Was er geen verkiezing, dan werd niet één mens zalig, al had de Heere Jezus de zaligheid verdiend", ongerijmd is, omdat er geen sprake zijn kan van het verdienen der zaligheid door Christus, zo er geen uitverkiezing ware, terwijl de zoendood van de Heere Jezus niet te denken ware zonder dadelijke verzoening voor de uitverkorenen teweeg te brengen; (Dierbare beloften, blz. 37) Zie Dordtse Leerregels Verwerping der dwalingen, II, 1.

9. dat Ds. Kok herroept zijn stelling, dat de eis van het Genadeverbond dezelfde is als die van het Werkverbond: "Zijt heilig, want Ik ben heilig";

10. dat Ds. Kok terugneemt, wat hij geschreven heeft in zijn bundel predicaties, genaamd: "Zoo grote zaligheid", blz. 38: "Zolang het beërven van het eeuwige leven voor hem (de rijke jongeling) een moeilijkheid blijft, dus geen onmogelijkheid wordt, is het een der dingen, die bij God onmogelijk zijn"; en in "Dierbare beloften", blz. 8: "Ik kan, zegt de Heere, geen mensen zalig maken, die het nog met hun godsdienst kunnen stellen", daar toch God doden zalig maakt, vijanden met Zich verzoent, en zoals o.m. uit de bekering van Paulus blijkt, mensen, die het wel "met hun godsdienst kunnen stellen" redt van het eeuwig verderf.
Uit de stelling van Ds. Kok zou volgen, dat de mens zekere hoedanigheden zou moeten hebben en gestalten verkrijgen, eer God hem kan zalig maken?
Dit te stellen zou maar al te zeer naar het Pelagianisme rieken;

11. dat Ds. Kok zich wachten zal voor het terugdringen der soevereine genade Gods, zoals maar al te zeer geschiedt, door de bekering van zondaren aan Hem toe te schrijven. Die de weg tot bekering gebaand zou hebben, (als zouden wij die nu moeten bewandelen). God Zelf wederbaart, herschept, bekeert.

Dat Ds. Kok dan ook intrekt wat hij schreef in Dierbare beloften: "Hierin heb Ik lust, zegt de Heilige Geest, nederdalend op Christus, Hem bekwaam makend naar Zijn menselijke natuur, om de weg der bekering te banen";

12. dat Ds. Kok geheel terugneemt wat hij in "Het Kruisevangelie", blz. 45 geschreven heeft: "De Zone Gods wil niet zondigen, wil Zijn menselijke natuur, die kon zondigen, voor de zonde bewaren als Borg en Zaligmaker voor Zijn volk, "omdat het geheel de zaligheid op losse schroeven zet, als zou God de Vader Zijn kerk hebben toebetrouwd aan een Middelaar, Die zondigen kon; en bovendien de natuur niet zondigen kan buiten de persoon. Christus had een onpersoonlijke menselijke natuur. Hij was en bleef de Tweede Persoon in het Goddelijk Wezen. Zou dan God Zelf in onze menselijke natuur kunnen zondigen?;

13. dat Ds. Kok belooft wèl te onderscheiden tussen de uitwendige en de inwendige roeping, en dus zich wachten zal in de roeping als enerlei voor te stellen, die tot allen komt;

14. dat Ds. Kok herroepend alles wat voorts door hem in uitgegeven predicaties en geschriften als Daniël, zowel als in woorden uitgedrukt heeft, en zoals in geheel zijn opvatting van de Waarheid Gods voorgesteld is, in strijd met de zuivere leer der Schriften en de daarop gegronde Belijdenisschriften, belooft zich getrouw aan deze te zullen houden, gelijk hij bij de aanvaarding van zijn ambt zich daartoe verbonden heeft.

Uitvoerig worden deze één voor één voorgedragen zaken besproken, waarbij Ds. Kok ruimschoots gelegenheid geboden wordt zich uit te spreken.
Tot blijdschap van de vergadering beantwoordt Ds. Kok aan het bovengenoemde, hetwelk hem was voorgelegd, in bevredigende zin, door terug te nemen de door hem verbreide stellingen, waarover hij was aangeklaagd.

De heer Jansen uit Veenendaal, alsook de beide leden van Ederveen verklaren zich met deze herroeping door Ds. Kok voldaan en de praeses reikt Ds. Kok de hand.
Het overeengekomene zal gepubliceerd worden in de gemeenten door verspreiding van de notulen en opname in De Saambinder.

Verder werd het woord nog door verschillende sprekers gevoerd, o.a. Ds. A. de Blois, Dr. C. Steenblok, Ds. J. Fraanje, Ouderling Veen, Ede en anderen.

Waar het ondertussen al avond geworden was, moesten andere punten van het agendum over staan tot een volgende vergadering.

En waar niemand van de rondvraag gebruik maakt, eindigt de praeses deze gewichtige en verblijdend eindigende vergadering door te doen zingen Ps. 119 : 69 en dankgebed.

7.1 VERNIEUWING EN VERWARRING, ds. M. Golverdingen

Hoofdstuk 3, blz. 162

3.9 Een theologisch testament

Na de confrontatie met Kok op de classis Barneveld op a juni 1948 moet Kersten scherper dan voorheen het gevaar hebben onderkend, dat de opvattingen van Kok en Steenblok steeds meer tegenover elkaar zouden komen te staan. Zijn besluit om in de weken daarna het boekje van ***E. en R. Erskine en J. Fisher over 'Het verbond der genade'*** uit te geven, kan niet los worden gezien van de discussies die in Barneveld plaats hadden gevonden.

De thematiek van het geschrift sloot nauw aan bij de gespreksonderwerpen, die daar centraal hadden gestaan:

- de leer van de twee verbonden (vraag 1-81),
- het verschil tussen het werkverbond en het genadeverbond (vraag 111-120),
- de bediening van het verbond der genade (vraag 82-85, 90-92),
- de algemene aanbieding van het Evangelie (vraag 93-110 en in).

Het geschrift was doelbewust voor het eerst uit het Engels vertaald en werd door Kersten in juli 1948 van een Woord vooraf voorzien.

Het boekje bood naar het woord van C. Graafland 'een historische autorisatie' van de tweeverbondenleer tegenover de leer van de drie verbonden.

Er valt echter méér te zeggen. De uitgave van het werkje bood Kersten ook de mogelijkheid om zowel ten aanzien van Kok als van Steenblok de opgetreden divergentie af te zwakken en de integratie van de gemeenten te bevorderen. Kok werd op nadrukkelijke wijze herinnerd aan het gegeven dat er slechts twee verbonden zijn, terwijl zijn denken over de beloften in het goede spoor werd geleid. Juist het feit dat de Veenendaalse predikant zich nauw verwant wist met Schotse auteurs als de Erskines, betekende dat er bij hem en de zijnen een open deur zou zijn voor de inhoud van de publicatie.

… Hij concludeert ten slotte dat de drieverbondenleer 'een groot gevaar' is. Deze visie dreigt 'vele zielen voor de eeuwigheid te misleiden en de kerk van haar fundament af te stoten.'

In dit verband richtte Kersten waarderende woorden aan het adres van Steenblok. Hij 'heeft den jongsten tijd in De Saambinder de uitspraken van tal van de beste onzer oude theologen aangehaald ten bewijze, dat de Gereformeerden niets anders geleerd hebben, dan dat Christus Hoofd is van het Genadeverbond, representeerend daarin Zijn uitverkorenen.'

Kersten moet echter ook gezien hebben dat in de artikelen van zijn mede-docent te zeer de aandacht ontbrak voor de prediking van het aanbod van de genade aan alle hoorders. Het was hem evenmin ontgaan dat Steenblok op de vergadering te Barneveld had gesteld dat de genade niet wordt aangeboden, maar slechts wordt voorgesteld.

Het uitgaafje kon ook dienstbaar zijn om de koers van zijn opvolger voorzichtig maar duidelijk bij te sturen. … Opvallend was de wijze waarop in deze uitgave gesproken werd over de beloften van het verbond. De hoorders van het Evangelie hebben een recht van toegang tot de beloften en al de goederen, die erin toegezegd worden, zodat ze niet te verontschuldigen zijn als zij niet geloven. Het geloof echter heeft ten aanzien van de beloften een recht van bezit, uit kracht van de vereniging met Christus. 3"

Het verbond der genade verscheen negen dagen voor het overlijden van Kersten op 6 september 1948. Daardoor kreeg de uitgave het karakter van een theologisch

testament. Het is tenminste aannemelijk dat Kersten nog eenmaal de gemeenten in samenbindende zin heeft willen beïnvloeden en de theologische positiekeuze voor de toekomst heeft willen verduidelijken.

3.10 Waardering

1. De kritiek van G.H. Kersten op de leer van de drie verbonden in de eerste helft van 1948 was buitengewoon scherp. Het ontbreken van enige nuancering hing samen met de ontwikkelingen in Tholen en Veenendaal die hij zag als een bedreiging van de gemeenten als geheel. Wat de Veenendaalse predikant over de beloften leerde, vertoonde te veel overeenkomst met de verbondsvisie van J. Jongeleen. De opvatting dat het heil in de belofte reeds aan alle gedoopten is geschonken en dat die belofte aan hen zal worden vervuld in de weg van gehoorzaamheid wilde Kersten met inzet van alle krachten bestrijden. Hij duchtte daarvan het ontstaan van een remonstrants getinte spiritualiteit. Daarom riep hij Kok met kracht op om uit te blijven gaan van de leer van de twee verbonden, waarbij de beloften ter zaligheid alleen de uitverkorenen toekomen.

De ontmoeting te Barneveld op 1 juni 1948 maakte echter duidelijk, dat Kersten zich ten aanzien van de verbondsvisie van Kok had vergist. Zijn Veenendaalse collega stond niet onder invloed van christelijk gereformeerde auteurs, maar ging uit van de leer de twee verbonden, die hij zijn gehele leven trouw bleef.

2. Kok putte zijn gedachten over de beloften vooral uit de geschriften van E. en R. Erskine en enkele Nederlandse oude schrijvers zoals B. Smytegelt en J. Vermeer. Hij vond met name aansluiting bij het boek van ds. Th. Boston, Een beschouwing van het verbond der genade, dat Kersten in 1931 had uitgegeven.

Kok legde daarbij op zijn eigen indringende, hartelijke wijze de nadruk op de algenoegzaamheid van de offerande van Christus, de aanbieding van Christus in het Evangelie en de prediking van de verbondsbeloften. De Veenendaalse predikant was een bewogen evangelieprediker, maar tegelijkertijd ook een man van de reactie. De steeds herhaalde conclusie van de artikelenreeksen van Steenblok, dat de beloften alleen voor de uitverkorenen zijn, moet hem hebben geïrriteerd. Daarom stelde hij tegenover de conclusies van Steenblok zijn stelling dat de beloften een zondaar als sneeuwvlokken om de oren vliegen.

Daarmee werd tegelijkertijd duidelijk, dat de benadering van Kok vaak het evenwicht in de prediking en de zorgvuldigheid in het formuleren miste, die de genoemde Schotse evangeliedienaren kenmerkte. Er was sprake van een zeker gebrek aan theologische zelfcontrole. Dat leidde enerzijds tot pregnante, opzienbarende uitspraken, die bij nader inzien in dogmatisch opzicht niet altijd houdbaar bleken te zijn. Anderzijds bracht de door hem gebrachte belofteprediking tot het eenzijdig beklemtonen van de eis van het geloof. Daardoor bleven de noodzaak van de wedergeboorte en de zelfbeproeving onderbelicht.

3. Kenmerkend voor het theologisch gesprek in de Gereformeerde Gemeenten in de jaren 1945-1948 was de toename van een rationeel, predestiaans denken. Zo gingen de conclusies van Kersten over de brochure van H. Geluk uit van de gedachte, dat de predestinatie de bron van de zaligheid en van de verdoemenis is (13 mei 1948). Opvallend is ook het voortdurend hanteren in deze conclusies van het begrip 'uitverkorenen' als abstractie. Op 20 mei 1948 sprak een kerkelijke vergadering van de Gereformeerde Gemeenten - de Particuliere Synode West - voor de eerste keer nadrukkelijk uit, dat de beloften der zaligheid alleen aan de uitverkorenen toekomen. In de vijf overwegingen die het oorspronkelijke beoordelingskader vormde, dat de classis Barneveld op 1 juni 1948 van Kersten kreeg aangereikt, werd vier keer het

woord uitverkorenen gebruikt. Het was duidelijk dat daarin de invloed van de conclusievorming in de artikelenreeksen van Steenblok in De Saambinder zichtbaar werd. Men zou kunnen spreken over een voortgaande dogmatisering. Wel werd de gedachte dat de beloften de bekendmaking zijn van hetgeen God besloten heeft aan Zijn kinderen te schenken, altijd reeds in de Gereformeerde Gemeenten op pastorale wijze onderschreven.

4. De bespreking over het aanbod van de genade op de classis Barneveld was bijzonder opvallend. Men behoefde Kok immers niet te vragen wat in de leeruitspraak van 1931 was uitgesproken over de verantwoordelijkheid van de gevallen mens, 'die in het bijzonder groter wordt door de ernstige aanbieding van Christus en de Verbondsweldaden in het Evangelie'. Hij moet hebben beseft dat een rationele doordenking van het Evangelie met de verkiezing als uitgangspunt, zoals dat plaatsvond in de artikelenreeksen van Steenblok, zou moeten leiden tot de ontkenning van het aanbod van de genade aan alle hoorders. Daarom bevroeg de Veenendaalse predikant Kersten tot driemaal toe op zijn visie op de inhoud en reikwijdte van het Evangelie. Hij stemde vervolgens ook van stap tot stap in met de door Kersten gegeven verklaring van het aanbod van genade. Die aanbieding van het heil maakte het voor hem mogelijk als dienaar van het Evangelie te blijven functioneren in de Gereformeerde Gemeenten, al was hij tijdens de vergadering met name door Kersten op een aantal punten in zijn prediking nadrukkelijk gecorrigeerd en waren een fors aantal geprononceerde uitspraken door hem herroepen.

5. Kersten heeft de ontwikkelingen in de eerste helft van 1948 op een zelfstandige wijze verwerkt. Hij zag de divergentie in de standpunten van Kok en Steenblok toenemen. Daarom probeerde hij een uitweg te wijzen uit het spanningsveld door vlak voor zijn sterven het geschrift van de Erskines en Fisher over Het verbond der genade te publiceren. Het boekje had een belangrijke signaalfunctie voor het geheel van de Gereformeerde Gemeenten en voor de predikanten in het bijzonder. De publicatie doorbrak immers het strakke logische spreken over de beloften die aan de uitverkorenen zijn vermaakt door een Bijbels-praktische benadering op grond van directe Schriftgegevens. Er is een recht van toegang tot de beloften dat alle hoorders bezitten, krachtens de aanbieding van het Evangelie. Er is ook een recht van bezit dat alleen toekomt aan degene die in Christus geloven en daarin het bewijs hebben ontvangen van hun genadige verkiezing.
Tegelijkertijd wilde hij door deze publicatie met het oog op de directe toekomst een theologisch evenwichtige koers uitzetten. Daarbij gaat het om een keuze voor de leer van de twee verbonden, waarbij het genadeverbond staat onder de beheersing van de genadige verkiezing. Dat verbond moet zonder enige beperking worden bediend in de algemene verkondiging van het Evangelie. Die bediening berust niet op de verkiezing, maar op de wezenlijke algenoegzaamheid van het offer van Christus tot behoudenis van allen.

6. In kerkrechtelijk opzicht roept de gang van zaken op de classis Barneveld van 1 juni 1948 de nodige vragen op. Weliswaar werd ruimschoots voldaan aan de essentiële kerkrechtelijke regel dat hoor en wederhoor altijd moet plaatshebben. Toch verkeerde Kok vanaf het begin van de vergadering in een achterstandspositie. Kersten had zijn inbreng thuis grondig kunnen voorbereiden. Dat was voor Kok, op enkele onderwerpen na, besproken in de brief van Kersten aan de classis, onmogelijk omdat een aantal punten pas ter vergadering werden genoemd. Het feit dat Kersten in de Gereformeerde Gemeenten het instellen van commissies van onderzoek had afgewezen en het achterwege laten van commissies tot praktisch beleid had gemaakt, wreekte zich hier nadrukkelijk. Dat werd zichtbaar in het feit dat de afgevaardigde

ouderlingen nauwelijks en dan nog zeer zijdelings deelnamen aan de besprekingen. Dat kon ook moeilijk anders, omdat zij niet konden beschikken over een schriftelijk rapport om van te voren in alle rust de aanklachten te onderzoeken en zich een voorlopig oordeel te vormen. Toch moet dat essentieel genoemd worden voor een zorgvuldige behandeling van kerkelijke zaken waarbij leer en leven van een dienaar des Woords zijn betrokken.

7. Een ander gevolg van het ontbreken van een commissie van onderzoek was, dat Kersten alle ruimte kreeg om de gang van zaken te stempelen. Hij woonde de vergadering bij als deputaat naar artikel 49 D. K. 0. om in alle voorkomende zwarigheden de classis bij te staan Hij was echter ook aanwezig als aanklager van Kok. Als partij in het geding had hij zich als deputaat van het adviseren van de classis moeten onthouden. Hij trad verder op als rechter door het aanreiken van een beoordelingskader waarmede Kok diende in te stemmen en door het zich herhaaldelijk presenteren als dogmatisch autoriteit. Tenslotte trad hij op als hulpgriffier voor scriba B. Roest. Hij formuleerde immers thuis na afloop van de classis de grondleggende acht punten, waarmede Kok had moeten instemmen en de veertien uitdrukkingen die hij had herroepen. Kortom, een belangrijk deel van de procedure was in strijd met elementaire beginselen van het kerkrecht dat een zorgvuldig onderzoek en een onbevooroordeeld verhoor vraagt. Het en ander moet dan ook kerkrechtelijk zeer aanvechtbaar worden genoemd.

In dit licht moet ook de niet geagendeerde heroverweging van de genomen besluiten op de classis van 24 juni worden verklaard, al handhaafde de classis tenslotte alle besluiten. Het verschil met de vergadering van i juni was immers opvallend. Dit keer liet de classis zich duidelijk gelden. Vele sprekers voerden blijkens de notulen het woord. Die vele sprekers wijzen waarschijnlijk op het optreden van sympathisanten van Kok onder de afgevaardigden van de kerkenraden. Zij waren niet thuis in het gereformeerde kerkrecht, maar moeten een zeker ongenoegen hebben omgedragen over de voor hun gevoel toch wel vreemde procedure op de vorige classis, die zich kenmerkte door het domineren van Kersten. Wellicht zal het Gelderse volkskarakter, dat in sterke mate secundair reageert, hebben meegesproken.

8. Met het oog op de beantwoording van de probleemstelling van deze studie kan worden gezegd, dat er zich in de gegeven beschrijving twee motieven aftekenen, die duidelijk verbonden zijn met de meer sociale context van de kerkgeschiedenis. Als eerste kan worden genoemd het onbehagen over het standpunt van Kersten in de oorlogsjaren. Het tweede motief met een sociale rand was de positiekeuze van Kok tegenover de bezetter. Beide standpunten hadden binnen het kerkverband landelijk invloed. Daarnaast kunnen een zevental theologische motieven worden onderscheiden. Regionale betekenis had het schrijven van Kersten aan de classis Barneveld van 21 juli 1947. De volgende zes motieven hadden een bovenplaatselijke of landelijke reikwijdte: de kwestie van de algemene genade; de publicaties en de beloftepredikiing van Kok; de artikelenreeksen van Steenblok in De Saambinder, de uitspraken van twee particuliere synoden in mei 1948; de uitspraken van de classis Barneveld op 1 juni 1948, de verklaring van Kersten over de aanbieding van de genade op deze classis op verzoek van Kok. In de beschreven periode overtreft het aantal theologische motieven dat met een meer sociale context.

8. VERSLAG VAN DE VERGADERING DER CLASSIS BARNEVELD GEHOUDEN d.d. 1 juni 1948 des v.m. 10 uur IN HET KERKGEBOUW DER GER. GEMEENTE TIE BARNEVELD.[11]

Voorwoord

L.S.
In verband met onjuiste geruchten, welke alom verspreid zijn en worden over de uitslag van de Classisvergadering, gehouden te Barneveld d.d. 1 juni 1948, inzake Ds. R. Kok contra J.W. Jansen, M. v. Beek en D. de Hartog, alsmede Ds. G.H. Kersten, gevoelen wij ons ten zeerste verplicht, voor zover dit in ons vermogen ligt, een zo zuiver mogelijk verslag van deze vergadering weer te geven.

Wel is er een verslag opgenomen in "DE SAAMBINDER" d.d. 10 juni j.1., doch dit verslag is zéér eenzijdig en te beknopt, waardoor de belangstellende lezer absoluut geen goede indruk krijgt van de juiste gang van zaken.
Wij zijn zo vrij geweest dit te doen, zonder enige toestemming gevraagd te hebben aan een der bovengenoemde partijen.
Dit verslag is alleen bestemd voor leden der Gereformeerde Gemeenten.
Door omstandigheden zij wij er toe gedwongen het verslag zo spoedig mogelijk weer te geven, waardoor ons niet de gelegenheid werd gegeven te letten op eventuele taal- of stijlfouten.
Wij zijn er van overtuigd, dat de belangstellende lezer met dit verslag een goede indruk krijgt van de werkelijke gang van zaken en bovendien, dat hiermede de ogen van velen zullen geopend worden (voor zover deze nog niet geopend zijn) voor die dingen, waarover het in onze Gemeenten in wezen gaat.

DE SAMENSTELLERS:

H. G. v. Ginkel, Buurtsteeg 781

J.N. Buddingh, Prins Bernhardlaan 122

M.G. Huibers, Mulderslaan 31

allen te VEENENDAAL

[11] Het betreft hier een persoonlijk verslag samengesteld door 3 ondertekenaars en op folio formaat oud papier gestencild. In het verslag werd aangegeven dat 3 woorden gecorrigeerd moesten worden. Het verslag werd enige tijd geleden ongewijzigd – behalve opmaak - gepubliceerd op Internet. Het verslag werd veroordeeld op een Synode juni 1949. Volgens ds. Golverdingen biedt het verslag een zekere garantie ten aanzien van de betrouwbaarheid.

Verslag van de gehouden classicale vergadering in het kerkgebouw der Gereformeerde Gemeente te Barneveld, d.d. 1 Juni 1948 -10 uur.

Voorzitter: Ds. J. Fraanje
Aanwezig: Ds. A. Verhagen
Ds. M. Blok
Ds. R. Kok
Ds. J. v.d. Berg
Ds. T. Dorresteijn
Ds. A. v. Stuijvenberg
Ds. G.H. Kersten
Ds. L. Rijksen
Dr. C. Steenblok
Ds. H. Ligtenberg
Ds. A. de Blois
Ds. W. de Wit
Ds. P. Honkoop
Dhr. B. Roest

De opening geschiedde door Ds. R. Kok en ving aan met het zingen van Ps. 72:6 "Ja, elk der vorsten zal zich buigen" enz.
Voorts las Ds. Kok Ps. 72 en ging voor in gebed.
Hierna heet Ds. Kok de predikanten en afgevaardigden welkom en zegt: "Mij is gevraagd of niet-leden van de Gereformeerde Gemeenten zich hier bevinden en wanneer ze aanwezig zijn, verzoek ik hen zich te verwijderen. Een persoon vertrok.
Vervolgens hield Ds. Kok de volgende toespraak: "De kerk is een strijdende kerk op aarde. Nu is het de vraag: "Hoe strijden wij en voor wie strijden wij?." Een mens strijdt voor zichzelf! Hij is van God afgevallen en de duivel toegevallen. Hij is een liefhebber van zichzelf.
In 't hart der discipelen leefde de vraag, wie toch wel de meeste was. De grote Meester veroordeelt dit in zijn discipelen en ook in ons. Gelukkig hij die zichzelf veroordeelt.
Ik hoop, dat de Koning der Koningen Zijn scepter zal zwaaien in uw hart en in mijn hart, opdat er geen woord in onbedachtzaamheid zal gesproken worden en het zal gaan om de eer van Zijn Naam
Hiermede is de vergadering geopend.

Vervolgens vroeg Ds. Kok de lastbrieven op.
Na inzage deelde Ds. Kok mede, dat de volgende brieven waren binnengekomen, te weten:

TERWOLDE	ondertekend door G.M Gerritsen - A. Groothedde
NUKERK	ondertekend door A. Brons - A. v.d. Beek
ERMELO	ondertekend door J. v.d. Veen - J. de Oude
EDERVEEN	ondertekend door D.J. Vlastuin - A. Schothorst
ELSPEET	ondertekend door J v.d. Hardenberg - J. v. Asselt
NUNSPEET	ondertekend door J. Rumming - W. Hagen

Bij aankondiging van deze brief deelde Ds. Kok mede, dat Hagen een diaken is. Deze brief was door een diaken mede ondertekend, daar geen ouderlingen aanwezig waren.

BEEKBERGEN	ondertekend door M. Wilbrink - C.B. de Groot
RHENEN	ondertekend door K. Keijman - B. Drost

EDE	ondertekend door E. Veen - A. v.d. Weerd
WAGENINGEN	ondertekend door G. Schuilenburg - A. Slotboom
VEENENDAAL	ondertekend door Ds. R. Kok - R. v. Leeuwen
SCHERPENZEEL	ondertekend door B. Roest - v. Garderen
APELDOORN	ondertekend door A. v. Laar - P. Vogelaar
BARNEVELD	ondertekend door Ds. J. Fraanje - G. Apeldoorn

DEPUTATEN:
ZEELAND: Ds. W. de Wit - Ds. A. v. Stuijvenberg
ROTTERDAM: Ds. L. Rijksen - Ds. H. Ligtenberg
UTRECHT: Ds. M. Blok - Ds. R. Kok

MODERAMEN: Spreker Ds. Fraanje. Naar aanleiding van ons samenzijn is gelezen, gesproken en gebeden over een zeer gewichtige zaak. Mocht de Godsprofeet als Koning in ons midden zijn.

NOTULEN- Ontvangen en goedgekeurd.

RAPPORTEN: Er wordt gevraagd of er Rapporten in te brengen zijn.

INGEKOMEN STUKKEN:
Ja, te weten 2 brieven van Dhr. J.W. Jansen te Veenendaal en 1 brief van J. v. Beek en D. de Hartog, leden der Gemeente te Ederveen. [12]
De brief van Jansen is een afschrift van de aanklacht, welke op de kerkenraad werd afgewezen.

Toen deze brief genoemd werd, nam Ds. Kok het woord en zei:
"De 1e brief is op de Kerkenraad geweest. Ik heb mij toen verwijderd, daar het een kwestie aangaande mijzelf was en achtte het daarom beter mij te verwijderen, opdat de broeders vrijelijk konden spreken."
Daarna beriep Ds. Kok zich op de Kerkenraad en nam ouderling van Hunnik het woord, zeggende: "Wij hebben getracht of Jansen de brief wilde terugnemen. Daarna is hij doorgestuurd."
Hierna verklaarde Ds. Kok, dat hij zich ongeveer 20 minuten had verwijderd. Bij zijn terugkeer in de consistoriekamer bleek, dat de ouderlingen geen vorderingen hadden gemaakt, waarna Ds. Kok zei: "Broeders, houdt op en stuur het door naar de classis."
Vervolgens zei Ds. Kok: "Hierna is Jansen de gemeente ingegaan om propaganda te maken voor zijn zaak. Daarvan zijn bewijzen ten overvloede. Hij verkondigde oa.: 1) Ds. Kok is Arminiaans. 2) Ds. Kok wordt afgezet. 3) Ds. Kok preekt niet goed."

Daarna kwam de 2e brief op tafel.
Deze was, aldus Ds. Fraanje, door hem ontvangen met een begeleidend schrijven.
Betreffende het afwijzen van deze brief op de kerkenraad, deelde Ds. Kok het volgende mede: "Jansen heeft het mij onmogelijk gemaakt om met hem te handelen.

[12] J. W. Jansen, geb. 1923 was 2 jaar geleden onderwijzer geworden te Veenendaal. Na verloop van tijd werd hij Ned. Hervormd, daarna Rooms Catholiek. Hij brak met alles en leefde niet zoals het behoord. Maas van Beek werd later ds. Van Beek, Ger. Gem. in Ned.
D. de Hartog, 1903-1997, werd na 1980 ouderling Ger. Gem. in Ned. Buiten Verband (ds. Wink), waarna hij zich op hoge leeftijd ontrok.

Hij was censurabel. Maar omdat het tegen mijn persoon was, wilde ik hem niet onder censuur leggen. Laat hij spreken, of ik ooit een hard woord tegen hem gesproken heb.
Ds. Verhagen zegt: De eerste weg voor Jansen was de kerkenraad. Is Jansen niet fout door zijn handeling? Hij heeft getracht muiterij aan te richten. Ik wenste, dat die 2e brief niet behandeld werd.
Dr. Steenblok vraagt het woord en zegt: De kerkenraad van Veenendaal heeft zijn roeping verzaakt, die had Jansen moeten censureren. Ik wil de 2e brief behandeld hebben.
Ds. Fraanje zegt: Hij heeft mij ook geschreven. Ik ken Jansen niet, maar die brief heb ik niet doorgegeven.
Ds. Rijksen zegt: De kerkenraad is fout geweest. Jansen moet noodwendig wel hier komen. Ik wil dat de brief behandeld wordt.
Ds. Verhagen: De kerkenraad heeft het niet behandeld, daar Ds. Kok er zelf bij betrokken was.
Ds. Kersten neemt het woord en zegt: "Ik ken die Jansen niet, ik zie hem nu eerst, zoals hij daar opstaat. Hij is geen spreekbuis van mij geweest en ik weet niet, wat er in die brief staat. Iemand, die geroepen is en die blijk geeft, dat hij van de waarheid afwijkt, die brengt men op de kerkenraad. Wie verbiedt het dan erover te praten? Het zijn publieke zaken. Als jongeling maakte ik soortgelijke strijd mede in de Haag. (Waarvan hij nog enkele woorden zei). Dan zegt Ds. Kersten: "De zaak moet eerlijk behandeld worden en is aan de orde."
Ds. Blok zegt dan: De wijze waarop deze jonge man gehandeld heeft is verschrikkelijk. Wie durft een gezalfde des Heeren zo aan te tasten.
Dr. Steenblok: Ds. Blok verwart de zaken. Het gaat om de leer, niet om de persoon. Iedereen heeft het recht een dergelijke zaak op de classis te brengen.
Ds. Blok: De wijze waarop Jansen heeft gehandeld, keur ik af en ik vraag, is er liefde bij Jansen aanwezig geweest?
Ds. v.d. Berg: Ik wil de volgende vraag even persoonlijk aan de heer Jansen stellen: "Als Jansen niet de spreekbuis is van Ds. Kersten, laat hij dan tussen God en zijn consciëntie antwoorden of hij dan ook niet de spreekbuis van een ander is."
Ds. Fraanje: Zegt iets, maar dat is onverstaanbaar.
Dhr. Veen uit Ede: Gaat het om de eer van de waarheid of om bijkomstige dingen. De eer van de waarheid moet gaan boven de eer van de predikant.
Ds. Verhagen: Een zaak, die met verkeerde middelen (namelijk Jansen' s propaganda) wordt aangepakt is af te keuren.
Ds. Fraanje: De 2e brief is wettig. Gehamer.

Ds. Fraanje gaat verder: De brief uit Ederveen, is die wettig of onwettig?
Ouderl. Schothorst van Ederveen zegt: De brief is op de kerkenraad geweest, maar het was ons niet mogelijk afdoende te antwoorden en wij adviseerden ermee naar de classis te gaan. Brief wordt wettig verklaard.

Ds. Fraanje verzoekt de scriba de brief van Jansen voor te lezen inzake de leergeschillen, d.d. 1903-1948.

Ds. Verhagen interrumpeerde: Heeft Jansen getuigen? (Deze vraag wordt niet beantwoord)

De brief wordt voorgelezen en luidt als volgt:

Onderwerp: Leergeschillen.
Veenendaal, 19 Maart 1948

Weleerw. en Eerw. Classis,
Het is met diepe droefheid, dat ik me gedwongen voel me hierbij op U te beroepen inzake de leergeschillen met Ds. R. Kok.
Uitdrukkelijk wens ik hierbij vooraf te verklaren, dat het hier niet gaat om de persoon van Ds. Kok, maar over zijn leer. Voor zijn persoon en levenswandel heb ik alle eerbied en respect.
Ook ben ik niet de spreekbuis van anderen, zoals Ds. Kok misschien denkt, neen, in tegendeel, maar ik voel me zeer ernstig bezwaard over Ds. Kok's leer, die mijn inziens niet de leer der Gereformeerde Gemeenten is. Vele malen hebben we met Ds. Kok gesproken. Tweemaal heb ik daarna alleen met hem gesproken. Na de laatste maal, Zaterdag 28 Februari heb ik terstond aan de kerkenraad geschreven en mijn bezwaren schriftelijk kenbaar gemaakt

Hier volgt een afschrift van bovenbedoelde brief:
Waarde Kerkenraad,
Hierbij deel ik U mede, dat ik me bezwaard gevoel door de volgende uitspraak van Ds. Kok: Volgens de wil des besluits wil God niet alle mensen zalig maken, maar volgens de wil des bevels wel alle mensen zalig maken Verder verlang ik van Ds. Kok een duidelijke uitspraak over het Genadeverbond. En wel deze: "Een onbekeerd mens leeft onder een verbroken werkverband en de uitverkorene wordt door wedergeboorte in het genadeverbond ingelijfd."
Donderdag 4 Maart bezocht Ds. Kok me en zei, dat hij nooit anders ging preken en dat ik het maar voor classis en synode moest brengen.
Maandag 15 Maart kwam ik voor de kerkenraad. Over punt 1 hebben we 10 á 15 minuten gediscussieerd, toen Ds. Kok weer binnen kwam, 't gesprek afsneed en zei, dat ik me maar op de classis moest beroepen.
Op mijn vraag over punt 2 (Genadeverbond) wilde hij geen antwoord geven! "Ik zit hier niet op een examen."
Nogmaals, het was mijn bedoeling niet Ds. Kok te examineren, maar ik had gegronde redenen deze vraag te stellen en dat weet Ds. Kok ook zeer wel. Waarom dan geen antwoord gegeven?
Het bedroeft me een leraar van onze gemeenten te moeten bestrijden. Ik meen echter niet te mogen zwijgen. Het gaat niet over personen, maar om de waarheid.
Moge de Heere U genade en wijsheid schenken om deze zeer gewichtige kwestie tot een oplossing te brengen. Gaarne onderwerp ik me aan Uw oordeel.
Met heilbiddende groeten verblijf ik,
w.g. J.W. Jansen.
(Tot zover brief aan de Classis)

Daarna wordt de 2e brief gelezen van 20 April 1948, namelijk:
Het doet mij van harte leed U andermaal te moeten schrijven. Ondanks mijn protest gaat Ds. Kok immer door met het openlijk verkondigen van zijn foutieve leerstellingen. Het is geen lust tot oppositie, die me andermaal deed besluiten U te schrijven. Ik hoop integendeel, dat de Almachtige dit werk wil gebruiken om Ds. Kok, voor wiens persoon ik alle respect heb, tot inkeer te brengen. Ik doe U thans enigszins uitvoeriger mijn bezwaren toekomen, in het vertrouwen, dat U dit ernstig zult bestuderen.

1. Ds. Kok gaat uit van de wil des bevels. De wil des besluits is met de wil des bevels in strijd. Volgens de wil des besluits wil God niet alle mensen zalig maken, volgens de wil des bevels wil God wel alle mensen zalig maken. Kunt U mij èèn Gereformeerde Theoloog noemen, die ook zo leert?
2. Geen verschil tussen de in- en uitwendige roeping. Van Gods kant enerlei roeping. De uitwerking is verschillend.
3. Welke bezwaren heeft Ds. Kok toch tegen het prediken van de uitverkiezing? Bij zijn laatste preek over Jesaja 53, bij de verklaring van het woord 'velen' in de laatste teksten: "Wat betekent dit woord 'velen'? Gelukkig brengen de Kanttekenaren uitkomst. Zij schrijven in de kanttekening: gelovigen en niet: uitverkorenen, anders vrees ik, dat we in vele moeilijkheden zouden komen. In de Catechismus wordt slechts èèn keer en dan nog zijdelings over de uitverkiezing gesproken." Welke zijn toch die vele moeilijkheden?
4. Wat betekent toch een uitdrukking als deze: "Voor Gods eer hoef ik niet te zorgen, daar zal God zelf wel voor zorgen"?
5. "De eis van het genadeverbond is dezelfde als van het werkverbond, namelijk volmaakte gehoorzaamheid." Niet alleen wordt dit gepredikt, maar de catechisanten moeten dit zelfde opschrijven. Het vragenboekje van Hellenbroek zegt toch wel iets anders, of deugt Vader Hellenbroek niet meer?
6. Herinnert U zich nog die beide predicaties over de Heilige Doop? Hierin werd onder meer gezegd: "We zijn alle in het verbond der genade. U zijt allen kinderen Gods en U kunt als kind van God in de hel komen." Zelfs op jeugdverenigingen wordt dit geleerd!
7. Bij vraag 73 van de Catechismus het laatste gedeelte van het antwoord: "omdat Hij ons door dit Goddelijk pand en waarteken wil verzekeren, dat wij zo waarachtiglijk van onze zonden geestelijk gewassen zijn als wij met het water uitwendig gewassen worden" zei Ds. Kok tot tweemaal toe: "Voor wie geldt dit nu in de gemeente? Voor slechts enkelen over voor allen? Dit geldt voor U allen zoals U hier zit."
8. "Iedereen mag en moet pleiten op de doopsbeloften." Is pleiten dan geen werk des geloofs meer? En het geloof is niet aller, doch slechts der uitverkorenen Gods
9. "Beide zijn levende ranken. Beide ontvangen sap en bladeren uit de wijnstok. Maar niet beiden dragen vrucht." Gaat er dan sap van Christus verloren?
10. "Wij zijn schapen uit kracht van gemeenschap aan het verbond der genade. Wij dwaalden alle als schapen. Wie zijn dwaling niet beleeft, zal tot een bok gesteld worden. En bokken zijn we van nature." Wat zijn we nu; bok of schaap? Maakt de Heilige Doop ons van bok tot schaap? Of geschiedt dit bij de wedergeboorte? Kan men van schaap weer bok worden?
11. Verder zou ik Ds. Kok willen vragen: Verzegelt de Heilige Doop nog meer dan alleen het aanbod van genade?
Moge de Heere U kracht, wijsheid en bovenal getrouwheid geven om in deze zaak werkzaam te zijn. De geschillen zijn werkelijk diep ingrijpend. Denkt U toch vooral niet, dat wij beiden gelijk hebben. Laten we bedenken wat de dichter zegt:
"Gij eist van ons, dat w' op Uw waarheid letten
Dat wij altoos op hogen prijs Uw leer
En 't heilig recht van Uw getuig 'nis zetten."

Met heilbiddende groeten,
w.g. J.W. Jansen.

Vervolgens wordt de brief voorgelezen, welke ontvangen werd van leden der Gemeente te Ederveen. Deze luidt:

Renswoude, 22 Mei 1948
Weleerwaarde Classis,
Het is ons een diepe droefheid des harten en betreuren het daarom ten zeerste dat onzer inziens de leerstellingen van Ds. Kok niet geheel zuiver zijn. Wij hebben hier met de kerkenraad over gehandeld en besloten dat we het door zouden sturen naar de classis te Barneveld.
Wij horen Ds. Kok preken, dat alle mensen onbepaald de belofte toekomt. Daar ze toch in de eeuwigheid alleen aan de uitverkorenen beloofd zijn is er onzer inziens tegenstrijdigheid in God en dat is toch onmogelijk.
Ten tweede: De eis van het werkverbond is ook de eis van het genadeverbond; volmaakte gehoorzaamheid.
Bij deze brief vragen wij ondergetekenden meteen toegang tot de Classis tot nader onderzoek en oplossing. Moge de Heere ons allen toch wijsheid en licht geven over deze zo gewichtige leerstukken.
Met vriendelijke groeten, Gode bevelend,
w.g. Maas v. Beek, Renswoude
D. de Hartog, Renswoude
Leden der Gereformeerde Gemeente van Ederveen

Ds. Fraanje vraagt hierna aan Jansen: "Bekent U dat die brieven van U zijn?"
Jansen: "JA!"
Ook de anderen beantwoorden de hun gestelde vragen met JA!

Ds. Fraanje: Nu zullen we gaan bekijken of het waarheid is.
Ouderling van Leeuwen zegt: Dat de bedoeling niet altijd zo is geweest maar zover ik weet is het de waarheid
Ouderling Schothorst: De brief van hen, die wij op de kerkenraad hebben is anders dan deze. Ds. Fraanje: Zijn de punten waarheid of leugens?
Ouderling Schothorst: Ik neem het niet voor mijn rekening.
V. Beek: Zo'n leer horen wij elke Zondag.
Ouderling van Leeuwen: Dat het alle Zondag gezegd wordt is absoluut niet waar.

Jansen komt op het podium om de zaak nader toe te lichten
Toen Jansen diverse boeken uit zijn tas haalde, vroeg Ds. Fraanje: "U bent toch lid"?

Jansen: Hooggeachte Voorzitter. Eerwaarde Classis!
Ik hoop, dat U de gelegenheid geeft mij volledig te kunnen uitspreken. Het is geen lust tot oppositie en geen persoonlijke zaak. Het gaat hier om de waarheid. Het spijt mij U, Ds. Kok, hier openlijk te moeten aanklagen. Ik heb altijd geloofd, dat U een bekeerde man bent, dat u door God geroepen bent. Voor 25 jaar kwam U veel op gezelschap van mijn grootmoeder. Het is nu precies 2 jaar geleden, dat ik in Veenendaal kwam. Ondanks weinige dogmatische kennis (ik moet het tot mijn schande bekennen) heb ik al spoedig verschil gevoeld tussen Ds. Kok en de anderen.

In augustus '46 hoorde ik Ds. Kok zeggen, dat er geen verschil is tussen in- en uitwendige roeping. Er is maar één roeping met tweeërlei uitwerking.[13]
Vervolgens citeert Jansen uit een boekje van Jongeleen Blz. 10 en 11 en verwijst naar Handelingen 2:39: "Want U komt de belofte toe" enz. (Juist, zou Ds. Kersten zeggen, alleen voor de uitverkorenen.) Laat men toch niet vergeten, dat er in de diepste grond maar één roeping is.
Hij vervolgde: "Men mag pleiten op de doopsbelofte" en citeerde Blz. 26 van Jongeleen: "Gij hebt een welgemeende aanbieding"enz.
In die vakantie heb ik het met mijn vader en vrienden besproken. Mijn vader raadde mij aan om Petrus van Maastricht en de Westminsterse Catechismus te bestuderen. Kort daarna hield ik een inleiding op de JV over het onderwerp: "De Heilige Doop", waarin ik mij strikt heb gehouden aan de De Saambinder van 1924.
Voordat ik begon, werd door Arie Roelofsen uit de Fluiterstraat gezegd: "Denk erom, hij is een Kerstiaan."
Mijn onderwerp ging lijnrecht in tegen de leer van Ds. Kok en niemand op de JV was het met mij eens, toen ik beweerde, dat de belofte alleen is voor de uitverkorenen. Toen heb ik gezegd tegen de Voorzitter, de zoon van Ds. Kok: "U bent Remonstrants." Het blad "Daniël" werd erbij gehaald. Op 6 december 1947 heb ik het onderwerp behandeld: "De richtingen in de Nederlands Hervormde Kerk."
Jansen zei, dat hij dit expres uitvoerig had besproken aan de hand van "Het kort begrip" van Ds. Kersten en verwees naar blz. 49 t/m 52 en naar 1 Timotheüs 1:4. Hierop ontstond een hevig dispuut. Ten einde raad werd Ds. Kok erbij gehaald. Deze was van 21.20 uur tot 21.50 uur op de JV.
Ds. Kok zei: "Op het stukje is niets tegen, als je het beziet vanuit de eeuwigheid. Ik weet niet of U het hebt overgeschreven, maar het is te eenzijdig."
Ds. Kok zei toen: "Zoek Uw roeping en verkiezing vast te maken, want Christus zegt dit tegen alle mensen. Een bekeerde behoeft zijn roeping en verkiezing niet vast te maken, maar de onbekeerde. Men moet voorzichtig zijn, nu is er een in- en uitwendige roeping, maar in wezen is het één."
Het was al laat en daarom zweeg ik, maar de koster, Gerrit Valkenburg zei: "Daar is Jansen het niet mee eens."
Vervolgens zei Jansen: Het personeel van de school ontving een brief van dhr. van Houdt uit Rijssen, over een cursus in de dogmatiek o.l.v. Dr. Steenblok.
Ik, zegt Jansen, kon daar niet heen, omdat ik op zaterdagmiddag in Amsterdam studeerde. Dhr. v. Ginkel, zo vertelde Jansen, had gezegd: "Ik wil wel gaan, ik wil het verschil weten, want als er een scheuring komt, moet ik toch weten aan welke kant ik zal staan."
Er werd besloten onderling de dogmatiek te bestuderen. Ik stelde toen voor Mijnheer de Hengst als leider te vragen, waarop deze voorstelde Ds. Kok te vragen, die er in toestemde, mits de samenkomsten niet de naam "cursus" droegen.
Ds. Kok moet ook gezegd hebben volgens Jansen: "Laat dit intiem zijn onder ons, want het is niet prettig voor Dr. Steenblok, want dan zouden wij het gras voor zijn voeten wegmaaien."

---

[13] Letterlijk zei en schreef ds. Kok: 'God roept de mens door het Evangelie, ernstig en waarachtig. God kan niet roepen tot uitwendige vroomheid. Er is maar één roeping, met tweeërlei uitwerking.' Ds. Kok was niet zo tactisch; had ook geen achterdocht. Als hij gezegd had: God roept de mens door het Evangelie, ernstig en waarachtig. God kan niet roepen tot uitwendige vroomheid. Er is maar één **Roeper,** met tweeërlei uitwerking, dan had niemand bezwaar kunnen hebben; zeker niet wanneer hij de inhoud van deze term had uitgelegd. Hij had ook kunnen zeggen: er is één Zaaier, één roeping en vierderlei uitwerking, Matth. 13.

De eerste les was op 12 december 1947, handelende over het algemene aanbod van genade. Op deze les werd door Ds. Kok gezegd: "Er zijn kinderen die een nieuw hartje hebben, maar die het niet weten (dit is zoiets als een onbewuste wedergeboorte leer van Ds. Kok). Maar dan moeten wij die kinderen niet zeggen, dat ze een nieuw hartje moeten hebben, want dan werken wij tegen de Heilige Geest.
De tweede cursus was op 9 januari 1948 van 19 uur tot 21.15 uur. Er werd gehandeld over aanspraak aan de gemeente. Twee uur werd er met Ds. Kok gediscussieerd over de 2 willen. Ds. Kok zegt: "Dat God werkelijk wil, dat alle mensen zalig worden." Hij haalde de tekst (die hij meermalen aanhaalt) Mattheus 23:37 aan: "Jeruzalem, Jeruzalem enz."
Tegen Ds. Kok heb ik gezegd, dat ik de kanttekeningen gelezen heb en wat Brakel zegt. Vervolgens gesproken over het genadeverbond. U bent allemaal in het genadeverbond. U kunt als kind van God in de hel komen, maar vertel dat nou niet verder, want de ouderlingen zijn zover nog niet. Dr. Steenblok spreekt vanuit de eeuwigheid, ik niet.
Uit "De leer der wet en der genade" van Bunyan heb ik blz. 209 voorgelegd aan Ds. Kok.
Maar Ds. Kok zei: "Jongen, je moet de oude schrijvers eens in hun hoekje zetten en de Bijbel gaan onderzoeken."
Voorts zei Jansen: Dat Ds. Lamain bij het afscheid in Barneveld heeft gezegd: "Ik prijs U gelukkig elke zondag een preek te horen vanuit de eeuwigheid tot in de eeuwigheid."
Ds. Kok heeft hierop gezegd: "Dat had hij in Veenendaal niet moeten zeggen, want dan had ik gezegd: dat doe ik niet."
Als volgende punt verwees Jansen naar een ziekenbezoek door Ds. Kok afgelegd, waarbij Ds. Kok het volgende gezegd moet hebben tegen een vrouwtje: "Als je maar zoekt, al ben je niet uitverkoren, dan kom je er toch wel."
Daarna zei Jansen, dat hij gehoord had dat er een vrouwtje was, die gebeden had: "Heere, wilt U Ds. Kok openbaar maken."
Daarop hield Ds. Kok 2 preken over de Heilige Doop, waarin Ds. Kok openbaar was geworden.
Op 6 februari 1948 is Jansen voor de laatste keer op de bijeenkomst geweest. Daar is Ds. Kok de vraag gesteld: "Verzegelt de Heilige Doop niet meer dan het aanbod van genade?" Ds. Kok zei: "Nee."
Bij een gesprek, waarin dhr. v. Ginkel betrokken was, moet dhr. v. Ginkel gezegd hebben: "Het is een persoonlijke kwestie tussen U en Ds. Kersten."
In verband hiermee antwoordde Ds. Kok: "Ik leer niet wat de Gereformeerde Gemeente leert, daar wijk ik van af."
Diezelfde avond deed mijnheer de Hengst de uitdrukking. "Ik leer niet wat mijn vader leert, toen dhr. Jansen verwees naar blz. 30 en 31 van het boekje "Uitgetreden", door wijlen Ds. de Hengst.
Nadien heeft Ds. Kok nog eens gezegd: "De Ger. Kerk leert een veronderstelde wedergeboorte, de Ger. Gem. leert een veronderstelde uitverkiezing.
Nadien citeerde Jansen een stukje uit een anonieme brief, waarin naar voren werd gebracht, dat Ds. Kersten een veronderstelde uitverkiezing leerde.

Daarna heeft Jansen op 28 februari 1948 met Ds. Kok op zijn studeerkamer een onderhoud gehad, waar Ds. Kok gezegd moet hebben: "Geloof jongen, dat God je wil zaligmaken, geloof dat maar."

Later, terwijl intussen genoeglijk een sigaartje werd gerookt, heeft Ds. Kok gezegd: "Probeer jij maar op jouw manier zalig te worden en ik zal het op mijn manier doen."
Daarna, op 04-03-1948, heeft Ds. Kok ten huize van zijn voormalige kostbaas, Dhr. Hoogmoed, Bergweg 44, gezegd: "Het is toch zeker jouw bedoeling om dit op classis en synode te brengen. Ik blijf dit leren tot mijn dood toe, als het anders was dan ik leerde, zou er feest zijn in de hel en al snijden ze mij straks op de synode met zes messen af, dan houd ik nog mijn standpunt vast."
Nadien tijdens een gesprek met kerkenraad en dominee, was het niet meer "broeder Jansen", maar "mijnheer Jansen."
Voorts verklaarde hij, dat Ds. Kok bij zijn preken over Jesaja 53 iedereen de zin gegeven heeft, anderen een beetje en mij een beetje. Hij heeft gezegd: "Wat ogenzalf is kan ik u zeggen. Ogenzalf kunt u bij mij halen. De bijbel wil ik u geven."
Bovendien: "U hebt allen recht op de Heilige Geest. U zijt allen op weg naar de Hemelse heerlijkheid."
Tevens vermeldde Jansen omtrent het verkopen van boekjes van Geluk door de zoons van Ds. Kok in de winkel en wel voor 40 centen in plaats voor de normale prijs van 45 centen.
Ik ben er van geschrokken ging Jansen voort, toen ik de auto van Ds. Verhagen zag staan voor de pastorie. Bij mijn kosthuis gekomen, werd mij verzocht dadelijk naar mijnheer de Hengst te komen, waar ik mij met spoed heen begaf en waar ik Ds. Verhagen aantrof. Ds. Verhagen zei: "Ik heb medelijden met je en jij bent nog jong. Ik kom speciaal van Kampen om jou te vermanen (5 maal heeft hij gezegd niet gestuurd te zijn). Jongen pas er op, ik wil niet over de zaak spreken. Ds. Kok is voor velen het middel geweest. Ik wil je nogmaals ernstig waarschuwen, Ds. Kok is een gezalfde des Heeren. Je kunt het oordeel van God op de hals halen."
Jansen citeert uit het boekje van Ds. de Hengst "Uitgetreden", blz. 34 (beschuldiging van ds. Mulder (Gereformeerde pred.) en zegt van deze aanklacht: "Ik beschuldig u Ds. Kok, dat u dat gedaan hebt in Veenendaal. Ik klaag u hier openlijk aan, dat u afwijkt van onze leer en druppelsgewijs een dwaalleer in de gemeente indruppelt. Ds., ik hoop dat u de waarheid zult spreken. Indien ik gedwaald heb, hoop ik dat u mij zult kunnen overtuigen, ik geef mijn zaak over in uw handen."

Ds. Fraanje: Het woord is thans aan M. v. Beek uit Ederveen.
De beschuldiging van van Beek kwam in hoofdzaak hierop neer: "Ds. Kok leert:
1. de eis van het genadeverbond is hetzelfde als die van het werkverbond.
2. de beloften zijn voor een ieder.
3. de twee willen in God zijn in strijd met elkaar.
Onder andere zegt hij ook: "De Heere heeft Zijn verbond opgericht met gans Israël, van een bijzondere overtuiging heb ik niet gehoord."
Ds. stelt het verbond der verlossing apart.
Tevens spreekt hij over de verkoop van de boekjes van Geluk, welke in strijd zou zijn met de Dordtse Synode art. 55."

Ds. Fraanje: Laat collega Kok weerleggen.
Ds. Kok:
(Bij de aanvang van de verdediging werd verzocht om pauze. Na de pauze kreeg Ds. Kok het woord.)

Broeders, ik verblijd mij, dat het mij vergunt wordt me uit te spreken. Ik hoop, dat u enigermate geduld wilt hebben, als ik mijn hart uit mag spreken. Er is gesproken over

Jongeleen en Heinz, doch ik lees geen boeken van hen. Ik lees geen preken van de Chr. Ger. Kerk, ik lees geen Wekker. Mijn lust is altijd geweest in het onderzoeken van de oudvaders. Als ik eens gezegd heb tegen Jansen, leg die oudvaders eens weg, dan was dat om tot hem Gods Woord meer te doen spreken. Ik heb de oudvaders lief. In de mobilisatie hebben we er veel in gelezen, zondagsavonds met de militairen en met mijn gezin. Vraagt het hen! We hebben oude en nieuwe psalmen gezongen en als we dan Erskine lazen, zei ik: "Kinderen, hoor je het, je kunt zalig worden." Het zal ontzetten zijn je straks in de dag des oordeels te moeten helpen verdoemen. U is een ogenblik op de wereld om zalig te worden. Ik heb Boston lief dat is uitgegeven door Ds. Kersten; Boston spreekt dierbaar over de praedestinatieleer. In de Raad des Vredes is Christus verordineerd tot Borg en Zaligmaker Ik prijs het soevereine werk Gods God zelf buigt onder Zijn soevereiniteit, als Hij Zijn Zoon overgeeft in de vloekdood des kruises. Dus Zijn soevereiniteit is ook een rechtvaardige soevereiniteit. En allen die Hij te voren verordineerd heeft, worden inwendig geroepen. Dit ligt vast in Gods Woord en door genade ook in mijn hart.
Maar nu komen we bij de aanbieding en besturing van dat verbond, zoals beschreven is in Boston. Ik heb altijd geleerd onderscheid te maken tussen het verbond der genade en der verlossing. Niet, dat dit een echt verschil is. Het fundament van het verbond der genade ligt in de stille eeuwigheid.
Wat is het wezen des verbonds? Het verbond dat God opricht met Zijn uitverkorenen. Het verbond der genade is die weg langs welke God door Christus het eigendom wordt van de zondaar en hij het eigendom Gods Ook tegen mijn catechisanten zeg ik: "Wanneer het u te middernacht gevraagd wordt, moet ge weten wat het verbond der genade is."
Ik scheid die zaken niet. Oudvaders maken hiertegen geen bezwaar, mits het geschiedt naar Gods getuigenis.
Van de aanbieding van het verbond zegt onze belijdenis, dat de Heere emstiglijk en waarachtiglijk roept, u kunt er staat op maken. U kunt het voor waarachtig houden, want voor ons geldt de regel van het bevel en niet van het besluit. Zo was het in de hemel in de staat der rechtheid en zo is het tot op heden. De val der engelen staat helemaal niet in verband met de preadestinatie. De engelen zijn gevallen ...

Onderbreking door Ds. Kersten,
Ds. Fraanje vertoornd.

Ds. Kok: "Ds. Kersten mag ik me uitspreken, zo heb ik vanmorgen toch ook niet gedaan?"

Voortzetting Ds. Kok: De engelen zijn gevallen en kunnen zich niet verdedigen, dat zij niet uitverkoren waren. Het ligt voor rekening van de engelen, dat zij hun beginsel hebben verlaten. De oorzaak ligt in opstandigheid. Zo staat het ook met de mens in de staat der rechtheid. Het lag vast dat de mens zou vallen, maar desniettemin richt God het verbond der werken op. Hij bevestigt het met de Sacramenten, n.l. de boom des levens en de boom der kennis des goeds en des kwaads. De mens kon langs die weg opklimmen in de eeuwige heerlijkheid. Hij beveelt gehoorzaamheid, door ongehoorzaamheid zijn we gevallen. Naar ons oordeel is dit tegenstrijdig. U moet niet denken dat er in God twee willen zijn, omdat God de wil van Zijn besluit ten uitvoer brengt door de wil van Zijn bevel. Al is dat bevel niet in overeenstemming met dat besluit, desniettemin is het waarachtig. De Heere zegt: "Wendt u naar Mij en wordt

behouden." De Heere komt met de aanbieding van Zijn genade niet in verband met de praedestinatie.
God roept ons waarachtiglijk, nodigt ons. We hebben ons in het gericht te verantwoorden. We hebben het teken des verbonds aan ons voorhoofd in de doop ontvangen. Pleit daarop. Bidt aan de Heere om genade, u is in de mogelijkheid om zalig te worden.
In die weg van aanbieding zijn onze vaderen gegaan. Boston zegt: "Hij is uw Middelaar, Hij is u gegeven tot een verbond. Al is het, dat de mens meer gelijkt op een duivel dan op de mens, dan ook biedt de Heere het u aan. God heeft Hem voor u verkoren in de aanbieding van Zijn genade. Het niet kunnen heeft zijn oorzaak niet in God, maar in ons. U staat voor een beslissing, aannemen of verwerpen, geen neutraliteit. Een mens kan toch niet aannemen? Dat niet kunnen heeft geen oorzaak in God, doch dat vloeit voort uit het niet willen.
De zonde is een ontaarde activiteit van 's mensen boosheid. Hellenbroek zegt: "Wat is de staat der ellende?" Antwoord: "Zonde, onmacht daaronder en straf."
De mens zegt: "Laat ons Zijn banden breken." En God zegt: "Ga weg van Mij, want gij hebt niet gewild dat Ik Koning over u ben."
U is allen in het verbond, dat zegt Ds. Kersten, ik ook en de oudvaders ook. Daar is een uitwendige en inwendige verwezenlijking in het verbond. Hoe is u in het verbond? U hebt gemeenschap aan het verbond, u bent kind des verbonds 'Zij hebben Mijne kinderen genomen en aan de Moloch opgeofferd.' Wanneer je niet mèèr hebt dan een uiterlijke gemeenschap des verbonds, zul je als kind des verbonds branden in de hel. We hebben een innerlijke vereniging van node om met Hem een nieuw geestelijk leven te leven. Daarin zijn we lijdelijk, maar dat zegt niet dat we er lijdelijk tegenover moeten staan. Bij de heidenen vindt u geen wedergeboren mens, eerst moet het Evangelie gepredikt worden. Bidt de Heere, smeekt de Heere om de lieve werking van de Heilige Geest, die u is toegezegd in Spreuken 1:23: "Keert u tot Mijn bestraffing: zie, Ik zal Mijn Geest u overvloediglijk uitstorten, Ik zal Mijn woorden u bekend maken."

Ds. Kersten interrumpeert: Dit zijn punten, die nog wel eens nader toegelicht moeten worden.

Ds. Kok: Ik stem dit toe. Denkt U dat een mens in zijn onbekeerlijkheid gerechtigd is te vloeken en te bidden, te liegen en over deze stellingen te spreken? Er is onderscheid in, of Gods kind gelovig gebruik maakt van de belofte, of dat de belofte rechtstreeks valt in het hart. Er vallen beloften in het hart en die blijven daar liggen. Abraham heeft door ongeloof niet getwijfeld aan de belofte Gods Een belofte wordt vervuld in de weg van totale onmogelijkheden. Zie b.v. Abraham. Hij zelf is verstorven, zijn vrouw verstorven, zo van alle kanten bestreden, onder duizend verdenkingen en bestrijdingen.
Maar wanneer een kind van God zo bestreden wordt, dan volgt toch een roepen: "O God, zouden Uw beloftenissen dan eeuwig haar vervulling missen?"
Zo denk ik, zo spreek ik en zo leer ik over de beloften Gods Men werpt misschien tegen: wanneer men de aanbieding zo ruim stelt, dan bedriegt men zich, maar God geeft geen belofte tot een rustbank. Als een belofte onderwerp wordt en ge zijt er niet mede in arbeid, dan bedriegt gij Uzelve. En als je in de Bijbel gelezen hebt en ge hebt geen belofte om op te pleiten voor Uw arme ziel, dan hebt ge niet goed gelezen. Daniël vond een belofte, n.l.: Zeventig weken zijn bestemd over Uw volk en over Uw heilige stad om de overtreding te sluiten en om de zonden te verzegelen en om de

ongerechtigheid te verzoenen. Hij ging er mede naar God en ging er op pleiten. Tot dat einde heeft God de beloften gegeven, opdat wij er bidden werkzaam mee zijn.
Voor mij ligt het zwaartepunt hier, let op de vrucht van het leven. De Heere Jezus heeft dat geleerd. Er staat een frisse boom met bladeren, maar geen vruchten. Hij wordt vervloekt. Hij komt bij de hovenier; in één, twee, drie jaren geen vrucht. De hovenier pleit er nog een jaar mest om te leggen. Het komt aan op de vruchten, die ranken waren geen dode ranken, maar ze droegen geen vrucht. Al hebt U de naam, dat ge leeft of bijzondere gaven hebt, maar U mist de vrucht, dan zult U nochtans afgehouwen worden. Het is wijs, wanneer we letten op de vrucht van het leven.
Mij is gezegd, dat ik verschil van de Gereformeerde Gemeenten; en dat is inderdaad waar. Ik gevoel mij met alle leerstellingen der Gereformeerde Gemeenten absoluut niet verenigd. Ik heb behoefte dit onomwonden te zeggen. Die zaak staat in verband met de Algemene Genade en we willen zeggen hoe daar over gedacht en gesproken werd.

Ds. Kok neemt diverse Saambinders uit zijn tas en begint te lezen uit de Saambinder van donderdag 28 februari 1935:
"Christus voor de uitverkorenen"
K. te G. vraagt: Heeft Christus in dien zin voor de onbekeerden geleden, dat hij in deze tijd zijn brood mag eten? Of krijgen zij alle tijdelijke dingen uit de hand Gods, als Schepper en Onderhouder der wereld, uit Zijne goedheid, zonder enige verdienste aan hunne zijde?
Antw. Meermalen is in de Saambinder op grond van de Schrift aangetoond, dat Christus alleen voor de uitverkorenen heeft geleden en is gestorven. Zijn sterven was een borgtochtelijk sterven ter voldoening van de schuld en verzoening met God. Voor wie Christus Zich gaf, die alleen hebben in Hem de verzoening hunner zonden; zijn in Hem gerechtvaardigd en kunnen niet verloren gaan. Die, gelijk de Remonstranten leren, dat Christus voor alle mensen leed en stierf, achten het bloed van Christus onrein. Zij loochenen de verkiezing des Vaders en de bediening van de Heilige Geest in het levendmaken van de dode zondaar, omdat zij de doodstaat van de mensen ontkennen. Het staat voor ieder belijder van de waarheid onwrikbaar vast, dat Christus voor de uitverkorenen alleen geleden heeft en niet voor alle mensen. De verkorenen des Vaders en de gekochten met Christus' bloed worden op Gods tijd door de Heilige Geest toegebracht, en van kinderen des toorns gesteld in de staat der verzoening en aangenomen tot kinderen Gods Het heeft de Heere behaagd in Zijn eeuwigen raad alzo te bepalen, dat Hij het geslacht des mensen uit Adam en Eva bouwde, niettegenstaande in de val de mens zich aan de drievoudige dood onderwierp. Maar God sneed het geslacht in het Paradijs niet af. Hij gaf zonen en dochters om uit dit geslacht Zijn uitverkorenen te behouden. Om de Zijnen bijeen te brengen draagt Hij de wereld, doet Hij ze brood voortbrengen voor de eter. Doornen en distelen draagt het gevloekte aardrijk om de zonde; spijs en drank is er alleen omdat Christus Zijn bloed voor de Zijnen gaf, en verwierf dat eens zijn zal een nieuw hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid wonen zal. De verworpenen delen dus in de zegeningen voor het tijdelijk leven, alhoewel Christus voor de Zijnen alleen geleden heeft en gestorven is. Door Hem wordt de wereld gedragen; en door Hem is God aan allen goed. Verdiensten aan schepsels zijde zijn er niet. Alle weldaden, die de Heere geeft, zijn verbeurd. De vloek over het aardrijk is de verdienste van de mensen. In de val hebben wij de eeuwige dood verdiend en wat wij boven de hel hebben is onverdiend.
Niet uit kracht van de schepping, maar als vrucht van Christus' kruisverdienste deelt geheel het aardrijk in de tijdelijke zegeningen, die echter alleen uit Gods gunst aan

Zijn volk toekomen. Het dragen van de wereld, het voeden en onderhouden, ook van de verworpenen, staat dus in verband met de verlossing van de uitverkorenen. Om hunnentwil draagt God de wereld. Vruchtgevolgen van de voldoening voor de schuld van de uitverkorenen komen over geheel de wereld. Algemene Genade schenkt God aan alle mensen. Echter is in die Algemene Genade-gaven niet de bediening van de particuliere genade. Gods volk ontvangt ook de tijdelijke zegeningen in Gods gunst. Dit geldt niet van de wereld. Het weinige van de rechtvaardige is beter dan de overvloed van de goddelozen. Het Verbond der Genade, dat met de uitverkorenen wordt opgericht, doet dezen ook ontvangen, wat hun voor dit leven nodig is.
De vrager leze eens het kostelijke werk van Boston over het Genade-Verbond, voor geringe prijs bij De Banier te bestellen. Hij zal er in vinden, dat de weldaden van het verbond tijdelijke en geestelijke en eeuwige zegeningen omvat. Moge de gunst van God ons doel door genade worden, wij zouden een zoete vertroosting hebben, ook in de druk, die ons in dit leven overkomt.

Ds. Kersten interrumpeert: Het gaat over de klachten van de Heer Jansen en niet over de Algemene Genade.

Ds. Kok gaat voort met het voorlezen van besluit Synode 1945:
"De Synode spreekt, na ernstige behandeling van hetgeen omtrent de Algemene Genade onder ons werd voorgestaan uit:
Hoewel de Vader door Christus alle dingen regeert, is de Algemene Genade niet de vrucht van Christus zoenverdienste, doch als behorend tot de Voorzienigheid Gods, de betoning van de goedertierenheid, verdraagzaamheid, lankmoedigheid des Vaders, die Hij aan de mensen bewijst, opdat de verworpenen zowel als de uitverkorenen worden voortgebracht, onderhouden en geregeerd tot verheerlijking van Gods rechtvaardigheid en barmhartigheid naar Zijn soeverein welbehagen."

Hier staat de Algemene Genade niet in verband met de kruisverdienste van Christus. Ds. Kersten U heeft altijd anders geleerd. En nu staat dat in verband met de komst van Dr. Steenblok in de Gereformeerde Gemeenten.
De Algemene Genade staat niet los. U moet deze lijn ook doortrekken in de aanbiedingen van de belofte. De Doop heeft alleen betekenis voor de uitverkorenen en zo ook heeft de belofte alleen betekenis voor de uitverkorenen. Ik zeg U, Ds. Kersten, U bent daarin te werk gegaan met leugen en bedrog.
Met leugen, omdat wijlen Ds. Heykoop en andere predikanten gezegd hebben: "Dominee, U heeft het altijd anders geleerd wat U tegengesproken hebt." En dat U zo geleerd hebt, blijkt uit de Saambinder van 1935.
Met bedrog, omdat U in 1935 hebt bewezen uit Boston, dat de Algemene Genade vrucht is van Christus kruisverdiensten.

Ds. Kok leest uit Boston blz. 221: "Toen het eerste Verbond verbroken was, waren de fundamenten der aarde om zo te spreken, aan het wankelen, zodat ze niet vast konden blijven staan, totdat Christus tot een Verbond gegeven werd om die wederom op te richten. Hij richtte de zuilen daarvan overeind, uit kracht van het nieuwe Verbond in Zichzelf. En indien Zijn besturing van het Verbond op aarde eenmaal eindigde, zo zou de aarde niet langer in wezen blijven, maar in as veranderd worden."
Daarna heeft Ds. Kersten uit Boston weer geciteerd, om te bewijzen dat de Algemene Genade niet de vrucht is van Christus kruisverdienste.

Ds. Kok leest weer uit Boston: "De goddelozen genieten hun bloot voorzienlijk, vergund recht, zodanig gelijk een veroordeeld mens tot zijn voedsel heeft gedurende de tijd, daar zijn terechtstelling naar het welgevallen van de Vorst vertraagd is. Dit is een zeer onzekere en droeve bezitting. De goddelozen hebben geen recht op de verdiensten van Christus, maar desniettemin leven zij van de verdiensten van Christus."

Ds. Kersten staat op:
Het is meer dan schande, dat Ds. Kok de moed heeft om dit te zeggen. Ik heb niet met leugen en bedrog gehandeld. Zijn optreden is onbetamelijk. Ik had gewild, dat Ds. Kok was afgehamerd. Hier is niet aan de orde het leerstuk der Algemene Genade. Hij heeft thuis dictaten van mij, waarin ik deze zaken in het kort heb genoteerd en weergegeven. *Ik wens geen losmaking van Algemene Genade en Christus.* Maar hoe is het verband? Het is ter verheerlijking van God.

Ds. Kok wordt geweigerd naar aanleiding hiervan zich onmiddellijk uit te spreken en Ds. Kersten gaat verder en zegt dat de Remonstranten altijd alles trachten op te schorten door punten te behandelen, die niet aan de orde komen.
Ds. Kersten: "Wij zijn niet bijeengekomen om te triomferen. Mij bedroeft het wat Ds. Kok leert en voorstaat. Mij bedroeft het, dat men de vlag wil uitsteken, waar iemand mij schreef naar aanleiding van het feit, dat op de Particuliere Synode de zaak werd verdaagd naar de Classis: "Want de Heere had het voor Ds. Kok opgenomen."
Het verloop van de stand der zaken is als volgt:
Ik heb bezwaren gemaakt naar aanleiding van de uitspraak die de Classis 5 juni 1945 gedaan had, dat er niets tegen de leer van Ds. Kok was in te brengen.
Voor de 2e maal heb ik bezwaar gemaakt, dat mijn inziens de zaak niet goed was afgewikkeld. Ik heb aan de kerkenraad van Veenendaal geschreven. Ik kreeg als antwoord het verzoek, in de Saambinder de zaak te behandelen. Ik heb gehoopt, dat de Classis Ds. Kok noopte in te trekken."

Vervolgens bracht Ds. Kersten het boekje van Geluk ter sprake.
"Dit boekje is in strijd met onze Gereformeerde leer."
"Op de Synode van Yerseke heeft Ds. Kok het voor Geluk opgenomen, terwijl het door heel de Synode veroordeeld werd, en aan de kerkenraad van Tholen opdracht werd gegeven Geluk onder censuur te leggen. Op de Synodale vergadering van Rotterdam volgde weer een veroordeling. Naar ik hoorde heeft verspreiding van de boekjes van Geluk nog plaats gehad. U kunt het mij aan vijandschap toeschrijven, maar het belang der gemeente dringt mij op de gevaren in de voorstelling van Ds. Kok te wijzen.
Ik ga voorbij tal van ongelukkige uitdrukkingen. Ik zwijg over de rare stijl die Ds. Kok eigen is.
Ik heb ook dikwijls wat verkeerd gezegd, te eenzijdig belicht, verkeerd geschreven, maar ik wist ook te erkennen en terug te nemen. Ook ik heb ongelukkige uitdrukkingen.... en dergelijke feilen kleven mij nog aan.
In zijn prekenbundel "De ontwaakte Boaz" lees ik: "naar Zijn Godheid leefde Christus in het hart van Zijn volk en naar Zijn mensheid in de lendenen van Zijn volk."
Ds. Kok maakt dus scheiding tussen de naturen van Christus. Dit is een Nestoriaanse dwaling, die al veroordeeld is op het Concilie van Chalcedon. Zouden wij dan genoeg hebben aan een halve Jezus? Ik eis openbare terugtrekking.

Op blz. 26 van "Zo Grote Zaligheid" heeft Ds. Kok gezegd "in de hel wordt niet gewerkt." Is dat Gereformeerde taal mijn vrienden, of is dat de plaats waar wening is en knersing der tanden. Zit men zich daar soms in een leuningstoel te vergapen? De hele voorstelling van Ds. Kok is werken, werken, werken, geloven, bekeren. Dergelijke dingen dienen opgeruimd te worden.
Op blz. 27 en 28 van "Zo Grote Zaligheid" schrijft Ds. Kok "er zijn twee wegen naar de hemel."
Lieve mensen, waar blijf ik dan, dat geen vlees gerechtvaardigd wordt voor God. De Cherubijnen houden de toegang tot de weg des levens versperd. Mogen wij deze dingen in onze Gereformeerde Gemeenten toelaten? Er is maar één weg. 'Uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof.' Is Ds. Kok niet verplicht dit terug te nemen? Er is één weg, de weg der genade!
Ds. Kok zal zich met grote klaarheid moeten uitspreken, dat er maar twee verbonden zijn. Er zijn twee verbonden in betrekking tot des mensen eeuwige staat:
1. Het werkverbond.
2. Het genadeverbond.
Het Genadeverbond is hetzelfde als dat der verlossing. Het Genadeverbond is opgericht met de uitverkorenen, waar ze nooit kunnen uitvallen. En wat is oprichting? Dat Hij ze afsnijdt uit Adam en overplant Christus. Als we dat niet vasthouden, zijn we weg. Natuurlijk zijn er uiterlijke openbaringsvormen, laat ons dat de mensen zeggen. Maar dat vinden we niet in de preken van Ds. Kok.
Hij leert: "De Doop vindt niet plaats op grond van de uitverkiezing, maar omdat ze in een uitwendige relatie staat tot het verbond der genade."
De ongedoopten staan in generlei betrekking tot het verbond der genade. Het in-zijn in het verbond is in Christus voor Zijn kinderen, Die al de eisen van het verbond en al de beloften op Zich genomen heeft. Wie zijn bondelingen? Zie Hellenbroek! "Bondelingen zijn de uitverkorenen!" De beloften zijn alleen vermaakt aan de uitverkorenen.
"Dierbare Beloften", blz. 9 en 10: In plaats van de woorden: "God heeft lust in de verheerlijking van Zijn recht en barmhartigheid beide", zegt Ds. Kok: "God heeft er lust in dat U zich bekeert." God wil het wel, als U het ook wilt. Niet dat hij het zo zegt, maar dat is de conclusie.
"Dierbare Beloften", blz. 33: "Wij hebben het voor waarachtig te houden, dat de beloften van het evangelie elk lid der gemeente, levende op de erve des verbonds geschonken zijn." U moet God tot een leugenaar stellen als U dergelijke dingen leert.
Ds. Kok is er met zijn doopbeschouwing helemaal naast Dit is wartaal, want wat God belooft, vervult Hij ook.
God zegt, volgens Ds. Kok, dat de weg naar de hemel voor ons open staat in de Doop. Dit is een vernietiging van de waarde van het sacrament. God verzegelt in de Doop de zaligheid van de uitverkorenen, dat alléén wordt in het evangelie beloofd. Men begint bij het derde deel van de Catechismus: de geloofsgehoorzaamheid, in plaats van bij het eerste deel, de ellende!
Ik vraag aan U: Wie hebben er wat in Christus." "De Uitverkorenen!" Het geldt de uitverkorenen en niet de Algemene Genade. Zie Doopformulier: "totdat zij eindelijk onder de gemeente der uitverkorenen in het eeuwige leven onbevlekt zullen gesteld worden."
Denkt ge dat er in God twee tegenstrijdige willen zijn?
Ds. Kok heeft gezegd: "De val der engelen vindt zijn oorzaak niet in God." Alles vindt zijn oorzaak in God. Nooit zijn er twee willen in God, dat zou een tegenstrijdigheid zijn. Elia zegt: "Hoelang hinkt gijlieden op twee gedachten." God hinkt niet op twee

gedachten. Twee onderscheiden willen zijn er niet. De wil van Gods bevel is volgens Ds. Kok niet in overeenstemming met de wil van Gods besluit.
Dat is onjuist. Neem Izaak. "Besluit is ook om Abrahams geloof te beproeven." Hoe is het mogelijk dat het bevel niet in overeenstemming met Gods besluit is? Hoe kunt ge zo'n God voorstellen aan de gemeente. De aanbieding van Gods genade is waarachtig om Zijn rechtvaardigheid meer te doen uitblinken in de verworpenen. De waarachtige aanbieding van het evangelie van genade geschiedt, opdat Zijn deugden verheerlijkt worden. Dat is wat anders.
"Dierbare Beloften", blz. 37: "Was er geen verkiezing, dan werd niet één mens zalig, al had de Heere Jezus de zaligheid verdiend."
Tegenwerping van Ds. Kersten: Als er geen verkiezing was geweest, was Christus dan toch gestorven? U zegt: 'zonder verkiezing kan niemand zalig worden'.
Maar Christus heeft zich gegeven om de uitverkorenen in de hemel te brengen.
"De eis van het werkverbond is dezelfde als de eis van het genadeverbond." Zijt heilig, want Ik ben heilig.
Ds. Kersten: Het genadeverbond geeft! Al de eisen zijn door Christus volbracht. "Ik zal maken dat ze in Mijne inzetting zullen wandelen." Verbond is hetzelfde als Testament. Het verbond der genade ligt vast in de dood van de Testamentmaker. Christus is gestorven, dus de bomdeling heeft in Christus de eeuwige zaligheid. Het gaat er niet om, om de verantwoordelijkheid op te heffen, maar dit is iets heel anders dan: "werk, werk, geloof!"
In "Zo Grote Zaligheid" zegt Ds. Kok: "God is het onmogelijk om ons zalig te maken, zolang het voor ons mogelijk is." Geen mens wil naar de hemel zoals God het wil. Ik zeg: "Dan wordt het ons onmogelijk om zalig te worden."
Ik wou, dat dergelijke dingen niet geschreven werden. U randt het zieleleven aan.
"Kruisevangelie", blz. 45: "De Zone Gods wil niet zondigen, wil Zijn menselijke natuur, die kon zondigen, voor de zonden bewaren als Borg en Zaligmaker voor Zijn volk.
"Vrienden, heeft God de kerk toebetrouwd aan een Middelaar die zondigen kon, dan staat de zaligheid van eeuwigheid op losse schroeven. Wat moet ik met een Middelaar doen, die kan zondigen?"
"In de tweede plaats", zegt Ds. Kersten, "maar dat heb ik niet van mijzelf, de natuur zondigt niet, de persoon zondigt." Christus heeft twee naturen, er is één persoon en dus is God in de dood ingegaan. Wat is een Middelaar, die kon zondigen? Het is godslasterlijk en Christus' beledigend!
Vele jaren hebben we in vrede verkeerd, de zaak is kapot. Ik hoop, dat we deze middag elkaar de hand kunnen geven en dat hij alles zal terugnemen. Ik wens niet persoonlijk te handelen, maar om de waarheid en der gemeente wil. Deze dingen zijn in strijd met de zuivere leer.

Ds. Kersten wil hebben, dat Ds. Kok erkent:
1. Dat er slechts twee verbonden zijn met betrekking tot des mensen eeuwigen staat en dat er geen wezenlijk onderscheid is tussen de Raad des Vredes en het Genadeverbond.
2. Dat Ds. Kok herroept dat er nog twee wegen zijn naar de hemel, aangezien dit in strijd is met de leer. Het verbond der werken is moedwillig verbroken.
3. Dat het Verbond der Genade van eeuwigheid is, dat Christus het Hoofd is van het Verbond der Genade en daarin representeert Zijn uitverkorenen en in de tijd van Gods welbehagen deze inlijft.

4. Dat dit niet tegen de openbaringsvorm is, daar toch niet alle kinderen wezenlijk in dit verbond zijn, daar God hen geloof en bekering onthoudt.
5. Dat Christus voldaan heeft voor de uitverkorenen. Dat er geen enkele belofte voor de niet-uitverkorenen is in het besluit Gods Dat Christus alleen Borg geworden is voor de uitverkorenen. Dat een onbekeerde geen recht, noch vermogen, noch wil om te pleiten heeft. Hoe zal je pleiten? Pleiten is een werk van het geloof. Waar heb ik recht op, krachtens mijn natuurlijk zijn?

A. Klaassen: Verwijst naar Thomas Watson, waarin staat: "Onbekeerde mensen, je hebt een belofte."

Ds. Fraanje: Verwijst naar Romeinen 9.

Ds. Kersten: God belooft de zaligheid alleen aan de uitverkorenen. Zou God wat beloven en niet doen? Ik zal een voorbeeld aanhalen, wat ik reeds meermalen gebruikt heb. Moeder beloofde iets aan de kinderen, maar trok haar belofte in.
De kinderen zeiden tegen moeder: "Je hebt het beloofd!"
Ik zei tegen moeder: "Je hebt het beloofd, dus je moet het doen."
En zou God Zijn beloften dan niet vervullen? Zolang de mens onbekeerd is, heeft hij geen grond om te pleiten op de beloften Gods in Christus, krachtens zijn verdiende staat. Als God een mens door Zijn lieve Geest bearbeidt, dan komt eerst het stuk der ellende. Het genadeverbond is niet een nieuw werkverbond. Die Arminiaanse stelling onderschrijf ik niet. De genade Gods heft nimmer de verantwoordelijkheid op. U gaat niet alleen om ongeloof verloren. U ligt verloren. De verantwoordelijkheid wens ik evengoed te handhaven als Ds. Kok.
In "Dierbare Beloften" blz. 42 staat onder andere: "Het geloof is gelijk een klimopplant." Ik wil er nog over zwijgen, dat een klimopplant een roofplant is, maar dat daargelaten.
Ds. Kersten citeert blz. 42: "Gelijk de positieve pool verenigt moet worden met de negatieve pool om licht, vuur en kracht te verkrijgen, moet de positieve pool van het wezen des geloofs er zijn om geloofslicht, geloofsvuur en geloofskracht te verkrijgen."
Ds. Kersten: Hij dacht zeker aan de accu van een auto. Is het geloof in zijn wezen negatief? Ik wens dat die dingen ruiterlijk erkend en teruggenomen worden.

Ds. Kok: Mag ik antwoorden?
Ds. Fraanje negeert Ds. Kok en vraagt aan de vergadering: "Wie wil er antwoorden?"

Dr. Steenblok: Het zijn zulke ingrijpende dingen. Bijvoorbeeld dat de roeping eenzelfde is, maar in de uitwerking zo verschillend. Want krachtdadige roeping wordt alleen aangewend ten bate van de uitverkorenen. Als ik het goed begrijp, is er een algemene roeping, die niet alleen komt tot de uitverkorenen, maar ook tot de verworpenen. In de algemene roeping wordt Christus aangeboden en de belofte geschonken. Dus de mens moet zelf beslissen, of hij aan die roeping gehoor geeft.

Ds. Kok vraagt het woord. Dit wordt hem geweigerd. Ds. Kersten reikt papier aan met de mededeling: Schrijf het dan maar op. (Er wordt niets opgeschreven).

Dr. Steenblok vervolgt: Het gebod komt als eis om te geloven, omdat de mens gevallen is. De eis ligt vast in het verbroken werkverbond. Verder is er zekere

aanrading, nodiging. De beloften zijn alleen aan de uitverkorenen. De belofte begint in de wedergeboorte. Volgens Ds. Kok heeft de mens recht op de belofte. Maar als de mens recht heeft, dan moet het een verkregen recht zijn, maar dan ook een verworven recht. Waarom dan niet de belofte zelf, als wel het recht op de belofte geschonken wordt?

Ds. Kok antwoordt: Er is enerlei roeping. In de gelijkenis van de zaaier is er maar één soort graan, dat op vier verschillende plaatsen valt. Natuurlijk komt het aan op de vraag, of door de Heilige Geest het hart toebereidt wordt. Dan valt het graan in goede aarde. De uitwendige roeping komt tot allen.
Ds. Kersten, vervolgt Ds. Kok, bewijst beide zaken met de Oudvaders, maar hij komt met leugen en bedrog.

Ds. Fraanje wordt boos en zegt: "Jij maakt ruzie!"

Ds. Kersten: "Ik gebied, dat hij die woorden intrekt."

Ds. Kok: "Hier staat het" en houdt De Saambinder voor ogen.

Ds. Kersten: "Dan ga ik." Hij pakt zijn tas. …

Tenslotte is Ds. Kok bereid zijn woorden in te trekken, maar hij zegt: "De zaak blijft liggen."

Dhr. Veen uit Ede zegt: "Wij praten over punten, die niet aan de orde zijn. Als hij de vragen niet kan beantwoorden, moeten wij constateren, dat de leer Pelagiaans is."

Ds. Kersten neemt vervolgens het woord en zegt: "Dat wij niet in Remonstrantse listen vallen, want de Remonstranten hebben de list gebruikt, de Synode zolang op te houden, totdat gezegd werd: "Gaat, Gaat!"

Ds. Kok gaat even later verder met: "Ds. Kersten spreekt over de mogelijkheid van aanneming van Christus. (Citeert Calvijn). Zie citaat blz. 4 te beginnen bij Calvijn' s Institutie, 3e boek Cap. 24 paragraaf 17.
Let wel, Cap. 24 gaat over: dat de verkiezing bevestigd wordt door de roeping Gods en dat de verworpenen zichzelf op de hals halen het rechtvaardige verderf, waartoe zij geschikt en bestemd zijn. In de 17e paragraaf wordt behandeld een tegenwerping, nl.: Daar schijnt tweeërlei wil in God te zijn. Calvijn zegt: (Par. 17) "Maar zult gij zeggen, indien het alzo is, zo zal er weinig vastigheid in zijn, in de beloften des Evangelies, dewelke, wanneer ze van Gods wil getuigen, verklaren dat Hij wil datgene, hetwelk tegen zijn onverbrekelijk besluit strijdt.
Maar ik zeg NEEN daartoe, want hoewel de beloften der zaligheid algemeen zijn, zo strijden ze nochtans niet tegen de Preadestinatie der verworpenen, gelijk wij bevinden zullen, zo wij maar onze ogen slaan op de kracht en vervulling van dezelve. Wij weten, dat de beloften ons dan eerst krachtig en bevorderlijk zijn, wanneer wij die door het geloof aannemen en dat daartegen, wanneer het geloof verijdeld is, de belofte meteen ook is teniet gemaakt Indien dit de aard en natuur derzelve is, zo laat ons nu zien of deze twee dingen tegen elkander strijden, te weten, dat van God gezegd wordt van eeuwigheid af geordineerd te hebben, Wien Hij met Zijn liefde omhelzen en tegen

Weien Hij Zijnen toorn oefenen wil en dat Hij allen zonder onderscheid de zaligheid verkondigt en voorstelt.
Ik zeg, voorwaar, dat ze zeer wel overeenkomen. Want als Hij in zulke voegen Zijne beloften doet, zo wil Hij niets anders aanduiden, dan dat Zijn barmhartigheid open staat en bereid is voor alle degenen, die maar dezelve begeren en verzoeken.
Hetwelk geen anderen doen dan alleen die, die Hij verlicht. En Hij verlicht die, die Hij ter zaligheid verordineerd en geschikt heeft.
Aan dezen zeg ik, staat de waarheid der beloften zeker en onbeweeglijk, zodat men niet kan zeggen, dat er enige strijd zij tussen Gods eeuwige verkiezing en het woord en getuigenis Zijner Genade, hetwelk Hij de gelovigen voordraagt."
Beloften der zaligheid zijn algemeen; zonder onderscheid moet de zaligheid voorgesteld worden.
Comrie zegt hetzelfde:
1. "Vooreerst, wij verstaan het schenken, aanbieden of neven met deze bepaling, dat de dingen, die dus aangeboden zijn, ons waarlijk van God geschonken en gegeven zijn in de belofte des Evangelies en menen dat deze drie woorden, schoon verscheiden in klank, één en hetzelfde betekenen. In dit opzicht wordt de gehele zaligheid, die God schenkt aan ons arme zondaars, die niets als hel en verdoemenis waardig zijn en die niets hebben of doen kunnen om die zaligheid te verkrijgen, een gave genaamd, die God ons in het evangelie voorstelt, aanbiedt, schenkt uit vrije genade.
2. Ten tweeden, gelijk de roeping overal, waar het evangelie gepredikt wordt, tweezins onderscheiden wordt, of in een algemene of bijzondere en krachtdadige, zo moet ook het schenken, geven of aanbieden van de vergeving der zonden, de eeuwige gerechtigheid en zaligheid tweezins aangemerkt worden; of meer in het gemeen, of meer in het bijzonder.
3. Ten derde, de gemene aanbieding (even gelijk de gemene roeping) of het schenken van Christus wordt allen daar het evangelie verkondigd wordt, gedaan, opdat zij zich daarvan bedienen zouden, en de gave Gods aannemen en het zegel zetten op Gods getuigenis dat Hij waarachtig is. Schoon dit nu een recht geeft om de weldaad, die God aanbiedt en schenkt, voor zich in het bijzonder te omhelzen, en het oordeel verzwaart als wij het niet doen, nochtans zij wij zo zorgeloos, goddeloos, blind en ongevoelig, dat wij dit verwaarlozen, en niet de minste acht daarop geven, nog geven kunnen; vermits wij zo geheel dood in de zonden zijn, dat wij geen besef hebben, nog van onze rampzaligheid, waarin wij gedompeld zijn, nog van de zaligheid, die ons om niet geschonken of aangeboden wordt.

Ds. Fraanje zegt tegen Ds. Kok, dat hij Romeinen 9:1-5 maar eens moet lezen.

Ds. Kok zegt: "De zaken moeten grondig bezien worden. Het is niet in een paar uur uit te zoeken."
Ds. Rijksen zegt: "Ik begrijp de houding van Ds. Kok niet, hij stelt het anders voor, dan hij het zelf geleerd heeft. Ik vind het een troosteloze leer."

Ds. Kok beroept zich op Erskine en zegt: "Ik preek de mensen aan het werk en daarna preek ik de grond uit hun werk."

Ds. Kersten zegt: "Ds. Kok maakt geen onderscheid bij Calvijn en Erskine. Wat hun staat betreft, is niet één te oud of te jong, te zondig of te slecht. We moeten de onderscheiding vast houden tussen staat en persoon."

Ds. Kok citeert Boston, blz. 226:
"Daar zijn sommige mensen in de wereld, die ter oorzaak van hun monstrueuze goddeloosheid gelijk duivels zijn; daar zijn andere mensen die ter oorzaak van hun woestheid, maar weinig van de beesten schijnen te verschillen; maar onze Heere zegt hier eigenlijk: "Ze zijn, hoe ze zijn, als gij maar kunt weten, dat het mensen zijn, doet bij hen geen vragen op dit stuk, wat soort van mensen zij zijn: zijn het mensen, predikt hun het Evangelie, biedt hun het Verbond aan; en als zij het aannemen, geeft hun daarvan de zegels: "Mijn Vader heeft hen geschapen, Ik zal hen zaligmaken.""

Ds. Dorrestein: "Ik wil dat Ds. Kok eerst antwoordt op de punten en die zal terugnemen."

Ds. de Blois: "Laten wij nuchter blijven, ik ben ook bedroefd en bezwaard. Mijn eerste gedachte was, dat het een persoonlijke schermutseling was tussen Ds. Kok en Ds. Kersten, maar er is verschil van gevoelen over het wezen van het verbond en de bediening van het verbond. Hij heeft bezwaar tegen verschillende uitdrukkingen in de preken van Ds. Kok. Al was het mijn broeder, ja al was het mijn vader, zo zou ik het moeten zeggen. Omtrent de menselijke natuur van de Heere Jezus is er een grote dwaling. Ik zeg nogmaals, al was hij mijn vader en mijn moeder, dan nog zou ik het zeggen. Ik had zo graag gezien, dat Ds. Kok vandaag die dwaling terugneemt.

Ds. Kok is bereid alle uitdrukkingen, die voor verkeerde uitleg vatbaar zijn, terug te nemen.

Ds. v.d. Berg stelt de vraag: "Waarvan spreekt de catechismus in Zondag 6? Waarom moet Hij een waarachtig en rechtvaardig mens zijn?
Antw.: Omdat de rechtvaardigheid Gods vorderde dat de menselijke natuur die gezondigd had.... enz."

Dr. Steenblok: De natuur zondigt niet, maar de persoon. God kan nooit zondigen. Had de tweede Adam een menselijke persoon, dan had Hij voor Zichzelf moeten voldoen. Onze persoon is verantwoordelijk voor onze daden.

Ds. Kersten: Begint opnieuw met het formuleren van zijn vragen:
1. Dat Christus onder het Oude Testament naar Zijn Godheid leeft in het hart van Zijn volk en naar Zijn mensheid in de lendenen van Zijn volk. Ds. Kok, ik wil u geen kwade bedoelingen toeschrijven, het gaat niet over bedoelingen, maar over uitdrukkingen.
2. De hel is de plaats waar niet gewerkt behoeft te worden.[14] Dit is niet de terminologie, die ons als leraars betaamt. Ds. Kok, ik zeg niet dat U het op andere plaatsen niet goed leert.
3. Tot op heden zijn er twee wegen naar de hemel. In plaats van het vrije Godswerk, spreekt U net andersom.

Ds. Kok: "Ik heb het uit Boston."

Ds. Fraanje: "Je moet niet preken wat Boston zegt."

---

[14] Arminius leerde in een verhandeling over Wet en Evangelie, dat de straf voor de Goddelozen door Christus gematigd, verlicht en verzacht is, enz. Zie Dr. Steenblok, Om de oude waarheid, 1978, blz.246

Ds. Kok: "Ik heb het voor mijn preken niet uit Boston gehaald, maar ik heb het nadien in Boston bevestigd gezien." Ds. Kok leest voor uit Boston blz. 35: "Het is wel waar, dat vele en rechtzinnige Godgeleerden zichzelven in deze zaak anders uitdrukken, onderscheid makende tussen het verbond der verlossing en het verbond der genade, hetwelk als het volgens de Schriftuur uitgelegd wordt, met hetzelfde oogmerk volslagen overeenkomt en geenszins strijdig is met de vrijheid of oppermogendheid van de genade van Jehova. Doch gelijk de Schriftuur maar gewag maakt van twee verbonden ten leve en ter gelukzaligheid voor de mens, Galaten 4:24; Hebreeën 8:14, twee wegen ten leven, de ene door werk en de andere uit genade, Romeinen 6:14, 11:6. De ene genaamd de rechtvaardigheid die uit de Wet is, de andere de rechtvaardigheid, die uit den gelove is, Romeinen 10:5 en 6." Zo heeft deze grote en deugdzame man van deze stof volgens het klare bericht der Schriftuur van dezelve gehandeld.

Ds. Kersten: Het gaat over de uitdrukking, het werkverbond is afgesneden.

Toen Ds. Kok opnieuw het woord wenste, sneed Ds. Fraanje dit af met de woorden: "Laat een ander ook eens praten."

Ds. Kersten:
4. Dat er niet drie maar twee verbonden zijn in betrekking tot des mensen eeuwige staat.

Ds. Kok: Dit heeft U, Ds. Kersten, gewijzigd in het vragenboekje "Kort Begrip" blz. 21. In de 2e uitgave van 1948 is enige wijziging gebracht door Ds. Kersten inzake het Verbond der Genade en volgens die wijziging moet men vanaf de 25e regel van boven nu lezen: ".. in Christus gesloten. Deze verbondssluiting in Gods eeuwige Raad wordt wel genoemd de Raad des Vredes of het Verbond der Verlossing of het Genade Verbond van eeuwigheid. In de tijd wordt dit Verbond voltrokken. Van stonden af na de val nam God Adam en Eva in dit verbond op en voorts richt Hij met al Zijn uitverkorenen het verbond op, als Hij in de tijd Zijns Welbehagens hen uit het verbroken werkverbond, waarin wij krachtens hun val in Adam de verdoemenis onderworpen zijn, uitneemt en in het genadeverbond in Christus inlijft en de zaligheid deelachtig maakt.
Het genadeverbond is dan ook niet, zoals Heijns en velen in deze dagen leren, in aard en wezen onderscheiden van het verbond der Verlossing, er zijn niet drie, doch slechts twee verbonden in betrekking tot des mensen eeuwigen staat van dit genadeverbond."

Ds. Kersten: Wanneer God het verbond gaat oprichten met Adam en Zijn uitverkorenen, dan moet daar een grondslag voor zijn. Hoe kan God anders naderen dan dat ze al in Christus begrepen zijn? Het oprichten van het Verbond der Genade met Adam is onderscheiden van de oprichting met Christus. In het werkverbond is de verhouding God en Adam. In het Genadeverbond treedt de Drieënige God op in onderhandeling met Christus en de uitverkorenen. In betrekking tot des mensen eeuwige staat is het Genade Verbond opgericht met de uitverkorenen, waaruit ze nooit kunnen vallen. Wel moogt U enige onderscheiding maken, als het maar niet naar het wezen is. Natuurlijk wel in de openbaring van het werkverbond. De niet-uitverkorenen gaan met het teken naar de hel.
Natuurlijk is er een in- en uitwendig verbond. Een uitwendige betrekking, ik wil niet over een woord vallen, dat moet je bij mij ook niet doen.

Het Genade Verbond is van eeuwigheid in het besluit Gods In de tijd volgt de uitvoering, de handeling Gods, daarom maar twee verbonden en geen drie. Want bij drie verbonden is er onderscheid tussen de Raad des Vredes en het Verbond der Genade. Bij een verbond zijn twee onderhandelende partijen, dus dan zou er sprake moeten zijn in de Raad des Vredes van twee partijen in het Goddelijke Wezen. Maar in de eeuwigheid treedt de Drieënige God in onderhandeling met Christus en de uitverkorenen.

Ds. Kok zegt: "Ik leer geen drie verbonden. Hoe ligt het in Uw hart Ds. de Blois?"

Ds. de Blois: Ik heb de dominee toch niet aangebracht. Jammer dat er bij de onzen zo weinig onderscheid is tussen het wezen en de bediening. Ds. Kersten en Dr. Steenblok hangen aan de zijde van de Engelse en Schotse godgeleerden. Ik en Ds. Kok en nog enkele onder ons gevoelen meer voor de opvatting van Smytegelt en Vermeer. Beide opvattingen zijn te verdedigen.
Voorts zei Ds. de Blois: "Wij mogen de bediening prediken en op de verantwoordelijkheid nadruk leggen, maar het wezen niet uitschakelen. We moeten zo zuiver mogelijk separeren.
Omdat van Gereformeerde kant zo eenzijdig de nadruk werd gelegd, zijn wij in onze kringen kopschuw geworden om het woord *verbond* te gebruiken. Gebruik het maar gerust. We leven samen onder de bediening van Gods Verbond. Maar wij moeten er op letten, dat wij alleen door wederbarende genade het verbond deelachtig worden. Hellenbroek zegt, dat het Verbond der Genade rust op het Verbond der Verlossing. Ik ga liever aan de kant van Ds. Kersten staan dan aan die van de Christelijk Gereformeerden.

Ds. Kok bevestigt dit. Er wordt overeenstemming bereikt, *dat in wezen het Verbond der Genade werd opgericht met de uitverkorenen.*

Nu wordt gesproken over de doop.

Ds. Kersten: Niet voor alle kinderen wordt de zaligheid verzekerd, maar de doop vindt plaats om daarmede te verzekeren, dat onder de uitverkorenen kinderen zijn. De Genade wordt voorwerpelijk verzegeld in Christus voor de uitverkorenen. Middellijke versterking vindt plaats in het geloof. Dit in verband met de oefeningen des geloofs.
De bediening van de doop geschiedt op bevel van Christus, om daarmede voorwerpelijk de genade Gods te verzegelen voor Zijn uitverkorenen, waaronder ook kinderen zijn. Onderwerpelijke verzegeling is de uitvoering in hun hart. We moeten niet de doop van de uitverkiezing losmaken.

Ds. Kok: Erskine zegt: "De doop verzegelt ons en de gehele zichtbare Kerk een algemeen recht tot Gods Verbond, zodat wij met recht mogen pleiten op de beloften."
En Erskine zegt op een andere plaats: "Hier is grond van hoop, dat de Heere Jezus, Die het Verbond met Zijn bloed heeft verzegeld, al de weldaden van het nieuwe Verbond aan zondaren in de zichtbare Kerk heeft toegewezen: Hun komen de verbonden en de beloften toe. Zij hebben er een verzegeld recht op, een recht, dat God aan zondaren in de zichtbare Kerk als zodanig, heeft gegeven; daarom heeft God al de leden van de zichtbare Kerk vergund, gedoopt te worden. Ik zeg, God heeft al de weldaden van het nieuwe Verbond aan de zichtbare Kerk toegewezen, zij liggen binnen Uw bereik. O, vrienden, neemt wat u toekomt."

"Juist", zegt Ds. Kersten, "maar hier hebt ge nog een bewijs, dat er nog mensen uitverkoren worden. De verzegeling is ook voor de kinderkens; welke, dat weet ik niet. Lees Comrie, Catechismus, Examen van Tolerantie."
Ds. Kersten vraagt of Ds. Kok zich hiermede kan verenigen.

Ds. Kok: "Dit is een kardinaal punt."

Ds. Fraanje: Kijkt vragend naar Ds. Kersten.

Ds. Kok: "Ik vind het gevaarlijk te dopen op grond van verkiezing."

Ds. Kersten: "Dat heb ik niet gezegd."

Ds. Kok: "Op grond waarvan moet ik dopen?"

Ds. Kersten: Geen rechtstreeks antwoord.

Ds. de Blois: "We belijden", aanhalend uit het doopformulier, "dat ze in Christus geheiligd zijn. Dit is geen subjectieve genade. Het verbond Gods is de grondslag van de doop."

Dr. Steenblok: "De doop heeft geen zaligmakende betekenis voor de verworpenen, maar alleen voor de uitverkorenen."

Ds. Kok: "Dr. Steenblok leert, dat de doop niet de minste betekenis heeft voor de verworpenen; zij heeft alleen betekenis voor de uitverkorenen. Maar omdat we niet weten welke van onze kinderen uitverkoren zijn, daarom worden alle kinderen gedoopt. Dat wordt geleerd op de catechisatie."

Na dit gezegd te hebben staat een ouderling uit Gouda op en deze onderschrijft volkomen dat Dr. Steenblok dit leert.

Ds. Kersten staat op en verdedigt Dr. Steenblok: "Deze zaak is gauw opgelost. Dr. Steenblok, heeft de doop alleen betekenis voor de uitverkorenen?"

Dr. Steenblok staat op en zegt: "Er is betrekking tot de genade, ook voor de verworpenen. Maar zaligmakend alleen voor de uitverkorenen. Het betekent tot verzwaring van hun oordeel."

De ouderling staat op en zegt: "Dat had U er op de catechisatie dan bij moeten zeggen en dat gebeurde niet."

Ds. Kok: "Waarom tot verzwaring van het oordeel?"

Geen antwoord.

Ds. Kok leest een stuk uit het blad "Daniël" voor (van de hand van Ds. de Blois) over de doop, luidende: "Ons Doopformulier spreekt van twee partijen.

Enerzijds de Drieënige God, anderzijds de gelovigen en hun zaad. In alle verbonden zijn twee delen begrepen. Het eerste deel is, dat de Drieënige God belooft wat tot het leven en de Gelukzaligheid nodig is.
Het tweede deel is, dat de bondeling vermaand en verplicht wordt tot een nieuwe gehoorzaamheid. Die nieuwe gehoorzaamheid is alleen mogelijk voor hen, die een nieuwe geboorte deelachtig zijn geworden. Het Doopformulier wijst terug naar het Verbond met Abraham opgericht." God belooft het aan alle bondelingen.

Dr. Steenblok verstaat onder aanbieden "dat het voorgesteld wordt."

Ds. Kok verzet zich hiertegen: "Voorstellen is, dat ge het zien moogt" (Bij deze woorden houdt Ds. Kok een boek in de hoogte) "maar aanbieden, dat is, ik bied het U aan" (en hierbij houdt hij het boek naar voren, als wilde hij het aanbieden).

Ds. de Blois haalt nu het voorbeeld aan uit de Bijbel, van de bruiloft, n.l. De dienstknechten worden uitgestuurd met de boodschap, dat de maaltijd gereed is. Zo is het in de aanbieding van het evangelie. De verantwoordelijkheid wordt groter naarmate de mens leeft onder het evangelie. Ds. Kok stemt hier volkomen mee in. Wanneer men niet komt, zondigt men tegen het evangelie. Ds. Kok stelt de vraag: "Is de belofte alleen voor de uitverkorenen?"

Ds. de Blois: "Het wezen is voor de uitverkorenen, de aanbieding aan alle creaturen. Ik heb Ds. Fraanje eens horen zeggen bij een doopbediening: "Laat God je gedoopte voorhoofd zien."

Ds. Kok vraagt nu: "Komt de belofte tot hen, voor ze gekomen zijn of als zij gekomen zijn?" Leest Spreuken 1:23: "Keert U tot mijne bestraffing; ziet, Ik zal mijne Geest ulieden overvloediglijk uitstorten, Ik zal mijne woorden U bekend maken." En ook uit de artikelen tegen de Remonstranten (derde en vierde hoofdstuk Art.) "Doch zovelen als er door het evangelie geroepen worden, die worden ernstiglijk geroepen. Want God betoont ernstiglijk en waarachtiglijk in Zijn Woord, wat Hem aangenaam is; n.l., dat de geroepenen tot Hem komen. Hij belooft ook met ernst allen, die tot Hem komen en geloven, de rust der zielen en het eeuwige leven" (en concludeert): De Geest wordt beloofd, terwijl zij Die nog niet hebben."

Iemand zegt: "Die wordt voorgesteld."

Lustgraaf uit Veenendaal staat op en vraagt het woord.
Na toestemming maakt evenwel ouderling Slotboom uit Veenendaal de opmerking, dat hem het woord eerder geweigerd was. Zodoende wordt Lustgraaf het woord ontnomen door Ds. Fraanje.

Ds. Kok geeft nadere toelichting en wil stukjes van Erskine voorlezen.

Dan volgt echter opmerking van Ds. Fraanje: "Dat duurt te lang."

"Neen", zegt Ds. Kok, "dat is zo voorgelezen."

Ds. Kersten zegt nu: "Is de aanbieding van de zaligheid in Christus welgemeend? Ja, maar de beloften in het evangelie zijn beloften in Christus. God kan nooit de zaligheid

buiten Christus beloven. En voor wie zijn ze? Voor de uitverkorenen. Al liggen vele beloften ter zaligheid in Christus, daarom hebben ze de beloften zelf nog niet."

Ds. Fraanje (even later): "Paulus staat aan te bieden. De verborgen werking des Geestes past het toe."

Ds. Kersten: "De aanbieding van het evangelie is de verloren zondaar zo ruim te stellen. De zaligheid, die de uitverkorenen beloofd wordt, is in Christus Ja en Amen, die vervult Hij. We hebben onderscheid te maken tussen staat en persoon. We brengen het woord, dat de Heilige Geest moge bekrachtigen."

Ds. Kok: "Hoever strekt de aanbieding zich uit?"

Ds. Kersten haalt aan blz. 38 uit "Dierbare beloften" luidende:
"Aan beide partijen, zowel aan degenen, die Hem niet, als die Hem wel aangenomen hebben, is Christus voorwerpelijk geschonken door de Vader. Wij hebben het voor waarachtig te houden, dat de beloften van het Evangelie elk lid der gemeente, levende op de erve des verbonds, geschonken zijn." en zegt (na lezing hiervan): "De beloften zijn alleen voor de uitverkorenen, en wat de Heere verzegelt in de doop."

Ds. de Blois neemt hierop het woord en haalt het kruiswoord van de Heere Jezus aan: "Vader vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen", en vervolgt: "In engere zin alleen voor Zijn volk. Ik bid niet voor de wereld."

Dr. Steenblok: "We beginnen eerst met het Evangelie, dat is fout. Eerst komt de wet."

Ds. Fraanje: "De mens is voor 100 procent dood, vijandig." Hij vertelt een verhaal over een jonge ouderling, die bij een marktkraam peren gaat kopen. Hij ziet onmiddellijk verschil tussen rijpgemaakte en rijpgeworden vruchten. Dit brengt Ds. Fraanje nu over op het geestelijke leven.

Ds. Kok vraagt nu aan Ds. Kersten: "Hoever strekt zich de aanbieding uit?"
Ds. Kersten: "De aanbieding strekt zich zover uit, dat zij U de weg der zaligheid bekend maakt. Voor verloren zondaren, zoals U en ik zijn. Niemand is door zijn staat uitgesloten. De vraag mag gesteld worden aan kerkgangers: Praat je er nooit over, als je de kerk uit bent? Dan zal dat zaad nooit vrucht dragen. Je wijst ze op de weg der middelen. Het is plicht aan te dringen op de verantwoordelijkheid. Ik wens me vrij te maken van Uw bloed. Of God de akker bearbeiden wil? Kun je ooit te ruim zijn in de aanbieding van Genade aan verloren zondaren, wat hun staat betreft? Kun je ooit te scherp zijn in de afsnijding in Adam? U hebt te maken met mensen die zonder onderscheid in Adam in de doodstaat liggen. Zie hier de weg des verderfs, daar de weg des levens.

Ds. Kok: Als ik zeg: Mocht God dat eens in uw hart brengen? (leest voor uit Watson) God weigert ons Zijn hulp niet, wanneer we doen hetgeen we kunnen. Dringt de belofte aan. Zoekt en gij zult vinden (Mattheüs 7:7). Stelt de Heere deze belofte voor door uw gebeden en zegt dat gij geen kracht heb, maar hebt gij geen belofte? Doe zo veel als gij kunt, alhoewel ik niet zeggen durf als de Arminiaan, dat God dan gebonden is Zijn genade te geven als wij de natuur inspannen en tewerk stellen; zo zeg ik dit nochtans: God onthoudt niet aan hen, die willen. God onthoudt Zijn genade

niet aan degenen, die zoeken, ja ik zal meer zeggen: Hij weigert Zijn genade niemand, dan die ze moedwillig verwerpen.

Nu volgt er een vraag over het besluit.

Ds. Kersten: Iemand redt een zieke vriend, tracht een dokter te zenden. Moet hij rekening houden met het besluit? Als er besloten is, dat hij sterven zal, wat dan? Maar geen dokter sturen? Deze redenering gebruikt de duivel. Wij hebben de middelen te gebruiken en te ploegen.

Ds. Kok: Ik mag dus de mensen aan het werk zetten?
Ds. Kersten: Ja, natuurlijk!

Ds. Kok: Lijdelijkheid is een ernstige zaak

Ds. Fraanje: *Het is niet desgenen die wil, nog desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods.* Gods volk zal een gewillig volk zijn.

Ds. Kok: Wat verstaat U onder de aanbieding van het Evangelie?

Ds. Kersten: De aanbieding van het Evangelie is:
1. De verkondiging, dat Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken
2. Het aandringen in de consciëntie om alle middelen te gebruiken die God verordineerd heeft door welke Hij zondaren wil zalig maken.
3. De waarschuwing, dat zij eeuwig verloren gaan, indien zij voortgaan en hun oordeel verzwaren door verzaking van de middelen.

Ds. Kok: Vraag aan Ds. Kersten dit op te schrijven? hetgeen geschiedt.

Ds. Kersten: Ik heb het opgeschreven, maar ik hoop, dat U niet op een woord valt. De weg naar de hemel staat niet voor ons allen open. Voor personen kun je niet zeggen, dat de weg open staat. Vanwege onze staat kun je nooit ruim genoeg zijn.

Ds. Kok: De verkiezing van bijzondere personen is geheim, de uitgestrektheid van het aanbod is in het Evangelie. Ik mag dus zeggen: "U kunt zalig worden."

Ds. Kersten: Natuurlijk! Vanwege hun staat.

Ds. Kok: Citeert oude schrijvers. Hij geeft toe, dat de weg naar de hemel in onze staat voor een ieder openstaat.

Er volgt een geschil over het pleiten. Ds. Kok moet namelijk het woord "pleiten" terugnemen.

Ds. Kok: Al kunt ge niet werken, doe toch wat ge kunt.
Tegen Ds. Kersten: U zegt het zelf in Uw schrijven over de dwaze maagden.

Iemand uit de vergadering zegt over Erskine, waar ook dit boekje ter sprake kwam: "Het geheim was het ledige vaatje, we moeten ledig zijn om door de Heere gevuld te worden. Ik twijfel of u er ooit aan ontdekt zijt geworden."

Waar Ds. Kok steeds uit oude schrijvers citeert, komt Dr. Steenblok met de opmerking: "U moet nu maar eens uit Gods Woord gaan bewijzen en niet uit de oudvaders."

Ds. Kok: Maar wat doet U in de Saambinder anders dan oudvaders citeren?
(Grote hilariteit in de vergadering, wat Ds. Fraanje tot toorn verwekt).

Hoe geheel anders is nu de houding van Ds. Fraanje dan toen de genadestaat van Ds. Kok in twijfel werd getrokken.

Ds. Kok vervolgt zijn betoog met: Ik mag pleiten als ik in het geloof ben? Al enige voorwaarde aan het pleiten verbonden wordt, dan snijdt dat het gebruik van de belofte af. Het ligt in mijn hart vast, dat U op de belofte moogt pleiten. U moogt het doen. Maar een andere vraag is: Zal de onbekeerde dat doen? Ik ben er van overtuigd, dat een onbekeerd mens uit zichzelf niet gaat pleiten.

Dr. Steenblok: Een onbekeerd mens kan niet pleiten.

Ds. Kok: Zoekt en gij zult vinden.

Ds. Kersten: Dus bidt nu maar en pleit nu maar en het komt in orde

Ds. Kok: De oudvaders leren, dat de beloften toebehoren aan allen, die in het verbond liggen.

Er wordt gezocht naar een formule, die beide partijen kan bevredigen. Deze wordt gevonden door "pleiten" te veranderen in "bidden."

In de discussie werd door Ds. Fraanje tegen Ds. Kok gezegd: "Je wint het met de oudvaders, maar mocht je het met God een verliezen!
Dertien minuten later haalde Ds. Fraanje zelf Comrie aan.

Nu komt aan de orde de zinsnede uit "Dierbare Beloften", blz. 37: Was er geen verkiezing, dan werd er niet één mens zalig, al had de Heere Jezus de zaligheid verdiend."

Ds. Kersten: Dat kan niet!

Ds. Kok: Bij wijze van spreken.

Ds. Blok bevestigt dat. Het moet dus niet letterlijk opgevat worden.

Ds. Kersten wil, dat dit herroepen wordt en Ds. Kok stemt hierin toe.

Het volgende punt handelt over: De eis van het Genadeverbond is dezelfde als de eis van het Werkverbond: *Zijt heilig, want Ik ben heilig.*

Ds. Kersten spreek dit tegen.

Ds. Kok: Waarom wordt in de Catechismus de Wet behandeld in het stuk der dankbaarheid? Ds. Kersten: Opdat zijn wandel zal zijn naar Gods Wet en tot Zijn eer.

Ds. Kok: God geeft in Christus wat Hij eist.

Ds. Kersten: De Wet is in Christus volbracht.

Ds. Kok: Maar Gods kinderen kunnen in grote slordigheid leven, daar hebben wij terdege op te letten.

Ds. Kersten: We mogen niet zeggen: Werken, werken! In de oefeningen komen we er niet. Zelfs een zondige gedachte kan ik niet overweldigen, wanneer in niet achter Christus sta.

Ds. Kok: Wijst op Hellenbroek, dat zij zowel de eisen als de beloftenissen Gods aanvaarden. Als je niet onder het geloof staat, sta je dan niet onder de eis?

Ten slotte wordt de voor Ds. Kok bevredigende aanvulling toegevoegd: "Hoewel de Wet de regel des levens blijft voor Gods kinderen."

Ten slotte wordt gesproken over de wil van Gods bevel en de wil van Gods besluit.
Ds. Kersten: Wij kunnen tegen de wil van Gods besluit nooit handelen. Zij hebben met overtreden van de wil des bevels, de wil des besluits uitgevoerd. In de overtreding volbrachten zij de wil des besluits.

Ds. Kok: Ik heb mij te houden aan de bevelende wil. God wil dat alle mensen zalig worden, zegt Calvijn.

Dr. Steenblok: De heidenen dan?

Ds. Kok: Tot hen komt het Evangelie niet.

Ds. Kersten: God heeft nooit gewild, dat alle mensen zalig worden, hoofd voor hoofd.

Ds. Kok: In God is één wil, het schijn tegenstrijdigheid. In de wil des bevels gebiedt de Heere tot bekering. Door de wil des bevels komt Hij de wil des besluits uit te voeren.

Ds. Kok: Calvijn zegt: (Ezechiël 18:23) "Dat Licht dat mateloos ons toestroomt, verblindt onze ogen, zodat wij niet nauwkeurig onderscheiden kunnen, hoe God kon willen, dat allen zalig worden en hoe Hij toch de verworpenen voor het eeuwig verderf bestemd heeft en hun ondergang wil. We moeten ons met de maat van ons verstand tevreden stellen." Ezechiël 18:23: "Zou ik enigszins lust hebben aan de dood des goddelozen? spreekt de Heere, HEERE Is het niet, als hij zich bekeert van zijn wegen, dat hij leve?
Het is niet tot krenking, maar tot verheerlijking van Gods soevereiniteit een mens gehoorzaamheid te gebieden met beloften in het werkverbond en in het genadeverbond, al lag het vast in Zijn besluit, dat het zou geschieden. Hoe kan ik vrij zijn van hun bloed, zo ik hen de zaligheid niet aanbied. Een zaak is niet goed of kwaad, omdat het vastligt in Gods besluit. Wat is naar de regel van Gods bevel, is

goed, al was het tegen Zijn besluit. Wat strijdt tegen de regel van Gods bevel is zonde, al is het in overeenstemming met Gods besluit. De Heere voert soevereine besluiten uit door Zijn soevereine bevelen.

Ds. Kok haal het voorbeeld aan, dat David een huis wilde bouwen, waarvan de Heere zegt "het is goed", terwijl het besloten was dat hij het niet zou doen!

Dr. Steenblok: Ds. Kok, als U nu zegt, God wil, dan is het goed, maar dan moogt U dat niet noemen: "Wil des bevels."

Van Woerden, Akkrum. Kunt U niet beter spreken van verborgen en geopenbaarde dingen? Want ik lees nooit van wil des bevels en van wil des besluits in de Bijbel.

Ds. Kok: stemt hier dadelijk mee in. "Ik erken wel terdege tweeërlei roeping, maar in de zin van de zaaier. Eén Evangelie valt op vier plaatsen.

Ds. Kersten heeft nu weer een zin geformuleerd, waar Ds. Kok mee instemt, waarvan de inhoud is: "Het Evangelie wordt gebracht tot allen, maar de inwendige roeping alleen tot de uitverkorenen."

Ds. Fraanje vraagt Jansen en van Beek, of zij bevredigd zijn.
Deze antwoorden: Ja.
(18.30u).

In de rondvraag vraagt Ds. Kok, hoe men staan moet tegenover het stuk in de Saambinder van 1935 en de uitspraak van de Synode in 1945.

Ds. Kersten antwoordt: Men kan noch de algemene genade, nog de particuliere genade losmaken van de Raad Gods

Ds. Kersten zegt toe eerst de punten aan Ds. Kok te zenden.

Ds. Fraanje eindigt met Ps. 119:68 en gebed.

6.5.4. De moeizame afronding.
(Ds. M. Golverdingen, om het behoud van een kerk)

Blz. 170.
Ds. Kersten moet direct na afloop van de vergadering de acht punten van overeenstemming die in Barneveld zijn bereikt, alsmede de veertien uitspraken die door ds. Kok zijn teruggenomen, hebben geformuleerd en toegezonden aan zijn Veenendaalse ambtsbroeder. Hij geeft aan het een en ander de vorm van een concept-verslag van de gehele vergadering voor De Saambinder.
Ds. Kok dient echter schriftelijk een aantal 'amendementen' in op de door ds. Kersten geformuleerde punten, die dicht bij een herroeping uitkomen van hetgeen in Barneveld is bereikt. Dit moet hebben geresulteerd in een niet meer aanvaardbare tekst ten behoeve van de notulen en het verslag in De Saambinder.
Deze ontwikkeling leidt enkele dagen na de classisvergadering tot overleg tussen ds. Kersten en dr. Steenblok, als hoofdredacteur van het kerkelijk weekblad, in de pastorie aan de Westersingel in Rotterdam. Tijdens deze bespreking blijft ds. Kersten onvermoeibaar bezig met het zoeken van oplossingen. Hij formuleert een aantal antwoorden die de moeilijkheden moeten kunnen gladstrijken. Ds. Kok moet met de gedeeltelijk herziene redactie van de punten akkoord zijn gegaan. Ds. Kersten draagt er uiteraard zorg voor dat de scriba van de classis de definitieve tekst ontvangt ten behoeve van het schrijven van de notulen van de vergadering.
Opnieuw doet zich echter een moeilijkheid voor. Kennelijk heeft men ter classis in Barneveld ook afgesproken dat ds. Kok notulen en verslag zou ondertekenen. Dat weigert de Veenendaalse predikant echter, omdat het verslag niet gelijk is aan de volledige notulen, die inmiddels door Roest zijn geredigeerd en volgens de kerkrechtelijke regel door het moderamen zullen zijn vastgesteld.
De opmerkingen van ds. De Blois, met name over het verbond der genade uit het begin van de officiële notulen en de verklaring over de aanbieding van de genade aan het slot van het stuk, komen in De Saambinder niet voor.
De vraag of dat bewust zo geschied is, laat zich niet beantwoorden door het ontbreken van bronnen. Het is mogelijk dat ds. Kersten bij het schrijven van het verslag de twee genoemde elementen heeft weggelaten, omdat hij het stuk voor het kerkelijke weekblad, dat anders twee pagina's in beslag zou hebben genomen, reeds lang genoeg vond.
Het is anderzijds duidelijk, gelet op het verloop van de classisvergadering, dat ds.
Kok met name de verklaring over de aanbieding van de genade wel van essentieel belang moet achten. Als het kerkvolk kennis neemt van de uitspraken, die hij heeft teruggenomen en van de dogmatische standpunten die hij heeft onderschreven, kan en mag daarbij een positieve uitspraak over de aanbieding van de genade, die in zijn prediking een belangrijke plaats inneemt, niet ontbreken. Zijn weigering om het verslag te ondertekenen moet daarom alleszins begrijpelijk worden genoemd. De zeer schaarse bronnen geven evenmin aan of ds. Kok zijn weigering tot ondertekening heeft uitgesproken tegenover ds. Kersten, of tegenover dr. Steenblok als hoofdredacteur van De Saambinder.
De laatste heeft, ongetwijfeld in overleg met ds. Kersten, in deze vastgelopen situatie toch diens verslag geplaatst om tegemoet te komen aan de grote behoefte aan informatie binnen de gemeenten.

De weigering van ds. Kok om het verslag te tekenen, leidt tot een nieuwe vergadering van de classis, die op **24 juni 1948** te Barneveld bijeenkomt. Ook dit keer zijn de deputaten van de drie Particuliere Synoden op uitnodiging aanwezig. Andere predikanten uit het kerkverband tonen deze keer geen belangstelling. Na de opening van de vergadering, die opnieuw wordt voorgezeten door de plaatselijke predikant, ds. Fraanje, stelt een predikant-afgevaardigde de wettigheid van de oproeping van de vergadering aan de orde. De reden is de weigering van ds. Kok om het verslag in het kerkelijk weekblad te ondertekenen, daar dit niet compleet was. 'Na alles gehoord hebbende, de toedracht, ging de Classis accoord om deze vergadering als wettig te houden.' Kennelijk heeft men de gedachte gevolgd dat ernstige problemen bij de afwikkeling van een door de classis eerder genomen besluit ertoe kunnen leiden, dat de classis opnieuw wordt samengeroepen.
Ds. Kersten betoogt dat ds. Kok ook de punten van het tweede gedeelte reeds op de classisvergadering van juni 1948 heeft overgenomen. De laatste erkent dat uiteraard. Op voorstel van de preses verklaart ds. Kok zich bereid beide stukken als één geheel te tekenen, daar alle stukken in de notulen zijn vervat.
Bij de afwerking van de agenda vindt er naar aanleiding van de notulen ook een soort heroverweging plaats van de besluiten van de classisvergadering van 1 juni. De uiterst summier gestelde notulen berichten dat de classis, 'na vele sprekers' te hebben aangehoord, unaniem tot de uitspraak komt 'om de besluiten der vorige Classis alsnog in z'n geheel onveranderd te handhaven.' Daaraan wordt toegevoegd: 'Waar alle partijen weder mee instemmen, ook de bezwaarden. Daarmede zijn de twee personen bedoeld die zich met een schrijven tot de vergadering hebben gericht.
We kunnen naar de achtergronden van de weigering van ds. Kok om het verslag in De Saambinder te tekenen slechts gissen. Kennelijk heeft hij gehoor gegeven aan tegenkrachten uit zijn gemeente, die wantrouwen hebben gezaaid ten aanzien van de bedoeling van de kerkelijke vergadering. Gezegd moet worden dat het niet opnemen in het verslag van met name de verklaring over *de aanbieding van de genade* in De Saambinder daartoe ook de nodige aanleiding heeft gegeven. Het een en ander moet in Veenendaal ruchtbaar zijn geworden, zodat er in de gemeente de nodige onrust is ontstaan.
Een voorstel ter classis om de handhaving van de genomen besluiten in een korte kanselboodschap in deze gemeente mee te delen, krijgt ieders instemming. De gehele vergadering gaat ermee akkoord dat ds. Kok zelf de mededeling zal formuleren. Hij stelt de volgende tekst voor:
Aan de Gemeente wordt bekend gemaakt dat ik de notulen zoals die afgedrukt werden en nog afgedrukt staan te worden in de Saambinder als één geheel met een volkomen hart heb overgenomen en mitsdien met leedwezen betuig, uitdrukkingen gebruikt te hebben, die niet zijn naar den Woorde Gods'
Deze benadering van ds. Kok wordt door de afgevaardigden ten zeerste gewaardeerd. De notulen spreken over 'een gulle bekentenis' en benadrukken de blijdschap van 'de ganse vergadering.'
Het is tekenend voor het verloop dat ds. Fraanje als preses direct daarna voorstelt om staande te zingen Psalm 99a: 'God Die helpt in nood, is in Sion groot.'
Daarna spreekt de preses 'ontroerd over deze verzoening en vermaande tot eendracht, eensgezindheid en waakzaamheid en voorzichtigheid en oprechtigheid.'
En ouderling Roest, die opnieuw als scriba functioneert, kan niet nalaten om de notulen met een ongebruikelijke zin te besluiten: 'Hierna verliet zichtbaar ontroerd en verblijd een ieder de vergaderplaats.'

Een week later - op 1 juli 1948 - worden de ontbrekende gedeelten van de notulen van de classisvergadering van 1 juni, samengevoegd tot één geheel, alsnog in De Saambinder gepubliceerd.

NOTULEN VAN DE CLASSIS BARNEVELD DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, GEHOUDEN OP 24 JUNI 1948 TE BARNEVELD

Artikel 1. Opening.

De vergadering werd geopend door Ds. Fraanje. Hij liet zingen Psalm 25: 4 en las Galaten 6 en ging voor in 't gebed. Hij verwelkomde de; afgevaardigden. Ook waren uitgenodigd de Deputaten Art. 49 D.K.O. van de Part. Synode Zuid, West en Oost.
De Praeses deelt mede dat dit een vervroegde spoedeisende Classis was, omtrent het leergeschil, waarover reeds de 3 Part. Synoden gehandeld. hadden, maar inzonderheid de vorige Classis met Deputaten van 1 Juni j.l. te Barneveld.
Het is een wonder dat wij mogen samenkomen, aldus de Praeses, dat de hemel ons dekt en de aarde ons draagt. Gewichtige zaken zijn er te behandelen. Mochten we naar Gods Woord handelen, in liefde, waarheid, vrede met een biddend hart. God mocht in het midden zijn om ons te vernederen tot heil van Sion, ja als de Synode te Jeruzalem, daar in liefde de zaken behandeld en ondertekend werd. Heel de wereld, Europa, .ons Vaderland en de Kerk in nood. En dat we niet tot verwoesting mochten samen zijn, maar voor God en elkander te bukken en elkander te vergeven. Gods zegen mocht op ons rusten en. in liefde te verkeren, dit is de bede van mijn hart.

En hiermede was de vergadering geopend.
Art. 2. Lastbrieven.
De lastbrieven werden nagezien. Tegenwoordig waren:

Nijkerk: A. v d. Beek en van Hil, Ouderlingen.
Veenendaal: Ds. R. Kok en Slothoom, Ouderling,
Ederveen: A. v. Schothorst en D. J. Vlastuin, Ouderlingen.
Rhenen: K. Keijman en B. Drost, Ouderlingen.
Elspeet J. v. d. Hardenherg en J. v. Asselt, Ouderlingen
Ede: G. Veen en E. v. Donkelaar, Onderlingen.
Apeldoorn: A. L. v. Laar, Ouderling en v. As, Diaken
Nunspeet: J. Reurink, Ouderling en Polinder, Diaken.
Beekbergen: M. Wilbrink en C. B. de Groot, Ouderlingen.
Wageningen: H. Slothoorn en G. Schuijlenhorgh, Ouderlingen
Scherpenzeel: B. Roest en G. Hardeman, Ouderlingen.
Barneveld: Ds. J. Fraanje en G. Apeldoorn, Ouderling.
Ermelo: v. d. Veen en v. Vliet, Ouderlingen.
Terwolde: A. Groothedde en G. M. Gerritsen, Ouderlingen.

Al de afgevaardigden waren tegenwoordig.

Van de Deputaten Art. 49 waren tegenwoordig:
Part. Synode Zuid: Ds. de Wit en Ds. Stuivenberg.
Part. Synode West: Ds. Kersten; Ds. de Blois en Ds. Ligtenberg Part. Synode Oost: Ds. Fraanje.; Ds. Blok en Ds. Verhagen. Art. 3. Moderamen.

Ds. Fraanje werd Praeses en B. Roest, Scriba.

Door één der Leraars werd gevraagd of deze Classis wettig was opgeroepen. Na alles gehoord hebbende, de toedracht, ging de Classis accoord om deze vergadering als wettig te houden.
Daarna werd door de Praeses het doel der vergadering uiteengezet. Dat op de laatste Classis overeenkomst was gekomen en verzoening geschied was omtrent de leer van Ds. Kok en partijen van bezwaar. Laatst genoemde had al de punten van bezwaar overgenomen ter vergadering, maar Ds. Kok had geweigerd de ondertekening van het stuk geplaatst in de Saambinder, omdat dit de gehele notulen niet waren.
Ds. Kersten betoogt dat Ds. Kok ook die punten reeds op de Classis overgenomen had, wat Ds. Kok erkent en bereid is op voorstel van de Praeses beide stukken als één geheel te tekenen, daar alle stukken in de notulen zijn vervat.

Art. 4. Notulen.
De notulen werden gelezen, goed gevonden en vastgesteld.

Eindelijk na vele sprekers, is er een volkomen overeenkomst gekomen, om de besluiten der vorige Classis alsnog in z'n geheel onveranderd te handhaven, waar alle partijen weder mee instemmen, ook de bezwaarden.
Het voorstel om ook dit in een korte formule dit eerstvolgende Zondag van de kansel in Veenendaal te doen aflezen vond hij allen instemming. Ds. Kok werd zelfs in de gelegenheid gesteld dit kort op te stellen, daar de ganse vergadering mede accoord ging.
Aan de Gemeente wordt bekend gemaakt dat ik de notulen zoals die afgedrukt werden én nog afgedrukt staan te werden in "de Saambinder als één geheel met een volkomen hart heb overgenomen en mitsdien met leedwezen betuig, uitdrukkingen gebruikt te hebben, die niet zijn naar de woorden Gods
Met deze gulle bekentenis is de ganse vergadering verblijd en de Praeses verzocht staande te zingen Psalm 99:2.
Daarna heeft de Praeses ontroerd gesproken over deze verzoening en vermaande tot eendracht, eensgezindheid en waakzaamheid en voorzichtigheid als oprechtigheid.

Er waren nog 2 ingezonden stukken ter tafel gekomen, die nu door het boven vermelde konden vervallen, wat betrokken personen medegedeeld werd.
Ds. de Blois werd verzocht te eindigen, die ook staande liet zingen Psalm 119:3 en al de noden in dankzegging aan des Heeren goedheid opdroeg.
Hierna verliet zichtbaar ontroerd en verblijd een ieder de vergaderplaats.

Ds. J. FRAANJE, Praeses

B. ROEST, Scriba

{Mededeling van particulier: Kok liet thuis zingen Ps. 118:6}

9. KORT VERSLAG VAN DE VERGADERING DER CLASSIS BARNEVELD VAN DE GER. GEMEENTEN, 7 OCTOBER 1948 GEHOUDEN TE BARNEVELD.

De vergadering werd geopend door Ds. Fraanje, namens de roepende kerk.
Hij verzocht te zingen Psalm 119: 55 en 56, leest 1 Thess. 1 en gaat voor in gebed.
Hij heette de afgevaardigden alsook de Deputaten naar Art. 49 D.K.O. van de Part. Synode-Oost, Ds. M. Blok en Ds. A. Verhagen, die aanwezig waren in verband met het examen van Cand. Heerschap, alsmede Ds., van de Berg en Dr. Steenblok, hartelijk welkom.
Ds. Fraanje herdacht voorts de twee leraren en ambtsdragers, die naar de eeuwige heerlijkheid zijn gegaan.
Ook werd Ds. van Stuyvenberg, voor de eerste maal als leraar in de Classis ter vergadering aanwezig, toegesproken. Dat hij voor de gemeente van Nunspeet tot rijke zegen moge zijn, alsook voor onze Classis en voor al de Ger. Gemeenten.
Ook werd Cand. Heerschap de zegen en sterkte des Heeren toegewenst, daar hij het beroep naar Wageningen heeft aangenomen, en nu op deze Classis staat geëxamineerd te worden. Dat God hem in Christus door Zijn Geest moge aangorden.
De Praeses haalt van Erskine aan, dat, als men van de ene leraar meer verwacht dan van de andere, dit voortvloeit uit een wettische geest.

Naar aanleiding van het voorgelezen Schriftgedeelte houdt de Praeses verder een nuttige rede, die hij beëindigde met de wens, dat Gods zegen mocht rusten op deze vergadering.
Uit de lastbrieven blijkt, dat alle gemeenten wettig vertegenwoordigd waren.
Vervolgens werd het moderamen samengesteld.
Ds. Kok werd Praeses en Ouderling B. Roest, Scriba.

Na vaststelling en ondertekening van de notulen der vorige vergadering werden de ingekomen stukken behandeld. Ingekomen was de acte van ontslag van Ds. van Stuyvenberg van de Classis Goes voor de Classis Barneveld, die door de Scriba voorgelezen, in orde bevonden en ondertekend werd. Ook waren de benodigde stukken betreffende Cand. Heerschap aanwezig, die mede in orde werden bevonden.
Waar er geen rapporten waren, volgde daarop het peremptoir examen van Cand. Heerschap. Hij werd onderzocht in dogmatiek en kerkrecht, waarna hij een preekvoorstel hield over Psalm 146: 5.
Het thema was: *De geloofssterkte van Gods volk.*
De tekst werd verdeeld in 3 hoofdpunten, n.l. de verwachting, het voorwerp en de rijkdom des geloofs.
Na afloop van het onderzoek werd Cand. Heerschap met algemene stemmen van de Classis en de Deputaten der Part. Synode toegelaten tot de bediening des Woords en der Sacramenten.
De Praeses deelt dit aan genoemde Broeder mede namens de Classis en wenst hem de - werking en leiding des Heiligen Geestes toe, waarna hem staande de zegenbede uit Ps. 134: 3 wordt toegezongen.

De consulentschappen worden als volgt verdeeld: Ds. van Stuyvenberg: Apeldoorn en Terwolde. Ds. Fraanje: Elspeet, Uddel en Nijkerk. Ds. Kok: Ederveen, Beekbergen en Scherpenzeel. Ds. Heerschap: Ede en Rhenen. Besloten wordt in December Kerkvisitatie te houden, wat nog nader door de leraren zal worden geregeld.
Na verder nog enige zaken behandeld en regelingen getroffen te hebben in de rondvraag, worden de onkosten verrekend en de roepende kerk voor de volgende vergadering aangewezen.
Aangewezen wordt Wageningen als roepende kerk voor de volgende vergadering, die D.V. de laatste Donderdag in Januari 1949 gehouden zal worden. Hierna sloot de Praeses de vergadering, nadat nog gezongen was Psalm 118: 7 met dankgebed.

9.1 DE KWESTIE VEENENDAAL IN DE JAREN 1948 EN 1949

VERNIEUWING EN VERWARRING Ds. M. Golverdingen, blz. 174

4.3.3 De breuk tijdens de classis in februari 1949

De behandeling van de moeilijkheden op de classis van 18 februari begon opnieuw met het voorlezen van de notulen van 2 oktober 1941 en 16 april 1942. Er bestond geen verbod om Turkesteen tot ambtsdrager te verkiezen. Kok tekende nog aan dat de gehele kerkenraad in zijn kandidaatstelling had bewilligd. Later hadden een ambtsdrager en twee leden alsnog bezwaar gemaakt. Dat deze acht ambtsdragers nu alsnog bezwaren hadden ingediend bij de kerkenraad en de classis, was in geheel strijd met de goede gang van zaken. …

Ten slotte wendde Fraanje als oudste predikant zijn geestelijk gezag aan om de tegenstelling te overbruggen. Hij deed 'een laatste voorstel waar de gehele Classis mee instemde, om Turkenstijn te bevestigen gelijk vroeger is besloten, om de zaak Turkenstijn over te geven aan Dien die rechtvaardig oordeelt. Daarna dringt andermaal met grote liefde Ds. Fraanje aan op verzoening. Aan Ds. Kok werd gevraagd of hij ten volle bereid was de hand der verzoening voor de zoveelste maal te geven, waar hij volkomen bevestigend op heeft geantwoord.

Ds. Fraanje verzocht eerst tezamen in 't gebed te gaan. Ds. Blok werd gevraagd dit te doen. De gehele Classis was aangedaan onder het afsmeken van Gods genadige verzoening'.

Na het gebed ging Kok naar de betrokken ambtsdragers om hun de hand der verzoening te reiken. Die werd echter geweigerd, omdat zij alleen verzoening wilden op voorwaarde dat Turkesteen niet bevestigd zou worden. Zij stelden dat het onmogelijk was geworden om hun ambtelijk werk in de gemeente uit te oefenen. Zij benadrukten ook dat zij de kwestie van de leer, waarmede zij zich niet verenigen konden, samenvoegden met de zaak Turkesteen, terwijl de classis deze zaken juist scheidde. Scriba Roest liet daarop bij wijze van verduidelijking in de notulen de passage volgen: 'Zij beweerden in hun brief van aanklacht dat Ds. de soevereiniteit Gods te veel verdringt en te eenzijdig preekt'.

De preses stelde nu het punt van de leer aan de orde. Er volgde een langdurige bespreking. Ds. Kok deed ten slotte een voorstel, dat in vier punten kan worden samengevat:

1. Hij verklaarde zich ten volle bereid om elke maandag elk verschil omtrent de leer met zijn kerkenraad te bespreken. 'Om in der minne daar broederlijk over te handelen in liefde'.
2. Hij was eveneens bereid om bij een diepgaand verschil het advies van de classis in te winnen.
3. Hij verklaarde zich ook van ganser harte akkoord met een voorstel uit de classis om op de kansel mee te delen, dat er overeenstemming was gekomen om in vrede samen te leven met de kerkenraad.
4. Hij wilde zich ook inzetten om de gemeente op te wekken om te allen tijd alle ambtsdragers in liefde en hoogachting te ontvangen. 'En dat we voor God en elkander de grootste zondaars mochten worden zijn en blijven.'

Maar ook dit aanbod was niet voldoende voor de briefschrijvers om hun predikant de hand der verzoening te reiken. Van Stuijvenberg, de voorzitter, bood de bezwaarde broeders nog aan om hun zaak voor te leggen aan de komende Particuliere Synode. Van die mogelijkheid wilden zij echter geen gebruikmaken. Zo bleven de bezwaarden in complot hardnekkig weigeren te verzoenen. Zij beriepen zich niet staande de

vergadering op meerdere vergaderingen, maar zeiden hun conclusies te trekken, stonden op, gaven de Leraars en scriba de hand en vertrokken'.
De vraag dringt zich op of deze hardnekkige weigering om tot verzoening te komen, alleen kan worden toegeschreven aan bezwaren tegen de prediking van Kok als zodanig. Was er bij hemzelf wel ruimte genoeg voor een gesprek? Een royaal aanbod tot communiceren kwam pas heel laat op het niveau van de classis. 'Het is bekend, dat ds. Kok aan mensen die een ander standpunt innamen dan hij in zijn kerkenraad en gemeente geen enkele ruimte toestond. Kok kon ook heersen. Daarom wilde men niet meer onder hem leven'.

4.4 De breuk in de gemeente
De breuk die op de classisvergadering zichtbaar was geworden, werkte direct door in de gemeente. Op zondag zo februari kwamen de bezwaarde ouderlingen - een zestal - niet naar de kerk. Op de kerkenraadsvergadering van maandag 21 februari - een schriftelijke uitnodiging was verzonden - waren zij evenmin aanwezig. De kerkenraad stelde vast dat de bezwaarde broeders zich niet wilden onderwerpen aan de besluiten van de meerdere vergadering en door hun gedrag grote beroering in de gemeente veroorzaakten. Men achtte het noodzakelijk dat zij bij terugkeer schuldbelijdenis voor de kerkenraad zouden afleggen. Dat diende vervolgens door middel van een kanselmededeling aan de gemeente bekend te worden gemaakt. Verder zou het advies worden ingewonnen van twee naburige gemeenten. Men koos voor Scherpenzeel en voor Nunspeet. …

4.5 De oproep van de classis in mei 1949
Het moet A. van Stuijvenberg niet zijn ontgaan dat de kerkenraad van Veenendaal zijn advies om wat minder haast te maken met het nemen van stappen in de richting van de vertrokken broeders, naast zich neer had gelegd. De ex-ouderlingen hadden inmiddels hun bezwaren tegen de gang van zaken in gemeente en classis schriftelijk verwoord en neergelegd bij de gemeente Nunspeet, die functioneerde als roepende kerk voor de volgende classisvergadering. Daarbij kwam dat de prediking van Kok in Ederveen soortgelijke tegenstellingen opriep als in Veenendaal het geval was geweest. Nunspeet en Scherpenzeel, beide betrokken als genabuurde kerken bij de ontwikkelingen in Veenendaal en Ederveen, riepen dan ook een vervroegde classisvergadering samen, die op 3 mei 1949 te Barneveld bijeenkwam. Opnieuw waren A. Verhagen en M. Blok als deputaten artikel 49 D. K. O. aanwezig. …

4.7 Het beleid van de Particuliere Synode Oost op 25 mei 1949
4.7.1 De moeizame vergadering te Barneveld.
Blz 183
Deze Synode kenmerkte zich door een moeilijk verloop. Dat begon direct bij het punt 'ingekomen stukken'. Daarbij bevond zich een schrijven van een gewezen ouderling van de gemeente Veenendaal. Ds. A. Verhagen, preses van de Synode, stelde de vraag of de brief wel kon worden behandeld. Het gaat hier immers om een man die 'met nog enkele andere gewezen ambtsdragers alsmede een bepaald getal leden afzonderlijk vergaderen tegen de vermaning der classe in, en der halve als scheurmakers behoren te worden aangemerkt en als gevolg daarvan de gemeenschap met de Gereformeerde Gemeente hebben verbroken'."
Het voorstel van de preses leidde echter niet tot een beslissing. Er ontwikkelde zich wel een 'zeer langdurige en soms onverkwikkelijke bespreking, die bij de middagmaaltijd nog niet was afgerond. Daarna begon de discussie, die soms een

'heftig' karakter droeg, opnieuw zonder dat de vergadering tot een oplossing kwam. De gang van zaken wees erop dat sympathie voor de kerkgangers in de Kegelbaan de opstelling van een behoorlijk aantal afgevaardigden kleurde.
Ten slotte viel het besluit om een synodale commissie te benoemen, die in Veenendaal de twee partijen zou gaan horen, namelijk de kerkenraad en enkele vertegenwoordigers 'van de groep welke afzonderlijk vergaderen'. De commissie kreeg als opdracht om te proberen de mensen die in de Kegelbaan te vergaderden, door vermaan terug te laten keren tot de gemeente van Veenendaal. Men werd gemachtigd de deputaten naar artikel 48 van de twee andere particuliere synoden uit te nodigen om de vergadering bij te wonen teneinde zo nodig de commissie van advies te dienen. J. van den Berg werd door de Synode tot secretaris benoemd. …

4.7.2 Het gesprek te Veenendaal op 14 juni 1949
Op dinsdag 14 juni kwam de commissie te Veenendaal bijeen om het gesprek in opdracht van de Particuliere Synode te voeren. Namens de Particuliere Synoden West en Zuid waren aanwezig de predikanten A. de Blois en C. Steenblok (West), alsmede F. J. Dieleman en W. de Wit (Zuid).
Eerst werd de kerkenraad van Veenendaal gehoord. Het verloop van de kwestie werd breedvoerig weergegeven. Daarbij werden de notulen geopend en de bescheiden die op de zaak betrekking hadden, werden overlegd. De commissie constateerde 'dat de kerkenraad volkomen ter goeder trouw gehandeld heeft in deze aangelegenheid, doch dat meer voorzichtigheid had kunnen worden betracht, en meer vermaning tot bezinning, alvorens tot afzonderlijk vergaderen zou worden overgegaan, wenselijk ware geweest. Omtrent het beëindigen van het lidmaatschap der kerk van de bezwaarden, werd door sommige commissieleden de juistheid van het handelen van de kerkenraad in twijfel getrokken'
Vervolgens kwam een tiental bezwaarden ter vergadering. Ze waren voor dit gesprek in eigen kring aangewezen en daarmee representatief voor de groep. Uit hun verklaringen bleek dat de bezwaren hoofdzakelijk gericht waren tegen de leer van ds Kok.
'Met kalmte en waardigheid werden deze bezwaren uiteengezet', zo zegt het rapport. Het is mogelijk dat zij daarbij gebruik maakten van een soort verklaring van gevoelen. Die was enkele dagen voor de Particuliere Synode aan De Wit te Middelburg 'als afgevaardigde van Zeeland' toegezonden met het verzoek om die te lezen.'
De Middelburgse predikant moet intens naar de besprekingen hebben geluisterd. Hij formuleerde na afloop negen conclusies.
De mededelingen van ds. Kok namens de kerkenraad achtte hij minder objectief dan die van de bezwaarden. …

4.8 De Generale Synode: bezinning door een commissie gevormd door alle predikanten De Generale Synode kwam te Utrecht op 28 en 29 juni 1949 bijeen. Het moderamen werd gevormd door de predikanten L. Rijksen, preses, C. Steenblok, scriba, J. van den Berg, H. Ligtenberg en ouderling J. Vermeulen. Op de tweede dag kreeg de Beslechtingkerkelijke onenigheid te Veenendaal alle aandacht.
'Over deze droeve aangelegenheid' werd in den brede gehandeld naar aanleiding van het beknopte rapport van de door de Particuliere Synode Oost ingestelde commissie. Na een weergave van de gang van zaken ter vergadering, maakte het rapport melding van de erkenning van de bezwaarden, dat de stap om afzonderlijk te vergaderen, kerkrechtelijk niet kan worden verdedigd. 'Dit erkennend, is het hun evenwel niet

mogelijk, te blijven onder of terug te keren tot de leer van Ds. Kok. Hun enige wens is, lid te blijven van de Ger. Gemeente?

… Op grond van een Bijbelwoord, dat hem is voorgekomen uit Spreuken 24:10-12, acht M. van de Ketterij zich niet meer gebonden aan de tussen de predikanten gemaakte afspraak om niet voor te gaan bij de bezwaarden in de Kegelbaan. Hij institueerde op 24 oktober 1949 zonder de toestemming van de classis en tegen het besluit van de Generale Synode in een tweede Gereformeerde Gemeente te Veenendaal.

4.14 Waardering. Blz. 199

1. Het functioneren van de plaatselijke kerkenraad in de conflictsituatie in het licht van de Dordtse Kerkorde (D. K.O.) roept vragen op. Het genoemde college hield na het vertrek van de bezwaarde ouderlingen en gemeenteleden geen rekening met de gulden regel dat de kerk met de oefening van tucht geen haast heeft, omdat ze gericht is op het welzijn van de gemeente, het behoud van de zondaar en de eer van God. Het gereformeerde kerkrecht kent in dergelijke gevallen geen snelrecht. De afzetting van de ouderlingen in Veenendaal kon zondermeer worden verdedigd met een beroep op de 'openbare scheurmaking', die in artikel 80 van de D. K. 0. wordt genoemd. Vervolgens haastte de kerkenraad zich om de afgezette ouderlingen niet langer als lid te beschouwen. Dat zelfde oordeel trof de gemeenteleden die hen waren gevolgd. De kritiek van Steenblok en A. van Stuijvenberg was dan ook terecht. Er is in zulke omstandigheden de kerkelijke weg van artikel 77 van de D.K.O., die met wijsheid moet worden gegaan. De geradicaliseerde visie van de kerkenraad, dat de afgezette ouderlingen geen appel bij de classis konden aantekenen krachtens artikel 31 van de D. K. 0. tegen het kerkenraadsbesluit, omdat zij zich zelf buiten het kerkverband hadden gesteld, vond terecht bij de meerdere vergaderingen geen weerklank.

2. Op zichzelf valt te waarderen dat de Generale Synode door het aanbod om in Overberg een gemeente te stichten de schade van de Veenendaalse kwestie zo veel mogelijk probeerde te beperken. De onderlinge verhoudingen tussen ds. Kok, zijn kerkenraad, zijn kerkelijke gemeente enerzijds en de uitgetreden broeders anderzijds waren zodanig beschadigd, dat na een werkelijke verzoening, het zeker verkieslijk was om geen herstel van de oude situatie te forceren. Het stichten van een tweede gemeente in de eigen woonplaats of in een naburige plaats kan in een ingrijpende conflictsituatie zeker behoren tot het zoeken van het goede voor Sion.

De Synode trad in dit geval echter wel in onderhandeling met mensen, die zich metterdaad al aan hun kerkelijke gemeente hadden onttrokken, eigen samenkomsten belegden, de afzetting van ambtsdragers niet erkenden, uitspraken van meerdere vergaderingen bij herhaling naast zich hadden neergelegd en geacht moesten worden zich aan scheurmakerij volgens artikel 8o van de D. K.O. te hebben schuldig gemaakt. De Synode reikte hun nu de mogelijkheid aan om een onwettige breuk te legaliseren.

Het was een keuze voor een verlegenheidsoplossing, die kerkrechtelijk eigenlijk niet door de beugel kon. Ze berustte op de overweging om Veenendaal en ds. Kok niet geheel af te vallen en op de wens om tegemoet te komen aan het gevoelen van een flink aantal synodeleden dat sympathiek stond tegenover de uitgetreden broeders. Het beleid van de Synode moet zwak en aanvechtbaar worden genoemd. Men vroeg van de bezwaarden om binnen een week op het voorstel Overberg te reageren en liet na om bij het aanbod passend beleid te ontwikkelen, zodat de bezwaarden geen inzicht kregen in een pastoraal-praktisch verantwoorde uitweg uit hun situatie.

3. De instituëring van een tweede gemeente te Veenendaal op 24 oktober 1949 door M. van de Ketterij wierp terecht veel stof op. Hij ontleende zijn vrijmoedigheid aan de tekst, die hem was voorgekomen uit Spreuken 24:10-12. Medestanders van Kok hebben toen reeds terecht gesteld dat de uitleg en de toepassing die Van de Ketterij aan deze woorden van Salomo gaf, exegetisch onhoudbaar waren en niet in overeenstemming met het werk van de Heilige Geest in zondaarsharten. Het optreden van deze predikant was in flagrante strijd met de bepalingen van de D. K. O. over de instituëring van een gemeente en het gezag van een synode. Het was ook een overtreding van het vijfde gebod van de wet des Heeren. De Heilige Geest gebruikt het Woord van God niet om 1 Korinthe 14:40 van zijn gezag te beroven. Hier was sprake van een typisch subjectivistisch handelen. Men beriep zich op een Godsspraak waarvoor alles moest wijken. De gang van zaken herinnerde aan het gevoelsmatige, gemoedelijke optreden in kerkelijke zaken, zoals dat in de tweede helft van de negentiende eeuw in de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten voorkwam. Het geestelijke gezag van personen werd belangrijker geacht dan de geschreven regel van het Woord en de daarvan afgeleide regels van de kerkorde.
4. De kwestie Veenendaal is een treffende illustratie van een zekere zwakte die inherent is aan de structuur van de D.K. 0. voor de behandeling van conflictsituaties. Wat als een plaatselijk conflict begonnen is, ontwikkelde zich in het geval Veenendaal in één jaar tijd tot een zaak
die een geheel kerkverband bezighield, verdeelde en tot een plaatselijke scheuring leidde. Dat hangt samen met het in artikel 31 omschreven recht van appel, dat een beroep op drie meerdere vergaderingen impliceert en met het functioneren van de deputaten artikel 49, die rapport uitbrengen op de Particuliere Synode over het bieden van de hand aan de classes in alle voorvallende zwarigheden. De meerdere vergaderingen moeten in een zekere zin toezien hoe het conflict zich van plaatselijk naar landelijk niveau ontwikkelt. Er is sprake van een manco in de D. K.O., die aan kerkenraden en classes onvoldoende middelen biedt om een beginnend conflict tijdig in te kaderen.
5. In het licht van de probleemstelling van dit onderzoek zijn drie theologisch bepaalde factoren van belang die de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten in 1949 hebben beïnvloed. De eerste is de breuk van de bezwaarden met het kerkverband op de classis Barneveld en met de gemeente Veenendaal. De tweede factor is het aanbod van de Synode om onder bepaalde voorwaarden een gemeente te stichten in Overberg. Dit aanbod impliceerde enerzijds een zekere erkenning van de bezwaarden en leidde anderzijds tot verontwaardiging bij de uitgetreden groepering, omdat in Overberg zaalruimte voor een gemeente van vijfhonderd zielen ontbrak. De derde factor is de stichting van een tweede gemeente te Veenendaal door ds. M. van de Ketterij zonder mandaat van de Generale Synode. Dit feit kan niet los gezien worden van het aanbod om tot gemeentevorming te komen te Overberg. Gelet op de verwevenheid met het totaal van de gebeurtenissen moet de instituëring van de tweede gemeente te Veenendaal gewaardeerd worden als een feit met boven-regionale en zelfs landelijke betekenis.
De ontwikkelingen in 1948 en 1949 gingen gepaard met twee golven van onrust, die verbonden zijn met de sociale context van de kerkgeschiedenis. In de tweede helft van 1948 was er sprake van handtekeningenacties, bezoeken aan de kerkenraad met 65 leden tegelijk, een massale weigering van jongeren om belijdenis af te leggen, weigering door de kerkenraad om een ledenvergadering te houden. De tweede golf van onrust die het gehele kerkverband trof, hing samen met het optreden van Van de Ketterij en de stichting van een tweede gemeente te Veenendaal.

10. HANDELINGEN van de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, gehouden te Utrecht op 28 en 29 Juni 1949 en van de voortgezette vergadering der Synode op 28 September 1949 te Utrecht.

ARTIKEL. 1. OPENING.
Namens de roepende kerk van Utrecht opent Ds. J. van de Berg om half elf de vergadering. Hij verzoekt te zingen Psalm 119: 17, 18, leest Lucas 18: 1-14 en gaat voor in gebed. In zijn openingswoord legt hij vooral de nadruk op de tweede gelijkenis in het voorgelezen Schriftgedeelte. Hij tekent de farizeeër en de tollenaar en wijst er op, dat het beeld van de farizeeër vertoont de natuur van de mens, die zich verhoogt, doch vernederd zal worden, en dat de gestalte van de tollenaar aanwijst de vrucht van genade uit Christus, Die Zich vernederd heeft de gestaltenis van een dienstknecht aannemend, maar verhoogd is aan des Vaders rechterhand. Uit Christus is de ware verhoging. Is nu Zijn bediening in het hart, dan wordt het levend. Gelukkig als het wonder een waar wonder wordt, dan is het ook een wonder, dat we in de kerk nog mogen dienen. De Heere geve, dat, zoals bij de tollenaar, de ware vernedering en verhoging in de vergadering uit Christus moge voortvloeien.
Hij herdenkt verder Ds. Kersten, Ds. Visser en Cand. v. Dijke, die de gemeenten ontvallen zijn, alsmede de overleden ouderlingen en diakenen.
Hij gedenkt Ds. Fraanje in zijn krankheid, heet allen hartelijk welkom en eindigt met de wens, dat de Heere in het midden moge wonen en heersen en waarmaken: *"Ai ziet, hoe goed, hoe lieflijk is 't, dat zonen, van 't zelfde huis, als broeders samenwonen."*

ARTIKEL 2. LASTBRIEVEN.
De lastbrieven worden nagezien door Ds. A. de Blois en Ds. A. van Stuyvenberg. Hieruit blijkt dat afgevaardigd zijn:
A. Van de Particuliere Synode Zuid:
Primi:
Ds. F. Dieleman
Ds. F. Mallan
Ds. W. de Wit
en de ouderlingen:
D. Hage
L. Hoekman
J. J. van Klinken
D. Kodde.
T. de Kok
Is. Lindhout
P. Slabbekoorn
G. van Velzen
Joh. van Zweden

Secundi:
P. Simons
J. v. d. Panne
C. de Visser
A. van Eck
A. Witten
J. Goudswaard A. Provoost

H. Cijsouw
A. Sanderse
A. Fierloos
J. Melse
J. C. Waverijn.

Primi:
Ds. D. L. Aangeenbrug
Ds. A. de Blois
Ds. H. Ligtenberg
Ds. L. Rijksen
Dr. C. Steenblok
Ds. Chr. v. d. Woestijne.

B. Van de Particuliere Synode West:
Secundi:
Ds. Chr. van Dam
Ds. J. Hagestein
Ds. M. v. d. Ketterij
Ds. K. de Gier
Ds. J. B. Bel
A. M. Doudeyns

en de ouderlingen:

N. W. Schreuder	A. van Hell
G. Veen	H. Termaten
H. Haasse	A. Tolbeek
A. Schreuder	P. van. Woerden
H. Goor	J. Reurink
H. Last	H. van Grol.

en de ouderlingen:
H. Bas
A. van Bochove
A. van Kranenburg G. Noorezij
J. Vermeulen
A. Versteeg

C. Van de Particuliere Synode Oost:

Primi
Ds. A. Verhagen
Ds. M. Blok
Ds. J. van de Berg
Ds. T. Dorresteyn
Ds. A. van Stuyvenberg Ds. P. Honkoop
F. de Besten J. van Beveren S. Moerman
J. Hotting
H. van Rossum H. Schreuders.
Secundi:
Ds. R. Kok

A. L. van Laar H. Rijksen
J. Verwoert
B. Roest
Ds. M. Heerschap

Van ouderling A. van. Bochove was bericht ingekomen van verhindering. Zijn plaats wordt ingenomen door zijn secundus, ouderling van Beveren.

ARTIKEL 3. MODERAMEN.
Tot praeses der Synode wordt verkozen Ds. L. Rijksen, tot scriba Dr. C. Steenblok. Als assessoren worden aangewezen Ds. J. van de Berg en Ds. H. Ligtenberg, terwijl als questor benoemd word ouderling J. Vermeulen.
Nadat het moderamen zitting heeft genomen, wordt aan de orde gesteld en besluit de Synode, dat leden der gemeenten, die geen ambtsdragers zijn, de vergadering kunnen bijwonen, behalve bij punten, die meer persoonlijk van aard zijn. Ook mag geen verslag door onbevoegden worden gedaan.

ARTIKEL 4. NOTULEN.
De notulen der vorige vergadering worden vastgesteld.

ARTIKEL 5. INGEKOMEN STUKKEN.
a. Een uitnodiging van de Gereformeerde Kerk van. Amsterdam tot bijwoning van een oecomenische Synode van Kerken van Gereformeerde Belijdenis.
Na bespreking beslist afwijzend.
b. Een schrijven van de Nationale Associatie van Evangelischen in Nederland om tot deze corporatie toe te treden. Ook hierover wordt afwijzend beschikt.
c. Een schrijven van Deputaten der Chr. Gereformeerde Kerk, ten doel hebbend een samenspreking. Ook hierop besluit de Synode niet nader in te gaan, waar zij de tijd niet rijp acht tot vruchtbare bespreking.
d. Een schrijven van de Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Amsterdam-C., waarin, deze zich in verband met de op de Part. Synode-West van 20 Mei 1948 opgelegde toepassing der censuur op een lid zijner gemeente beroept op de Generale Synode. Dit schrijven zal behandeld worden.
e. Een schrijven van een lid der Gemeente te Capelle (N. Br.), om onderzocht te worden ter toelating tot het leraarsambt. Hij zal nader gehoord worden.
f. Een schrijven van een lid der Gemeente te Andijk. Dit schrijven blijkt nog niet behandeld te zijn op de resp. mindere vergaderingen, zodat dit geval niet thuis behoort op de Synode.
g. Een schrijven van Ds. de Gier, met verzoek om een herdruk van het boekje met de voornaamste besluiten der Generale Synode, met uitbreiding tot heden. Besloten wordt de zorg hiervoor aan Dr. Steenblok op te dragen.
h. Een schrijven van de Kerkenraad der Gemeente Woerden, met verzoek om uitzending van een predikant of andere ambtsdrager voor de militairen in Indië.
Dit schrijven zal bij de behandeling der punten ter sprake komen.
i. Een brief van Ds. Lamain, waarin hij de vergadering de leiding des Heiligen Geestes toewenst, wordt in dank aanvaard en zal beantwoord worden.
j. Een schrijven van de Vereniging van Studenten in de Theol. Faculteiten in Nederland met verzoek om opnieuw in discussie te stellen of studenten in de Theologie al dan niet tot de militaire dienst behoren opgeroepen te worden. De Sy-

node handhaaft op grond van Gods Woord, dat studenten in de Theologie behoren vrijgesteld te zijn van militaire dienstplicht.

ARTIKEL 6. RAPPORTEN.
A. Rapport Deputaten bij de Hoge Overheid (Zie bijlage I).
Uit het door Ds. Kok uitgebrachte rapport blijkt, dat er sinds de laatste Generale Synode een twaalftal gemeenten geïnstitueerd zijn. Zowel bij de troonswisseling als bij de jaardagen van het Koninklijke Huis hebben de Deputaten zich in verbinding gesteld met ons Vorstenhuis met toebidding van des Heeren zegen.
In verband met klachten over de behandeling van onze dienstplichtige leden en doopleden der Gemeenten hebben Deputaten zich gewend tot de hoge instanties, waarna een bewijs van vrijstelling van vaccinatie te verkrijgen was voor onze jongens. Ondanks dit alles bleven er klachten en mochten zij, die voor repatriëring in aanmerking kwamen niet huiswaarts keren. Uit het onderzoek daarnaar bleek, dat Egypte alleen gevaccineerden vanuit Indië door hare wateren wil doen vervoeren. Zo worden telkens bezwaren voor de voeten gelegd.
Besloten wordt in deze ernstige aangelegenheid ouders of kerkenraden onder de aandacht te brengen zo spoedig mogelijk aan de Deputaten der Synode bij de Hoge. Overheid op te geven, welke jongens moeilijkheden hebben. Men dient nauwkeurig naam en toenaam, legeronderdeel, rang, enz. op te geven.
De Commissie wenst, dat er spoedig een veldprediker naar Indië gezonden wordt.
De Deputaten worden gecontinueerd.

Sluiting morgenzitting.
Hierna wordt de morgenzitting beëindigd en gaat Ds. Verhagen voor in gebed. Na de middag wordt de vergadering voortgezet. De praeses verzoekt te zingen Psalm 119: 14, waarna de verdere behandeling der rapporten volgt. Ondertussen wordt een telgram van aanhankelijkheid verzonden aan Hare Majesteit de Koningin, met gelukwens voor de jaardag van de Prins- Gemaal.

B. Rapport buitenlandse kerken. (Zie bijlage II).
De praeses, Ds. Rijksen, brengt rapport uit. Duidelijk blijkt, dat in de Gemeenten in Amerika het meeleven met onze Gemeenten groot is, zo door briefwisseling alsook door giften. De Gemeenten in Amerika bevinden zich in een toenemende bloei. Het aantal leraars werd er vermeerderd door de overkomst van Ds. Hegeman naar Paterson.
De Deputaten worden gecontinueerd en in de plaats van Ds. Kersten wordt Ds. Ligtenberg benoemd.

C. Rapport Uitwendige Zending (Zie bijlage III a en b).
Rapporteur is Ds. 'van de Berg. Uit het rapport blijkt, dat de belangstelling voor de zending gaande is. Tot dusver is echter nog geen candidaat voor het werk der zending aangetroffen. Bijbelgedeelten in het Maleis zijn verspreid geworden in Indië. De Synode besluit de Commissie toe te staan met voorzichtigheid heel de Bijbel in het Maleis ter verspreiding naar Indië op te zenden. Ds. Kok biedt het financieel verslag.
De Deputaten worden gecontinueerd. In plaats van Ds. Visser wordt Ds. Aangeenbrug benoemd.

D. Rapport Emeritering (Zie bijlage IV).

Het rapport emeritering wordt uitgebracht door Ds. Verhagen. Aan ouderling A. van. Bochove, die 25 jaar penningmeester is geweest, wordt op zijn verzoek eervol ontheffing uit deze functie verleend. Ds. Verhagen neemt zijn plaats in. Ouderling van. Bochove blijft lid van de Commissie. De Deputaten worden gecontinueerd.
Met de afhandeling van dit punt wordt de zitting van de eerste dag der vergadering beëindigd en gaat Ds. Ligtenberg voor in gebed.

E. Rapport Oorlogsslachtoffers (zie bijlage V).
Ds. Rijksen brengt het rapport uit, terwijl Ds. Verhagen het financieel verslag biedt. Aanbevolen wordt de, gemeenten op te wekken een collecte te houden ten bate van de verwoeste kerken die nog in moeilijkheden verkeren.

F. Rapport behartiging belangen militairen. (Zie bijlage VI a en b).
Rapporteur is ouderling B. Roest, terwijl Ds. Verhagen over de financiën verslag uitbrengt. De Deputaten worden gecontinueerd.

G. Rapport Stichting eigen Sanatorium (Zie bijlage VII).
Ds. van de Berg brengt het rapport uit. De Synode besluit, dat voortgegaan zal worden met de pogingen om tot een resultaat te komen. Ds. Rijksen wordt in de plaats van Ds. Kersten benoemd, terwijl de andere deputaten worden gecontinueerd.

H. Rapport Theologische School (Zie bijlage VIII a en b).
Ds. de Blois rapporteert namens de Curatoren der Theologische School terwijl Ds. Kok het financieel verslag biedt. Op voorstel van het Curatorium besluit de Synode, na brede bespreking, het gebouw aan de Westersingel 64 Rotterdam te verkopen aan de N.V. Slavenburgs Bank voor de koopsom van f 150.000,- en de oude School aan de Boezemsingel te kopen. De verdere afwikkeling dezer zaken wordt aan het Curatorium overgelaten. De Deputaten worden gecontinueerd.

ARTIKEL 7. PUNTEN VAN BEHANDELING. De punten ter behandeling van de Synode-Oost.
1. Veldprediker. De Particuliere Synode Oost verzoekt de Synode om een veldprediker naar Indië uit te zenden. Na brede bespreking besluit de Synode, gevoelend de noodzakelijkheid dezer aangelegenheid, er naar om te zien, of er iemand gevonden kan worden om als veldprediker naar Indië gezonden te worden, en stelt deze zaak in handen van de deputaten voor de verzorging der militairen.

BIDSTOND.
Aan de avond van de eerste dag der Synode gaat Ds. de Blois voor in de bidstond, sprekend over Filipp. 4: 6, 7. Handelend over het ware Godsbetrouwen, stond Ds. de Blois nader stil bij: 1. Een lieflijke vermaning; 2. Een noodzakelijke opwekking; en 3. Een rijke belofte.

Woensdag 29 Juni vangt de vergadering te 9 uur in de morgen aan. De praeses opent het samenzijn, verzoekt te zingen Psalm 84: 3, leest Fillipp. 2: 1-16 en gaat voor in gebed.
Allereerst wordt nu het lid der gemeente te Capelle (N. Br.) gelegenheid gegeven zich nader te verklaren inzake zijn roeping tot het leraarsambt. Nadat de Synode hem gehoord heeft, wordt met algemene stemmen besloten hem niet toe te laten.

Vervolg artikel 7 (punten van behandeling).
2. Boekencensuur. De Synode Oost verzoekt de Synode visitatoren te benoemen voor uit te geven preken van onze leraren. Besloten wordt daar niet toe over te gaan.
3. Ouderdomsvoorziening. Ten opzichte dezer aangelegenheid besluit de Synode zich te houden aan wat het vorige jaar op de Particuliere Synode West art. 11 en op de Particuliere Synode Zuid, art. 10, besloten is.

4. Beslechting kerkelijke onenigheid te **Veenendaal.** Over deze droeve aangelegenheid wordt in de brede gehandeld. Nadat een commissie van de Particuliere Synode Oost van een samenspreking te Veenendaal mededeling van haar bevindingen heeft gedaan, wordt vervolgens besloten eerst de bezwaarden te horen, die een lijstje van bezwaren tegen de leer van Ds. Kok inleveren en verder mondeling hun zaak toelichten. Vervolgens komt Ds. Kok aan het woord, die geruime tijd stukken uit oude Saambinders voorleest en op enkele hem gestelde vragen antwoordt.
Waar blijkt, dat de vergadering niet eenstemmig is, wordt besloten deze aangelegenheid nog eens nader te onderzoeken, waartoe een commissie wordt benoemd, die bestaat uit al de leraren, die D.V. op 8 Augustus te Utrecht zullen samenkomen en een concreet voorstel zullen indienen.

Intussen is de morgenzitting reeds beëindigd, waarbij Ds. van Stuyvenberg voorging in gebed en is de middagzitting al weer aangevangen met het zingen van Psalm 119: 72.

5. Docent. Inzake het verzoek van de Particuliere Synode Oost om een docent te benoemen in de plaats van wijlen Ds. Kersten, besluit de Synode, na toelichting van de praeses, geen nieuwe docent te benoemen. De lessen zullen gegeven worden door Dr. Steenblok en de heer van Bochove.

6. Cand. J. W. Kersten. Het geval van Cand. J. W. Kersten, die nog geen beroep aannam, wordt na bespreking vredig opgelost. De Synode besluit deze aangelegenheid in handen van het Curatorium te leggen.

7. Emeritering. Wat betreft het verzoek van de Particuliere Synode Oost om voorzieningen te treffen in verband met emeritering van hen, die niet in de volle bediening geweest zijn, met name in het geval van Cand. van Dijke, wordt besloten dat zij, die niet in de volle bediening geweest zijn, evenals ook bij hun verscheiden, de overgebleven weduwen en wezen, uit de emeriti-kas zullen worden verzorgd.

8. Saambinder. De Synode besluit, dat het besluit van de Generale Synode 1945, art. 11, onveranderd blijft.
De middagzitting wordt beëindigd. Ds. Kok gaat voor in gebed. De avondzitting wordt aangevangen met het zingen van Psalm 119: 1,. Aan de orde komen nu de punten van de Synode-West.

9. Melkleverantie en kaasmaken op Zondag. De Synode West verzoekt het oordeel der Generale Synode over het leveren van melk en het maken van kaas op de dag des Heeren. Na breedvoerige bespreking, waarin voor en tegen te berde Wordt gebracht, wordt besloten: De Synode, gehoord hebbende verschillende deskundigen, spreekt als haar oordeel uit, dat in het algemeen het leveren van melk óp de rustdag niet tot de werken der noodzakelijkheid behoort.

10. Onbevoegd publiceren van handelingen van kerkelijke vergaderingen. Aanleiding tot het verzoek om maatregelen daartegen te nemen, was het publiceren van een verslag van de classis Barneveld van 1 Juni 1948 door leden uit Veenendaal. De Synode besluit na toelichting, dat het niemand als lid der gemeente toegelaten is, hetzij zelf of door anderen bekendmaking te geven van hetgeen ter kerkelijke vergadering wordt behandeld.

11. Dienstdoen politieagent op Zondag. De Synode West verzoekt de Generale Synode in overweging te nemen de vraag of leden der Gemeenten nog wel politieagent kunnen zijn wegens dienstdoen op Zondag bij openbare vermakelijkheden. Na brede discussie besluit de Synode, hoewel betreurend de Zondagsontheiliging, dat het dienstdoen bij de politie op zichzelf niet te veroordelen is, doch het aan de consciëntie der betrokkenen wordt overgelaten en aan de onderwijzing van de kerkenraden aan de betrokkenen.
Ds. Aangeenbrug verzoekt aantekening, dat hij het met de uitspraak der Synode niet eens is.

Hierna wordt de Synode verdaagd om straks ter bestemder tijd weer bijeen te komen. Ds. van de Woestijne gaat voor in gebed.

11. Voortgezette vergadering der Generale Synode, 28 September 1949 te Utrecht.

ARTIKEL 1. OPENING.
De praeses opent de vergadering, verzoekt te zingen Psalm 60: 7, leest Rom. 12 en gaat voor in gebed. In een kort openingswoord heet hij allen hartelijk welkom. Hij gedenkt het overlijden van Ds. Fraanje en wenst, dat de Heere geve, dat in eenheid en vrede mag vergaderd en de belangen besproken worden.

ARTIKEL 2. INGEKOMEN STUKKEN.
Ingekomen waren twee brieven:
a. Een schrijven van een lid der gemeente Amsterdam in verband met de hem betreffende, te behandelen kwestie Amsterdam-C.;
b. Een schrijven van Ouderling P. van Woerden, bevattende een nader onderzoek naar de Saambinder.
Gestemd wordt vervolgens of een nader onderzoek naar De Saambinder zal worden gedaan, wat met meerderheid van stemmen wordt besloten.

ARTIKEL 3. BENOEMINGEN.
Alsnu wordt aan de orde gesteld de vervulling van de door het overlijden van Ds. Fraanje ontstane vacatures.
Tot Curator der Theol. School wordt verkozen Ds. F. Mallan. Tolt Deputaat in de Commissie eigen Sanatorium wordt benoemd Ds. Verhagen. De Deputaten dezer Commissie zijn thans: Ds. J. van de Berg, Ds. L. Rijksen en Ds. A. Verhagen.
Tot Deputaat Buitenlandse Kerken wordt benoemd: Dr. C. Steenblok. De Deputaten Buitenlandse Kerken zijn thans: Ds. H. Ligtenberg, Ds. L. Rijksen en Dr. C. Steenblok.

ARTIKEL 4. **VOORTZETTING VAN DE PUNTEN DER AGENDA.**

12. Emigratie Canada. De Synode West verzoekt de Generale Synode de kerkelijke regeling van de emigratie naar Canada nader vast te stellen. De heer J. Fraanje wordt in de gelegenheid gesteld een verslag uit te brengen. De Synode bevestigt de Commissie en voegt er de Deputaten Buitenlandse Kerken aan toe, zodat de Commissie thans bestaat uit: Ds. J. B. Bel, Ds. H. Ligtenberg, Ds. L. Rijksen, Dr. C. Steenblok, ouderling J. Vermeulen en J. Fraanje. Ook wordt de Commissie bevoegdheid gegeven, niet alleen vergoeding voor onkosten, maar ook voor werkzaamheden te geven aan J. Fraanje.

13. Wijziging afvaardiging. Besloten wordt, dat het aantal afgevaardigden uit elke Particuliere Synode ongewijzigd blijft.

14. Kwestie Amsterdam-C. De kerkenraad van Amsterdam-C. beroept zich van het besluit der Particuliere Synode West van 20 Mei 1948 op de Generale Synode. De Synode West had het besluit der Classis Amsterdam bevestigd, het lid der gemeente te Amsterdam in het ongelijk gesteld en de Kerkenraad van Amsterdam opgedragen uitvoering te geven aan het besluit der Classis. Breedvoerig wordt over deze zaak gediscussieerd, waarbij de Kerkenraad van Amsterdam zijn bezwaren uitspreekt en het standpunt van de Synode West wordt toegelicht.

Inmiddels is het middag geworden en wordt de vergadering voor de maaltijd geschorst en gaat Ds. Ligtenberg voor in gebed.

Te ongeveer half twee wordt de vergadering heropend met het zingen van Psalm 119: 72, en de behandeling der zaak Amsterdam-C. voortgezet.

Ouderling van Beveren leest voor al wat op de vergaderingen der Classis en Particuliere Synode-West alsmede wat op de vergadering met de Deputaten der Synode West verhandeld is, waarna de Synode ten slotte met grote meerderheid van stemmen besluit om het besluit van de Particuliere Synode West te handhaven. Aan het verzoek van de Kerkenraad van Amsterdam-C. om gronden voor het besluit toe te zenden zal worden voldaan.

15. De onenigheid te Veenendaal.
Thans wordt de kerkelijke verdeeldheid te Veenendaal verder behandeld. Ds. de Gier brengt rapport uit van de vergadering der predikanten van 6 September j.l., met het advies om met elkander te verenigen en alles te vergeven en te vergeten. Een tweede rapport wordt uitgebracht door Ds. de Wit, namens de drie leraren, die door de predikantenvergadering waren afgevaardigd om met de bezwaarden te spreken. Dit rapport meldt, dat er geen overeenstemming is bereikt. Een brede bespreking volgt, waarna ten slokte het voorstel gedaan wordt om de bezwaarden door een naburige kerkenraad gelegenheid te geven tot instituëring ener eigen gemeente te Renswoude. Dit voorstel wordt in stemming gebracht en met grote meerderheid van stemmen aanvaard. Daarna worden er verschillende voorstellen gedaan. Niet in de gemeente Renswoude, zoals eerst aangewezen was, maar in Overberg op 4 à 5 km. afstand van het kerkgebouw te Veenendaal zal de kerk gebouwd worden. Ook zal een schrijven van 26 April teruggenomen moeten worden. De bezwaarden kunnen dan voorlopig in een naburige gemeente laten dopen, enz. en met de instituëring wachten tot zij een eigen kerkgebouw hebben.
Dit alles is de bezwaarden, nadat zij binnen geroepen zijn, medegedeeld, en dat zij hun antwoord binnen een week aan de scriba zouden kunnen zenden, waarop door hen geantwoord is, dat zij mededeling er van zouden doen op hun vergadering.

16. De Saambinder.
Ten slotte wordt nog over de Saambinder gehandeld. Het voorstel was een gehele reorganisatie in te voeren. Na bespreking wordt besloten, dat de redactie ongewijzigd blijft, doch wat de financiële zijde betreft, wordt een commissie van toezicht en controle benoemd, die verslag van de financiële toestand uit zal brengen, terwijl het overschot voor de emeriti-kas zal worden bestemd. In deze Commissie van vier worden benoemd: Ds. H. Ligtenberg, Ds. A. Verhagen, ouderling J. van Beveren en ouderling G. Veen.

ARTIKEL 5. VERREKENING ONKOSTEN. Elke Synode betaalt f 1000.-.

ARTIKEL 6. ROEPENDE KERK.
Als samenroepende kerk voor de volgende vergadering in Juni 1952 word de Haag aangewezen. Plaats van vergaderen zal Utrecht zijn.

ARTIKEL 7. SLUITING.

De praeses dankt de vergadering en wijst er op, dat vijanden op de loer liggen. De Heere beware voor verwatering. De wacht dient dubbel bij het beginsel gehouden te worden, en we dienen de geesten des tijDs. te onderscheiden. Met de bede, dat de Heere Zijn zegen geve in de ambtelijke weg en Zich ontferme over onze Gemeenten sluit de praeses de vergadering, waarna Ds. de Blois eindigt met gebed.

Ds. L. RIJKSEN, Praeses. Dr. C. STEENBLOK, Scriba.
Ds. J. VAN de BERG]
Ds. H. LIGTENBERG BERG] Assessoren

Bijlage I.
RAPPORT DEPUTATEN BIJ DE HOGE OVERHEID.
Namens de Minister van Justitie heeft de Secretaris-Generaal ons bericht, dat twaalf gemeenten zijn ingeschreven op de lijst der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, die bij de Hoge Overheid bekend zijn, volgens de wet van 1853 met de hierop volgende nummers, waarvan de betrokken kerkenraden kennis is gegeven.

Opmerking.
Wanneer een gemeente geïnstitueerd wordt, dan moet hiervan geen kennis gegeven worden aan Hare Majesteit de Koningin door de kerkenraad die de gemeente institueert, maar door die der geïnstitueerde gemeente. De kerkenraad van de nieuwe gemeente kan dit doen in overleg met de deputaten bij de Hoge Overheid.
Troonwisseling.
Toen Koningin. Wilhelmina afstand deed van de troon, waarop Hare Majesteit door Gods goedheid vijftig jaren heeft mogen regeren over ons volk en Prinses Juliana tot Koningin bij de gratie Gods gekroond werd, hebben uw deputaten na deze gewichtige gebeurtenissen het Vorstenhuis des Heeren zegen toegewenst, wat door Prinses Wilhelmina en door onze Koningin Juliana gewaardeerd werd.
Niet alleen bij de troonsbestijging van. Hare Majesteit, maar ook bij de vermeerdering der jaren werd het Vorstenhuis des Heeren zegen toegebeden. Dat het doorluchtige Huis van Oranje met een volkomen hart mocht buigen onder het gezag van. Gods Woord, tot verheerlijking van de Heere en tot een voorbeeld voor ons volk, kan nooit genoeg de bede zijn van de Gemeente des Heeren.

Klachten.
Vele klachten zijn bij uw deputaten binnen gekomen over de behandeling van onze dienstplichtige leden en doopleden omtrent de vaccinatie en het reizen op de dag des Heeren. Hierover zijn verschillende requesten verzonden aan de Minister van Oorlog, die ons daarna in verbinding heeft gesteld met de Inspecteur van de Geneeskundige dienst der Koninklijke Landmacht. Hoewel de Minister alsmede de Inspecteur, blijken van welwillendheid gaven, kwamen de klachten nog regelmatig binnen, waaruit ons bleek, dat de oorzaak hiervan lag bij de veldpredikers, daar de legerleiding de gemoedsbezwaarden in beproeving stelden bij de veldpredikers, die daarin dikwijls onbarmhartig waren. Daar de legerleiding zelf weinig afweet van gemoedsbezwaren en verschillende personen zonder gemoedsbezwaar te hebben, de vaccinatie weigerden, dacht men veilig te gaan dit aan de veldpredikers over te geven,. die blijk gaven van meer rekening te houden met de gevechtswaarde van het leger dan met de gemoedsbezwaren van onze jongens.

Hierom hebben uw deputaten het noodzakelijk geacht zich in verbinding te stellen met Kolonel A. T. W. de Kluis, de Hoofdlegerpredikant. Als vrucht van de besprekingen, die met Kolonel de Kluis mochten gehouden worden, hebben onze jongens nu een bewijs, dat geldig is bij de legerleiding voor gemoedsbezwaarden, wat hun tegelijkertijd verplichte zich in elk opzicht daarnaar te gedragen. Met de hulp der Synodale Commissie, die de geestelijke belangen van onze jongens hier en elders behartigt, zijn deze stukken verzonden, nadat zij door de betrokken kerkenraad, consulent en deputaten getekend waren.
Nadat deze zaken waren afgewikkeld, werden uw deputaten op een Zaterdagavond om elf uur namens de Minister van Oorlog opgebeld daar een pokkenepidemie was uitgebroken, om in verband daarmede de grote verantwoordelijkheid van het dteunen der niet-gevaccineerden ons op het hart te binden, waarom wij de daaropvolgende Maandag in vergadering met de Synodale Commissie bijeen geweest zijn ten einde de Minister van antwoord te dienen. Per telegram is Zijn Excellentie geantwoord, dat het geloof in Gods voorzienighied niet verdrongen mocht worden door zijn zorg voor de gevechtswaarde der troepen, hoewel dat door ons zeer gewaardeerd wordt.
Ofschoon onze jongens een dankbaar gebruik maken van de regelingen die met de Hoge Overheid zijn getroffen, komen er toch nog klachten binnen, daar sommigen met hun repatriërende kameraden niet scheep mogen gaan, daar zij niet gevaccineerd zijn, wat hard voor hen is. Hierover is door uw deputaten met de Inspecteur gesproken, die ons vertelde, dat alleen gevaccineerde mensen toegelaten worden op de Egyptische wateren en zo is het weer door de macht van Egypte, dat Israël weleer niet liet trekken naar het land hunner vaderen, waarom onze jongens met die schepen niet mogen vertrekken naar hun Vaderland. De Heere dankende voor de verlichting die Hij gaf, mocht ons gebed des te inniger worden om met de Heere de bezwaren die bleven te overwinnen.

Veldprediker.
Het bedroeft onze jongens, dat de Synode nog geen veldprediker heeft benoemd, daar zij snakken naar meer geestelijke verzorging. Al is het niet mogelijk, dat één veldprediker alle jongens kan bereiken, zo zou het toch allen weldadig aandoen zo er één werd aangewezen, want zij gunnen het elkander. Dat de grote verantwoordelijkheid tegenover onze jonge mensen dermate mocht drukken, zodat nog dit jaar een veldprediker door u werd uitgezonden naar het verre Oosten, tot hun bemoediging is de wens van uw deputaten.
Met de innige wens, dat hieraan spoedig voldaan zal worden, stellen uw deputaten bij de Hoge Overheid hun mandaat in handen der Synode.
Ds. R. KOK

Bijlage VIIIa.
RAPPORT VAN DE CURATOREN DER **THEOLOGISCHE SCHOOL** VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND
Aan de Generale Synode der Gereformeerde Gem. in Nederland, vergaderd te Utrecht 28 en 29 Juni 1949. Weleerw. en Eerw. broeders,
Dit rapport betreft het tijdvak van 1947 tot 1949.
Curatoren zijn Ds. Fraanje, Ds. Ligtenberg, Ds. Kok, Ds. v. Stuyvenberg, Ds. Rijksen, Ds. de Blois en de ouderlingen A. v. Bochove, H. Bas en Joh. de Kok.
Docenten zijn: Dr. Steenblok en de heer A. v. Bochove Az. Studenten zijn: A. Vergunst, G. Zwerus, H. v. Gilst, L. Kieboom, T. Cabaret, L. Vogelaar en W. Hage. De eerste drie hebben consent om te proponeren.

De school heeft een zeer groot verlies geleden, doordat haar docent Ds. G. H. Kersten op 6 Sept. '48 van de strijdende in de triomferende kerk is overgegaan. Zijn gemis wordt ook in de Theologische School pijnlijk gevoeld.
In zijn plaats heeft het Curatorium ***geen andere docent benoemd*** maar wacht de beslissing af van de Generale Synode.
Candidaat Joh. v. Dijke heeft met vrucht de lessen gevolgd, werd na enige tijd geproponeerd te hebben, beroepbaar gesteld, heeft het beroep naar Tholen aangenomen, maar kon helaas in het ambt niet worden bevestigd, omdat hij op 10 Dec.. '48 het tijdelijke met het eeuwige moest verwisselen, een teleurgestelde Gemeente en een bedroefde Weduwe met twaalf kinderen achterlatend.
De voorzitter van het Curatorium, Ds. Fraanje, werd door een ernstige ziekte aangetast en is nog niet in staat zijn ambtelijke werk te verrichten.
Door zwakte en ouderdom van de Scriba, br. A. van Bochove, neemt Ds. de Blois zijn functie waar. (Ds. Ligtenberg is tijdelijk Voorzitter) .
De toelatings- zowel als de overgangsexamens hadden elk jaar geregeld plaats.
Op 12 Juni 1947 deden de studenten M. v. d. Ketterij, C. Hegeman, Chr. van Dam en W. de Wit eindexamen en werden beroepbaar gesteld. M. v. d. Ketterij nam een beroep aan naar Vlaardingen, C. Hegeman naar Paterson U.S.A., Chr. v. Dam naar Werkendam en W. de Wit naar Middelburg.
Op 2 September 1947 werd L. Kieboom uit Barneveld toegelaten tot onze school en op 17 Juni 1948 L. Vogelaar uit Amsterdam, W. Hage uit de Haag en T. Cabaret uit Rotterdam-Zuid.
Op 18 Juni 1948 werd eindexamen afgelegd door M. Heerschap, K. de Gier, F. J. Dieleman, Joh. Hagestein, J. W. Kersten, F. Mallan en Joh. v. Dijke.
Bovengenoemde broeders werden beroepbaar gesteld en in verschillende gemeenten in het ambt bevestigd, behalve Joh. v. Dijke, die op 10 Dec. '48 overleed en J. W. Kersten, die, hoewel vaak beroepen, nog geen beroep heeft aangenomen.
Na ernstig vermaand te zijn door de voorzitter heeft het Curatorium zijn preekconsent op 1 Febr. 1949 ingetrokken.
Op haar vergadering van 4 April heeft het Curatorium besloten, in verband met de moeilijkheden betreffende de zaak cand. J. W. Kersten, de grootst mogelijke soepelheid te betrachten en hem alsnog preekconsent te verlenen totdat de Generale Synode deze zaak zal hebben opgelost.
Wijlen Mevrouw. Wed. Ds. Barth heeft gelegateerd f 100.- voor de opleiding en f 100,.- voor de School.
Het Curatorium besloot om de onderscheiding Theol. School en Opleiding te doen vervallen.
De penningmeester Ds. R. Kok te Veenendaal heeft het beheer van alle ingekomen en inkomende gelden.
Op 4 Januari 1949 heeft het Curatorium een verzoek om een gedeelte van het Schoolgebouw te verhuren, afgewezen.
Maandag 4 April werd met meerderheid van stemmen besloten, behoudens goedkeuring van de Generale Synode, het Schoolgebouw Westersingel 64, Rotterdam, te verkopen aan de N.V. Slavenburgs Bank, koopsom f 150.000,-. Aan de eventuele verkoop zijn de volgende voorwaarden verbonden. Het gebouw mag niet worden gebruikt door roomse instelling of Verzekeringsbank. Transport en tijd van aanvaarden later te bepalen.
Het Curatorium heeft contact gezocht met de Kerkenraad Boezemsingel om bij verkoop van het Schoolgebouw de Theol. School aan de Boezemsingel terug te kopen.

Zodoende hebben de Gereformeerde Gemeenten in Nederland voor de opleiding der a.s. dienaren des Woords een vast en centraal punt.
Inmiddels heeft de Kerkenraad van de Gereformeerde Gem. Boezemsingel een pand gekocht voor de ouden van dagen, zodat de Pastorie en het oude schoolgebouw weer in gebruik zouden genomen kunnen worden.
Het Curatorium vergaderde 23 en 24 Juni j.l. Van de negen candidaten die zich hebben aangemeld om onderzocht te worden heeft het Curatorium acht candidaten moeten afwijzen en A. F. Honkoop uit de Haag toegelaten tot de lessen aan de Theol. School. De studenten Zwerus ,Vergunst, van Gilst, Kieboom, Cabaret, Hage en Vogelaar hebben met gunstig gevolg en tot volle tevredenheid van het Curatorium examen afgelegd en zijn allen bevorderd.
Student Kieboom zal spoedig worden uitgezonden om een stichtelijk Woord te spreken.
Met de bede, dat de Heere onze Theologische School gedenke, stellen Deputaten hun mandaat in handen der Synode.

Bijlage VIIIb.
Aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland.
De Rapporteur, Ds. A. DE BLOIS.
Weleerwaarde Heren,
Het bijgaande overzicht van de financiële middelen der Theologische School behoeft de volgende toelichting.
Oorspronkelijk waren er drie kasadministraties, n.l. één van de gelden der opleiding beheerd door Ds. R. Kok, en van gelden der opleiding onder Ds. G. H. Kersten en één van gelden der school eveneens onder Ds. G. H. Kersten.
Na het overlijden van Ds. Kersten zijn deze drie kassen tot één kas verenigd onder Ds. R. Kok. U heeft thans een overzicht van alle middelen, baten en lasten der school.
Ik heb de verschillende administraties gecontroleerd en accoord bevonden.
Hoogachtend,
Uw dw.
(w. g.) D. M. VAN LEUSDEN

Tussen 24 oktober 1949 en 11 januari 1950 voltrokken zich 3 nieuwe ontwikkelingen:

1. Het bijeenroepen op 21 november 1949 door het Curatorium van een buitengewone generale synode;
2. Het indienen van een aanklacht tegen ds. R. Kok in verband met het gevaar van het afglijden in de leer door de classis Dordrecht op 6 december 1949;
3. Het bijeenkomen van een ouderlingenconferentie in verband met de kerkelijke situatie op 14 december 1949.

12. HANDELINGEN VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, GEHOUDEN OP 11 EN 12 JANUARI 1950 TE UTRECHT

Aan de vooravond van de Synode werd een bidstond gehouden, welke geleid werd door Ds. L. Rijksen van Leiden. Sprekende uit Eféze 1: 17 en 18, bepaalde hij zijn gehoor bij: "De smeking om schenking van de Geest der wijsheid en der openbaring Gods" Daarin nader lettende op: le. de bron; 2e. het oogmerk; 3e. de erfenis.

Artikel 1 Opening

Namens de roepende kerk van 's Gravenhage opent Ds. L. Rijksen van Leiden om 10 uur de vergadering. Gezongen wordt Psalm 85: 2, gelezen Klaagliederen 3: 25-50, waarna de tijdelijke praeses voorgaat in gebed.

Naar aanleiding van het gelezen Schriftgedeelte wijst de tijdelijke praeses op de nood der tijden,- waarin niet alleen land en volk, doch ook, en wel inzonderheid, de kerk verkeert. Ernstvolle omstandigheden brengen ons tezamen en noopten deze Synode vervroegd bijeen te roepen. Het is noodzakelijk te betrachten dat, waartoe Jeremia opriep in het 40ste en 41ste vers van het gelezen gedeelte, zeggende: "Laat ons onze wegen onderzoeken en doorzoeken, en laat ons wederkeren tot de Heere. Laat ons onze harten opheffen, mitsgaders de handen, tot God in de hemel."

Met de wens, dat de Heere de bediening van Zijn -Geest rijkelijk verlene aan de te verkiezen praeses, alsook aan de afgevaardigde predikanten en ouderlingen, opdat zowel de besprekingen als de te nemen besluiten mogen zijn in Zijn gunst en tot Zijn eer en welzijn der kerk, verklaart hij de Synode voor geopend.

Artikel 2 Lastbrieven

De lastbrieven worden onderzocht door Ds. 3. van de Berg, Ds. L. Rijksen en Ds. A. Verhagen. Hieruit blijkt, dat afgevaardigd zijn:

Artikel 3

PARTICULIERE SYNODE ZUID

Primi:
Ds. J. B. Bel
Ds. F. J. Dieleman
Ds. F. Mallan
Ds. W. de Wit
Ouderling D. Hage Ouderling L. Hoekman Ouderling J. J. van Klinken Ouderling D. Kodde Ouderling J. de Kok Ouderling P. Slabbekoorn Ouderling G. van Velzen Ouderling J. van Zweden

Secundi:
Ouderlingen:
P. Simons
A. Witte
Iz. Lindhout
C. de Visser
J. van der Panne
J. Melse
J. Goudswaard

A. Provoost
H. Cijsouw
M. de Leeuw
J. Geluk
A. van Eck

PARTICULIERE SYNODE WEST

Primi:
Ds. D. L. Aangeenbrug
Ds. H. Ligtenberg
Ds. M. v. d. Ketterij
Ds. L. Rijksen
Dr. C. Steenblok
Ds. Chr. v. d. Woestijne
Ouderling H. Bas. Ouderling A. M. Doudeyns. Ouderling J. Vermeulen Hzn. Ouderling A. Versteeg. Ouderling P. Flipse. Ouderling P. F. de Besten

Secundi:
Ds. Chr. van Dam
Ds. A. de Blois
Ds. J. Hagestein
Ds. K. de Gier
Ds. M. Blok
Ouderling A. van Kranenburg Ouderling G. Noordzij Ouderling J. Hotting Ouderling G. Tanger Ouderling F. W. van Geest Ouderling D. C. v. Oostende Ouderling J. Vreugdenhil

PARTICULIERE SYNODE OOST

Primi:
Ds. P. Honkoop
Ds. A. Verhagen
Ds. T. Dorresteyn
Ds. A. van Stuyvenberg
Ds. M. Heerschap
Ds. J. van de Berg
Ouderling N. W. Schreuder Ouderling A. Schreuder Ouderling H. Last Ouderling L. van Laar Ouderling H. Haasse Ouderling H. Goor

Secundi:
Ouderling P. van Woerden
Ouderling
J. van Putten
Ds. R. Kok
Ouderling J. van Hardenberg
Ouderling D. de Besten
Ouderling H. Rijksen
Ouderling A. van Hell.
Ouderling B. Roest

Ouderling A. Folbert
Ouderling M. Wilbrink
Ouderling G. Ligtenberg
Ouderling A. de Jong

Allen blijken tegenwoordig te zijn.

Artikel 3
Moderamen
Tot praeses wordt gekozen Ds. D. L. Aangeenbrug, tot scriba wordt aangewezen Ds. L. Rijksen; tot assessoren worden verkozen Ds. H. Ligtenberg en Ds. Chr. van de Woestijne; tot quaestor wordt aangewezen ouderling J. Vermeulen, terwijl, tijdens de behandeling der notulen, als 2e scriba wordt toegevoegd ouderling D. Kodde.
De praeses vangt zijn taak aan met het wijzen op het gewichtvolle waartoe hij is geroepen; maar niet alleen hij, maar ook de Synode; zich aansluitende bij het gesprokene door de tijdelijke praeses.

Artikel 4
Notulen
De notulen van de voortgezette vergadering van de Generale Synode op 28 September 1949 worden behandeld. Besloten wordt de volgende wijzigingen aan te brengen, op te nemen in deze notulen: In artikel 4, onder 15, vervallen de woorden: "te Renswoude."
In artikel 4, onder 16, abusievelijk genummerd 15" wordt in plaats van de woorden "toezicht en controle", gelezen: "administratie." Behoudens deze veranderingen worden de notulen vastgesteld zoals die zijn afgedrukt.

Artikel 5
Ingekomen stukken
a. Een brief van C. J. Segers te Lisse.
Aangezien die brief niet op kerkrechtelijke wijze is ingekomen, wordt die niet in behandeling genomen.
b. Een schrijven van de Synode van de Christelijk Gereformeerde Kerken, als antwoord op het volgens het besluit van de Generale Synode van 28 en 29 Juni 1949, artikel 5, onder c, gezonden schrijven van 5 Juli 1949, dat de tijd voor samenspreking nog niet rijp geacht werd.
Besloten wordt hen te verwijzen naar het vorige schrijven, met de mededeling, dat uit "De Wekker" wel blijkt, dat zij de verschillen weten.

6. Rapport van de Synodale Commissie voor "De Saambinder"
(Zie bijlage 1)
Na uitvoerige besprekingen, waarin Dr. Steenblok mededeelt niet bereid te zijn het hoofdredacteurschap te blijven voeren als het besluit van de vorige Generale Synode om de administratie door de ingestelde Commissie te doen voeren, gehandhaafd blijft, wordt besloten het genomen besluit te handhaven.
Dr. Steenblok bedankt als hoofdredacteur van "De Saambinder."
Besloten wordt het hoofdredacteurschap op te dragen aan Ds. L. Rijksen. Deze verklaart zich daartoe bereid, de hulp van de andere predikanten inroepende.

Tijdens de behandeling van artikel 6 wordt de morgenzitting gesloten en vraagt ouderling de Kok een zegen voor de vergadering en de maaltijd, welke genuttigd staat te worden.
Na de maaltijd eindigt Ds. Mallan, nadat een gedeelte van Gods Woord is gelezen, met dankgebed.
Bij de heropening van de vergadering wordt gezongen Psalm 25: 7.

Artikel 7
Punten van behandeling
a. De Particuliere Synode West betreurt en keurt af de uitgave van het hoekje van Ds. R. Kok te Veenendaal, getiteld: ***"Het aanbod van Gods genade",*** uitgegeven in 1949 bij de drukkerij C. Stolp te Scherpenzeel.

1e. Vereenzelviging van aanbieding en belofte der zaligheid aan allen, met alle gevolgen daarvan; en daardoor verwaarlozing van krachtdadige roeping en wederbarende werking, waardoor de levendmaking geschiedt, zie pag. 11.
Deze voorstelling is reeds herroepen. Zie notulen van Classis Barneveld, van de vergadering van 1 Juni 1948, pag. 7, punt 5.

2. Verwarde voorstelling inzake het gebruik van Wet en Evangelie in de uitwendige roeping en prediking, en daardoor verwaarlozing van de leer der drie stukken, ellende, verlossing en dankbaarheid (zie pag. 14 en 15); alsook van het plaatsmakend werk, de toeleidende wegen en de bevindelijke gangen.

3e. Verwarde verbondsbeschouwing, voor zover die naar voren komt. In feite is deze bij hem, dat alle gedoopten de toezegging gedaan wordt, zodat allen in het genadeverbond zijn. Toch is de onherborene volgens hem onder de wet, maar dan wordt hij ook met een wettische eis bij hem aangezet, om in de weg van een verkapt werkverbond te geloven, in plaats dat hij uit de eis, als element uit de wet, als kenbron der ellende, ontdekt wordt aan de staat van zijn ellende (zie pag. 11-14 en 15).

De Particuliere Synode West verzoekt de Generale Synode inzake bovengenoemde punten zulk een beslissing te nemen, dat verder afglijden van de leer, die in de Heilige Schrift en in de Drie Formulieren van Enigheid vervat is, zal voorkomen worden.
De vraag wordt gesteld en behandeld of deze zaak op wetttige wijze ter Synode is gebracht.
Op de vraag van de praeses, of zij, die menen, dat de zaak niet kerkrechtelijk ter Synode gebracht is, willen opstaan, blijkt niemand der afgevaardigden op te staan, zodat besloten is, dat de behandeling kan plaats hebben.

Een ouderling van de Kerkenraad van Veenendaal (oude gemeente) protesteert namens die Kerkenraad, dat deze zaak wordt behandeld vóór de zaak van de instituëring der nieuwe gemeente te Veenendaal door Ds. M. van de Ketterij.
De praeses antwoordt, dat niet hij, maar de roepende kerk de agenda zo heeft samengesteld en wil zich daar aan houden.
Een uitvoerige bespreking wordt over het punt gehouden, waarin Ds. R. Kok gelegenheid krijgt zijn standpunt te verdedigen en nader te verklaren.
Sluiting van de zitting op de eerste dag.

Nadat besloten is de vergadering op 12 Januari 1950 des morgens om 9 uur voort te zetten, wordt samen gezongen Psalm 25: 2 en gaat de praeses voor in gebed.

Voortzetting op 12 Januari 1950.

Ds. A. van Stuyvenberg, door ambtsbezigheden verhinderd, wordt vervangen door zijn secundus, ouderling j. van Hardenberg.
De praeses verzoekt samen te zingen Psalm 84: 3, leest Psalm 5, gaat voor in gebed en heet de aanwezigen opnieuw welkom. Hij wijst op het wonder, dat wij nog mogen samenkomen; de verantwoordelijkheid, die op de ambtsdragers rust; uit de wens, dat God bekwaamheid schenken mocht om te mogen doen wat Hem welbehaaglijk is; hoopt, dat God ons vóór alles bewaren mocht voor alles, wat wij niet voor Zijn aangezicht kunnen verantwoorden.
Aan hen, die geen lid of dooplid van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland zijn, wordt nogmaals de eis gesteld de vergadering te verlaten.

De besprekingen over punt 7, onder a, worden voortgezet.
Ds. R. Kok verklaart, dat het voor hem vaststaat, dat de beloften gelijk staan met de aanbieding van het Evangelie.
Ook anderen verklaren zich nader, echter, zonder uitzondering, tegen hetgeen wat Ds. Kok stelt.
De praeses stelt Ds. Kok de vraag: "Neemt u uw woorden terug?"
Ds. Kok zegt die niet te willen terugnemen, maar te willen bevestigen.
Onderscheidene leraren vermanen Ds. Kok, smeken hem toch niet vast te houden aan wat niet is volgens de Woorde Gods
Ds. Kok zegt zijn stellingen te willen bevestigen, omdat hij meent, dat God het zo in Zijn Woord zegt.

De praeses stelt voor Ds. Kok voor een half jaar te schorsen en een commissie te benoemen ter afwikkeling van de daaruit voortspruitende aangelegenheden.
Met algemene stemmen wordt besloten Ds. Kok voor zes maanden te schorsen, omdat hij vasthoudt aan de reeds eerder gebleken leergeschillen, onder meer: *de vereenzelviging van de beloften met het aanbod der genade.*

De praeses vraagt de kerkenraad van Veenendaal (oude gemeente) zich uit te spreken of zij achter Ds. Kok staat, ja dan neen.
Eén der ouderlingen zegt niet namens de kerkenraad te kunnen spreken. De praeses vermaant hem, aangezien hij dat de vorige dag wel deed.
Ds. Kok verlaat met zijn kerkenraad de vergadering, na de praeses te hebben gegroet.

Vervolgens wordt met algemene stemmen besloten een commissie te benoemen ter afwikkeling van de zaken te Veenendaal, uit die schorsing voortvloeiende, en om daarin te benoemen: Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. J. van de Berg, Ds. T. Dorresteyn, Ds. H. Ligtenberg, Ds. L. Rijksen, Dr. C. Steenblok, Ds. A. Verhagen, Ds. Chr. van de Woestijne en de ouderlingen Goor, Bas en Schreuder van Barneveld.
Nog wordt besloten om, wijl Ds. Kok tijdens zijn schorsing niet als lid van het curatorium kan optreden, een plaatsvervanger te benoemen. Bij stemming wordt Ds. D. L. Aangeenbrug als zodanig benoemd.
Vervolgens stelt de praeses de vraag of één der leraren, candidaten, ouderlingen of studenten, instemt met de leer van Ds. Kok. Niemand der aanwezigen blijkt, ook bij meer persoonlijke vraag, de leer van Ds. Kok aan te hangen.
De niet aanwezige candidaten en studenten zullen door het curatorium worden afgevraagd hoe zij tegenover de leer van Ds. Kok staan.

b. De Particuliere Synode West verzoekt behandeling van de zaak Veenendaal - Ds. van de Ketterij.
Nadat Ds. van de Ketterij verklaard heeft geen bezwaar te hebben tegen de aanwezigheid van niet-ambtsdragers, geeft hij een uitvoerige uiteenzetting van zijn strijd, bezwaren en de wijze hoe hij is gekomen om tegen de Kerkenordening en het besluit van de Generale Synode de gemeente te Veenendaal te instituëren. Erkennende tegen de Kerkenordening en het besluit van de Synode te hebben gehandeld, vraagt hij de Synode een uitspraak te willen doen. Hij kon niet anders.
Met algemene stemmen wordt besloten, 'gezien de ontwikkeling der zaken, in dit bijzondere geval, Ds. van de Ketterij, hoewel zijn handeling in strijd was met de Dordtse Kerkenordening en het besluit van een meerdere vergadering, te vergeven, doch uitdrukkelijk vast te stellen, dat daarmede geen vrijheid wordt gegeven om van de D.K.O. en de besluiten der meerdere vergaderingen af te wijken.'

c. De Particuliere Synode West spreekt uit, dat het gewenst zou zijn, dat Ds. Kok al zijn preken, waarin sommige uitdrukkingen door de Classis Barneveld veroordeeld zijn, niet verder uitgeeft en tevens, dat de Synodale Commissie tot behartiging van onze militairen deze preken niet meer aan onze militairen verzendt, in verband met de moeilijkheden in de gemeenten.
Besloten wordt: Het besluit der Synode inzake de schorsing van Ds. Kok aan de kerkenraden bij rondschrijven bekend te maken en tevens daarin mede te delen, dat het verboden is de preken van Ds. Kok in de gemeenten te lezen.
Tevens wordt vastgelegd, dat er ook bezwaren zijn tegen hetgeen is vermeld in het eerste deel van het boekje van de heer van Woerden: "De beloften des Evangelies."

d. De Particuliere Synode Zuid verzoekt het inzake Veenendaal in de laatste Synode genomen besluit te herzien.
Met algemene stemmen wordt besloten: Het besluit inzake Veenendaal (zie artikel 4, onder 15, besluit Generale Synode 28 en 29 Juni 1949) zodanig te herzien, dat de reeds geïnstitueerde gemeente te Veenendaal geacht wordt van de instituëring af in het verband van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland wettelijk te zijn opgenomen, met dien verstande, dat, als er mogelijkheid is om in Veenendaal één gemeente te vormen, dat zal moeten worden gedaan.

e. De Particuliere Synode Oost vraagt, mede op aandrang van de kerkenraad van Veenendaal en de Classis Barneveld, de kwestie Ds. van de Ketterij op de Generale Synode te behandelen.
Aangezien daaraan is voldaan, is behandeling niet meer nodig.

Artikel 8
Onderscheidene gevallen
a. Uitkeringen uit de Emeriti-kas.
Ds. Verhagen verzoekt, namens de Synodale Commissie, mandaat om de uitkeringen uit de emeriti-kas, gezien de omstandigheden, te mogen verhogen.
De Synode besluit de Commissie mandaat te geven om te handelen naar de omstandigheden eisen.
b. Staat nieuw geïnstituëerde gemeente te Veenendaal.

Op verzoek van één der kerkenraadsleden van de nieuwe gemeente te Veenendaal, besluit de Synode de benoemde commissie mandaat te verlenen te handelen naar bevinding en ter Synode verslag uit te brengen.
c. Voortzetting Synode.
Om reden het besluit onder b, besluit de vergadering de Synode niet te sluiten, maar voort te zetten en te zijner tijd opnieuw samen te roepen ter nadere afwikkeling van zaken.
d. Dankgebed bij de bediening van de Heilige Doop.
Naar aanleiding van een te Elspeet gerezen vraag, besluit de Synode dat niet kan worden toegestaan het dankgebed volgens het formulier om de. Heilige Doop te bedienen aan de kinderen der gemeente, na te laten.
Voor zover daartegen bezwaren zijn, zal onderwijzend moeten worden opgetreden.

Sluiting morgenzitting.
De morgenzitting wordt gesloten. Ouderling van Zweden vraagt een zegen over het beslotene en voor de maaltijd, welke staat genuttigd te worden.

Na de maaltijd gaat ouderling Hoekman voor in dankgebed, nadat een gedeelte uit Gods Woord is gelezen.
Bij de heropening van de vergadering wordt gezongen Psalm 146: 3.

Voortzetting artikel 8.
e. De praeses stelt de vraag of de Synode niet van oordeel is, dat ook de jongelings- en meisjesverenigingen onder toezicht van een Synodale Commissie behoren te worden geplaatst.
a breedvoerige besprekingen, waarin ook de zangverenigingen betrokken worden, wordt besloten:
le. De deputaten der Synode voor de behartiging van de belangen onzer militairen tevens te belasten met het toezicht op het Landelijk Verband der Jongelings-verenigingen en het daardoor uitgegeven orgaan "Daniël."
2e. Uit te spreken, dat het onjuist is, dat meisjes- en zangverenigingen in een landelijk verband verenigd zijn en schriftelijk te verzoeken dat verband op te heffen.
3e. Om in onze kerkgebouwen openbare zanguitvoeringen niet meer toe te laten.

Artikel 9
Verrekening onkosten
Aangezien door het besluit inzake de voortzetting der Synode nog geen volledige verrekening van onkosten kan plaats hebben, wordt besloten, dat voorlopig iedere Particuliere Synode f 270.- zal betalen.

Artikel 10
Korte notulen
Het lezen van korte notulen blijkt niet mogelijk. Wel worden enige besluiten gelezen en, evenals het aan de pers te verstrekken bericht, goedgekeurd.

Artikel 11
Sluiting
De praeses dankt, aan het einde gekomen van deze zo gewichtvolle dag, de aanwezigen voor hun medewerking, en betuigt, hoewel het enerzijds tot diepe smart ons stemmen moet, dat met Ds. Kok aldus moest worden gehandeld, dat anderzijDs.

de grote bemoeienissen des Heeren nog mochten worden opgemerkt met onze gemeenten, wijl de Heere zo kennelijk in ons midden betoonde te willen zijn, door, ondanks deze ernstige zaak, ons eensgezindheid en vrede te schenken onder elkander, de band der eenheid en liefde zo bijzonder mocht worden bemerkt.
Met de wens, dat de grote Koning van Zijn Kerk ons beware bij de vaste grondslagen van Zijn gezegend getuigenis, sluit hij de vergadering tot nadere samenroeping op dag en uur, welke de afgevaardigden vooraf tijdig zullen worden bekend gemaakt en gaat voor in het gebed.

Ds. D. L. AANGEENBRUG, Praeses
Ds. L. RIJKSEN Scribae
D. KODDE }
Ds. H. LIGTENBERG }Assessoren
Ds. CHR. VAN DE WOESTIJNE
J. VERMEULEN Quaestor

12.1. DE TRIESTE GESCHIEDENIS VAN EEN SYNODEJAAR (1950)

VERNIEUWING EN VERWARRING, ds. M. Golverdingen, blz. 221

De scriba van de Synode van 11 januari 1950 was ds. L. Rijksen. Hij was een man 'die erg vaderlijk en vriendelijk overkwam'. Hij sprak nogal vlug en onduidelijk. Je moest wel naar hem leren luisteren. Hij bezat veel achting bij het kerkvolk en wist die te behouden tijdens de kerkelijke moeilijkheden van de jaren vijftig. Over Steenblok zei hij heel weinig. Als hij nog wat over hem zei, beperkte hij zich tot de opmerking: 'jammer dat die man zo dwars ligt'. Voor zijn waardering van Kok gold eigenlijk hetzelfde. 'Hij hield min of meer zijn mond over ds. Kok'.
Als hoofdredacteur van De Saambinder nam hij bij kerkelijke positiekeuzes door andere bladen meestal een stilzwijgen in acht. Hij straalde een zeker gezag uit. '

6.2 Hoofdzaken van de Generale Synode van januari 1950

6.2.1 Het neerleggen van het hoofdredacteurschap van De Saambinder door C. Steenblok

Het eerste agendapunt dat veel aandacht vroeg op de Synode van 1950, was de bespreking van het Rapport van de Synodale Commissie voor De Saambinder. Het blad als zodanig was het eigendom van de gemeenten. Evenals in de tijd van Kersten beschouwde men de uitgave als een privé-aangelegenheid van de hoofdredacteur. In 1945 had men het hoofdredacteurschap van De Saambinder opgedragen aan C. Steenblok. Hij was in deze wonderlijke, aanvechtbare constructie als enige verantwoordelijk voor de inhoud, en alle lasten en baten waren voor hem. Zijn wijze van schrijven riep echter nogal wat verzet op. Hij publiceerde niet alleen veel dogmatische hoofdartikelen met een voor de gemiddelde lezer veel te hoog abstractie-gehalte, maar hij had het blad ook gebruikt om enkele forse aanvallen op het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen en het jongerenblad Daniël te lanceren. Daar kwam bij dat hij zijn gevoelens nogal eens ventileerde in een vragenrubriek. Hij liet de fictieve figuur X. te Y. dan een vraag stellen om op deze wijze in het antwoord bepaalde stokpaardjes te kunnen berijden. Zijn beleid moet een vrij brede onvrede hebben opgeroepen.
In 1949 besloot de Generale Synode, met name ook op aandringen van ds. Verhagen, een wijziging aan te brengen in de bestaande situatie. De Saambinder, die nu 7500 abonnees telde, moest in de volle zin van het woord het blad van de gemeenten worden. Steenblok bleef aan als hoofdredacteur, maar men benoemde een Commissie van toezicht en controle, die zich in het bezit moest stellen van het eigendom van de synode en aan de volgende synode verslag van de financiële ontwikkeling moest uitbrengen. Het exploitatie-overschot werd voor de emerituskas bestemd.
Deze commissie bracht aan het begin van de Synode van 1950 een voor die tijd uitvoerig en gedetailleerd rapport uit.
De voorzitter en de scriba hadden het rapport op 17 december 1949 van te voren met Steenblok besproken. Die had toen reeds aangegeven dat hij het met de inhoud grondig oneens was. Ouderling J. van Beveren beklaagde zich later bij de Synode over de reactie van de hoofdredacteur. Het was beneden peil wat dr. Steenblok toen tegen hem had gezegd. Hij 'beledigt iedereen die tegenover hem komt' [te staan]. De toorn van de hoofdredacteur liet zich overigens wel enigermate verstaan. De commissie had een beleid ontwikkeld dat de grenzen van het door de Synode verleende mandaat -

toezicht en controle op de financiën - overschreed. Door de benadering van de commissie werd Steenblok zonder meer benadeeld ten aanzien van verkregen rechten.
Uit het rapport bleek immers dat de commissie besloten had om alle predikanten en medewerkers te verzoeken om vanaf 1 januari 1950 gratis hun medewerking aan het blad te verlenen, terwijl men aan de hoofdredacteur een vergoeding van f 2000,--per jaar zou uitkeren. Die had echter overwegend bezwaren tegen het gratis schrijven en vond de aangeboden vergoeding te laag, daar hij van Drukkerij en Uitgeverij De Banier N.V. een hogere, niet nader genoemde vergoeding ontving. Hij achtte het ook een bezwaar dat de synodale commissie de administratie, die nu bij De Banier was ondergebracht, zou overnemen. Wel was hij bereid om aan de commissie financiële controle toe te staan en de eventuele winst af te dragen aan een kerkelijke kas. Aan De Banier had hij opdracht gegeven om de administratie niet over te dragen totdat de Synode nader zou hebben beslist.
Tijdens de bespreking van het rapport door de Synode, die enkele uren in beslag nam, verzette Steenblok zich met alles wat in hem was tegen de aanvaarding van de voorstellen van de commissie. Hij vond het onaanvaardbaar dat de medewerkers geen vergoeding zouden krijgen voor hun bijdragen. De commissie maakte van De Saambinder een melkkoe voor de kas ten behoeve van emeritus predikanten, predikantsweduwen en wezen. Er mogen geen winstobjecten zijn in het kerkelijk leven. Dat leverde hem een reactie van ds. Verhagen op: 'Als de Saambinder een melkkoe is, dan is de melk van de eigenaar! Het Deputaatschap Emerituskas heeft f 2000,-- per maand nodig. Dat brengen de collecten niet op. Laat de Synode uitspreken of het doel van de commissie om de emerituskas te steunen in strijd is met Gods Woord en de kerkorde.'
Verhagen wilde dat Steenblok de vergelijking van het kerkelijk blad met een melkkoe terugnam, maar andere sprekers namen het beeld met graagte over. Zo zei De Blois: 'Nee, een melkkoe moet je geen doodsteek geven. Dr. Steenblok lust melk, ik ook, Wed. en Wezen ook. Als dr. Steenblok het honorarium te weinig vindt, dan met Commissie praten. Ik begrijp dr. Steenblok niet. Die vecht voor zichzelf.
Op de vraag van Rijksen welke vergoeding Steenblok eerder kreeg van drukkerij De Banier, gaf hij geen antwoord. Vervolgens moet hij de hoogte van het bedrag hebben gebagatelliseerd dat hij aan De Saambinder verdiende: 'Ik krijg er nog minder voor dan voor een avondje preken, ... tenminste in een goede gemeente'.
De opmerkingen van Steenblok verwekten grote lachlust en kwamen bij de afgevaardigden niet goed over.
Daarop begon de Goudse predikant opnieuw zijn argumenten te herhalen. Ten slotte beklemtoonde Steenblok dat als de voorstellen van de Commissie zouden worden overgenomen, hij niet langer hoofdredacteur van De Saambinder kon zijn. Ongetwijfeld heeft hij overwogen dat er toch niemand in de vergadering was die zijn plaats kon en wilde innemen. De reactie van ds. L. Rijksen moet hem dan ook volkomen hebben verrast: 'Het spijt mij dat dr. Steenblok zoo spreekt, het gaat over het belang der kerk. Als dr. Steenblok geen redacteur wil zijn, zal ik het doen, al is het met opoffering der nachtrust.
Daarna volgen in het Kort Verslag de woorden: 'Groot applaus in de kerk'. Hierop liet de preses bestraffende woorden volgen. Rijksen sloot zich daarbij aan. Hij richtte zich opnieuw tot Steenblok: 'U weet dat ik niets tegen u heb, maar ik vat niet hoe u, dr. Steenblok, zo voor u zelf pleit'.
Na het middageten ontstond een heel pijnlijk incident, dat iets tekent van de spanning en de partijvorming in deze vergadering. Tijdens de maaltijd moet Steenblok Rijksen hebben verweten dat hij aan de verkeerde kant zou staan. Rijksen bracht dat na het

dankgebed in de vergadering. Daarop preciseerde Steenblok zijn woorden enigszins: 'Wat De Saambinder betreft, staat u aan de andere kant'. De preses en drie andere sprekers eisten nu van Steenblok dat hij zijn woorden terug zou nemen. Eerst na een hernieuwd aandringen van Aangeenbrug voldeed hij aan dat verzoek en gaf hij desgevraagd Rijksen de hand.
De Synode sprak uit dat het genomen besluit uit 1949 gehandhaafd bleef en dat de Commissie voor De Saambinder haar werk moest voortzetten. Daarop reageerde Steenblok met de opmerking dat hij zijn redacteurschap neerlegde. De Synode aanvaardde deze beslissing onder dankzegging voor de door hem verrichte arbeid 54 'Besloten wordt het hoofdredacteurschap op te dragen aan Ds. L. Rijksen. Deze verklaart zich daartoe bereid, de hulp van andere predikanten inroepende'.

De publieke belangstelling voor de bijzondere Generale Synode was opvallend groot. De gehele kerkzaal van het gebouw aan de Boothstraat was gevuld met belangstellenden, terwijl velen een plaats hadden gevonden op de galerijen. 's Middags om 14.35 uur stelde de preses punt 7 van de agenda aan de orde de aanklacht van de Particuliere Synode West ten aanzien van publicatie en inhoud van het recente boek van ds. R. Kok: *Het aanbod van Gods genade*.
Na het voorlezen van de inhoud stelden de predikanten A. Verhagen, J. van den Berg, P. Honkoop en M. Blok vragen over de juistheid van de kerkrechtelijke gang van zaken. Hadden de bezwaarden zich niet eerst moeten richten tot de eigen kerkenraad van ds. Kok, tot diens classis en particuliere synode?
De preses accentueerde dat het niet om een privé-zaak ging, maar om een kwestie met een algemeen karakter. Er was geen sprake van een bedekte maar van een openlijke zonde.
Steenblok vulde aan dat het boekje overal heen was verzonden. Hij zag dan ook geen enkele reden om de aanklacht terug te zenden naar de kerkenraad van Veenendaal.
Ds. Chr. van de Woestijne beschuldigde daarop de predikanten uit de classis Barneveld ervan dat zij door het stellen van dergelijke vragen de behandeling zelf wilden torpederen. 'We moeten alles doen om de waarheid voor te staan: Ouderling Joh. de Kok constateerde dat de kwestie in het hele land bekend was. Hij stelde voor om niet langer over dit punt te spreken.'
'Op de vraag van de praeses of zij die menen dat de zaak niet kerkrechtelijk ter Synode gebracht is, willen opstaan, blijkt niemand der afgevaardigden op te staan, zodat besloten is, dat de behandeling kan plaats hebben.
Hierna plaatsten ouderling Versteeg uit Veenendaal en ds. Kok nog kritische kanttekeningen bij de volgorde van de punten ter behandeling op de agenda. De bijzondere Generale Synode was immers bijeengeroepen in verband met de kwestie van de instituering van de nieuwe gemeente te Veenendaal door Van de Ketterij. Dat punt behoorde dan ook éérst behandeld te worden.'
Alleen Steenblok had tijdens het predikantenberaad bezwaar gemaakt tegen de publicatie *Het aanbod van Gods genade,* die Kok ter beschikking van de collega's had gesteld Sommige predikanten hadden het toen zelfs verdedigd. Nu gaf het te denken dat de aanklacht tegen de inhoud van het boekje hier als eerste aan de orde kwam. De preses antwoordt dat niet hij, maar de roepende kerk de agenda zo heeft samengesteld en wil zich daaraan houden.

6.2.2.2 Bespreking van de inhoudelijke aspecten
De weergave van de behandeling van de leer van Kok zelf werd niet in de Handelingen opgenomen. De scriba's volstonden met één volzin: 'Een uitvoerige

bespreking wordt over het punt gehouden, waarin ds. R. Kok gelegenheid krijgt zijn standpunt te verdedigen, en nader te verklaren. Die zin gaf de gang van zaken op die woensdagmiddag globaal genomen juist weer. Daarmee is dan ook alles gezegd. Van een sturend optreden van de preses om te komen tot een systematische bespreking van de drie punten van de aanklacht was geen sprake. In de beraadslaging over de leer, die ten minste twee en een half uur duurde, kunnen drie gedeelten worden onderscheiden. Eerst voerden de voornaamste opstellers van de aanklacht, Chr. van de Woestijne en Bas, het woord, gevolgd door enkele andere sprekers. Daarna verdedigde Kok zijn visie in een uitvoerig betoog, dat circa drie kwartier in beslag moet hebben genomen. In het laatste gedeelte van de middagvergadering vond een brede discussie plaats tussen Kok en een aantal afgevaardigden, die werd afgesloten met een verklaring van Steenblok.

6.2.2.3 De positiekeuze van Van de Woestijne, Bas en De Blois

De eerste spreker, het lid van het moderamen Van de Woestijne, liet zijn oordeel vergezeld gaan van een choquerende uitspraak: 'Het boekje leert vereenzelviging van aanbieding met belofte der zaligheid, alsof onze predikanten (het) aanbod loochenen. Ik weet geen één predikant die (het) aanbod loochent, maar als (het) aanbod hetzelfde is als de belofte worden allen zalig (...) Dan kunnen we de hel wel sluiten. Hij wees er verder op 'dat de mens ligt in een staat van ongeloof (...). We liggen midden in de dood. De doodsstaat moet geleerd worden. Dat wordt gemist in dit boekje. Het gaat niet over personen, maar over de leer.

Ouderling Bas benadrukte dat het hem niet om de persoon ging, maar om 'de leer, het heiligste'. Hij signaleerde vervolgens dat het boekje van Kok de geest ademde van nieuwe theorieën. '(Het) genadeverbond is niet alleen een aanbieding, maar een schenking om het te aanvaarden. Dat is vastgelegd in het Verbond der Genade. De leer van dat boekje staat in verband met de Chr. Gereformeerde Kerk, huldigt in de praktijk de drie verbonden. Met het oog daarop vestigde hij de aandacht van Kok op het door G. H. Kersten uitgegeven boekje *Het verbond der genade,* punt in tot en met 115. De Veenendaalse predikant zou het genadeverbond laten opgaan in de aanbieding van het heil. Dat bleek ook uit de reactie van De Wekker, die het met het boekje van Kok eens was. 'De aanbieding is er, maar de aanbieding geeft niets. We moeten scherp de wacht betrekken, waken tegen afglijden: 74

Daarna hield De Blois een breed betoog," dat hij begon met een cri de coeur: 'Het gaat niet goed. We zijn bezig de Gereformeerde Gem. kapot te maken.' Hij verwees nadrukkelijk naar de verbondsopvatting van C. Olevianus.76 Met hem moeten we duidelijk onderscheiden tussen het wezen en de bediening van het verbond der genade. De Gereformeerde Gemeenten hebben te maken met een verwarring tussen die twee. Die verwarring ontstond door de prediking van Kok. Zijn beschouwingen kan hij niet delen. In zijn betoog liet De Blois tegelijkertijd zijn teleurstelling meeklinken over de wijze waarop sommigen in het kerkverband opereerden. 'Dankl kreeg een trap.77 4o jaar gaf ik mij, zonder geld. Ik geef mij aan de jongelingen. In onze kring zijn mensen die trappen naar de J.V. Geef ze plek in uw ziel. Er zijn plaatsen daar onze jongens tot twaalf uur in de kroeg zitten."8 Hij sprak ook zijn grote verontwaardiging uit over het feit dat sommigen hem verdacht maakten door hem af te schilderen als 'doleerend'.7° In dergelijke uitlatingen kregen de tegenstellingen en de partij vorming in de Gereformeerde Gemeenten op de Synode gestalte.

De klachten over zijn behandeling door medebroeders deden niets af aan zijn positiekeuze. 'Als ik niet meer op de kansel mag komen met het welmeenende aanbod (van genade) leg ik het (ambt) neer, maar aanbieding is geen aannemen.

De Blois adviseerde de Synode om het punt in kwestie eens rustig te onderzoeken. Daarbij tekende hij aan dat Kok zou moeten ophouden met schrijven in het belang van Gods kerk. De predikant van Veenendaal maakte fouten, maar ds. Van de Ketterij ook. Een ernstige vermaning is op zijn plaats. 'En als hij weer zoo iets doet, moet (de) Synode hem schorsen, wandelende niet naar inspraken in ons hart, maar naar de DKO. Anders moeten we weer Gen. Synode houden (...). Ds. Kok noch Ds. v.d. Ketterij wil ik eruit hebben.' De adviezen van De Blois vonden in de Synode geen weerklank.

6.2.3 De verdediging van Kok

In zijn verdediging sloot de predikant van Veenendaal zich onuitgesproken aan bij de verbondsvisie, zoals die door De Blois op grond van de gedachten van Olevianus was geschetst. Ook hij ging niet systematisch op het bezwaarschrift tegen zijn leer in. Hij begon met de weerlegging van het hoofdpunt van de aanklacht: de vereenzelviging van aanbieding en belofte der zaligheid aan allen en daarmee van zijn afwijking van de uitspraken van de classis Barneveld. Vervolgens ging hij in op het verwijt, dat zijn verbondsbeschouwing verward zou zijn. Daarna stond hij stil bij de opmerkingen over zijn visie op de Wet.

'Boeders, ik ben beschuldigd de besluiten van de Classis Barneveld 1/6'48 te loochenen. Daar heb ik gezegd, (dat) de beloften alleen voor de uitverkorenen zijn en dat een onbekeerde niet kan en mag pleiten op de beloften, wat ik tot heden onderschrijf."

Wat het wezen betreft, komen ze alleen de uitverkorenen toe en die ontvangen de vervulling van Gods belofte(n). Uit dien hoofde kan geen onbekeerde pleiten op het bezit (daarvan) om de eenvoudige reden, hij heeft er niet een in zijn ziel. Hij kan niet zeggen: Gedenk aan 't woord, gesproken tot Uw knecht. Ik zou verder gaan. Al de beloften van het Evangelie keeren zich tegen hem, zoolang hij voortgaat in zijn zonden. De Heere zegt: Wat neemt gij Mijn verbond in uw mond? (Het zal) Tyrus en Sidon verdraaglijker (zijn in de dag des oordeels dan ulieden). Paulus spreekt over: Met vlammend vuur wraak (doende over degen die God niet kennen, en over degenen die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzamen). Het zal zijn dat het Evangelie voor dezulken het oordeel verzwaart, ja een hel in de hel (zal zijn). Dubbele slagen staan zulken te wachten.

Zoo ligt het in mijn hart omtrent het Wezen des Verbonds. Maar omtrent de bediening v/h Verbond ligt het anders. Denk slechts aan de Pinksterdag: ('En het zal zijn, dat) een iegelijk die de Naam des Heeren zal aanroepen, (zalig zal worden').86 Dat het niet aanvaard wordt uit kracht van vijandschap, neemt het aanbod niet weg.' Petrus, je moet de Wet preeken en je doet niet anders dan Jezus Christus preken. Lees verder: Die gijlieden gekruist hebt. We zien de ontaarde activiteiten van des mensen doodsstaat. Jezus weende over de onbekeerlijkheid van Jeruzalem." Ken je een duidelijker bewijs van de doodsstaat en doemstaat (van de mens)?

Kok kwam nog even terug op Handelingen 2. Hij herinnerde de vergadering eraan dat Petrus op de Pinksterdag in Jeruzalem de joden als onbekeerd beschouwde. Hij zei immers tot hen: 'Bekeert u en een iegelijk van u worde gedoopt in de Naam van Jezus Christus tot vergeving der zonden.' Waarom kon hij dat zeggen? Hij ging tot die mensen met de belofte: 'Want u komt de belofte toe en uw kinderen en allen die daar verre zijn'. Daarom zeiden 'Comrie en al onze Vaders', dat de beloften generaal zijn en de uitverkiezing speciaal is. Een man als Johannes de Doper preekte bekering en vergeving der zonden aan alle mensen in de aanbieding van de genade.

Kok ging nog met enkele woorden in op een verwijt van Bas ten aanzien van punt ii van de standpuntbepaling in zijn boekje. Wie denkt dat hij daar een overeenkomst leert tussen het werkverbond en het genadeverbond, heeft hem niet goed begrepen: 'Ik bedoel: het aanbod van Gods genade is naar de bevelende wil Gods (Zie P. van Mastricht). Al is de aanbieding van het heil aan allen niet in overeenstemming met Gods besluit, toch is die aanbieding naar Gods bevelende wil.
Ten slotte ging hij in op de bezwaren tegen zijn visie op de wet. Met een zinspeling op het woord 'verwarring' in het tweede punt van de aanklacht, merkte hij op: 'Nu over de Wet. Men zei: Dat is een verward zaakje.
Kok lichtte toe dat hij gesproken had over de wet als de wet des verbonds, als de wet des Geestes, als de wet des geloofs en als de wet van Christus. Hij accentueerde nog eens dat alle gedoopten deel hebben aan de uitwendige gemeenschap van het verbond der genade, maar Gods volk deelt in een inwendige gemeenschap. Zij alleen - de uitverkorenen - zijn in het verbond begrepen. Kok herinnerde de vergadering aan een preek van A. Hellenbroek over Kaïn en Abel. Deze oude schrijver zegt dat de Heere aan Kaïn dezelfde belofte had gedaan als aan Abel.
Als God iemand bekeert, komt hij in aanraking met de eis van de wet. Dan is de wet een tuchtmeester tot Christus (de wet des verbonds). Vervolgens sprak Kok over de wet des Geestes: 'De Heilige Geest schrijft Gode zij dank de wet in 't hart. Hoe lief heb ik Uw wet! (Zij is mijn betrachting de ganse dag). Dat is geen overblijfsel van het verbond der werken, maar dat is de wet des geloofs (liefdedienst)'.
Ten slotte lichtte de predikant de wet van Christus toe. De wet in het kader van het verbond der werken had twee kenmerken: loon en vloek, heerlijkheid en dood. Zo is het niet bij de gelovigen. Christus zegt: Ik heb de wet gedragen (Rom. 1:8). Zij dienen de Heere niet om in de hemel te komen, (maar) alleen uit liefde. Dat is de Wet van Christus.
Ds. Kok besloot dit gedeelte van zijn verdediging met de woorden: 'Denk nu niet dat wij (dit) zeggen op losse gronden. Ik kan het bewijzen met de geschriften der vaderen.
De preses reageert daarop met de opmerking dat het stuk der ellende vergeten wordt. Hij tekent ook aan 'dat niet één der predikanten de aanbieding loochent. Maar het stuk der ellende moet worden geleerd. De ontdekte ziel kent Christus niet, maar de Christus moet hem ontdekt worden'?

6.2.4 De brede discussie

Er ontwikkelde zich nu een brede discussie met Kok die circa anderhalf uur moet hebben geduurd.' Daaraan namen acht predikanten en vier ouderlingen deel.
De preses nam als eerste het woord. Kok zou gesteld hebben dat de wet een mens tot Christus drijft, maar dat is onjuist. Alleen Gods kinderen komen tot Christus.
Daarop vroeg Van de Woestijne aan Kok voor wie de wet een tuchtmeester is. Die gaf daarop het antwoord dat hij in andere woorden al gegeven had: 'Alleen voor de levendgemaakten'. Hij lichtte dat toe met een korte uiteenzetting over Johannes 16:8. Zulke momenten, waarin een echte gedachtewisseling plaatsvond op grond van Bijbelse gegevens, bleven blijkens de beschikbare bronnen schaars.
De discussie wekte in het algemeen niet de indruk dat de synodeleden die deel namen aan de bespreking vaak hun oordeel vergezeld lieten gaan van een nadere onderbouwing.
Ouderling Bas gaf als commentaar bij het betoog van Kok, dat daarin juist weer zijn bezwaar naar voren kwam. 'De Heidelb. Catechismus leidt de zondaar tot de deugden (van God), tot het recht Gods, tot de afsnijding. Ik duld niet dat daarvan afgedaan wordt door Ds. Kok.'

Kok repliceerde daarop dat het kardinale punt is het straf aanvaarden van het recht van God. 'Laat (mijn) gemeente spreken of ik dat niet preek. Van den Berg ging vervolgens tamelijk breed in op de prediking van Zondag 1 t/m 5 van de Catechismus. Hij stelde: 'Als je de Bijbelse bekering wilt, neem dan de Heilige Schrift en ook de Heidelbergse Catechismus.' Zijn uiteenzetting moet veel indruk hebben gemaakt op synodeledenm en gemeenteleden die als belangstellenden aanwezig waren.
De Lisser ouderling J. Kooyman, die de eerste synodedag bijwoonde, schreef de volgende dag een uitvoerige brief, aan zijn aanstaande schoonzoon Bart de Jonge te Krabbendijke. Hij accentueerde de grote eenstemmigheid die hij op de Synode had waargenomen. Niemand van de predikanten had zich achter ds. Kok geschaard. Dat gaf hem hoop dat een (verdere) scheuring uit zou blijven.
Intussen was de gedachtewisseling op de eerste synodedag in een afrondende fase gekomen H. Ligtenberg wees erop dat bij de door Kok gebruikte onderscheiding tussen wezen en bediening van het verbond, de belofte ook werd betrokken bij de bediening daarvan.
Daarop las Kok citaten voor van G. van Reenen en A. Comrie over de doop.
'Ik ben zo blij dat ik daar geweest ben. Voor dien tijd zat altijd het gevoelen bij mij voor, dat het om Ds. Kok persoonlijk ging en dat men hem zoekt. Maar die indruk is bij mij geheel en al weggenomen. Het gaat om de zuivere waarheid zooals God die bevindelijk in het hart van Zijn volk komt uit te werken. (...) Het spijt mij erg om de persoon van Ds. Kok, die ik als mens erg hoogacht. Maar met de uiteenzetting van zijn leer kon ik mij niet vereenigen. In 't kort zal ik trachten je er iets van mede te deelen. Ds. Kok begon dan de weg van heilsorde, zooals die met een uitverkoren mens gehouden wordt naar voren te brengen. Hij begon dan ook met de ellendestaat van de gevallen mens. Ontdekt aan die ellende, en een vluchten tot Christus die Zijn gerechtigheid aan zoo een komt weg te schenken door een waarachtig geloof. Maar Ds. v.d. Berg nam de Heidelb. Catechismus ter hand, en toonde glashelder aan dat tusschen deze twee zaken nog heel wat passeert voordat het zoover is. Dat de ontdekte mens al dieper en dieper in zijn doodstaat wordt ingeleid. Maar ook meer en meer Godskennis krijgt en God leert kennen in Zijn onkreukbare deugden van heiligheid en rechtvaardigheid.
(...) Zodat hij tenslotte als een naakt uitgeklede zondaar voor God staat, met handen vol schuld, die zich des doods waardig leert keuren, en tenslotte onder de werking van God den Heilige Geest onder dat recht verloren gaat. Om dan, o eeuwig wonder van Genade de vrijspraak in Christus te mogen ontvangen. Zie je, Bart, dat was een taal waar ik met mijn ganse hart bijviel. Maar Ds. Kok gleed telkens over dit punt heen (...). Ik had behoefte het je eens mede te deden. Vooral omdat je ook wel wist, dat ik altijd aan de kant van Ds. Kok stond'.
'Ds. Rijksen zegt: Ik geloof dat hier een grote verwarring heerst. We zijn het allen eens met Van Reenen en Comrie. Die mannen legden eerst een grondslag. En dat is ons bezwaar, dat u in dat boekje niet eerst een grondslag legde. Ds. Kok meent dat hij het stuk der ellende heel duidelijk naar voren brengt. Wat grove zonden zijn, weet elk, maar de diepte van de val is, dat de mens Christus haat, enz. Ds. Rijksen houdt vol, dat Ds. Kok in zijn boekje niet genoeg de doodsstaat leert. Ds. Kok spreekt dit tegen.

Er viel tijdens het slot van de discussie een verscherping van de toon te constateren. Zo stelde ouderling D. Hage dat Kok draaide met Adam en met Christus. Op de vorige Synode bleef het stuk van de leer liggen, maar nu moet het behandeld worden.
Van de Ketterij sloot zich hierbij aan. Hij stelde dat Kok zijn dwalingen bedekte met oude schrijvers. Hij sprak over de 'verkankerde leer' die in de gemeenten was

doorgedrongen en over het ontkennen van de doodsstaat. 'Het is maar aanbieding'. Hij sprak de wens uit dat de ogen van ds. Kok zouden worden geopend.
Steenblok wees erop dat de Heidelbergse Catechismus spreekt over de kennis van drie stukken, maar Kok begint met het Evangelie. Dat doen de Christelijk Gereformeerden ook. Volgens de Goudse predikant zou Kok leren dat allen in het genadeverbond zijn, ook al is het uitwendig. Dat betekent dat ze in twéé verbonden zijn. Steenblok merkte op dat de oude schrijvers hier dit zeggen en daar dat. 'Ik dring er bij de Synode op aan een beslissing te nemen om de zuivere leer voor te stellen.'
De Blois benadrukte dat hij het met de ligging van Kok niet eens was. Hij liet daarop echter volgen: 'Ik houd van hem'. Hij herhaalde zijn voorstel dat Kok zou ophouden met schrijven, hulp van Aquilla en Priscilla zou inroepen, zodat die hem nader zouden onderwijzen in de waarheid en dat hij (meer) de noodzakelijkheid van Gods recht zou prediken. De Blois stelde dat hij ook niets had tegen Van de Ketterij, maar vroeg van de Synode eerlijk uit te spreken dat zijn handelen in strijd met de D. K.O. onjuist was.'
Op dat moment protesteerde ouderling B. Versteeg namens de kerkenraad van Veenendaal tegen de verdachtmakingen die aan het adres van ds. Kok gericht worden.
Kort voor het einde van de middagzitting van de Synode las Steenblok een uitvoerig stuk voor. 'Het is mis'. Het vereenzelvigen van aanbieding en beloften vind je bij de christelijk gereformeerden. Er is geen zaligmakend recht voor de wedergeboorte. Rechten die voor de wedergeboorte worden ontvangen, zijn algemene genade. Jesaja zegt immers dat al onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleed.
De ouderling die in opdracht van de kerkenraad van Gouda een verslag schreef van de synodevergadering, kon het voorlezen van het stuk niet bijhouden en brak zijn werk af."
M. G. Snel sprak ongetwijfeld over hetzelfde stuk en dezelfde opsomming: 'Door Dr. Steenblok werd o.a. opgenoemd: dat we zo naar de bloemhoven gejaagd worden, dat we een recht krijgen ten opzichte van God, dat de hele gemeente verbondsgemeente wordt, dat het afhangt van onze aanneming. Ja, hij sprak zelfs van 3 verbondenleer en veronderstelde wedergeboorte'
Direct na de inbreng van Steenblok nam de Synode het besluit de behandeling van het agendapunt te onderbreken. Men sprak af dat men de volgende morgen om negen uur de vergadering voort zou zetten.

6.3 Twee signalen

Na zijn aankomst in de pastorie te Veenendaal ontving Kok twee signalen dat hem de volgende dag een schorsing te wachten stond. Het eerste signaal hing samen met een nabespreking over de eerste synodedag in de pastorie van Aangeenbrug te Dordrecht. Daar gebruikte Chr. van de Woestijne, die in het dichtbij gelegen Ridderkerk woonde, de maaltijd. In aanwezigheid van enkele huisgenoten, werd het verloop van de synodevergadering besproken. De twee predikanten waren het er over eens dat Kok op de vergadering juist was behandeld. Er vond echter geen overleg plaats over de stappen die de Synode nog moest zetten. Wel zei Van de Woestijne bij zijn vertrek: 'Ik ga mijn patroontas proberen te vullen, zodat ik morgen weer op de juiste manier de leer kan verdedigen.'
In een andere versie, van het beraad in de Dordtse pastorie vond er vlak na de maaltijd een vertrouwelijk overleg plaats tussen enkele predikanten, waarbij men besloot dat Kok de volgende dag zou worden geschorst. Zoon Wim Aangeenbrug, die met Kok sympathiseerde, had óf het tafelgesprek óf het vertrouwelijk overleg óf beide afgeluisterd. Hij moet daaruit hebben geconcludeerd dat de Synode behoorlijk eenparig was en dat er voor Kok weinig kans was om aan een schorsing te ontkomen.

Hij belde die avond de Veenendaalse predikant op en stelde zich voor als een zoon van Aangeenbrug. 'Het is niet mooi van me, maar ik kan niet zwijgen. U wordt morgen geschorst.'
De volgende morgen was er een tweede signaal.
Ouderling B. Roest te Scherpenzeel, had de Synode bijgewoond als secundus. Het moet aan het einde van de eerste synodedag voor Roest wel duidelijk zijn geweest dat Kok niet zou worden vrijgesproken. Hij begaf zich dan ook de volgende morgen in alle vroegte naar Veenendaal om de predikant vriendelijk te waarschuwen dat het verkeerd zou aflopen. Maar Kok toonde zich onverzettelijk. Hij zei tegen Roest: 'Het zal er nu om gaan wie achter mij staat en achter de waarheid.'

6.4 Hoofdzaken van de Generale Synode van 12 januari 1950, Ds. M. Golverdingen, blz 234

6.4.1 De schorsing van R. Kok

De synodezitting van donderdag 12 januari werd omstreeks 9.00 uur door ds. Aangeenbrug geopend. Reeds voor het begin van de vergadering heerste er een gespannen sfeer. Er werd onderling door de afgevaardigden veel gesproken. Het was duidelijk merkbaar dat de besluiten (in principe) reeds genomen waren.

Na de opening vroeg Kok direct het woord. Hij richtte zich tot Van de Woestijne, die de vorige dag had uitgesproken dat bij de vereenzelviging van aanbod en belofte alle mensen zalig worden. 'Dan kunnen we de hel wel sluiten.'
Kok kwalificeerde dat taalgebruik als onwaardig. Bovendien stelde het hem onder de verdenking van oppervlakkigheid. Hij beriep zich dan ook op zijn kerkenraad, die kon getuigen dat hij bij begrafenissen nooit iemand binnenzette, tenzij het leesbare brieven zijn'. Als het zo doorging, zou hij niet meer spreken.
Van de Woestijne vond het heel best als Kok minder sprak. Hij wilde echter zijn te scherpe woorden wel terugnemen.
Direct daarna stelde Kok: 'Aanbod en belofte is hetzelfde'. Tal van afgevaardigden riepen daarop: 'Het is genoeg voor heel de dag. We zijn klaar. We zijn klaar'.
Daarop legden enkele predikanten een verklaring af.
De Blois vertelde dat hij de afgelopen nacht onder God had mogen buigen en gezien had dat Kok dwaalde. Hij vroeg daarop aan Van de Ketterij vergeving, omdat hij zich tegen hem gekeerd had in de zaak Veenendaal.
Daarop liep Van de Ketterij naar De Blois om hem de hand te geven en zijn blijdschap te uiten over zijn veranderde opstelling.
Van de Woestijne stelde dat hij niet anders kon dan strijden voor de waarheid. 'Ik kan met het gevoelen van ds. Kok niet voor God verschijnen'.
De preses sprak ook over zijn werkzaamheden. Hij had bij de Heere gebedeld om licht te ontvangen in de zaak Van de Ketterij om te mogen weten of hij gelijk had of niet. Hij concludeerde nu: 'God gaf getuigenis'.
Daarop vroeg hij: 'Ds. Kok, herroept u uw woorden, dat aanbieding en belofte hetzelfde is?' Daarop antwoordde de predikant van Veenendaal, die met een boekje in zijn hand stond: 'Ik wil het bevestigen'. De preses weigerde hem toestemming om uit het boekje voor te lezen. 'Nee, dat mag u niet.'
(Het betrof het door G. H. Kersten in 1948 gepubliceerde geschrift van de beide Erskines en James Fisher, *Het verbond der genade.* Zie par. 3.10. Kok had uit deze publicatie vraag en antwoord 82, 83 en 94 willen citeren en toelichten. R. Kok, *De prediking van Gods beloften gestraft,* in: De Stem des Woords, 7e jaargang nr. 20, d.d. 23 november 1957. Vergelijk M. G. Snel, De schorsing van ds. Kok, blz. 3. Snel noemt alleen vr. en antwoord 82.)
M. G. Snel stelde terecht dat Kok geen gelegenheid meer kreeg om zijn standpunt ten aanzien van de beloftepredikingnader toe te lichten. Er is geen reden om daaraan te twijfelen, daar het *Kort Verslag* duidelijk is, Kok dit ook zelf bij herhaling heeft gepubliceerd en dit door niemand is weersproken.
Van de Woestijne stelde nu aan de vergadering voor om Kok te schorsen, daar hij zijn dwaling handhaafde. Enkele afgevaardigden voerden nog het woord.

De Utrechtse predikant J. van den Berg begon zijn verklaring met de woorden: 'Ik val aan de kant Gods'. Hij vroeg zijn collega om te willen letten op zijn broederlijke en vriendelijke verzoek om te herroepen dat belofte en aanbod hetzelfde is.
Daarop stelde de preses voor de tweede keer aan ds. Kok de vraag of hij zijn uitspraak wilde herroepen.
Kok antwoordde daarop voor de tweede keer met de woorden: 'Ik wil het bevestigen.'
Rijksen sprak nu scherpe woorden tegen Kok 'als overhellend in de leer van de Chr. Gereformeerde Kerk. Ik ben verwonderd Ds. Kok, (dat) u nog vasthoudt, terwijl niemand het met u eens is. Ik begrijp niet dat u de moed hebt vol te houden. Nooit, nooit, nooit kunt u het bevestigen.
Daarop antwoordde Kok: 'Wat God in het Evangelie zegt, neem ik niet terug.'
Enkele afgevaardigden voerden nog het woord. M. Blok, de predikant van Rotterdam-Centrum, drong er bij zijn Veenendaalse collega op aan om zich nu eens duidelijk uit spreken. Hij had hem leren kennen als vriend en broeder, maar kon niet instemmen met zijn betoog van gisteren..
Verhagen sprak Kok aangedaan aan. Hij herinnerde aan het feit dat hij en Kok veertig jaar lang lief en leed hadden gedeeld. 'Er liggen banden tussen ons. Aan de andere kant, Ds. Kok, het gaat niet goed; het gaat de verkeerde kant op. We moeten naar de laagte en ik had gehoopt dat er toenadering kwam. Bestaat er geen mogelijkheid meer om elkander te vinden? Broer, ik bid u van Godswege, ga de laagte in, laat de zaak los. Broer Kok, dit is uit het diepst van mijn hart. Ik wil met de waarheid leven en sterven. Dit is mijn laatste woord in deze zaak.'
P. Honkoop beklemtoonde dat er niemand in de vergadering was die Kok zo goed kende als hij. Hij was vijf jaar ouderling bij Kok geweest, had veel met hem gesproken en veel steun van hem ontvangen. 'Uw eigen hardheid staat u in de weg'. 'Het bedroeft mij tot in mijn nieren, dat Ds. Kok halsstarrig doorgaat. Ik bid u, Ds. Kok, buig, u preekt anders als u gisteren zei. Als u doorgaat, kan de Synode niet anders dan doorgaan.'
Enkele afgevaardigden onderstreepten de gesignaleerde halsstarrigheid van de Veenendaalse prediker. Zo merkte ouderling L. Hoekman op: 'Ds. Kok als u zegt: Als een schaap heb ik gedwaald, is alles in orde, maar Ds. Kok wil zijn kop niet breken.'
Daarop stelde de preses de vraag: 'Is er één van de afgevaardigden die erop tegen is, dat Ds. Kok geschorst wordt?'
Niemand antwoordde. Niemand deed het voorstel dat de vergadering zich zou uitspreken door middel van een schriftelijke stemming.
De Blois moet de vraag hebben gesteld 'hoe lang de schorsing zou duren.' De Middelburgse ouderling Joh. de Kok, een wijs en algemeen geacht man, deed ten slotte het voorstel: 'Schorsen voor zes maanden.'
Dat voorstel werd kennelijk door de preses overgenomen. De Handelingen zeggen: 'Met algemene stemmen wordt besloten Ds. Kok voor zes maanden te schorsen, omdat hij vasthoudt aan de reeds eerder gebleken leergeschillen, onder meer "de vereenzelviging van de beloften met het aanbod der genade."
Direct daarna vroeg de preses aan de beide ouderlingen van de gemeente Veenendaal of de kerkenraad achter de leer van ds. Kok stond, ja dan nee.
Ouderling B. Versteeg deelde mede daarover geen uitspraak te kunnen doen. Hij kon moeilijk namens de hele kerkenraad spreken. Hij vroeg voldoende tijd om met de hele kerkenraad te kunnen overleggen en een antwoord te formuleren.
Na enig heen en weer praten werd besloten dat de kerkenraad van Veenendaal tijd zou ontvangen tot 's avonds. De preses had immers zojuist al aangekondigd dat de Synode een commissie zou benoemen om die avond nog te Veenendaal de zaken af te

wikkelen, die uit de schorsing voortvloeiden. Deze commissie zou om zeven uur in Veenendaal arriveren.
Inmiddels had ds. Kok besloten om te vertrekken.
Nadat de schorsing was uitgesproken, stond hij op in de ouderlingenbank waarin hij zat en zei hardop: 'Ik ben dus geschorst.' Hij begaf zich vervolgens naar de preses om hem te groeten en wenste hem de genade en de leiding van Jezus Christus toe. Omstreeks 10.15 uur verliet hij op statige wijze met de twee ouderlingen die hem vergezelden de vergadering.

De vergadering benoemde nu de elf leden van de commissie ten behoeve van Veenendaal, die bestond uit acht predikanten en drie ouderlingen. Van achter de moderamentafel werden opmerkingen geplaatst over het handelen met de kerkenraad, het voorbereiden van de leden met het oog op de komende zondag, en het in beslag nemen van de kerkelijke goederen. Er was sprake van een wat onrustige stemming in de vergadering. Algemeen werd aangedrongen op een snelle afwikkeling van de zaken in Veenendaal.
Bij de afronding van het agendapunt deed de preses, ongetwijfeld namens het moderamen, het voorstel om een plaatsvervanger te benoemen voor ds. Kok als lid van het Curatorium. Tijdens zijn schorsing kon hij immers niet als zodanig functioneren.
Als zodanig werd Aangeenbrug zelf gekozen met 19 van de 36 stemmen. Ook stelde de preses de vraag aan de orde of één der leraren, kandidaten, ouderlingen of studenten, instemde met de leer van Ds. Kok.
Van de Woestijne tekende hierbij aan dat Kok zelf had verklaard dat er twee studenten waren die zijn opvattingen deelden. Hij noemde daarbij de naam van kandidaat A. Vergunst.
Van de beide kandidaten H. van Gilst en A. Vergunst sprak Van Gilst als eerste zijn standpunt uit. Hij stond voor honderd procent achter de Synode. Hij kon zich niet verenigen met de vereenzelviging door Kok van de aanbieding van de genade en de belofte van het Evangelie.
Vergunst sloot zich hierbij aan. Zijn verklaring werd ondersteund door Ds. J. van den Berg, die meedeelde dat tijdens de vergadering van de classis Utrecht nadrukkelijk was gebleken was dat kandidaat Vergunst niet het gevoelen van ds. Kok deelde.
Niemand der aanwezigen blijkt ook bij meer persoonlijke vraag, de leer van ds. Kok aan te hangen.
Toen A. van Stuijvenberg, die de morgenvergadering niet had bijgewoond in verband met ambtsbezigheden, zijn plaats tijdens de middagzitting weer innam, stelde Van de Woestijne voor dat hem eerst moest worden afgevraagd hoe hij over de leer van Kok dacht.
De predikanten Rijksen, Van den Berg en ouderling Van den Hardenberg haalden daarop de uitspraak van Van Stuijvenberg aan: 'Als Kok zo doorgaat, wie kan het dan voor hem opnemen? Daarmee ontkwam de Nunspeetse predikant die bekend stond als 'Koksgezind', kennelijk aan een persoonlijke verklaring.

Tijdens het verdere verloop van de vergadering besloot de Synode de kerkenraden schriftelijk te informeren over de schorsing van ds. Kok en tevens daarin mede te delen, dat het verboden is de preken van Ds. Kok in de gemeenten te lezen.
Tevens werd genotuleerd dat de Synode bezwaren had tegen het eerste hoofdstuk van een boek van P. van Woerden. Ook viel het besluit om de Synode op een later tijdstip

voort te zetten. Dit met het oog op de bespreking van de rapportage van de commissie van elf over de situatie in Veenendaal en een nadere afwikkeling van zaken aldaar.

6.4.3 De besluitvorming in de zaak Veenendaal-Van de Ketterij

De Synode had tijdens de zitting van 12 januari 1950 weinig moeite met de behandeling van de zaak Veenendaal-Van de Ketterij. In de Handelingen neemt deze kwestie slechts een halve pagina in beslag.
Ds. Van de Ketterij gaf een uitvoerige uiteenzetting van zijn strijd, bezwaren en de wijze hoe hij is gekomen om tegen de Kerkordening en het besluit van de Generale Synode de gemeente te Veenendaal te institueren. Hij verklaarde niet anders te hebben gekund.
De toon bij de behandeling werd gezet door de preses. Hij merkte na de verklaring van Van de Ketterij op: 'De Heere heeft kennelijk gesproken in deze zaak (...) God heeft een kwade zaak goedgekeurd'.
Ouderling A. Versteeg te Aalburg merkte op: 'Wij mogen Ds. Van de Ketterij wel om vergeving vragen. Onze slappe houding was de oorzaak dat Ds. Van de Ketterij in die moeite kwam'.
De predikanten Blok en De Blois verlieten nu de vergadering. Daarbij maakte De Blois de opmerking: 'God is nog goed voor de Gereformeerde Gemeenten.'
Het een en ander moet voor Van de Woestijne aanleiding zijn geweest om voor te stellen staande te zingen Psalm 68:10: *'Geloofd zij God met diepst ontzag; Hij overlaadt ons, dag bij dag, met Zijne gunstbewijzen.'*

De handelwijze van de Synode om een danklied aan te heffen in verband met het irreguliere handelen van Van de Ketterij, zo kort na het ingrijpende besluit om Kok te schorsen, kan niet anders dan laakbaar worden genoemd.
Verhagen was de enige afgevaardigde die het woord voerde over de kerkrechtelijke aspecten van deze kwestie. Het gedrag van Van de Ketterij had hem bevreemd. Hij noemde diens handelwijze onkerkrechtelijk. De kerk moet niet worden geregeerd op basis van onze gemoedsgesteldheid. Tegelijkertijd benadrukte hij dat hij geen roet in het eten wilde gooien. Dit bijzondere geval kon echter niet tot regel worden gesteld. Dan zou men in andere plaatsen bij moeilijkheden immers hetzelfde kunnen doen. Hij drong op zorgvuldige notulering van deze aspecten van de zaak aan. Zijn opmerkingen klinken nog door in de tekst van de Handelingen.
De Synode besloot met algemene stemmen aan Van de Ketterij 'gezien de ontwikkeling der zaken, in dit bijzondere geval' zijn handelwijze te vergeven. Dit echter met de nadrukkelijke vaststelling 'dat daarmede geen vrijheid wordt gegeven om van de D. K. O. en de besluiten der meerdere vergaderingen af te wijken'.
Na deze impliciete veroordeling werd eveneens met algemene stemmen besloten om het besluit van de Generale Synode van 28 en 29 juni 1949 inzake Veenendaal zodanig te herzien 'dat de reeds geïnstitueerde gemeente te Veenendaal geacht wordt van de instituering af in het verband van de Gereformeerde gemeenten in Nederland wettelijk te zijn opgenomen, met dien verstande, dat, als er mogelijkheid is om in Veenendaal één gemeente te vormen, dat zal moeten worden gedaan'.
De uitgetreden broeders te Veenendaal werden vervolgens door de preses hartelijk welkom geheten in het kerkverband. Ze kregen het advies om voorlopig te blijven vergaderen in het gebouw, waarin zij reeds samenkwamen.

6.4.4 Het offensief tegen de verenigingen

Bij het begin van de middagvergadering om twee uur deelde de preses mee dat de Particuliere Synode West had vergeten om een verzoek aanhangig te maken bij de Generale Synode. Het ging om het aanwijzen van deputaten om toezicht te houden op de jongelingsverenigingen en de meisjesverenigingen.
Het verzoek was gedaan door de predikanten F. Mallan, C. Steenblok, Chr. van de Woestijne, D. L. Aangeenbrug en twee ouderlingen, onder wie H. Bas te Alblasserdam. Enz.

6.5 Veenendaal: een zelfstandige Gereformeerde Gemeente buiten het kerkverband, blz. 244

Toen ds. Kok op donderdagmorgen 12 januari na zijn schorsing thuiskwam, belde zijn vrouw op zijn verzoek alle kinderen, omdat hij niet wilde dat zij het bericht van anderen zouden horen. Na korte tijd waren er in de pastorie circa veertien personen aanwezig. 'Bewogen zei hij: Moeder en kinderen, laten we eerst op de knieën gaan en bidden om Gods ontfermende liefde. Geen bittere vader, maar een biddende vader. Die middag werden de nodige stappen gezet met het oog op de komst van de commissie van elf, die de Synode had benoemd om in Veenendaal te handelen naar bevind van zaken.
De scriba zal in overleg met ds. Kok telefonisch de hulp hebben ingeroepen van een gerenommeerde kerkrechtdeskundige. Het betrof de bekende jurist mr. dr. M. Bouwman te Amsterdam, die direct naar Veenendaal moet zijn gekomen om de kerkenraad bij te staan en gastvrij in de pastorie werd ontvangen.
De kerkenraad kwam in de vroege avond om half zeven bijeen. In verband met de schorsing van ds. Kok werd ouderling B. Versteeg tot voorzitter benoemd en verliet de predikant de vergadering. 'Persoonlijk wordt alle kerkenraadsleden hun meening gevraagd en verklaren allen geheel achter Ds. Kok te staan en zich met de schorsing niet te verenigen. Evenmin met het besluit wat de Synode genomen heeft inzake de uitgetredenen, daar deze groep als wettige Ger. Gemeente is erkend'.
Nadat ds. Kok weer ter vergadering was gekomen, deelde de kerkenraad hem de genomen besluiten mede en ontving hij het verzoek zoals altijd de vergaderingen van de kerkenraad te presideren en a.s. zondag zoals altijd in de gemeente voor te gaan.
De besluitvorming deed hem goed.
Inmiddels was de gehele gemeente uitgelopen. Het kerkplein en de gangen naast de pastorie stroomden vol met mensen. De komst van de commissie van de Synode was ruchtbaar geworden. Die commissie zou het kerkgebouw en de andere kerkelijke goederen in beslag nemen, zo veronderstelde men. Er ontstond een geladen, vijandige stemming onder het kerkvolk. De kerkenraad zei met het oog op de komst van de afgevaardigden van de Synode: 'Dominee, die komen hier niet levend vandaan'.
Op verzoek van de kerkenraad ging de predikant naar buiten om de menigte toe te spreken. Hij vroeg de mensen om hun handen in hun broekzak te houden, de leden van de commissie niets aan te doen en te bidden voor hun predikant.
Om 19.00 uur arriveerde, volgens afspraak, de commissie van elf, die door de Synode was benoemd. De afgevaardigden moesten zich een weg banen tussen rijen mensen. Verhagen ging voorop. 'Ik heb hem nooit zo verdrietig gezien'.
De commissie moest nog even wachten, omdat de besluitvorming van de kerkenraad nog niet was afgerond. Mr. Bouwman had de kerkenraad een formulering aangereikt voor een kerkrechtelijke onderbouwing van de beslissing. Die werd nu besproken en vastgesteld conform de handreiking.

Nadat de commissie van de Synode tot de vergadering was toegelaten, voerde scriba Versteeg, het woord. Hij maakte melding van de beslissing van de kerkenraad om het kerkverband te verlaten en motiveerde die in een officiële verklaring, die aan de commissie werd voorgelezen.
Na het aanhoren van dit besluit, kreeg de commissie geen gelegenheid om met de kerkenraad over 'deze droeve beslissing' te spreken.
De commissie kon toen niet anders dan onverrichter zake de vergadering verlaten. De elf afgevaardigden gingen opnieuw door de mensenmenigte heen naar huis.
's Avonds om half negen kwam de ledenvergadering bijeen, die nog gedeeltelijk door Bouwman werd bijgewoond. De voorzitter deelde het genomen besluit mede aan de leden. Daarop stond allen - twee personen uitgezonderd - op om spontaan hun instemming te betuigen met het kerkenraadsbeleid.
Er waren enkele ontroerende momenten, zo geeft de Veenendaalse geschiedschrijver Kemp van Ginkel aan. Terwijl ds. Kok vóór de preekstoel stond, werd hem spontaan Psalm 68: 10 toegezongen:

'Geloofd zij God met diepst ontzag.
Hij overlaadt ons dag aan dag
met Zijne gunstbewijzen'.

Er was sprake van een wonderlijke coïncidentie. (Samenvallende gebeurtenissen) Dezelfde psalm had de Synode immers aangeheven korte tijd na zijn schorsing. Na het zingen kwam de gemeente in een lange rij 'hem in hartelijke eensgezindheid ter bemoediging de hand drukken'.

De volgende dag ging Bouwman in een schrijven aan de kerkenraad op de kerkrechtelijke positie van de nu op zich zelf staande gemeente in: 'Juridisch acht ik uw positie wel zo sterk, dat ik het betwijfel of aan de andere zijde enige procedure zal worden ingespannen. Ik zou geen grond kennen, waarop zij dat zou kunnen doen met kans op succes. Voor alle dingen is het thans zaak Uw eendracht te bewaren.'
Tien dagen later zond de kerkenraad aan Bouwman een dankbetuiging voor de ontvangen hulp. Daarin werd ook meegedeeld dat een vertegenwoordiger van de gemeente in de Kegelbaan een bezoek aan de burgemeester had gebracht om over het kopen van bouwgrond te spreken. 'Alles wijst er dus op dat zij geen proces aangaan.

13. HANDELINGEN VAN DE OP 13 APRIL 1950 VOORTGEZETTE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND

Artikel 1

Opening

De praeses opent ongeveer 10 uur in de morgen de vergadering en, nadat op zijn verzoek zij, die geen lid zijn van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, zich hebben verwijderd, wordt gezongen Psalm 119: 17, leest hij uit het Evangelie van Lukas het 24ste hoofdstuk van vers 36 tot en met 49 en gaat voor in het gebed.

Daarna roept hij allen een welkom toe, de wens uitsprekende, dat de Heere met ons mocht vergaderen, zoals Hij, naar het voorgelezene, met Zijn discipelen dat deed.

Vervolgens spreekt de praeses over de grondslag, door God gelegd, en welk heilsfeit wij pas geleden mochten herdenken. Ook tijdens Jezus' lijden en opstanding was er een zoekend volk, waaraan de Heere door allerlei middelen heeft willen bekend maken de weg, die nodig was om een in zichzelf gans verloren volk wederom in de gemeenschap met God te stellen.

Mochten wij daarvan ook eens spreken, zoals de discipelen, waar Christus in het midden kwam en sprak: *Vrede zij ulieden.*

De discipelen konden het niet geloven. Geloofden zij Hem niet? Ze geloofden zichzelf niet, konden niet aanvaarden, dat voor hen de dood was overwonnen.

Jezus Zelf gaf hun tekenen door te eten; opende hun ogen, dat zij de Schriften verstonden, gaf hun nader onderwijs, openende hun verstand. Dat hebben wij gedurig zo nodig, want wij zijn dwazen van onszelf. Geestelijk licht is ons noodzakelijk; want toen verstonden zij, niet zij, die niet wisten wat er aan hen geschied was, maar zij, ambtsdragers, discipelen, die Hem kenden, toen verstonden zij. O, wat zijn wij en wat waren zij onkundig. Wat heeft de Heere toch een werk aan ons. Het is nodig, dat God de weldaden toepast. De zalige toepassing, die mist dat volk, die kan God alleen geven.

De Heere had nog werk voor Zijn ambtsdragers en daarom was het nodig, dat hun verstand verlicht werd om de ware Christus te kennen. Dat hebben ook alle leraars nodig en de ambtsdragers; om van Hem te kunnen getuigen. Wat moeten zij getuigen? Wat moeten zij prediken? "Bekeert u! bekeert u." Roepen tot waarachtige bekering.

Waartoe is het bloed van Christus nodig? Waartoe is de levende Christus nodig? Alleen voor een volk, dat de bekering nodig heeft. Met de wens, dat Gods zegen op de vergadering zal mogen rusten, gaat de praeses over tot het onderzoek of alle deputaten aanwezig zijn.

Artikel 2

Aanwezige deputaten

Behoudens ouderling J. van Zweden, die wegens ongesteldheid is verhinderd en vervangen wordt door zijn secundus, ouderling A. van Eck, blijken alle afgevaardigden tegenwoordig.

Artikel 3

Rapport inzake de zaak Veenendaal

De scriba brengt verslag uit van het door de commissie van de Synode bevondene in Veenendaal.

Na bespreking wordt het verslag voor kennisgeving aangenomen, onder mededeling, dat, zo er mochten zijn, welken zich niet kunnen verenigen met het in de vorige

vergadering genomen besluit inzake Ds. Kok, zij dat dan langs wettelijke kerkelijke weg kunnen aanhangig maken.
Vervolgens wordt kennisgenomen van een bericht van de Kerkenraad der voormalige Gereformeerde Gemeente van Veenendaal, inhoudende, dat hij zich niet met het genomen besluit kan verenigen en acht, dat daardoor de Synode de band met de gemeente heeft verbroken.
Besloten wordt de voormelde Kerkenraad te berichten, dat zijn schrijven is ontvangen, doch dat de Synode het daarmede niet eens is, alsook, dat hij wordt gewezen op het onjuiste van zijn handeling, waardoor hij zich onttrekt aan verdere behandeling, de bede bijvoegende,. dat God hem doe terugkeren van zijn weg.

Artikel 4
Ingekomen stukken
a. Enige stukken, betrekking hebbende op het ter vorige vergadering genomen besluit inzake Ds. R. Kok, worden niet in behandeling genomen als zijnde niet op wettige wijze ter vergadering gebracht.
Daarbij komt nog in behandeling een boekje, geschreven door ***diaken G. de Hertog Jr.*** te Mijdrecht.
In de bespreking daarover mengt zich ook diens vader, ouderling G. de Hertog en een andere diaken. Na breedvoerige behandeling, waarin aan genoemden de vraag wordt gesteld om het geschrevene en gezegde terug te nemen, maar waarbij zij blijven volharden bij het ingenomen standpunt, wordt besloten de kerkenraadsleden van Mijdrecht, welke met de inhoud van het boekje instemmen en niet bereid zijn maatregelen te nemen tegen de schrijver, te doen afzetten langs de weg, in de Kerkenordening aangegeven.

Artikel 5
Aanklacht tegen Dr. C. Steenblok
Door Ds. A. Vergunst wordt een aanklacht gedaan tegen Dr. C. Steenblok, omtrent diens wijze van doceren, waarin hij, onder voorhouden dat de geschriften van de Erskines en Boston met een remonstrantse draad doortrokken zijn, voorstelt, dat er alleen een aanbod der genade is aan bewuste zondaren en niet aan allen, die onder het Woord leven, alzo loochenende het welmenende aanbod der genade.
Na breedvoerige bespreking besluit de Synode de aanklacht te verwijzen naar het Curatorium, de Synode te verdagen en gelegenheid te geven om eventuele bezwaren tegen het onderwijs in de dogmatiek door Dr. C. Steenblok, schriftelijk bij het Curatorium in te brengen.

Pauze.
Tijdens de behandeling van genoemde artikelen 4 en 5, welke in de bespreking niet geheel gescheiden zijn, wordt gepauzeerd, nadat Ds. Bel een zegen gevraagd heeft voor de vergadering en de gereed zijnde maaltijd.
Na het nuttigen van de maaltijd leest de praeses 1 Petri 2 en eindigt ouderling Doudeijns met dankgebed.
Nadat nog samen is gezongen psalm 87: 1, wordt de vergadering voortgezet.

Artikel 6
Contact met de Christelijk Gereformeerde Kerken
Van de deputaten der Christelijke Gereformeerde Kerken voor contact met de Gereformeerde belijders, is op een schrijven, volgens het besluit, in de vorig

vergadering gezonden, een antwoord ontvangen. Na voorlezing van beide stukken wordt besloten het schrijven van genoemde deputaten voor kennisgeving aan te nemen.

Artikel 7
Landelijk verband van Zangverenigingen
Van het Landelijk Verband is een schrijven ingekomen inzake het in de vorige vergadering genomen besluit omtrent het gebruik van kerkgebouwen.
Besloten wordt het besluit artikel 8, onder 3 van de vorige vergadering te stellen dat het luidt: de kerkenraden te adviseren om in onze kerkgebouwen openbare zanguitvoeringen niet meer toe te laten.

Artikel 8
Landelijk Verband van Meisjesverenigingen
Het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen verzoekt de bezwaren, welke hebben geleid tot het in de vorige vergadering genomen besluit, te melden.
De scriba der Synode heeft de bezwaren reeds gemeld.
De Synode besluit, met de stem van Ds. A. Verhagen tegen, het besluit van de vorige vergadering te handhaven.

Artikel 9
Nood in Spanje
Een schrijven, waarin verzocht werd de aandacht te vestigen op de nood in Spanje, wordt in handen van de deputaten voor de Uitwendige Zending gesteld.

Artikel 10
Preken Ds. R. Kok
Aan een boekhandelaar wordt, op zijn verzoek, gemeld, dat als Ds. Kok de preken, nog bij hem in voorraad, wil terugnemen, hij daartoe gerechtigd is.

Artikel 11
Steun emigranten in Canada
Op een ingekomen verzoek wordt besloten, om steun te verlenen aan de emigranten in Canada bij hun pogen om zo veel mogelijk hulp van de Amerikaanse leraars voor de geestelijke verzorging te verkrijgen.

Artikel 12
De Saambinder
Besloten wordt in "De Saambinder" geen advertenties op te nemen over zaken, doch deze hoofdzakelijk te beperken tot familieberichten en aankondigingen van boeken; en het in de vorige vergadering uitgebrachte verslag met enige, later bekend geworden zijnde gegevens, aan te vullen.

Artikel 13
Deputaten Hoge Overheid
Tot Deputaat Synode bij de Hoge Overheid, in de vacature Ds. R. Kok, wordt benoemd Ds. L. Rijksen.

Artikel 14
Deputaat Uitwendige Zending

Tot Deputaat Synode voor de Uitwendige Zending wordt in de vacature Ds. R. Kok benoemd Ds. J. B. Bel.

Artikel 15
Verrekening onkosten
Besloten wordt dat elke Particuliere Synode f 80.- zal betalen.

Artikel 16
Sluiting
De praeses dankt voor de verleende medewerking, ook in deze vergadering, waarin ook minder aangename zaken zijn verhandeld moeten worden, ondervonden. De Heere mocht er Zijn zegen nog over geven. Dat wij toch tezamen vast mogen houden aan de leer, maar ook aan de practische beleving. Als God ons bedient, dan zal blijken wat de leer inhoudt en wat de beleving eist.
Op zijn verzoek sluit Ds. Rijksen de vergadering met dankgebed, nadat nog gezongen is Psalm 119: 18.

Ds. D. L. AANGEENBRUG, Praeses
Ds. L. RIJKSEN Scribae
D. KODDE
Ds. H. LIGTENBERG
Ds. CHR. VAN DE WOESTIJNE
J. VERMEULEN, Quaestor

14. HANDELINGEN VAN DE OP 29 JUNI 1950 VOORTGEZETTE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND

Alvorens de vergadering wordt geopend, wordt besloten ook leden van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland toe te laten tot deze zitting van de Synode, met voorbehoud, dat als er persoonlijke zaken aan de orde komen, alleen de ambtsdragers mogen tegenwoordig zijn.

Artikel 1 Opening
De praeses, Ds. D. L. Aangeenbrug, opent de vergadering, laat zingen Psalm 119: 53, leest Handelingen 11: 19-26 en gaat voor in het gebed.
Daarna heet hij allen hartelijk welkom, er bij bepalende, dat God nog gelegenheid geeft om samen te komen en de verzuchting daaraan verbindende, dat God ook mocht geven, dat deze vergadering in rust en vrede tot een goed einde mocht worden gebracht.
Daarna bepaalt de praeses de vergadering bij het voorgelezene en inzonderheid bij het 23ste vers: "Dewelke, daar gekomen zijnde en de genade Gods ziende, werd verblijd en vermaande hen allen, dat zij met een voornemen des harten bij de Heere zouden blijven." Ons werk komt openbaar. Waar is nu de genade Gods zichtbaar? Niet alleen ziende de gemeenten, maar de genade Gods Die komt openbaar als God mensen gaat bekeren. Mocht dat eens gezien worden in onze gemeenten, onze gezinnen en personen. De vruchten zijn de vruchten van Christus, door afgesneden te zijn van Adam en Hem te zijn ingeplant.
De apostel vermaant bij de genade Gods te blijven. Dat is zo nodig. Ons hart is verdorven. Als God het niet verhoedt, wijken leraars, ambtsdragers en leden af. Wij zijn zelf verantwoordelijk. God mocht ons geven om bij de Heere te blijven. De onbekeerde mocht het eens geleerd worden wat het zal zijn om eeuwig van de Heere verstoten te zijn.

Assessoren.

Artikel 2. Lastbrieven
Bij het nazien van de lastbrieven blijkt, dat ouderling van Zweden is vervangen door zijn secundus, ouderling van Eck, en dat de andere afgevaardigden allen tegenwoordig zijn.

Artikel 3. Ingekomen stukken
Ingekomen zijn:
a. Een schrijven van de ouderlingenconferentie, hetwelk als niet wettelijk ter tafel gekomen ter zijde gelegd wordt.

b. Een schrijven van de Gebrs. Weststrate te Wemeldinge inzake de teruggave van de boekjes, door Ds. R. Kok uitgegeven, hetwelk, als reeds ter vorige vergadering behandeld, voor kennisgeving wordt aangenomen.

c. Een schrijven van ouderling P. van Woerden over de bezwaren tegen het eerste deel van een door hem uitgegeven boekje "Beloften des Evangelies", welke hij onrechtmatig acht.

Alvorens dit stuk in behandeling wordt genomen, wordt besloten het maken van korte aantekeningen alleen aan ambtsdragers toe te staan.
Na een breedvoerige bespreking, waarin ***ouderling P. van Woerden,*** ter vergadering aanwezig, gelegenheid krijgt zijn zienswijze uiteen te zetten, besluit de Synode:

a. om het besluit, in de vorige vergadering inzake het boekje genomen, te handhaven;

b. om met ouderling P. van Woerden, welke niet bereid blijkt de bestreden stelling terug te nemen, kerkrechtelijk te handelen. Ds. P. Honkoop wordt verzocht de consulent dier gemeente, Ds. A. Verhagen, daarin bij te staan.

Pauze.
Bij de pauze vraagt, op verzoek van de praeses, ouderling Goor een zegen voor de maaltijd, daarbij ook de noden der vergadering opdragende.
Na de maaltijd leest de praeses Galaten 2: 11-21 en eindigt, op zijn verzoek, Ds. A. de Blois met dankgebed, tevens een zegen vragende voor de vergadering.

Bij de voortzetting van de vergadering wordt gezongen Ps. 43: 3.
d. Een schrijven van de kerkenraad van de gemeente van Ds. Kok te Veenendaal, waarin hij vraagt de reden te vermelden, waarom Ds. Kok is geschorst geworden en mededeelt in het verband van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland te willen terugkeren.
Besloten wordt die kerkenraad te berichten, dat hem de reden waarom Ds. Kok geschorst is genoegzaam bekend is en hem ernstig te vermanen in de rechte weg tot de Gereformeerde Gemeenten in Nederland terug te keren.

e. Een schrijven van enige leden van de gemeente te Lisse, waarin wordt aangedrongen om alle pogingen te doen om Ds. Kok terug in het verband der gemeenten te brengen, wordt in handen gesteld van de kerkenraad van genoemde gemeente.[15]

Artikel 4
Rapporten (zie Bijlage II)
a. Voorgelezen wordt een rapport van Ds. J. van de Berg inzake zijn bevindingen te Mijdrecht bij zijn handeling aldaar in opdracht van de Synode, alsmede de verklaringen door ambtsdragers van die gemeente gegeven.
Op grond van die verklaringen en hun uitspraken ter Synode, besluit de Synode Ds. J. van de Berg, als consulent, met de kerkenraad van Mijdrecht op te dragen de diakenen Ippel en De Hertog af te zetten. Ouderling De Hertog van Mijdrecht belooft daartoe medewerking te zullen geven.
b. Vervolgens wordt gelezen het verslag (zie Bijlage III) van de Synodale Commissie van administratie van "De Saambinder" Daaruit blijkt, dat de N.V. De Banier het drukken van "De Saambinder" op voorwaarden, gelijk aan die welke andere drukkers ook stellen, verzorgt; dat ondanks de vele uitgaven, uit de overname voortvloeiend, vanaf de overname tot 30 September 1950 ongeveer f 5000.- zal worden overgehouden, en dat per jaar een bedrag van f 8000.- à f 10.000.- voor de Emeritikas zal overblijven. Het verslag wordt voor kennisgeving aangenomen.

---

[15] **Zie de brief aan de synode van 7 juli 1953,** door de broeders die de Synode hadden verlaten aan het Moderamen van de Synode: *Herinnert men zich nog, dat, toen Ds. Kok de Synode verliet, men in zijn plaats voorlopig in afwachting van diens mogelijke terugkeer, een ander tot curator aanwees?*

c. Daarna wordt uitgebracht het verslag van de Commissie voor de Emigratie. Daaruit blijkt, dat ouderling Vermeulen wegens ongesteldheid het secretariaat van die Commissie niet meer kan waarnemen.
De Synode, met leedwezen kennisnemende, dat om gezondheidsredenen ouderling Vermeulen het secretariaat niet meer kan waarnemen, en bij monde van de voorzitter hem dank brengende voor al zijn arbeid, besluit daarna, overeenkomstig het voorstel van de Commissie, de heer Fraanje een vergoeding toe te kennen van f 1000.-, tevens onder dank de f 500.- door Ds. J. van de Berg namens de Zendingscommissie toegezegd, te aanvaarden, alsook de Commissie te machtigen het secretariaat te regelen.
d. Nadat verslag is uitgebracht door de Commissie van de 3 Particuliere Synodi tot bijstand aan de Kweekschool voor onderwijzers te Krabbendijke, waarin wordt gevraagd om contact te nomen opnemen met het Hoofdbestuur van de Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs, uitgaande van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, besluit de Synode daartoe machtiging te verlenen.

Artikel 5
Verslag van het Curatorium inzake de wijze van doceren door Dr. Steenblok en *voorstel van de Particuliere Oostelijke Synode om een nieuwe docent te benoemen in de vacature van wijlen Ds. G. H. Kersten.*
Uit het verslag blijkt, dat de gerezen moeilijkheden door samenspreking tot oplossing zijn gebracht, de meningsverschillen zijn weggenomen en in de ter behandeling gegeven zaken overeenstemming kon worden bereikt.
Bij stemming met gesloten briefjes wordt, met 27 tegen 9 stemmen, besloten geen nieuwe docent te benoemen; het verslag wordt voor kennisgeving aangenomen.

Artikel 6
Bevoegdheid Deputaten Synodi hij de Hoge Overheid
Op voorstel van de Particuliere Oostelijke Synode besluit de Generale Synode om de Deputaten Synodi bij de Hoge Overheid volmacht te verlenen om, in spoedeisende gevallen, zelfstandig, behoudens later te doen verslag, namens de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, met de Hoge Overheid in correspondentie te treden.

Artikel 7
Verrekenen van onkosten
Het bedrag, dat iedere Particuliere Synode in de onkosten zal hebben te betalen, wordt vastgesteld op f 70.-.

Artikel 8
Aanwijzing Roepende Kerk
Als Roepende Kerk voor de, zo de Heere wil, in Juni 1953 te Utrecht te houden Generale Synode, wordt Rotterdam-Zuid aangewezen.

Artikel 9
Sluiting
De praeses herdenkt wat in de drie vergaderingen der Generale Synode is besloten. Pijnlijk waren sommige besluiten, die genomen moesten worden, doch God heeft Zich nog niet geheel onbetuigd gelaten en nog leiding willen geven in de zo ernstige beslissingen. Mocht Gods gunst daarover nog blijken. Het is nodig ons oor niet aan

anderen te lenen, maar onszelf en alle zaken te toetsen aan Gods Woord. God mocht ons allen gedachtig zijn en ons schenken wat wij zo nodig hebben.
Hij dankt voor de medewerking, die hij ondervond in het leiden van deze vergadering. God heeft in de zwakheden nog willen ondersteunen en dragen. Hij mocht onze zonden vergeven en ons dekken onder de schaduw van Zijn vleugelen.
Hij verzoekt Ds. H. Ligtenberg de vergadering met dankgebed te sluiten. Ds. Ligtenberg voldoet daaraan, nadat nog samen gezongen is Psalm 25: 2.

Ds. D. L. AANGEENBRUG, Praeses
Ds. L. RIJKSEN Scribae
D. KODDE }
Ds. H. LIGTENBERG } Assessoren
Ds. CHR. VAN DE WOESTIJNE
J. VERMEULEN, Quaestor

BIJLAGE II.
Utrecht, 17 April 1950
De Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland,
p.a. de weleerwaarde heer Ds. L. Rijksen, Wittesingel 69, Leiden

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,
Op de laatst gehouden vergadering van bovenvermelde Synode werd mij als consulent van de gemeente Mijdrecht opgedragen om in Mijdrecht de ter Synode besproken aangelegenheden met enkele kerkenraadsleden dier gemeente af te wikkelen.
Op Zaterdag 15 April j.l. ben ik met een ouderling van mijn gemeente, t. w. broeder J. van de Geer, alsmede Ds. A. Vergunst van Zeist en een ouderling zijner gemeente ter plaatse werkzaam geweest en kan uw vergadering naar aanleiding daarvan het volgende rapporteren:

Dat G. de Hertog Jr. de volgende verklaring heeft afgelegd en mij schriftelijk ter hand gesteld:
Ik erken, dat ik mijn bezwaren tegen de schorsing van Ds. R. Kok niet had moeten kenbaar maken door het schrijven en uitgeven van het boekje "Het kwaad zit nog dieper" en hierover mijn spijt betuig, daar dit kerkrechterlijk niet juist is.
De enig juiste en wettige manier is dit te doen in de weg van een kerkelijk gravamen.
Voorts erken ik, dat ik niet alle zaken juist en volledig heb voorgesteld en derhalve het boekje terugneem.
Hoogachtend,
w.g. G. de Hertog

Tevens werd door G. de Hertog Sr., G. de Hertog Jr. en H. Ippel, respectievelijk ouderling en diaken van Mijdrecht, het volgende verklaard en mij schriftelijk ter hand gesteld:
Wij verklaren ons, naar het recht in Gods kerk, neer te leggen bij de besluiten van de Generale Synode.
w.g. G. de Hertog Sr. w.g. G. de Hertog Jr. w.g. H. Ippel

Naar aanleiding van bovenstaande hadden wij geen vrijmoedigheid om tot afzetting van bovengenoemde ambtsdragers over te gaan.

Met heilbede U Gode in alles bevelend,
Ds. J. VAN de BERG

BIJLAGE IIa

Mijdrecht, 18 April 1950
Aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,
Hoewel ik van oordeel ben, dat de schorsing van Ds. Kok zeer nauw verband houdt met het aanbod van genade en dat dit welmenend aanbod in bepaalde kringen onder ons al te zeer verwaarloosd wordt, waardoor, zoals op de laatstgehouden vergadering uwer Synode openlijk is uitgesproken, Ds. Kok het slachtoffer is geworden van anderer eenzijdigheid, erken ik nochtans, dat ik mijn bezwaren tegen de schorsing van Ds. Kok niet had moeten kenbaar maken door het schrijven en uitgeven van het boekje "Het kwaad zit nog dieper", daar dit kerkrechtelijk niet juist is.
Ik betuig hierover mijn spijt, daar het de enig juiste manier geweest ware, mijn bezwaren kenbaar te maken in de weg van een kerkelijk gravamen.
Op grond hiervan neem ik mijn boekje terug, doch voeg hier uitdrukkelijk aan toe, dat ik de zakelijke inhoud moet handhaven, te meer, daar uw Synode zich niet bereid verklaard heeft de wettig binnengekomen vragen en gravamen, welke op een zo ernstige zaak betrekking hebben, in behandeling te nemen.
Voorts wil ik gaarne erkennen, dat de zinsnede op pag. 14: "Wij hebben een knecht des Heeren geschorst, omdat hij uit de innerlijke overtuiging van zijn hart een algemeen welmenend aanbod van genade predikt", niet geheel juist en volledig is en daardoor kwetsend voor anderen.
Wanneer bovendien èn de stijl èn de vorm van schrijven op enigerlei wijze kwetsend is geweest, wil ik hiervoor ook gaarne vergeving vragen en mijn oprechte spijt betuigen.
Met broederlijke groeten verblijf ik,
Uw dw. dn.
G. de HERTOG Jr.

BIJLAGE III
's Gravenhage, 22 Juni 1950
Aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, vergaderd te Utrecht, 29 Juni 1950
Mijdrecht, 18 April 1950
Aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, scriba Ds. L. Rijksen. Wittesingel 69. Leiden

Weleerw. en Eerw. Broeders,
Eerlijkheidshalve delen wij u beleefd mede, dat onze verklaring van j.l. Zaterdag niet geïnterpreteerd moet worden als zouden wij geen ernstige bezwaren blijven houden tegen de wijze waarop Ds. Kok geschorst is. Wij achten deze onjuist en betreuren het ten zeerste, dat uw Synode de door ons gestelde vragen, die voor ons tot opheldering zouden hebben kunnen strekken, niet heeft willen behandelen op de laatstgehouden vergadering uwer Synode.
Wij achten ons verplicht langs wettige weg tegen deze schorsing te blijven protesteren.

Met broederlijke groeten verblijven wij,
Uw dw. dn.

G. de HERTOG Sr.
H. IPPEL
G. de HERTOG Jr.

6.6 Hoofdzaken van de voortgezette Generale Synode van 13 april 1950

VERNIEUWING EN VERWARRING, ds. M. Golverdingen, blz. 246 e.v.

6.6.1 De bespreking van het verslag van de commissie van elf

Het Rapport inzake de zaak Veenendaal was het eerste punt dat veel aandacht kreeg op de voortgezette Synode. Het verslag werd voorgelezen door de scriba. 'Hieruit bleek dat de gehele kerkenraad zich achter hun leraar had gesteld en de besluiten van de l.l. gehouden vergadering betreffende ds. Kok niet wilde aanvaarden en gewoon zouden doorgaan.

De Synode betreurde het feit dat de commissie geen gelegenheid kreeg om een gesprek aan te gaan en verwierp de beschuldiging van de kerkenraad van ds. Kok dat de Synode door haar besluiten het verband met de gemeente Veenendaal had verbroken. Ze moest echter tot haar leedwezen wel constateren dat die gemeente dat zelf had gedaan.

Het rapport van de commissie werd niet zonder slag of stoot aanvaard. Van Stuijvenberg, de predikant van Nunspeet, had de tweede zittingsdag van de Synode maar gedeeltelijk meegemaakt in verband met ambtsbezigheden. Hij sprak nu 'over de zeer onkerkrechtelijke handelingen die er zijn geschied' en de doorwerking daarvan. Ook Van de Ketterij had naar zijn mening moeten worden geschorst. Verhagen bleef op het standpunt staan dat de uitgetredenen niet hadden mogen worden erkend. Er mochten geen twee gemeenten in Veenendaal zijn en er was een grote fout gemaakt.

De commissie stond voor een moeilijk geval. Zij was nog steeds van mening dat Kok moest worden verzocht terug te komen.

De preses gaf daarop als commentaar: 'Nu wordt verworpen wat God heeft gesproken in de vorige vergadering.

Steenblok stelde daarop dat de zaak steeds werd omgekeerd. 'De Heere heeft ds. v.d. Ketterij willen gebruiken om ons uit de moeilijkheden te helpen.'

Toen Verhagen nog eens sprak over de mogelijkheid om Kok te verzoeken terug te keren, zei de preses: 'Dan slaan wij God in het gezicht.'

Even later zou Rijksen zich bij de preses aansluiten: "Onze zaak is een zaak des Heeren. De tweede gemeente moest er komen, want de Heere heeft gewerkt en Zijn Raad volvoerd. Het moest zo gaan, omdat God de zaak wilde rechtzetten'. Hij sprak verder de hoop uit dat de zaak zou doorgaan zoals was besloten. Ook gaf hij aan dat de uitgetredenen beleden hadden verkeerd te hebben gehandeld.

De nagalm van deze discussie is hoorbaar tussen de regels van de Handelingen: 'Na bespreking wordt het verslag voor kennisgeving aangenomen onder mededeling, dat, zo er mochten zijn, welken zich niet kunnen verenigen met het in de vorige vergadering genomen besluit inzake Ds. Kok, zij het dan langs wettelijke kerkelijke weg kunnen aanhangig maken.

6.6.2 De vraag van A. van Stuijvenberg over het vooroverleg

Tijdens de bespreking van het rapport van de commissie van elf vond een uiterst pijnlijk incident plaats.

Van Stuijvenberg, wellicht was hij wat geïrriteerd door de antwoorden van de preses, stond op en stelde de voorzitter een vraag: 'Ik heb vernomen dat er voor de Synode een vergadering is geweest van enkele synodeleden in de pastorie in Dordrecht. Daarbij zijn onder meer ds. Van de Ketterij, ds. Van de Woestijne en u betrokken geweest. Men heeft er van tevoren afspraken gemaakt over de samenstelling van het moderamen. Is dat juist?

Aangeenbrug weigerde pertinent om op de vraag in te gaan en riep hem toe: 'Zwijg, zwijg!' De preses beschikte kennelijk op dat moment niet over een afdoend antwoord. Rijksen hielp hem uit zijn precaire positie met de overigens geheel onjuiste opmerking dat er voor elke synode een aparte vergadering of onderlinge bespreking werd gehouden.
Van Stuijvenberg stond bekend als een rechtschapen man met een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Kennelijk sprak hij uit gewetensnood het een en ander bij het begin van de vergadering uit.
Toen enkele afgevaardigden vervolgens de betrouwbaarheid van Kok met forse woorden in twijfel trokken, vermaande Van Stuijvenberg hen met de woorden van Paulus: 'Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid'. Daarbij merkt hij op dat hij hiervan graag de vruchten zou zien.
De preses hamerde hem daarop zo fel af, dat hij een asbak in stukken sloeg. Hoewel het vooroverleg te Dordrecht voor de Synode van 1950 ook nadrukkelijk is ontkend, wijst het geheel van beschikbare gegevens op een historisch feit.

6.6.3 De aanklacht van A. Vergunst tegen C. Steenblok

De Synode hield zich bij het punt ingekomen stukken onder meer bezig met de recente brochure van diaken G. den Hertog jr. te Mijdrecht: Het kwaad zit nog dieper. De kerkenraad van Tricht had bezwaren ingediend tegen dat geschrift. Daarin gaf de schrijver een sterk ironische presentatie van de visie van oude schrijvers als Boston en de Erskines. Ze zouden hetzelfde zeggen over de belofte van het Evangelie en de aanbieding daarvan als R. Kok, die wellicht ten onrechte was geschorst.
Bij de bespreking bleek dat de schrijver en twee ambtsbroeders, waaronder de vader van de schrijver, op hun standpunt bleven staan. De Synode besloot een nader gesprek met de broeders aan te gaan. Als de kerkenraad van Mijdrecht geen maatregelen zou nemen tegen de schrijver, zou afzetting van de betreffende ambtsdragers volgen overeenkomstig de regels van de D. K. O.

Het feit dat de namen Boston en Erskine waren gevallen, moet A. Vergunst, de jonge predikant van Zeist, die als belangstellende aanwezig was, ertoe hebben gebracht om op dat moment het woord te vragen. Hij diende een aanklacht in 'tegen Dr. C. Steenblok, omtrent diens wijze van doceren, waarin hij, onder voorhouden dat de geschriften van de Erskines en Boston met een remonstrantse draad doortrokken zijn, voorstelt, dat er alleen een aanbod der genade is aan bewuste zondaren en niet aan allen die onder het Woord leven, alzo loochenende het welmenende aanbod der genade'.
Vergunst was door zijn vader opgevoed bij de Erskines. Wie aan deze Schotse theologen kwam, raakte hem in zijn diepste overtuiging. Hij sprak op de Synode helder en duidelijk, met grote ernst en bewogenheid.
Zijn verklaring maakte een diepe indruk en sloeg als een bom in het midden van de vergadering in.
Er volgde een felle, langdurige discussie, waarbij zich met name een aantal predikanten uitsprak voor of tegen Steenblok als docent. De Blois was het met Vergunst eens. Hij pleitte voor behandeling van de zaak.
De preses stelde aan de vergadering voor dat te doen, maar merkte op dat er geen wettige redenen zijn om in deze een beslissing te nemen. 'God heeft ons een groot voorrecht geschonken in Dr. Steenblok. Hij stelt zich geheel achter dr. Steenblok en

vindt hem een zeer wijs man. De predikanten Mallan, Van de Ketterij en Zwerus sloten zich nadrukkelijk bij deze waarderende woorden aan.
Een der afgevaardigden vroeg Vergunst of hier de hand van Joab in het spel was. Die benadrukte echter dat hij zijn bezwaren reeds kenbaar had gemaakt aan leden van het Curatorium en ook aan Steenblok zelf.
De Blois, secretaris van het Curatorium, sprak in tweede instantie als zijn overtuiging uit 'dat God ons nog niet heeft verlaten'.
Daarop noemde hij de leer van de docent 'beslist niet goed, omdat ze voert naar een dode lijdelijkheid. 'Als het zo door gaat, is de kerk in Gouda in twee jaar stuk.'
De predikanten Chr. van Dam en P. Honkoop onderschreven de stellingname van De Blois.
Ook Verhagen zag een groot gevaar in de opleiding die de studenten ontvingen.
H. Ligtenberg, de voorzitter van het Curatorium, verklaarde dat er veel klachten waren van studenten over de leer van Steenblok.
De docent zelf noemde het verwonderlijk dat deze zaak hier behandeld werd. Naar zijn mening was dat onkerkrechtelijk. Vervolgens verdedigde hij zich 'in een zeer lange rede.
Ten slotte nam de Synode het besluit 'om de aanklacht van Vergunst te verwijzen naar het Curatorium, de Synode te verdagen en gelegenheid te geven om eventuele bezwaren tegen het onderwijs in de dogmatiek door Dr. Steenblok schriftelijk bij het Curatorium in te brengen'.

6.7 Het beraad van het Curatorium over het onderwijs aan de Theologische School

6.71 De klachten van de studenten

Binnen een week na de voortgezette Synode kwam het Curatorium bijeen om uitvoering te geven aan het verzoek van de Synode. Vierdejaarsstudent L. Kieboom trad op als voornaamste woordvoerder. Hij beklemtoonde vooraf dat de persoonlijke verhouding tussen dr. Steenblok en hem in het algemeen goed genoemd kon worden. Vervolgens las hij een schriftelijke verklaring voor, die bestond uit acht persoonlijke bezwaren:
1. 'Ongunstige uitlatingen van Dr. St. over bij Gods volk geliefde schrijvers als Boston en de Erskines.
2. Het boekje van Ds. Kersten 'Het Verbond der genade', door ds. Fraanje hoog geroemd, werd door Dr. St. in verkeerd licht gesteld en daarom practisch waardeloos gemaakt.
3. De bekwaamheid van Dr. St. is volgens Kieboom ver beneden het middelmatige.
4. Dr. St. spreekt over de hoofden van de studenten heen en geeft geen overzichtelijke beschouwing.
5. Teveel tijd wordt besteed aan onbelangrijke zaken en te weinig aan belangrijke zaken.
7. Het collegelopen heeft voor hem niet meer waarde dan een blok formaliteit aan het studentschap verbonden.
8. De meeste studenten hebben tegenzin om naar School te gaan.
Kieboom besloot zijn bezwaren met een samenvattende conclusie: de *praktische* vorming in de opleiding ontbrak, het studentenleven was onaangenaam, de Theologische School kwam in gevaar. Hij besloot zijn inbreng met het verzoek aan het Curatorium een nieuwe docent te benoemen.
De bezwaren van de andere studenten waren in het algemeen minder gedetailleerd dan die van Kieboom.

Student W. Hage signaleerde eenzijdigheid in de voorstelling van de docent en vond zijn lessen 'te zwaar'.
Student L. Vogelaar maakte onder meer bezwaar tegen de visie van Steenblok, dat de bediening van het verbond zich niet verder zou uitstrekken dan het wezen van het verbond. Hij had veel bestrijdingen gehad en herinnerde aan het feit dat hij zwaar overspannen werd tijdens de studie. Vogelaar noemde het droevig dat Steenblok durfde te zeggen dat er door sommige Engelse schrijvers een remonstrantse draad liep.
Student T. Cabaret sloot zich bij de genoemde bezwaren aan.
Student A. F. Honkoop gaf als zijn mening dat er geen leiding werd gegeven in de opleiding. Er kwamen veel bijkomstige zaken aan de orde en weinig belangrijke. 'Kostelijke uren worden zoek gemaakt over aanbod en belofte.
De zwakke zijden van het docentschap van Steenblok werden ook op een later tijdstip door studenten gesignaleerd.
Tijdens de middagvergadering kreeg Steenblok de gelegenheid zich te verdedigen. Daarna volgde 'een rustige en nuttige samenspreking' tussen de curatoren en Steenblok.
De Blois uitte zijn vrees dat Steenblok als theoloog het Evangelie teveel bond aan een denksysteem, waardoor de praktijk der godzaligheid, de welmenende aanbieding en de verantwoordelijkheid van de mens in het gedrang kwamen. Hij wees op de leer van Kuyper en de droevige gevolgen daarvan.
Steenblok wees de bezwaren van De Blois af, maar die gaf aan dat daarmee zijn bezwaren niet waren verdwenen.
Ten slotte kwam het Curatorium tot de conclusie 'dat er wel iets hapert'. Enkele studenten waren wel wat 'parmantig, maar de verhouding tussen docent en studenten was 'droevig'. 'Dr. St. belooft met de bezwaren rekening te zullen houden, geen ongunstig getuigenis van de Engelse schrijvers te zullen geven en te proberen met liefde en takt het hart van de studenten te winnen.'
Ook besloot men dat de curatoren voortaan bij toerbeurt de lessen van de docent zouden bijwonen.

6.7.2 De bezwaren van A. Vergunst

Het slot van de curatoriumvergadering van 17 april 1950 stond in het teken van de behandeling van enkele ingekomen stukken. Daarbij behoorde ook een schrijven van de jonge Zeister predikant A. Vergunst, die daarin bevestigde wat hij enkele dagen geleden op de synodevergadering te Utrecht had gezegd over de visie van Steenblok op Boston en de Erskines. 'Eenigmaal' had hij daarover met Steenblok gesproken. Verder verwoordde hij als 'zijn grote bezwaar', dat Steenblok 'loochent de vrije en welmenende aanbieding van Gods genade die in de prediking van het Woord des Heeren komt tot allen die dit Woord horen'.
Vergunst wilde ook 'het boekje van Ds. Kersten''Het verbond der genade' gehandhaafd zien, terwijl dr. Steenblok het veroordeelt'.

> [Uiteraard bedoelde Vergunst het door G. H. Kersten uitgegeven boekje van Ebenezer en Ralph Erskine en James Fisher, Het Verbond der Genade. Zie par. 3.10. Vergunst wees erop dat G.H. Kersten de welmenendheid van de heilsaanbieding huldigde, die dit geschrift kenmerkt. 'Dat werkje heeft dr. Steenblok na de dood van Kersten bewust genegeerd. Daarnaar gevraagd zijnde op de Theologische School, zei dr. Steenblok, dat het welmenend aanbod het zwakke punt in de beschouwingen van Ds. Kersten was. Daarom wees hij ook de geschriften van Erskine en Boston af.' A. Vergunst, 'Groot

verval in de Gereformeerde Gemeenten?' in: Daniël, 32e jrg. blz. 17, 8 september 1978, blz. 357.]

Er leefden bij hem ook bedenkingen tegen uitlatingen van de docent over het tweede hoofdstuk, par. 3, van de Dordtse Leerregels. Vergunst tekende verder ook bezwaar aan tegen de voorstelling van Steenblok betreffende de pluriformiteit van de kerk. Daardoor werd de gedachte gewekt dat de Gereformeerde Gemeenten de ware kerk zouden zijn en alle andere kerken als valse kerken moesten worden beschouwd. Het schrijven besloot met de verzekering dat Vergunst in deze zaak met niemand contact had opgenomen.
Hierop volgde een bespreking die in alle rust verliep. 'Wanneer de waarheid wordt betracht in liefde?' kan dat nuttig en profijtelijk zijn voor docent en studenten en ook voor onze gemeenten'. Zo notuleerde De Blois. Daarop liet hij volgen: 'Bij niemand van de Curatoren is er een drang om Dr. St. weg te dringen van de plaats, die de Gen. Synode hem heeft aangewezen.'
Hij zinspeelde daarbij op het voorstel van de classis Kampen om in de vacature die was ontstaan door het overlijden van G.H. Kersten een docent te benoemen, die, enkele vakken van Steenblok zou kunnen overnemen Op de Particuliere Synode Oost kreeg dit voorstel de instemming van allen. Alleen Steenblok tegen het plan verzet.
Door de kennelijke bereidheid van het Curatorium om het falen van Steenblok als docent geheel toe te dekken verdwenen de zwarte wolken boven zijn positie aan de Theologische School. Steenblok beloofde van zijn zijde voor de tweede maal op deze dag 'met de bezwaren rekening te zullen houden, de harten der studenten door liefde te winnen en zich niet meer ongunstig uit te laten over de Engelse schrijvers'.

6.7.3 De verklaring van C. Steenblok

Op woensdag 21 en donderdag 22 juni kwamen de curatoren opnieuw te Rotterdam bijeen. De kwestie Vergunst-Steenblok moest worden afgewikkeld; de opstelling van het rapport voor de Synode vroeg de nodige aandacht en de jaarlijkse examens moesten worden afgelegd. Steenblok maakte bij het begin van de vergadering bezwaar tegen de notulen, omdat daarin wel de bezwaren van de studenten waren opgenomen, maar weinig of niets van zijn verdediging. Daarom werd op zijn verzoek de volgende verklaring in de notulen opgenomen:

'In de besprekingen verklaarde Dr. St., dat hij zijn bezwaren handhaaft die hij reeds op de Gen. Synode naar voren bracht, dat nml. Ds. Vergunst zijn beschuldiging tegen zijn oud-leermeester daar ter plaatse inbracht zonder eerst met hem daarover gehandeld te hebben, evenals ook de Synode deze zaak niet teruggenomen heeft ter nadere afhandeling met Dr. Steenblok.
Wat verder punt I betreft, dat hij zou gezegd hebben, dat de Erskines en Boston een Remonstr. draad door hun werken hebben heenlopen, verklaart hij dat de drie Form. van Een. de kerkelijke maatstaf zijn met de leeruitspraken van de meerdere vergaderingen onzer Gemeenten, voor zover zij algemeen geldig zijn in onze Gemeenten, ondergeschikt aan het Woord Gods, voor een beoordeling van uitspraken van ambtsdragers.
Dat hij vaak gezegd heeft, dat de Erskines goed zijn, maar dat er door sommigen verkeerd uit geciteerd wordt. Mocht hem echter ontvallen zijn, dat er een Rem. draad door hun werken loopt, dan zal hij gaarne met behoud van zijn bezwaren tegen het

optreden van Ds. Vergunst in deze aangelegenheid, dit terugnemen, wat echter niet zeggen wil dat hij elke uitdrukking voor zijn rekening zou nemen.
Wat punt II betreft, dat hij zou loochenen een algemeen aanbod van genade, verklaart hij, dat hij van een algemeen aanbod aan alle mensen niet weten wil, maar dat hij de aanbieding beperkt tot alle uitwendig geroepenen, en de zin van voorstelling, voordragen, bekendmaken en prediken steeds heeft gehandhaafd, waarvoor hij moge verwijzen naar zijn verhandeling over de roeping in het Jaarboekje 1950, waarom hij de beschuldiging terugwijst.
Hij handhaaft echter de drie stukken en dat de Wet voorafgaat aan het Evangelie in de prediking. In punt III, wordt hij beschuldigd van Baxterianisme, wat hij ook terugwijst.

De volgende dag vervoegde Vergunst zich aan het eind van de morgen bij het Curatorium ter bespreking van de ingezonden bezwaren. Hij kon zich ten slotte verenigen met de verklaringen van het Curatorium en van Steenblok.
Steenblok verklaarde: 'Ben ik ongelukkig geweest in mijn uitspraak, dan neem ik dat terug. Het is nooit mijne bedoeling geweest de Eng. Theologen verdacht te maken'.
Vergunst nam op zijn beurt terug dat Steenblok zou hebben gezegd dat de Engelse theologen onder invloed zouden staan van de school van Saumur. Daarmede was de vrede gesloten.

6.8 Punten van belang op de slotzitting van de Generale Synode van 29 juni 1950
6.8.1 De publicatie van P. van Woerden
Tijdens de vergadering in januari had de Synode vast laten leggen dat er bezwaren waren tegen een publicatie van P. van Woerden te Akkrum. Het betrof het eerste hoofdstuk: 'De beloften des Evangelies. Zijn deze alleen voor de bekeerden of mogen ook de onbekeerden op dezelve pleiten?' Het ging hier praktisch om dezelfde kwestie als bij Kok. De Akkrumse ouderling liet in zijn publicatie ook helder doorklinken dat de visie op de prediking van Steenblok c.s. de zijne niet was, al noemde hij de naam van de Goudse predikant niet. Hij was van mening dat zijn benadering de valse lijdelijkheid in de hand werkte en tekort deed aan de verantwoordelijkheid van de mens. Enz.

6.8.2 Het rapport van het Curatorium (blz. 255)
Het rapport van het Curatorium werd voorgelezen door A. de Blois, secretaris van het deputaatschap. Het had betrekking op twee hoofdpunten: de wijze van doceren door Steenblok en het voorstel van de Particuliere Synode Oost om een nieuwe docent te benoemen in de vacature van wijlen G. H. Kersten.
Uit het verslag bleek 'dat de gerezen moeilijkheden tot een minimum konden worden teruggebracht, de meningsverschillen wel opgelost en in de ter behandeling gegeven zaken overeenstemming kon worden bereikt'.
Het verheugde de vergadering dat ds. Vergunst en dr. Steenblok zich hadden verzoend en dat de zaak was vereffend. De preses, ds. Aangeenbrug, en oud H. Bas, verklaarden nog dat zij meerdere malen de lessen hadden bijgewoond. Zij konden zich geheel verenigen met de inhoud van het onderwijs.
In het verslag werd door het Curatorium ook aangegeven dat er geen redenen waren om een andere docent te benoemen of een tweede docent toe te voegen voor de theologische vakken. Het aantal studenten was klein. De moeilijkheden aan het docentschap verbonden waren niet gering.

Het tweede hoofdpunt van het rapport werd nu afgewikkeld. 'Bij stemming met gesloten briefjes wordt, met 27 tegen 9 stemmen, besloten geen nieuwe docent te benoemen; het verslag wordt voor kennisgeving aangenomen.

6.8.4 De vraag van de Gereformeerde Gemeente te Veenendaal buiten verband

Verrassend was de brief van de kerkenraad van de gemeente Veenendaal. Hij vroeg aan de Synode om een opgaaf van redenen, waarom ds. Kok werd geschorst. Tevens gaf de kerkenraad aan met de gemeente in het kerkverband te willen terugkeren. De bespreking duurde kort. Verhagen wierp de vraag op of 'niet nogmaals moet worden geprobeerd alles in het werk te stellen om Ds. Kok langs een rechte weg terug te krijgen'.

Ouderling Bas zag de noodzaak daarvan niet in, 'aangezien geen enkel teken van berouw gezien wordt of ook maar enig bewijs van de wil tot onderwerping'.

Daarop vroeg Verhagen of iemand ds. Kok als een ketter kon zien.

Hierop antwoordde niemand. De preses gaf aan dat hij niet voor een nieuwe poging was om Kok van zijn dwalingen te overtuigen, 'aangezien de dwaling al een heel wat breder stroom heeft gekregen als wij zelf wel weten'.

De Synode besloot de kerkenraad van Veenendaal 'te berichten, dat hem de reden waarom Ds. Kok geschorst is genoegzaam bekend is en hem ernstig te vermanen in de rechte weg tot de Gereformeerde Gemeenten in Nederland terug te keren. De rechte weg betekende in dit verband: het erkennen van de schorsing van ds. Kok en van de schorsing van diens kerkenraad.

De kerkenraad van Veenendaal nam met dit ontwijkende antwoord geen genoegen. Hij gaf in een schrijven aan het moderamen van de Synode aan op de hoogte te zijn van de opmerking van ds. Van de Woestijne, 'dat volgens de opvatting van ds. Kok, iedereen de belofte had, dus zeker zalig zou worden, zodat de hel wel opgedoekt kon worden'

De kerkenraad concludeerde uit de brief van de Synode dat er geen bezwaren waren om aan zijn verzoek te voldoen. Het verstrekken van de gevraagde gegevens zou de kerkenraad in de gelegenheid stellen om deze kwestie nader te onderzoeken. De Synode had aangedrongen op een terugkeer 'in een rechte weg'. Dan was het toch allereerst noodzakelijk dat de leden van de kerkenraad door het moderamen van de Synode zouden worden overtuigd van hun dwalingen. De brief besloot met de zinsnede: 'In afwachting van de door U te verstrekken nadere gegevens.'

Het verzoek bleef onbeantwoord.

De gevolgen waren voorspelbaar. Kok bleef nog jaren daarna aan de Gereformeerde Gemeenten vragen om een fundering van zijn schorsing op grond van Schrift en belijdenis.

Een dergelijke elementaire nalatigheid kan immers onmogelijk het rechtsgevoel bevredigen. Opvallend voor zijn verbondenheid ondanks alles met de Gereformeerde Gemeenten was zijn optreden op de ledenvergaderingen van de gemeente. Hij gaf dan telkens een schets van de ontwikkelingen in het oude kerkverband met het oog op een eventuele terugkeer. R. Valkenburg typeerde de opstelling van zijn predikant in deze jaren als enigszins naïef. 'Hij hoopte, bad en verwachtte elk ogenblik bericht te zullen ontvangen van de Synode der Gereformeerde Gemeenten, dat de zaak Kok opnieuw ter hand genomen zou worden, maar dat gebeurde niet.'

De omkeer bij Kok kwam toen bekend werd dat Verhagen in een gesprek met Steenblok hem had beschuldigd van 'ketterse leringen" en die uitspraken niet tot tevredenheid herriep. In maart 1956 sprak de predikant van Veenendaal uit dat 'van de

Ger. Gemeenten niets meer te verwachten is en gezien de leeruitspraken het onmogelijk voor ons is daar meer bij te behoren'. (uitspraak van de Synode in 1950 over de vereenzelviging van de beloften met het aanbod van de genade) Het besef begon bij predikant en gemeente te groeien dat het in het belang van de gemeente noodzakelijk was zich aan te sluiten bij een kerkverband. Op 9 oktober 1956 werd de Gereformeerde Gemeente te Veenendaal opgenomen in het verband van de Christelijke Gereformeerde Kerken. De gemeente draagt sinds 1956 de naam Pniëlkerk.

6.9 Waardering

1. Hoewel de Generale Synode van 1950 werd beheerst door sympathisanten van Steenblok, verloor hij zelf op deze Synode duidelijk aan gezag. Met name het neerleggen van het hoofdredacteurschap van De Saambinder om een geldkwestie viel bij vele afgevaardigden en belangstellenden verkeerd (par. 6.2.1).

Het daaropvolgende incident, waarbij Steenblok Rijksen als nieuwe hoofdredacteur indeelde bij 'de andere kant' maakte duidelijk dat de Goudse predikant zijn ongedachte verlies in deze kwestie niet kon verwerken. Deze feiten illustreerden opnieuw zijn beperkingen.

Bovendien werd tijdens de voortgezette Generale Synode van 13 april 1950 zijn betrouwbaarheid als docent publiek in twijfel getrokken door de aanklacht van de jonge Zeister predikant A. Vergunst. Steenblok zou afwijken van de lijn van bekende oude schrijvers als de Erskines en Boston en alleen willen weten van een aanbod van de genade aan bewuste zondaren. Daarmee zou hij de welmenende aanbieding van het heil aan alle hoorders afwijzen. Weliswaar vond er een verzoening plaats met Vergunst, maar de indruk was gevestigd dat Steenblok het oneens was met diverse uitlatingen van de Schotse auteurs.

Steenblok bleek niet in staat te zijn om daadwerkelijk de plaats van G. H. Kersten in te nemen, wiens optreden zich had gekenmerkt door een samenbindend vermogen. De Goudse predikant koos heel duidelijk partij voor een bepaalde stroming (par. 6.2.1; 6.6.1).

2. De schorsing van Kok werd met name gemotiveerd met een enkele zin, mede ontleend aan een uitspraak van Kok zelf bij het begin van de vervolgzitting van de Synode: de vereenzelviging van de beloften met het aanbod van de genade. Het onderzoek dat daaraan voorafging, moet worden gekwalificeerd als uitermate gebrekkig.

De afgevaardigden beschikten over de tekst van de aanklacht, maar een schriftelijk verweer van Kok zelf ontbrak. De Veenendaalse predikant moest zijn verdediging beginnen vanuit een achterstandspositie. De preses slaagde er bovendien niet in om de vergadering te brengen tot een systematische behandeling van de aanklacht. De algemene discussie bestond overwegend uit het uiten van negatieve oordelen over zijn boekje: *Het aanbod van Gods genade.* Van een grondig onderzoek was eigenlijk geen sprake.

Het blijft zeer te betreuren dat de Synode niet overging tot een nadere onderbouwing van de schorsing op grond van Schrift en confessie. Een algemene discussie op een synode over leergeschillen dient altijd gevolgd te worden door een bespreking in alle rust met de betrokkene in commissieverband. Deze bespreking kan dan uitmonden in een rapportage, al of niet voorzien van een advies, die aan de synode als grondslag voor nader beraad wordt aangeboden. Daarmede blijft men in de lijn van de bekende Synode van Dordrecht (1618-1619) en wordt bereikt dat de uiteindelijke stemming over een zo ingrijpende zaak als een schorsing grondig is voorbereid.

3. In het licht van het gereformeerde kerkrecht blijft '1950' ook in andere opzichten een trieste vertoning. De Synode had moeten honoreren dat de D. K.O. in artikel 23 het opzicht over een dienaar des Woords primair toekent aan de eigen kerkenraad van de predikant. Bij de meeste afgevaardigden ontbrak echter én het kerkrechtelijk inzicht én de geestelijke moed om de aanklacht van Alblasserdam en de classis Dordrecht terug te verwijzen naar de kerkenraad van Veenendaal.
Daarbij komt dat de procedureregels van het kerkrecht ernstig werden geschonden. De preses weigerde Kok herhaaldelijk het woord toen hij zijn kernuitspraak over aanbod en belofte wilde toelichten. De vergadering deed daarmee tekort aan het fundamentele recht van hoor en wederhoor (vergelijk H.C. 43 met verwijsteksten).
Het geroep 'We zijn klaar', plaatste een groot vraagteken bij de bereidheid van de meerderheid der afgevaardigden om te komen tot een onpartijdig oordeel. De schorsing van Kok vond plaats bij algemene stemmen tegen de achtergrond van de onuitgesproken dreiging dat iedere ambtsdrager die tegen de schorsing van Kok zou stemmen, eveneens zou worden geschorst. Anders gezegd: het stemgedrag was controleerbaar.
Men negeerde het zwaarwegende gewoonterecht dat een stemming over personen schriftelijk behoort te geschieden en geheim behoort te zijn, omdat de kerkelijke vergadering de vrijheid van ieders geweten respecteert.
Het toppunt van onzorgvuldigheid volgde daarna. De kerkenraad van Veenendaal moest genoegen nemen met het algemene schrijven van de Synode aan de kerkenraden. Men werd niet nader geïnformeerd over de gronden waarop de schorsing van zijn predikant berustte. De Synode wilde ook na herhaald verzoek de oude regel niet honoreren: Geef redenen voor de uitspraak!

4. Kok ontving ondanks een herhaald verzoek geen toestemming om zijn uitspraak op de Synode toe te lichten met een beroep op het door G.H. Kersten uitgegeven werkje van de beide Erskines en James Fisher, *Het verbond der genade*. De Veenendaalse predikant had de vragen 82, 83 en 94 willen citeren en toelichten. Daarmee is het vertrekpunt gegeven voor de interpretatie van de uitspraak van Kok zelf: *Aanbod en belofte is hetzelfde*. Uit het ingestelde onderzoek bleek dat Steenblok zich tegenover zijn studenten in veroordelende zin over deze uitgave van Kersten uitliet. Ongetwijfeld kende Aangeenbrug dit uitgaafje en heeft hij op donderdagmorgen 12 januari 1950 het boekje in de hand van Kok herkend. Weigerde de preses daarom zo pertinent hem het woord te verlenen?

5. De behandeling van de zaak Veenendaal-Van de Ketterij stond bijna geheel in het teken van de euforie van het subjectivisme (par. 4.11, 5.2.5.4, 6.4.3, 6.6.1) die kan worden samengevat in de woorden van de preses: 'God heeft een kwade zaak goedgekeurd'.
Alleen Verhagen en Van Stuijvenberg beklemtoonden dat de kerk niet kan en mag worden geregeerd op basis van onze gemoedsgesteldheid. Alle andere sprekers bewogen zich in de lijn van de preses. Van de Ketterij had gehandeld tegen het Woord, tegen de kerkorde en tegen de besluiten van de Generale Synode in zake kerkstichting te Veenendaal. Dit alles werd hem vergeven zonder dat er sprake was van enige kerkrechtelijke maatregel. Het feit dat de Synode naliet een maatregel te treffen en de door Van de Ketterij geïnstitueerde gemeente zondermeer in het kerkverband opnam, was tekenend voor het geestelijke klimaat dat de vergadering beheerste. Er was sprake van een kerkrechtelijk monstrum, van de legitimering van het onmogelijke. In feit betekende het een en ander dat de breedste kerkelijke vergadering van de Gereformeerde Gemeenten zich schuldig maakte aan

rechtsongelijkheid. De handelwijze van Van de Ketterij was evenzeer schorsingswaardig als de afwijking in de leer, die Kok volgens de Synode voorstond.

6. Wanneer de Generale Synode in 195o had besloten een commissie in te stellen voor de bespreking van de aanklacht tegen Kok én tegelijkertijd een tuchtmaatregel tegen Van de Ketterij had genomen, was er wellicht een geheel andere situatie ontstaan. Er zou in alle rust een werkelijke gedachtewisseling over de belofte en het aanbod van genade plaats hebben gehad en er zou zo nodig een gefundeerde weerlegging van de gevoelens van Kok zijn gegeven.
Als de Synode na de rapportage van de bespreking in commissieverband nog een schorsing nodig had geoordeeld, zou het de predikant van Veenendaal geheel duidelijk zijn geweest door de maatregel tegen Van de Ketterij, dat de Synode in het licht van de Bijbel aan handhaving van leer en kerkorde een gelijk gewicht toekende. Daarmede zou ook een basis zijn gelegd voor het herstel van goede verhoudingen.

7. De aanklacht van Vergunst tegen Steenblok als docent op 13 april 1950 had tot gevolg dat het Curatorium alle studenten een verklaring over hun docent liet afleggen. De door de studenten geuite kritiek op hun docent loog er niet om. Het bleek dat zij de kritiek van Vergunst op het negatieve oordeel van Steenblok over de Erskines en Boston deelden. De opleiding vertoonde, volgens de studenten, ook geen structuur. Er werd geen leiding gegeven! De hoofdzaken kregen weinig en de bijzaken veel aandacht. De docent kon de stof niet overdragen.
Het Curatorium heeft de kritiek van de studenten flink gerelativeerd. Men stelde immers vast dat er wel iets haperde. Het respect voor Steenblok was groot. De Deputaten konden zich nauwelijks indenken dat een academicus niet goed zou lesgeven. Toch is de kern van de zaak hen niet ontgaan. De verhouding docent-studenten werd door het Curatorium zelf als 'droevig' gekwalificeerd.
De kritiek werd met Steenblok besproken. Hij beloofde beterschap ten aanzien van alle punten van kritiek en kreeg als docent terecht een tweede kans. Hij bood ook zijn excuses aan Vergunst aan voor zijn diskwalificatie van de Erskines.
Toch gaf het Curatorium daarna in zijn rapport aan de Synode een onjuist en veel te rooskleurig beeld van het onderwijs. De verklaring van de preses en van ouderling Bas over de kwaliteit van de colleges maakten de indruk op niet ingewijde synodeleden en belangstellenden dat er niets aan de hand was.
Het Curatorium adviseerde de Synode zelfs om geen tweede docent in de vacature van G.H. Kersten te benoemen. De enige mogelijkheid om de zwakke zijden van Steenblok in het lesgeven wat te compenseren bleef ongebruikt Daarmee nam het Curatorium wel een bijzonder grote verantwoordelijkheid op zich.
De deputaten lieten zich onvoldoende leiden door hun mandaat: het houden van toezicht op het theologisch onderwijs. Kennelijk dacht men er niet aan dat reële klachten die niet worden behandeld, kunnen uitgroeien tot spanningsvelden en explosies. *Het falende optreden van het Curatorium in '1950' zou een van de belangrijkste factoren worden bij de scheuring van '1953'.*

8. In de beschrijving van de Generale Synode van 1950 komt een drietal elementen voor met een sociaal aspect. Daarbij behoort de zeer opvallende samenstelling van de Synode, die voor 61,1% bestond uit afgevaardigden die als nieuwkomers hun plaatsen innamen. Het neerleggen van het hoofdredacteurschap van De Saambinder door C. Steenblok en het aantreden van L. Rijksen als zijn opvolger raakten ook het gehele kerkverband. De sociale context van de kerkgeschiedenis weerspiegelde zich ook in het offensief, dat de Generale Synode tegen het verenigingswerk in het algemeen en tegen de landelijke organisaties in het bijzonder ontketende.

Twee opvallende theologische motieven vroegen voortdurend alle aandacht: de behandeling van de aanklacht tegen R. Kok wegens onzuiverheid in de leer en de kwestie Veenendaal- Ketterij.
Daarbij kwam als derde theologische motief de aanklacht die A. Vergunst indiende tegen de inhoud van het onderwijs dat Steenblok als docent aan de studenten gaf. Bij de behandeling van het boek van P. van Woerden en de zaak Mijdrecht was er sprake van een verbindingslijn met het theologische gedachtegoed van R. Kok.
Het een en ander betekent dat in het jaar 1950 het aantal theologische motieven op vijf kan worden gesteld en als zodanig die met een sociaal aspect met twee overtreft.

Het besluit van de Synode: reacties, interpretaties en reflecties
7.1 Vragen bij een uitspraak
… Hier dienen zich een aantal vragen aan. Wat verstond de Synode onder de beloften en onder het aanbod van genade? Wat verstond ds. Kok daar onder? Gaven de Synode en Kok aan deze begrippen dezelfde inhoud? Daarbij rijzen nog drie andere vragen. Was er behalve een leerverschil ook sprake van een verschil in geestelijke ligging? Hoe is de unanimiteit in de besluitvorming van de Synode verklaarbaar? Waarom heeft Kok zich zo geconcentreerd op het aanbod van de genade?
Het theologische gesprek in deze periode kenmerkte zich door verwarring over de beloften van God en het aanbod van genade.4Een begrippenkader kan dienstig zijn bij de beantwoording van de gestelde vragen om vandaag verdere verwarring te voorkomen. Daarom krijgen in dit hoofdstuk eerst enkele kernbegrippen uit de leerontwikkeling in de Gereformeerde Gemeenten aandacht.

15. DE SCHORSING VAN DS. KOK.[16]
Door G. M. Snel

1. De Schorsing van Ds. Kok

Bij onderscheidene gelegenheden was gebleken, dat er tussen Dr. Steenblok en Ds. Kok een verschil van mening bestond t.a.v. de Evangelieprediking. Als gevolg daarvan werd besloten een *Predikantenconferentie* te houden, waarin dit verschil met elkaar besproken zou kunnen worden.
Voordat deze Predikantenconferentie plaats vond, schreef Ds. Kok een boekje, getiteld: *Het Aanbod van Gods Genade*. Hierin zette Ds. Kok zijn standpunt betreffende de Evangelieprediking nader uiteen en staafde dit met een zeer groot aantal citaten uit onze oude schrijvers.
Met dit standpunt was Dr. Steenblok het niet eens. Zijn opvatting staat sterk onder de invloed der uitverkiezingsleer. Geen wonder, dat op de Predikantenconferentie Dr. Steenblok dit boekje aanviel, o.a. de uitdrukking op blz. 11, "Aan alle creaturen zonder onderscheid moet het Evangelie verkondigd worden en die prediking is een goddelijke toezegging.
Door verscheidene andere predikanten werd Ds. Kok echter weer gesteund.
Korte tijd daarna kwam de Synode nog een dag bijeen. Hoewel het verschil Dr. Steenblok - Ds. Kok bekend was, vond de Synode geen aanleiding, om maatregelen te nemen, hetzij tegen Dr. Steenblok, hetzij tegen Ds. Kok. Aan Ds. Kok werden nog verschillende vragen gesteld, die door deze tot tevredenheid der Synode werden beantwoord.
Zo scheen de rust te kunnen terugkeren. Helaas, was daar nog altijd de moeilijkheid betreffende de uitgetredenen. Deze stonden zoals we in "Waar gaan we heen?" uiteenzetten in hun opvatting aan de kant van Dr. Steenblok. Het conflict stond in alle scherpte weer in ons midden, toen Ds. v. d. Ketterij deze gemeente institueerde.

Zoals bekend, werd tegen Ds. v. d. Ketterij een aanklacht ingediend op de classis Rotterdam. Deze classis stuurde de klacht - die hier volgens het kerkrecht behandeld had moeten worden - door naar de Generale Synode, die bijeengeroepen was door de curatoren der Theologische School.
Toen de Part. Synode West gehouden werd, kwamen hier tevens aan de orde een drietal aanklachten door de classis Dordrecht ingediend tegen het boekje van Ds. Kok. Dit laatste komt ons vreemd voor, immers, dit boekje is op de Predikantenconferentie besproken en alleen Dr. Steenblok had bezwaren. Dr. Steenblok vond zijn bezwaren echter niet ernstig genoeg om ze op de Synode te brengen. De Synode werd gehouden en van een aanklacht hoorde men niets.
En nu na de kwestie Ds. v. d. Ketterij komt men maar eventjes met drie zware aanklachten. Hoe kan dat nu?
Ter verontschuldiging voerde Ds. Aangeenbrug aan, dat vele predikanten niet voldoende kennis hadden genomen van het bewuste boekje.
Deze verontschuldiging gaat niet op. Immers, de kwestie, waarop Ds. Kok nu veroordeeld is, werd op de Predikantenconferentie uitvoerig behandeld. Men kende ze dus wel! En vele predikanten hebben ze zelfs verdedigd!!
En nu, maanden daarna, is dit opeens zo'n verschrikkelijk iets, dat Ds. Kok erop veroordeeld is geworden. Het is iets, dat men niet kan goedpraten met verontschuldigingen. Vanaf de Part. Synode West is nu de aanklacht tegen Ds. v. d.

[16] Deze brochure werd besproken en weerlegd door Dr. C. Steenblok in: Waarheid tegen dwaling gehandhaafd, brochure 2, 1951. Zie ook voor deze brochure: Om de oude waarheid, blz. 180 etc.

Ketterij, zowel als het drietal klachten tegen Ds. Kok op de Generale Synode gebracht, echter in omgekeerde volgorde, zodat de klacht, die het eerst ingediend, werd het laatst werd behandeld.

2. Waarom werd Ds. Kok geschorst?

Als we het verloop der zaak Ds. Kok op de Synode nagaan, dan is dit wel zeer teleurstellend geweest. Weliswaar werd aan Ds. Kok Woensdagmiddag de gelegenheid gegeven zich te verantwoorden, maar toen kon hij bijna geen zin zeggen, of het was verkeerd. D.w.z. men zei, dat het verkeerd was, maar niemand deed ook maar de geringste poging om uit Schrift en Belijdenis te bewijzen, dat Ds. Kok dwaalde.

Het aantal dwalingen van Ds. Kok was zeer groot. Door Dr. Steenblok werd o.a. opgenoemd: dat we zo naar de bloemhoven gejaagd worden, dat we een recht krijgen ten opzichte van God, dat de hele gemeente verbondsgemeente wordt, dat het afhangt van onze aanneming. Ja, hij sprak daar zelfs van 3 verbondenleer en veronderstelde wedergeboorte. Maar 't wonderlijkste is, dat er van al die vreselijke dwalingen op Donderdagochtend nog maar één overgebleven was, n.l. dat het aanbod en de belofte worden vereenzelvigd. Maar waarom hebben we dan Woensdagmiddag urenlang naar al die klachten moeten luisteren? 't Is ons een raadsel.

Inderdaad, de kwestie gaat over het aanbod. En als men hier nu bijhaalt, de ellende, de onmacht, de wedergeboorte enz., dan vertroebelt men de kwestie. Ds. Kok leert net zo goed als Dr. Steenblok de ellende en onmacht van de mens, alsmede de noodzakelijkheid der wedergeboorte.

Daarover, gaat het hier niet!

Wij moeten de kwestie zuiver houden. Blijkbaar is de Synode dit in gaan zien en heeft ze zich bepaald tot de kwestie, waar om het ging. En om deze kwestie is Ds. Kok veroordeeld. Deze kwestie betreft de vereenzelviging van aanbod en belofte (of toezegging).

Nu verbindt de Synode hieraan echter iets dat Ds. Kok nooit geleerd heeft. De Synode redeneerde aldus: Als het aanbod gelijk is aan de belofte, dan worden alle mensen zalig; en zo zei men: "Dan kunnen we de hel wel opdoeken!"

Er zullen weinig gemeenten in ons land zijn, waar Ds. Kok nooit gepredikt heeft. En al die hoorders willen we hierbij vragen: Wie heeft Ds. Kok dit ooit horen preken? We weten vooruit het antwoord wel. Noot!!

Is het niet vreselijk, dan Ds. Kok op zo iets veroordeeld is? Wat bedoelde Ds. Kok dan wel? Zijn mening kunnen we vinden in een boekje geschreven door R. en E. Erskine en J. Fisher. Het is getiteld: "Het Verbond der Genade", bevat een voorwoord van Ds. G.H. Kersten en is gedrukt bij "De Banier."

We lezen daarin bij vraag 82: "Tot wie worden de beloften des verbonds gericht? Met als antwoord, Tot allen, die het Evangelie horen en tot hun zaad. Hand. 2: 39, "U komt de belofte toe en Uw kinderen."

Ds. Kok heeft die Donderdag ochtend met dit boekje in de hand gestaan om te zeggen: Mensen, hier staat mijn mening. Erskine zegt het en Ds. Kersten schreef er een voorwoord bij, maar ... Kok dit had mogen voorlezen, dan was de gehele beschuldiging weggevaagd geweest. En zo heeft men door ds. Kok het spreken telkens te weigeren verhinderd, dat hij uit het boekje voorlas. Door deze handelwijze is de Praeses er in geslaagd, de klacht staande te houden. Want, - het is vreselijk om het te moeten zeggen - de grote meerderheid verlangde de veroordeling van Ds. Kok. Dit

toonde men, toen men riep: Wij zijn klaar, wij zijn klaar. Dat roept alleen iemand, die zijn doel bereikt heeft.

3. Waar gaat het eigenlijk om?

Het gaat om de Evangelieprediking. Nu werd ter Synode door de tegenstanders van Ds. Kok gezegd: "Wij prediken ook het aanbod." Daaruit volgde dat onze predikanten, naast de Wet, ook het Evangelie prediken. Maar tevens zegt men: De beloften mogen wij niet aan al de hoorders preken.

Daaruit volgt, dat zij een Evangelie prediken zonder beloften.

Ds. Kok zegt echter: het Evangelie bestaat uit beloften, dus als ik aan alle hoorders het Evangelie predik, dan predik ik ook aan alle hoorders de belofte. Immers, een Evangelie zonder beloften is een Evangelie zonder inhoud. Het Evangelie toch is een blijde boodschap, waarin Christus gepredikt wordt met alle beloften, die in Hem ja en amen zijn. Gelijk. Calvijn zegt, dat in Christus alle beloften besloten, liggen. (Institutie 3-2-32).

Zo predikt Paulus terstond Christus (Hand. 9: 20) en bewoog de mensen tot het geloof (2 Cor. 5 : 11). "Gelooft in de Heere Jezus Christus" en voegde daar de belofte bij "en gij zult zalig worden. (Hand. 16: 31). Zo hebben ook alle profeten gepredikt, het geloof in Christus, met "de belofte van de vergeving der zonde. (Hand. 10:43." Christus en de beloften zijn niet te scheiden. Daarom zegt ook Olevianus: "Ja, het is er zo verre van af, dat de beloften des Evangeliums van Christus zijn af te zonderen, of Christus van de beloften. (Apost. Geloofsbelijdenis en Wezen v. d. Genadeverbond. 1868, blz. 488.)

Daarom gaat het in deze strijd niet om iets aparts, om een eigenaardigheid van Ds. Kok. Neen, neen! Het gaat om het Evangelie. Zal het Evangelie in al zijn volheid gepredikt worden, of zal men een Evangelie prediken zonder inhoud? En nu stelt Ds. Kok alle Evangelische schatten voor op deze markt van vrije genade. Gelijk Hellenbroek zo schoon zegt: "En ondertussen, het grote Evangeliemagazijn staat open, de voorraad wordt aangeboden aan elk en zelfs die geen geld hebben. Maar wat zijn er weinig kopers! Och. Och! kon dit dan zulke onbedachtzame verwaarlozing van haar grote belang eens doen omzien! Ziet daar, ik roep het U ook nog uit in de Naam des Heeren toe: Gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet. En zulken zijt gij immers alle van nature, mensen, die geen geld hebt, die onder de allerdiepste armoede ligt, al waart gij nog zo rijk naar de wereld." De Evangelische Jesaja, deel 4, blz. 629).

Nimmer zullen we verloren gaan, omdat er in Gods aanbieding een gebrek is. Alles wat we nodig hebben wordt ons in het Evangelie aangeboden. Als we verloren gaan, dan zal het zijn, omdat we deze aangeboden schatten door de vijandschap en de boosheid van ons hart afwijzen. Gelijk. Gray het zo kernachtig zegt: "Allen, die in de hel zijn, hebben zich buiten de zaligheid gesloten, door hun onwil (op blz. .119 Van De Verborgenheid des Geloofs ontsloten).

Bedenk daarom, welke grote belangen op het spel staan. De Evangelieprediking komt in het gedrang door het drijven van hen, die de uitverkiezing in de prediking vooropschuiven.

Dit deden onze vaderen niet en zij kenden daarom *niet* een Evangelie zonder beloften, maar *wel* een Evangelie vol beloften. Laat ons dit eerst eens nagaan.

4. Het Evangelie bestaat uit beloften.

Owen. (verklaring van de 130e Psalm blz. 391)

"Het Evangelie nu is niet anders dan het Woord der Beloften."

Witsius: (Vier boeken van de verscheiden Bedelingen der verbonden Gods, 1646, 3e boek, 1e hoofdstuk nr. 12.) "Waarom ook onze leraren die na de zeer scherpzinnige grepen der Remonstranten zeer voorzichtig hebben leren spreken, met recht ter neder stellen: dat het Evangelium stichtelijk gekomen zijnde, uit loutere beloften van genade en van heerlijkheid bestaat."
H. Binning, (Keurstoffen, deel I, blz. 135). "Het gehele Evangelie en het verbond der genade is een bundel beloften."
Voetius. (Catechisatie over de Heid. Catechismus, 1891, deel I, blz. 235-236. "Het Evangelium wordt genomen of wat breed, of wat nauw en eng; het Evangelium eng en nauw genomen, betekent alleen dat andere deel, n.l. de belofte en toezeggin Christi en der zaligheid door Hem, en alzo wordt het genoemd het woord des geloofs, het geloof des Evangeliums. Maar zo gij het woord Evangelium wijd en breed neemt, zo begrijpt het de toezegging Gods, en de vastzetting onzes plichts des geloofs en der bekering, dat is, de gehele Christelijke leer.
Erskine (Zwangere belofte en haar vrucht, blz. 71.) "Welke de eigenlijk de aard van het Evangelie is? Hij is anders niet, dan vrije belofte van leven en zaligheid, door Christus Jezus, gelijk onze apostel het alzo verklaart, Gal. 3: 8. De Schrift te voren ziende, dat God de heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen, heeft tevoren aan Abraham het Evangelie verkondigd, zeggende: "In U zullen alle volken gezegend worden." Daar zien we, dat het Evangelie verklaard wordt in een vrije belofte te bestaan, gelijk het aan Abraham gegeven is. "In Uw zaad, dat is in Christus, zullen alle volken der aarde gezegend worden."
Terwijl ook de Catechismus in antwoord 22 zegt: Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt.
Ds. Kok preekt dus in de trant der oude schrijvers, als hij getuigt: Als ik het Evangelie predik, dan predik ik de belofte.

5. Bij de beloften moet men separeren.
Als we het boek van Erskine "De zwangere belofte en haar vrucht" opslaan bij blz. 20-25, lezen we de volgende vragen over de belofte:

1. Voor wie wordt ze beoogd?
2. Door wie wordt ze bezeten?
3. Aan wie wordt ze voorgesteld?'

Het antwoord op de eerste en tweede vraag luidt: alleen de uitverkorenen, Maar als Erskine aan de derde vraag komt, antwoordt hij op blz. 23: "Aan zondaren te Sion of de zichtbare kerk; en op blz. 24, "Zij wordt voorgesteld en gegeven niet alleen aan verootmoedigde en boetvaardige zondaren, welke hun nood zien en die overtuigd zijn van hun zonden en ellenden maar zelfs ook aan de onvernederden en onboetvaardigden."
Om niet in verwarring te geraken, lijkt het ons wenselijk de onderscheiding van Erskine vast te houden. Als we niet separeren, worden ons de oude schrijvers onbegrijpelijk. Want de ene keer leest men: de beloften zijn alleen voor de uitverkorenen, en een andere keer: de beloften zijn voor alle hoorders.
Spreken ze elkaar tegen, of zeggen ze iets op het ene blad, dat ze op de andere bladzijde weer terugnemen? Neen, onze oude schrijvers volgen een vaste lijn.
Als ze zeggen: de beloften zijn voor alle hoorders, dan hebben ze het over de bediening des verbonds, over de prediking, waarbij de beloften aan alle hoorders worden voorgesteld en aangeboden. Als ze zeggen: de beloften zijn alleen voor de uitverkorenen, dan bedoelen ze het wezen des verbonds, d.w.z. alleen de uitverkorenen ontvangen de belofte in bezit In deze laatste zegt Brakel: "Voor een

onbekeerde zijn geen beloften in de Bijbel; al wat belofte zij zich toe-eigenen, daarin bedriegen zij zich.
De belofte wordt dus wel aan allen gepredikt, maar alleen de uitverkorenen ontvangen ze in bezit.
(De onderscheiding tussen wezen en bediening des verbonds, die op de Synode ook door Ds. de Blois ter sprake werd gebracht, is afkomstig van Olevianus. Deze zegt op blz. 180 van zijn boek. Apostolische Geloofsbelijdenis en Wezen des Genadeverbonds blz. 180. Maar aangezien deze beloofde zaken onder het nieuwe verbond of Testament niet aan allen geschonken worden en God evenwel waarachtig is, zo moet het Verbond in noodzakelijk onderscheiden worden. Tweeledig nu wordt het verbond genomen: ten 1e voor het verbondswezen zelf, of voor de zaken zelven, die van God beloofd zijn; ten andere voor deszelfs bediening in de zichtbare kerk."

6. Worden de aangeboden beloften alle vervuld?
Als dus in de prediking des Woords aan alle hoorders de belofte wordt aangeboden, dan houdt dit niet in: "Hoorders, God belooft U, dat U allen zalig wordt." Dat zou een schrikkelijke leugen zijn, die de zielen met een valse inbeelding ter helle zou doen gaan!
Neen, de prediking des Evangelies is die grote Evangelie belofte, dat 'n iegelijk die in de gekruiste Christus gelooft, het eeuwig leven zal hebben. Welke belofte alle volken en mensen verkondigd moet worden (volgens de 5 artikelen tegen de Remonstranten. Wie deze belofte afwijst, niet gelooft, zal verdoemd worden. Wie door hartveranderende genade, de genade des geloofs tot omhelzing der beloften komt, heeft de belofte onderwerpelijk in bezit en zal zeker zalig worden. Dus: De belofte wordt gepredikt aan allen, komt echter alleen in het bezit van hen, die door God begiftigd worden met het ware geloof.
Zo zegt Erskine op blz. 27 van de Zwangere Belofte: "God stelt ons in de uitwendige bedeling van het Evangelie Zijn Belofte en Zijn Woord van genade voor; in dien wij nu Zijn woord niet aannemen, zo verhindert het daarom niet, dat Zijn Woord waarheid is, schoon de waarheid van hetzelve niet tot ons voordeel zal zijn, omdat wij Zijn woord niet aannemen, Zijn belofte niet geloven ... De belofte is de beste verzekering voor de hemel en de zaligheid, maar wie deze verzekering weigert, en dezelve niet wil aannemen, voor die zal zij de verdoemenis verzwaren; want die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden (Markus 16: 16). Maar zij, die de belofte omhelzen door het ware geloof der werking Gods, en die dezelve voor hun enige zekerheid aan nemen, die zullen Hem getrouw bevinden om ieder woord der belofte, aan hen te vervullen." En op blz. 29: "O, bidt dan en roept, o dat gij de kracht der belofte aan uw ziel moogt ondervinden."
Dat n' belofte, die niet in het geloof wordt aangenomen, niet wordt 'vervuld, leert de Schrift uitdrukkelijk in Hebr. 3: 19. Het Volk Israël had de belofte het land Kanaän te zullen beërven. We lezen hier echter: "En wij zien, dat zij niet hebben kunnen ingaan vanwege hun ongeloof." De Kanttekening zegt hier: Dat is, omdat zij niet betrouwden op Gods beloften. En Calvijn tekent aan: Hij geeft te kennen, dat niemand verstoten wordt dan degene, die de genade Gods van zich stotende, eerst zichzelven al willens van de beloften Gods onterft" (Commentaar op Hebr. 4: 1). In Leviticus 26: 15 staat: om mijn verbond te vernietigen; waarbij de Kanttekening: "Dat is te maken, dat het krachteloos zij en Ik Mijn beloften niet volbreng om uw ongeloof en ongehoorzaamheid."
Calvijn zegt in zijn uitlegging van Hebr. 11: 32: "Want hoe wel God waarachtig blijft, al ware het, dat wij al tezamen ongelovig waren, nochtans maakt ons ongeloof, dat ons

de beloften onnut zijn, dat is te zeggen, dat zij ons het beloofde inderdaad niet bewijzen." Vergelijk ook de Institutie 3-13-4. Alle beloften echter, die God onderwerpelijk Zijn volk schenkt, worden in de weg des geloofs zekerlijk vervuld; zodat we hier weer ernstig moeten letten op het verschil dat Erskine maakt.
Het is niet genoeg, dat de belofte ons aangeboden wordt, wij moeten die in dadelijk bezit hebben,

7. Zijn er voorwaardelijke beloften?
Dr. Steenblok zegt: "Er zijn geen voorwaardelijke beloften. De Schrift kent echter wel voorwaardelijke beloften, n.l. die teksten, waarin eerst 'n voorwaarde, 'n bevel, staat en daar achter een belofte. B.v.: Zoekt (met de belofte), en gij zult vinden. Gelooft in de Heere Jezus Christus (met de belofte) en gij zult zalig worden. Zo zijn er nog tientallen teksten te noemen. We vragen echter nog alleen Uw aandacht voor Spreuken 3: 14, waarbij de Kanttekening: "het is weder een bevel, bevattende een sterke belofte."
En Spreuken 9: 6 met de kanttekening: "Een bevel, inhoudende een belofte van te zullen leven."
Onze oude schrijvers verdelen de beloften in:

1. absolute d.i. zonder voorwaarde;
2. voorwaardelijke of conditionele.

Deze onderscheiding vindt men, om er slechts één te noemen, bij Voetius op blz. 241 van deel I van zijn Catechisatie over de Heid. Catechismus en noemt daar als voorwaardelijke beloften op: "Ik beloof de gemeenschap Christi en de vergeving der zonden (met de voorwaarde) zo iemand gelooft; ik beloof het eeuwige leven (met de voorwaarde) zo iemand volhardt." Ook de Kanttekening kent voorwaardelijke beloften, zie b.v. Rom. 4: 16, waarbij zij aantekenden: "Dat is, onder voor waarde van het geloof van God gedaan en gegeven."
En om maar niet meer te noemen, in het Schatboek van Ursinus, uitgave 1736, deel I, blz. 175, lezen we: "zo tracht, o Christenen, wie gij zijt, grondige kennis te hebben van de belofte des H. Evangeliums en ook van de conditiën, die er aan vast zijn."
De leer, dat er geen voorwaardelijke beloften zijn, is de leer van de Antinomianen.
Rutherford spreekt hierover in zijn boek "Christus stervende en zondaren tot zich trekkende", I, 1917, blz. 153 en 154: "Maar de Antinomianen geven een reuk van vleselijke vrijheid af, want zij zeggen: Voorwaardelijke beloften zijn wettisch, in strijd met het Evangelie."
Ook Hulsius in zijn Hedendaagse Antinomianerij, 1738, blz. 179, zegt: "Nochtans is deze toepassing niet geheel ontslagen van alle conditiën, gelijk de Antinomianen drijven, maar altijd is ze geschied onder conditie van een waar geloof en bekering.
Nu bedenke men echter steeds: uit eigen kracht kunnen we de voorwaarden niet vervullen: Er is geen sprake van als zou hier 'n nieuw werkverbond opgericht worden. De conditie kan alleen door God geschonken worden En nimmer ook staat er een conditie bij om ons af te schrikken.
Erskine zegt: "Maar ik moet u zeggen o mens; dat er in de ganse Bijbel niet één belofte onder een voorwaardelijke vorm wordt voorgesteld om een ziel af te houden, dat zij dezelve zou aannemen en op haarzelve zou toepassen, maar veeleer, opdat zij de voorwaarde zou omhelzen, of Christus aangrijpen als de enige conditie, of zich uitstrekken tot een volstrekte belofte; waarin de conditie beloofd wordt." (Zwangere Belofte, blz. 45). Zie hierover Ook: Binning; Keurstoffen. deel I, blz. 39.

8. De belofte moet aan alle hoorders gepredikt worden.

a. volgens de Schrift.

In Handelingen 2: 39 zegt Petrus: "U komt de belofte toe en Uw kinderen en allen die daar verre zijn, zovelen als er de Heere onze God toe roepen zal." Hij predikt dus de 'belofte;' en wel aan onbekeerden. Want 1. in deze zelfde rede zegt hij: Bekeert U, dus waren ze nog onbekeerd, en 2. in vers 41 staat: die zijn woord gaarne aannamen, werden gedoopt; er waren er dus ook, die zijn woord niet aannamen, maar niettemin preekte Petrus hun de belofte,

Erskine merkt bij deze tekst op: 'dat is uitwendige roeping;' want de apostel gebruikt dit als een beweegreden voor het geloof van dezulken, die nog maar alleen in het hart verslagen waren, en die nog geen gelovigen met het hart waren; vergelijk vers 37, 38, 41.' Dit was het algemene voorrecht der Joden, dat hunner ook de beloftenis toebehoorde (Rom. 9:4) en zo behoren dezelve ook ons toe" (Zwangere Belofte, blz. 23), Markus 16: 15: 'Predikt het Evangelie aan alle creaturen.' Maar van het Evangelie zijn de beloften niet af te scheiden, dus moet hun ook de belofte gepreekt worden. Rom. 10: Dit is het woord des geloofs, hetwelk wij prediken.

Deze Prediking betreft de belofte der zaligheid onder de voorwaarde van belijdenis en geloof. Men leze dit eens na. Andere voorwaardelijke beloften, die aan alle hoorders ('n gemengde schare, waaronder zelfs vijanden) gepredikt worden, vinden we in Joh. 6: 47 en 7: 38. In Ps. 81: 11 komt de Heere tot het volk dat niet heeft willen horen met de belofte: "Doe Uw mond wijd open en Ik zal hem vervullen. En op vele andere plaatsen spreekt de Heere evenzo, zoals b.v. nog Spr. 8:17 met de belofte: *zullen Mij vinden.*

b. de belijdenis.

Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk, die in de gekruiste Christus gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe; welke belofte alle volkeren en mensen, tot Welke God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt, zonder onderscheid moet verkondigd en voorgesteld worden, met bevel van bekering en geloof (5 artikelen tegen de Remonstranten, hoofdst.,2', art. 5).

c. oude schrijvers:

Calvijn, de grote hervormer: "Want alhoewel de beloften der zaligheid algemeen zijn, zo strijden ze nochtans niet tegen de praedestinatie der verworpenen (Institutie 3-24-17); "ten eerste, dat de belofte der zaligheid, die aan Abraham gegeven is, allen toekomt, die de oorsprong huns vleses van hem hebben, dewijl zij allen zonder uitzondering aangeboden wordt (uitlegging van Rom. 9: 6).

2. Guido de Brès, de opsteller der 37 artikelen: "wij willen hier in Zijn woord navolgen en gehoorzaam zijn, gelijk ook in alle andere dingen welk woord ons en onze kinderen in 't gemeen Zijn belofte aanbiedt (De wortel, de oorsprong en het fundament der wederdopers, 1570, blz. 285).

3. Olevianus, opsteller der Heid. Catechismus. "Derhalve heeft men in de prediking des Woords een aanbieding van de beloften der genade en een bevel om dezelve te omhelzen; beiden worden zo tot de uitverkorenen ais tot de verworpenen gericht" (Apost. Geloofsbel. en Wezen des Genadeverbonds, 1868, blz. 502).

4. Ursinus opsteller der Heidel. Catechismus: "Het Evangelie biedt ons de belofte der genade aan. (Schatboek, I, blz. 138). "Het Woord der belofte en geboden wordt in 't gemeen aan alle mensen voorgesteld" (Schatboek 2, blz. 17).

5. De Dordtse Synode. "In deze verdienste des doods Christi wordt gefundeerd de algemene belofte des Evangelies, naar 't welk alle in Christus gelovende, de vergeving

der zonde en het eeuwige leven metterdaad verkrijgen. Dat deze *belofte is algemeen* en in de dood Christi gefundeerd is, blijke uit Hand. 10:43 en Rom. 3. Al is 't dat deze belofte niet verkondigd wordt allen, in alle plaatsen nochtans is ze zodanig, dat ze allen en iedereen kan verkondigd worden' (Acta 1621 2, blz. 90).
6. Lodensteyn. "Hierom biedt Hij de genade in Zijn belofte eenvoudig aan; en niemand heeft te twijfelen, of het hun ook aangaat" (Heerlijkheid van een waar Chr. leven, uitgave Groen, blz. 20).
7. Brakel. "Dewijl nu Christus allen, die onder de bediening zijn, aangeboden wordt, zo mag niet alleen een iegelijk komen, en niemand behoeft achter te blijven, uit vreze of hij wel geroepen wordt, maar een iegelijk moet tot Christus komen en Hem aannemen." "En een ieder tot Zich roept en nodigt met de belofte, dat die komen, niet uitgeworpen zullen worden" (Red. Godsdienst, uitgave Bolle, blz. 720).
8. Ridderus. "De beloften worden in 't gemeen voorgesteld in Gods Woord" (Trappen en hinderpalen des geloofs, 1679, blz. 78).
9. Hulsius. "En dit is het werk der bediening, door het woord de beloften van het Evangelium aan te bieden en door de sacramenten te verzegelen (2 Cor. 5: 19, 20). Deze toepassing geschiedt door de uiterlijke roeping" (De hedendaagse Antinomianerij, 1738, blz. 179).
10. Koelman. "De aanbieding van Christus en van al de beloften en zegeningen met Hem geschiedt zowel aan degenen, die niet verbroken van hart zijn, als aan degenen, die meest verbroken en verslagen van Geest zijn, hoewel niemand dadelijk Christus zal aannemen, dan die zijn ellende ter harte neemt" (Natuur en gronden des geloofs", 1724, blz. 204).
11. Wittewrongel. "God, die zonder enige uitzondering van personen ofte haar gebreken dezelve laat voordragen met belofte van dat zo wie maar tot Hem zou komen, dat Hij die geenszins zou uitwerpen" (Oeconomia Christiania, 1661, deel 2, blz. 76).
12. Amesius. "Deze beloften worden zonder onderscheid aan allen, samen (met) het bevel van geloven voorgesteld (Merch der Godgeleerdheid, 1656, blz. 146).
13. Donteclock. "De belofte der zaligheid, gelijk de roeping, is generaal, en gaat alle mensen aan" (Antwoord op een Boecken van de Praedestinatie, 1607, blz. 28). Hij bestreed hier de Remonstranten,
14. Alardin. "Hoe kunt ge nog langer afkerig blijven van die God, die U een fontein des levens aanbiedt, U nodigt om het leven in Hem te zoeken, ja ook belooft U hetzelve in Hem te zullen geven. Moet Christus na dit alles van U nog klagen: "Gij wilt tot Mij niet komen, opdat gij het leven moogt heb ben" (De gelukzaligheid van de weg des rechtvaardigen, 1692, blz. 234).
15. Halyburton. "De roeping des Evangeliums, zegt in het gemeen tot allen: indien gij gelooft, zo zult gij zalig worden" (dus de belofte des Evangelies). (Het groot aanbelang der zaligheid, 1930, blz. 227).
16. Comrie. "Wie die zijn, die gerechtigd zijn om de belofte zich toe te eigenen? ... In het gemeen zeggen wij, dat elk, die het Evangelie hoort en tot wie de belofte komt als een bekendmaking van de Goddelijke wil, een gegrond recht heeft (Enige eigenschappen des zaligmakenden geloofs, 1747, blz. 387).
17. Hellenbroek spreekt van een belofte aan Kaïn: "En om dat te sterker aan te dringen, doet er de Heere een belofte van verhoging bij: Indien gij wel doet, is er niet verhoging?" (Bijbelsche Keurstoffen, deel 2, 1758, blz. 846).
18. W. Teellinck in zijn waarschuwing aan goddelozen: "God belooft, dat Hij tot u wederkeren wil (Mal. 3: 7) Hij biedt U genezing onder Zijn vleugelen (Mal. 4: 2) Merk toch, dat de Heere der heirscharen belooft (Zach. 1: 3). "Keer weder tot Mij en

Ik zal tot u wederkeren" (Zach. 1: 3). Immers behoorde de liefelijke belofte der genade uw harten te vermurwen; hoe zult gij het in eeuwigheid kunnen verantwoorden, indien gij door deze vriendelijkheid niet wordt ingewonnen" (De Mense Gods, 1658, blz. 1009).
19. J. Teellinck. "Dewijl God dan door ons Zijn knechten U Zijn beloften laat verkondigen, en U immers geenszins van dezelve uitsluit, waarom zoudt gij dan zo dwaas zijn, dat gij uzelven door ongeloof zoudt willen uitsluiten van de beloften, waarvan God Zelve U niet uitsluit. (Levendmakende kracht van Gods beloften, 1772, zie blz. 68,70).
20. Erskine. "Nu moet ook de zending van de belofte van het geloof zich zover uitstrekken, als het gebod daarvan, want deze 2 zijn onafscheidelijk tezamen gevoegd". "Dewijl dan de belofte tot U en mij, en tot een iegelijk, die dit Evangelie hoort, gezonden is, zo mag ik met recht met de apostel zeggen: Laat ons dan vrezen, dat niet te enige tijd, de belofte van in zijne rust in te gaan nagelaten zijnde, iemand van u schijne achtergebleven te zijn (Hebr. 4: 1) (preek over Hebr. 10 19, 22, blz. 60, 61).
Hierbij willen we het ditmaal laten. De prediking der beloften blijkt dus geëist te worden door Schrift en Belijdenis. De oude schrijvers hebben ze gepredikt. Maar .... Ds. Kok is erop veroordeeld. Als men dus Ds. Kok veroordeelt, dan moet men ook onze oude schrijvers veroordelen!!

9. Conclusie.
Uit het verhandelde blijkt:
1. dat volgens Schrift, Belijdenis en oude schrijvers de belofte aan alle hoorders moet gepredikt worden.
2. Dit betekent niet, dat alle hoorders zalig worden want velen wijzen de beloften door ongeloof af.
3. Daarom zal het nodig zijn, niet alleen, dat ons de belofte aangeboden wordt, maar ook, dat de belofte door de werking des H. Geestes in ons bezit gesteld wordt. Dit was het geval met David, die bidden mocht: "Gedenk aan 't woord, gesproken tot Uw knecht."
Daarom zeggen wij zonder enige weifeling: Ds. Kok is ten onrechte geschorst, wijl zijn prediking berust op het ontwijfelbaar gezag van Gods Woord. Zo hebben ook steeds onze oude schrijvers gepredikt.

10. Is er nog recht?
In de kwestie Ds. Kok is op ernstige wijze het kerkrecht geschonden.
1. De aanklacht tegen Ds. v. d. Ketterij had op de classis Rotterdam behandeld moeten worden, volgens art. 79 en 80 der Kerkorde.
2. De oproep tot het houden van een Generale Synode is uitgegaan van het curatorium der Theol. School, hetgeen in strijd is met art. 50 der Kerkorde.
3. De klacht over Ds. v. d. Ketterij werd achteraangesteld. Het deed Ds. de Blois zeggen, dat men de aanklacht tegen Ds. Kok niet moest gebruiken om Ds. v. d. Ketterij te dekken.
4. De klacht tegen Ds. Kok kon alleen gehandhaafd blijven, omdat men Ds. Kok voortdurend het woord geweigerd heeft. Men werpe niet tegen, dat Ds. Kok zich Woensdag 11 Januari wel mocht verantwoorden. Immers, toen was er een dergelijke verwarring in de klachten, dat van een verdediging van de beloftenprediking niets kwam. Donderdagochtend was dit beter, formuleerde men nu duidelijk 1 aanklacht .... doch Ds. Kok kreeg niet de gelegenheid zich te verdedigen.

5. De schorsing van Ds. Kok is niet geschied bij vrije stemming der afgevaardigden, maar onder de bedreiging wie het met Ds. Kok eens is, moet ook geschorst worden.

11. Besluit.

Zo moeten we constateren, dat zowel de waarheid als het recht op ernstige wijze in het gedrang is gekomen. Dit is 'n zeer ernstig iets. Niettemin mag hierover geen bitterheid in ons hart wonen. Wij hebben ons dan ook niet uit boosheid losgemaakt van de Gereformeerde Gemeenten. Waarom dan wel?

De Kerkenraad, zowel als de gemeente erkenden de schorsing van Ds. Kok niet, omdat ze uitgesproken is in strijd met de waarheid en het recht. Dientengevolge zou de Kerkenraad geschorst zijn, waardoor de verwarring nog groter zou worden. Ze heeft zich daarom onttrokken aan het verband der Gereformeerde Gemeen ten.

Eigenlijk moeten wij het net andersom zeggen: Doordat de Synode Ds. Kok schorste en de scheurkerk der bezwaarden als wettige Gereformeerde Gemeente te Veenendaal (die immers ge sticht was tegen onze Gereformeerde Gemeente) erkende, had de Synode zelf het verband met onze Gereformeerde Gemeente verbroken. Wij blijven echter heten Gereformeerde Gemeente en zijn momenteel niet van plan ons bij een andere kerk aan te sluiten.

Daarom hopen we, dat de Synode terug zal komen van haar besluit, en zich, wat nu nagelaten is, bij haar besluiten zal laten leiden door Gods Woord en het Recht der kerk. Dan kan het niet anders, of zij zal zich afkeren van de leer, zoals Dr. Steenblok die voorstaat. En dan hopen wij, dat wij elkaar kerkelijk weer vinden.

Daartoe moge deze brochure onder Gods zegen medewerken.

SLOTWOORD VAN Ds. R. KOK.

De vereenzelviging van de beloften met het aanbod der genade, is de grond waarop de schorsing over mij is uitgesproken.

Gaarne hadden wij ons omtrent deze zaak verdedigd, maar dat werd ons op de dag van schorsing niet meer toegestaan. Dat alleen de uitverkorenen in de weg van geloof en bekering de vervulling der beloften deelachtig worden, staat vast, wat door mij altijd en nog gepredikt wordt.

Maar de Heere heeft ons niet bevolen op grond van verkiezing te dopen en het Evangelie te prediken, zoals Dr. Steenblok dat doet, die *het aanbod van Gods genade aan allen die het Evangelie horen,* een Godonterende leer noemt.

Wat de bediening van het Evangelie betreft komt de Heere met een welmenend aanbod vol dierbare beloften tot de mens, die het in Zijn Naam gepredikt wordt. Zo heeft de Heere Jezus gepredikt in Mattheüs 22. De kanttekening zegt: "Door deze gelijkenis wordt voor ogen gesteld de grote ondankbaarheid der Joden, die, van God door de predicatie des Evangelies tot de gemeenschap Zijns Zoons en der Zaligheid geroepen zijnde, dezelve veracht hebben, en daarom zwaarlijk gestraft en verworpen zouden worden en dat de heidenen daarna in hunne plaats zouden worden geroepen.

De bruiloft werd hun aangeboden en beloofd zo zij kwamen met een bruiloftskleed. Kwamen door verheerlijking van Gods verkiezende liefde. Die niet kwamen met een bruiloftskleed, hadden de beloften des Evangelies versmaad door ongeloof. Zo heeft Petrus ook gepredikt op de Pinksterdag. Tot onbekeerde mensen heeft hij gezegd: "Want U komt de belofte toe, en Uwen kinderen, en allen die daar verre zijn, zo velen als er de Heere, onze God, toe roepen zal."

Door niet te wandelen op de weg des verbonds, vernietigen wij het verbond, Lev. 26: 15. Kan het Verbond der Genade dan vernietigd worden? Wat het wezen des verbonds betreft, kan het niet vernietigd worden, dan is het onverbrekelijk, maar wat de bediening des verbonds aangaat, kan het wel verbroken worden. Wat die verbreking inhoudt, zegt de Kanttekening U duidelijk: "Dat is, te maken dat het krachteloos zij en dat IK Mijn Beloften niet volbreng om Uw ongeloof en ongehoorzaamheid."
Op de vraag: Wat is dan in Christus nodig te geloven?, wordt geantwoord: in Zondag 7: "Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt, hetwelk ons de artikelen onzes Algemenen en ongetwijfelden Christelijken Geloofs in enen somma leren" (Mattheüs 28: 19).
Met het Evangelie, dat vol is van beloften, zendt de Heere de discipelen uit tot alle volkeren. Dit wordt ook bevestigd door Johannes 20: 31. Tot onbekeerden komt de Heere door het Evangelie met heerlijke beloften. Hoor maar: "Ik heb geen lust aan de dood des stervenden, spreekt de Heere Heere; daarom bekeert U en leeft (Ez. 18: 32).
De Heere roept hen ernstiglijk en waarachtiglijk. Nooit genoeg kunnen wij het die mensen op het hart binden, de Heere te smeken om de lieve werkingen des Heiligen Geestes, opdat zij de vervulling der beloften zouden mogen bekomen in hun hart en leven.
Daar de Synode mij ten onrechte heeft veroordeeld, door het aanbod van het Evangelie los te maken van de beloften, verzoek ik de Synode, vriendelijk en dringend het te bewijzen uit Gods Woord, de formulieren van Enigheid en de geschriften van onze vaderen, dat het aanbod der genade geen beloften heeft tot inhoud. Daar ik het tegenovergestelde bewezen heb uit het Woord, de belijdenis en de geschriften van onze Vaderen, mag ik dit toch wel van U vragen?
Ds. R KOK.

Het ligt in onze bedoeling een kerkelijk blad uit te geven. De prijs hiervan zal zo laag mogelijk worden gehouden. Zij, die hiervoor interesse hebben, gelieven zich op te geven; men ontvangt dan bij verschijning een proefnummer.
Ook ontvangen we graag adressen, waaraan we de brochure "De schorsing van Ds. Kok" kunnen sturen.
Zij, die ons steunen willen, kunnen storten op gironummer 546078 ten name van de heer K. van Ginkel, Julianastraat 43, Veenendaal. Men vermelde dan "Kwestie Veenendaal." Telefonisch zijn wij te bereiken onder Nr. 631 (Kengetal K 8385). Alle correspondentie te richten aan de heer H. van Ginkel, Buurtsteeg 71, Veenendaal.

Namens de Commissie:
A. ROELOFSEN
H. G. VAN GINKEL
M. G. SNEL
K. VAN GINKEL[17]

[17] K. van Ginkel werd ouderling in de losgemaakte gemeente van ds. Kok. Hij publiceerde: *Van Hoofdstraatkerk naar Pniëlkerk te Veenendaal,* 1913-1988. Veenendaal 1988

16.1 VERSLAG VAN DE VERGADERING met bezwaarde vrienden uit de Ger. Gemeenten gehouden op 31 Maart[18] te Veenendaal in het kerkgebouw

Ds. Kok opende deze vergadering door te laten zingen Ps. 25: 45, waarna hij een gedeelte las uit Rom. 4 en voorging in gebed.
Hierna hield Ds. Kok zijn rede die wij hierachter in zijn geheel weergeven.

Naar aanleiding van dit gesprokene werd door een der aanwezigen een vraag gesteld omtrent *de algemene genade* en de *prediking van het aanbod van genade*.
Daar een der vrienden toch voornemens was een onderwerp te houden wat tot titel droeg: "Wat er de laatste jaren in de Ger. Gemeenten heeft plaats gehad en de gevolgen daarvan" en waarbij de kwestie van de algemene genade ook naar voren gebracht zou worden, werd aan deze broeder eerst gelegenheid gegeven hierover te spreken. Ook dit gesprokene wordt hierachter verkort weergegeven.
Ds. Kok beantwoordde hierna nog enkele vragen die door enige vrienden werden gesteld.
Naar aanleiding van een daartoe gedaan verzoek werd voorts nog door een der aanwezigen gesproken over het onderwerp: "Hoe te handelen als wij bezwaard zijn." Ook dit onderwerp vindt u achter in dit verslag in z'n geheel opgenomen.
Op enkele vragen en opmerkingen die naar voren kwamen drong Ds. Kok er nogmaals met klem op aan om in alle kerkelijke stappen toch vooral in de geest der zachtmoedigheid en liefde te handelen, en waarschuwde voor een verkeerde ijver. Wij hebben de Ger. Gemeente lief en wensen haar heil te zoeken en te bevorderen door Gods genade.
Deze druk bezochte vergadering, waartoe de vrienden vanuit alle oorden van het land waren opgekomen had een aangenaam verloop en aan het einde daarvan werd dan ook op verzoek der aanwezigen, besloten spoedig wederom samen te komen.

Aan een der ouderlingen werd verzocht deze vergadering met dankgebed te sluiten, die hieraan voldeed na vooraf te hebben laten zingen Ps. 139: 14.
De tijdens de vergadering gehouden collecte heeft een bedrag van ruim f 195. opgebracht.

16.1 WAT ONS BEDROEFD EN BEZWAARD DOET ZIJN.

(uitgesproken door Ds. R. Kok)

Al de vrienden die van verre en van nabij met ons zijn saamgekomen om verschillende zaken met elkander te bespreken, heten wij hartelijk welkom.
Enige maanden geleden is de vraag om met elkander een landelijke samenkomst te houden tot bespreking van verschillende zaken en moeilijkheden al tot ons gekomen en besproken door de kerkenraad.
Op de streekvergadering met enkele vrienden uit het midden des lands tot bijstand van de onlangs afgesneden vrienden uit Tricht is het ons duidelijk geworden dat een

[18] 1951

bespreking met de bezwaarden uit den lande niet achterwege mocht blijven. Zo zijn wij dan onder het beleid van Gods voorzienigheid in deze vergadering bijeen om van hart tot hart met elkander te spreken over hetgeen ons bedroefd en bezwaard doet zijn.

Daar de Synode van 1950 ons op haar vergadering te Utrecht veroordeeld heeft zonder haar oordeel te gronden op Gods Woord en de formulieren van enigheid, die wij van ganser harte ondertekend hebben bij de aanvaarding van het ambt en die ons steeds meer dierbaar zijn geworden, gevoelen wij ons verplicht daartegen in het openbaar te getuigen met allen, die de leer van onze reformatorische vaderen lief hebben en zuchten onder de willekeurige handelingen der Synode. Deze willekeur heeft onvermijdelijk geleid tot grote moeilijkheden met bezwaarde leden, ambtsdragers en onderwijzers in verscheidene gemeenten.
In grote getalen komt men dan ook die leden te censureren, en zie, het getal der bezwaarden wordt steeds groter.
Verschillende kerkenraden en leraars willen aan dat censureren gelukkig niet mee doen en met dat al zijn de Gereformeerde Gemeenten door onderlinge verdeeldheid gelijk geworden aan een huis dat tegen zichzelf verdeeld is. Wat in deze gang van zaken al plaats gehad heeft is ons tot droefheid.
Om de naam te hebben van bijzonder rechtzinnig te zijn heeft men Gods Woord en de formulieren losgelaten en treedt men op het kromme pad der berekening, dat de kerk voert naar een woestijn van eindeloze verwarringen met steeds meer beslistheid. Op deze weg zoekt men zichzelf te handhaven met het boze wapen der verdachtmaking dat bij de wapenrusting in het wapenhuis van Gods dierbaar Woord niet gevonden wordt. Men spreekt en schrijft over een gevaarlijke "eenzijdigheid."
Inderdaad, er bestaat een gevaarlijke eenzijdigheid. Men kan eenzijdig de nadruk leggen op de besluiten Gods. Maar, die zijn voor ons verborgen: "want de verborgen dingen zijn voor de Heere onzen God."
Men kan óók eenzijdig zijn, door op te gaan in de bediening des Verbonds, en het wezen des Verbonds uit het oog verliezen.
Verder is er een eenzijdigheid, wanneer men opgaat in de voorwerpelijke waarheid met verwaarlozing van de onderwerpelijke beleving; of een eenzijdigheid, wanneer men opgaat in de uitwendige roeping, terwijl men de noodzakelijkheid van de zaligmakende en hartvernieuwende werkingen des Heiligen Geestes uit het oog verliest.
Maar er is óók een eenzijdigheid, die geheel Schriftuurlijk is. En in die zin wensen wij wel eenzijdig te zijn. Dat is de eenzijdigheid, die in de prediking moet uitkomen, omdat de prediking van het Evangelie geheel en al van God uitgaat.
De prediking van het Evangelie is een eenzijdige prediking, die geheel en alleen van God uitgaat. Moest er nog één zucht van de mens bij dan was het Evangelie geen Evangelie, daar de mens niet in staat is één zucht voort te brengen die Gode welbehaaglijk kan zijn. Als Ezechiël gaat spreken tot de dorre doodsbeenderen dan is dat een eenzijdige prediking, die geheel en alleen van God Uitgaat en zo is het ook in de prediking van het Evangelie. Doden zullen horen de stem des Zoons van God en die ze gehoord hebben, zullen leven. Wij hebben dan de zondaren het Evangelie te verkondigen omdat de Heere het ons geboden heeft. Zodra wij die "eenzijdige" prediking loslaten komen wij in het moeras van menselijke denkbeelden en onschriftuurlijke beschouwingen. Dan gaat men leren, dat de mens eerst zonder het Evangelie vatbaar en ontvankelijk gemaakt moet worden voor het Evangelie, om behouden te worden door het Evangelie. Hiermede wordt de prediking van het dierbare Evangelie, dat geheel eenzijdig is, geweld aangedaan door de mens. Op de

weg des heils is het door Gods genade altijd een leven uit het eenzijdige werk van Gods eeuwige liefde in Christus, tot troost en zaligheid van arme zondaren, door de onwederstandelijke werkingen des Heiligen Geestes. "Vertrouwende ditzelve, dat Hij, die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op de dag van Jezus Christus." Pil. 1: 6.

Het bedroeft ons dat de enige en algenoegzame offerande van Jezus Christus geweld wordt aangedaan. Onder ons is het altijd geleerd, wat met vele bewijzen is te bevestigen, dat ook alle tijdelijke zegeningen verdiend zijn door Christus. Uit Gen. 8: 20-22 blijkt het ons duidelijk, dat het door de geur van het offer van Christus is, dat de aarde nog bestaat, dat wij nog zijn in het heden der genade en nog vele tijdelijke zegeningen mogen genieten. En in 1 Cor. 10: 15 wordt duidelijk gezegd, dat de kinderen Israëls allerlei zegeningen genoten hebben in het gaan door de zee, in het trekken door de woestijn, door de enige offerande van Christus, terwijl nochtans God in het merendeel van hen geen welgevallen heeft gehad.

Maar dat wil in geen geval zeggen, dat de mens, die voortleeft in zijn onbekeerlijkheid, die tijdelijke zegeningen ontvangt uit de enige offerande van Jezus Christus, want hij kent het leven der genade niet, dat leeft uit Christus door het geloof. Hij ontvangt al die zegeningen, zolang hij voortleeft in het ongeloof, *wèl door, maar niet uit de offerande van Christus.* Wat hij ontvangt, ontvangt hij uit Gods linkerhand tot verzwaring van zijn oordeel

Alleen Gods kinderen genieten de tijdelijke zegeningen in Gods zoete gunst, zo zij wandelen op de weg des geloof s. Toen Jesaja kwam te staan onder de majesteit van Gods heiligheid en recht vaardigheid, sprak hij: "Wee mij, want ik verga, dewijl ik een man van onreine lippen ben." Jes. 6. Het is door de enige, offerande van Jezus Christus dat God ons niet deed vergaan, dat de aarde door de gloed van Gods heiligheid en rechtvaardigheid niet in as gelegd is, maar nog vol is van Gods goedertierenheden.

Als Paulus in Tim. 4 gesproken heeft van zijn hoop op de levende God met de gemeente des Heeren, door het geloof in Jezus Christus, dan zegt hij: "Want hiertoe arbeiden wij ook en worden gesmaad, omdat wij gehoopt hebben op de levenden God, Die een Behouder is aller mensen, maar allermeest der gelovigen. Als een goed dienaar van Jezus Christus had Timotheüs het te leren, dat God een behouder is aller mensen, maar allermeest der gelovigen. Hij had deze zaken wel te onderscheiden, maar niet te scheiden, daar het behoud der gelovigen een eeuwige en die der ongelovigen slechts een tijdelijke betekenis heeft. "Beveel deze dingen, en leer ze", zegt de apostel. "Hij beduidt", zegt Calvijn, "dat de weldadigheid Gods zich strekt tot alle mensen. Zo daar geen mens is, die de goedheid Gods tot zich niet gevoelt, en derzelve deelachtig is, hoeveel te meer zullen de godzaligen die gevoelen, die op Hem hopen.

Toen men eenmaal *de algemene genade had losgemaakt van de offerande van Christus* wat bij lange na niet altijd met oprechtheid gepaard ging, moest men als vanzelf op deze weg voortgaan en de prediking van het Evangelie aantasten, door haar te beperken.

Als men in de algemene genade de offerande van Christus niet tot grondslag heeft, kan men op grond van die algenoegzame offerande het Evangelie ook niet prediken aan alle zondaren van het menselijk geslacht, wat Christus ons wel terdege heeft bevolen in Mark 16: 15. Die prediking is de prediking van de beloften des Evangelies, wat wij alle hoorders zonder onderscheid hebben te prediken met bevel van geloof en bekering. Maar volgens hen, die de prediking van het Evangelie beperken, kunnen en

mogen de beloften des Evangelies alleen aan uitverkorenen en wedergeborenen gepredikt worden.
Natuurlijk! Zolang men de eerste dwaling omtrent de algemene genade niet herroept, moet men noodwendig op het tweede doolpad blijven met al de droevige gevolgen die daaraan verbonden zijn. Velen voelen het wel aan, dat er tegenwoordig door verschillende predikanten heel anders gepredikt wordt dan vroeger en dat brengt die onschriftuurlijke beschouwing dan ook mee. Daar is volgens hun opvatting over het Evangelie, geen rechtsgrond in het Evangelie, om tot onbekeerde mensen te komen met de bede: "Laat u met God ver zoenen." Maar Paulus zegt: "Zo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade: wij bidden van Christus' wege laat u met God verzoenen." 2 Cor. 5: 20.
De oudvaders, die het Evangelie niet kwamen te beperken, moeten het daarom dan ook ontgelden. Comrie kende de Nederlandse taal niet goed, hij zag het onderscheid niet tussen aanbieden, schenken en beloven; de Erskine's zijn niet geheel zuiver, anderen worden opzij gelegd of verminkt voorgelezen, doordat men het aanbod van Gods genade daarin schrapt.
Moet het ons niet bedroeven, dat de waarheid wordt aangetast en dat men degenen die het leven der genade niet kennen, links laat liggen, door hen het Evangelie der genade niet te prediken? Zal het bloed dier mensen niet van onze hand geëist worden? Zegt de Heere niet tot Ezechiël: "Mensenkind, Ik heb u tot een wachter gesteld over het huis Israëls, zo zult gij het woord uit mijnen mond horen en hen van mijnentwege waarschuwen." Ezech. 3: 17. De profeet had de goddelozen de weg des levens te prediken om het oordeel des doods te ontvlieden. Dit had Ezechiël het volk met al de ernst die in hem was op het hart te binden, want het bloed zou van Zijn hand geëist worden. Hij had dus niet het besluit maar het bevel Gods van dag tot dag te prediken. In de dag des gerichts zal de mens niet geoordeeld worden naar de regel van Gods besluit, maar naar de regel van Zijn bevel. Dat de Zone Gods in de stille eeuwigheid alleen borg geworden is voor de uitverkorenen en dat zij alleen onder de zaligmakende bearbeiding des Heiligen Geestes door de enige offerande van Jezus Christus ingang zullen bekomen in de eeuwige heerlijkheid, staat vast en dat omhelzen wij van ganser harte. Eféze 1: 4.
Maar dat wil niet zeggen, dat wij het Evangelie alleen aan uitverkorenen hebben te prediken en niet aan alle mensen. Nadrukkelijk heeft de Heere Jezus gezegd: "Gaat heen in de gehele wereld, predik het Evangelie allen creaturen" Mark. 16: 15. En wie daarvan afwijkt doet de Schrift geweld aan. Openb. 22: 19.
Nooit spreekt de Schrift een mens zalig op grond van zijn verkiezing, maar alleen in de weg des geloofs en der bekering. Het was de discipelen zelfs al geopenbaard dat hun namen geschreven stonden in het boek des levens, dat het des Vaders welbehagen was hen lieden het koninkrijk te geven, maar toen zij tot Hem kwamen met de vraag: "Wie is toch de meeste in het koninkrijk der hemelen?" sprak de Heiland: "Voorwaar zeg Ik u, indien gij u niet verandert en wordt gelijk de kinderkens, zo zult gij in het koninkrijk der hemelen geenszins ingaan." Mark. 18: 1 en 3.
Hiermede wordt het ons duidelijk geleerd dat men zich nooit buiten de nederigheid en ootmoedigheid des geloofs om op de been mag houden met zijn verkiezing. Wie denkt tot de voornaamste te behoren en niet buigt in het stof der verootmoediging wordt buiten gesloten om te staan naar de vernedering des harten en te worden als een kindeke. Wat zijn er een hoge geesten, die zich door alles heen en boven alles uit op de been kunnen houden met hun verkiezing, die zij gronden op hun bekering en niet staan naar de praktijk der godzaligheid.

Wanneer men zonder de oefeningen des geloofs op het voetstuk van bekering en verkiezing blijft staan is Paulus over ons in twijfel. Paulus zegt, daar hij in twijfel was over de Galaten, die in wettische dienstbaarheid waren teruggevallen: "Mijn kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus ene gestalte in u krijge."
Hij predikte hen de praktijk der godzaligheid met ernst. De Schrift wijst op de vruchten der verkiezing: "Zon der ophouden gedenkende het werk uws geloof s en de arbeid der liefde en de verdraagzaamheid der hoop op onzen Heere Jezus Christus, voor onzen God en Vader; wetende geliefde broeders, uwe verkiezing van God." 1 Thess. 1: 34. De prediking van het Evangelie is de prediking van Gods beloften.

Het Evangelie is door God zelf eerstelijk in het Paradijs geopenbaard toen Hij de mens bekend maakte met de eerste belofte van Christus' komst in het vlees. Gen. 3: 15. In Zondag 6 belijden wij het allen, 'dat de prediking van het Evangelie een prediking van Gods beloften is. De belofte des Evangelies is Adam en Eva geopenbaard toen zij nog ongelovig, onbekeerd en onboetvaardig voor God stonden. Door de Moederbelofte van het Evangelie heeft de Heere hen gebracht tot bekering. En dat hebben zij bekend gemaakt aan hun kinderen, wat ons blijkt uit de offerdienst die zij onderhielden.
Kaïn is niet veroordeeld omdat hij offerde, maar omdat hij zijn offerande niet bracht in het geloof. Sprak de Heere niet tot Abraham: "Want Ik heb hem gekend, opdat hij zijn kinderen en zijn huis na hem zou bevelen en zij de weg des Heeren houden, om te doen gerechtigheid en gericht; opdat de Heere over Abraham brenge, hetgeen Hij over hem gesproken heeft." Gen. 18: 19. Abraham had het al zijn kinderen te bevelen de weg des Heeren te houden om gerechtigheid en gericht te doen.
Mogen dan alle mensen die leven onder het Evangelie gebruik maken van de beloften des Evangelies?
Ja zeker, want als dat niet mocht, dan zou het niet mogelijk noch geoorloofd zijn hen op te wekken tot het gebed. Het niet bidden, of alleen de ogen sluiten en handen vouwen, houdt een versmading van het Evangelie in. Neen, die weg moet het niet op, dat laat het Woord niet toe. Allen die leven onder het Evangelie weten dat zij moeten bidden, dat zij hun knieën heb ben te buigen voor de Heere. De prediking van het Evangelie dient tot onderwijzing in het gebed. Wij moeten, zal het wel zijn, een biddend volk worden. Bidden zonder gebruik te maken van de beloften des Evangelies, is niet mogelijk. Door de zegen des Heeren over Zijn gaven af te bidden om Jezus wil, maken we toch, wat we reeds onze kinderen leren in hun prille jeugd, gebruik van de beloften des Evangelies, die ons door de Heere gegeven zijn, waarmede Hij de weg geopend heeft tot de troon Zijner genade.
Daar is vanwege onze vloekwaardigheid geen zegen denkbaar buiten de beloften des Evangelies. En zo heeft Petrus ook Simon, de tovenaar, de beloften des Evangelies gepredikt, toen hij sprak: "Bekeer u dan van deze Uwe boosheid en bid God of misschien u deze overlegging uws harten vergeven werd." Hand. 8: 22.
Petrus zegt niet: "misschien" omdat hij twijfelde of God hem zijn zonde zou vergeven, indien hij zich recht bekeerde, maar omdat hij twijfelde of hij zich recht bekeren zou, gelijk uit de volgende woorden blijkt. Zie kanttekening.
Petrus zag, dat Simon, de tovenaar" een gans bittere gal en samenknoping van ongerechtigheid was, desniettemin heeft de apostel hem Gods vergevende liefde in Christus gepredikt, hem aangespoord tot het gebed. Wanneer wij hier in dit leven niet op een rechte wijze tot God leren bidden om de vervulling van de beloften des Evangelies in ons hart en leven, zullen wij in de dag des gerichts roepen tot de bergen en steenrotsen: "Valt op ons en verbergt ons van het aangezicht desgenen die op de troon zit en van de toom des Lams." Open 6: 16. In dat bidden is het niet mogelijk

gebruik te maken van de beloften des Evangelies, want dan is de tijd der genade voor eeuwig voorbij.
Inderdaad, daar zijn heel wat mensen, die een verkeerd gebruik maken van de beloften des Evangelies, daar zij menen een belofte van de Heere ontvangen te hebben in hun hart met wat gemoedelijke aandoeningen. Van deze belofte hebben zij een legerstede gemaakt, een bed waarop zij met een godsdienstige zorgeloosheid neerliggen, want, zo zeggen zij: "De Heere zal die belofte zeker vervullen."
En op deze weg redeneren zij door met te zeggen: "Als de Heere besloten heeft mij niet verder te leiden, dan wens ik daarin te berusten. Hij zal toch zeker Zijn hand tot de kleinen wenden en het worden toch niet allemaal doorgeleide mensen."
Zulke mensen willen in die toestanden opgebouwd en zalig gesproken worden. Zij staan niet naar de vervulling van Gods beloften in hun hart en leven. Al zeggen zij ons: "U is hard voor de kleintjes," omdat wij die mensen in hun werkzaamheden niet zalig spreken, dan is ' dat daarom nog geen hardigheid.
Met ernst hebben wij het hen te betuigen dat hun bed te kort en hun dek te smal zal wezen in de dag des gerichts. In het prediken van de beloften des Evangelies is het niet een pleisteren met loze kalk. Het is een pleisteren met loze kalk wanneer men zichzelf voor een uitverkorene houdt omdat men een belofte heeft gekregen in zijn hart met enige gemoedelijke aandoeningen. Het gaat niet om het komen van een belofte in ons hart om daarop te rusten en daarmede bekeerd te zijn, maar om de heiligende kracht van Gods beloften in ons hart en leven, wat ons doet uitzien naar en smekend worstelen om haar vervulling.
Wij hebben de beloften des Evangelies niet te prediken om de mensen wat in de handen te stoppen en zalig te spreken. Elke belofte die ons gepredikt wordt door het Evangelie ontdekt ons aan een gemis, dat alleen door de Heere vervuld kan worden. De beloften des Evangelies spreken van de zegen, het licht, het leven en de zaligheid, die wij van nature missen door onze diepe val in Adam en prediken ons dat die zaken alleen door het geloof in Jezus Christus zijn te verkrijgen.
Toen de Heere Jezus in Galiléa kwam, predikte Hij het Evangelie van het koninkrijk Gods en zeide: "De tijd is vervuld en het koninkrijk Gods nabij gekomen; bekeert u en gelooft het Evangelie." Hiermede wordt het ons gepredikt dat wij van nature, al zijn wij godsdienstig, buiten het koninkrijk der hemelen staan wat het wezen der zaak betreft en onbekeerd zijn. Niets ontdekt ons meer aan ons gemis dan de prediking van het Evangelie der genade, waarom de eigengerechtige Joden die prediking dan ook zo gram waren. Daar het de burgers van Nazareth gepredikt werd, dat zij de vervulling van de beloften des Evangelies niet zochten in het geloof, zochten zij Christus van de steilte des bergs af te werpen, want deze mensen hadden genoeg aan hun uitwendige godsdienstigheid. Luk. 4.

Het Evangelie van Gods beloften moet ons gepredikt worden; daar het hart alleen vernieuwd kan worden door het onvergankelijke zaad der wedergeboorte. De Schrift zegt: "Gij, die wedergeboren zijt niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwigblijvende Woord Gods" 1 Petrus 1: 23. Het levende en eeuwig blijvende Woord van God is het Woord des Geestes. Door het niet ter harte te nemen, niet te buigen onder de majesteit van Gods Woord, doen wij de Heilige Geest smart aan, komen wij Hem wederstaan. Stefanus werd uit de stad geworpen en gestenigd omdat hij predikte: "Gij hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren; gij wederstaat altijd de Heilige Geest, gelijk uwe vaderen alzo ook gij." Had Stefanus slechts gesproken van des mensen onmacht, dan was hij niet gestenigd, maar een gevierd burger gebleven. Hand. 7.

Alleen door het Woord des Geestes, het levende en eeuwigblijvende Woord Gods kan het dode hart levend, het harde hart vermurwd, het verdorven hart vernieuwd worden. Daarom moet het Evangelie allen creaturen gepredikt worden in afhankelijkheid van de dierbare werkingen des Heiligen Geestes. Met vasten en bidden heeft de gemeente van Antiochië des Heeren dienstknechten dan ook uitgezonden, daar de beloften des Evangelies alleen door Gods Geest geheiligd kunnen warden aan het hart, opdat zij door het geloof de arme zondaar dierbaar zouden worden. Biddende moet het Evangelie gepredikt en beluisterd worden daar wij geheel afhankelijk zijn van de lieve werkingen des Heiligen Geest De mens kan door eigen kracht op zijn best genomen slechts een vormelijke godsdienst instandhouden, waar van gezegd moet worden: "Man Gods! de dood is in de pot."
Krijgen de beloften des Evangelies door de onwederstandelijke werkingen des Heiligen Geestes ingang in onze harten, dan worden zij ons recht dierbaar, gelijk zij dierbaar zijn in zichzelf. Dierbaarheid ziet het hart dan in Gods genade en het sméékt om genade, in Gods ontfermende liefde en het hart smeekt om ontferming.
Deze mensen zeggen niet, dat zij wedergeboren en uitverkoren zijn, maar dat zij de Heere missen, arme zondaren zijn, die alleen uit genade door de soevereine verheerlijking van Gods ontfermende liefde kunnen zalig worden. De wet die zij liefhebben, al wordt de vloek des doods door haar over hen uitgesproken is hun een tuchtmeester tot Christus.

Bij de behandeling van het stuk der ellende laat de onderwijzer in Zondag twee Christus spreken, want Hij heeft ons de diepe betekenis van Gods heilige wet verklaard, zeggende: "Gij zult liefhebben de Heere uwen God" enz.
Het is de eis der wet God lief te hebben in Zijn openbaring, lief te hebben in het schenken van Christus, te geloven in de Zoon Zijner liefde. En dat niet te kunnen, ja daartoe totaal onmachtig te zijn in onszelf, geneigd te zijn God en onze naaste te haten, maakt de diepte van onze ellende uit.
Dit wordt in de weg van ontdekking beweend door bedrukten, die door onweder worden voortgedreven. Hun ziel druipt soms weg bij dagen en bij nachten van treurigheid en klagen, daar de wet, die heilig, geestelijk en Goddelijk is, hen veroordeelt. En al hebben zij Christus lief en wensen zij Hem te volgen al de dagen huns levens gelijk de discipelen, waarin genot gesmaakt werd, zo wordt het hen bij het licht der wet steeds meer duidelijk, dat zij daarmede niet kunnen bestaan in het gezicht van Gods gerechtigheid.
Door grond te maken voor de eeuwigheid van de keus die gedaan werd om werkzaam te zijn in de dienst des Heeren, is men wettisch werkzaam wat ons ontvalt door te zien in de spiegel van Gods heilige wet die geestelijk is. In deze onmogelijkheid moeten wij met de discipelen geplaatst worden, opdat de enige offerande van Jezus Christus ons recht dierbaar en onmisbaar zou kunnen worden. Om bekleed te worden met de klederen des heils, de mantel der gerechtigheid omgedaan te worden, moeten wij eerst ontkleed, ontdekt en ontgrond worden. De Heere geeft de treurige Sions sieraad voor as, vreugdeolie voor treurigheid het gewaad des lof s voor een benauwden geest, door hen in de vervulling van Zijn beloften te funderen in de offerande van Jezus Christus, te bekleden met Zijn gerechtigheid.
In Hem is de vergeving der zonde en het recht ten eeuwige leven, wat hen de vrede Gods doet smaken, die alle verstand te boven gaat. En al is het hart keer op keer ingenomen en zalig vertroost door de vervulling van de beloften des Evangelies, zo komt men toch telkens weer te staan voor onmogelijkheden, daar wij geen heiligmaking kunnen voortbrengen en geen overwinning behalen in onze kracht,

Stond Paulus, die heel veel van de Heere geleerd had, niet machteloos in zichzelf tegenover de scherpe doorn in zijn vlees, de engel des satans, die hem met vuisten sloeg, waartoe hij Goddelijk onderwijs van node had? In die weg heeft hij klaarheid gekregen in deze woorden: "Mijne genade is u genoeg; want mijne kracht wordt in zwakheid volbracht." Wat Paulus deed getuigen: "Zo zal ik dan wel liever roemen in mijn zwakheden opdat de kracht van Christus in mij wone." 2 Cor. 12. En zo liep het pad der Bijbelheiligen omtrent de vervulling van de beloften des Evangelies altijd door de diepte der onmogelijkheden heen.

Het is tevergeefs veiligheid te zoeken in het beperken van de beloften des Evangelies, alsof de kerk in die weg gezond geestelijk zou kunnen leven, want dat is tegen de Schrift. Veilig gaat men slechts dan wanneer men de vervulling der beloften zoekt bij de Heere. Hij alleen, die ons de beloften des Evangelies heeft geschonken, kan ons de vervulling van dezelve geven in ons hart en leven, wat Hij ook zeker doen zal, zo wij met Zijn beloften gebonden zijn en blijven aan de troon der genade, al is het ook dat het ongeloof zegt, dat des Heeren toezegging een einde heeft.
Altijd weer werkt Gods kind zich, als hij afwijkt van de weg des gebeds, in de ellende, door zelf wegen uit te denken en middelen aan te wenden tot vervulling van Gods beloften. Toen Abraham zelf een weg uitdacht tot vervulling van Gods beloften en Ismaël hield voor het beloofde zaad bracht hij zichzelf en zijn gezin daarmede in heel veel moeilijkheden en verdrietelijk heden. Wat men zelf houdt voor de vervulling van Gods beloften is daarom nog niet de vervulling die God beloofd heeft en dat doet ons altijd weer wijken van de weg des geloofs en der heiligmaking. En daarom sprak de Heere tot Abraham: "Ik ben God, de Almachtige, wandel voor mijn aangezicht en wees oprecht." Gen. 17: 1.
Abraham had dingen gedaan waarmede hij niet kon komen voor Gods aan gezicht, waarin hij niet oprecht geweest was tegenover de Heere omtrent de vervulling van Zijn belofte. Niet in eigen kracht, maar alleen door de almachtige kracht van Gods genade is het mogelijk in oprechtheid des harten te wandelen voor Gods aangezicht, om de vervulling van de beloften des Evangelies van Hem af te smeken. Met dit woord wordt Abraham in al zijn werken aan de vervulling der beloften, waar mede hij Zich steeds dieper in de ellende kwam te werken, veroordeeld om haar vervulling alleen bij de Almachtige te zoeken.
Door niet recht werkzaam te zijn met de beloften Gods bracht Izak zijn gezin en Jakob zijn huig in heel veel moeilijkheden en verdrietelijkheden. Dat deed ook het volk Israël moedeloos worden in de woestijn om maar weer terug te keren naar Egypte. Het was de oor zaak der ellende in de dagen der Richteren en der koningen, daar men het bezit van het beloofde land hield voor de totale vervulling van Gods belofte, terwijl het slechts een voorsmaak was van het hemelse Kanaän, een land der voorbereiding voor de eeuwige heerlijkheid. Door niet als gast en vreemdeling te zijn op de aarde, had men aan het tijdelijke genoeg, werd de vervulling van Gods beloften omtrent het geestelijke en eeuwige welzijn des mensen weinig of niet gezocht.
Zo was het ook bij de discipelen; daar zij de komst van het beloofde Koninkrijk meer zochten in een aards dan in het hemelse en geestelijke Koninkrijk, waarvan de Heere sprak, waren zij bij lange na niet altijd recht werkzaam met de beloften des Evangelies. Al de klachten waarvan wij lezen in de apostolische brieven hadden haar oorzaak in het niet gelovig werkzaam zijn met de beloften des Evangelies. Het is niet mogelijk recht werkzaam te zijn in het geloof zo wij niet werkzaam zijn met de vervulling van de beloften des Evangelies in ons hart en leven aan de troon van Gods genade.

In de brief aan de Romeinen, Galaten en Hebreen neemt het onderwijs in het gebruik van de beloften des Evangelies een grote plaats in. Altijd weer was het een terug vallen in wettische dienstbaarheid, een opgaan in een uitwendige vormelijke godsdienstigheid, door te verzwakken in het gelovig gebruik van de beloften des Evangelies. Was het in de gemeente van Laodicéa niet droevig gesteld?
Men ging op in een denkbeeldige rijkdom en zij wisten niet dat zij ellendig en jammerlijk en arm en blind en naakt waren. Tot deze zorgeloze gemeente zendt de Heere Johannes met de beloften des Evangelies. Goud, klederen en ogenzalf werd de gemeente van Laodicéa aangeboden in de naam des Heeren. Openb. 3: 8. Welke vrucht deze prediking afgeworpen heeft in de gemeente van Laodicéa, weet ik niet, maar dit weten wij wel, dat de Heere allen die het Evangelie ongehoorzaam zijn zal straffen. "Met vlammend vuur wraak doende over degenen die God niet kennen, en over degenen die het Evangelie onzes Heeren Jezus Christus niet gehoorzaam zijn; dewelken zullen tot straf lijden het eeuwig verderf, van het aangezicht des Heeren en van de heerlijkheid Zijner sterkte." 2 Thess. 1: 8, 9.

In Zondag 31 wordt het door ons beleden *dat de Heere allen, die zich niet bekeren, zal oordelen, naar het getuigenis des Evangelies.*
Allen, die onder het Evangelie leven, hebben dus met de beloften des Evangelies te maken. Met klaarheid heeft Petrus op de Pinksterdag onbekeerden, de noodzakelijkheid, de mogelijkheid en de profijtelijkheid der bekering gepredikt, daar hun en hun kinderen de beloften des Evangelies toekwamen.

Onze belijdenis zegt: "Dat er velen, door de bediening des Evangelies geroepen zijnde, niet komen en niet bekeerd worden, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in Christus, door het Evangelie aangeboden zijnde, noch in God, die door het Evangelie roept en, zelfs ook die Hij roept onderscheidene gaven mededeelt; maar in degenen, die geroepen worden."

Dordtse leerregels hoofdstuk 3, 4 en 9. Wij hebben dus alle hoorders door het Evangelie te dwingen in te gaan. "Ga uit in de wegen en heggen, en dwing hen in te komen, opdat mijn huis vol worde", zegt de Heere Jezus.

Het was Hoséa 'duidelijk wat het inhield onbekeerd te zijn, door het vuur van Gods verbolgenheid weggevaagd te zullen worden, en daarom bond hij met al de kracht die in hem was de noodzakelijkheid der bekering, Israel op het hart. Hij wekt het zorgeloze volk op tot het gebed, geeft het biddeloze volk een gebed in de mond, als hij zegt: "Neemt deze woorden met u en bekeert u tot de Heere; zegt tot Hem: "Neem weg alle ongerechtigheid en geef het goede, zo zullen wij betalen de varren onzer lippen." Hoséa 14: 3.
Als de Heere Jezus zegt: "Bidt en u zal gegeven worden; zoekt en gij zult vinden; klopt en u zal open gedaan worden." Luk. 11: 9 dan wekt dé Heiland allen die Hem boor de door de beloften des Evangelies op tot het gebed, om tot zaligheid van ons hart, en tot vernieuwing des levens hare vervulling af te smeken. Nooit heeft de Heere de vervulling van Zijn beloften geschonken in de weg van zorgeloosheid. Daarom kwamen Gods getrouwe dienstknechten het volk opwekken tot bekering door goed van God te spreken, "want Hij is", zo spraken zij, "genadig en barmhartig, lankmoedig en groot van goedertierenheid en berouwhebbende over het kwade."
Daar het oordeel van Gods verbolgenheid reeds was uitgesproken, zegt de profeet als hij het volk opwekt tot boetvaardigheid: "Wie weet, Hij mocht zich wenden en berouw hebben" Joel 2. Zouden wij dan elkander niet opwekken tot boetvaardigheid,

aansporen tot Gods genade en barmhartigheid onze toevlucht te nemen, die ons geopenbaard is in de beloften des Evangelies?
Kaleb steunde op Gods beloften, toen hij zijn stem verhief tegen de tien ongeloofspredikers en sprak: "Laat ons vrijmoediglijk optrekken en dat erfelijk bezitten; want wij zullen dat voorzeker overweldigen." Num. 13: 31. Deze vurige prediker predikte niet de besluiten Gods maar de beloften Gods zeker, het lag vast in het besluit Gods, dat de ongeloofspredikers met allen die de beloften Gods prijsgaven, zouden omkomen in de woestijn, maar dat diende niet tot hun verontschuldiging.
Lezen wij niet in Hebreen 2: "Maar het woord der prediking deed hun geen nut, dewijl het met het geloof niet gemengd was in degenen die het gehoord hebben." Daar Kaleb de beloften des Evangelies voor waarachtig hield heeft, hij met al de kracht die in hem was gepredikt, wat hem niet berouwde. De Heere heeft het verachten van Zijne beloften gestraft, terwijl Hij de prediking van Zijn beloften door Kaleb heeft bekroond, al nam het volk die prediking niet ter harte, door hem de vervulling van Zijne beloften te schenken, daar hij met Jozua het land mocht beërven.

Door de beloften des Evangelies wordt ons de waarachtige bekering niet gepredikt als eis waaraan de mens door zijn kracht heeft te vol doen tot verkrijging van de beloften des Evangelies in een dadelijk bezit want die bekering kan alleen voortvloeien uit de beloften des Evangelies, daar zonder, de kracht derzelve het niet mogelijk is te ko men tot bekering. Niet één mens mag en dat spreekt vanzelf onbekeerd zijn, daar de wet van elk mens eist: "Gij zult liefhebben de Heere uwen God." Maar het is niet mogelijk dat er één mens kon komen tot bekering door de kracht der wet.
De mogelijkheid der bekering wordt ons gepredikt door de beloften des Evangelies. Toen de Heere Jezus in Galiléa kwam, predikte Hij het Evangelie van het koninkrijk Gods, zeggende: "De tijd is vervuld en het koninkrijk Gods nabij gekomen, bekeert u en gelooft het Evangelie." Mark. 1: 15. Zo kwam de Heiland door de prediking van het Evangelie de mogelijkheid der bekering te prediken, alsmede de noodzakelijkheid en hare profijtelijkheid om in te gaan in het koninkrijk der hemelen. Uit de werken der wet kan niet één mens gerechtvaardigd worden, want allen die onder de wet zijn, die zijn onder vloek. Het blijven onder de wet is een blijven in de zonde, daar de wet de kracht der zonde is. Door niet te leren sterven aan de wet, te blijven steunen op onze gerechtigheid uit de wet, kan het Evangelie ons nooit recht dierbaar worden. Nooit heeft een prediker de wet, die geestelijk is, zo krachtig en zo duidelijk gepredikt als de Heere Jezus, om de leer Zijns Vaders, de heerlijkheid van het Evangelie tot vervulling van de wet te stellen tegenover de eis en vloek der wet. En zo heeft Hij door de prediking van het Evangelie de wet verheerlijkt, daar zij hare vervulling heeft in het Evangelie. Wij hebben het licht des Heiligen Geestes. van node om in de spiegel van Gods heilige wet onze ellendigheid en verdoemelijkheid recht te leren en dat wordt ons gepredikt door de belofte des Evangelies. Het recht en geestelijk kennen van onze ellende is een. geschenk van Gods genade. "En gij zult ene walging van uzelven heb ben over uwe ongerechtigheden en over uwe gruwelen." Ezech. 26. Uit genade schenkt de Heere de Geest der ontdekking en ontgronding, om de zondaar van al zijn droggronden af te brengen opdat hij als een verloren zondaar door Christus gezaligd zou worden.
Dit doet de Heere om Zijns Naams wil, tot zaligheid van Zijn volk. Dat elk mens het verplicht is God te geloven op Zijn Woord, staat vast daar in de staat der rechtheid deugd en daad des geloofs behoorde tot het wezen van de mens. Maar uit de plicht des geloofs is de kracht des geloofs niet te putten, die is alleen te verkrijgen uit de genade des geloofs door Christus verworven. Daar de genade des geloofs een soeverein

geschenk van God is hebben wij de beloften des Evangelies te prediken in afhankelijkheid van de werkingen des Heiligen Geestes. En Hij werkt door die prediking naar Zijn soeverein welbehagen het geloof in het hart der gekenden. Het is niet een speculeren op de welwillendheid des mensen, maar een doen van het bevel Gods, wan neer het volle Evangelie de zondaar gepredikt wordt. "Dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken." 1 Tim. 1: 15. Neem het toch ter harte, dat de Heere door Zijn Woord tot ons komt met de beloften des Evangelies om ons wakker te schudden uit de slaap der zorgeloosheid, te binden aan de troon van Zijn genade, daar Hij en Hij alleen ons te vervulling van Zijne beloften kan schenken in ons hart en leven tot zaligheid.

Zou ik me daarmee niet kunnen bedriegen? Zult gij vragen.
Houdt er u ten volle van verzekerd, dat de mens als kind van de vader der leugenen, niets anders doet dan zichzelf bedriegen. Jakob heeft de vervulling van Gods beloften ontvangen met de bekentenis een bedrieger, een listige "hielvatter" te zijn. De grond der zaligheid ligt niet in onze oprechtheid, noch in het gebruik der beloften, hoe noodzakelijk ook, maar in de vervulling van Gods beloften en zo heeft Jakob, die een bedrieger was in zichzelf, de naam van Israel verkregen. Stel toch niet het minste vertrouwen in uzelf, maar alleen in de vervulling van Gods beloften tot zaligheid van uw hart in de Heere.
Wie dan ook in oprechtheid des harten biddende werkzaam is met Gods beloften, wenst daarin niet zalig gesproken te worden. Er is genot, er is zoetigheid en zaligheid in het gelovig gebruik van Gods beloften door een innige gebondenheid aan de troon van Gods genade, maar in het genot der zaligheid is niet de grond der zaligheid. De grond der zaligheid ligt geheel buiten ons in de Zaligmaker Jezus Christus. Het hart dat buigt in het stof der verootmoediging met de bekentenis de dood, de eeuwige dood verdiend te hebben, krijgt alleen in dien weg door de lieve werkingen des Heiligen Geestes de beloften des Evangelies aan te nemen, met een dadelijk bezit daarvan door Christus, die de inhoud van de beloften is, hartelijk te omhelzen als zijn Borg en Zaligmaker. Wat hij eerst zag schitteren in de beloften, wordt de zondaar nu door het aannemen van de beloften met een waar geloof, deelachtig in zijn hart. Dit doet hem Gods vergevende liefde smaken, vrede en blijdschap genieten in de Heere Christus die door de Vader geschonken is tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en tot een volkomen verlossing, wordt hem steeds meer dierbaar in al Zijne graveerselen.
En zo wordt het verstaan wat het in heeft, medeburgers der heiligen en huisgenoten Gods te zijn. Door de prediking van het Evangelie wordt de gelovigen het hemelrijk ontsloten.
"Alzo, als, volgens het bevel van Christus, aan de gelovigen, allen en een iegelijk, verkondigd en openlijk betuigd wordt, dat hun zo dikwijls als zij de beloftenis des Evangelies met een waar geloof aan nemen, waarachtelijk alle hun zonden van God, om de verdiensten van Christus' wille, vergeven zijn." Zondag 31.
Nu is de zaak niet zo, alsof die geloofsdaad maar eens en dan voor altijd geschiedt. De Catechismus zegt: "Zo dikwijls zij de beloftenis des Evangelies met een waar geloof aannemen."
Wij hebben ons van dag tot dag te beproeven of wij in het geloof zijn. De Schrift zegt: "Onderzoekt uzelven of gij in het geloof zijt, beproeft u zelven." 2 Cor. 13: 15. Het gaat dus altijd weer om de oefeningen des geloofs, opdat wij niet zouden gaan leven bij hetgeen vroeger heeft plaats gehad. Leven wij in het geloof dan leeft Ons hart in Christus en Christus in ons hart.

Let toch op en sta toch naar dien verborgen omgang met de Heere, om door Zijne genade bevestigd te mogen worden in de staat der genade. Het is allen, die in Sion zijn geboren, beloofd: "De Allerhoogste zelf zal hen bevestigen." Ps. 87. Die bevestiging heeft plaats door het getuigenis des Geestes.

"In welken gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte; Die het Onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing, tot prijs Zijner heerlijkheid." Ef. 1: 13, 14.

Met deze verzegeling geeft de Heilige Geest licht over de zaken, die Hij zelf gewerkt heeft in het hart. Het was onder Zijne bearbeiding dat de beloften des Evangelies dierbaar werden voor het hart. Door Zijne onwederstandelijke werkingen werd het hart door de prediking van de beloften des Evangelies, de innerlijke geloofsvereniging met Christus deelachtig, daar Zijn gerechtigheid de ellendige zondaar werd toegerekend. Gelijk wij door de toerekening van Adams ongerechtigheid in zonde ontvangen en in ongerechtigheid geboren zijn kon u, zegt de Heilige Geest met Zijne onderwijzingen uit het Woord, alleen door de toerekening van 'Christus gerechtigheid in Sion geboren worden.

Gelijk wij door de ongerechtigheid van Adam het beeld Gods verloren hebben, kon God Zijn beeld alleen door de gerechtigheid van Christus afdrukken in het boze hart, Zijne liefde uitstorten in uw verdorven ziel om Hem hartelijk lief te hebben. En zo is Ruth door de Heere onderscheiden van Orpa, gelijk de moordenaar die mocht ingaan in het hemels Paradijs onderscheiden is van de moordenaar die wegzonk in de buitenste duisternis, wat voor Ruth zelf nog verborgen was toen zij de onberouwelijke keus mocht doen, door alle huwelijks kansen met haar land en volk er voor prijs te geven.

Door de lieve werkingen des Heiligen Geestes worden de beloften geopend voor het hart en het hart voor de beloften. Hij leidt het hart op een liefelijke wijze tot de beloften of brengt de beloften op een liefelijke wijze tot het hart. Onder Zijn bearbeiding werden de beloften des Evangelies geheiligd aan het hart tot verbinding aan de troon van Gods genade. Bij het licht des Heiligen Geestes is het de gelovigen duidelijk geworden dat het de wille des Vaders is Christus, te omhel zen, Die hen door de beloften des Evangelies was geopenbaard. "En dit is Zijn gebod, dat wij geloven in de naam Zijns Zoons Jezus Christus", 1 Joh. 3: 23.

In deze weg wordt Gods vaderlijke gunst en vet kiezende liefde gesmaakt. De Geest der beloften verheugt het hart door hen te verzekeren, dat zij gegraveerd zijn in de handpalmen van Christus, wat hen doet zingen: "Door u, door u alleen om 't eeuwig welbehagen."

De Vader heeft hem lief met een eeuwige liefde, Hij heeft hunne namen geschreven in het boek des levens. Het is dus niet alleen het getuigenis des harten, maar ook van de Geest der belofte, dat zij kinderen Gods zijn geworden. "Zovelen Hem aangenomen heb ben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn naam geloven." Joh. 1: 12. Tot versterking van het geloof, tot bevestiging in de staat der genade en tot beschaming van al de verdenkingen des ongeloofs, *getuigt de Heilige Geest der belofte nu met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn.*

Door de bediening des Heiligen Geestes is het alleen mogelijk van dag tot dag een vruchtbaar gebruik te maken van de beloften des Evangelies. Zoek toch in het Boek des Heeren naar een belofte, in afhankelijkheid van de Geest der belofte, om er door vervrijmoedigd te mogen worden in al de omstandigheden van het leven, met onze noden en verdrietelijkheden tot de Heere te gaan. Toen Daniel in de profetie van Jeremia de belofte vond, dat de Heere zijn volk na een zeventigjarige ballingschap zou

verlossen, heeft hij daarvan terstond een dankbaar gebruik gemaakt, door op die belofte te pleiten voor het aangezicht des Heeren. Dan. 9.
Het is mede door onze geringe kennis van de beloften des Evangelies, dat onze ziel zo menigmaal een kwijnend leven leidt. Toen de dichter van Ps. 119 in dorre dodigheid verkeerde, bad hij: "Maak mij levend naar uwe toezegging." Hij wist uit ervaring dat er door Gods genade een levendmakende kracht is in de beloften des Evangelies, want hij getuigt in vers 50: "Dit is mijn troost in mijne ellende, want uwe toezegging heeft mij levend gemaakt."
Het Woord des levens is de enige levensbron, die onze dorre en dodige zielen kan verlevendigen. Niets is meer tot verheerlijking van de Heere, dan met de beloften des Evangelies tot Hem te komen in den gelove. "Die Zijn getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld dat God waarachtig is." Joh. 3: 33.

Het bedroeft ons, met velen in de Gereformeerde Gemeenten, dat het aanbod, van Gods genade, dat de beloften des Evangelies tot inhoud heeft, naar het Synodale besluit niet meer mag gepredikt worden met bevel van geloof en bekering.
Dit doet onze jonge mensen steeds dieper wegzinken in zorgeloosheid en komen tot een verre gaande onverschilligheid.
Bedrukten en bedroefden, die werkzaam zijn met de dingen der eeuwigheid kunnen alleen door de beloften des Evangelies opgewekt en vervrijmoedigd worden in het zoeken van de Heere. Men klaagt allerwegen over een geestelijke onvruchtbaarheid, die gepaard gaat met een grote zorgeloosheid, wat nooit zal veranderen, zolang men het gebruik van de beloften des Evangelies blijft beperken.
Anderen, die met een belofte bekeerd zijn, en niet vanuit het gemis der zaak hare vervulling zoeken in de weg des gebeds, leven op een hoogte, waar dauw noch regen valt.
O, dat wij allen als arme zondaren tot de beloften des Evangelies onze toevlucht kregen te nemen in, afhankelijkheid van de lieve werkingen des Heiligen Geestes. Dat dit woord: "Komt en laat ons wederkeren tot de Heere, want Hij heeft verscheurd en Hij zal ons genezen; Hij heeft geslagen en Hij zal ons verbinden", ter harte genomen werd. Hos. 6: 1. Deze beleving zal dan als vanzelf openbaar worden in de vrucht die het afwerpt.
Het baat niet al zegt men: "de Heere was in ons midden; God heeft gesproken", als dat niet in de vrucht openbaar wordt. Wie zich met grote woorden op de been denkt te houden, vergist zich.

Het bedroeft en bezwaart ons hart, dat de Synode van 1950, saamgesteld en saam gekomen is, om zich met al haar kracht te keren tegen het ruime en gulle aanbod van Gods genade, ons geopenbaard in de beloften des Evangelies, zonder één bewijs te kunnen leveren uit de 66 Bijbelboeken of één artikel aan te wijzen uit de formulieren van enigheid tot grond voor haar standpunt.
Verschillende kerkenraden vragen nu, daar zij de notulen hebben ontvangen, naar de gronden waarop de Synode hare besluiten heeft gebouwd. Daar op deze vraag geen antwoord kon gegeven worden, zegt men om zijn onmacht te verbergen: "De Synode is gesloten."
Hiermede hebben wij ons bij vernieuwing uitgesproken, bewijzen geleverd uit Schrift en belijdenis, dat de beloften des Evangelies zonder onderscheid gepredikt moeten worden met bevel van geloof en bekering.
En daar de Synode het niet heeft kunnen bewijzen dat zulk een prediking onschriftuurlijk is, willen wij allen die de waarheid liefhebben op wekken haar te

toetsen aan de geschriften van onze Reformatorische Vaderen, die in hun geschriften de Schrift laten spreken.
Zonder een Schriftuurlijke oplossing blijft men niet alleen, in het moeras van menselijke denkbeelden, maar zinkt men er steeds dieper in weg, tot grote schade van het geestelijke leven, waarmede de Heilige Geest smarten wordt aangedaan.

16.2 WAT ER DE LAATSTE JAREN IN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN HEEFT PLAATS GEVONDEN EN DE GEVOLGEN DAARVAN
(door een der vrienden uitgesproken)

Geachte vergadering
Het lijkt mij wel van belang dat een ieder de aanleiding weet van wat er de laatste tijd gebeurd is in de Gereformeerde Gemeenten. Ik bedoel datgene wat betrekking heeft op hetgeen waarvoor wij hedenmiddag bij elkaar gekomen zijn.
In het jaar 1942 werd op de synode te Utrecht voor het eerst gesproken *om de Algemene Genade los te maken van de Kruisverdiensten van Christus.*
Op die synode was Dr. Steenblok voor het eerst aanwezig; hij was nog maar kortgeleden tot onze Gemeenten overgekomen en heeft toen geprobeerd zijn stelling ingang te doen vinden.
Bijna alle predikanten waren daar sterk tegen. Zo weet ik bijv. dat de nu overleden Ds. Heikoop zei, dat Ds. Kersten hun altijd geleerd had, dat alle weldaden die een mens geniet, hier in dit leven, weldaden zijn door de verdiensten van Christus.
Dr. Steenblok had dan ook toen geen schijn van kans dat zijn voorstel werd aangenomen.
Helaas werd het op de synode van 1945 opnieuw in behandeling genomen, met het droeve resultaat dat toen de stelling werd aanvaard dat alle weldaden die een onbekeerd mens heeft, los staan van het werk van Christus en alleen voortkomen uit de Algemene Goedertierenheid Gods.
Er werd aan een van de leden dier synode gevraagd dit besluit op schrift te stellen, maar toen de handelingen der synode uitkwamen bleek het er anders in te staan dan het door de synode aangenomen was.
Men kon merken dat de meeste vóórstemmers zich niet gelukkig voelde met dit besluit. Het was net of er iets niet in orde was.
Hierbij is het helaas niet gebleven.
Men ging nog verder.

Door de Algemene Genade los te maken van Christus verdiensten komt men in zo'n warwinkel terecht dat men nu gaat redeneren en zegt: "Als de Algemene Genade los staat van Christus, is er ook geen algemeen, welmenend aanbod van genade. Dan is het alleen voor de uitverkorenen, en dan mag het aanbod van genade ook niet meer gepredikt worden."
In het kerkelijk jaarboekje schrijft Dr Steenblok op pag. 132 "Het is maar een voorstelling van de genade," dus daar mag niet zo ruim over gepredikt worden. Op de gehouden synode van 1950 zijn onze gemeenten nog verder van de waarheid afgebracht.
Wat daar plaats gehad heeft is u allen bekend.

Van bepaalde zijde werden bezwaren ingebracht tegen hetgeen op de Theologische School aan de studenten voorgehouden wordt, n.l. dat verschillende Engelse schrijvers als Erskine en Boston min of meer Remonstrants waren. Het bleek toen dat verschillende predikanten zulk een zeggen ernstig afkeurden en wel inzagen dat de Gereformeerde Gemeente zodoende in een verkeerde richting gedreven werd.
Deze zaak mocht echter niet verder op de synode behandeld worden en daarom werd besloten deze kwestie verder op de vergadering van het Curatorium te behandelen. Toen op een volgende vergadering der synode, door het Curatorium, rapport over deze

zaak werd uitgebracht, bleken alle predikanten, ondanks hun voorheen geuite bezwaren, het daar toch mee eens te zijn.

In de handelingen der synode staat er het volgende van:
"Uit het verslag blijkt dat de gerezen moeilijkheden (let op moeilijkheden) door samenspreking tot oplossing zijn gebracht, de meningsverschillen zijn weggenomen en in de ter behandeling gegeven zaken overeenstemming kon worden bereikt."
Blijkbaar heeft men zich over dit geschil niet zo heel erg druk gemaakt.
De kwestie met Ds. Kok vond men blijkbaar belangrijker. Doch meer en meer blijkt het dat al heeft de synode een en ander maal zich opgemaakt tegen de leer onzer vaderen omtrent *Algemene genade en aanbod van genade,* er gelukkig nog velen in onze gemeen ten zijn overgebleven, die niet mee kunnen met de onschriftuurlijke opvattingen waarvan ik getracht heb u in 't kort iets te zeggen.

HOE TE HANDELEN ALS WIJ BEZWAARD ZIJN?
Deze vraag heeft de meesten van ons, zo niet allen, het laatste jaar in meer of mindere mate bezig gehouden.
Wellicht is bij velen onzer de vraag gerezen: *Moeten wij wel iets doen, als wij bezwaard zijn?*
Die vraag is van grote betekenis en daarom lijkt het mij noodzakelijk dat wij in de eerste plaats op deze vraag een antwoord zoeken. De vraag is dus of wij iets moeten doen als wij bezwaard zijn, over de door de Synode genomen besluiten, óf dat het wellicht beter is om maar niets te doen.
Velen zijn er die het standpunt huldigen: Niets doen! Het brengt n.l. maar meer onrust en verdeeldheid, en het helpt tóch niets, want wij zijn in onze gemeente ver in de minderheid.
Schijnbaar is dat een gezond motief om dan maar niets te doen. Toch geloof ik dat wij deze kwestie dienen te overwegen vanaf een hoger plan. Wij moeten nagaan waarom het gaat in de Gereformeerde Gem.
Het al of niet prediken van een welmenend aanbod van genade raakt volgens mij de grondstukken van de waarheid.
Neemt men het aanbod uit de prediking weg, dan neemt men het evangelie zelf weg, en neemt men het evangelie zelf weg dan blijft er eigenlijk geen prediking meer over.
Ik acht het op dit ogenblik niet mijn taak hier verder op in te gaan. Alleen wilde ik het even aanstippen, opdat wij toch vooral dáárvan doordrongen zullen zijn, dat onze strijd het wezen van de prediking en de grondstukken van de waarheid raakt,

Nu hebben wij toen wij belijdenis des geloofs hebben afgelegd, een grote verantwoordelijkheid op ons genomen. Wij hebben daar beloofd, te zullen blijven bij de zuivere leer van Gods Woord.
Wij hebben op ons genomen, de hals te buigen onder het juk van Christus en te dienen de opbouwing der broederen naar de gaven die God ons verleend heeft. Wij zijn dan ook in de allereerste plaats jegens God verantwoordelijk.
Wanneer wij dus zien dat de waarheid tekort gedaan wordt hebben wij de plicht het voor de waarheid op te nemen. Dit geldt dus niet alleen tegenover personen, maar óók tegenover de kerk.
Juist omdat wij de plicht hebben om bij haar te blijven, juist dáárom hebben wij te waken dat die kerk blijft bij de leer die naar de Godzaligheid is. Wij hebben dus een roeping tegenover de kerk, juist omdat wij bij die kerk behoren. Het is niet genoeg lid

van een kerk te zijn, maar men behoort ook de verantwoordelijkheid te dragen die uit dat lidmaatschap voortvloeit.
Stel eens, dat men de verantwoordelijkheid van zich afschuift, en de kerk mede daardoor zou afzakken tot een diepte van verval, dat men eigenlijk niet meer zou kunnen spreken van de ware kerk, dan zou men niet langer van zulk een kerk lid mogen blijven, en dan zou men dus zèlf, door eigen nalatigheid, mede daaraan schuldig zijn, want men zag dat de kerk tot dwalingen verviel en men heeft niet gewaarschuwd. Me dunkt het is dus duidelijk dat men niet alleen het recht, maar ook, en veel méér, de plicht heeft om voor de leer der waarheid op te ko men, wanneer men ziet dat de kerk afwijkt van de waarheid. Die dit ontkent is Rooms.

Nu blijft dus over de vraag hoe wij te handelen hebben.
Wanneer ik aan deze vraag toekom, zou ik allereerst willen zeggen, dat wij niets zonder God en in eigen kracht mogen doen. Wij dienen daarin biddende werkzaam te zijn. En alleen wanneer wij het biddende doen, zullen wij bewaard warden voor verkeerde stappen.
Het betreft toch Gods zaak, Gods eer en Gods kerk; en wij kunnen niet beter doen, dan in dit alles van Hem af te hangen en met David te bidden: *och schonk Gij mij de hulp van Uwen Geest, mocht die mij op mijn pan ten leidsman strekken.*
Het moet ons te doen zijn om Zijn eer. Het moet zijn in overeenstemming met inzonderheid de eerste en tweede bede: Uw naam worde geheiligd, Uw koninkrijk kome. Hoe kostelijk wordt die tweede bede verklaard in onze Heidelbergse catechismus. *Uw koninkrijk kome. Dat is Regeer ons alzo door Uw woord en Uw Geest, dat wij ons hoe langer hoe meer U onderwerpen; bewaar en vermeerder Uw kerk; verstoor de werken des duivels en alle heerschappij welke zich tegen U verheft, mitsgaders alle boze raadslagen die tegen Uw heilig woord bedacht worden, totdat de volkomenheid Uws rijks kome, waar in Gij alles zult zijn in allen.*
In deze zin alleen moeten wij werkzaam zijn. Dát doel moeten wij voor ogen houden, met een ernstige begeerte dat wij een middel mogen zijn in Gods hand waardoor de werken des duivels en alle boze raadslagen die tegen Gods heilig woord bedacht worden, verstoord mogen worden.
Dit alles raakt dus het wezen en het doel van de zaak.

Maar nu moeten wij ook bezien in welke vorm, op welke manier, dit geschieden moet. De beste, meest bescheiden en meest beleefde manier is pas goed genoeg.
Wij moeten dus niet maar in het wilde weg werken. Wij moeten onze bezwaren schriftelijk kenbaar maken op een beleefde en duidelijke wijze zodat ze niet voor tweeërlei uitlegging vatbaar zijn.
Men moet het zo eenvoudig mogelijk houden en kenbaar maken in eigen bewoordingen. Ook verdient het aanbeveling om heel kort te blijven en zich te bepalen tot de hoofdzaak.
De vraagvorm acht ik het meest onderworpen en bescheiden zodat ik geneigd ben te adviseren: Houdt het in de vragende vorm. Bijv. men: geeft te kennen dat men zich bezwaard gevoelt over de handelingen der Synode en vraagt zich af, of dit of dat wel overeenkomstig Gods Woord, de belijdenisgeschriften of het kerkrecht is. Men vraagt toelichting en opheldering over deze of gene kwestie.

Bij wien moet men zijn bezwaren kenbaar maken?
Hierover schijnen de meningen nogal wat uiteen te lopen. In vele gevallen gaat men met zijn bezwaren wel eens eerst naar de plaatselijke predikant of naar de consulent en

daar is over het algemeen niets tegen. Toch geloof ik dat het in deze zaken, het allerbeste is om zich rechtstreeks en schriftelijk tot de kerkenraad te wenden, zodat het van meet af aan een kerkelijk karakter krijgt.
Steeds weer moet men het bedenken, dat men jegens de kerk verantwoordelijk is. Juist omdat men lid wil zijn en blijven, moet men de consequenties daarvan willen dragen en is men verplicht, mede voor de belangen van de kerk te waken.
Als u zich nu schriftelijk tot uw kerkenraad gericht hebt, zijn er 3 mogelijkheden:

1. Uw bezwaren worden afdoende opgelost;
2. U krijgt mondeling of schriftelijk een antwoord wat u niet bevredigt en waarmede uw bezwaren niet zijn weggenomen;
3. U krijgt in 't geheel geen antwoord.

Het eerste geval spreekt voor zichzelf. Als de bezwaren opgelost zijn is de zaak klaar.
In het tweede geval waarbij u wèl antwoord krijgt, maar dat de zaak niet is opgelost, verzoekt u om een nader antwoord en voert u, zo nodig, nieuwe argumenten aan. Komt u niet tot een oplossing dan beroept u zich op de classis en vraagt van deze antwoord op uw vragen.
In het derde geval, wanneer u niets hoort, schrijft u nogmaals dezelfde brief en vraagt dringend om een antwoord. Helpt ook dit niet, dan schrijft u nog eens en verzendt uw brief aangetekend. Geeft men daarna nog geen antwoord dan vervoegt u zich persoonlijk op de kerkenraad en vraagt u, deze zaak door te zenden naar de classis.
Zó te handelen is niet alleen ieders recht, maar ook ieders plicht.
Als men het gevaar beseft waarin de kerk zich bevindt, is men verplicht naar zijn vermogen alles te doen opdat de kerk terugkere van de ingeslagen weg.
Misschien denkt u nu weer: "Ja maar wordt het dan niet nog meer twist en verdeeldheid, moeten we dat niet vermijden?"
Daarop zou ik willen zeggen: u moet bang zijn voor twist en verdeeldheid. Maar u moet nog banger zijn voor het behoud van een valse vrede ten koste van de waarheid.
Men moet zich afvragen of de zaken die thans in de Ger. Gemeenten aan de orde zijn, de grondstukken van de waarheid raken. Zo ja. Dan is men verplicht hiertegen te handelen in een biddende en ootmoedige gestalte. Deze plicht mogen we niet van ons afschuiven.
En wanneer wij dan, door het doen van onze plicht in kerkelijke moeilijkheden zouden geraken, wel, dan behoren wij daarin lijdzaam te zijn en te zien op Hem Die voor Zijn kerk alle moeilijkheden heeft gedragen. Al de apostelen hebben kerkelijke moeilijkheden gehad, omdat zij na volgers van Christus waren. En toch, ondanks die moeilijkheden die aan dat navolgen verbonden zijn, zegt Paulus: *Zijt mijne navolgers, gelijkerwijs ook ik van Christus.*

16.3 Naar aanleiding van het verslag in **de Saambinder van 19 Januari 1950**, willen we nog het volgende opmerken.

1. Aan Ds. Kok werd Woensdagmiddag gelegenheid gegeven zich te verdedigen. Het debat begon over de belofte, maar dwaalde al spoedig af door allerlei andere klachten. Daardoor was van een behandeling van de beloftepredikking geen sprake meer, waardoor dus ook van een verantwoording door Ds. Kok niets meer terecht kwam.

2. Donderdagochtend bepaalde men zich wel tot de belofte. Dit was dus de juiste gelegenheid voor Ds. Kok om zich te verantwoorden. Maar men gaf hem het woord niet meer. Daarom zeggen we: Aan Ds. Kok is geheel onvoldoende gelegenheid gegeven zich te verantwoorden. Dit kunnen we zo nodig bewijzen aan de hand van een opgemaakt verslag tijdens deze Synode.

3. Het Saambinderverslag zegt: "Geen poging werd nagelaten om hem (Ds. Kok) van zijn standpunt terug te brengen." Daar is eveneens niets van waar. Niemand heeft ook maar één ernstige poging gedaan om het standpunt van Ds. Kok te weerleggen, maar wel was men ijverig in het bijeenzoeken van klachten, die men tenslotte weer liet vervallen.
De enige spreker, die ernstig getracht heeft ds. Kok tot een ander standpunt te brengen, was Ds. Verhagen, echter niet met Gods Woord, maar door gevoelige woorden.

4. Het verslag zegt: "hoewel zij met innerlijke droefheid betreurt de houding van Ds. Kok." Wij kunnen' niet over het hart oordelen, wel is gebleken, dat deze innerlijke droefheid bij schier niemand tot uiting kwam.

Dit blijkt o.a. uit:
a) De Praeses las 's morgens voor uit Psalm 5, waarin we lezen: "Verklaar hen schuldig, o God; laat hen vervallen van hun raadslagen; drijf hen henen om de veelheid hunner overtredingen, want zij zijn wederspannig tegen U.", zie ook vers 5, 6 en 10. Het oordeel over Ds. Kok stond dus reeds van tevoren vast.

b) Een spreker zei: "Ik zie het nu, Ds. Kok moet overboord."
Een andere spreker: "Als er anders geen leraars waren, verliet ik de Gereformeerde Gemeenten.
Een derde spreker: "Ik eruit, of Ds. Kok aangepakt."
Nog een spreker: "Al zou hij dit op het ogenblik terugnemen, dan is het nog geen cent waard. (Wij hebben hier geen namen vermeld, omdat het ons om de Waarheid gaat en niet om de personen.)
Vele stemmen: "We zijn klaar, we zijn klaar.'

c) Na afloop zong men: "Geloofd zij God", enz.

5. Dat niemand der predikanten het met Ds. Kok eens was, kunnen we niet anders zien dan als een gevolg van de bedreiging met schorsing. Immers, vele predikanten hebben enkele maanden geleden de gewraakte uitdrukking verdedigd tegen Dr. Steenblok (de enige, die deze uitspraak bestreed).
Maar zelfs al was de hele Synode volkomen overtuigd dat Ds. Kok dwaalde, dan volgt daar immers nog niet uit, dat Ds. Kok werkelijk dwaalt. Wordt de waarheid

vastgesteld bij meerderheid van stemmen, of op grond van Gods Woord? Wij geloven het laatste. Op grond van Gods Woord heeft Luther alleen gestaan tegenover de machtige Rijksdag. Hij wenste niets te herroepen, tenzij men hem bewees uit Gods Woord, dat hij dwaalde.
En daar de Synode op grond van Gods Woord niet bewezen heeft, dat Ds. Kok dwaalt, hopen wij, dat hij door Gods Genade het rijke Evangelie aan alle hoorders zal blijven prediken.

6. Ook de opmerking over de Kerkenraad van Veenendaal is onjuist. Ouderling Versteeg heeft geprotesteerd tegen de onkerkrechtelijke wijze, waarop Ds. Kok behandeld werd en de verdachtmakingen, die men uitsprak.

7. Het blijkt dan ook uit de ontvangen correspondentie, dat zeer velen in de Gereformeerde Gemeenten zich niet kunnen verenigen met de manier waarop men Ds. Kok behandeld heeft.

16.4. HET AANBOD VAN GODS GENADE

Gepredikt en verdedigd door onze reformatorische vaderen.

Door Ds. R. Kok, predikant van de Gereformeerde Gemeente te Veenendaal.

Toelichting
De motivatie voor de schorsing van ds. Kok op de synode in 1950 concentreerde zich vooral over enkele uitspraken in zijn laatste publicatie: *Het aanbod van Gods genade.*
Deze schorsing vroeg vanzelf om meer uitleg. Niemand mag om een enkele uitdrukking geschorst worden tenzij men de inhoud ervan kent als dwaling.
Op een ouderlingenconferentie in circa 1950 werd ouderling H. Bas verzocht een inleiding te houden. Hij koos de titel: *ons isolement bewaard.* De inhoud bestaat voor het merendeel in een weerlegging van het boekje van ds. Kok.
De inhoud spitst zich toe op een weerlegging van het *algemeen onvoorwaardelijk aanbod aan alle hoorders van het Evangelie.* Met een aantal citaten, voornamelijk uit de oude theologen toont ouderling Bas de noodzaak aan van het plaatsmakend werk van de Heilige Geest vóórafgaand aan de kennis van Christus.

Bas citeert ds. Jac. Koelman: Blz. 149 Om de oude waarheid.
… Zo is het ook met Koelman in zijn boekje "De natuur en de gronden des geloofs", bladzij 125. Daar zegt hij:
"Ten derde. De aanbieding van Christus en van alle de beloften en zegeningen met Hem geschiedt zowel aan degenen, die niet verbroken van hart zijn, als aan degenen, die het meest verbroken en verslagen van geest zijn. Hoewel nu niemand dadelijk Christus zal aannemen, dan die zijn ellende zeer ter harte neemt, *nochtans is het een ieders plicht Hem aan te nemen en tot Hem uit te gaan,* enz."
Maar de lezer merke hier op, dat Koelman in dit boekje spreekt tot reeds gelovenden. Lees maar eens wat hij voorin zijn boekje zegt. Hij sluit vierderlei personen uit, met welke hij in dat boekje niet handelen wil.
1e. Alle onwetende mensen.
2e. Zulke mensen, die hun doodschuldigheid voor God niet willen erkennen, alle troostgronden zijn voor hen gesloten, zegt hij.
3e. Zulken, die van hun zonden niet willen scheiden.
4e. Alle eigengerechtige mensen. Hij zegt: "Deze vierderlei personen stel ik dan ter zijde, met welke ik nu niet te doen wil hebben, als die in geen staat zijn om enige verzekering van troost of vrede of genade te ontvangen. Zo wie zodanige is, die dit leest, die wete, dat ik uit het hele Woord Gods geen grond van troost voor hen kan voortbrengen.
Het tweede, dat ik vooruit stel, is, dat aan alle degenen, aan welke vaste gronden van troost zouden voorgesteld worden, gevonden moet worden het ware geloof, hetwelk de ziel met Christus verenigt en een welgevallen neemt om naar Gods voorschrift behouden en ter zaligheid gebracht te worden. Ik voorvereise maar deze enige genade in de zielen, tot welke ik zal spreken, en zonder die is er niet te spreken tot iemands verzekering dat alle genade en zaligheid hem toekomen zal."

Zo komt hetgeen van Koelman geciteerd wordt, toch wel in een heel ander licht te staan, dunkt mij.
Koelman zegt wel, dat krachtens de uitwendige roeping ieder verplicht is *te komen,* maar wie sprak zulks ooit tegen? Maar dan toch in *een weg van* ***wedergeboorte,*** *geloof en bekering.* Deze ***voorwaarde*** ligt in het gehele Woord vast.

Helaas ontbreekt bij Bas een duidelijke omschrijving dat de mens zich zonder meer en onvoorwaardelijk moet overgeven aan Christus als een goddeloze, ongeschikte, ja als een onvoorbereide zondaar. Dat wil zeggen, geen voorbereiding van eigen hoedanigheden, waarden of gestalten. Hoewel ouderling Bas dit laatste niet tegenspreekt.
Hier ligt de kern van de wettische methode in het behandelen van zielen: *ze moeten eerst* ***wederom geboren,*** *gelovig en bekeerd worden om tot Christus te komen.*
Nergens in de Heilige Schrift wordt ons dit geleerd. Het komt ook nooit voor in de beschrijvingen van oude theologen, noch vanuit Engeland, noch de Hollandse of andere Europese geleerden, dat de uitwendige roeping ons verplicht om te komen tot Christus maar onder *voorwaarde* van wedergeboorte, geloof en bekering.

Bas bedoelt het niet kwaad, we moeten het zien als een reactie op de onduidelijke uitspraken van ds. Kok. Dat brengt Bas tot een ondeugdelijke uitspraak. Deze uitspraak zal in de loop van de historie ook nooit stand kunnen houden.
De Schrift spreekt over trappen in de geloofskennis, maar niet genoeg kan gewaarschuwd worden tegen deze onschriftuurlijke visie op de uitwendige en inwendige roeping. Als dominee Kersten dit gelezen had, had hij ongetwijfeld dezelfde bezwaren gehad als tegen dominee Kok. Dat wil zeggen: broederlijk vermanen en als dat niet helpt de leertucht toepassen.
We moeten het niet zo opvatten dat de prediking van alle predikanten die bezwaar hadden tegen de leerwijze van ds. Kok deze visie van Bas deelden. Nee, zij predikten de uitwendige roeping zoals de Schrift zegt: *velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.* De broederband behoeft door één uitdrukking niet verbroken te worden, maar elkander op het verkeerde wijzen is een broederplicht door Christus geboden. Want de oneindige heerlijkheid van de Zoon van God in Zijn Goddelijke roepstem tot zondaren wordt miskend. Hij is de Wijsheid Gods Die roept op de straten: *Tot u o mannen roep Ik en Mijn stem is tot de mensenkinderen. Gij slechten verstaat kloekzinnigheid en gij zotten verstaat met het hart.*
Het toont overigens duidelijk aan wat de achterliggende gedachte is van ouderling Bas en van dr. Steenblok. Die voorwaarden moeten niet in eigen kracht uitgevoerd worden; de Geest werkt de voorwaarden en dan pas volgt de roeping tot Christus.
De oude theologen zouden ongetwijfeld de eer en de leer van Jezus Christus verdedigd hebben tegen deze voorwaarden te stellen in de uitwendige roeping. *Gij slechten en gij zotten, verstaat met het hart.*

In 1951 schreef dr. Steenblok een brochure: *waarheid tegen dwaling gehandhaafd.* Deze was gericht tegen de brochure van de heer G.M. Snel en dominee Kok. Vervolgens schreef dr. Steenblok en ouderling Bas een brochure *Afbakening.* Deze was ook tegen beiden gericht.
Deze publicaties werden daarna gevolgd door een groot aantal artikelen en brochures van dr. Steenblok vóór en ná de kerkscheuring van 1953. Er spreekt een merkwaardige tegenstelling uit. Ze waren alle gericht tot het erkennen van het leerstuk van de *algemene genade Gods,* maar tot ontkenning van het *algemeen onvoorwaardelijk aanbod van genade Gods;* hoewel men de doodsstaat van de mens voor 100% preekte.
De meningsverschillen groeiden uit tot twee partijen die steeds verder uit elkaar groeiden. Men voelde het aan: deze weg bereikt een climax. Het proces liep uit op de kerkscheuring in 1953.

Na de scheuring maakten 2 predikanten de balans op. De een zei: ik heb een week geweend van verdriet, maar de Heere zei: *Deze scheuring is van Mij geschied.*
Uit het ander kerkverband zei een predikant: *Deze scheuring heeft God gewild.*

Hieronder volgt het eerste gedeelte uit het boekje van ds. Kok.
Hierin komen de citaten voor waarop hij werd afgezet.

Het aanbod van Gods genade

Gepredikt en verdedigt door onze reformatorische vaderen
Ds. R. KOK

Predikant der Gereformeerde Gemeente te Venendaal

1949. Uitgave: Drukkerij C. Stolp, Scherpenzeel (G.)

VOORWOORD.

Enkele weken geleden kreeg ik bezoek van een broeder in de dienst des Heeren, wat mij tot blijdschap was, daar wij meermalen met elkander van hart tot hart mochten spreken over de dingen der eeuwigheid.
Gezeten in de studeerkamer, merkte ik al spoedig, dat mijn broeder iets op zijn hart had, wat er af moest, waarvoor hij dan ook gekomen was.
Hij kwam om mij te bestraffen, daar ik veel te veel zweeg over de zaken, die al zooveel stof hadden opgejaagd. Ik moest me uitspreken en duidelijk uitspreken, want de mensen begrepen mij niet.
Nadat mijn geliefde ambtsbroeder zijn hart aldus op een waardige wijze had ontlast, ging hij heen en ik bleef alleen, om hetgeen hij achtergelaten had te overwegen.
Zou t waar zijn, wat mij gezegd is? Zwijg ik teveel? Spreek ik me niet duidelijk genoeg uit? Ja, t kon wel eens waar zijn; in die richting heeft niet lang geleden Prof. Wisse ook gesproken in een bepaald blad. Onder de overdenking van dat alles werd t de bede van mijn hart om te mogen doen wat mij gezegd was.
Op de Generale Synode werd mij de gelegenheid geopend om mijn hart uit te spreken. Tot bevestiging en verduidelijking van hetgeen in mij leeft en mij drukt heb ik ook enkele oudvaders en wat oude Saambinders laten spreken, met het gevolg, dat de zaken voor een verdere bespreking gebracht zouden worden op een predikantenconferentie.
Het gaat in hoofdzaak om het aanbod van Gods genade. Wanneer het aanbod van Gods genade niet gepredikt wordt, dan plegen wij VERZUIM; wordt het geloochend, dan plegen wij VERZET tegen Gods Woord en onze Belijdenis. Hier hebben wij ons te toetsen aan Gods dierbaar Getuigenis, daar het zegt, dat het Evangelie aan allen creaturen gepredikt moet worden.
En Paulus zegt: "Wij zijn Gode een goede reuk van Christus in degenen, die zalig worden en in degenen, die verloren gaan." 2 Cor. 2: 15.
De Heere Jezus zendt Zijn gezanten uit met de boodschap: "Komt tot de bruiloft", Matth. 22: 4; en die niet komen zullen verdelgd worden, alsmede degenen die komen zonder bruiloftskleed. Matth. 22.
In Luk. 13: 34 zegt de grote prediker Jezus Christus: "Jeruzalem, Jeruzalem, gij die de profeten doodt en stenigt, die tot U gezonden zijn, hoe menigmaal heb Ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen gelijkerwijs eens hen hare kiekens onder de vleugelen vergadert; en gijlieden hebt niet .gewild". Tot de rijke jongeling zegt de Heiland: "Zo gij wilt volmaakt zijn, ga heen, verkoop wat gij hebt en geef het de armen en gij zult een schat hebben in de hemel; en kom herwaarts, volg Mij; Matth. 19: 21.
Den Heere Jezus volgen en tegelijk met ons hart in de wereld en in de zonde blijven is niet mogelijk. Het is dan ook de wens en bede der gelovigen, zich geheél aan Hem te

verbinden, want Hij is hun dierbaar. Daar is niets te bedenken, dat erger is dan het ongeloof, waarop het oordeel der verdoemenis rust. Nooit genoeg kunnen wij de Heere smeken om de genade des geloofs tot verbinding aan Hem en Zijn dienst. Het geloof, dat het Woord van ons eist, is immers alleen door soevereine genade te bekomen en de Heere zal het aan Zijn gekenden zeker geven door het Evangelie.
In overleg met en op verzoek van enkele predikanten, zouden wij de inhoud van dit boekje aan alle predikanten voor de ***conferentie*** ter hand stellen, om een vruchtbare bespreking te verkrijgen. Om t goed te kunnen lezen hebben wij t laten drukken en zo zijn ook anderen in de gelegenheid hiervan gebruik te maken.
Van de vele vrienden, die mij begrepen, hebben er verschillende mij met boeken en citaten bijgestaan, waarvoor mijn oprechte dank.
Niet alleen hebben wij genade van node, om eenvoudig en duidelijk te zeggen om welke geestelijke zaken het gaat, maar ook de lezers hebben genade nodig, om het te lezen zoals het gezegd wordt, opdat wij elkander zouden mogen begrijpen.

Veenendaal; Augustus 1949.
R. KOK v. d. m.

HET AANBOD VAN GODS GENADE.

Dat de Heere, met het welmenend aanbod van Zijn genade tot allen komt, die leven onder het Evangelie, wordt ons overal in Gods dierbaar Woord geleerd. Wij noemen slechts: Jes. 45: 12; 2 Cor. 5: 20; Mark. 16: 5; Matth. 22: 1-14; Spreuken 8: 3-5; 9: 3-6.
"De verborgen dingen zijn voor de Heere, onze God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en voor onze kinderen tot in eeuwigheid om te doen al de woorden dezer wet." Deut. 29: 29. Zo sprak Mozes, de man Gods, tot gans Israël, toen het stond voor het aangezicht des Heeren, om over te gaan in het Verbond des Heeren, Deut. 29: 10-12. Met al de kracht die in hem was, heeft hij het Israël op het hart gebonden, dat niet de verborgen, maar de geopenbaarde dingen zijn voor hen en voor hun kinderen tot in eeuwigheid, om te doen al de woorden dezer wet.
Niet alleen Israël, maar ook wij hebben ons leven te reguleren naar de regel der geopenbaarde dingen. Hiermede willen we in geen geval het dierbare leerstuk van Gods soevereine verkiezing ook maar énigszins verdringen, want het besluit van Gods soevereine verkiezing is ons met klaarheid geopenbaard in het Woord des Heeren. Maar wèlke mensen verkoren zijn; is ons onbekend, zolang de vruchten .van die verkiezende liefde niet gesmaakt worden in het hart, en niet gezien worden in het leven: Wordt die vrucht openbaar in het leven, dan zegt de Apostel: "Zonder ophouden gedenkende het werk Uws geloofs en de arbeid der liefde en de verdraagzaamheid der hoop op onze Heere Jezus Christus, voor onzen God en Vader, wetende, geliefde broeders, Uw verkiezing van God." 1 Thess. 1: 3, 4.
God voert het besluit van Zijn verkiezende liefde in Christus uit, en dat is door niets en niemand te keren, maar wij staan verantwoordelijk tegenover de geopenbaarde dingen, die voor ons en onze kinderen zijn. Hierom zegt Mozes: "Ik neem heden tegen Ulieden tot getuigen de hemel en de aarde, het leven en de dood heb ik U voorgesteld, de zegen en de vloek. Kiest dan het leven, opdat gij leeft, gij en Uw zaad; liefhebbende de Heere, Uwen God, Zijn stem gehoorzaam zijnde en Hem aan-hangende." Deut. 30: 19 en 20.

Wij staan dus met onze kinderen onder de eis van Gods dierbaar getuigenis en welgelukzalig is het volk, dat daaronder buigt en zo verzegelt, dat God waarachtig is. "Die zijn getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld dat God waarachtig is." Joh. 3: 33.

Dat de Heere tot allen, die leven onder het Evangelie, met het welmenend aanbod van Zijn genade komt, leert de Heilige Schrift ons duidelijk. Tot slechten, die de slechtigheid beminnen, tot spotters, die de spotternij begeren en tot zotten, die de wetenschap haten, komt de Heere met de aanbiedingen van Zijn genade, zeggende: "Keert U tot Mijne bestraffing; ziet Ik zal Mijn Geest Ulieden overvloediglijk uitstorten; Ik zal Mijn woorden U bekend maken", Spr. 1: 22, 23. Terwijl de

Heere met Zijn welmenende roepstemmen, met Zijn uitgestrekte hand tot hem komt, verwerpt de mens Zijn raad en weigert hij Zijn bestraffingen te aanvaarden. Hieruit blijkt de activiteit van de mens in zijn doodstaat en de diepte van zijn val;wat hem toegerekend zal worden daar hij staat onder de eis van Gods heilige Wet en zondigt tegen het Evangelie, dat hem wordt aangeboden.

In de naam des Heeren kwam de profeet Jesaja tot koning Achaz met de aanbiedingen van Gods genade, die hij veracht had, daar zijn hart afkerig was van de Heere. Toen zeide Jesaja: "Hoort gijlieden nu, gij huis van David, is het Ulieden te weinig, dat gij de mensen moede maakt, dat gij ook mijn God moede maakt?" Jes. 7: 13. Achaz heeft de aanbiedingen van Gods genade veracht en dan geeft de kanttekening deze verklaring: "Tot nog toe hebt gij mij en andere profeten des Heeren klein geacht, ja veracht, onze vermaningen niet gelovende, noch aannemende; maar nu zijt gij God de Heere zelfs lastig of moeilijk, dewijl gij Zijne genade, die Hij U aanbiedt, veracht."

De Heere brengt ons een bezoek met de aanbieding van Zijn genade en het is geen geringe zaak, dat te verachten. Als de Heere Jezus nabij kwam en de stad zag, weende Hij over haar zeggende: "Och, of gij ook bekendet, ook nog in deze Uwe dag, hetgeen tot Uwe vrede dient!" Luk. 19: 42. Door niet te komen tot deze bekentenis zou het oordeel der verwoesting uitgegoten worden over Jeruzalem. "Daarom dat Gij de tijd Uwer bezoeking niet bekend hebt." Luk. 19: 44. De tijd Uwer bezoeking is de tijd der genade, waarin de Heere tot de mens komt met de aanbieding van Zijn genade." Namelijk in welke U door de predicatie des Evangelies de genade Gods nu wordt aangeboden", zegt de kanttekening. Wanneer de Heere Zijn dienstknechten uitzendt, dan zont Hij hen uit met de aanbiedingen van Zijn genade, want de bruiloft, die door de Koning bereid is, wordt door hen aangeboden in de Naam des Heeren. Matth. 22: 2 en 3. Maar zie, de mens heeft de dingen van deze wereld liever, dan de bruiloft der eeuwige zaligheid, waartoe hij geroepen wordt. Hierom werd de dienstknechten des Konings smaadheid aangedaan en zij werden gedood, want de genodigden wilden niet door deze dienstknechten verklaagd worden bij de Koning over de smaadheid, die zij Hem en Zijn Zoon aandeden, door de aanbiedingen van Zijn genade te verachten.

"Door deze gelijkenis wordt voor ogen gesteld de grote ondankbaarheid der Joden, die, van God door de predicatie des Evangelies tot de gemeenschap Zijns Zoons en der zaligheid geroepen zijnde, dezelve veracht hebben en daarom zwaarlijk gestraft en verworpen zouden worden en dat de Heidenen daarna in hun plaats zouden worden geroepen, zegt de Kanttekening.

Vervuld met de Heilige Geest kwam Stefanus tot het Joodse Volk met de beschuldiging, dat zij verraders en moordenaars waren van de Rechtvaardige, Die zij niet wilden aannemen. "Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen". Joh. 1: 11. Hierom heeft Stefanus gezegd: "Gij hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren; Gij wederstaat altijd de Heiligen Geest; gelijk Uw vaderen alzo ook gij". Hand. 7: 51. Daarom werd hij dan ook door hen gestenigd. Dat

zou niet plaats gehad hebben, zo hij hen maar niet veroordeeld had in het verwerpen van Christus en in het wederstaan van de Heilige Geest.
In Openb. 3: 18 zegt Christus tot mensen, die niet wisten dat zij ellendig, jammerlijk, arm, blind en naakt waren: "Ik raad U, dat gij van Mij koopt goud, beproefd komende uit het vuur, opdat gij rijk moogt worden; en witte klederen, opdat gij moogt bekleed worden en de schande Uwer naaktheid niet geopenbaard worde; en zalf Uwe ogen met ogenzalf, opdat gij zien moogt." "Dat is: Begeert, of zoekt te verkrijgen, niet door enige uwer verdienste, maar uit genade en om niet, door het gebed, gelijk verklaard wordt, Jes. 55. Zie ook Matth: 11: 28", zegt de Kanttekening.
Wat het in heeft, de aanbiedingen van Gods genade te verwerpen, zegt Paulus in 2 Thess. 1: 7, 8 en 9. "In de openbaring des Heere Jezus van de hemel met de engelen Zijner kracht, met vlammend vuur wraak doende over degenen die God niet kennen en degenen die het Evangelie onzes Heeren Jezus Christus niet gehoorzaam zijn; dewelke zullen tot straf lijden het eeuwig Verderf van het aangezicht des Heeren en van de heerlijkheid Zijner sterkte." En zo zullen degenen, die tot de hemel toe verhoogd zijn, tot de hel toe neergestoten worden, zie Lukas 10: 15. Dit bevestigt het Woord van de Heere Jezus: En die dienstknecht welke geweten heeft de wil zijns Heeren en zich niet,bereid noch naar Zijn wil, gedaan heeft, die zal met vele slagen geslagen worden. Luk. 12: 47.

Het aanbod van Gods genade rust niet op de uitverkiezing, maar op de algenoegzame offerande van Jezus Christus, wat ons duidelijk gezegd wordt in de verklaring van het "Kort Begrip der Westminsterse Synode, in 1763 op last der Schotse Synode opgesteld en door Ds. G. H. Kersten in 1948 uitgegeven én aanbevolen.
Vraag 93: Hoe bedient Hij het verbond aan zondaren uit het mensdom, zonder enige beperking?
Antwoord: "In het algemene aanbod van het Evangelie, hetwelk is een verkondiging van grote blijdschap, die al de volke wezen zal". Luk. 2: 10 en waarin allen, zonder onderscheid, verklaard worden welkom te zijn. Spr. 8: 4. Mark. 16: 15.

Vraag 94: Wat is de grondslag van de onbeperkte bediening van het verbond in het Evangelie-aanbod?
Antwoord: Die rust *niet* (onderstreping van mij, K.) op de verkiezing; maar op de wezenlijke algenoegzaamheid en dood tot behoudenis van allen. Joh. 1: 29: "Des anderen daags zag Johannes Jezus tot zich komende en zeide: Zie het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt".

Dit is niet alleen vastgelegd in het Kort Begrip der Westminster-Synode, maar ook in onze Belijdenisgeschriften. Dordtse Leerregels, hfdst. I art. 3 en 4. En opdat de mensen tot het geloof worden gebracht, zendt God goedertierenlijk verkondigers van deze zéér blijde boodschap, tot Wien Hij wil, en wanneer. Hij wil dat door hun dienst de mensen geroepen worden tot bekering en het geloof in Christus, de gekruisigde "want hoe zullen zij in Hem geloven van welken zij niet gehoord hebben? en hoe zullen zij horen, zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?" (Rom. 10 ; 14 en 15).
Die dit Evangelie niet geloven, op die blijft de toorn Gods. Maar die het aannemen, en de Zaligmaker Jezus met een waarachtig en levend geloof omhelzen, die worden door Hem van de toorn Gods en van het verderf verlost en met het eeuwige leven begiftigd. (Joh. 3: 36, Mark. 16: 16).

Dordtse Leerregels, hfdst. 3 en 4 art. 9: "Dat er velen door de bediening des Evangelies geroepen zijnde niet komen en niet bekeerd worden, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in Christus, *door het Evangelie* (cursivering van mij, K.) aangeboden zijnde, noch in God, Die door het Evangelie roept, *en zelfs ook die Hij roept* (cursivering van mij, K.), onderscheidene gaven mededeelt; *maar in degenen*, (cursivering van mij, K.), die geroepen worden, van dewelke sommigen zorgeloos zijnde, het Woord des Levens niet aannemen; anderen nemen het wel aan, maar niet in het binnenste huns harten, en daarom is het dat zij na enige kortstondige blijdschap van het tijdelijke geloof, wederom terugwijken; anderen verstikken het zaad des Woords door de doornen der zorgvuldigheden en wellusten der wereld, en brengen geen vruchten voort; hetwelk onze Zaligmaker leert in de gelijkenis van het zaad. (Matth. 13)."
Sommigen nemen Christus, door het Evangelie aangeboden zijnde, niet aan, vanwege hunne grote zorgeloosheid en afkerigheid; anderen nemen Hem wel aan, maar niet in het binnenste huns harten; bij de eersten treedt op de voorgrond onwil en bij de tweeden vertrouwen op eigen kracht. Tot de eersten zegt Christus: "En Gij wilt tot Mij niet komen, opdat gij het leven moogt hebben". Joh. 5: 40.
Maar tot de tweeden zegt de Heiland: Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de, Vader Die Mij gezonden heeft hem trekke; en Ik, zal Hem opwekken ten uiterste dage". Joh. 6: 44.
Deze mensen waren tot Hem gekomen, wilden Hem nemen om Hem Koning te maken en dat wordt door Hem veroordeeld, want daarmede werd het werk des Vaders veroordeeld. De zalving, waarmee de Vader Hem gezalfd heeft in de stille eeuwigheid, werd geheel miskend. Deze mensen hadden geen behoefte aan de trekkingen des Vaders, ze waren zelf in staat tot Christus te komen en daarom wilden zij Hem wel aannemen, naar hun vleselijke overleggingen, maar niet in het binnenste huns harten. Nooit en nog eens nooit zal de mens Christus aannemen in het binnenste Zijns harten, zonder de trekkingen des Vaders. Tot mensen, die niet tot Christus komen, zegt de Schrift: Gij wilt tot Hem niet komen; en tot mensen die komen in eigen kracht zegt de Waarheid: Gij kunt tot Hem niet komen zonder de trekkingen des Vaders, die U veracht, daar U Zijn Goddelijke zalving miskent.

"Maar dat anderen door de bediening des Evangelies geroepen zijnde, komen en bekeerd worden, dat moet men de mens niet toeschrijven, alsof hij zichzelve door zijn vrije wil zou onderscheiden van anderen, die met even grote of genoegzame genade tot het geloof en de bekering voorzien zijn (hetwelk de hovaardige ketterij van Pelagius stelt); maar men moet het Gode toeschrijven, Die gelijk Hij de Zijnen uitverkoren heeft in Christus, alzo ook diezelve in de tijd krachtiglijk roept, met het geloof en de bekering begiftigt en uit de macht der duisternis verlost zijnde, tot het Rijk Zijns Zoons overbrengt, opdat zij zouden verkondigen de deugden desgenen, die hen uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht, en opdat zij niet in zichzelven, maar in de Heere zouden roemen, gelijk de Apostolische Schriften telkens getuigen", art. 10.

En zo stelt onze Belijdenis het geloof dat uit God is, tegenover het ongeloof, dat uit de mens is. Het gaat in het geloof en in het ongeloof om de aanbieding van Christus in het Evangelie. Wat door het oprechte, door Gods Geest gewerkte geloof met verwondering en aanbidding wordt aangenomen, wordt door het ongeloof verworpen.
De Heere komt in het aanbod niet tot de mens op grond van willen en kunnen, want het is bij hen een niet-willen en een niet-kunnen; maar op grond van Zijn soevereine

genade, die door de mens veracht wordt. Alles wat van de mens is, haat en veracht Gods soevereine genade. Hierom heeft Kaïn Abel gedood, Ismaël Izak bespot. Ezau Jacob vervolgd, Saul David gehaat en werd Jesaja in stukken gezaagd. Hoe duidelijker het aanbod van Gods soevereine genade gepredikt wordt, hoe scherper de mens in de vijandschap van zijn ongeloof, zich komt te openbaren. De Joden zouden zo vijandig niet gestaan hebben tegenover de Heere Jezus, zo Hij hen maar niet veroordeeld had in hun ongeloof. "Want God heeft Zijnen Zoon niet gezonden in de wereld opdat Hij de wereld veroordelen zou, maar opdat de wereld door Hem zou behouden worden. Die in Hem geloofd wordt niet veroordeeld; maar die niet gelooft is alreeds veroordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in de Naam des eniggeboren Zoon van Gods." Joh. 3: 17 en 18, Joh. 15: 22.
Van dag tot dag worden zij door de prediking van Christus gestriemd in hun wettische dienstbaarheid en eigengerechtige godsdienst, waarmede zij zich dachten te dekken in hun goddeloze handelingen, door weduwen in hare armoede en kinderen in hunne liefde te verslinden.

Blz. 11
De Catechismus noemt ***het aanbod van Gods genade een Goddelijke toezegging, die door de H. Doop verzegeld wordt.***
In deze vraag 74 lezen wij:
Vraag: Zal men ook de jonge kinderen dopen?
Antwoord: Ja; want mitsdien zij alzowel als de volwassenen in het Verbond Gods en in Zijn gemeente begrepen zijn, en dat hun door Christus bloed de verlossing van de zonden en de Heilige Geest, Die het geloof werkt, niet minder dan de volwassenen toegezegd wordt, zo moeten zij ook door de Doop, als door het teken des Verbonds, de christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongelovigen onderscheiden worden, gelijk in het oude Verbond of testament door de besnijdenis geschied is, voor hetwelk in het Nieuwe Verbond de Doop ingezet is."

Deze goddelijke toezegging heeft de Heere gegeven bij de instelling van de Heilige Doop. Aan alle creaturen, zonder onderscheid, moet het Evangelie verkondigd worden en die prediking is een Goddelijke toezegging. Alles wat de goddeloze, vijandige Adamskinderen van node hebben, is vervat in de Goddelijke toezegging van het Heilig Evangelie. Niemand is te slecht, te oud of te jong voor de aanbieding van Gods genade.
Het woord toezeggen is een Bijbels woord, dat het eerst voor komt in Jozua 2 vers 4 "En nu, de Heere Uw God, heeft Uwe broederen rust gegeven, gelijk Hij hun toegezegd had; keer dán nu weder en gaat gij naar Uwe tenten, naar het land Uwer bezitting, hetwelk U Mozes, de knecht des Heeren, gegeven heeft op gene zijde der Jordaan." Toen het volk Israël optrok uit Egypte, deelde het ganse volk in deze Goddelijke toezegging en toch zijn er duizenden omgekomen in de woestijn vanwege hun ongeloof, (1 Cor. 10: 6), daar zij deze goddelijke toezegging niet voor waarachtig hielden en de geestelijke zaken, daarin vervat, niet begeerden.
De Goddelijke aanbieding van het Evangelie is, de baarmoeder des geloofs, want het geloof is uit het gehoor, enz.
Is het niet door ons innerlijk zijn in de staat des ongeloofs en der ongerechtigheid, dat wij de goddelijke toezeggingen, die ons geschonken zijn in het Evangelie, niet voor waarachtig houden, noch in oprechtheid begeren?! In het geloof hebben de goddelijke toezeggingen waarde en krijgen zij steeds meer waarde. Hiskia zegt: "Gelijk Hij het mij heeft toegezegd, alzo heeft Hij het gedaan." Jes. 38: 15.

De toezegging om te komen uit de banden des doods en de macht der vijanden heeft de Heere hem geschonken in de weg des geloofs.
Als Jozua zich gereed maakt om het tijdelijke met het eeuwige te verwisselen, dan zingt hij zijn lofzang tot verheerlijking van Gods naam: "En ziet, ik ga heden in de weg der ganse aarde en gij weet in Uw ganse hart en in Uw ganse ziel, dat er niet één enig woord gevallen is van al die goede woorden, welke de Heere, Uw God, over U gesproken heeft; zij zijn U allen overkomen, daar is van dezelve niet één enig woord gevallen". Het was dus ook in het hart van Jozua gelijk als in dat van Hiskia: gelijk Hij het mij heeft toegezegd, alzo heeft Hij het ook gedaan.
In de strijd met het ongeloof onder de verbergingen van Gods aangezicht klemt de dichter van Psalm 77 zich vast aan des Heeren toezegging; hij vraagt dan: "Beeft de toezegging een einde van geslacht tot geslacht?" En zie, de Heere, Die Zijn Goddelijke toezegging getrouw is, gaf verandering in de gesteldheid zijns harten om te vertrouwen op Zijn God: "Maar de rechterhand des Allerhoogsten verandert". De dichter van Psalm 119 vond in de goddelijke toezeggingen leven, genade, ondersteuning en vrolijkheid voor zijn ziel. Niet minder dan elf maal gaat hij met de goddelijke toezeggingen naar de troon van Gods genade tot verbinding aan de Heere.

Hoor wat Casper Olevianus zegt van de Heilige Doop in zijn werk over het Genade Verbond blz. 497 in de uitgave van 1739:
"Het Verbond nu der Genade, door zo groot een bevestiging gestaafd, n.l. door de dood des Middelaars, wordt in de prediking des Evangelies niet alleen aan ons, maar aan alle geslachten aangeboden, dewijl Zijn goedheid en barmhartigheid is tot in het duizendste geslacht, en dat het Verbond der Zaligheid, hetwelk de vaderen en hun kinderen beloofd was, ook tot ons en onze kinderen behoort, en tot die allen, welke God er toe roepen zal, dit leert het Evangelie duidelijk, Hand. 2: 39. Ja, de plechtige nodiging en verzekering van Christus zelve, bevestigt het: "Laat de kinderkens tot mij komen, want derzulken is het Koninkrijk der hemelen".
Hetwelk daarom naarstig waargenomen moet worden opdat wij het daarvoor houden, dat de genade van Christus, of het Genadeverbond, door de prediking des Evangelies niet slechts aan de ouders; maar ook aan de kinderen wordt aangeboden. En de ouders het Evangelie horende, het daarvoor hebben te houden, dat hun de beloften hunner eigen zaligheid niet alleen zijn toebetrouwd, maar ook der zaligheid hunner kinderen, opdat ook zij in het geloof in Christus opgevoed worden als erfgenamen derzelfder beloften.
"Daarom antwoordden de Apostelen de stokbewaarder op zijn vraag, wat hij doen moest om zalig te worden: "Geloof in de Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden, gij en Uw huis". Hand. 16: 31. En alzo zijn ook onze kinderen heilig uit kracht van het Verbond: "Ik zal Uw God zijn en Uws zaads Gods". Zie 1 Cor. 7: 14, Ezra 9: 2. En dat de belofte des Evangelies uitdrukkelijk aan onze kinderen geschied is, blijkt uit Deut. 30: 6. En dit daarom dewijl het niet genoeg is voor zeker te houden, dat de beloften des Verbonds onze kinderen in de Doop aangeboden worden, gelijk sommigen denken, dat de Doop de eerste ingang is der zaligheid en dat hun daarin allereerst de zaligheid beloofd wordt, door welke mening de vorige beloften des Evangelies, die hun reeds gedaan zijn, voor zij nog geboren waren, uitgesloten worden, maar dat moet in de prediking des Evangelies voornamelijk vastgesteld worden, want de zegelen zien op het Woord des Verbonds, of de prediking des Evangelies zelve; welke tekenen zichtbaar verzegelen, datgene wat de gelovigen in het Evangelie ten opzichte van hun zaad beloofd wordt; want hoe komt het dat wij de

Jood zijn kind niet met geweld ontnemen en na het gedoopt te hebben hem teruggeven, opdat het zalig moge worden?
Omdat het zalig worden niet van de Doop, maar alleen van het geloof afhangt! omdat het Evangelie de Verbondsgenade aan de ouders met hun kinderen aanbiedt, tot in het duizendste geslacht: indien nu de ouders het aangeboden Verbond versmaden, kunnen de kinderen daarin niet opgenomen worden en bijaldien de Jood zijn kind ontnomen en met geweld gedoopt werd, zou dit niet anders zijn, dan een gruwelijke ontheiliging van de Heilige Doop, dewijl het zegel des Verbonds zou gedrukt worden op degenen, die niet tot het Verbond behoren en alzo zou noch het bevel gehoorzaamd, noch dè belofte verzegeld worden. God beveelt het, opdat de kerk in de zichtbare gemeenschap der heiligen zou gezien worden, van welke Hij in dit en in het eeuwige leven erkend en verheerlijkt wordt in Christus, opdat alle volwassenen op het gehoor des Evangelies (hetzij zij kinderen hebben of niet) het zegelteken des geloofs mogen ontvangen tot een getuigenis van onderlinge overeenkomst tussen Christus en hen, dat n.l. God, Vader, Zoon, en Heilige Geest hun en huns zaads God is; en dat ook zij daarom door Zijn genade Hem willen leven en hun kinderen als Zijn eigendom Hem opvoeden.
Dit bevel gaat zekerlijk de kinderen der ongelovigen niet aan, noch hun ouders, maar wel de bedreiging: "Die in de Zoon niet gelooft, de toom Gods blijft op Hem".

(Blz. 13)
In het kort, ***God gebiedt de ouders, dat zij in Christus zouden geloven, Die hun in het Evangelie aangeboden wordt en hun kinderen Hem zouden opvoeden en tot een getuigenis van toestemming gezamenlijk ontvangen het zegelteken des Geloofs, zo zij zelven als hun kinderen, dewijl de beloften niemand geldt dan de gelovigen en hun kinderen.*** 1 Cor. 7: 14, Ezra 9: 2.

Op blz. 506 lezen we:
"Derhalve heeft men in de prediking des Woords een aanbieding van de belofte en een bevel om ze te omhelzen; beide worden zo tot de uitverkorenen als tot de verworpenen gericht, maar in de uitverkorenen alleen, werkt God datgene, wat Hij beveelt". 2 Cor. 4: 4-6. Hand. 13: 48.

Ja, maar dat Gods kinderen een recht gebruik kunnen maken van de Goddelijke toezeggingen, is duidelijk, maar dat kan de mens die nog leeft in de staat des ongeloofs niet. Wat baat die aanbieding van Gods Genade zolang de mens nog in zijn dood- staat voorleeft? Het lijkt op zijn zachtst gezegd, wel een beetje Arminiaans. Je moet die mensen hun doodstaat prediken, de Wet prediken, vertellen hoe slecht ze zijn, en dat zij, wanneer zij zo blijven, naar de hel gaan.
Wil het mij niet ten kwade duiden, maar dat lijkt mij op zijn zachtst gezegd wel tweemaal op Arminiaanse gevoelens. Die zegt dat Gods kind geloven kan, omdat hij kind van God is, loochent het werk des Geestes. Het geloof is niet alleen een gave Gods bij de aanvang, maar ook bij de voortgang. Zonder de lieve werkingen des Heiligen Geestes kan een kind van God niet wandelen op de weg des geloofs. Thomas kon door de discipelen, hoe welmenend zij ook met hem spraken, niet verlost worden uit het ongeloof, daar moest de Heere zelf aan te pas komen.
Als U zegt, dat Gods kind kan geloven, dan is dit in de grond der zaak Arminiaans. Dat Gods kind gelooft, en opwast in het geloof, is waar, maar dat is geen vrucht van zijn kunnen, doch van de dierbare werkingen des Heiligen Geestes. Neen, wanneer wij goddelozen en zondaren wijzen op de aanbiedingen van Gods genade, dan gaan wij

daarbij niet uit van de gedachte, dat er nog wel iets in de mens is, dat er door opgewekt kan worden. Wij zijn er van overtuigd tot in de diepste diepten van ons hart, dat de mens ligt in de staat des doods en des ongeloofs en toch gevoelen we ons gedrongen tot hem te gaan met de aanbiedingen van Gods genade en de toe-zeggingen van het Evangelie.
Wij moeten spreken in de Naam des Heeren tot dode zondaren, gelijk Ezechiël in de naam des Heeren moest spreken tot dorre doodsbeenderen. Door de prediking van het Evangelie wordt het dode zondaren toegeroepen: "Ontwaak gij die slaapt en sta op uit de doden en Christus zal over U lichten, Eféze 5: 14.
Zo even is door U gezegd, dat men onbekeerde mensen alleen de wet moet prediken, hun doodstaat voor ogen houden, vertellen hoe slecht de mens is, en dat zij, zo voortgaande, naar de hel gaan.
Maar wij antwoorden: Het zijn Arminiaanse gevoelens, als U denkt dat het profijtelijk is zo te prediken. Het is niet mogelijk, dat door de vloeken der Wet of door de verschrikkingen der hel, een nieuw leven geplant kan worden in het hart des mensen. Al wordt de consciëntie er door in beroering gebracht, dan is dat nog geen nieuw leven. Beide, dood èn leven, vloek èn zegen, wet èn Evangelie moeten gepredikt worden in de Naam des Heeren. De zondaar moet er van overtuigd worden, dat hij afkerig is van Christus. Wij godsdienstige mensen zijn van nature verraders en moordenaars van Christus en daarvan overtuigt de Heilige Geest de zondaar met Zijn komst in het hart ten leven. Joh. 16: 3-9. Het gaat hier in de eerste plaats om de verschrikkelijke zonde des ongeloofs: "Van zonde, omdat ze in Mij niet geloven".
In die vijandschap van het ongeloof tegen Christus leeft de mens zijn doodstaat uit. Gods Heilige Wet eist geloof in Jezus Christus, anders kan de Wet geen tuchtmeester zijn tot Christus. Dat geloof in de Heere Jezus is alleen te bekomen door de verheerlijking van Gods soevereine genade, die ons gepredikt en aangeboden -wordt in het Evangelie. Het hart, dat door Gods genade is getroffen, en verslagen in boetvaardigheid zijn zonde belijdt en beweent, ontvangt een onderwerpelijke openbaring van Christus en zegt met Paulus: "Het heeft Gode behaagd, Zijn Zoon in mij te openbaren." Gal. 1: 15 en 16.
Nooit mogen wij de voorwerpelijke aanbiedingen de onderwerpelijke openbaring van Christus in het hart, vaneen scheiden, want door de voorwerpelijke aanbieding van Christus heeft de onderwerpelijke openbaring van Christus plaats in het hart der uitverkorenen door het geloof, dat de H. Geest werkt.

Dat de aanbieding van Gods genade is gepredikt door onze vaderen blijkt duidelijk uit hunne geschriften. Wij laten nu in de eerste plaats Johannes Calvijn spreken. In zijne uitlegging op de Handelingen der Apostelen, hfdst. 3 vers 25, blz. 46, zegt hij: "Gij zijt kinderen der profeten en des Verbonds enz.
Petrus geeft te kennen, dat de genade des Verbonds, dewelke God met Abraham gemaakt had, henlieden eigenlijk aangaat. En gelijkerwijs hij ze tevoren met dreiging en straffen gedreven had om het Evangelie gehoorzaamheid te bewijzen, alzo lokt hij ze nu wederom met zoetigheid, dat zij de aangeboden genade in Christus aannemen zouden. Alzo zien wij, dat God niets onderwegen (achterwege) laat, daarmede Hij ons tot hem brengen mocht.
Zulks is ook het ambt van een trouw leraar, degenen die lui en traag zijn ernstiglijk alzo te drijven, dat hij nochtans met zoetigheid leidde degenen die hen wel laten ge-zeggen. Deze manier van leren staat wel aan te merken, daar Petrus zegt, het Evangelie de Joden toe te horen, want hen is niet genoeg, dat ons de genade en goedheid Gods in het gemeen gepredikt wordt, tenzij dat wij weten, dat ze ons door

een zekere ordinantie Gods aangeboden worde. Daarom is het dat Paulus zulke arbeid doet om de beroeping der heidenen te bewijzen en te beweren. Rom. 15: 18, Eféze 3: 3 en 4."
In het zelfde werk in Hoofdstuk 4: 12 zegt hij: "Dit moet men in alle en elke weldaad Gods aanmerken, n.l. dat Jezus Christus de enige fontein en oorsprong der zaligheid is. Ook zo heeft Petrus met deze woorden de priesteren tot in het hart willen treffen zeggende, dat er gene andere zaligheid zij dan in Christus Jezus, welke zij gaarne ganselijk onderdrukt gezien. hadden. Alsof hij zeggen wilde dat ze dubbelder verdoemenissen schuldig zijn, omdat ze niet alleen de zaligheid verwerpen, die God hun aangeboden heeft, maar trachten, of deden hun best dezelve te niet te doen en hoewel hij scheen als voor een doof mans deur te roepen, nochtans zo predikte hij hen van de genade Gods, of ter bij avonturen iemand waar, die dezelve met gelove wilde aannemen: zo niet, dat U door één alzulke getuigenissen overtuigd zijnde, des te min onschuld oft excusatiën voor te wenden hebben."

J. CALVYN in zijn "Uitlegging op de brieven aan die van Corinthe op 2 Cor. 6: 1: "Hier worden de dienaars geleerd, dat het niet genoeg en is, zo zij de leer eenvoudiglijk voorstellen, maar zij moeten arbeiden, dat zij aangenomen wordt: en dat niet eenmaal, maar zonder ophouden. Want dewijl zij middelboden zijn tussen God en de mensen, zo is het eerste haars ambts de genade Gods aan te bieden; het tweede is, met aller naarstigheid te arbeiden, dat ze niet zonder nut aangeboden zij". (Editie Leiden 1582, pag. 165)"

Wij zijn bereid, zo het begeerd mocht worden, nog verschillende stukken uit de werken van CALVYN te leveren, waarin hij duidelijk en krachtig spreekt over de aanbieding van Gods genade.
Hoe onze vaderen het aanbod van Gods genade kwamen te binden op het hart der onbekeerden, blijkt uit de toepassing waarin zij spraken tot hunne onbekeerde medereizigers naar de eeuwigheid.

Vervolgens citeert ds. Kok een aantal Godgeleerden en voegt een korte weerlegging in van de beschuldiging dat de leer van het algemeen aanbod ***Arminiaans is en een Drie Verbonden-leer*** veronderstelt:

Blz. 36.
Hoe is het nu mogelijk, om hen, die naar het gevoelen van onze reformatorische vaderen, het aanbod van Gods genade aan allen, die onder de bediening van het Evangelie leven, prediken, om hen, zeg ik, van Arminiaanse gevoelens te beschuldigen, zoals in de Saambinder van 24 Maart 1949 in het stuk van H. te P. gedaan wordt.
Immers hier lezen we:
"Er waren er nog, die opkwamen voor de leer, die naar de godzaligheid is en die niet ervan weten wilden, wat die drieverbonden-mensn altijd zo met vuur verdedigen willen, dat er beloften liggen voor onbekeerde mensen en die, in strijd met Gods Woord, leren willen, dat het aanbod van genade tot allen komt. Ons zijn die godonterende en zielsbedriegende leerstellingen helaas niet onbekend. De Arminiaan is nog niet dood. Zelfs is te vrezen, *dat hij meer aanhang telt, dan menigeen wil weten"*. (cursivering van mij, K.).

Aan duidelijkheid laat dit stuk niets te wensen over, maar aan juistheid alles. Immers, hoe kunnen wij het aanbod van Gods genade verbinden met de leer der Arminianen, waar dezen, ook op dit punt aangevallen door de Leidse Professoren, juist het volle aanbod van. Gods genade miskennen?
Dit zijn, zonder dat die mensen er erg in hebben, Arminiaanse gevoelens. Wordt het gepredikt, dat het noodzakelijk is Jezus Christus als een verloren zondaar door een oprecht geloof te leren kennen en aan te nemen, dan hebben zij onder die prediking geen zegen. Zij willen opgebouwd worden in hun werkzaamheden en zalig gesproken worden buiten de geestelijke kennis van Christus, Die in het Evangelie aangeboden wordt, om. De Schrift zegt: Maar zo velen Hem aangenomen hebben; die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijne Naam geloven. Joh. 1: 12.
In die daad des geloofs, wordt de verkiezende liefde gesmaakt en de gelovigen zeggen met verwondering en aanbidding: "Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft." 1 Joh. 4: 19.
De predikers van het aanbod der genade zijn, - zo zegt dat stuk van H. te P., - drieverbonden-mensen. Dat kan alleen maar gezegd worden door hen, die niet weten, wat de drieverbonden leer inhoudt en onze reformatorische vaderen niet kennen, of niet geloven. Al de reformatorische vaderen hebben het aanbod van Gods soevereine Genade gepredikt en verdedigd tegenover de Arminianen en dat waren werkelijk geen drie-verbonden-mensen.
Straks hopen wij uit de geschriften van meer dan twintig oudvaders te bewijzen, dat het aanbod van Gods Genade door hen gepredikt en verdedigd is.
Wat zijn dat voor mensen die drie-verbonden-menssen? Wat leren zij?
Dat zijn mensen, zo zegt men, die onderscheid maken tussen het Verbond der Verlossing en het Verbond der Genade. Zij leren, dat het Verbond der Verlossing in de stille eeuwigheid is opgericht tussen de Vader en de Zoon tot heil en zaligheid van de uitverkorenen en dat het Verbond der Genade is opgericht terstond na de val. En dan spreken zij natuurlijk nog van het Verbond der Werken. En daarom zijn het drieverbonden-mensen. En dat is onschriftuurlijk, want de Schrift spreekt van twee verbonden. Het ene van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barende, hetwelk is Agar, en het andere verbond, dat is het Verbond der Genade, waarin het eeuwige leven om niet beloofd wordt. Maar wij, broeders, zijn Kinderen der belofte, als Izak was. Gal. 4.
Het is te begrijpen dat velen, die over deze zaken maar oppervlakkig denken, daarom zo tot de gedachte komen, dat deze mensen de gewraakte drie-verbonden-leer leren. Maar wat wij niet begrijpen is dit, dat mensen, die zeggen, dat zij de oude waarheid kennen, niet weten dat de theologen, die leren, dat het Verbond der Genade is opgericht in de stille eeuwigheid, spreken van een eeuwig verbond en van een tijdelijk verbond.
Nupoort vraagt in zijn eenvoudige catechisatie blz. 255:
"Wat moeten wij, om de natuur van het Genade Verbond wel te begrijpen en deszelfs waarheid met grond te bevestigen, nopens hetzelve in aanmerking nemen?
En dan antwoordt hij: Dit, dat hetzelve in een tweeërlei opzicht te beschouwen is, te weten
I. als een eeuwig verbond, tussen God in de Persoon des Vaders en Zijn Zoon, aangemerkt als het Hoofd der uitverkorenen.
II. Als een tijdelijk Verbond, tussen God in de Persoon des Vaders en de uitverkorenen in Christus.
Petrus van Mastricht zegt in zijn praktikale Godgeleerdheid hetzelfde op blz. 373 van het tweede boek:

Daar is nu een tweeërlei Genade Verbond: het ene eeuwig, het andere tijdelijk. Dat van eeuwigheid is ingegaan tussen Vader en Zoon over en aangaande de herstelling van de uitverkoren zondaar; dit in de tijd, wordt ingegaan tussen God en de uitverkoren zondaar.
Wie verkeerd wil, moet hier ook van drie-verbonden spreken, want de partijen van het eeuwig Verbond zijn Vader en Zoon en van het tijdelijke Verbond de Vader en de uitverkorenen zondaar.
De onderscheiding van de partijen is hier gelijk aan die van het Verbond der Verlossing en dat der Genade, gelijk Brakel en anderen leren. En toch is hier, noch bij de een, noch bij de ander sprake van drie Verbonden, daar het fundament van het Verbond, dat God door Christus in de tijd sluit met de uitverkoren zondaar, ligt in de eeuwigheid. Beiden leren, dat alleen de uitverkorenen door het geloof wezenlijk zijn of komen in het Verbond der Genade en dat de mens van nature slechts een uitwendige gemeenschap aan het Verbond der Genade heeft. Hij is onder de Wet en niet onder de Genade, terwijl de gelovigen niet onder de wet zijn, maar onder de genade, Rom. 6: 14.
Al spreekt de een van een eeuwig Verbond en een tijdelijk Verbond en de ander van een Verbond der Verlossing en een Verbond der genade, zo bedoelen zij toch hetzelfde en wel dit, dat wij hier in de tijd in innerlijke verbondsgemeenschap moeten komen met de Heere door de zaligmakende bearbeiding des Heiligen Geestes.
Hoe de zondaar overgaat in dit Verbond?
Dat gaat geheel van God uit. De Heere neemt het hart van de zondaar in door de dierbaarheid van het Evangelie en door de uitlatingen van Zijne liefde, zodat hij zich met vernedering des harten en verachting van alle eigengerechtigheid aan de Heere overgeeft en verbindt. "Nu is het in zijn hart een Verbond te maken met de Heere", 2 Kr. 29: 10; en dat heeft plaats, daar de Vader de Zoon Zijner liefde heeft gegeven tot een Verbond des Volks vanuit de stilte der eeuwigheid. Uit dit verbond leefde David en daarom zegt hij: "Hoewel mijn huis alzo niet is bij God, nochtans heeft Hij mij een eeuwig Verbond gesteld, dat in alles wel geordineerd en bewaard is", 2 Sam. 23: 5.
Dit Verbond is een Verbond van Goedertierenheid en Vrede: "Bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijne Goedertierenheid zal van u niet wijken en het Verbond Mijns Vredes zal niet wankelen, zegt de Heere Uw Ontfermer". Jes. 54: 10.
Op grond van dit Verbond heeft de Heere tot Abraham gezegd: "Wandel voor mijn aangezicht en wees oprecht", merkt Calvijn op, Institutie 4, 16, 3. Zó kwamen Gods kinderen in Verbondsgemeenschap met de Heere.

In het boek van Thomas Boston, dat handelt over het Verbond der Genade en door Dr. A. Comrie en door Ds. G. H. Kersten ons hartelijk aanbevolen wordt, lezen wij op blz. 35: "t Is wel waar, dat vele rechtzinnige Godgeleerden zichzelven in deze zaak anders uitdrukken, onderscheid makende tussen het Verbond der Verlossing en het Verbond der Genade, hetwelk als het volgens de Schriftuur uitgelegd wordt, met hetzelfde oogmerk volslagen overeenkomt en geenszins strijdig is met de vrijheid of opperhoofdigheid van de genade van Jehovah".
Het is onrechtvaardig, wanneer men mannen, die nooit een wezenlijk onderscheid gesteld hebben tussen het Verbond der Verlossing en dat der Genade, drie-verbonden-mensen noemt.
Maar het kenmerk der drie-verbonden-mensen zien wij duidelijk in de Verbondsbeschouwing der Joden in de volheid des tijds, zoals wij dat geteekend vinden in Johannes 8. Die Verbondsbeschouwing bepaalde zich tot de uiterlijke zegeningen des Verbonds: Zij waren kinderen van Abraham, onderhielden de wetten,

droegen het teken des Verbonds aan de lijve; en daarmede dachten zij deelgenoten te worden van de eeuwige heerlijkheid. Deze Verbondsbeschouwing, die geheel op kwam uit een wettische dienstbaarheid, is door Christus veroordeeld, want Hij zegt: "Indien gij Abrahams kinderen, waart, zo zoudt gij de werken Abrahams doen", en dat waren de werken des geloofs! Daar dus in hun Verbondsbeschouwing geen plaats was voor het wezenlijk en geestelijk inkomen in het Verbond door het geloof in Jezus Christus, werd daarmede het Verbond der genade door hen losgemaakt van het Verbond der Verlossing. Van het staan voor de eis en het zijn onder de vloek der Wet, zoals daarvan gesproken wordt in Zondag 4, was bij hen geen sprake meer. Wie de eis van Gods heilige Wet loslaat en de vloeken der Wet niet aanvaardt, heeft geen behoefte aan de innerlijke geloofsvereniging mèt, en de geestelijke kennis van Christus, noch aan Zijn algenoegzame offerande; en dezulken weten niet, wat het is, door de Wet als Tuchtmeester, gedreven te worden tot Christus.

Deze zaken nu moeten op, grond van Gods Woord van dag tot dag gepredikt worden, met de wetensap, dat de Heere die zaken werkt en werken zal in het hart der uitverkorenen, voor wie Christus Borg geworden is in het Verbond der Verlossing of de Raad des Vredes.

Onder de bearbeiding des Heiligen Geestes wordt de zondaar door de eisen en vloeken van Gods heilige wet tot Christus gedreven om door Hem geleerd en wijs gemaakt te worden tot zaligheid. Wanneer de zondaar door het geloof treedt in de school van Jezus, dan laat de wet hem los. Gestorven aan de wet, leeft hij nu door het geloof in de Heere Jezus Gode: Gal. 2: 19.

Leven deze mensen nu, zijnde in het geloof, wetteloos? In geen geval; al zijn zij gestorven aan de wet, dus geheel bevrijd van de eis en vloek der Wet, daarom leven zij niet wetteloos. De Heere heeft Zijn wet, de Wet der liefde, geschreven in hunne harten en dat is daarom de wet des Geestes, des geloofs of de wet van Christus. De gelovigen leven niet onder het juk der wet, als eis van het Verbond der Werken, maar wandelen door het geloof naar de regel van de wet van Christus.

Dit volk mag zich bij het licht des Geestes verblijden in de aanbiedingen van Gods genade en begeren door het geloof van dag tot dag van Christus en Zijn weldaden een recht gebruik te maken en zich te versieren met een Evangelische gehoorzaamheid en spreken daarvan niet alleen met Gods kinderen, maar ook met hunne onbekeerde medereizigers naar de eeuwigheid. Zij hebben een innig medelijden met allen die de Heere missen.

Geheel in onderscheiding van de oprechten zijn de drie-verbonden-mensen afkerig van het aanbod der Genade. Jesaja, die zo ruim en lieflijk was in de aanbieding van Gods genade, is door die mensen in stukken gezaagd. Zij hadden geen behoefte aan Gods genade. Als de Profeet met die rijke en ruime aanbieding van Gods genade gaat tot Achaz, dan moet hij er niets van hebben, want hij had aan zijn eigengerechtigde Godsdienstigheid genoeg.

De Joden hadden genoeg aan hunne wettische godsdienstigheid en vonden het beledigend wanneer men tot hen kwam met de aanbieding van Gods soevereine Genade. De Farizeeër had geen genade nodig, de tollenaar wel. Deze man verwondert er zich over, dat de. Heere tot hem komt met de aanbieding van Zijn Genade, die hij in zijn gebed aangrijpt en niet loslaat.

Het verval van Gods Kerk openbaart zich altijd in haar verzwakking omtrent het aanbod van Gods genade. Hoe is het gesteld in het hart van de zondaar, die de Heere Jezus heeft leren kennen? Eet hij die buit alleen op? Denkt hij niet aan degenen die nog liggen onder het oordeel des doods?

Gewisselijk denken zij aan die mensen. Gelijk de vier melaatsen het niet konden verzwijgen dat zij een grote buit gevonden hadden, kon de Samaritaanse vrouw het niet verbergen, dat zij de Heere Jezus had leren kennen. Zij gaat het alle zondaren in de stad, waarmede zij in de zonden geleefd heeft, vertellen, wat in Christus te bekomen is en nodigt hen, om met haar tot Hem te gaan. En gekomen zijnde tot de Heere Jezus zeggen deze mensen tot haar: "Wij geloven niet meer om Uws zeggens wil; want wij zelf hebben Hem gehoord en weten, dat deze waarlijk is de Christus,:de Zaligmaker der wereld. Joh. 4: 42.
Zie, deze dag was in de vollen zin des Woords een dag van goede boodschap.
Drie-verbonden-mensen geloven, dat ze bekeerd zijn, maar nooit hoort men hen roemen in Gods soevereine genade en nimmer ziet men hen branden in het liefdevuur van Christus om anderen de weg der zaligheid te verkondigen. Zij zijn blind voor het volle aanbod van Gods genade. Hieruit blijkt, dat noch de Arminianen, noch de drie-verbonden-mensen het volle aanbod van Gods soevereine genade kunnen verdragen, laat staan prediken. Oordeel nu zelf hoe erg het is, het aanbod van Gods genade, dat komt tot allen die leven onder het Evangelie, te verachten. Niemand is in staat een boek aan te wijzen van onze reformatorische Vaderen, waarin het aanbod van Gods genade geloochend wordt, al spreken zij er niet allen met evenveel klaarheid van, wat verband houdt met de mate van het licht in de Waarheid en de beleving van de Waarheid.
Wat is het groot Gods dierbaar woord in huis te hebben en van dag tot dag omringd te worden met de welmenende aanbiedingen van Gods genade.

GIJSBERTUS VOETIUS, de man, die het langstlevend lid der Dordtse Kerkvergadering geweest is, zegt in zijn "Proeve van de kracht der Godzaligheid", uitgave 1763, op blz. 296:
"Wij komen wat nader: Deze stukken staan klaar in Gods Woord en bij alle ware christenen buiten twijfel, dat velen, dien het Evangelie aangeboden wordt t zelve verwerpen en niet willen komen; en dat velen, die het wel horen, nochtans Christus in hetzelve niet met een waar geloof aannemen en zulks wegens hunne eigene boosheid en verdorvenheid: Hebr. 3: 13, 14.
Op blz. 471 zegt Voetius: Dat is, zo ons geloof op een gehelen Christus steunt, zonder dat wij, aan de ene zijde niemand hier uitsluiten, dan die in zijn eigen gevoelen, consciëntie en onbekeerlijk hart zichzelven uitgesloten vindt en uitsluit; zonder dat we personen aan zien, of enige weinigen uitpikken, dien we Christus zouden aanbieden, want wij weten niet, wien de Heere daartoe roepen en nabij brengen zal, hoe verre hij nu ook mocht wezen, maar door alle middelen arbeiden of God hem te eniger tijd de bekering gave." 2 Tim. 2: 25.
Wij planten, wij maken nat, verwachtende de wasdom van God, gelijk de landbouwers, de ganse wereld over, niet tevergeefs arbeiden, hoewel zij niet geloven, dat voor alle en ieder akker of voet lands de vruchten of de wasdom bij God bereid zijn, ja veel eer in t gemeen het tegendeel gevoelen."

Wie de kostelijke preken van onze reformatorische Vaderen kent, weet, dat zij spraken tot en met hunne onbekeerde medereizigers naar de eeuwigheid, over het heil van hunne onsterfelijke zielen. Gedachtig aan het woord van de Heiland: *Ga uit in de wegen en heggen en dwing hen in te komen, opdat mijn huis vol worde.* Luk. 14: 23, poogden zij met Paulus hen te bewegen tot liet geloof in Jezus, Hand. 28: 23, wetende de schrik des Heeren: 2 Cor. 5: 11. Zij kwamen in de Naam des Heeren met de aanbieding van Zijne Genade tot aan de poorten van hunne harten en nooit hebben zij

gezegd, wat thans wel eens beluisterd wordt: "Onbekeerde mensen, voor U heb ik niets".
Vervuld met een innig medelijden, zochten zij het te binden op hunne harten, de Heere te zoeken en Zijne genade van Hem af te smeken.
In mijn jeugd las ik die werken reeds met graagte en vooral de toepassing, want ik gevoelde, dat die mensen belang stelden in het heil van mijn onsterfelijke ziel.
Met liefde prijzen zij de dienst des Heeren aan en met gevoel wijzen zij op het einde der goddelozen. Wie geen medelijden heeft met onbekeerde, en van God vervreemde mensen en niet weet wat het is hen biddende te vermanen, wordt niet gedreven door de liefde van Christus, zoals Paulus, toen hij sprak: "Zo zijn wij dan gezanten van Christus wege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christus wege: laat u met God verzoenen." 2 Cor. 5: 20.
Het is niet te zeggen hoe verderfelijk en Gode onterend het is, te leren dat de Heere niet komt tot alle mensen, die leven onder het Evangelie, met het welmenend aanbod van Zijn genade.
Wat de bediening van het Verbond der genade betreft, komen al de oudvaders met het welmenend aanbod van Gods genade in de prediking des Woord tot de gehele gemeente, om de zorgelozen in hunne zorgeloosheid te veroordelen en de bedroefden in hunne droefheid te bemoedigen en de gelovigen in hun geloof te versterken. Hierin behoren alle predikanten één te zijn, want een huisgezin, dat tegen zichzelf verdeeld is, verwoest zich zelf. Zo komen wij dan tot deze gedachten:

1. Wie het aanbod van Gods genade loochent, doet de Schrift geweld aan, want zij biedt allen die onder het Evangelie leven klederen aan om bekleed te worden en ogenzalf om ziende te worden. Openb. 3: 17, 18.

2. Wie het aanbod van Gods Genade loochent, kan met de Heere Jezus niet wenen voor de poorten van Jeruzalem, gelijk Paulus deed in de gemeente van Filippi, daar het aanbod van Gods genade werd veracht. Filip. 3: 18.

3. Wie het aanbod van Gods genade loochent, kan met Paulus een iegelijk mens niet vermanen en leren zijne volmaaktheid in Christus te stellen en te zoeken, gelijk de kanttekening het ons zegt, Col. 1: 27, 28.

4. Wie het aanbod van Gods genade loochent, kan met de gemeente des Heeren Zijn stem niet opheffen tot God, om het Woord van Zijne genade met vrijmoedigheid te verkondigen aan vijanden. Hand. 4: 24-32.

5. Wie het aanbod van Gods genade loochent, kan niet als een gezant van Christus bidden: *Laat U met God verzoenen.* 2 Cor. 5: 20.

6. Wie het aanbod van Gods genade loochent, kan zich niet vrijmaken van het bloed der hoorders, daar hij onbekeerden de weg der zaligheid niet kan prediken, want hij heeft niets voor hen. Ezech. 33: 6.

7. Wie het aanbod van Gods genade loochent, kan de hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren niet bestraffen, omdat zij de Heiligen Geest wederstaan, want hij gelooft niet, dat de Heere klopt aan de poorten van hun harten met de aanbieding van Zijne genade. Hand. 7: 51.

8. Wie het aanbod van Gods Genade loochent, neemt het beslag van Gods Woord op de consciëntie weg, wat leidt tot verharding, terwijl de Heere zegt: Verhard uwe harten niet. Hebr. 3: 7, 8.

9. Wie het aanbod van Gods Genade loochent, kan het tegenover de ongelovigen niet opnemen voor de offerande van Jezus Christus, daar zij het bloed des Testaments onrein achten, door hen verzwaring van straf aan te kondigen. Hebr. 10: 29.

10. Wie het aanbod van Gods Genade loochent, komt daarmede de Goddelijke aanklacht tegen de eerste wereld aan te tasten, want door de aanbieding van Gods genade te verachten is zij ondergegaan in ongerechtigheid. Gen. 6: 6.

11. Wie het aanbod van Gods Genade loochent, kan de aanbieding van het eeuwig leven in het Verbond der Werken niet voor waarachtig houden, daar het vast lag in Gods besluit dat de mens zou vallen en dat alleen de uitverkorenen door het geloof in Jezus Christus deelgenoten zouden worden van het eeuwige leven. Eféze 1: 4.

12. Wie het aanbod van Gods Genade loochent, kan het niet verklaren hoe het mogelijk is, dat de heiligen de wereld zullen oordelen, daar zij in zichzelf niet beter zijn dan de wereld. De heiligen zullen de wereld oordelen en veroordelen, daar de wereld het welmenende aanbod van Gods Genade veracht.

Delende in de liefde Gods door het geloof in de Heere Jezus Christus, zegt Paulus: "Voorts Broeders, bidt voor ons, opdat het Woord des Heeren zijn loop hebbe en verheerlijkt worde." 2 Thess. 3: 1.
Wat wordt het Woord Gods in zijn loop gestuit vanwege het ongeloof. In afhankelijkheid van de Heere wekt de Apostel de gemeente des Heeren op Hem te bidden om de krachtdadige werkingen des Heiligen Geestes, opdat het Woord ingang zou mogen bekomen in het hart van ongelovige zondaren, met de wetenschap, dat het geloof niet aller is en nooit aller zal worden.
Met de zekerheid, dat alleen de uitverkorenen het zaligmakend geloof deelachtig worden, zocht hij desniettemin met al de kracht die in hem was zijn medemensen te bewegen tot het geloof; daarom zegt hij: "Opdat ik er meer zou winnen." 1 Kor. 9:19.
Met ontroering denken wij aan de zorgeloosheid van Gods kerk in de donkere tijden, die wij beleven. De wijze en dwaze maagden zijn in slaap gevallen, door zich uit te strekken op het bed van zorgeloosheid en geen gebruik te maken van het aanbod der genade. Die genade hebben in hun harten, denken, het is genoeg, en staan niet naar meer om de Bruidegom met de vaardigheid en waardigheid des geloofs tegemoet te treden. Die geen genade hebben in hunne harten kunnen het stellen met het licht van hunne belijdenis en houden zich met hunne gemoedelijke werkzaamheden er van verzekerd, dat zij zullen ingaan in de hemelse bruiloftszalen. O, wat een bittere teleurstelling, wat een verschrikkelijke gewaarwording, vanaf de poorten des hemels, die gesloten waren, verwezen te worden naar de buitenste duisternis. Door te leven in de slaap der zorgeloosheid hebben de wijze maagden het jammerlijk verzuimd, de dwaze maagden te waarschuwen.
Deze tijden zijn gelijk aan die van Amos toen hij het uitriep in de Naam des Heeren: "Wee de gerusten te Sion en de zekeren op de berg van Samaria, die de voornaamsten zijn voor de eerstelingen der volken en tot dewelke die van de huize Israëls komen": Amos 6: 1. De Joden, die zich Abrahams kinderen noemden, waren geen rechte en ware kinderen Abrahams, daar zij Christus zochten te doden, in Wiens dag Abraham zich door het geloof verblijd had. Hierom heeft Paulus gezegd: "Maar die is een Jood, die het in het verborgene is; en de besnijdenis des harten, in de geest, niet in de letter, is de besnijdenis wiens lof niet is uit de mensen, maar uit God." Rom. 2: 29. Het onderscheid tussen het leven der wijze en dat der dwaze maagden wordt ons door de Schrift duidelijk aangetoond, wat door onze Reformatorische Vaderen met klaarheid gepredikt werd. En toch kwamen zij met het aanbod van Gods genade tot de gehele gemeente en stelden zich zoowel tegenover de zorgeloosheid der wijze als tegenover die der dwaze maagden.

In het vervolg van dit boek citeert ds. Kok een groot aantal Godgeleerden.

Daarna besluit ds. Kok zijn boekje:

Hiermede hebben wij slechts enkele bewijzen geleverd, dat het aanbod van Gods genade door onze Reformatorische Vaderen is gepredikt en verdedigd. Wil het ons niet ten kwade duiden, dat de juiste volgorde er in ontbreekt, daar de tijd, die er voor nodig was, ons ontbrak. Als kinderen Gods en dienstknechten van Christus hebben wij al die Oud-Vaders hartelijk lief.
Nooit genoeg kunnen wij elkander wijzen op het aanbod van Gods genade. De deur van het Evangelie staat nog voor ons open. De Heere roept ons nog ernstiglijk en waarachtiglijk, en daarom is het onze bede: Neemt het toch ter harte mijne onbekeerde medereizigers naar de Eeuwigheid. Daar is niets te bedenken, waarover meer gedacht en gesproken moest worden, dan over het welmenend aanbod van Gods souvereine genade. waarmede de Heere nog staat te kloppen voor de poorten van ons hart.
Nee, wij moeten elkander zó maar niet zalig spreken, want dat kwaad wordt allerwegen veel bedreven, wat velen bedrogen zal doen uit komen. In het licht van Gods getuigenis hebben wij ons hart en leven te doorzoeken en te beproeven, of wij zijn in het geloof, dat Jezus Christus liefheeft en Hem kent in Zijn dierbaarheid, gepastheid en noodzakelijkheid.
Het zijn gelukkige mensen, die van dag tot dag met hun armoede en ledigheid mogen komen tot de onuitputtelijke bron van Gods genade, met de bede: *O God, wees mij, zondaar, genadig!*

16.5 Ontmoeting van ds. Kok met ds. Fraanje

Bij thuiskomst na zijn schorsing in 1950 werd ds. Kok emotioneel, wat anders niet zo veel voorkwam. Hij zei: *Ploegers hebben op mijn rug geploegd, ze hebben hun voren lang getogen.*
Hij klaagde met name over ds. Van de Ketterij en ds. Van de Woestijne die het meest de procedure voorbereid hadden.
… Achter mogen wij tot op de dag van heden met blijdschap denken aan onze ambtsperiode in Veenendaal. De gemeente kwam tot bloei, zodat de kerkenraad in 1948 tot het besluit kwam een tweede kerkgebouwen en een tweede school te stichten over het spoor.
En zie, kort daarna brak de zogenaamde schorsingsbeweging over mij los, die door alles heen haar doel bereikte in 1950. Maar één ding staat vast, nl. dat men bij die schorsing niet gedacht heeft aan dit woord: "Tot de wet en de getuigenis: zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn dat zij geen dageraad zullen hebben."
Het ambt waarin men mij op grond van Schrift en Belijdenis gesteld heeft, kan toch alleen op grond van Schrift en Belijdenis ontnomen worden."

Hoewel de verwarring hevig was en men aan twee kanten over de streep ging, - merkte een van zijn medestanders op - was ds. Kok heel blij dat het met ds. Fraanje nog goed gekomen was vóór zijn sterven op 3 september 1949.

Ds. Fraanje liet bij het naderen van de dood vragen of ds. Kok naar hem toe wilde komen.
Ds. Kok liet zich brengen door zijn zoon Wim.
Ds Fraanje zei, dat hij moest sterven maar dat het niet vlak lag in zijn ziel. 'Zo kan ik niet sterven. Wil je het mij vergeven wat ik je heb aangedaan?'
Ds. Kok wilde het gulhartig vergeven.
Daarna vroeg ds. Fraanje: wat is het kleinste kenmerk van genade?
Ds. Kok antwoordde: 'ootmoed; het tweede ootmoed, het derde ootmoed.'
Ds. Fraanje zei, dat hij niets meer overgehouden had.
Daarna heeft ds. Kok op zijn knieën gebeden en namen de broeders (voor de tijd) afscheid.
Twee dagen later werd ds. Fraaanje overgebracht door de dienst van de engelen in de triomferende kerk.

Sommige kinderen van God zeiden: 'Ds. Fraanje is donker gestorven omdat hij de kleintjes geslagen heeft.'
Anderen, met meer hemels licht antwoordden: 'Hij is gestorven niet als predikant, maar als een arme zondaar. Dat is een eerlijke dood.'

17. Drie brieven van ds. R. Kok aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in 1971

In 1971 vond de driejaarlijkse Generale Synode plaats. Ds. Kok voelde zich gedrongen om zich met een nederig verzoek te wenden tot de kerkenraden van de Gereformeerde Gemeenten, omdat hij als niet-lid, geen regelrechte toegang tot de Synode had. Hij hoopte dat de kerkenraden de zaak aanhangig zouden maken. Daardoor werden zijn brieven in wijde kring bekend.
In feite verzocht ds. Kok de Synode zijn schorsing van 1950 te funderen op Schrift en belijdenis, zo dit mogelijk is. En zo niet, dan de schorsing eveneens naar Schrift en belijdenis ongedaan te maken.
Zijn voornaamste doel was niet eerherstel te krijgen en aldaar weer predikant te mogen worden, maar dat Gods zegen op de gemeenten zou rusten opdat zowel een onrecht als een onbijbelse leerstelling zouden worden weggenomen.
Zijn verzoek werd afgewezen.
Hieronder volgen de brieven die ds. Kok aan de Synode in 1971 heeft geschreven. De eerste brief aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten en in afschrift aan de kerkenraden, Nijkerk d.d. 23 juli 1971. De tweede brief aan de kerkenraden van de Gereformeerde Gemeenten, d.d. 29 september 1971.

Nijkerk 23 Juli 1971

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders,

De Heere schenke u overvloedig Zijn genade.
Bij deze ontvangt U een afschrift van de brief die ik naar de onlangs te Utrecht gehouden Synode verzonden heb. Deze brief is toen niet behandeld omdat hij door *een kerkenraad* via de meerdere vergaderingen naar de eerstvolgende Generale Synode van de Gereformeerde Gemeente verzonden moet worden. Daar hetgeen in de brief geschreven is U als gemeente aangaat, vertrouwen wij dat U met deze brief de kerkelijke weg wilt gaan en op de meerdere vergadering wilt brengen.
Geve de Heere ons allen Zijn genade om de eer van Gods Naam te zoeken opdat naar Zijn Woord Sion gebouwd moge worden.
Met broederlijke groeten, R. Kok.

Nijkerk 23 juli 1971.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders van de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten.

De Heere schenke u in dit Uw tezamen zijn tot heil van de kerk overvloedig Zijn genade en wijsheid.
Gedreven door de ernst der zaak die ons drukt, daar het de eer des Heeren, de leer der zaligheid en welzijn der Ger. Gem. geldt, gevoelen wij ons gedrongen met dit schrijven tot Uw Synode te komen. Nog niet lang geleden is één Uwer voorgangers met zijn echtgenote bij ons geweest uit kracht van oude vriendschap en tot onderhouding van de band der liefde. Deze mocht bij en door het spreken van hart tot hart versterkt worden.

Zonder er naar te vragen of er ook maar zijdelings op te doelen, merkte deze broeder in verband met mijn schorsing op, dat mijn belagers zodanig gevallen waren dat zij geschorst moesten worden. Dit zou volgens hem er op wijzen dat ondergetekende niet thuis hoorde in zijn huidig kerkverband.
Nu heb ik zelf de uitdrukking "dat mijn belagers gevallen zijn" nooit gebruikt, al werd en wordt mij dit van verschillende kanten gezegd. Want dit geeft aan mijn zaak geen enkele rechtsgeldigheid. Zij zouden immers ook hebben kunnen vallen zonder bij mijn schorsing betrokken te zijn geweest.
Maar voor het oog van genoemde voorganger en vele anderen met hem, is het een sprake Gods t.a.v. het bewerkstelligen van mijn schorsing op de Synode van Utrecht januari 1950.[19]
Hoewel ik niet weet hoe deze zaak ligt en leeft in het hart van Uw Synode, komt thans de man die door Gods genade de Ger. Gem. 35 jaar mocht dienen in de prediking van het Evangelie, met enkele vragen tot U. In verband met het feit dat binnen de Ger. Gem. van verschillende kanten wordt opgemerkt dat predikanten, die ten nauwste bij mijn schorsing betrokken waren, nu zelf, en dat om geheel andere redenen, met schorsing getroffen zijn, zou ik U willen vragen of het juist is als mijn innerlijke overtuiging zegt dat de Synode van 1950 door mij te schorsen, zichzelf schorsing waardig gemaakt heeft?
U weet immers dat ik geschorst ben voor het vereenzelvigen van aanbod en belofte. Dat woord klinkt mij tot op de dag van heden als onbegrijpelijk in de oren. Als het met al Gods getrouwe dienstknechten de keus van mijn hart is aan alle creaturen, naar het bevel des Heeren, het Evangelie te prediken, dan is dat wel een prediken van de beloften, maar toch niet een vereenzelvigen van belofte en aanbod?
Hoewel ik op niet één vergadering veroordeeld ben op grond van Schrift en Belijdenis, mocht ik tegen deze uitspraak, die als veroordeling geldt, niets inbrengen. Mij werd het zwijgen opgelegd. Wanneer een Generale Synode als van de Ger. Gem. die Schrift en Belijdenis tot grondslag en richtsnoer heeft, een leraar schorst met een schorsing die niet de Schrift en Belijdenis tot grondslag en richtsnoer heeft, breekt men dan daardoor en daarmee zichzelf en zijn kerk niet af? En is deze zelf-schorsing

---

[19] Ds. Kok zinspeelt erop dat onder zijn medestanders predikanten ook geschorst en/of afgezet werden. Ds. A. de Blois werd geschorst door de classis Rotterdam op 13-02-1956. Hij werd na schuldbelijdenis in 1967 hersteld als emerituspredikant. Ds. J. van den Berg, werd geschorst in juni 1953, werd geëmeriteerd na 4 maanden en overleed mei 1954.
Onder hen die hem tegenstonden – om welke reden dan ook – werd ds. Van de Ketterij afgezet als predikant in 1959 en bij de Oud Ger. Gemeente hersteld in het ambt in 1978; Dr. Steenblok werd in 1965 door het curatorium van zijn docentschap ontheven; later gaf Steenblok als 2e docent weer enkele lessen; ds. Aangeenbrug werd door een ordemaatregel in 1965 tot emerituspredikant verklaard; ds. Van de Woestijne werd geschorst in 1970 en na 3 maanden als emerituspredikant hersteld.
Er werd na de scheuring in 1953 ook gezegd, dat degenen die de aanstuurders waren dat ds. Kok geschorst zou worden, in 1953 ook werden geschorst. Dit is niet juist uitgedrukt, want de bezwaarde broeders die van de Synode in 1953 wegliepen, werden niet geschorst, noch afgezet. Ze werden aangeschreven *dat ze niet langer beschouwd werden bij de Gemeenten te behoren, indien ze niet met schulderkentenis terug kwamen.* God, de Kenner der harten weet welke motieven en verborgen overlegging van hart er bij ieder persoonlijk plaatsvond in beide gevallen. Die uit blinde ijver werkten, zonder zuivere motivatie van de eer en glorie van Jezus Christus de Koning van de kerk, konden in de straf hun zonde lezen en zich verootmoedigen. Die het getuigenis van de Geest inwendig gewaarwerden *dat ze de heerlijkheid van Christus beoogden, konden getroost tot Hem uitgaan buiten de legerplaats, Zijn smaadheid dragende.*

niet de ergste schorsing die te bedenken is? Want dit is een zaak die voor Gods aangezicht blijft liggen.
Bij de aanvaarding van de ambtelijke bediening in de kerk des Heeren, is het voor Gods aangezicht met het plechtig jawoord betuigd en daarna met handtekening vastgelegd, dat ik in elk opzicht zou handelen naar Schrift en Belijdenis. Maar dit houdt toch tegelijk in dat men in elke kerkelijke behandeling naar de regel van Schrift en Belijdenis behandeld zal worden? En ik zeg toch niet te veel als ik zeg dat dit ten opzichte van ondergetekende niet heeft plaats gehad? Mijn schorsing heeft dan ook tot op heden geen rechtsgrond in Schrift en Belijdenis. Dit moet het dan toch ook niet kunnen hebben in Uw geweten?
Met en door de uitdrukking van mijn ambtsbroeder "dat mijn belagers gevallen zijn, " wordt bekend dat ik op een onschriftuurlijke wijze behandeld ben. Dit is een Synode en de zaak waarom het ging en gaat, onwaardig. Maar elke Synode en elk Synodelid die op dit besluit rust, keurt het goed en zet zich daardoor op dezelfde lijn met hen die dit besluit namen. In het niet weten en vergeten kan wel een schuilplaats gezocht worden, maar niet van Godswege ontvangen worden.
Toen David rust nam, viel hij in de zonde. Toen hij van Godswege rust kreeg, werd zijn ziel door de Heere liefelijk omhelsd. Het zal Uw aandacht niet ontgaan zijn dat de verdeeldheid en verbreking uit deze synodale besluiten zijn voortgekomen.
Ik verzoek U met alle ernst mijn schorsing alsnog op Schrift en Belijdenis te funderen. Vanwege mijn liefde tot en heilige hoogachting voor Gods Waarheid, betuig ik U dat ik mij voor God en Zijn gemeente zal verootmoedigen en de door U op grond van Schrift en Belijdenis aangetoonde dwaling met hartelijk leedwezen openlijk zal herroepen.
Maar als u dit niet kunt, mag ik u dan, om de eer en gunst van God, om Uw eigen geweten en het welzijn van de Ger. Gem. ernstig verzoeken openlijk te erkennen dat de Synode 1950 t.a.v. mijn schorsing, niet naar de Schrift en Belijdenis is geweest? Alleen in deze weg is het mogelijk dat de ban in het leger opgeheven wordt.
Het zal u niet onbekend zijn dat verschillende predikanten in de Ger. Gem. een onvoorwaardelijk aanbod van genade prediken. Dat heeft mijn hartelijke instemming en is mij tot vreugde. Ik zou niet graag willen dat u deze broeders ook zou schorsen. Maar in het niet schorsen van hen hanteert u toch een dubbele weegschaal? En dat is en blijft de Heere toch een gruwel.
Moge voor U en voor mij aan het mede gaan van Gods aangezicht alles gelegen zijn. Laten wij daartoe in de genade en kracht des Heeren alle belemmeringen wegdoen en ons voor de Heere verootmoedigen. Wie weet, Hij mocht Zich wenden en Zijn gunst en zegen in rijke mate hergeven.
In biddend opzien tot de God van alle genade zie ik uit naar Uw antwoord. U in alle opzichten de genade en de wijsheid van de Heere Jezus Christus toebiddend, groet U met broederlijke toegenegenheid.
R. Kok.

Nijkerk 29 September 1971.

Weleerwaarde en Eerwaarde broeders,

Uit de brieven die ik als antwoord op mijn schrijven d.d. 23 Juli 1971 ontvangen heb, blijkt dat men daarin iets gelezen heeft, wat ik er niet ingezet heb. Men is van mening dat mijn brief een poging inhoudt om terug te keren naar de Ger. Gemeenten. Daar de door mij in de brief aan de orde gestelde zaak van zo grote betekenis is dat ze niet mag

stranden op een misverstand, acht ik mij in het belang van de Ger. Gemeenten geroepen hier dieper op in te gaan.
In de eerste plaats wil ik opmerken dat, indien tot roem van Gods genade en tot zegen van de Ger. Gem. de zaak van de Synode 1950 opgelost worde, ik liever niet terugkeer naar de Ger. Gem. Dit zou ik niet billijk achten tegenover de Chr. Gereformeerde Kerk die mij zo welwillend in zijn midden heeft opgenomen.
In de tweede plaats: verschillende kerkenraden zeggen mij in hun antwoordbrief dat ik, om terug te komen, de weg van boetvaardigheid dien in te gaan.
Nu is de weg van boetvaardigheid altijd goed en ik stel deze raadgeving zeer op prijs. Maar dan moet men geen half werk doen. Als Israël, door welke profeet ook, opgeroepen wordt tot boetvaardigheid, wordt haar allereerst de schuldbrief voorgelegd. En daar heb ik toch in mijn schrijven uitdrukkelijk om gevraagd? Ik vroeg U: geef mij op grond van Schrift en Belijdenis een schuldbrief. En ik beloofde U vanwege de mij door Gods genade gegeven liefde tot de Waarheid, reeds bij voorbaat mijn openlijke schuldbekentenis. Maar oproepen tot boetvaardigheid zonder aan te tonen waarin men fout is, is niet zozeer hardvochtig tegenover de ander als wel een schuldig uitspreken over zichzelf.
In de derde plaats is een boetvaardig wederkeren voor mij niet mogelijk daar bij U tot op heden het Synode-besluit van Rotterdam van kracht is, dat het Evangelie alleen aan uitverkoren en wedergeboren zondaren gepredikt mag worden. Dit is voor mij in strijd met o.m. Matth.28: 19: "Gaat dan heen, onderwijst al de volkeren, dezelve dopende in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes." En Mark. 16: 15: "En Hij zeide tot hen: Gaat heen in de gehele wereld; predikt het Evangelie alle creaturen."
Maar, zo vraagt U, waarom ik dan die brief geschreven heb, waarin ik U vraag, om indien U mijn schorsing niet op Schrift en Belijdenis kunt funderen, deze op te heffen?
Wel, heel eenvoudig; opdat allereerst de ban die U door deze schorsing veroorzaakt hebt doordat U het niet-gebonden Woord van God aan banden gelegd hebt, door Gods goedheid opgeheven worde. En bovendien ook hierom, omdat ik de wetenschap heb dat velen in de Ger. Gem. dit zouden zien als een bevrijding van de druk waaronder zij naar hun eigen zeggen, zuchten. Zoudt U dit dan niet vanwege Uw liefde tot de Waarheid kunnen en ook moeten doen?
Daarom heb ik U ernstig en dringend opgeroepen om, indien U mijn schorsing niet kunt funderen op Schrift en Belijdenis, deze schorsing evenzeer naar Schrift en Belijdenis ongedaan te maken. Dan is aan U de zegen. En die bidden wij U van harte toe.
Het broederlijke groet en heilbede in de Heere,
R. Kok. Nijkerk.

Naschrift overgenomen van digibron:

Na de schorsing van ds. R. Kok scheidden kerkenraad en gemeente van de Gereformeerde Gemeente te Veenendaal zich af van het landelijk kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten. In 1956 sloot de gemeente zich aan bij de Christelijke Gereformeerde Kerken.
Hoewel ds. R. Kok de grondtalen niet beheerste, wist hij door intensief bestuderen van de kanttekeningen van de Statenbijbel en theologische werken diep in de betekenis van de Schriften door te dringen. Hij kan gekenmerkt worden als een predikant die geestelijk zakelijk was en zakelijk geestelijk.

Hij bezat ook een geestelijk humor die kenmerkend voor hem was. Toen hij met een ouderling op huisbezoek was op een boerderij en een grote hofhond fel blaffend rond de auto heen en weer rende, vroeg de ouderling aan ds. R. Kok om als eerste uit te stappen. Ds. R. Kok moest de deur vanbinnen op slot doen en zei: "Gaat u maar".
De ouderling antwoordde: "Maar ds. u hebt een groot geloof".
Hierop antwoordde ds. R. Kok: "Dat is waar. Maar dàt ziet die hond toch niet? Ga nu maar."
Ook vele kenmerkende uitspraken van hem zijn bij zijn gemeenteleden blijven hangen, zoals "het kinderlijk geloven is alleen maar vrucht van het goddelijk beloven".
Eveneens het korte gebed dat hij aan het begin van iedere preek uitsprak: "En mocht het U behagen, o, dierbare Ontfermer, ons voor te komen met Uw Goddelijke lessen en hemelse onderwijzingen, die zoeter zijn dan honing, ja dan honingzeem. Amen".

Op 12 december 1979 ging ds. R. Kok na 64 jaren actieve dienst met emeritaat. De dag ervoor werd hij koninklijk onderscheiden als ridder in de orde van Oranje Nassau. Ook na zijn emeritaat bleef hij om zes uur 's morgens opstaan om de morgen intensief met Bijbelstudie door te brengen. Hij werkte nog hele Bijbelboeken door, waarvan hij de uitvoerige aantekeningen als erfenis aan zijn kinderen achterliet.

Ds. A. Stehouwer, die in 1982 predikant van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Nijkerk werd en ds. R. Kok regelmatig bezocht, zei hierover in een interview in het Reformatorisch Dagblad (2 november 2007): "Het was de gemeente waar ds. R. Kok had gestaan, en hij was er nog steeds lid, al woonden hij en zijn vrouw bij de kinderen in Soest. Ik ben vaak bij hen op bezoek geweest. En altijd weer ervoer ik: Dit is het voorportaal van de hemel. Twee oude mensen die samen dicht bij de hemel leefden. Dan vroeg ik: "En dominee, hoe is het nu?"
En dan zei hij: "Zoals ik gepreekt heb, zo is het."
En "ondanks de breuk", zegt ds. Stehouwer, "heeft hij zich nooit negatief uitgelaten over de Gereformeerde Gemeenten. Maar hij had graag meegemaakt dat er een positief gebaar vanuit de Gereformeerde Gemeenten was gekomen."

Op 16 december 1982 overleed hij te Soest, zoals hij geleefd had. Na het drinken van een kopje koffie stond hij op en zei: "Moeder, roep Jan, want ik ga sterven. De Heere heeft mij beloofd dat je spoedig mag volgen".
Ze brachten hem naar bed, hij strekte zich uit en stierf. (rouwkaart ds. R. Kok)
Zeven weken later mocht zijn vrouw hem volgen. Op hun graf staat:

"Wij bidden van Christus wege: laat u met God verzoenen." (2 Korinthe 5: 20)

18. "Ontslag dr. Steenblok onwettig; schorsing ds. Kok onzorgvuldig"

Kerkredactie R. D. 08-10-2007

In Dordrecht werd zaterdag een symposium gehouden ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Gereformeerde Gemeenten. De lezingen werden verzorgd door ds. M. Golverdingen en ds. A. Moerkerken.
De tegenstellingen in de Gereformeerde Gemeenten in de oorlogsjaren en in de jaren daarna zijn niet op de juiste wijze behandeld. De gevolgde procedure rond de afzetting van ds. Kok was aanvechtbaar.
En bij het *ontslag van dr. Steenblok als docent van de Theologische School* [1953] zijn ernstige beleidsfouten gemaakt. "Dat ontslag was in strijd met de eigen regels van de kerk en moet daarom onwettig worden genoemd."
Dat zei ds. M. Golverdingen zaterdag in Dordrecht, tijdens het symposium "Gereformeerde Gemeenten na 100 jaar; ontwikkeling en positiebepaling."

Ds. Golverdingen (Boskoop) ging in zijn lezing ”Bewaard en staande gehouden” onder meer in op de problemen rond ds. R. Kok (1950) en rond dr. C. Steenblok (1953).
Ds. Kok *vereenzelvigde*, volgens de synode in januari 1950, *de beloften met het aanbod van genade.* Dat stond voor de synode op gespannen voet met de algemene overtuiging binnen de gemeenten dat de beloften van het genadeverbond alleen aan de uitverkorenen zijn vermaakt, terwijl de aanbieding van het Evangelie komt tot ieder die het Woord hoort.
"De gevolgde procedure was gebrekkig en aanvechtbaar", zei ds. Golverdingen.
"Dr. Steenblok had namens het curatorium de synode vervroegd bijeen geroepen, maar hij was in het geheel niet bevoegd zo’n oproep te doen. Er was geen rapport over de opvattingen van ds. Kok, dat de afgevaardigden konden gebruiken bij hun beraad.
De preses, ds. D. L. Aangeenbrug, gaf ds. Kok geen gelegenheid meer om iets voor te lezen uit een boekje van de gebroeders Erskine en J. Fisher, dat het aanbod van de genade vertolkte. Elke nadere fundering van de uitspraak in Schrift en belijdenis ontbrak in de acta van de synode. De behandeling van de Veenendaalse predikant was beslist onzorgvuldig."

DEEL 2

ACTA'S VANAF 1951 TOT DE KERKSCHEURING 1953

19. VERSLAG VAN DE CLASSIS MIDDELBURG VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, 9 APRIL 1951

20. KORT VERSLAG PARTICULIERE SYNODE OOST 23 Mei 1951

21. VERSLAG VAN DE PARTICULIERE ZUIDELIJKE SYNODE, OP 25 APRIL 1951

22. CURATORIUM DER THEOLOGISCHE SCHOOL 1951

23. OVERZICHT VAN GEVOERDE CORRESPONDENTIE EN GESPREKKEN TUSSEN DS. VERHAGEN EN DR. STEENBLOK INZAKE HET AANBOD VAN GENADE. WAT AAN DE GENERALE SYNODE 1953 VOORAFGING.
Door Dr. C. Steenblok.
Uit de notulen van de Classis te Kampen, gehouden op 6 Januari 1953.

23.1 DE AANKLACHT VAN Ds VERHAGEN BIJ DE CLASSIS ROTTERDAM
23.2 VERSLAG VAN DE SAMENSPREKING (Woordelijke notulen.)
tussen ds. A. Verhagen, Dr. Steenblok en de Kerkenraad van Gouda
23.3 DE TWEEDE AANKLACHT.
23.4 DE VERDEDIGING VAN GOUDA
23.5 BEZWAREN TEGEN DE ONVOORWAARDELIJKE AANBIEDING
23.6 RONDSCHRIJVEN VAN KAMPEN
23.7 VERZOEK VAN GOUDA AAN DE CLASSIS KAMPEN
23.8 GOUDA'S VERWEER TEGEN KAMPENS BESCHULDIGINGEN
23.9 Uit de notulen van de Classis-vergadering Kampen, op 6 Jan. 1953.
23.10 Overeenkomst dr. Steenblok - ds.Verhagen; Rapport van ouderling C. Huisman.

24. NOTULEN VAN DE PARTICULIERE SYNODE OOST VAN DE GER. GEM. IN NEDERLAND, 29 APRIL 1953 TE BARNEVELD

25. ACTA VAN DE GENERALE SYNODE der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, gehouden op 3, 4, 22 en 23 Juni en 27 Juli 1953 te Utrecht

25.1 VERGADERING 3 JUNI 1953 (Breuk in de Synode)
25.2 VERGADERING VAN 4 JUNI 1953.
25.3 VERGADERING OP 22 JUNI 1953.
25.4 VERGADERING 23 JUNI 1953.
25.5 VERGADERING VAN 27 JULI 1953.

25.6 RAPPORT VAN HET CURATORIUM DER THEOL. SCHOOL VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND
25.7 RAPPORT VAN DE SYNODALE COMMISSIE VAN ADMINISTRATIE VOOR "DE SAAMBINDER" Enz.
25.8 RAPPORT VAN HET MODERAMEN DER GENERALE SYNODE over de handelingen van het moderamen met de broeders Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. M. v. d. Ketterij en Ds. F. Mallan en de ouderlingen H. Bas en D. Hage.
25.9 RAPPORT VAN DE VERGADERING VAN DE COMMISSIE VAN

SAMENSPREKING

25.10 VERSLAG VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORM. GEMEENTEN IN NEDERLAND IN DE ZITTING VAN 27 JULI 1953. Rapport van de commissie tot samenspreking.

26. NOTULEN VAN DE CLASSIS BARNEVELD DER GEREF. GEMEENTEN IN NEDERLAND, TE BARNEVELD OP 2 JULI 1953

27. VERSLAG VAN DE CLASSIS AMSTERDAM DER GEREF. GEMEENTEN OP WOENSDAG 8 JULI 1953 TE LISSE

28. HERINNERINGEN VAN Ds. F. MALLAN (1925-2010). J. Mastenbroek

29. DE BESTAANSGROND DER GEMEENTEN, DOOR DR. C. STEENBLOK

29.1 HOOFDSTUK VIII: Drie beschrijvingen van het leergeschil.
a. Gouda's acte van losmaking van 24 juni 1953
b. Het jaarboekje van 1954
c. De brief aan de synode van 7 juli 1953; verzoek tot verzoening

29.2 HOOFDSTUK IX: De scheuring kerkrechtelijk bezien.
a. De verhouding van een gemeente tot het kerkverband
b. Wanneer mag een gemeente het kerkverband verlaten?
c. Protestbrief van Gouda van 12 juni 1953
d. Andere protestbrieven
e. Ds. F. Mallan over de synode
f. H. Bas over de synode
g. Beoordeling van de synodale handelwijze
h. De breuk in Gouda
i. Besluit

30. VERZAMELDE GESCHRIFTEN VAN DR. STEENBLOK OVER VERBOND, ROEPING EN DOOP.
Door ds. J. van der Haar. Reform. Dagblad 13 juni 1980

31. VISIE DRS. VERGUNST over de kerkscheuring en het ernstige aanbod

32. P. L. Rouwendal 'DR. C. STEENBLOK'. Ontheffing docent en weerlegging van een verkeerde uitleg over het aanbod

33. Terugbik in 1977. "De vereniging van 1907", door J. Mastenbroek

34. EEN EERLIJKE UITSPRAAK
"Ontslag dr. Steenblok onwettig; schorsing ds. Kok onzorgvuldig."
Kerkredactie R. D. 08-10-2007

35. Ds. Mallan blij met "eerherstel dr. Steenblok"
Positieve reacties vanuit GGiN en CGK op uitspraken ds. M. Golverdingen tijdens jubileumsymposium GG

19. VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE CLASSIS MIDDELBURG VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, GEHOUDEN OP 9 APRIL 1951 TE MIDDELBURG

Namens de roepende kerk van Arnemuiden wordt de vergadering door Ds. W. de Wit van Middelburg geopend met het laten zingen van Ps. 68: 5, het lezen van Openbaringen 1 en gebed.
Na een hartelijk welkom de broeders"te hebben toegeroepen wijst de tijdelijke praeses naar aanleiding van het voorgelezene op het wonderlijke" van de wegen Gods, niet alleen nu, ook voorheen, ook voor de Apostel Johannes. God sprak hem echter toe met: Vrees, niet en toonde hem dat hij, trots alles wat er in de wereld plaats heeft. Zijn kerk zal instandhouden. Vervolgens staat hij er bij stil dat de wegen gaan scheiden. Mochten wij maar mogen volgen, berusten in Gods wil en er oog voor geschonken worden dat Hij alles kan goed maken met Zichzelf.
Nadat het moderamen is gevormd, waarbij Ds. Aangeenbrug tot praeses, D. Kodde tot scriba en P. Simons tót quaestor is benoemd, spreekt de praeses de wens uit dat God, de Koning van Zijn kerk in het midden mocht zijn, dat liefde onder ons wonen mocht, en de gunste Gods in de vergadering mocht worden ondervonden.
Naar aanleiding van de notulen worden enige mededelingen gedaan over het verloop van de tuchtzaken ter vorige vergadering behandeld, en ook nogmaals gewezen op het besluit inzake het niet in gebruikgeven van de kerkgebouwen voor politieke redevoeringen.
Terneuzen wordt advies verstrekt inzake het wederom lid worden van een persoon welke eerst lid was en daarna in een ander kerkverband leefde. Naar aanleiding van een mededeling van Arnemuiden, dat binnenkort tot kerkbouw zal worden overgegaan en een verzoek om te helpen in het verkrijgen van geld, wordt besloten de kerkenraden aan te bevelen eventueel elders belegd geld ter beschikking te stellen en particulieren op te wekken om gelden te lenen aan die gemeente.

Tot afgevaardigden naar de **Part. Zuidel. Synode** worden benoemd:
Primi: Ds. D. L. Aangeenbrug. Ds. W. de Wit. Ouderling D. Kodde. Ouderling J. de Kok. Ouderling J. P. Pladdet. Ouderling A. Provoost. Ouderling P. Simons. Ouderling C. de Visser.
Secundi: Ouderling P. de Pooter, Ouderling A. J. Schot, Ouderling K. de Wolf. Ouderling H. Cijsouw. Ouderling Johs Boone. Ouderling J. Melse. Ouderling P. Verstraten. Ouderling A. Joziasse.
Inzake het afgeven van attestaties wordt besloten het genomen hesluit te handhaven en die aan de vertrekkende mede te geven of toe te zenden met kennisgeving aan de betrokken kerkenraad. Bij het bekend maken van het in een gemeente komen met attestatie wordt geadviseerd alleen melding te maken van eventuele aantekening op die attestatie en niet te vermelden dat er geen aantekeningen zijn. In de behandeling van een tuchtgeval wordt advies gegeven.
Een commissie voor regeling van ontslag en ontvangst van leraren in de classis wordt ingesteld. Zij zal bestaan uit: Ds. D. L. Aangeenbrug en de ouderlingen C. de Visser en D. Kodde.
Het steunen door giften van de Bond tegen het door vloeken schenden van Gods Heilige Naam kan de goedkeuring der vergadering hebben, echter niet het daarvoor collecteren.
Op verzoek van de classis zal getracht worden door Ds. de Wit om de uiteenzetting voor ambtsdragers over dogmatische onderwerpen voort te zetten, ook na zijn vertrek.

Ds. Aangeenbrug wordt tot consulent van alle gemeenten aangewezen met ingang van de dag van vertrek van Ds. De Wit. Besloten wordt om de leraren in de classis Goes om hulp te vragen voor het bedienen van het Woord en andere bedieningen.
De classis spreekt uit geen kerkelijk mededelingenblad te wensen. ledere gemeente betaalt *f* 25, -. Middelburg wordt als roepende kerk aangewezen, te vergaderen D.V. 2 Juli a.s. te Terneuzen.
Ds. De Wit brengt dank voor de ondervonden liefde en medewerking in de gemeenten. Banden zijn er ontstaan en het scheiden doet hem leed. Doch hij meent Gods weg te moeten volgen. Hij wenst de ambtsbroeder, welke alleen overblijft, kracht en sterkte en de ondersteuningen Gods toe, als ook de ambtsdragers in de classis.
De praeses brengt Ds. De Wit hartelijk dank voor het vele werk in de classis steeds met liefde en trouw gedaan.
Gods Woord zal niet ledig wederkeren, maar doen wat Hem behaagt. De vruchten worden door ons niet altijd gezien, maar de eeuwigheid zal die openbaren.
Hij wenst hem met zijn gade Gods zegen op al zijn wegen.
Staande wordt Ds. De Wit nog toegezongen Ps. 121 : 4. De vergadering wordt door de praeses met dankgebed gesloten.

20. VERSLAG VAN HET VERHANDELDE IN DE VERGADERING VAN DE PARTICULIERE ZUIDELIJKESYNODE, OP 25 APRIL 1951

De bidstond werd geleid door Ds F. Mallan, welke predikte uit de tekst Openbaringen 2 ; 8-10.
Ds W. de Wit opende namens de roepende kerk van Middelburg met het laten zingen van Psalm 25 : 4, het lezen van Psalm 25 en gebed.
Gewezen wordt op de toestand van de kerk, waarin, inwendig, beroeringen ontstaan, door hen, die wel van ons uitgingen, maar niet van ons waren. Onderscheidene feiten, welke in het afgelopen jaar plaats vonden, worden herdacht.
Alle predikanten uit de Synode waren aanwezig, en met hen 19 ouderlingen, benevens Dr. C. Steenblok van de Part. Syn. West en Ds v. d. Berg en Ds v. d. Woestijne van de Part. Syn. Oost.
Ds D. L. Aangeenbrug werd tot praeses gekozen. Verslagen werden uitgebracht over de Inwendige Zending, door deputaten art. 48 D.K.O. en deputaten art. 49 p.K.O. alsmede over de Kweekschool te Krabbendijke.
Commissieleden en deputaten werden herbenoemd, terwijl de plaatsen van Ds de Wit, wegens zijn vertrek, zullen worden vervuld door Ds Aangeenbrug en Ds Dieleman,
De classis Goes verkrijgt advies inzake het behandelen van een lid, waarvan een beroep was ingekomen bij de Synode.
Besloten wordt de Generale Synode te verzoeken een commissie in te stellen, welke alle commissies, welke aldaar verslag moeten uitbrengen, te controleren heeft op het financiële beheer en beleid.
Inzake het catechetisch onderwijs op de Stichting Vrederust te Bergen op Zoom wordt een regeling getroffen, terwijl zal worden getracht ook geestelijke verzorging te geven aan verpleegden en verplegers van onze gemeenten, daar vertoevende of daar werkzaam. Uitgesproken wordt dat het noodzakelijk is krachtig op te treden tegen hen, die zich niet onderwerpen aan de leerbepalingen door de meerdere vergaderingen vastgesteld.

Geadviseerd wordt een schrijven van de heer van Velzen van Krabbendijke inzake het uitgeven van een Zeeuwse Kerkbode, voor kennisgeving aan te nemen. Een commissie, bestaande uit ouderl. P. Simons en de heren Mr. J. de Heer, P. Kuit en J. Kattenberg, wordt benoemd, teneinde met de drukker van de Psalmen naar de berijming van Petrus Dathenis, te onderhandelen over het behouden dan wel verkrijgen van eenheid in de spelling.
Geadviseerd wordt de kerkgebouwen niet af te staan voor het houden van politieke redevoeringen. Iedere classis, betaalt *ƒ* 70.- voor het dekken van de onkosten.
Als roepende kerk wordt aangewezen Krabbendijke, te vergaderen, zo de Heere wil, op 30 April 1952 te Krabbendijke.
Bij de sluiting wordt afscheid genomen van Ds. W. de Wit, wegens diens vertrek naar Moerkapelle. Gezongen wordt Psalm 143 : 10. De praeses eindigt met dankgebed.

21. KORT VERSLAG PARTICULIERE SYNODE OOST 23 Mei 1951

Op Woensdag 23 Mei 1951 werd te Barneveld de Part. Synode van het Oosten gehouden. De avond daarvoor werd in het kerkgebouw de bidstond geleid door Ds Verhagen van Kampen, die zijn gehoor bepaalde bij. de „Bede van Christus", naar aanleiding van Hooglied 4 : 16a: „Ontwaak, Noordenwind en kom, gij Zuidenwind! Doorwaai mijn hof, dat zijn specerijen uitvloeien."
De vergadering werd geopend des morgens om 10 uur door Ds Honkoop als predikant der roepende kerk van Rijssen. Gezongen werd Psalm 119 : 83 en gelezen 1 Cor. 1 : 10. In bijzonder in betrekking de laatste verzen sprak hij een kort openingswoord, wijzende op de donkere toestanden, die zich allerwege openbaren, zowel maatschappelijk, als kerkelijk. O, dat de eer des Heeren op ons hart gebonden ware en dat Christus als de Koning van Zijn kerk door Zijn Geest intrek neme in ons hart, dan toch is er hope en zal in diepe vernedering en verootmoediging de een de ander uitnemender achten dan zichzelf. Die vrucht zij ons geschonken om als ambtsdragers de zaken van Christus' kerk te behartigen.

Hierna werd het moderamen gevormd.
Verkozen werd als voorzitter Ds A. Verhagen, tot scriba Ds J. W. Kersten, voor quaestor ouderling N. W. Schreuder uit Amersfoort en tot assessoren Ds P. Honkoop en Ds Chr. v. d. Woestijne.
Ds Verhagen aanvaardde met een enkel woord, zich aansluitend bij hetgeen door Ds Honkoop gezegd was, het presidium.
De lastbrieven werden nagezien en in orde bevonden.

Na goedkeuring notulen en behandeling van een ingekomen stuk, wat echter terzijde werd gelegd als niet wettig ter tafel, werd door Ds v. d. Woestijne rapport uitgebracht over de Part. Synode in het Zuiden en Westen. Ook wordt door ouderling D. Kodde, hiertoe genodigd op deze Part. Synode, een rapport ter tafel gebracht, wat zeer nauw verband houdt met art. 9 der agenda, waarin de classis Barneveld de Synode vraagt om via Dep. Hoge Overheid te komen tot een wetsartikel dat tegemoet komt aan de bezwaarden tegen de Prov. gezondheidsdienst, welke boeren verplicht zich bij haar aan te sluiten en onderzoek toe te laten van hun vee naar t.b.c. Op 27 Oct. 1950 was reeds een verzoek tot de Minister gericht en antwoord op terug ontvangen, wat evenwel niet bevredigde.
Een uitvoerige bespreking verkreeg deze belangrijke zaak op de Synode. Nadat de verschillende meningen en bezwaren waren gehoord, kwam de Synode eenparig tot het besluit, een voorstel van ouderling Kodde aan te nemen, luidende als volgt:
"dat alhoewel een onderzoek naar het voorkomen van t.b.c. op zichzelf genomen niet ongeoorloofd is te achten, tegen een ingrijpen van de Overheid, waardoor een ieder gedwongen wordt dat onderzoek toe te laten, ook als hij in zijn geweten daartegen bezwaard is, wel bezwaren rijzen; dat ook, en om bovenstaande redenen nog te meer, bezwaren rijzen tegen de verplichting om zich onvoorwaardelijk aan te sluiten bij een gezondheidsdienst voor vee; en verzoekt (n.l. de Part. Synode Oost) de deputaten bij de Hoge Overheid stappen te ondernemen, opdat aan de bezwaren tegemoet gekomen worde; de vervolgingen, welke reeds zijn ingesteld, worden gestaakt en geen nieuwe vervolgingen worden ingesteld."

Het voorstel van de classis Kampen, om een deskundige te benoemen ter controle van de Synodale kassen, vindt algemene instemming om doorgezonden te worden naar de Generale Synode.

Classis Utrecht vraagt of het niet wenselijk zou zijn in de Handelingen der Gen. Synode, *met name het besluit inzake de schorsing van ds Kok, enige meerdere uiteenzetting te geven*.
De Synode geeft als haar mening te kennen, dat betreffende deze zaak reeds duidelijk licht is verspreid in de Saambinder en "andere periodieken en geschriften. Bovendien wordt met alle nadruk met eenparigheid de gedachte (die langs deze weg zou kunnen rijzen) verworpen, als zou de Gen. Synode ook maar enigszins ongenoegzame motieven hebben gehad in betrekking tot de genomen besluiten. De Synode besluit dienovereenkomstig dit punt dan ook niet door te zenden naar de Generale Synode.

Classis Utrecht verzoekt een bijzondere classis aan te wijzen om in tijden van nood een *bidstond* uit te schrijven voor alle gemeenten.
Hoeveel voor deze ernstige zaak zeer veel te zeggen valt, merkt de Synode op, dat altijd van de plaatselijke kerk moet worden uitgegaan en er ook veel noden zijn die een plaatselijk karakter hebben. Ook heeft de regering hier een taak om in zgn. landsbelangen met een verzoek zich tot Deputaten Hoge Overheid te richten. Ter beoordeling van het al of niet nuttige en noodzakelijke van zulke verzoeken wordt deze aangelegenheid gelegd in handen van de Deputaten Synodi van art. 48 D.K.O.
Als roepende kerk voor de volgende Synode, welke gehouden zal worden D.V. 14 Mei 1952, wordt Barneveld aangewezen.

Nadat nog de groeten met zegenwensen door de Deputaten der andere Synoden werden overgebracht, sluit de voorzitter met een enkel slotwoord, waarin hij uiting geeft aan zijn blijdschap dat eendracht en onderlinge liefde de broederen op deze dag samenbond. Met de bede dat de Heere ons beware voor verbreking en verscheuring en ons binde aan de aloude grondslagen van Zijn dierbaar Woord, waarin God op het hoogst verheerlijkt en de mens op het diepst vernederd wordt, eindigt hij met dankzegging, nadat nog eerst gezongen werd Psalm 68: 17.

22. CURATORIUM DER THEOLOGISCHE SCHOOL 1951

Saambinder 28 juni 1951

De jaarlijkse vergadering van het Curatorium heeft in de afgelopen week weer plaats gehad. De examina van de studenten in de verschillende vakken waren bevredigend, zodat student Honkoop naar het 3e en de studenten Hage en Cabaret naar het 4e leerjaar werden bevorderd.
Voor student Vogelaar was het niet mogelijk examen af te leggen, daar hem door de doktoren volkomen rust is voorgeschreven en hij zich daartoe naar buiten begeven heeft. De Heere mocht hem de kracht vernieuwen en spoedige herstelling schenken om de studie te kunnen voortzetten en de gemeenten op de Dag des Heeren weder in eenvoudigheid te dienen. Ook geve de Heere aan student Honkoop, die toegelaten werd om nu ook te gaan proponeren, wat hij tot dat gewichtvolle werk van node heeft en doe in het uitdragen van Zijn Woord maar openbaar worden, wat Hij Zelf hem op de schouderen heeft gelegd. Evenzo zij het aan de studenten Hage en Cabaret gegeven meer en meer geoefend te worden in de heilgeheimen Gods om rechte uitdelers der menigerlei genade Gods bevonden te mogen worden. Tot het onderzoek om toegelaten te worden tot de Theologische School hadden zich een zestal candidaten, met attest van hun kerkenraad, gemeld.
Helaas kon maar één worden toegelaten en wel de heer A. Elshout te Rotterdam (Z.).
Wat is dat onderzoek toch een zwaar en ernstvol werk. De Heere mocht Zijn onmisbare zegen op de genomen besluiten doen rusten en verlene de heer Elshout wat hem voor de opleiding tot dat gewichtvolle werk van node is.
Och, dat het gebed van Sion vermenigvuldigd werd, daar de nood zó groot is en nog vermeerderd doordat in de herderloze omstandigheden van verschillende vacante gemeenten menige ouderling, die tot stichting werkzaam was, door de dood werd weggenomen, of reeds zeer oud is, terwijl men de ledige plaatsen schier niet weet vervuld te krijgen. Dit alles heeft ons toch wat te zeggen! Dat dan de nood meer en meer op het hart gebonden worde en uitdrijve tot Hem Die naar het soevereine van Zijn welbehagen in en door Christus, de Koning van Zijn kerk. Zich verheerlijken wil in een nooddruftig en ellendig volk, aan wiens zijde wel geen redenen zijn en het gans verloren is, doch dat door genade op Zijn goedertierenheid heeft leren hopen. Ook geve de Heere gedurig in de gebeden de docenten en studenten te gedenken en Hij zegene het onderwijs tot de ere van Zijn Naam en Sions heil in onze donkere en kommervolle dagen.

* * *

23. OVERZICHT VAN GEVOERDE CORRESPONDENTIE EN GESPREKKEN TUSSEN DS. VERHAGEN EN DR. STEENBLOK INZAKE HET AANBOD VAN GENADE

WAT AAN DE GENERALE SYNODE 1953 VOORAFGING

Overgenomen uit: *Om de oude waarheid, of leergeschil aangetoond*, door Dr. C. Steenblok. Blz. 14 etc.

EEN KORTE OPMERKING

Helaas moeten wij de lezers vooraf iets meedelen. We hadden namelijk het plan opgevat om de correspondentie betreffende het leergeschil in zijn geheel op te nemen. Daar verschillende stukken ontbraken, hebben we ons tot de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente van Kampen en tot ds Verhagen, thans predikant van de synodale gemeente te Gouda gewend. Van de zijde van de kerkenraad van Kampen ontvingen we bericht, dat men op ons schrijven niet wenste in te gaan. Ook van ds Verhagen ontvingen we niet de gevraagde medewerking. Integendeel. We werden gewezen op de Auteurswet 1912, waarbij ons werd te kennen gegeven, dat bij het voortgaan op de ingeslagen weg, de gevolgen niet zouden uitblijven. Dat was dus een dreigement van vervolging door de aardse rechter, om de publicatie te verhinderen.
Daardoor waren we genoodzaakt om in plaats van de volledige brieven, slechts een weergave van de inhoud daarvan op te nemen. We merken dus hierbij het volgende op:
a) dat het niet aan ons ligt, dat het standpunt van de tegenpartij niet met hun eigen woorden wordt weergegeven;
b) dat al het persoonlijke of personen kwetsende naar beste kunnen is vermeden, daar het uitsluitend gaat om de waarheid in deze zaak in het licht te stellen.
De verzamelaars van de verschillende gegevens hebben een ernstige poging gedaan ds Verhagen van zijn standpunt terug te brengen.

Hun brief, waarop geen antwoord ontvangen werd, laten we hierbij volgen:

Rotterdam, 12 September 1955

Geachte ds. Verhagen,
Wij vernamen, dat U er bezwaar tegen had, dat de brieven gewisseld tussen U en dr Steenblok, inzake het algemeen, welmenend en onvoorwaardelijk aanbod van genade, gepubliceerd zouden worden.
Tot goed begrip diene, dat wij (beide ondertekenaars) de verzamelaars zijn van de bedoelde stukken (de laatste ondertekenaar behoort tot de "synodale" Gereformeerde Gemeente). Wij hadden ons geen ander doel voor ogen gesteld, dan objectieve voorlichting te geven over deze kwestie en alle misverstanden weg te nemen. Deze objectiviteit is het beste gewaarborgd door letterlijke weergave van het geschrevene door beide partijen. Om deze redenen wendde de heer Boeder, die geen andere rol vervult dan die van uitgever, zich tot U om de ontbrekende brieven.
Het verwondert ons ten zeerste, dat U thans weigert uw toestemming te geven tot publicatie en de ontbrekende stukken ter inzage te zenden. Temeer doet dit vreemd aan, omdat in een brief van de kerkenraad van Kampen aangeboden wordt afschriften van deze correspondentie te zenden aan degene, die er belang in stelt. Logischerwijze was er dus niet eens rekening gehouden met de mogelijkheid, dat U zoudt weigeren toestemming tot publicatie te geven. Ook was b.v. uw brief van 20 Aug. 1951 aan dr Steenblok in gestencilde vorm in omloop in 1953.

Daarenboven doet het ons leed, dat U als leraar in de Gereformeerde Gem. dreigt met toepassing van de Auteurswet 1912. Het behoort toch onder ons niet zo te zijn, dat wij de openbare macht te hulp roepen om onze zaak te verdedigen.
Daarbij komt, dat uw opmerking over de Auteurswet geen steek houdt. Het zal U bekend zijn, dat het zeer goed mogelijk is om de inhoud van de brieven te publiceren zonder één enkele wetsbepaling, noch die van de Auteurswet, noch die van het Wetboek van Strafrecht geweld aan te doen. Wij kunnen U dan ook meedelen, dat uw standpunt geen wijziging heeft gebracht in ons voornemen tot publicatie van de onderhavige kwestie.
Het wil ons tevens voorkomen, dat U uw positie in het onderhavige geschil in hoogst bedenkelijke mate schaadt door publicatie tegen te werken. Immers is de voor de hand liggende conclusie, dat U de openbaarmaking tracht te verhinderen, omdat de fundering van uw standpunt onhoudbaar is en U daarom niet met dat standpunt voor de dag komt.
Wij veroorloven ons derhalve U met vriendelijke aandrang te verzoeken, alsnog de bedoelde stukken ter inzage te zenden en uw toestemming tot volledige publicatie te geven. Mocht U daartoe ondanks het voorgaande niet bereid zijn, dan kunnen wij U meedelen, dat wij deze brief in de brochure hopen te laten afdrukken. Een blaam van gebrek aan objectiviteit treft ons dan niet.
Met alle nadruk willen wij dit alles vooropstellen, dat met deze brief op geen enkele wijze een bedreiging of ultimatum of iets anders ten nadele van uw persoon is bedoeld, integendeel wij beschouwen dit schrijven als een zakelijk overleg. Wij achten ons tevens verplicht U op de hoogte te stellen van de mogelijke consequenties van uw houding, waardoor tevens bereikt kan worden, dat op U als oudste leraar in de Gereformeerde Gem. nimmer een blaam kan worden geworpen.
Wij zijn tot nader overleg gaarne bereid en tekenen, met hoogachting en heilbede,
T. BUURVELD H. MEIJER

DE EERSTE BRIEF VAN Ds VERHAGEN

Met deze brief opende ds Verhagen het debat met dr Steenblok aangaande de uitwendige roeping. Van belang is nog te vermelden, dat deze brief na de Generale Synode van de zijde van ds Verhagen als propagandamiddel gebruikt werd. Iemand uit Enkhuizen kreeg er een gestencilde afdruk van. Wel een zeer sterk bewijs, dat wel degelijk een leerverschil de achtergrond was van de handelingen van de Generale Synode, waar ds Verhagen de leiding had. We laten hier de inhoud van de brief volgen:
De bezwaren betroffen de uiteenzetting in de Kerkbode van Gouda van de hand van dr Steenblok d.d. 11 Aug. 1951, waarvan ds Verhagen zich als oudste predikant gedrongen gevoelde kennis te geven. De brief was gedateerd 20 Aug. 1951.
Het was hem onmogelijk die uiteenzetting te aanvaarden en hij meende daarin een ontzaggelijk gevaar voor de gemeenten te moeten zien. Waarbij nog ter sprake gebracht werd, dat dr Steenblok de toekomstige leraren voor hun gewichtvol ambt opleidde. Ds V. schreef deze zaken, omdat het hem zeer zwaar woog en hij grote gevaren zag, die er zeker uit voort zouden vloeien en die de gemeenten afbreuk zouden doen. Hij deelde mede, dat het hem innerlijk tot droefheid stemde, als hij zag in welke richting het nu gestuurd werd en gaf daarbij in overweging te bedenken, dat hij 43 jaren door Gods grote goedheid aan het geestelijk heil der gemeenten mee had mogen werken.
Het standpunt van ds Kok, omtrent de vereenzelviging van aanbod en belofte, daarmee had hij zich niet kunnen verenigen, maar evenmin meende hij het standpunt van dr. Steenblok aangaande de roeping te kunnen aanvaarden.

In het kort wordt dan weergegeven het standpunt van dr. Steenblok zoals heet te vinden is in het betreffende artikel van 11 aug. In het kerkelijk jaarboekje va 1951 blz 136 onderaan.
Ds Verhagen was van mening, dat dr Steenblok in het geheel geen separatie maakte tussen de uit- en inwendige roeping, welke toch allebei van grote betekenis zijn. Weliswaar is de uitwendige roeping niet' zaligmakend, maar dat is ook altijd geleerd en hij hoopte het ook nimmer anders te doen. Hetgeen echter voor ds Verhagen onomstotelijk vast stond is, dat door de uitwendige roeping het welmenend aanbod van genade komt tot allen, die onder de bediening van het verbond der genade leven. Daarna werd aangehaald hetgeen wijlen ds Kersten schreef in zijn boekje "Korte lessen over Kort Begrip" blzd. 114/7- waarin o.a. de uitdrukking voorkomt: "zij biedt verloren zondaren Christus aan". En waarin gesteld wordt, dat het eigen schuld zal zijn, indien het woord niet tot bekering dient. Eveneens hetgeen ds Kersten schreef op blzd. 115: "Hoe kan de Heere dan welgemeend de zaligheid aanbieden, zelfs aan verworpenen, van wie Hij in Zijn eeuwige raad bepaalde, dat zij de zaligheid niet verkrijgen zullen?" Waarop ds Kersten antwoordt: "Omdat Gods eer boven onze zaligheid staat. Hij zal verheerlijkt worden in degenen, die verloren gaan, zowel als in degenen, die behouden worden." Vervolgens worden aanhalingen gedaan uit de Dogmatiek van ds Kersten, Deel II van de bladzijden 71, 73, 74, en 75. Van bladzijde 77 wordt verder aangehaald de zin, waarin de uitdrukking voorkomt: niettegenstaande Hij ook aan deze laatsten de zaligheid waarachtig aanbieden doet.

Ten slotte werd de aandacht van dr. Steenblok nog gevestigd op het destijds door ds Kersten uitgegeven boekje van de Erkines en Fisher: "Het verbond der genade" en op hetgeen daarin te vinden is op blzd. 22, vraag 93: "Hoe bedient Hij het verbond aan zondaren uit het mensdom zonder enige beperking?"
Antw.: In het algemene aanbod van het Evangelie, hetwelk is: "Een verkondiging van grote blijdschap, die al den volke wezen zal, en waarin allen zonder onderscheid verklaard worden welkom te zijn. Spr. 8 ; 4, Mark. 16 : 15."
Vraag en antwoord 94 luiden: "Wat is de grondslag van de onbeperkte bediening van het Verbond in het Evangelie-aanbod?
Antw.: Die rust niet op de uitverkiezing, maar op de wezenlijke algenoegzaamheid en de dood tot behoudenis van allen, Joh. 1 : 29".
Ds Verhagen deelde mede, dat hij dat altijd gepredikt had en hoopte dat ook te blijven doen. Dan heeft men, zo meende hij. een boodschap aan allen, die onder het Woord komen en mocht de Heilige Geest, dat Woord als een zaad der wedergeboorte werken in de harten van hen, tot wie de roeping komt. Als dat aanbod gemist wordt, zo vroeg hij dr Steenblok af, beantwoorden wij dan wel aan de lastbrief van Christus?
Na de opmerking, dat we toch niet te handelen hebben met de verborgen wil van God, maar met hetgeen Hij geopenbaard heeft, schrijft hij letterlijk: *"Als wij niets meer kunnen aanbieden, dan kunnen wij de kerkdeuren wel sluiten en dan heeft onze ambtelijke bediening geen betekenis meer."*
Hij achtte het nodig, dat dit vooral de studenten op het hart gebonden zou worden en stelt dan, dat degenen, die ds Kersten tot leermeester gehad hebben, dit persoonlijk zouden kunnen bewijzen.
Tenslotte werd nog vermeld, dat ds Verhagen zich eerst persoonlijk tot dr Steenblok wendde, maar mocht dit zijn schrijven in het standpunt van hem geen verandering brengen, dan gevoelde hij zich verplicht het Curatorium te waarschuwen en verder de kerkelijke weg te bewandelen. Hij besloot zijn brief met de opmerking, dat het toch gaat om de ere Gods en het heil der gemeenten en vraagt om weder te keren tot de

eenvoudigheid, daar toen de gemeenten gebouwd werden. Anders vreesde hij met een zeer grote vrees, dat verwoesting en verbreking over ons komen zal. Ds. Verhagen zelf tekende de brief.

UIT DE BRIEF VAN GOUDA
van 26 Sept. 1951

Deze brief is helaas niet in ons bezit. In deze brief kwamen echter, zoals ook uit het schrijven van ds Verhagen van 26 Nov. 1951 blijkt, citaten voor o.a. van M. Leydekker. Omdat hieruit tegenover de dwaalgevoelens wel zeer duidelijk de rechtzinnige leer blijkt, nemen we het volgende citaat, wat in die brief voorkwam, nog op: Het citaat luidt als volgt uit het werkje van M. Leydekker "De heerlijkheid des Evangeliums" 1705, p. 475: II, Dewijl de leraars het groot onderscheid van de Wet en het Evangelium wel behoorden te verstaan, was het nodig om beide te bevestigen, dat zij de Wet bij het Evangelie tot overtuiging van zonden en ontdekking van Gods rechtvaardige oordelen, zo tegenwoordige als toekomende, verkondigen. Een werk, dat in onze dagen ten hoogste noodzakelijk is, terwijl men de bazuin aan de mond te zetten heeft, om Juda hare zonden, en Israël hare ongerechtigheden te verkondigen, Jes. 58: 1. Want de toom Gods wordt geopenbaard van den hemel over alle Goddeloosheid en ongerechtigheid der mensen, Rom. 1 : 28, Jes. 22: 12. Was het dan geen tijd om zondaars tot rouwklage en bekering te roepen, en de vloeken der Wet, vanouds door Mozes beschreven, en onder ons zichtbaar uitgevoerd, te vertonen? 't Zal niet goed zijn alleen het Evangelie, zonder toorn en vloek te verkondigen, een algemene vrijheid uit te roepen, bijzonder van de wettische ceremoniën, Christus elkeen aan te bieden, of te zeggen: geloof maar, Hij is voor u gestorven. Want dat zou zijn de paarlen voor de zwijnen, en het heilige voor de honden te werpen, Matth. 3 : 7, Joh. 16 : 7, 8. Allereerst diende men de zondaar naar binnen te brengen, aan zichzelven bekend te maken, van zonde, gerechtigheid en oordeel te overtuigen, en dat kon zonder de prediking van de Wet niet geschieden. Als het gebod gekomen is, ben ik gestorven, Rom. 7 : 9, zeide Paulus, toen hij zijn bekering beschreef. Want tevoren leefde hij maar door enkel inbeelding.

't Was dan noodzakelijk een zondaarshart gelijk een gebraakt en geploegd land te maken, Jer. 4: 3, hem te doen beven voor den rechtvaardigen God, en te waarschuwen om de toekomende toom te ontvlieden. Zo moest hij door vreze behouden worden, en door de schrik des Heeren gedrongen tot het geloof van Jezus Christus, Judas: 23; 2 Cor. 5 : 11. Die een andere manier van prediken vereisen, laat ze toezien, hoe ze de Wet bevestigen en de gronden van het ware christendom leggen in de zielen van hunne toehoorders. Immers, ze moeten gelegd worden in Geestelijke armoede, wanhoop en verloochening van zichzelf, en droefheid over de zonde, Matth. 5 : 3, 4, 5, waarin het eerste werk van de waarachtige bekering gelegen is. En indien iemand daarvan niet begint, of bij zichzelf of bij zijn volk, misschien zou hij een brief verdienen, als de engel der gemeente te Sardis, of Laodicéa, en horen moeten, Gij hebt de naam, dat gij leeft, en gij zijt dood, gij zegt: ik ben rijk geworden, en heb geensdings gebrek, doch gij weet niet, dat gij zijt ellendig, jammerlijk, arm, blind en naakt, Openb. 3 : 1-17.

En derhalve is ook zulk een leraar niet meer als een nietige medicijnmeester, onbekwaam om het Evangelie behoorlijk en gevoelig, met ondervinding toe te passen, de zondaren raad ter zaligheid te geven, kranke zielen te genezen, bedroefden te vertroosten, en twijfelmoedigen van de genade Gods in Christus te verzekeren. Voorwaar het is grote wijsheid voor een bedienaar des Evangelies, dat hij het

verkondige, zoals het behoort, en aan zulken toeëigene, die daartoe bewrocht en gerechtigd zijn. God woont in het hoge en in 't heilige, en bij dien, die van een verbroken, verbrijzelden en armen geest is, en die voor Hem en Zijn woord beeft, Jes. 57: 15, 66 : 1, 2.
En Jezus is gezonden om de gebrokenen van harte te verbinden, de treurigen te troosten, en het sieraad des lofs voor een benauwde geest te geven. Derhalve riep Hij ook geen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering. Hij genas geen gezonden, maar kranken naar het hart, Matth. 9: 12, 13. Hij nodigde belasten en vermoeiden tot Zich, om ruste te vinden voor hunne zielen, Matth. 11 : 28. Maar dat voorbeeld van de opperste Herder en Leraar, moesten Zijn dienaars volgen. 't Was hier tevergeefs het Evangelie der verzoening aan dezulken toe te spreken, die gans daartoe geen recht hebben, zijnde alsnog vijanden van God en Christus, die over hunne ellende en verdoemenis niet gevoelig, of die niet hartelijk en innerlijk over hun staat bedroefd en bekommerd zijn. 't Is onvoorzichtig zonder toetsing van het gemoed over de wedergeboorte en bekering hier te werk te gaan, ja ook te haastig de vertroostingen des Evangelies iemand toe te passen, wanneer de ziel nog niet doorwrocht is door kennis en overtuiging der zonde, droefheid, die naar God is, geestelijke armoede en zelfverloochening. En hoe wenste ik wel, dat men over dit stuk eens wilde nazien hetgeen de voortreffelijke Bolton, een man in zaken van de conscientie ervaren zo iemand, geschreven heeft.

UIT DE SAAMBINDER
van 11 October 1951

Hier volgt nu het gedeelte uit de vraagbeantwoording in "De Saambinder", van de hand van ds V. te Z., waarin een uitdrukking voorkomt, waarop in "De Kerkbode" aanmerking gemaakt is:
Het is geen algemene verwerving van weldaden geweest, zonder opzicht op bepaalde personen, aan welke weldaden men nu deel krijgt indien men gelooft en geen deel indien men niet gelooft. Dan ware ons geloof een werk, ja had iets verdienstelijks.
Trouwens het zaligmakend geloof is zelf een verworven weldaad. In dit geloof kan dus geen sprake zijn van niet geloven. Zo moeten derhalve in de prediking des Woords beide verbonden gepredikt worden. Die genade komt in de prediking tot ons als een algemeen aanbod van genade. Hierover is in dit blad reeds uitvoerig behandeld. Christus sprak eenmaal tot Zijn apostelen: Predikt het Evangelie aan alle creaturen. Hij spreekt niet van uitverkorenen (hoewel dezen alleen de bate van Christus verdienste ontvangen), maar van creaturen, zondaren; van de blijde boodschap, dat er voor zondaren verlossing, noodzakelijk en mogelijk is; een roepen: Wendt u naar Mij toe en wordt behouden; een aansporing: Geeft de Heere de hand. Die aanbieding is dus geen aankondiging: Christus heeft voor u, hoofd voor hoofd, de verlossing verworven; ook niet een beloven van de zaligheid hoofd voor hoofd. Zeker, er is verband tussen de verworven weldaden en het geloof, deze verworven weldaden verkrijgt men alleen in de weg des geloofs, maar ook geloof, geloven zijn giften Gods Christus sprak eenmaal: Die in Hem (de Zoon) gelooft, wordt niet veroordeeld, maar die niet gelooft is alreeds veroordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in de naam des eniggeboren Zoons Gods De kantt. tekent bij dit laatste treffend aan: N.l. in het gericht Gods, volgens de dreiging der wet, als die de oorzaak der verdoemenis in zichzelven heeft. Een mens, levende onder de bediening des Woords (Wet en Evangelie) en onbekeerde stervende, gaat dus verloren om 3 redenen: 1 e. omdat hij reeds verloren ligt in erf- en dadelijke zonden; 2e. omdat hij de verkondiging hiervan niet hartelijk

aanvaardde; 3e. omdat hij niet wilde vluchten tot de schuilplaats tegen de vloed van Gods toorn, waartoe hij met aandrang biddend geroepen werd.

EEN ARTIKEL OVER DE INHOUD VAN HET AANBOD VAN GENADE

(Uit de Kerkbode, 6e jg. no. 4, 27 October 1951 (red. dr C. Steenblok, Gouda))

VRAGEN
X las in de Saambinder van 11 October 1.1. de oplossing van een vraag over de oorzaken van het verloren gaan van de mens. Daarin trof hij ook de uitdrukking aan: "Die genade komt in de prediking tot ons als een algemeen aanbod van genade."
Hierover is in dit blad reeds uitvoerig gehandeld. Christus sprak eenmaal tot Zijn Apostelen: Predikt het Evangelie aan alle creaturen, en vraagt nu ons oordeel daarover.
Antw. Wat zullen we daar van zeggen: Iemand kan wel eens een minder gelukkige uitdrukking hebben. Maar hier zitten toch zulke leemten, dat we er eens wat meer over zeggen willen.
Beschouwen we de uitdrukking: "Die genade komt in de prediking tot ons als een algemeen aanbod van genade", dan vragen we allereerst welke genade moet dat dan zijn. Is het zaligmakende genade, dan valt er te onderscheiden tussen de genadige gezindheid en de werking der genade Gods in Christus en de genade-weldaden of de goederen en gaven der genade. Die genade-weldaden zijn echter ook nog weer onderscheiden. Want er zijn weldaden, die op de wegneming van de smet der zonde zien, als wedergeboorte, heiligmaking, geloof, bekering enz., en er zijn er die de wegneming der schuld betref ten, zoals de rechtvaardigmaking. Vragen we nu eens, welke genade in de prediking tot ons komen kan als een algemeen aanbod van genade, dan zal ontkend moeten worden, dat de genade, als gezindheid, ais zo'n algemeen aanbod kan komen. immers dan zou bod de wil hebben om alle hoorders des Woords zalig te maken, iets wat tot algemene verzoening zou leiden. Dat kan dus niet. En dat valt ook al direct weg.
Kunnen dan de wederbarende genade, de het zaligmakende geloof schenkende genade, de heiligmakende genade, de bekerende genade in de prediking komen als een algemeen aanbod van genade? Ook dat is niet mogelijk, waar de wederbarende genade herscheppend en niet aanbiedend van aard is, het begin stelt van de verder daarnevens genoemde werkingen der genade, en evenals deze, zich niet verder dan tot de uitverkorenen uitstrekt en dus niet algemeen aangeboden kan worden. Precies zo is het met de wedergeboorte als genadeweldaad. Die moet er ook al afvallen. Want die kan ook al niet aangeboden worden, waar de mens, die er mee verwaardigd wordt, geheel lijdelijk is, en dus de hand mist om ze aan te nemen, die hij dan pas ontvangt om andere zaligmakende weldaden aan te nemen. Ook de genadegaven van het zaligmakend geloof en die van de bekering worden pas in de wedergeboorte geschonken en kunnen dus zeker al evenmin onder dat algemeen aanbod van genade vallen. Zo blijft er al niet anders over dan de genadige weldaad van de vergeving der zonden. Maar ook hier is weer beperking. Want zal er sprake zijn van aanbieding van schuldvergeving, dan zal er toch eerst aankondiging moeten zijn van schuldigheid. En aan iemand, die zijn schuld niet weet, kan ook al bezwaarlijk schuldvergeving aangeboden worden in eigenlijke zin. En daarom zal hier geen sprake kunnen zijn van een onvoorwaardelijk algemeen aanbod van genade.'

We gaan nog verder en vragen, als die genade in de prediking komt als een algemeen aanbod van genade, spreekt de prediking dan alleen maar over de genade als een algemeen aanbod van genade?
Spreekt zij dan soms niet meer over de noodzakelijkheid van de wedergeboorte? Niet meer over het genadeleven binnen de wedergeboorte? En die zijn niettemin van groter belang dan een algemene aanbieding van genade. Er is hier dan ook een ernstig gevaar aanwezig om wat bijkomstig is tot centraal punt te maken. Maar dat is mis. Want de predikdienst is niet ingesteld om de wil van verworpenen, doch om de uitverkorenen middellijk toe te brengen en Gods herboren volk ter hunner zaligheid van dienst te zijn. En verworpenen delen maar in de uitwendige roeping omdat zij vermengd wonen onder de uitverkorenen. De hoofdbetekenis van de uitwendige roeping is dan ook niet om dienst te doen als een algemene aanbieding van genade, maar om in de krachtdadige roeping middel te zijn tot wederbaring van de uitverkoren zondaar. En bij de bediening van de eerste sleutel in Zondag 31 valt de hoofdnadruk ook al niet op een algemeen aanbod van genade, maar wordt er met alle beslistheid gesepareerd en de onherborene onomwonden aangekondigd, dat hij nog onder de vloek Gods ligt, zolang hij voortleeft in zijn zonde en onbekeerlijkheid,
En al evenzo zal in de prediking de genade al niet anders kunnen komen dan in de weg van de volle overeenstemming met de leer van de drie stukken, ellende, verlossing en dankbaarheid. En volgens die leer wordt de mens eerst levend ontdekt aan zijn zonde en schuld, voor hem de weg der genade en verlossing in Christus wordt ontdekt en geopend.
Tenslotte wordt in de D.L. III en IV, 17 gezegd, dat de genade door de vermaningen wordt medegedeeld, en wordt daar ook gesproken van heilige vermaningen des Evangelies, wat ook nog weer wat anders zeggen wil dan een algemeen aanbod van genade, en daar niet in saamgetrokken kan zijn.
Men onderscheide dus goed, en make geen bijzaken tot hoofdzaken.

23.1 DE AANKLACHT VAN Ds VERHAGEN BIJ DE CLASSIS ROTTERDAM

Nu volgt de inhoud van de brief, waarin ds Verhagen zich tot de Classis Rotterdam wendde met een gravamen tegen enkele uitdrukkingen in de Goudse Kerkbode en het Jaarboekje 1951. Dr. Steenblok zou afwijken van de doorgaande leer der Heilige Schrift en. de Classis werd verzocht te handelen overeenkomstig de van 's Heeren wege aan haar gegeven opdracht. De brief zelf wekte de indruk, dat ds Verhagen de zaak nogal eenvoudig zag en dat het niet moeilijk zou zijn Dr. Steenblok te doen veroordelen:
De brief was geadresseerd aan de ***Classis Rotterdam*** van de Gereformeerde Gemeenten, p.a. de Roepende Kerk te Moercapelle, waarvan de heer A. Boone uit Zevenhuizen scriba was en gedateerd 26 November 1951.

Na uitgedrukt te hebben, dat het met groot innerlijk leedwezen is, dat hij zich genoodzaakt zag zich tot de Classis te wenden, vermeldde ds Verhagen aanstonds zijn bezwaar betreffende de verklaring van Matth. 9 : 13. Dr. Steenblok zou niet separeren tussen in- en uitwendige roeping. Vervolgens werd melding gemaakt van de correspondentie, die gevoerd is, welke als bijlagen bij de brief bijgevoegd was. Ten eerste dan zijn brief van 20 Aug. 1951. Hierop antwoordde Dr. Steenblok per 1 September 1951 zeer uitvoerig. De citaten, o.a. van Calvijn, die aangevoerd werden, konden hem niet bevredigen. Hoewel deze citaten door hem ten volle onderschreven

werden, meende hij, dat daarmee zijn vraag onbeantwoord bleef. De mening van Calvijn over de tweeërlei roeping en in dat verband "dat door de uitwendige roeping het welmenend aanbod van genade komt tot allen, die onder het verbond der genade leven" is niet te vinden in Inst. II, 2, 20; III, 3, 20; II, 12, 7; III, 4, 3 of IV, 19, 6; zo stelt ds Verhagen, want daarin komen andere onderwerpen ter sprake, maar Inst. III, 24, 8 luidt: "Want er is een algemene roeping, door welke God door middel van de uiterlijke prediking des Woords allen gelijkelijk tot zich noodt. Ook van hen, wien Hij die roeping tot een reuk des doods en een oorzaak van des te zwaarder verdoemenis voorstelt".
In antwoord daarop, zo vermeldde de brief, had ds Verhagen Dr. Steenblok positief de vraag gesteld of er naar zijn mening een welmenend aanbod van genade was aan allen, die komen onder de bediening des Woords Wederom ontving hij als antwoord een uitvoerige brief, d.d. 26 Sept. 1951, met uitspraken o.a. van M. Leijdekker. Het lustte ds Verhagen echter niet een citaten-oorlog te beginnen en hij meende, dat dat Dr. Steenblok een zo ernstige aandrang slechts een blote bekendmaking durft noemen, zoals dat zou gestaan hebben in zijn brief van 26 Sept. 1951.
Daarna haalde ds. Verhagen aan hetgeen voorkomt in een preek van ds. M. Hofman over Jes. 21 : 10, pag. 97, fluisterend met stervende lippen aan één zijner kinderen voorgezegd, terwijl een ander het optekende: "Nu zijt gij niet alleen gedreigd door de vloeken der Wet, maar gij zijt ook gebeden door liefelijke Evangelie-lokstemmen van Christuswege: Laat u met God verzoenen. juist omdat de Heere uw verderf en ondergang niet wil, laat Hij u zo getrouwelijk waarschuwen en vermanen. O, bracht dit laatste woord u nog op de knieën om uw Rechter om genade te bidden. Ge zoudt dan, al hadt ge nog zoveel predikatiën verwaarloosd en het aanbod van zaligheid afgewezen, uit dit laatste woord nog een eeuwig profijt trekken voor uw ziel".
Na nog opgemerkt te hebben, dat nog veel meer uitspraken zouden kunnen worden bijgebracht eindigde ds. Verhagen met hetzelfde dringende verzoek, dat hij zowel aan de kerkenraad van Gouda als aan het Curatorium van de Theologische school deed, te weten: ernstig kennis te nemen van zijn bezwaren en de daarover gevoerde correspondentie, Dr. Steenblok erop te willen wijzen, dat hetgeen door hem gewraakt wordt in strijd is met de opvattingen der Gemeenten om vervolgens overeenkomstig de van 's Heeren wege aan de broeders gegeven opdracht te handelen.
Indien noodzakelijk, wilde ds. Verhagen gaarne op de Classisvergadering aanwezig zijn om één en ander nader toe te lichten en/of te verduidelijken. Geëindigd werd met de bede om Gods zegen en het licht des Geestes en hartelijke groeten en heilbede. De ondertekening was van ds. Verhagen zelf.

UITSPRAAK VAN DE CLASSIS

Uit de Notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op 3 Dec. 1951.

art. 6. Ingekomen stukken.
Een leraar buiten onze classis heeft zich met een gravamen tegen enkele uitdrukkingen in de Goudse Kerkbode en in het Jaarboekje tot de classis gewend. Na brede besprekingen besluit de vergadering deze zaak naar de kerkenraad van Gouda te verwijzen.

23.2 VERSLAG VAN DE SAMENSPREKING (Woordelijke notulen.)

tussen ds. A. Verhagen, Dr. Steenblok en de Kerkenraad van Gouda,

inzake een aanklacht van ds. Verhagen, over enkele uitdrukkingen in het Jaarboekje en de Goudse Kerkbode, gehouden op 18 Januari 1952, des avonds half acht in de pastorie te Gouda.

Aanwezig zijn: ds. A. Verhagen, Dr. C. Steenblok, verder de ouderlingen: C. J. Smit, J. Hoogendijk, P. P. de Jong, C. Huisman, C. Lagendijk, D. de Wit en P. Baas en de diakenen P. van Welzenis, G. Veerman, L. G. Krikke en J. de Knecht.
Diakenen H. Hoogendoorn en L. Kruyt zijn absent.
(Voor de ingevoegde noten, zie men achter de samenspraak.)

Dr. Steenblok opent de vergadering en leest voor Psalm 147 en gaat voor in gebed. De praeses stelt voor de leiding der vergadering over te dragen aan de oudste ouderling, C. J. Smit, hetwelk ds. Verhagen aanvankelijk niet nodig acht, daar het maar een bespreking is en niet een rechtbank behoeft te zijn. Gaat er tenslotte toch mede accoord, daar Dr. Steenblok bezwaarlijk voorzitter kan zijn, wijl het hem zelf betreft. Oud. Huisman wordt verzocht als scriba te fungeren.
Aan ds. Verhagen wordt gevraagd of hij bezwaar maakt tegen woordelijke opname van het gesprokene door middel van een draadopnemer, waarop deze ontkennend antwoordt en ook ondervindt dit geen bezwaar bij de broeders kerkenraadsleden.

De voorzitter C. J. Smit stelt voor nu direct in behandeling te nemen het ingekomen stuk bij de Kerkenraad van Gouda, gedateerd 5 November 1951. Leest dit voor.
Smit verzoekt ds. Verhagen een verdere toelichting te geven inzake zijn aanklacht, in het bijzonder betreffende het punt: "aanbieding".
Dr. S. Ds. Verhagen had in de eerste plaats bezwaar tegen een zinsnede in het jaarboekje en vervolgens wat ik geschreven heb in de Kerkbode. Welk bezwaar heeft ds. Verhagen tegen de beantwoording van de vraag over Matt. 9 : 13?

Ds. V. Vanzelf ook mijn gedachte heeft zich over deze zaak niet stil gehouden. Ik heb gevoeld het gewichtige van deze bespreking, dat het maar niet een onderonsje is, maar dat het een zaak van grotere betekenis is. Om nu weg te nemen de gedachte: Ik heb dit of dat gezegd, heeft het mij goedgedacht om mijn gedachten ook op papier te zetten. Iran kan er altijd vergeleken worden, wanneer er later over gesproken wordt of het is zoals het hier is besproken. Wanneer ik dit zeg en u dat zegt, gaat dat een klein beetje door elkaar, daarom heb ik mijn gedachten op papier gezet. Daarin ligt ook de beantwoording van hetgeen u mij daar vraagt. U begrijpt, de zaak is van dien aard, dat wanneer er later op teruggekomen moet worden, dan moet er bewezen kunnen worden en ik ben er ook absoluut niet op tegen om de Kerkenraad een afschrift te geven.

Dr. S. Maar ik heb altijd graag, dat de zaak waar het over loopt behandeld wordt. Naar aanleiding van Uw vraag heb ik enkele oude vaderen laten spreken. Heeft u bezwaar tegen de uitspraken van die vaderen?

Ds. V. De ene grondt zich hierop, de andere grondt zich daarop. Naar aanleiding daarvan heb ik ook mijn gedachte daarom op papier gezet, waarin u ridderlijk horen kunt hoe ik daartegenover sta.

Dr. S. Ja, mijn bezwaar is, dat als u hier nu tegen is, tegen beantwoording van die vraag: dat u dan tegenover onze vaderen komt te staan, want dat zijn onze vaderen, die zo spreken.

Ds. V. Citaten, dat weet u veel beter dan ik, is wel eens verbazend moeilijk. U hebt b.v. een citaat uit Calvijn, laten we nu geen citaten-oorlog in het leven gaan roepen, maar laten we toch de zaak zuiver bekijken. U begrijpt, ik ben als oudste predikant van de Gereformeerde Gemeenten. Ik heb met de Gereformeerde Gemeenten lief en leed 44 jaar meegemaakt. Ik durf te zeggen, dat het belang mij aan het hart gaat. En waar het hier niet gaat over een persoonlijk belang, verheugt het mij, dat er zich een mogelijkheid heeft voorgedaan in broederlijke zin te spreken. Het gaat hier over geen bijzaken, maar het gaat over de zaak des Heeren. Temeer, waar we troebele dagen beleven, de gevaren van alle kanten dreigen, is het me juist een behoefte geweest deze zaak met u te behandelen. Ik meen in mijn schrijven geen scherpte betracht te hebben, niets verborgen te hebben. U heeft mij geantwoord. Dit antwoord kon mij niet bevredigen, omdat ik een andere kijk op de zaak had, maar ik kan verkeerd wezen en daarom vind ik deze bespreking juist en ik hoop van harte dat alles zakelijk wordt behandeld, maar dat we onze consciëntie vrijmaken.

Dr. S. Bij mij gaat het vanzelf ook om de ere Gods, maar we moeten toch de zaken behandelen zoals ze zijn, en dan heeft u bezwaar tegen die vraag, die ik beantwoord heb: Dan gaat het er toch allereerst over welk bezwaar u heeft, speciaal tegen die voorstelling. En dan kunt u vanzelf een ander standpunt hebben. Ik heb recht er op, dat u zich verklaart en dat het dan gaat over deze vragen. En geen andere zaken er bij haalt.

Ds. V. Mijn bezwaar staat daarmee in verband.

Dr. S. Ik heb daar geschreven in dat jaarboekje, blz. 136: "Geen mensen in de staat der rechtheid worden geroepen, maar zondaars tot waarachtige bekering." Ook worden niet tot zaligheid geroepen allen, die uiterlijk geroepen worden, doch velen worden zo geroepen tot overtuiging, maar niet tot overbuiging en zaligheid. Zoals Christus zegt, dat Hij niet gekomen is om te roepen, die in eigen oog rechtvaardigen zijn, maar zondaren, die ontdekt aan zichzelve zijn, tot bekering. U heeft daar bezwaar tegen en ...
Ds. V. Tegen uw stelling.

Dr. S. U heeft bezwaar tegen een gezegde hier en u zegt, dat het een stelling van mij is.

Ds. V. Ik heb bezwaar tegen die stelling, die daaruit voortvloeit.

Dr. S. Dat is een tweede. We moeten goed onderscheiden. Eerst moet u gegronde bewijzen bijbrengen tegen dit: dat U zegt, dat gaat tegen de Schrift.

Ds. V. Volgens mij wel.

Dr. S. Mag ik dat dan nu horen?

Ds. V. Dat zal ik u voorlezen. Het kan voor mij een bewijs zijn en dan nog niet voor u.

Dr. S. De gronden zijn de Schrift en de Belijdenisschriften. We moeten de zaak scherp stellen. U moet gegronde bewijzen bijbrengen tegen mijn uitdrukkingen.

Ds. V. De laatste tijd hebben we dikwijls gehoord: "Mensen we moeten ons onderwerpen aan de Synode". Daar moeten we dus ook op kunnen gronden.

Dr. S. Ja, maar allereerst aan de Schrift. Wat is de onschriftuurlijke grond?

Ds. V. Voor dat ik dat doe, mag ik dan hier in het midden van de Kerkenraad betuigen, dat ik mij volkomen onderwerp aan het besluit van de Synode van Utrecht van 11, 12 Januari 1950. Dat ik onmogelijk aanvaarden kan de grondslag door **ds. Kok** voorgesteld i.v.m. de vereenzelviging van aanbod en belofte. Ik heb behoefte om dat in uw midden te zeggen, dat we met menselijke praatjes geen rekening hebben te houden. Omdat deze zaak enige ruchtbaarheid gekregen heeft, omdat het op de classis geweest is, wil ik het denkbeeld wegnemen, dat het voortkomt om een lans te breken voor ds. Kok.
Ik betuig openlijk, dat zijn stelling onschriftuurlijk is en ik durf te zeggen, zielsmisleidend is en dat de orde die God in Zijn Woord gesteld heeft en ook in onze Belijdenisgeschriften voorkomt, daarmee niet overeenkomt.
Ik heb behoefte in uw midden dat openlijk te zeggen. Het spijt me voor hem, dat hij in die weg gekomen is. We hebben 38 jaar met hem geleefd en als kind en knecht blijf ik hem hoogachten. Maar zoals ik tegenover u sta, heb ik ook tegenover hem gezeten, in die oprechtheid: je moet terug, want je zult de bittere gevolgen dragen.

Einde blz. 26, vervolg blz. 44.

Ds. V. Stuur ik in "Daniël" de mensen op een droggrond naar de eeuwigheid?

Dr. S. U gaat eigenlijk stellen in "Daniël", *dat het Evangelie de kenbron van ellende is.*

Ds. V. Middellijkerwijs wordt dat Nederland ingegooid, dat wij mensen op een verkeerde grond de eeuwigheid insturen. Laat dat maar uitgezocht worden. Dat mijn ligging soms anders is, wil ik bekennen. Ik heb Gouda meegemaakt. We hebben. ds. v. Reenen gehad, ds. De Blois, beide een andere voorstelling, als die u geeft, maar wat de grondslag van de waarheid betreft, is er geen verschil.

Dr. S. Dus in de grond van de zaak is er geen verschil tussen u en mij.

Ds. V. Het schijnt van wel. U zegt: "Ik ga u bestrijden."

Dr. S. Alleen in die weg, ik zal me daarvan onthouden, wanneer u ook te kennen geeft, dat er geen verschil is in de grond.

Ds. V. Dr. Steenblok, onze ligging verschilt dag en nacht.

Dr. S. Is het een wezenlijk verschil?

Ds. V. Dat wil ik graag uitgemaakt zien. We gaan allen naar de eeuwigheid. We zijn dienaren des Woords Brengen we de mensen op een verkeerd pad, dan moet de classis ingrijpen.

Dr. S. U zei daarstraks: "Er is een onvoorwaardelijk aanbod van genade." En ik zeg *voorwaardelijk*. Toen heb ik gevraagd: "Wat verstaat U onder dat onvoorwaardelijk?" Wanneer u het zo verstaat, dat het uit het soevereine welbehagen tot de ene mens wel en tot de andere niet komt, dan zijn we het eens. Maar dat voorwaardelijke ziet inzonderheid daarop, dat bij de voorstelling van het Evangelie ook de eis gebracht wordt: *Bekeert u en gelooft*. Dat hij onder de Wet als kenbron van ellende daar ligt van nature en dat hij uit de Wet zijn ellende moet kennen, opdat hij dan een smekeling worde aan de Troon der Genade. Als God hem komt herscheppen, dan krijg je de zaligmakende bediening uit de Wet. Bent u het daarmee eens ds. Verhagen? Zeg het nu eerlijk.

Ds. V. Dat heb ik nooit anders gepreekt.

Verschillende broeders: Dan zijn we er toch.

Ds. V. Neen, het verschil ligt er, dat u de uitwendige roeping overschakelt in de inwendige roeping.

Hoogendijk. Dr. Steenblok zegt: "De uitwendige roeping gaat over de zondaars.

Dr. S. In onze kerkbode staat, maar ook hier is weer beperking, want zal er sprake zijn van een aanbieding voor schuldvergeving, dan zal er toch eerst aankondiging moeten zijn van schuldigheid. Voor iemand, die zijn schuld niet weet, kan ook al bezwaarlijk schuldvergeving aangeboden worden in eigenlijke zin. Daarom zal hier geen sprake kunnen zijn van het onvoorwaardelijk algemeen aanbod van genade. Bent u het daarmee eens ds. Verhagen?

Ds. V. Er is in Nederland een grote verontwaardiging gekomen, dat u in dat blaadje "De Saambinder" bestreden hebt. Daar ligt voor mij de zaak. Laat mijn gang gaan, ik ben niet bevredigd. De classis moet maar uitspraak doen.

Dr. S. Is er grond voor die onbevredigdheid? Is er wezenlijk verschil tussen ds. Verhagen en mij? Is er één van de broeders, die zegt, dat er een wezenlijk verschil is?

Allen persoonlijk afgevraagd.
Antwoord. Geen wezenlijk verschil.

Dr. S. U wilt de zaak in brede kring hebben, maar is dat wel in de aard van de liefde?

Ds. V. Het is kerkrechtelijk en dat is niet op de straat.

Dr. S. Wanneer het een zaak is, die geen wezenlijk verschil geeft...

Ds. V. Voor mij is het een wezenlijk verschil. Eerlijk.

Dr. S. Dan moet u aan kunnen geven, waarin dat bestaat.

Smit. Is er dan niet een mogelijkheid, dat de leraars de zaak met elkaar bespreken?

Dr. S. Houdt u vast, dat ik naar Kampen kom?

Ds. V. Laat ik nu mijzelf eens prijzen. Dat is eerlijk elkaar openlijk te zeggen. Er zijn er met mij die het met uw stelling niet eens zijn, maar die hun mond houden.

Dr. S. Maar u gaat graag naar de classis, ds. Verhagen.

Ds. V. Dat zijn de vergaderingen, die de kwesties oplossen.

Dr. S. Maar als nu de kwestie geen kwestie is?

Veerman. Volgens uw zeggen niet, ds. Verhagen. U houdt aan een woord vast, maar de zaak is hetzelfde.

Ds. V. Bij mij niet. Bij Dr. Steenblok is een andere gedachte dan in de oude leer in de Gereformeerde Gemeente.

Dr. S. Neen, ik kan u stapels citaten van ds. Kersten voorleggen. Allemaal komen ze op de drie stukken. De doodstaat voorop.

Ds. V. Nooit anders geweest. Maar in de bediening van het Woord...

Dr. S. In de bediening van het woord is het altijd voorwaardelijk. Hoe kunt u toch zo wezen? U gaat in tegen de Schrift en ik waarschuw u.

Ds. V. Dr. Steenblok, ik waarschuw u voor de eenzijdigheid.

Dr. S. Ik waarschuw u voor Uw stelling Ik ben niet eenzijdig. Ik breng de volle Raad Gods

Ds. V. De weg tot oplossing is de classis.

Dr. S. De oplossing is hier al gegeven. U hoeft niet naar de classis, maar u wilt er naar toe.

Ds. V. Goed, maar laat mij er naar toe gaan.

Dr. S. Dan moet u ook eerlijk willen wezen. Dan moet U het niet voorstellen, dat u het hier graag opgelost had willen zien. Dat moet u dan niet zeggen. We moeten eerlijk wezen.

Ds. V. Als u zo zeker van uw zaak bent, dan moet u zeggen: Ik ben blij, dat het op de classis komt.

Dr. S. Voor mij is het geen bezwaar, maar ik wil u maar even ter kennis brengen, dat u volledig uit eigen overweging naar de classis wil. Dat er hier geen reden gegeven wordt, dat u naar de classis loopt. Wanneer er nu geen wezenlijk verschil is, dan geldt: Zaken, die op mindere vergadering afgehandeld kunnen worden en waar een redelijke grond voor is, dat ze niet op de meerdere vergadering moeten gebracht worden, die mogen niet eens op de meerdere vergadering gebracht worden.

Huisman. De kerkenraad kan toch besluiten, dat hier geen wezenlijk verschil is.

Lagendijk. ***Allen zeggen: geen wezenlijk verschil alleen wordt opgemerkt, dat ds. Verhagen een verkeerd woord gebruikt, namelijk: onvoorwaardelijk algemeen aanbod, maar dat hij bij nadere verklaring komt tot een voorwaardelijk aanbod. En dat in Daniël de nadere uiteenzetting, zoals hier, ontbreekt.***
Enz.

NA DE SAMENSPRAAK.

23.3 DE TWEEDE AANKLACHT.

Blz. 48.
Uit de samenspraak is genoegzaam gebleken, dat ds. Verhagen zijn stellingen niet kon staande houden. Allereerst zijn bezwaar tegen de verklaring van Matth. 9 : 13. Als Dr. Steenblok hierin dwalen zou, dan heeft de keur onzer oudvaders gedwaald, ja zelfs de grote Reformator Calvijn. Doch dit zou slechts een verschil in tekstverklaring (exegese) zijn.
Ds. Verhagen bleek echter ook een voorstander te zijn van een algemeen, welmenend en onvoorwaardelijk aanbod van genade. Het gaat hier in feite daarover, of het aanbod, wat haar inhoud betreft, voorwaardelijk of onvoorwaardelijk is. Ds. Verhagen stelt het laatste. Hij leert een onvoorwaardelijk aanbod van genade, wat in de grond der zaak hetzelfde is als de door de Kruisgemeenten verworpen stelling van het aannemen, op grond van aanbieding alleen. Zie hiervoor ds. G. H. Kersten in zijn "Kort Historisch Overzicht" op blz. 15 en 16.
Ds. Verhagen komt met zijn stelling recht tegenover de Gereformeerde vaderen te staan, die allen geleerd hebben, dat de uitwendige roeping (of zo ge wilt: het aanbod van genade) voorwaardelijk van inhoud is. Evenwel diende hij 14 dagen na de samenspraak een bezwaarschrift in bij de Classis Rotterdam tegen Dr. Steenblok, terwijl ook de Kerkenraden van die Classis afschriften daarvan ontvingen. Opmerking verdient de uitdrukking van ds. Verhagen in de brief aan de Classis: "Hierover voel ik mij zeer gekrenkt." Dit zou de indruk kunnen geven, dat de drijfveer van zijn aanklacht niet geweest is: het handhaven van de waarheid of de ere Gods, maar een persoonlijk zich gekrenkt gevoelen, door het in het licht brengen van een dwaalgevoelen. De inhoud van de aanklacht volgt nu:
Een kort briefje was gericht aan de kerkenraden van de gemeenten in de classis Rotterdam en gedateerd per 1 Febr. 1952. Hierin werd medegedeeld, dat overeenkomstig het verzoek van de Classis op 18 Januari 1952 een onderhoud met de kerkenraad van Gouda had plaatsgevonden. Dit had voor ds. Verhagen geen bevredigend verloop gehad, zodat hij zich, aldus de brief, helaas genoodzaakt zag zich met zijn bezwaren tot de Classis te wenden. Medegedeeld werd, dat ingesloten afschriften van de door hem aan de roepende Kerk verzonden brieven van 26 No-

vember en heden werden toegezonden. Met aandrang werd verzocht van de daarin naar voren gebrachte bezwaren kennis te nemen, terwijl bij de behandeling van de zaak op de plaatselijke kerkenraad de leiding van den Heiligen Geest werd toegewenst met de bede, dat de Heere Zich over de gemeenten mocht ontfermen.
De brief van gelijke datum aan de roepende Kerk, bestemd voor de Classis Rotterdam, was gericht aan de Scriba van de gemeente te Rotterdam-C., de heer D. W. J. Rietveld, aldaar. In de aanhef werd verwezen naar de brief aan de Classis van 26 November 1951 met als bijlagen de gevoerde correspondentie met Dr. C. Steenblok en medegedeeld, dat overeenkomstig besluit van de Classis van 3 Dec. j.l. en 10 Jan. 1952 een onderhoud met de kerkenraad van Gouda had plaatsgevonden.

Tot zijn spijt meende ds. Verhagen echter te moeten berichten, dat geen overeenstemming bereikt was, maar dat Dr. Steenblok zijn standpunt inzake het betreffende leerstuk bleef handhaven. Als bewijs hiervoor werd door ds. Verhagen aangevoerd de brochure "Afbakening", welke hij in samenwerking met ouderling H. Bas uit Alblasserdam had doen verschijnen. Daarom meende ds. Verhagen nogmaals zijn bezwaren ter kennis van de Classis te moeten brengen.
Hierna werden in de brief vermeld de bezwaren van a tot en met f, zoals die in de hiernavolgende weerlegging van de zijde van Gouda te vinden zijn.
Ds. Verhagen merkte vervolgens op in zijn brief: "Hierover voel ik mij zeer gekrenkt. Immers tot op de huidige dag is het onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend aanbod van genade in onze gemeenten gepredikt". De gronden, waarin zulk een aanbod verankerd zouden liggen, worden dan opgesomd, welke weer in de brief van de zijde van Gouda volledig te vinden zijn.
Daarna kwam onder punt II het bezwaar van ds. Verhagen tegen het voorwaardelijke ter sprake. Ook dit staat letterlijk in het antwoord van Gouda beschreven. Ds. Verhagen meende hierin een afglijding van Gods Woord, de belijdenisgeschriften en de doorgaande leer van de gemeenten te moeten constateren, waarom hij de bezwaren ter kennis der Classis gebracht had en vroeg vervolgens om uit te spreken, dat het algemeen, welmenend, onvoorwaardelijk aanbod van genade komt tot allen, die leven onder de zuivere Evangelie-bediening en dat dit in overeenstemming is met Gods Woord, de belijdenisgeschriften en de besluiten van de Generale Synode en andere meerdere vergaderingen. En verder, dat Dr. Steenblok zou afwijken van de in de Gereformeerde Gemeenten aanvaarde leer.
Tot slot wordt in de brief gezegd, dat, wanneer de Classis naar haar dure roeping het vorengemelde mocht hebben geconstateerd ds. Verhagen verzoekt om overeenkomstig zijn brief van 26 November 1951, die maatregelen te treffen, die de Gemeenten voor een verder afglijden van de leer der Waarheid zullen behoeden. Na de leiding des Heiligen Geestes te hebben toegebeden werd op de gebruikelijke wijze geëindigd met broedergroeten en heilbede.
In een Nota Bene, onder aan de brief werd nog medegedeeld, dat ingevolge het verzoek van de Classis afschriften van deze brief en van zijn brief van 26 November 1951 aan alle kerkenraden van de Classis Rotterdam verzonden waren.
Zoals uit het begeleidend schrijven en de Nota Bene van deze brief blijkt, was tevens een afschrift van de brief van Kampen aan de Classis Rotterdam van 26 November 1951 bijgevoegd. De inhoud van deze brief kunt U vinden vóór de samenspraak op de juiste plaats.

23.4 DE VERDEDIGING VAN GOUDA

Blz. 49 enz.

Naar aanleiding van het rondzenden van de aanklacht aan de verschillende Kerkenraden van de Classis Rotterdam door Kampen, zag ook de Kerkenraad van Gouda zich genoodzaakt een schrijven in te zenden. Hierin wordt de aanklacht duidelijk en zakelijk weerlegt en er blijkt uit, dat ds. Verhagen het spoor van de Kruisgemeenten wel zeer bijster is. Wie ook de brochure "Afbakening" bezit, kijke nog eens na hoe voos en gezocht de beschuldigingen zijn.

Ook werden in deze brochure de dwaalgevoelens van ds Kok bestreden, waaruit blijken mag, dat ds Verhagen van deze dwalingen zelf niet vrij is. De brief spreekt verder voor zichzelf:

Gereformeerde Gemeente Gouda.
Gouda, 12 Febr. 1952

Aan de Kerkenraden der Gereformeerde Gemeenten
in de classis Rotterdam.

Waar ds Verhagen aan alle kerkenraden der classis een schrijven richtte, waarin hij al bij voorbaat zijn bezwaren aan alle kerkenraden ter kennis bracht, zien ook wij ons genoodzaakt een schrijven aan U te richten. Ds Verhagen heeft dan bezwaren tegen "Afbakening" en daarin tegen Dr. Steenblok, als één der schrijvers ervan. Deze bezwaren zijn dan:

I. Dat Dr. Steenblok in zijn brochure "Afbakening" leert, dat degenen, die het onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend aanbod van genade leren:

a. een nieuwe leer huldigen (pag. 3) .

Er wordt op die pag. niets anders gezegd, dan dat vreemde en dwalende voorstellingen onze Gemeenten bestoken en dat het handhaven van de leer, die door de vaderen is overgeleverd, de beoging der schrijvers is. Hoe ds Verhagen zich dat kan aantrekken, is raadselachtig.

b. verkapt remonstrants zijn (pag. 7, 12, 31 en 35).

Op pag. 7 worden geciteerd Perkins en P. du Moulin en gezegd met beroep op D.L. II, 5 en III en IV, 8, dat het niet aangaat om te zeggen, dat de belofte op de zaligheid rechtgevend aan alle hoorders wordt aangeboden.

Wanneer ds Verhagen het niet eens is met deze voorstelling, laat hij zich dan nader verklaren.

Pag. 12 is geheel gevuld met enkele uitspraken van Trigland, de grote bestrijder van de remonstranten. Daarmee geeft ds Verhagen dus te kennen, dat hij het niet eens is met Trigland. Wil ds Verhagen daarmede, met die afwijking, te kennen geven, dat hij het niet eens is met de aloude gereformeerde leer der vaderen?

Op pag. 31 wordt door de schrijvers der brochure geconcludeerd, dat de remonstranten op grond van hun algemene verzoening een algemeen aanbod van genade leerden. En dat in onze dagen dat niet minder doet al wat zijn kracht uit de algemene verzoening put tot op de drie-verbonden mensen toe.

Wij vragen: Is dat dan door de schrijvers onjuist gezien, laat men dan bewijzen.

Dat ds Verhagen in zijn bestrijding zich aan de zijde dezer mensen schaart, is zijn zaak en dat hij zichzelf met zijn opvatting daar ook mede aangewezen ziet, is droevig.

Op pag. 35 worden enkele schrijvers geciteerd uit de Kruisgemeenten. Allereerst van ds W. W. Smitt, die al tegen de leer van de algemene aanbieding van de genade inbracht: Welk een onmachtig God en Zaligmaker tegenover een machtig zondaar.

Verder van ds Wüst en dan vervolgens verschillende aanhalingen uit ds E. Fransen, onder ons nog zo welbekend. Ds Verhagen is het blijkbaar niet eens met de uitspraken dezer oude leraars uit de Kruisgemeenten. Blijkt daaruit soms, dat ds Verhagen een andere voorstelling heeft, dan er in de Kruisgemeenten was?

c. de soevereiniteit van Gods genade loochenen (pag. 35).

Dit bezwaar van ds Verhagen is tegen de drie leraars uit de Kruisgemeenten en nog meer bepaaldelijk tegen ds Transen, waarmede ds Verhagen maar weer toont, dat hij niet eensgeestes is met deze oude leraren.

d. de leer der drie verbonden voorstaan (pag. 31,37 en 38).

Op pag. 31 wordt gezegd, dat de drie verbondenleer haar algemene aanbieding van genade put uit de leer der algemene verzoening. Het is droevig, dat ds Verhagen zich door zijn tegenkanting tegen deze uitspraken zo duidelijk verwant openbaart aan voorstellingswijzen van de drie verbonden-mensen.

Op pag. 37 verklaart hij zich door zijn bezwaar maken tegen ds v. d. Oever. En daar wordt ook voorgesteld de afwijzing van ds Kersten van de drie verbondenleer en de handhaving van de aloude leer, waartegen ds Verhagen zich nu ook verzet. En op pag. 38 is duidelijk uiteengezet wat de opvatting van ds Kersten is.

e. de orde van de Catechismus in de bekering miskennen (pag. 15, 16, 17 en 37). Op pag. 15 worden nog weer ettelijke oude vaderen geciteerd. Waar ds Verhagen erover valt, zal hij het zeker niet eens zijn met de uitspraken dezer aloude Vaderen. Evenzo is het ook op pag. 16 en 17. Ds Verhagen ontpopt zich als verklaard tegenstander van al deze oude schrijvers, waar hij er anders zich niet zo tegen kanten zou. En op pag. 37 worden aanhalingen gedaan uit de Catechismus-verklaring van ds Kersten, evenals uit andere geschriften van hem. Is ds Verhagen het hier soms ook al niet mee eens?

f. de Wet niet aan het Evangelie doen voorafgaan pag. 7 en v.v.). Weer blijkt uit zijn tegenkanting, dat ds Verhagen met zijn onvoorwaardelijk aanbod van genade zich in de engte ziet. Maar als zijn opvatting juist is, waarom zich dan zo tegen de verschillende uitspraken van vroeger en nu verzet!

Vervolgens meent hij, dat zijn eigen opvatting van de algemene onvoorwaardelijke aanbieding van genade gegrond is:

1e. in Gods Woord (Ezech. 33 : 2; 2 Cor. 5 : 20; Matt. 23 : 37; Luk. 10 : 13-15; Joh. 3 : 36; Joh. 5 : 40).

Zien we nu eens deze Schriftwoorden in.

Allereerst Ezech. 33 : 2. Deze tekst bewijst juist het tegendeel van wat ds Verhagen met zijn onvoorwaardelijke algemene aanbieding wil. Want die aanbieding heeft juist de voorwaardelijke vorm, dat alleen in de weg der bekering er genade zal zijn, en dus alleen voor hen, die zich bekeren, zoals in Kantt. 15 even tevoren gezegd wordt, dat de beloften van het leven op de bekering gingen. Genade is er dus, zo wil dat Schriftwoord zeggen, voor hen, zo zij zich bekeren en voor ieder, die zich in waarheid door zaligmakende genade bekeert.

Ook 2 Cor. 5 : 20 gewaagt niet van een onvoorwaardelijke algemene aanbieding van genade. Alleen in de ware schuldontdekking wil God Zelf zich in Christus verzoenen. En zo nodigt Hij ook niet anders uit dan om in deze weg zich met Hem te laten verzoenen. Het is droevig, dat deze zo duidelijk voor zich sprekende waarheden nog verdedigd moeten worden.

En Matt. 23 : 37 ziet, blijkens de kanttek. op de Farizeeën en Schriftgeleerden, de Joodse Overheden, die Christus tegenstonden en anderen zoveel mogelijk verhinderden. Maar hoe dit ook zou mogen zijn, in ieder geval, ook al zou het zien op

de mensen zelf, die dan niet zouden walen luisteren, wijst het juist op het tegendeel van wat ds Verhagen wil, waar de aanbieding altijd voorwaardelijk was, zoals blijkt uit de woorden "maar gijlieden hebt niet gewild." Ze hadden de weg des levens niet gewild, zoals de Heere Jezus die kwam voor te stellen.
Evenzo is het gesteld met Luk. 10 : 13-15, waar weer geen sprake geweest kan zijn van een onvoorwaardelijke aanbieding, blijkens de vergelijking met de heidense steden. Het is toch alsof de Heere Jezus zegt: deze toch zouden aan de eis der bekering voldaan hebben, maar gij doet het niet. U is voorgehouden en aangewezen, dat ge genade kondt verkrijgen in de weg van waarachtige bekering, maar gij hebt die weg afgewezen.
Joh. 3 : 36 geeft vervolgens al wel zo duidelijk aan, dat er geen sprake kan zijn van een onvoorwaardelijke aanbieding van genade. En al evenmin Joh. 5 : 40. Ook hier wordt geleerd, dat alleen maar in de weg van het ware komen tot Christus genade te verkrijgen is. We doen er Openbaringen 22 : 17 ook nog maar bij, waar ook al zo duidelijk mogelijk het voorwaardelijke blijkt.

2e. die algemene en onvoorwaardelijke aanbieding van genade zou ook verankerd liggen, in de Belijdenisschriften (Zondag 31), (Dordtse Leerr. II, art. 4 en 5; III en IV, art. 8).
Zondag 31 zegt echter: 'Met het toekennen van genade aan de ware gelovigen en het uitsluiten van genade voor de onbekeerden toch al wel zo duidelijk, dat er geen sprake kan zijn van een algemene onvoorwaardelijke aanbieding van genade, dat het als vanzelf spreekt. Het kan slechts verwondering wekken, dat een leraar een dergelijke stelling poneert.
Maar ook D.L. II, 4 en 5 gewagen daar niet van. In art. 4 wordt gesproken van de grote kracht en waardigheid van de dood des Zoons Gods Maar daarmede wordt niet gezegd, dat die genoegzaamheid een algemene uitgestrektheid tot ieder zou zijn, waartegen zich ook Zondag 15 al helemaal verzet.
En par. 5 daar zegt juist, dat Joh. 3 : 16 voorwaardelijk gesteld is, terwijl ook de zinsnede: "met bevel van geloof en bekering" voorhoudt, dat geloof en bekering middellijk onmisbare vereisten zijn voor de zaligheid.
D.L. III en IV - 8 wijst als evenzeer de opvatting van ds Verhagen 'af; want ernstig geroepen worden wil niet zeggen "onvoorwaardelijk" geroepen worden, zonder waarachtige bekering en geloof. Ook wordt alleen aan de komenden, door zaligmakende genade, de rust der zielen en het eeuwige leven toegezegd.

3e. In al onze oudvaders, zegt ds Verhagen verder.
Wij nemen de vrijheid om daartegenover te stellen, dat bij geen onzer rechtzinnige vaderen de stelling van ds Verhagen geleerd wordt. Het is gemakkelijk te poneren, maar bewijzen is toch nog wat anders.
Wij nemen hier voor ons bewijs alleen maar eens wat de Kanttek. 28 bij 2 Kron. 12 : 14 zegt: Hoewel de mens dit niet kan doen door de kracht zijner natuur, maar alleen door de genade der wedergeboorte (Jer. 31 : 16; Matt. 7 : 12; Joh. 15 : 5) zo is hij nochtans verbonden dat te doen en strafbaar als hij het niet doet, omdat de schuld bij hem is, dat hij het niet doet en niet doen kan.
En in de grote Catechismus van Westminster lezen we in antw. 82, dat de Heere in het tweede Verbond vrijelijk verschaft en schenkt aan de zondaren een Middelaar, (Gen. 3 : 18; Jes. 42 : 6; Joh. 6 : 27), en het leven en de zaligheid door Hem (1 Joh. .5 : 11 en 12), vereisende het geloof in Hem als de voorwaarde om deel aan Hem te hebben.

Evenzo wordt in de Westminster Confessie duidelijk gezegd, dat het geloof vereist wordt van allen, maar dat de Heilige Geest beloofd wordt aan hen, die verordineerd zijn ten eeuwigen leven om hen willig en bekwaam te maken om te geloven. Het eerste, nl. dat het geloof vereist wordt, behoort tot de uiterlijke bediening des Verbonds en dus voor de wedergeboorte tot de uitwendige roeping en dus is deze daarmede voorwaardelijk; waar er zonder zaligmakend geloof geen zaligheid kan zijn. De toezeggingen en gave des Heiligen Geestes behoort tot het wezen des Verbonds en is dus onvoorwaardelijk.
In de Schriftelijke Conferentie tussen Remonstranten en orthodoxe vaderen te 's-Gravenhage in 1612, zeggen de laatsten op pag. 223. Maar Hij biedt de genade aan onder conditie van geloof en bekering, opdat zij, die de genade niet deelachtig worden, weten mogen, welke de oorzaak is, waarom zij dezelve niet verkrijgen, nl. omdat de geëiste conditie (voorwaarde) van hen niet vervuld is, hoewel dezelve hun geopenbaard en bekend gemaakt was. Waarom zij geen onschuld van onwetendheid hebben te pretenderen.
En in de Acta der Synode van Dordt in 1618/19 wordt geleerd: Maar ook niet al degenen, die Christus verkondigd wordt, zijn gehouden absolutelijk en zonder conditie (voorwaarde) te geloven, dat Christus voor hen gestorven is, maar op deze conditie eerst, zo zij zich bekeren. Want indien zij in onboetvaardigheid volharden, zo zijn zij gehouden te geloven, dat de dood van Christus hen gans niet aangaat, dat wil dan vanzelf zeggen, dat die dood hun niet ten goede aangaat.
Zo spreken nu in deze twee laatste uitspraken onze vaderen tegen de Remonstranten met hun algemene verzoening en daarin gegrond algemeen en onvoorwaardelijk aanbod van genade.

4e. Dat algemene onvoorwaardelijke aanbod van genade zou tenslotte volgens ds Verhagen ook verankerd liggen in de besluiten, zowel van 1931, als in die van andere meerdere vergaderingen.
Hierop antwoorden wij, dat er geen schijn of spoor te vinden is in de besluiten van die vergaderingen van een onvoorwaardelijke algemene aanbieding van genade. Dit blijkt al heel duidelijk uit de ter Generale Synode van 1931 aangevoerde Schriftbewijzen en inzonderheid uit de daar aangehaalde tekst uit Openb. 22 : 17. Zie ook de Kanttek. op dat vers.

Dat z.g. onvoorwaardelijke en algemene aanbod van genade en zaligheid zou dan volgens ds Verhagen verder in overeenstemming zijn met:

a. Gods soevereine verkiezing.
Dit nu betwisten wij. Immers genade is alleen verworven voor de uitverkorenen, die hun dan ook in de wedergeboorte op des Heeren tijd toegeëigend wordt in beginsel, zoals de Heid. Cat. Zondag 5, 7 en 15 al heel duidelijk leren. Maar dan kan die genade ook niet onvoorwaardelijk aan alle hoorders worden aangeboden, waar ze dan ook voor die allen verworven zou moeten zijn, terwijl ze maar alleen voor de uitverkorenen verworven is. Daarom kan die aanbieding ook niet anders zijn dan voorwaardelijk, wat haar eigen inhoud betreft, zodat daarin niet geleerd kan worden, dat er genade is voor ieder hoorder, hoe hij ook is en blijft, ja al sterft hij in zijn zonden, maar alleen, dat er genade is voor elk, die zich in waarheid door genade tot God bekeert en in Christus gelooft.

b. Het zou ook in overeenstemming zijn, volgens ds Verhagen, met de onder ons aanvaarde beschouwing van het eeuwig Genadeverbond.
Ook dit betwisten we, want bij de onvoorwaardelijke algemene aanbieding van genade is er genade verworven voor alle hoorders en gedoopten. Maar in het wezen des verbonds wordt zij alleen aan hen, die herboren worden geschonken. Ze kan dus ook niet aan allen onvoorwaardelijk worden aangeboden. Want dan zouden allen haar ook moeten ontvangen, zodat verwerving en toepassing zich even ver uitstrekken, of de verwerving zou zich tot meerderen uitstrekken dan de toepassing. Het eerste kan niet, want dan zou er een afval van de heiligen zijn, de inwendige roeping zich even ver uitstrekken als de uitwendige, de inwendige roeping niet krachtdadig zijn en de uitwendige door Christus verworven moeten zijn, wat vanzelf alles ongerijmd is. En het tweede kan ook niet, want dan zou de genade algemeen voor ieder hoorder zijn in de verwerving in die algemene onvoorwaardelijke aanbieding, en particulier in de toeëigening. En dan hebt ge daarmede de hedendaagse drie verbondenleer, die leert, dat de genade voorwerpelijk voor elk gedoopte verworven is, en dus ook algemeen en onvoorwaardelijk allen aangeboden wordt, maar dat zij niet allen onderwerpelijk deelachtig wordt gemaakt, waar velen, die voorwerpelijk voor hen verworven en onvoorwaardelijk hun aangeboden genade, verwerpen.

c. Die onvoorwaardelijke aanbieding van genade zou volgens ds Verhagen ook al in volle overeenstemming zijn met de leer van des mensen totale doodstaat.
Ook hier moeten we echter tegen op komen. Want die onvoorwaardelijke algemene aanbieding van genade houdt in, dat de genade voor allen wel is verworven, en aan die allen wel wordt aangeboden, maar dat ze niet in die aller persoonlijk bezit komt. Want ze is een mogelijke of verkrijgbare zaligheid voor ieder in de verwerving door Christus. En die mogelijke of verkrijgbare zaligheid voor ieder in het algemeen, die ze onvoorwaardelijk aangeboden wordt, wordt nu een werkelijke, persoonlijk in bezit komende zaligheid, voor de uitverkorenen; maar die mogelijke of verkrijgbare zaligheid verliest nu hij, die deze onvoorwaardelijke aanbieding verwerpt. Christus heeft dus bij de beschouwing van ds Verhagen een voor ieder verkrijgbare zaligheid verworven. De genade is deswege voor ieder, die onder het gehoor komt, verkrijgbaar. En nu is dit de grote verantwoordelijkheid van de mens, dat hij daar nu onder levende, die verkrijgbare genade voor zich kan weigeren aan te nemen. Daar vloeit dan echter uit voort, dat hij in zijn doodstaat voor hem verworven en onvoorwaardelijk aangeboden genade zou kunnen verstoten en dit metterdaad ook zou doen.

d. Volgens ds Verhagen zou die onvoorwaardelijke aanbieding ook al kloppen met het doen voorafgaan van de prediking van de Wet aan die van het Evangelie.
Wil dat dan zeggen, dat eerst de Wet gepreekt wordt en daaruit de doodstaat van de mens wordt aangewezen, en dan vervolgens de boodschap van het Evangelie in de welmenende, algemene en onvoorwaardelijke aanbieding van genade aan alle hoorders, om die dan zonder nadere onderscheiding elk voor zich aan te nemen. En is er dan nu zodoende één roeping, de uitwendige, tot alle hoorders met een tweeërlei uitwerking?
Ook meent ds Verhagen, dat die onvoorwaardelijke aanbieding in overeenstemming is met het eenzijdig Godswerk in de vernieuwing van de zondaar.
Maar ook hier klopt het niet. Want als ieder onvoorwaardelijk de genade aangeboden wordt, en de één krijgt het en de ander niet, terwijl het toch beide gelijkelijk en even onvoorwaardelijk aangeboden wordt zonder de eis van bekering en geloof, hoe is het dan te verklaren, dat het effect bij de één uit het eenzijdige Godswerk der vernieuwing

komt en bij de ander niet? Aan een ieder is de genade gelijkelijk welgemeend aangeboden; voor ieder, die ze aangeboden wordt ook welgemeend verworven. En toch gewordt ze die allen niet. Er is hier geen andere oplossing, dan te aanvaarden dat de stelling van ds Verhagen niet goed is.

f. Tenslotte zou zijn voorstelling van die onvoorwaardelijke aanbieding ook in overeenstemming zijn met de in de Catechismus aangegeven orde in de weg van bekering.
We zetten hier ten besluite maar een vraagteken, aangezien reeds vraag 2, Zondag 31 en antwoord 126 (Zondag 51) o.a. uit de Heidelb. Catechismus duidelijk genoeg aanwijzen, dat de uitwendige bediening en zo ook de uitwendige roeping altijd weer in- en uitsluit, en dus de voorwaardelijke vorm vertoont.

II. Dr. Steenblok leert, zo vervolgt ds Verhagen, dat het aanbod van genade voorwaardelijk is, d.w.z. dat het slechts komt tot degenen, die voldoen aan zekere voorwaarden, nl. verbreking en verbrijzeling des harten.[20]
Deze stelling moet noodwendig inhouden:
1e. óf de inwendige roeping gaat aan de uitwendige vooraf,
2e. óf de voorwaarden voor de inwendige roeping liggen in de mens zelf.
Hier geeft ds Verhagen een valse voorstelling van wat Dr. Steenblok voorstaat. Daarom zullen we het hier nog weer eens uiteenzetten. De mens, levende onder de uiterlijke roeping in het midden der gemeente voor de wedergeboorte, ligt, wat zijn staat voor de eeuwigheid betreft, onder de straffe eis en vloek der Wet. Verder wordt hem aangekondigd, dat er een weg van ontkoming is voor ieder, die zich in waarheid door genade bekeert en gelooft in Christus. Hij ligt echter in zijn geestelijke doodstaat terneder. Alleen Gods wederbarende genade kan hem daaruit verlossen. Niettemin kan de Heere hem met die eis van bekering en geloof voorkomen, omdat hij, zoals Zondag 4 opmerkt, goed geschapen is en de Heere Zijn eis op hem houdt. Maar dat dient tot zijner overtuiging en te meer schuldigstelling. Die eis of voorwaarde van bekering en geloof dient dus om hem te meer in zijn ellende en doodstaat in te voeren en er aan bekend te maken. Daardoor wordt hem aangewezen, wat zijn plicht, niet wat zijn macht is. De conclusies, die ds Verhagen daar nu verder uit trekt, raken kant noch wal. Hij beweert dat daaruit voortvloeit, dat dan de inwendige roeping gaat voor de uitwendige. Neen, zeggen wij, de uitwendige gaat vooraf, behalve bij kinderen, die in de prille jeugd herboren worden;, maar de uitwendige roeping is altijd weer voorwaardelijk, waarin onderwezen wordt, dat hij, die gelooft zal hebben en gedoopt zal zijn, zalig zal worden, maar die niet gelooft zal hebben, verdoemd zal worden. En de nodiging geeft Hij altijd weer in deze vorm: Wie dorst heeft kome en drinke van

[20] In de strijd om het aanbod van genade kwamen twee thema's steeds naar boven. 1. De noodzaak van ellendekennis; 2 de voorwaarde van geloof en bekering. Deze twee zaken werden nogal eens door elkaar gehaald, als zou Steenblok leren, dat de voorwaarde van het aanbod van genade ellendekennis is. O. a. ds. Verhagen maakte die vergissing. Hoewel Steenblok tijdens de samenspraak in de Goudse consistorie herhaaldelijk duidelijk had gemaakt dat hij met voorwaardelijk een voorwaarde van geloof en bekering bedoelde, richtte Verhagen zich toch tot de classisvergadering met een klacht tegen Steenblok, die inhield dat Steenblok zou leren dat het aanbod van genade slechts komt tot degenen die hun ellende hebben leren kennen.
Blz. 55 Steenblok onderaan II: … Hier geeft ds. Verhagen een valse voorstelling van wat dr. Steenblok voorstaat. Volgens P. L. Rouwendal, blz. 153, 154

het water des levens om niet, Openb. 22 : 17, Joh. 7 : 37. En dat de voorwaarde voor de inwendige roeping in de mens zelf zou liggen, is te dwaas om het ernstig te nemen. Alsof God de mens na de val niet meer zou kunnen verbinden tot zijn plicht, al is het, dat hij het vermogen niet meer heeft om die na te komen. Tenslotte wijzen we er nog eens op, dat er bij de onvoorwaardelijke algemene aanbieding der genade een vereenzelviging is van aanbieding en belofte, wat door de Generale Synode van 1950 veroordeeld is geworden.

Broeders, de Kerkenraad van Gouda acht met bovenstaande de door ds Verhagen opgesomde bezwaren punt voor punt weerlegd te hebben en te hebben aangetoond, dat de aanklager blijk geeft alleszins afwijkende opvattingen voor te staan. Waar immers zelfs na de met ds Verhagen gehouden samenspreking, waarin hem zo duidelijk mogelijk en op broederlijke wijze onder het oog is gebracht, wat onder de voorwaarde in het aanbod van genade moet worden verstaan en anderzijds welk een misvatting het is te spreken van een algemeen welmenend onvoorwaardelijk aanbod van genade, waar dus na deze uiteenzetting ds. Verhagen zich ernstig bezwaard blijkt te gevoelen en de aanklacht tegen Dr. Steenblok durft in te brengen, moeten wij concluderen, dat hier geen misverstaan van elkander aan de orde is (zoals wij aanvankelijk wilden veronderstellen), doch inderdaad een wezenlijk verschil. Hierom verzoeken wij
U dringend van de te behandelen stukken grondig kennis te nemen en wij bidden U toe licht en wijsheid van Boven, opdat de Waarheid, zoals in Gods onfeilbaar Woord geleerd is en door onze Vaderen voorgestaan, op de kandelaar onzer gemeenten moge blijven schijnen.
Namens de Kerkenraad van Gouda.

23.5 BEZWAREN TEGEN DE ONVOORWAARDELIJKE AANBIEDING

(Uit de Kerkbode, 6e jg. no 11, 16 Februari 1952 (red. Dr. C. Steenblok, Gouda).)

Bezwaren tegen de voorstelling van een welgemeende, algemene, onvoorwaardelijke aanbieding van genade en zaligheid.
Waar de algemene aanbieding van genade valt onder de uitwendige roeping en deze weer onder de uiterlijke bediening van het genadeverbond, die in onderscheiding met het wezen des verbonds, (wat onvoorwaardelijk is), niet anders dan voorwaardelijk kan zijn, zo geldt dit ook die algemene aanbieding als onderdeel ervan. Onder dat voorwaardelijke wordt niet anders verstaan dan dat in de uiterlijke roeping geloof en bekering vereist worden, en dat dan niet anders als voorgeschreven plichten tot ontdekking uit de Wet aan de doodstaat, die alle vermogens in de mens zelf, om de voorwaarde te voldoen volstrekt uitsluiten, waar geloof en bekering zaligmakende goederen zijn, die behoren tot het wezen des Verbonds.
Onder vooropstelling hiervan gelden als bezwaren tegen een welgemeende, algemene, onvoorwaardelijke aanbieding van genade en zaligheid:
1. Die algemene en onvoorwaardelijk aangeboden genade kan niet zijn die van de wedergeboorte, het zaligmakend geloof en de bekering, want die zijn geen voorwerp van aanbieding, doch vrucht van onwederstandelijke, onvoorwaardelijke en krachtdadige bediening van de genade des Geestes, D.L. III en IV, 10.-15.
2. Ook de genade der schuldvergeving kan dit niet zijn, waar deze (/' niet aanwezig is voor alle uiterlijk geroepenen, en die allen dan ook niet onvoorwaardelijk kan worden

aangeboden, doch onder deze, voorwaardelijke, vorm, dat wie zijn overtreding bekent en laat, barmhartigheid verkrijgen zal, Spr. 28 : 13, enz.
3. Algemene, onvoorwaardelijke aanbieding van zaligmakende genade is in de grond der zaak niet anders dan algemene verzoening. Als ze toch aan alle hoorders onvoorwaardelijk aangeboden kan worden, dan moet ze ook voor allen verworven zijn door de Heere Jezus en van de Vader voor allen verordineerd zijn, wat ongerijmd is.
4. Een algemene, onvoorwaardelijke aanbieding van genade schaft de eis van het Werkverbond af, en daarmede de Wet als kenbron van ellende, waar zij als geheel onvoorwaardelijk ook de eis van bekering, en zelfs de plicht om te geloven uitsluit. Maar wat is ze dan anders als antinomiaans; ja zelfs laat zij de mens nog vrij of hij al of niet wil aannemen.
5. En is zij nu zo onvoorwaardelijk, dat ze zelfs de mens vrijlaat om aan te nemen of niet, dan hangt de leer van de vrije wil des mensen er bovendien nog aan vast, en ligt er de ontkenning van de dood- staat des mensen in. Het één hangt onlosmakelijk aan het ander.
6. Ze neemt het wezenlijke verschil weg tussen uit- en inwendige roeping, bediening of openbaring en wezen des verbonds, de ambtelijke bediening van de eerste sleutel en de toepassende, inwendige en zaligmakende bediening des Geestes.
7. Ze is niet anders dan vereenzelviging van aanbieding en belofte, welke stelling veroordeeld is op de Gen. Synode van 11, 12 Jan. 1950 te Utrecht.
8. Is ze welgemeend en algemeen, en bovendien nog onvoorwaardelijk, dan wil God de zaligheid ook van die allen. Maar God wil de zaligheid niet van die allen, want als Hij dat wilde, zou het ook geschieden. Als God dan wel wil en toch ook weer niet wil, dan leidt dat tot de leer van twee willen in God, die met elkander tegenstrijdig zouden zijn.
9. Zij komt ook al in botsing met Zondag 15, die leert, dat Christus Gods genade verworven heeft, maar dan alleen voor Zijn volk. Is zij nu alleen voor hen verworven, dan kan ze ook niet algemeen zijn en onvoorwaardelijk aan ieder aangeboden worden, want dan wordt er meer genade aangeboden, dan er verworven en bestemd is.
10. Als de genade iedereen en dat onvoorwaardelijk aangeboden zou worden, dan is Gods genegenheid om genade te geven sterker dan Zijn macht. "Welk een onmachtig God en Zaligmaker tegenover een machtig zondaar" dan. Zie ds Kersten en ds van Zweden. Kort Hist. Overz. pag. 16.
11. Dan wil God genade en zaligheid aan ieder geven, maar niet ieder krijgt haar. En waarom niet. Niet omdat God niet geven wil, want Hij biedt ze aan iedere hoorder onvoorwaardelijk aan, maar omdat de mens ze niet hebben wil,
12. Dan wil God mensen genade geven en zalig maken en heeft Christus voor ze betaald, en toch ontvangen ze die genade niet. En dan stoten zij de genade, die voor ze verworven is en dus voor ze bestemd is en die God ze geven wil af.
13. Dan heeft Christus voor vele mensen vergeefs geleden; dan wijzen ook velen de door Christus voor hen verdiende weldaden af en stoten zij zelfs God af, waar Hij Zijn genade onvoorwaardelijk aanbiedt.
14. Ze strijdt ook met de eigen aard van de prediking, die altijd voorwaardelijk is en zo in- en uitsluit, waar de prediker geen hartenkenner is, Jes. 3 : 10; Joh. 6 : 37; Openb. 22 : 17; Rom. 10 : 19; Heidelb. Cat. Zond. 31.
15. Ze strijdt ook met de eigen aard en de leer der sacramenten, wat al heel duidelijk blijkt uit het H. Avondmaalsformulier, als daar gezegd wordt: Allen dan, die alzo gezind zijn, die wil God gewisselijk in genade aannemen ... maar die dit getuigenis niet in hunne harten gevoelen ... en verkondigen hun, dat zij geen deel in het rijk van Christus hebben.

16. Een onvoorwaardelijke aanbieding kan niemand uitsluiten; ook zichzelf kan men dan niet uitsluiten, want er is geen gelegenheid om zichzelf uit te sluiten, wijl ook de voorwaarde van zich in- of uit te sluiten er niet eens is.
17. Een algemene, onvoorwaardelijke aanbieding van zaligmakende genade, die door een weigering om haar voor zich aan te nemen gevolgd kan worden is niet anders dan algemene verzoening in de verwerving en de particuliere toeëigening in de toepassing. Ze is dan voor ieder hoorder en gedoopte verworven, wordt ook die allen gelijkelijk aangeboden, en is dus verkrijgbaar of ook mogelijk te verkrijgen voor die allen. Wordt ze nu niet aangenomen, dan leidt men door eigen schuld dat verlies van die mogelijke zaligheid, die Christus voor ze verworven en God voor ze verordineerd had.
18. Dan rust de verantwoordelijkheid daarin voor hen, die omkomen, dat men voor een ieder verkrijgbare zaligheid verliest, wat ongerijmd is. Daarentegen als de aanbieding voorwaardelijk is, dan is de genade en de zaligheid niet alleen particulier in de toeëigening, maar ook in de verwerving, en geldt ze in beide alleen voor hen, die door genade zich bekeren en geloven, dat zijn dan de uitverkorenen.
19. De onvoorwaardelijke, algemene aanbieding van zaligmakende genade strijd ook met de Majesteit en gerechtigheid Gods, Die de mens bij de openbaring of aanwijzing van de weg der verlossing in de uiterlijke roeping onmiddellijk verplichten tot geloof en bekering. God heeft ook recht daartoe, al mist de mens het vermogen om aan die voorwaarden te voldoen.
20. Ze kan niet onvoorwaardelijk zijn van de zijde van de mens uit, waar deze van nature met een altoosdurende afwijking van zijn Maker en Schepper afgewend ligt. Wanneer nu God tot hem komt, om hem Zijn weg van verlossing aan te wijzen, dan kan het ook uit dien hoof de niet anders zijn, dan dat Hij van hem vordert, dat hij tot Hem terugkere, welke eis of voorwaarde, al kan de mens die niet vervullen van zichzelf. niettemin inbegrepen is in die genadeaankondiging.
21. Ze komt in strijd voorts met de praedestinatie en de eeuwige vrederaad, krachtens welke genade alleen voor de uitverkorenen bestemd is, zodat ze ook niet onvoorwaardelijk aan ieder kan worden aangeboden.
22. Ze leidt er noodzakelijk toe, om te leren, dat de uitwendige roeping door Christus verworven is.
23. De noodzakelijkheid van de elléndekennis wijst er ook genoegzaam op, dat de aanbieding niet onvoorwaardelijk kan zijn.
24. Ook het feit, dat de mens zich te meer onontschuldigbaar stelt door ongeloof, en bijv. tijdgeloof, wijst er overduidelijk op, dat hij bekering en geloof als onmisbare vereisten ter zaligheid verstoot, en de aanbieding dus niet onvoorwaardelijk kan zijn.
25. Ze doet, tenslotte, tekort aan het recht en de deugden des Vaders, en aan het offer des Zoons en aan de bediening en aan de gave des Geestes.
26. Voor de voorwaardelijke vorm van de aanbieding spreken zich onze vaders eveneens krachtig uit. Zo de Westminster Confessie, VII, 3: Waarin Hij vrijelijk aan de zondaren het leven en de zaligheid door Jezus Christus schenkt, eisende van hen geloof in Hem, dat ze zalig mogen worden. En de grote Catechismus, vr. 32: ... vereisende het geloof in Hem, als een voorwaarde om deel aan Hem te hebben. Verder ons Avondmaalsformulier: Allen, die dan alzo gezind zijn enz...., maar die dit getuigenis niet in hun harten gevoelen, enz.... en verkondigen hun, dat ze geen deel hebben in het rijk van Christus. Zondag 31; D.L. II, 5; III en IV, 8, 9.
Voorts Brakel, Red. Godsdienst. I, XXX, 17: Hij beoogt hen te nodigen, hen te verplichten, hun de zaligheid voor te stellen, onder voorwaarde van geloof en bekering, enz.

Watson, Werken, p. 1079: Kan niet bestaan met de heiligheid van Gods natuur te pardonneren een zondaar, terwijl hij in de daad der rebellie is. Hij wil een zondaar niet vergeven, zo hij voortgaat in zijn schuld.
J. Hillenius, De Mense enz., II, p. 626: ...dat God oprechtelijk aan allen, die uitwendig geroepen worden, de zaligheid bekend maakt en dat Hij ze oprechtelijk en ernstig nodigt tot de zaligheid onder voorwaarde van geloof en bekering, enz.
De Schriftelijke Conferentie te 's-Gravenhage, tussen remonstranten en orthodoxen, 1612, welke laatsten zeggen p. 223: ...maar Hij biedt de genade aan onder conditie van geloof en bekering, enz.
Evenzo spreken Rivet, B. de Moor, Cloppenburg, H. Alting, J. Durham, Halyburton, Rutherford, Aeg. Francken, van Mastrigt, Owen, Comrie en Holtius in het Examen van Tolerantie, II, 10e samenspreking, p. 354: ...hoewel de bediening en de aanbiedinge vordert het gelove en de bewilliging der Bondgenoten, laat u met God verzoenen, enz.
En tenslotte nog uit de Acta der beroemde Synode van Dordt in 1618-'19, I, p. 394: Maar ook niet al degenen, die Christus verkondigd wordt, zijn gehouden absolutelijk en zonder conditie te geloven, dat Christus voor hen gestorven is, maar op deze conditie eerst, zo zij zich bekeren. Want indien zij in onboetvaardigheid volharden, zo zijn zij gehouden te geloven, dat de dood Christi hen gans niet aangaat.

* * *

Vergelijk de 13e stelling met de 6e stelling van S. Rutherford, in zijn' Brieven, uitgave C. de Bruin, Rotterdam, pag. 142: Verworpelingen zijn niet eigentlijk schuldig aan verachting Gods, en ongeloof, omdat zij zich Christus en de beloften des Evangeliums niet in 't bijzonder toepassen: want zouden zij schuldig zijn, omdat zij niet een leugen geloven, waartoe God haar nooit verbonden heeft om te geloven?

UIT DE NOTULEN.

Uit de notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op / 25 Febr. 1952.

art. 9. Beroep ds A. Verhagen te Kampen. Ds A. Verhagen beroept zich op de classis, omdat hij op de kerkenraad te Gouda met Dr. C. Steenblok niet tot overeenstemming kon komen, want op die vergadering zijn zijn bezwaren niet weggenomen. Volgens ds A. Verhagen is er een onvoorwaardelijk, welmenend aanbod van genade aan allen, die onder de prediking van het 'Woord komen. Ook Dr. C. Steenblok licht met verscheidene citaten zijn gevoelen toe. Ouderling H. Bas wijst ds Verhagen erop, dat de brochure Afbakening niet tegen hem gericht is, maar dat dit de bedoeling is om de strijd van de oude Kruisgemeenten weer naar voren te brengen, opdat wij toch van die leer niet zouden afglijden in onze dagen.
Ds A. Verhagen wijst er op, dat hij aan de ene zijde het grote gevaar van de leer van ds Kok ziet, maar aan de andere kant wil vasthouden aan wat ds Kersten ons geleerd heeft.
De classis besluit, *dat de uitwendige roeping welmenend tot allen komt.*
Door deze uitspraak en beslissing trekken de kerkenraden van Kampen en Gouda hun protesten die zij ingediend hadden, in.
Uit de notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op 6 Juni 1952.

art. 4. Notulen.
Tegelijk met dit punt wordt een brief van de Kerkenraad van Kampen behandeld. Deze kerkenraad heeft bezwaar tegen de redactie van art. 9 der notulen van de vergadering van 25 Febr. j.l.
De classis besluit deze notulen te wijzigen, zodat het slot aldus gelezen moet worden:
De classis besluit, dat de uitwendige roeping welmenend komt tot allen, die onder het Evangelie leven.

EEN VRAAG AAN KAMPEN

Gouda, 25 Juni 1952

Gereformeerde Gemeente Gouda.
Adres scriba: Winterdijk 7

Aan de Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente, p/a de Weleerw. Heer ds. Verhagen, Vloeddijk 30, Kampen.

Weleerw. en Eerw. Broeders,
Op de jongste vergadering van de Classis Rotterdam kwam er een bezwaarschrift van u, als Kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente van Kampen ter tafel, waarin u bezwaar maakte tegen de eindredactie van de notulen der op 25 Februari 1952 gehouden classis.
Uw bezwaar was, dat die eindredactie niet overeenkwam met de u te voren toegezonden concept-notulen. In de eindredactie is het woord onvoorwaardelijk weggelaten, omdat dat ook niet in het besluit zelf der classis was opgenomen. Trouwens, Uw voorzitter, ds. Verhagen, heeft ook ter vergadering der Classis op 25 Februari j.l. teruggenomen, dat de aanbieding van genade onvoorwaardelijk zou zijn. En ook de Kerkenraad van Kampen heeft zich aan het genomen besluit geconformeerd.
Door bezwaar in te brengen tegen de eindredactie van de notulen van de betreffende classis, inzake het onderhavige artikel 9, geeft de Kerkenraad van Kampen ons de indruk, dat u het niet eens is met de weglating van dat woord "onvoorwaardelijk", en dat u dus nog handhaaft, dat de uitwendige roeping onvoorwaardelijk in de prediking tot alle hoorders zou komen.
En nu is onze vraag of dit nu werkelijk zo is, dat dus hetgeen ter vergadering door u ingetrokken is, nu nog door u gehandhaafd wordt. Gaarne ontvangen we een bevredigend antwoord; immers, indien u zoudt vasthouden dat het woord "onvoorwaardelijk" gehandhaafd dient te blijven, zou het verschil, dat Uw voorzitter met ons had, niet zijn weggenomen. We hopen, dat het een misverstand is en dat u met ons instemt, dat de uiterlijke roeping uit haar eigen aard voorwaardelijk komt tot allen, die onder het Evangelie leven.
Uw antwoord zien wij met belangstelling tegemoet,
met broederlijke groeten en heilbede,
Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente van Gouda,

HERHALING VAN DE VRAAG

Gouda, 2 Juli 1952

Gereformeerde Gemeente Gouda.
Adres scriba:
Winterdijk 7

Aan de Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Kampen.
Weleerw. en Eerw. Broeders,
Wij komen hierdoor nog eens terug op ons schrijven aan u van 25 Juni 1952, waarin wij opmerkten, dat u, door bezwaar in te brengen tegen de notulen der Classis Rotterdam, d.d. 25 Februari j.l., de indruk geeft het niet eens te zijn met de weglating in die notulen van het woord "onvoorwaardelijk" en dat u dus nog handhaaft, dat de uitwendige roeping onvoorwaardelijk in de prediking tot alle hoorders zou komen. Aangezien de uiterlijke roeping uit haar eigen aard voorwaardelijk tot de hoorders komt en wij hoopten, dat zulks door u niet meer ontkend werd, verzochten wij u - i.v.m. Uw bezwaar inbrengen tegen de notulen - om opheldering in deze.
Uw brief van 28 Juni j.l. maakt echter slechts melding van de inhoud van art. 9 der concept-notulen der betreffende classisvergadering, waaruit wij Uw standpunt zonder meer niet mogen concluderen. Wij aanvaarden dit schrijven dan ook niet als antwoord op ons verzoek van 25 Juni 1952 en zouden derhalve gaarne van u vernemen of door u gehandhaafd wordt, dat de uitwendige roeping onvoorwaardelijk komt tot allen, die onder het Evangelie leven.
Met broedergroeten en heilbede,
Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente van Gouda,

DERDE BRIEF AAN KAMPEN

Gouda, 12 Augustus 1952

Gereformeerde Gemeente
Gouda.
Adres scriba: Winterdijk 8

Aan de Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente
Kampen.

Weleerwaarde en Eerwaarde broeders,
Zeer tot onze spijt moeten wij u berichten, dat Uw antwoord van 21 juli 1.1. ons niet bevredigen kan.
In uw eerste schrijven bleek u vast te houden aan de concept-notulen der classis Rotterdam, welke u door de scriba dezer classis waren toegezonden.
Dit concept luidde: "De uitwendige roeping komt onvoorwaardelijk tot allen, die onder het Evangelie leven".
Nu echter verklaart u, dat het woord "onvoorwaardelijk" door u losgelaten is, doch voegt er weder iets aan toe, wat niet in de notulen van de classis Rotterdam is opgenomen, hetgeen ook al het geval was met Uw eerstgenoemde uitdrukking "onvoorwaardelijk".
Wij delen u mede, dat ook deze uitdrukking van u door ons niet kan worden aanvaard en wel omdat:
1e. wat u nu toevoegt: nl. aan de uitwendige roeping gaat geen innerlijke gemoedsgesteldheid vooraf, door ons nog nooit is aanvaard en ook niet te aanvaarden is.
2e. door u nog geen enkel bevredigend antwoord is gegeven, waaruit blijkt, dat u met ons instemt, dat de uitwendige roeping, zoals deze tot alle hoorders komt, insluit de voorwaarde van geloof en bekering.

3e. ook uit uw stelling vloeit, wanneer er geen innerlijke gemoedsgesteldheid vereist wordt, voorafgaand aan de uiterlijke roeping, dat de verantwoordelijkheid van de mens op een gevaarlijke wijze in het gedrang komt.
4e. U ook verwart het objectieve karakter van de roeping zelf met de subjectieve gesteldheid van de mens.
Aangezien wij reeds enige malen met u over deze zaken gecorrespondeerd hebben en niet tot overeenstemming kunnen komen, menen wij, dat het de beste weg is om deze aangelegenheid aan de classis Kampen voor te leggen, zulks mede in het belang van al onze Gereformeerde Gemeenten.
Met broederlijke groeten en heilbede,
De Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Gouda,
Dr. C. Steenblok, pr.
H. Hoogendoorn, scriba.

UIT NOTULEN CLASSIS ROTTERDAM 8-9-1952

Blz. 63.
Uit de Notulen van de Classis-vergadering Rotterdam, gehouden op 8 Sept. 1952.
art. 5 Ingekomen stukken.
Van de Kerkenraad van Kampen is een schrijven ontvangen, *waarin hij een andere formulering verzoekt van de classicale beslissing inzake het geschilpunt tussen Dr. C. Steenblok en ds. A. Verhagen.*
De classis besluit de formulering van 25-2-'52, later gewijzigd bij haar besluit van 6-6-'52 te handhaven.

23.6 RONDSCHRIJVEN VAN KAMPEN

In September 1952 meende ds. Verhagen wederom zich tot de kerkenraden van een classis, nu die van Kampen, te moeten wenden, met ernstige beschuldigingen tegen Dr. Steenblok.
Dat hij in "De Kerkbode" van Gouda zijn instemming betuigde met de verklaring van Matth. 9 : 13 van de keur onzer oudvaders, schijnt wel een zeer zware dwaling te zijn. Ook, dat hij met de Kruisgemeenten en alle rechtzinnige vaderen, op grond van Gods Woord, de onvoorwaardelijke aanbieding aan allen, of wat hetzelfde is: de leer van het aannemen op grond van aanbieding alleen, verwerpt, wordt hem zeer kwalijk genomen.
Verder wordt ook over het gezegde van ds. Steenblok op de samenspreking te Gouda: "dat de mens niet verantwoordelijk is voor zijn zaligheid" aanmerking gemaakt. De bedoeling van genoemd gezegde mag echter niet verdraaid worden. Elk mens is verantwoordelijk voor al zijn daden en ook zal van zijn handen afgeëist worden, indien hij onbekeerd sterft, dat God geroepen heeft, maar hij niet geantwoord. Daar elk mens van nature met een altoos- durende afkeer van God en van Christus afgekeerd ligt, zal zonder de zaligmakende bediening des Geestes, de voor al zijn daden verantwoordelijke mens, geen andere vrucht kunnen voortbrengen dan zonde en ongeloof, en alzo stervende in de eeuwige rampzaligheid wegzinken. Hoewel de roeping tot bekering hem temeer onontschuldigbaar stelt, zou het niettemin voor eeuwig kwijt zijn, indien de verantwoordelijkheid voor de zaligheid in 's mensen eigen hand was overgegeven. Gods volk leert iets van het grote voorrecht, dat niet zij verantwoordelijk zijn voor hun zaligheid, want dan was het een hopeloze zaak, maar dat de Heere hulpe besteld heeft bij een Held, Die alleen verlossen kan en Die niet rusten zal, vóór Hij het werk voleindigd zal hebben.
Lees ook de verdediging van deze zaak in de aanvulling op het verweerschrift van Dr. Steenblok.
In deze brief erkent ook ds. Verhagen het woord "onvoorwaardelijk" om der vrede wil op de Classisvergadering te Rotterdam te hebben laten vallen. Maar dat is wel zeer zwak, temeer, daar hij de zaak zo uiterst belangrijk acht.
Voorwaardelijk en onvoorwaardelijk vormen een volkomen tegenstelling evenals ja en nee. Het is het één of het ander, want onze leer moet naar Paulus voorbeeld niet zijn ja en neen, 2 Cor. 1 : 18. Indien het dan om de waarheid gaat, zo is het wel zeer verkeerd om de vrede te kopen voor het weglaten van een woord, waar het juist precies op aankomt. En dan nog wel, terwijl de zaak zelf wordt vastgehouden.
Dat Kampen Dr. Steenblok beschuldigt, dat hij in 't geheel geen separatie tussen de uitwendige- en inwendige roeping maakt, is wel opmerkelijk.
Omstreeks dezelfde tijd toch schreef ds. Verhagen in het blad "Daniël", het jongelingsblad, een artikel over de roeping. Daarin werd o.a. gezegd, dat de uitwendige- en inwendige roeping beide genademiddelen zijn. Hierin ontbreekt juist hetgeen, waarvan men Dr. Steenblok beschuldigt, n.l. de separatie tussen de in- en uitwendige roeping. Paulus zegt: *Waartoe Hij u geroepen heeft door ons Evangelie* (2 Thess. 2 : 14). De inwendige roeping is dus maar niet een genademiddel, maar een genadewerk Gods door middel van de uiterlijke prediking.
Ook stelt ds. Verhagen zich tegen een uitspraak van W. Cowper, een rechtzinnig Gereformeerd theoloog, vlak na de reformatie. Nu dwaalt één van beiden en wij houden het gaarne met de oude en beproefde leer.
Dat bij de rechte uitwendige roeping de onbekeerde hoorder alleen het oordeel wordt aangezegd en men hem verder laat liggen met de wens: Mocht God u bekeren" is ook

een onjuiste voorstelling van ds. Verhagen. Elke onbekeerde hoorder wordt, indien hij zo blijft, de toorn Gods verkondigd. En verder wordt elke hoorder ernstig geroepen tot bekering en geloof en dat er in die weg genade te verkrijgen is en Christus wordt hem voorgesteld als een volkomen Zaligmaker voor gans ellendigen. Voorstellingen, zoals ds. Verhagen die geeft, hoort men veel in de kringen van hen, die een bevindelijke prediking haten.
Aan het eind van de brief uit men een zeer ernstige beschuldiging aan het adres van Dr. Steenblok, nl. van huichelachtigheid. Dit sluit in de beschuldiging van valsheid in het gemoed en oneerlijkheid in handel en wandel. Zulks valt te betreuren, maar eenmaal zal God oordelen en Hij zal naar het gezicht Zijner ogen niet richten.

De inhoud van de brief van Kampens Kerkenraad volgt nu:
Het adres vermeldde de Kerkenraden van de Gereformeerde Gemeenten in de Classis Kampen en de brief was gedateerd September 1952.

Eerst werd er op gewezen, dat Dr. Steenblok het voornemen zou hebben te kennen gegeven, om op de vergadering van de Classis Kampen van 7 Oct., 1952 een aanklacht in te dienen tegen de kerkenraad van Kampen en tegen ds. Verhagen, als voorzitter van die kerkenraad. Daarom achtte zij het gewenst de andere kerkenraden van "deze uiterst belangrijke kwestie" op de hoogte te stellen. Naar de mening van de kerkenraad van Kampen ging het hier over "een zeer ingrijpende zaak", waarom zij het noodzakelijk oordeelde van te voren inlichtingen te verstrekken, opdat de zaak op de verschillende kerkenraden kon worden besproken. De afgevaardigden zouden dan beter hun standpunt kunnen bepalen.
De brief vervolgde met een kort overzicht te geven van al hetgeen in verband met dit geschil reeds is gebeurd, wat uit de voorgaande brieven voor de lezer wel is op te maken, zodat we het hier niet zullen herhalen. Van belang is nog, dat hier vermeld stond, dat de kerkenraad van Kampen genegen was, degene die er belang in stelde afschriften van de uitgebreide correspondentie toe te zenden. Verder werden ook al de bezwaren, zoals die voorkomen in de brief aan de Classis Rotterdam van 1 Febr. 1952 en weerlegd van de zijde van Gouda in haar brief van 12 Febr. 1952, opgesomd.
Tussen deze bezwaren in werd nog vermeld, dat op 18 Januari 1952 een onderhoud met de kerkenraad van Gouda had plaatsgevonden, dat door middel van een draadopnemer is opgenomen en waarvan ook later een verslag is verschenen. Aanmerking werd gemaakt op de opmerking van Dr. Steenblok in dit verslag: "dat de mens niet verantwoordelijk is voor zijn zaligheid".
Het zou, aldus de brief de kerkenraden duidelijk zijn, dat ds. Verhagen zich daarmee niet kon verenigen.
Na deze bezwaren schreef de kerkenraad van Kampen, dat zij ter Classis om der vrede wil het woord "onvoorwaardelijk" had willen laten vallen en beweerde, dat de Classis nadrukkelijk had uitgesproken, dat aan de uitwendige roeping geen innerlijke gemoedsgesteldheid des harten voorafgaat.
Dat Gouda daarmee niet accoord ging, werd vervolgens vermeld, waarvoor als bewijs het schrijven van Gouda van 12 Aug. 1952 wordt aangevoerd, waarvan de 4 punten volledig vermeld werden.
Na er verder op gewezen te hebben, dat al wat er is voorgevallen aan het standpunt van Dr. Steenblok, zowel als van de kerkenraad van Gouda niets heeft veranderd, schreef de kerkenraad van Kampen: "Wij daarentegen zijn en blijven er van overtuigd, dat tot op de huidige dag het onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend aanbod van genade gepredikt moet worden in onze Gemeenten", waarna wederom dezelfde

punten, waarin dit aanbod zou verankerd liggen, vermeld werden, welke voorkomen in de brief van ds. Verhagen van 1 Febr. 1952.
Ter bevestiging werden enkele besluiten van meerdere vergaderingen en citaten aangevoerd. Allereerst het besluit van de Synode van Rotterdam van 21 Mei 1931, waarin in art. 8 gezegd wordt (onder f.): "dat de verantwoordelijkheid van elk mens wortelt in de schepping. Geschapen naar Gods beeld eist God van de mens Zijn beeld terug. En die verantwoordelijkheid is groter naarmate God bemoeienissen met hem maakt. In het bijzonder wordt die verantwoordelijkheid groter door de ernstige aanbieding van Christus en de verbondsweldaden in het Evangelie, als blijkt uit vele plaatsen".
Ook het besluit van de Classis Barneveld van 1 Juni 1948 werd vermeld, welke ook reeds. voorkwam in de brief van ds. Verhagen van 26 November 1951. Evenzo staat het met de citaten van ds. G. H. Kersten uit zijn boek "Korte lessen over Kort Begrip", blz. 114 en 115, die daarop volgden.
Vervolgens werd geschreven, dat tegenover zulke duidelijke taal Dr. Steenblok verklaarde, dat de uitwendige roeping, waarin het aanbod van genade vervat is, niet onvoorwaardelijk maar voorwaardelijk is.
De kerkenraad van Kampen voerde hiervoor als bewijs aan een uitspraak van een Engels Theoloog, omstreeks 1600, met instemming aangehaald in de Kerkbode van Gouda van 13 September 1952, in een artikel "Wet en Evangelie" nr. XV. Cowper zegt in zijn Werken 1623, f. 198: "Want gelijk de Heere door het prediken van het Evangelie allen die in de zichtbare kerk zijn, gerechtigheid en leven door Christus aanbiedt, indien zij zich willen bekeren en geloven (daarin onze uitwendige roeping gelegen is) alzo door Zijn Heilige Geest geeft Hij Zijn uitverkorenen het rechtvaardigmakende geloof enz."
Dr. Steenblok zou hier, aldus was men van mening, leren, dat men eerst aan bepaalde voorwaarden zou moeten voldoen, zoals verbrijzeling des harten en verootmoediging van de zondaar, vóór men uitwendig geroepen wordt door het Evangelie. En dit kon, zo schreef men, alleen maar vrucht zijn van de inwendige roeping, dus een werk van de Heilige Geest.
Men was van oordeel, dat Dr. Steenblok noodzakelijk tot de stelling moest komen, dat de inwendige roeping aan de uitwendige voorafgaat, of dat de mens uit zichzelf nog in staat zou zijn de verbreking en verbrijzeling des harten uit te werken en op die wijze nog iets aan zijn eigen zaligheid toe te doen. Hierdoor zou de kracht en de betekenis van de uitwendige roeping miskend worden, de leer van vrije genade zou verdonkerd worden en de mens zou aangezet worden om waardigheid in zich zelf te gaan zoeken, in plaats daarvan, dat hij met een verlaten van de zonde en een breken met zijn ongerechtigheden als een in zichzelf totaal verloren zondaar zou leren vluchten tot die Man, Die Zich in de uitwendige roeping als een schuilplaats tegen de vloed en als een verberging tegen de wind openbaart.
Wanneer men, zo werd in de brief medegedeeld, de uitwendige roeping aan voorwaarden zou binden, dan zou er geen boodschap in het midden van de gemeente kunnen worden neergelegd, maar de bediening krachteloos worden gemaakt. Men zou dan niet anders kunnen doen, zij het ook onder een schijn van rechtzinnigheid en Godzaligheid, dan de onbekeerde mensen het oordeel aan te kondigen, waarbij men hem verder zou moeten laten liggen met de wens: "Mocht God u bekeren".
Aan het eind van de brief stond letterlijk het volgende geschreven: "Het is tenslotte huichelachtig, wanneer men om zijn eigen dwalingen te bedekken gaat stellen, dat wij de mens zonder de beleving van de drie stukken de zaligheid willen doen beërven. Wij

ook leren die noodzaak, maar dan is het niet meer een spreken over de uitwendige roeping, maar het spreken over de beleving van Gods kinderen.
Wij stellen dan ook eindelijk met nadruk vast, dat deze uitwendige roeping, vervattend het aanbod van genade, onvoorwaardelijk is en dat daardoor God verheerlijkt wordt ook in het doen verloren gaan van hen, die Zijn Woord hebben veracht."
De ondertekening was namens de kerkenraad van Kampen.

23.7 VERZOEK VAN GOUDA AAN DE CLASSIS KAMPEN

Gouda, 24 September 1952

Gereformeerde Gemeente Gouda.
Adres scriba: Winterdijk 8

Aan de Roepende Kerk van de classis Kampen te Almelo.

Weleerw. en Eerw. broeders,
Naar aanleiding van de brochure "Afbakening", uitgegeven door Dr. C. Steenblok en ouderling H. Bas met het doel de zuivere gereformeerde leer te midden van de vele misvattingen en dwalingen duidelijk te omschrijven, als het ware af te bakenen, meende ds. Verhagen zich met enige daarin vervatte uitspraken niet te kunnen verenigen.
In hoofdzaak betrof dit de uiteenzetting van het "aanbod van genade". Volgens ds. Verhagen zou er een onvoorwaardelijk en welmenend aanbod van genade zijn aan allen, die onder de prediking van het Woord komen.
Op grond daarvan werd door ds. Verhagen een bezwaar ingediend bij Dr. Steenblok en de kerkenraad van Gouda.
Bij een gehouden samenspreking met ds. Verhagen enerzijds. en Dr. Steenblok en de Kerkenraad van Gouda anderzijds, kon men niet tot overeenstemming komen.
Ds. Verhagen achtte deze zaak van groot belang en beriep zich op de classis Rotterdam, waar deze kwestie d.d. 25 Februari 1952 werd behandeld. De Classis stelde vast, dat er van een algemeen onvoorwaardelijk aanbod niet gesproken kan worden, doch besliste: "de uitwendige roeping komt welmenend tot allen die onder het Evangelie leven"; met welke uitspraak beide parijen zich konden verenigen en men meende hiermee de kwestie opgelost te hebben. Enz.

Daarna volgt uit de kerkbode van Gouda 27-9-1952 een aantal citaten over voorwaardelijk of onvoorwaardelijk

23.8 GOUDA'S VERWEER TEGEN KAMPENS BESCHULDIGINGEN

Blz. 70. Door het schrijven van Kampen werd Dr. Steenblok wederom genoodzaakt zich met een verdediging tot verschillende kerkenraden te wenden, nu die van de Classis Kampen. Wat de bijgevoegde afschriften betreft, die van 12 Aug. 1952 en 24 Sept. 1952 zijn op de juiste plaats in dit boek opgenomen. Het verweerschrift d.d. 24 Oct. 1952 is gelijkluidend aan dat van 12-2-1952. (Zie terug.) De aanvulling hierop vindt u achter de hier volgende brief:

Gouda, 24 October 1952

Gereformeerde Gemeente van Gouda.
Aan de Kerkenraden der Gereformeerde Gemeenten in de Classis Kampen.

Weleerwaarde en Eerwaarde broeders,
Onze kerkenraad ontving zijdelings een gestencild schrijven, gedateerd September 1952, uitgezonden door de Kerkenraad van Kampen en gericht aan alle Kerkenraden in de Classis Kampen.
Als belangstellende partij zijn wij genoodzaakt ernstig te protesteren, ten eerste over de scheve voorstelling van zaken in bedoeld schrijven en ten tweede over het niet rechtstreeks toezenden van dit schrijven, zoals gebruikelijk, aan onze Kerkenraad als de daarin beschuldigde partij.
Bij alle geschillen mogen wij toch verwachten, dat aan beide zijden de wil bestaat elkander te begrijpen en de zaken niet zodanig voor te stellen, waardoor een onjuist inzicht of een verkeerde mening wordt verwekt.
Weder zijn bezwaren ingediend zonder dat wij als belanghebbenden daarvan op de hoogte werden gebracht. De eerste maal bij het indienen van de bezwaren bij de Classis Rotterdam en nu bij de Classis Kampen. Door onvoorziene omstandigheden, het ziek worden van ds. Verhagen, is het ons mogelijk geworden ons verweerschrift in te dienen. Wij vragen ons af, moet de persoon het ontgelden of gaat het om de waarheid Gods? Daarvoor moet al het persoonlijke wegvallen.
Niet de Kerkenraad van Gouda, of Dr. Steenblok dienden bezwaren in aangaande de leer, doch ds. Verhagen. De Classis Rotterdam heeft die bezwaren ongegrond verklaard, doch ds. Verhagen onderwerpt zich echter niet aan de uitspraak van deze classis en daarom heeft de Kerkenraad van Gouda zich tot u gewend.
Hoewel het mogelijk niet de bedoeling is van ds. Verhagen of de Kerkenraad van Kampen, blijkt uit de verdediging bij de samenspreking en bewijsvoering op de classis Rotterdam, zomede uit de met Kampen gevoerde correspondentie, *dat het Evangelie kenbron van ellende wordt gemaakt,* hetgeen ook één van de gebreken in de leervoorstelling van ds. Kok is.
Er wordt in deze tijd veelvuldig een beroep gedaan op de uitspraken van wijlen ds. Kersten (bij zijn leven werden deze uitspraken door sommigen maar matig erkend) alsof deze zou geleerd hebben een onvoorwaardelijk en welmenend aanbod van genade aan allen, die onder het Evangelie leven.
Bij de herdenking van het 40-jarig bestaan onzer Gereformeerde Gemeenten op 9 Oct. 1947 sprak ds. Kersten in de avonddienst over de geschiedenis onzer gemeenten. Hierbij werd met nadruk erop gewezen, dat de Kruisgemeenten en de Gemeenten van ds. Ledeboer geen toenadering tot andere richtingen begeerden, o.a. uit hoofde van de verkondiging van het z.g. onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend aanbod van genade. Tot de studenten werd nog extra het woord gericht en gewezen op de strijd in de Kerk over deze aangelegenheid in vroeger dagen. De wens werd uitgesproken, dat zij ruggengraat mochten hebben en niet zouden worden meegevoerd met de stroom als een dode vis, doch stelling zouden nemen tegen dat prediken van een onvoorwaardelijk aanbod van genade aan alle hoorders.

Indien de opvatting van ds. Verhagen en zijn Kerkenraad zou worden geaccepteerd als leer in onze gemeenten, behoeft de vereniging met de Chr. Gereformeerde Kerken niet lang meer op zich te laten wachten. Ter verdere verdediging tegen de door Kampen verspreide beschuldigingen en ter toelichting van ons standpunt sluiten wij hierbij in:
1. een afschrift brief aan de Kerkenraad van Kampen, gedat. 12 Aug. 1952;

2. een afschrift brief aan de classis Kampen, gedat. 24 Sept. 1952;
3. een verweerschrift tegen de bezwaren van ds. Verhagen, gericht aan de Kerkenraden van de classis Kampen, gedateerd 24 Oct. 1952, hetwelk eensluidend is aan het aan de classis Rotterdam gezonden schrijven d.d. 12 Febr. 1952, over dezelfde bezwaren.
4. een nadere aanvulling op het verweerschrift, gedateerd 24 Oct. 1952.
Met broederlijke groeten en heilbede,

De Kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente Gouda,
Dr. C. Steenblok, praes. H. Hoogendoorn, scriba.

Daarna volgen uit de kerkbode van Gouda 13-12-1952 een aantal citaten over voorwaardelijk of onvoorwaardelijk

Blz. 78

VRAGEN

(Uit "De Kerkbode" van Gouda, d.d. 13 Dec. 1952).

X. vraagt naar het oordeel van Love en Erskine over Matth. 9 : 13: *Want Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering.* Wat verstaan ze onder die zondaars?
Antwoord: Love spreekt er van in zijn Werken 1664, f. 143, en zegt: Merkt wie zijn die? Dat is Christus kwam niet om de farizeeën te roepen, die rechtvaardig waren in hun eigen ogen, die zichzelven vast inbeeldden, dat de zaken wel met hun gingen; en niet zagen, dat zij een Middelaar, Tussenspreker en Verlosser van node hadden. Jezus Christus sluit die soort van mensen uit buiten Zijn roeping, die daar bij zichzelven hoog- gevoelig zijn, en op hun eigen goedheid steunen, zonder Jezus Christus enigszins gebrek te hebben. Daarom gij allen, die daar denkt, dat gij sinds. gij geboren zijt, een sterk geloof tot God hebt gehad, dat gij eerlijk leeft onder Uwe naasten, een ieder het Zijne geeft, en derhalve niet ziet, dat gij Christus ooit Uw dagen van node hebt; de Heere zij u genadig. Het is onwaarschijnlijker dat gij geroepen zijt dan enig mens in de wereld.
Love is dus van oordeel, evenals al die oude Godgeleerden, zoals Owen, Rutherfort, Voetius, Perkins, Sheppard, Meade, enz. enz., dat de zondaars hier aan zichzelf ontdekte zondaars zijn, in tegenstelling met de farizeeën, die dat niet waren.
Zo oordeelt ook Erskine. Hoor maar. In de werken der Erskines, uitg. Malga 186O, deel VII, 2 op p. 282 zegt hij uitdrukkelijk: Niemand dan die zichzelven als een goddeloze en een onrechtvaardige erkent, kan het voorrecht der rechtvaardigmaking genieten door het Evangelie. Want Christus is niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering, Matth. 9 : 13.

UIT NOTULEN CLASSIS KAMPEN 6-1-1953

… Van nature ligt de mens in een staat van vijandschap tegen God. Hij is dus geen onbeschreven blad papier en ook niet in een staat van te kunnen kiezen tussen goed en kwaad, maar tot alle boosheid geneigd. Zo vindt de Geest des Heeren de uitverkoren zondaar in het uur der minne. In dit opzicht wordt de waarheid nogal eens verdraaid voorgesteld. Men zegt dan, dat uit de rechtzinnige leer volgen zou, dat iets in de mens verondersteld of vereist wordt, waarom hij geroepen wordt. Maar dat is onjuist en het punt niet waar het om gaat. Ds. Verhagen betoonde zich, volgens de hiervolgende

notulen, verrast over het feit, dat Dr. Steenblok onder de voorafgaande gemoedsgesteldheid een Gode vijandige gemoedsgesteldheid verstond. Vermoedelijk meende, hij, dat
Dr. Steenblok iets in het schepsel zou vereisen vóór de wedergeboorte. Doch hij behoefde zo verrast niet te zijn, want de zaken waren hem, tijdens de samenspraak, duidelijk uiteengezet.
Op het zeggen van ds. Verhagen: "Neen, de uitwendige roeping heeft geen enkele voorwaarde, waarom ze geroepen worden", heeft Dr. Steenblok geantwoord: "Dat is een tweede. Dat is het punt niet. Dat de roeping tot één komt en tot de ander niet, daar ligt geen grond van in het schepsel. Maar komt je tot de inhoud van die boodschap, die is, dat je aan gaat kondigen: de dood- staat voorop, en vervolgens, dat hij geroepen wordt tot bekering en als hij zich bekeert, dan zal hij genade krijgen."

23.9 Uit de notulen van de Classis-vergadering Kampen, gehouden op 6 Januari 1953.

Blz. 79.

art. 3. Moderamen.
Ds. Verhagen, voorzitter. P. van Woerden, scriba.
Ds. Honkoop en ds. Kersten assessoren.
De Voorzitter sluit zich aan bij de door de voorlopige voorzitter gesproken woorden en memoreert de buitengewone omstandigheden onder welke deze classis bijeenkomt. Spreker heeft meer dan 40 jaren in de Gereformeerde Gemeenten het Evangelie gepredikt, terwijl thans bezwaren tegen zijn leer worden ingebracht. Een toevallige omstandigheid is dat de oudste gemeente bediend wordt door de oudste leraar. enz. enz.
art. 5. Ingekomen stukken.
Enkele stukken zijn ingekomen betreffende de aanklacht van Gouda tegen Kampen, welke in de punten der agenda verwerkt zijn.
vervolg van art. 7. Punten.
Vervolgens vangen de besprekingen aan inzake de aanklacht van de Kerkenraad te Gouda tegen de Kerkenraad van Kampen.
Gouda heeft bij de classis Kampen hare bezwaren ingediend tegen de leer van ds. Verhagen, die vasthoudt, dat aan de uitwendige roeping geen innerlijke gemoedsgesteldheid vooraf gaat. Tevens kan Gouda zich niet verenigen met hetgeen ds. Verhagen leert omtrent het aanbod van genade, namelijk, dat dit onvoorwaardelijk, algemeen en welmenend is.
Alvorens de discussie begint, geeft ds. Verhagen een overzicht van het geschil, en vraagt hij Dr. Steenblok zich in zijn bespreking te willen bepalen bij de in geding zijnde punten, en vooral kortheid en duidelijkheid te willen betrachten.
Hierna geeft ds. Verhagen het voorzitterschap over aan ds. Honkoop, omdat hij als aangeklaagde tijdens deze discussie moeilijk voorzitter kan zijn.
Van de kant van Gouda wordt door ouderling Huisman de bespreking geopend en verdedigt hij het standpunt van Gouda, vooral betogende, dat de uitwendige roeping niet onvoorwaardelijk is, tevens wijzende op de vijandige gemoedsgesteldheid, die bij ieder mens in zijn doodstaat liggende, aanwezig is. Hij wil zich houden aan het standpunt, dat door de classis Rotterdam, de 25ste Mei 1952 gehouden, werd ingenomen, welks notulen vermelden: dat de uitwendige roeping tot allen komt.

Deze notulen werden gewijzigd in de zitting van 6 Juni, welke verandering luidt: de Classis besluit, dat de uitwendige roeping welmenend komt tot allen, die onder het Evangelie leven.
Ouderling Huisman blijft er bij, dat een innerlijke gemoedsgesteldheid vooraf gaat. Ds. Verhagen bestrijdt nog de juistheid van de genotuleerde formulering als zijnde niet in overeenstemming met de toen plaats gehad hebbende bespreking.
Ook Dr. Steenblok, aan het woord komende, spreekt over de vijandige gemoedsgesteldheid des harten als voorafgaande aan de uitwendige roeping.
Hierna geeft de voorzitter, ds. Honkoop, het woord aan ds. Verhagen, die begint met zijn verwondering er over uit te spreken, dat hij nu zulke klanken hoort. Hij zegt daardoor zeer verrast te zijn, dat Dr. Steenblok thans te kennen geeft, dat hij door de voorafgaande innerlijke gemoedsgesteldheid verstaat de vijandige gezindheid en doodstaat van de natuurlijke mens. Wanneer Dr. Steenblok dit eerder te kennen gegeven had, zou hij, ds. Verhagen, niet geprotesteerd hebben, daar hij dit al meer dan 45 jaar geleerd heeft. Maar hij gevoelde zich bezwaard, omdat Dr. Steenblok schreef, dat alleen geroepen werden, die verbroken en verbrijzeld van harte zijn. Dat er dus óf een werk des Heiligen Geestes aan de uitwendige roeping aan degenen, die geroepen worden, vooraf gaat, óf de mens zou zelf in staat zijn aan enige voorwaarde te voldoen. En tegen die voorwaarde in de zondaar protesteert hij ten zeerste.
De Voorzitter meent, dat er, gezien de twee nader verklaarde standpunten, wel mogelijkheid is bij elkaar te komen en wordt na breedvoerige discussie de volgende formule overeengekomen:

De uitwendige roeping komt welmenend tot alle hoorders van het Evangelie, met de eis van geloof en bekering. Vóór de wedergeboorte, dat is vóór de inwendige roeping, is er generlei inwendige zaligmakende gemoedsgesteldheid.

Beide partijen verenigen zich met deze oplossing en is dit punt aldus afgehandeld.

23.10 Overeenkomst: Rapport van ouderling C. Huisman, ongedateerd.

De classis Kampen heeft in haar vergadering van 6 Januari 1953 een door de kerkenraad van Gouda ingediend bezwaar tegen de Kerkenraad van Kampen, inzake het leerstuk der uitwendige roeping, behandeld.
Op 25 Februari 1952 was dit onderwerp reeds. door ds. A. Verhagen, in een klacht tegen Dr. Steenblok en de Kerkenraad van Gouda, ter classis Rotterdam gebracht en aldaar behandeld. Omdat Kampen op de daaropvolgende classis-vergadering te Rotterdam protesteerde tegen de notulering van de op 25 Febr. 1952 genomen beslissing, heeft Gouda zich schriftelijk weer in verbinding gesteld met Kampen en haar verzocht uitdrukkelijk te willen erkennen, dat de uitwendige roeping niet onvoorwaardelijk, doch voorwaardelijk van aard is. Kampen heeft hierop geantwoord, dat zij de opvatting heeft, dat de "uitwendige roeping onvoorwaardelijk komt tot allen, die onder het Evangelie leven". In een volgend schrijven deelde Kampen mede, dat zij het woord "onvoorwaardelijk" zou kunnen laten vallen, indien daarvoor in de plaats kwam de zin: "aan de uitwendige roeping, die welmenend komt tot allen, die onder het Evangelie leven, gaat geen innerlijke gemoedsgesteldheid des harten vooraf". Met deze omschrijving had Gouda zich niet kunnen verenigen en verzocht derhalve de classis Kampen de zaak opnieuw te behandelen.

Deze classis heeft, na kennisname van de gevoerde correspondentie en de toelichtingen der wederzijdse afgevaardigden, zich als volgt uitgesproken: *"De uitwendige roeping komt welmenend tot alle hoorders van het Evangelie met de eis van geloof en bekering. Vóór de wedergeboorte, dat is vóór de inwendige roeping, is er generlei inwendige zaligmakende gemoedsgesteldheid."*
In inkt daaronder geschreven
C. Huisman.

P.S.
Voordat de bekende Synode van 1953 plaats vond, werd dit geschil tussen ds. Verhagen en de kerkenraad van Gouda in de bovengenoemde omschrijving van de uitwendige roeping opgelost door de classis Kampen. "Beide partijen verenigen zich met deze oplossing en is dit punt aldus afgehandeld."

Er is nimmer een synode uitspraak plaatsgevonden over het aanbod van genade *of het voorwaardelijk of onvoorwaardelijk moet gebracht worden.*
Zodat er een vrijheid voor de predikanten overbleef om het woord voorwaardelijk of onvoorwaardelijke aanbieding te gebruiken, mits men de noodzaak van de ontdekkende functie van de wet niet weg liet. Opdat de wet een tuchtmeester zou worden tot Christus.

Overgenomen uit: *Om de oude waarheid, of leergeschil aangetoond*, door Dr. C. Steenblok.

24. NOTULEN VAN DE PARTICULIERE SYNODE OOST VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, OP WOENSDAG 29 APRIL 1953 TE BARNEVELD

Bidstond.
In de bidstond, gehouden aan de vooravond van de Synode op 28 April in het kerkgebouw der Gereformeerde Gemeente te Barneveld, werd het Woord bediend door de praeses der vorige Synode, Ds A. Verhagen uit Kampen.
Als tekst had zijn eerw. Efeze 2 : 4, 5.

Artikel 1. Opening.
Als praeses van de roepende kerk van Elspeet opent Ds. H. van Gilst de vergadering door te laten zingen Psalm 74 : 2 en leest Romeinen 12. Hij spreekt een openingswoord naar aanleiding van Romeinen 12 : 10-12. Hij gedenkt daarbij de zieke broeder Ds. van de Woestijne en de ernstig krank geweest zijnde Ds. Verhagen. Voorts legt hij de nadruk op de noodzaak van elkander hartelijk lief te hebben. Dat alle verdeeldheid en wrevel door de Heere uit het midden van ons en uit onze harten geweerd mocht worden. Met dit korte woord verklaart de tijdelijke praeses de vergadering voor geopend.

Artikel 2. Moderamen.
Tot praeses wordt gekozen Ds A. Verhagen, tot scriba Ds J. van den Berg, tot assessoren Ds H. van Gilst en Ds T. Dorresteyn, terwijl als quaestor optreedt ouderling N. W. Schreuder.
Ds Verhagen aanvaardt het presidium en sluit zich aan bij het door de tijdelijke praeses gesprokene, heet de afgevaardigden welkom, alsmede de deputaten van de beide andere Synodes en zal hun adviezen op prijs stellen.

Artikel 3. Lastbrieven. De lastbrieven worden nagezien, waaruit blijkt, dat alle afgevaardigden van de verschillende classes vertegenwoordigd zijn.

Artikel 4. Notulen.
De toegezonden notulen worden besproken en goedgekeurd, met de aanmerking van een lid, dat de opmerking, vermeld in de notulen, verwijzende naar de notulen van de Particuliere Synode Noord van 20 Februari 1930, in zijn geheel behoorde weer gegeven te worden. Aan dit verzoek kan niet worden voldaan, wijl in het betrokken artikel niet gesproken wordt over verzekering voor ambtsdragers, doch over verzekering in het algemeen.

Artikel 5. Ingekomen stukken.
Er zijn twee ingekomen stukken. Eén uit Rijssen en één uit Opheusden.
Beide komen niet voor behandeling in aanmerking en worden derhalve terzijde gelegd.

Artikel 6. Rapporten.
et rapport van de Commissie voor de Kweekschool te Krabbendijke wordt door Ds de Wit voorgelezen en nader besproken. Het blijkt, dat er nog een zeer groot bedrag moet binnenkomen, zal de zaak lopende kunnen worden gehouden. Dit is mede een gevolg van de gehouden collecten in verband met de watersnood.

Ds Honkoop onderstreept nog eens met nadruk, dat de bedragen er moeten komen, en garandeert, dat hij in de gemeenten, waar hij consulent is, zulks verdedigen zal.
Ds de Wit zal alsnog een briefje aan de gemeenten schrijven dienaangaande, waarin wordt opgewekt tot het houden van een collecte.
Omtrent het kindertehuis te Nunspeet wordt mede gerapporteerd en tevens besloten dit geval door te zenden naar de Generale Synode.
Deputaten brengen rapport uit van hun bezoek aan de Synode West, terwijl van West en Zuid mede rapport wordt uitgebracht en de groeten overgebracht van de resp. Synodes.

Artikel 7. Afgevaardigden naar Generale Synode.
Wijl één der broeders voortijdig de Synode verlaten moet wegens ambtelijke bezigheden, wordt besloten eerst over te gaan tot de verkiezing van afgevaardigden naar de Generale Synode.
Gekozen worden tot Primi: Ds A. Verhagen, Ds J. van den Berg, Ds P. Honkoop, Ds A. van Stuyvenberg, Ds A. Vergunst, Ds H. van Gilst, en de ouderlingen H. Haasse, J. van den Hardenberg, J. Kieviet, N. W. Schreuder, B. Roest en H. Last.
Tot secundi: ouderling W. van Deelen, Ds T. Dorresteyn, Ds J. W. Kersten, Ds M. Heerschap, Ds L. Kieboom, Ds Chr. van de Woestijne en de ouderlingen M. Wilbrink, B. Schreuder, P. van Woerden, A. van Hell, J. van Veen en J. van Putten.

Pauze. Hierna wordt besloten eerst te pauzeren en de maaltijd te nuttigen, waartoe Ds van den Berg de morgenvergadering met dankzegging sluit en tegelijkertijd een zegen vraagt voor de maaltijd.
Deze genuttigd zijnde, dankt Ds van Stuyvenberg en vraagt tevens aan de Heere het overige van de vergadering met Zijn zegen en goedgunstigheid te willen kronen.

Artikel 8.
Van een lid ener gemeente is een beroep ingekomen op de Particuliere Synode, daar hij meent verongelijkt te zijn door de Classis Utrecht, waarop hij zich had beroepen. De Classis Utrecht meende deze zaak het beste te kunnen dienen door de benoeming uit haar midden van een commissie, bestaande uit de broeders Ds A. Vergunst, Ds L. Kieboom en Ds J. van den Berg, alsmede de ouderlingen N. W. Schreuder en J. Kieviet. Van de Vergadering van deze commissie werd rapport uitgebracht en naar aanleiding daarvan ontspon zich een zeer langdurige en uitgebreide discussie.
Ook het betreffende lid werd gehoord, begrijpelijk. Nadat dit lid ernstig en liefdevol vermaand was, bleef hij weigerachtig en beriep zich op de Generale Synode.

Artikel 9. Organistenvereniging.
Een verzoek van de Classis Kampen om doorzending van een verzoek van de organistenvereniging der Gereformeerde Gemeenten om erkenning, wordt na toelichting van één der leraren uit die Classis doorgezonden naar de Generale Synode.

Artikel 10. ***Niet vroegtijdig verlaten van meerdere vergaderingen.***
De Classis Kampen verzoekt doorzending naar de Generale Synode van een besluit van die Classis, *dat afgevaardigden niet de vergaderingen, waarheen zij zijn afgevaardigd, verzuimen en deze niet voortijdig verlaten, tenzij dan door ziekte of wettige en zeer dringende omstandigheden.*
Ook dit zal worden doorgezonden naar de Generale Synode.

Artikel 11. Deputaten naar artikel 48 en 49 D.K.O. worden gecontinueerd. Artikel 12. Verrekening onkosten. Elke Classis betaalt *ƒ* 70.-. Artikel 13. Roepende kerk. Zo de Heere wil, zal de gemeente van Genemuiden op 12 Mei 1954 de Synode saamroepen, terwijl als plaats van vergaderen weer Barneveld wordt aangewezen. Artikel 14. Sluiting. De praeses spreekt een kort slotwoord, daarbij gewagend van de vreedzame verhoudingen tijdens de vergadering, en bidt de afgevaardigden toe licht en wijsheid in hun ambtelijke arbeid. De Heere geve verbinding aan Zijn Woord en aan elkander, opdat er een wandel geboren worde in de waarheid, die naar de godzaligheid is. Hierna wordt nog gezongen Psalm 122 : 3 en sluit de praeses de vergadering met dankzegging.

Namens het Moderamen, Ds J. VAN DEN BERG, scriba

25. ACTA van de handelingen van de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, gehouden op 3, 4, 22 en 23 Juni en 27 Juli 1953 te Utrecht

BIDSTOND.
Aan de vooravond van de Synode werd een bidstond gehouden, welke geleid werd door Ds. D. L. Aangeenbrug van Terneuzen, praeses van de vorige Synode.
Sprekende over Romeinen 8: 26 en 27 bepaalde hij zijn gehoor bij "De weldaad van de voorbede van de Heilige Geest, Die voor ons bidt met onuitsprekelijke verzuchtingen", welke is: 1e. onmisbaar; 2e. onschatbaar; 3e. onafwijsbaar.

25.1 VERGADERING 3 JUNI 1953 (Breuk in de Synode)

ARTIKEL 1. OPENING.
Op 3 Juni 1953, om 10 uur, opent, namens de roepende kerk Rotterdam- Zuid, Ds. A. de Blois de Synode.
Hij verzoekt te zingen Psalm 77: 6, leest daarna Handelingen 2 van vers 29 tot het einde en gaat voor in gebed. Daarna heet hij alle afgevaardigden hartelijk welkom. Er zijn vele bezwaren. Och, mochten wij het zelf eens niet aan kunnen en God eens nodig hebben. Mocht God ons leiden en ons geven Zijn eer te mogen bedoelen. Mochten wij in vrede en liefde, tot heil der gemeenten vergaderen. We mochten niet onszelf bedoelen, maar de waarheid voorstaan. Verder staat hij nog stil bij het voorgelezen Schriftgedeelte.

ARTIKEL 2. LASTBRIEVEN.
De lastbrieven worden voorgelezen door de tijdelijke praeses. Daaruit blijkt, dat afgevaardigd zijn van:
De Particuliere **Oostelijke** Synode:
Ds. A. Verhagen, Ds. J. van de Berg, Ds. P. Honkoop, Ds. A. van Stuyvenberg, Ds. A. Vergunst, Ds. H. van Gilst, en de ouderlingen H. Haasse, J. van de Hardenberg, J. Kieviet, N. W. Schreuder, B. Roest en H. Last.

De Particuliere **Westelijke** Synode:
Ds. A. de Blois, Ds. M. Blok, Ds. Chr. van Dam, Ds. K. de Gier, Ds. M. van de Ketterij, Ds. H. Ligtenberg, en de ouderlingen Bas, Doudeijns, Kranenburg, Geluk, Moerman en Versteeg.

De Particuliere **Zuidelijke** Synode:
Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. J. B. Bel, Ds. F. J. Dieleman, Ds. F. Mallan, Ds. L. Rijksen, en de ouderlingen D. Hage, L. Hoekman, J. de Kok, P. Slabbekoorn, G. van Velzen, C. de Visser en D. Kodde.
De Particuliere Synodi zijn alle door de primi-afgevaardigden wettelijk vertegenwoordigd.

ARTIKEL 3. MODERAMEN.
Het Moderamen wordt bij stemming gevormd als volgt:
Ds. A. Verhagen, praeses; Ds. A. Vergunst en D. Kodde, scribae; N. W. Schreuder, quaestor; Ds. H. Ligtenberg en Ds. L. Rijksen, assessoren.

Ds. A. Verhagen, het presidium aanvaardend, zegt het buitengewone gewicht te gevoelen van het ambt, hem opgelegd. De tijdelijke praeses heeft daarop zeer terecht reeds gewezen. God mocht ons in vrede en liefde doen vergaderen en door Zijn Geest ons leiden. Hij hoopt, dat alles ordelijk mag verlopen. Daartoe wil hij eerst de afgevaardigden, die zulks wensen het woord verlenen, en indien nodig en mogelijk ook, de niet- afgevaardigden. Op zijn verzoek wordt samen gezongen Psalm 43: 3.

ARTIKEL 4. NOTULEN.
De notulen van de vorige vergadering worden zonder bespreking of stemming onveranderd vastgesteld.

ARTIKEL 5. INGEKOMEN STUKKEN
De ingekomen stukken, voor zo ver die voor behandeling in aanmerking komen, worden volgens het voorstel van de praeses, wat zonder bespreking wordt aangenomen, bij de overeenkomstige agendapunten gevoegd.

ARTIKEL 6. RAPPORTEN.
Onderscheidene rapporten worden uitgebracht.
A. De praeses deelt mede, dat de in de notulen van de vorige Synode vermelde broeder door Ds. P. Honkoop en hem is bezocht en dat de ontstane kwestie tot wederzijDs. genoegen is opgelost. Dat strekt tot blijdschap.

B. Het rapport van de deputaten Synodi bij de Hoge Overheid wordt uitgebracht door D. Kodde. (Zie bijlage I).
De praeses dankt br. Kodde voor zijn werk, dat met voortvarendheid en nauwgezetheid is vervuld. Br. Kodde dankt praeses en Ds. L. Rijksen voor de aangename samenwerking, welke mocht plaats hebben.
De deputaten: Ds. A. Verhagen, Ds. L. Rijksen en D. Kodde, worden herbenoemd.

C. Het rapport van de deputaten voor de Buitenlandse Kerken wordt uitgebracht door Ds. L. Rijksen.
De praeses brengt Ds. Rijksen dank voer het rapport en zijn arbeid. De deputaten, Ds. H. Ligtenberg, Ds. L. Rijksen en Dr. C. Steenblok, worden herbenoemd en geraden te vergaderen.

D. Het rapport van de deputaten voor de Zending wordt uitgebracht door Ds. j. B. Bel, voor zo ver de werkzaamheden betreft, en door Ds. A. Verhagen over de financiële toestand. (Zie bijlage II a en b). Naar aanleiding van daaromtrent gemaakte opmerkingen, zal getracht worden inzake het vertalen in onderscheidene vreemde talen een bevredigende oplossing met het NederlanDs. Bijbelgenootschap te verkrijgen. De deputaten, Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. J. B. Bel, Ds. J. van de Berg, Ds. A. de Blois en Ds. A. Verhagen, worden herbenoemd.

E. Het rapport van de deputaten Emeriti-Predikanten wordt uitgebracht door Ds. A. Verhagen. (Zie bijlage III).
De praeses voegt daarbij nog een persoonlijk woord en vraagt Ds. J. Hagesteijn in de gebede te ondersteunen in de zware weg, die God met hem houdt. Ook wijst hij er op, dat niet alle gemeenten collecteren. Daarbij blijkt, dat gemeenten, welke wel collecteerden, zijn vermeld als dat niet gedaan hebbend. Daarnaar zal een nader onderzoek worden ingesteld. Er wordt steeds in de volgende week na ontvangst

bericht daarvan verzonden. Mocht dat bericht niet worden ontvangen, dan is het nodig navraag te doen.
Medegedeeld wordt, dat de leeftijdsgrens van kinderen bij studie en in andere bijzondere gevallen niet al te strak wordt gehandhaafd.
De deputaten, Ds. P. Honkoop, Ds. A. van Stuyvenberg, Ds. A. Verhagen en de ouderlingen van Bochove en Hoekman, worden herbenoemd.

F. Het rapport van de Commissie tot hulp aan Oorlogsslachtoffers en Verwoeste Kerken wordt uitgebracht door Br. J. Kieviet, secretaris van de Commissie voor Bijzondere Noden, terwijl het financiële verslag wordt uitgebracht door Ds. A. Verhagen. (Zie bijlage IV).
Naar aanleiding daarvan wijst de praeses op ***de ramp***, die over land en volk is gekomen. God sprak. Velen zijn in de golven omgekomen. En, hoewel enerlei wedervaart de rechtvaardige en de goddeloze, toch zal het onderscheid groot zijn tussen hen, die God dienen en die Hem niet dienen.
Er is verzocht een bededag te houden. De praeses heeft te kennen gegeven, dat het houden van een bededag diende uit te gaan van de regering. De regering heeft zulks gedaan. Doch wij houden aan onze zonden vast, dies zijn Gods oordelen te vrezen.
In het begin is niet alles dadelijk geregeld kunnen worden en is er ook door anderen spontaan hulp geboden.

De praeses stelt voor hen, die zo spontaan hebben geholpen, namelijk Ds. J. van de Berg, Ds. A. Vergunst, N. W. Schreuder en J. Kieviet, aan de commissie toe te voegen.
Bezwaren worden geuit tegen het storten van de opbrengst van de collecten in het Rampenfonds. Medegedeeld wordt, dat hierin is gehandeld naar de wens van iedere kerkenraad, aan wie de beslissing is gelaten. Ook daartegen rijzen bezwaren. Het storten in het RampenfonDs. wordt door enigen sterk veroordeeld. Gevraagd wordt in dergelijke gevallen alle predikanten te raadplegen. Besloten wordt, dat nogmaals gecollecteerd zal worden voor de nood in de eigen gemeenten.
De commissie wordt uitgebreid, zodat deze zal bestaan uit de predikanten
L. Rijksen, J. v. d. Berg, M. Blok, F. J. Dieleman, H. Ligtenberg, A. van Stuyvenberg, A. Vergunst en A. Verhagen, en de ouderlingen J. Kieviet en N. W. Schreuder.

PAUZE.
Daarna wordt gepauzeerd. Ds. M. Blok vraagt een zegen voor de maaltijd, na het nuttigen daarvan leest de praeses Psalm 23 en eindigt Br. Hoekman met dankgebed.
Bij de hervatting van de werkzaamheden wordt eerst gezongen Psalm 118: 7.

VERVOLG ARTIKEL 6.
G. Deputaten Curatorium Theologische School.
De rapporten worden uitgebracht door Ds. A. de Blois als scriba en door ouderling. H. Bas als penningmeester. (Zie bijlage V).
Besloten wordt, dat het Curatorium zal beslissen of al dan niet van de studenten terugbetaling van de voor hen gemaakte kosten zal worden gevraagd.

Een vraag van ***Ds. J. van de Berg*** naar de ***verhouding tussen docent en studenten,*** gaf aanleiding tot een brede en verwarde bespreking, waarbij vele afgevaardigden het woord voerden en waarbij bleek, dat de meningen zeer uiteenliepen.
Besloten werd over te gaan in een zitting, alleen toegankelijk voor ambtsdragers.

In die besloten zitting deed een afgevaardigde het voorstel om over deze aangelegenheid te stemmen, omdat uit de besprekingen wel bleek, dat geen overeenstemming was te bereiken, welk voorstel door een deel der afgevaardigden werd ondersteund. Protesterende tegen het houden van een stemming, verliet een aantal afgevaardigden de vergadering.[21]

Bij de gehouden stemming met gesloten briefjes wordt net 24 stemmen voor en geen stemmen tegen besloten, dat Dr. C. Steenblok geen docent meer zal zijn.

Na die beslissing wordt de vergadering geschorst.
Bij de hervatting van de werkzaamheden wordt gezongen Psalm 65: 1.

Bij het daarna gehouden appèl bleek, dat vertrokken waren de predikanten D. L. Aangeenbrug, M. v. d. Ketterij en F. Mallan, en de ouderlingen D. Hage en H. Bas.

Besloten wordt, dat de secundi, zo nodig, in de zo de Heere wil op morgen voort te zetten vergadering, de vertrokkenen zullen vervangen.
Verder wordt besloten de vertrokken broeders te vermanen om met erkenning van het onwettig van hun vertrek terug te keren. Vastgesteld wordt, *dat de beslissing inzake Dr. C. Steenblok niet is om onrechtzinnigheid, maar om diens eenzijdigheid in het geven van het onderwijs.*

Aangezien de curatoren hun mandaat in handen van de Synode stelden, en enigen van hen zijn vertrokken, wordt besloten nader te beslissen hoe daarin te handelen. Over het benoemen van een docent of docenten wordt het Moderamen opgedragen te handelen met de nog aanwezige curatoren.

H. Commissie tot stichting van een eigen sanatorium.
Nadat Ds. L. Rijksen heeft medegedeeld, dat reeds in de vorige Synode is gemeld, dat het stichten van een eigen sanatorium niet mogelijk is, wordt op zijn voorstel de commissie onder dank voor de werkzaamheden ontbonden.

I. Commissie tot behartiging van de belangen der militairen. Het rapport wordt uitgebracht door Br. B. Roest. (Zie bijlage VI). Gewezen wordt op de wenselijkheid om spoedig kennis te geven van de opkomstdag, opdat de nog verschillende nodige werkzaamheden, zoals het gereedmaken van een bewijs tegen de vaccinatie en het kennis geven aan de kerkenraad van de gemeente, onder welks toezicht de standplaats is, kan plaats hebben.
De commissie wordt herbenoemd, zodat die bestaat uit Ds. H. Ligtenberg, Ds. A. Verhagen en. B. Roest.

J. Commissie voor Emigratie naar Canada. (Zie bijlage VII). Aangezien de rapporteur niet aanwezig is, wordt dit punt aangehouden.

[21] Steenblok kreeg geen gelegenheid zich te verdedigen, ook zijn medestanders niet. Uit protest verlieten zij de vergadering. Ná het besluit tot zijn ontheffing als docent werd de reden ervan vastgelegd. De volgende dag werd besloten over hen die de Synode verlaten hadden, dat ze konden terugkeren in een weg van recht. Wat inhield, dat ze het onrechtmatige van hun vertrek moesten erkennen en de genomen besluiten respecteren.

K. Commissie voor Administratie van "De Saambinder." (Zie bijlage VIII), In verband met dit rapport zijn ter tafel:

le. Een ingekomen stuk van de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Gouda met bezwaren tegen de redactie van "De Saambinder." Dit schrijven wordt voor kennisgeving aangenomen.

2e. Een ingekomen stuk van de Drukkerij "De Banier", waarin een uiteenzetting gegeven wordt over de verliezen en winsten van "De Saambinder" tijdens het redacteurschap van Dr. C. Steenblok.

Het rapport wordt uitgebracht door J. van Beveren.

Naar aanleiding daarvan acht de Synode, dat het niet juist is om tegen elkaar in kerkelijke bladen te gaan schrijven.

Medegedeeld wordt, dat br. van Beveren wel administrateur wil zijn, maar liever geen zitting heeft in de commissie.

De Commissie wordt, wat de leden betreft, die geen bezwaar hebben om als zodanig aan te blijven, gehandhaafd en aangevuld, zodat deze bestaat uit de predikanten H. Ligtenberg en A. Verhagen en de ouderlingen B. Roest en N. W. Schreuder.

L. Commissie toezicht "Daniël."
Een rapport daarvan is niet aanwezig.
Ook bij dit agendapunt is een schrijven aanwezig met bezwaren tegen onderscheidene zaken, de redactie van "Daniël" betreffende, van de kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Gouda, welk schrijven ook voor kennisgeving wordt aangenomen.
De vergadering wordt daarna voor die dag beëindigd. Op verzoek van de praeses sluit Ds. Ligtenberg met dankgebed.

25.2 VERGADERING VAN 4 JUNI 1953.

De praeses, Ds. A. Verhagen, opent de vergadering met het laten zingen van Psalm 19: 7, het lezen van 1 Joh. 4: 7-21 en gebed.
Bij het gehouden appèl blijkt, dat de afgevaardigden Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. M. van de Ketterij en ouderling H. Bas, noch hun secundi aanwezig zijn, en dat Ds. F. Mallan en ouderling D. Hage eveneens niet tegenwoordig zijn, maar vervangen kunnen worden door hun secundi: de ouderlingen H. Flikweert en J. v. d. Panne.
Besloten wordt alsnog een poging aan te wenden om de vertrokken broeders te doen terugkeren.

ARTIKEL 7. PUNTEN VAN BEHANDELING.
A. Een lid van de gemeente te Lisse, dat door de Kerkenraad van die gemeente, met advies van de Classis Amsterdam, geplaatst is onder de 2e trap van censuur wegens overtreding van het 2e en 9e gebod, daar hij onder meer protest had aangetekend tegen de schorsing van Ds. R. Kok en een schrijven had rondgestuurd in de gemeente te Lisse en dit ook had laten afdrukken in "De Stem des Woords", wenst gehoord te worden.
De Synode laat genoemd lid toe en komt na bespreking tot de volgende beslissing, en deelt het betrokken lid mede:

> "De Generale Synode, vaststellende, dat u schromelijk dwaalt in de leer van het werk- en het genadeverbond, wil u daarover broederlijk vermanen en onderrichten, doch eist, dat u intussen niet doorgaat met propageren van uw stelling. Verder meent de Synode, dat u zich schuldig maakt aan

scheurmaking, en als u daarvoor geen schuldbelijdenis in het openbaar doet, zult u moeten worden behandeld en afgesneden van de gemeente op grond van het 5e gebod."
Het lid zegt toe daarover te willen denken.

B. Een lid van de gemeente te 's-Gravenhage wenst gehoord te worden. Dat lid brengt een schriftelijke uiteenzetting mede, welke, wegens zijn zwakte, op zijn verzoek, wordt voorgelezen.
Na verhoor van de Kerkenraad van 's-Gravenhage en toelichting van de consulent van die gemeente en de nadere uiteenzetting van het lid, komt de Synode tot de beslissing, dat de censuur wettig is opgelegd.
De praeses vermaant het lid ernstig en wenst hem toe Gods aangezicht daarin te mogen zoeken, opdat hij de rechte weg mag leren verstaan.

PAUZE.
Vervolgens wordt gepauzeerd. Ds. A. van Stuyvenberg vraagt een zegen voor de maaltijd.
Na het nuttigen daarvan leest de praeses Psalm 113 en eindigt ouderling J. de Kok met dankzegging.
Bij de hervatting van de werkzaamheden wordt gezongen Psalm 138: 3.

VERVOLG ARTIKEL 7.
C. Vervolgens komt in behandeling een beroep van een lid uit Opheusden, wijl hij naar zijn mening ten onrechte gecensureerd is. Tevoren is door hem reeds een beroep gedaan op de Classis Utrecht en de Particuliere Synode Oost, met welker uitspraak hij niet tevreden is.
Uit het besluit van de Particuliere Synode blijkt, dat genoemd lid wel daarvoor wilde schuldbelijdenis doen, maar niet in de kerk of voor de kerkenraad. De kerkenraad wil openbare schuldbekentenis. Een breedvoerig hoor en wederhoor wordt toegepast.
De Synode besluit deze zaak te stellen in de handen van de kerkenraad van Opheusden, teneinde verder met dat lid te handelen. Genoemd lid wordt vermaand te buigen en belijdenis te doen van zijn schuld.

Daarna wordt overgegaan tot het behandelen van de zaken, welke voortvloeien uit het weggaan van enige afgevaardigden.

- Een schrijven van ouderling A. Jansen uit Haarlem geeft aanleiding om de consulent te verzoeken daarmede rekening te houden en die broeder te behandelen.
- Rapport wordt uitgebracht over de resultaten van de poging om de vertrokken broeders te doen terugkeren.
- Aangezien blijkt, dat die pogingen geen gunstig resultaat hebben opgeleverd en op terugkeer in deze vergadering niet meer te rekenen valt, wordt besloten over te gaan tot het benoemen van docenten.
  De praeses deelt mede, dat het Moderamen, na overleg met de nog aanwezige curatoren, het beter acht twee docenten te benoemen dan één. De stemming is volkomen vrij, een aanbeveling wordt niet gedaan.
  Uit de gehouden stemming blijkt, dat Ds. L. Rijksen en Ds. J. W. Kersten zijn benoemd. De praeses richt zich eerst tot Ds. L. Rijksen, hem vragende, of hij die benoeming wil aanvaarden.

Deze verklaart daartoe wel bereid te zijn, hopende, dat God bekwaamheid zal schenken. Vervolgens richt de praeses zich tot Ds. J. W. Kersten met dezelfde vraag.
Ook Ds. J. W. Kersten wil die benoeming, zij het met een bezwaard gemoed, aanvaarden, hopende op de hulpe Gods
De praeses spreekt beiden hartelijk toe, hun toewensende de hulpe Gods
Staande wordt hun toegezongen de zegenbede uit Psalm 134: 3.

- Vervolgens wordt overgegaan tot het benoemen van het Curatorium.
- Bij vrije stemming worden benoemd de predikanten A. de Blois, F. J. Dieleman, P. Honkoop, H. Ligtenberg, A. van Stuyvenberg en A. Verhagen, en de ouderlingen J. van de Hardenberg, J. de Kok en A. Versteeg, terwijl bij acclamatie wordt herbenoemd ouderling A. van Bochove. De praeses hoopt dat de werkzaamheden tot Gods eer en het heil der gemeenten mogen zijn, elkander aanvullende in dit zo zwaarwichtige werk.
- Na verdere bespreking wordt het Moderamen opgedragen de vertrokken broeders te bezoeken en wordt dat gemachtigd om een schrijven te verzenden aan de kerkenraden.
- Vastgesteld wordt ***dat terugkeer alleen mogelijk is met erkennen van het verkeerde van de handeling, alsook dat de genomen besluiten blijven gehandhaafd.***
- Ook wordt het Moderamen machtiging verleend te handelen in zaken welke zich nog kunnen voordoen.

Nadat besloten is dat, zo de Heere wil, de zitting op 22 en 23 Juni zal worden voortgezet, sluit Ds. Vergunst de vergadering met dankzegging.

25.3 VERGADERING OP 22 JUNI 1953.

De praeses, Ds. A. Verhagen, opent de vergadering, laat zingen Psalm 74: 2 en 12, lees Hoséa 6, en gaat voor in het gebed.
Na de wens te hebben uitgesproken dat Gods Geest ons leiden zal, wordt Ds. Hegeman, uit Amerika overgekomen, hartelijk welkom geheten.

Bij het gehouden appel bleken van de primi-afgevaardigden niet aanwezig: Ds. v. d. Berg,[22] Ds. v. d. Ketterij, Ds. Bel,[23] Ds. Aangeenbrug, Ds. Mallan en de ouderlingen Bas, Geluk, Hage en Kranenburg.

Voor Ds. v. d. Ketterij treedt in zijn plaats Ds. Hage, diens secundus;
Voor Ds. v. d. Berg treedt in diens plaats Ds. Dorresteijn, zijn secundus;
Voor Ds. Bel treedt in diens plaats zijn secundus onderling van Hekken;
Voor Ds. Mallan treedt in zijn plaats diens secundus ouderling H. Flikweert;
Voor ouderling Hage treedt in diens plaats ouderling v. d. Panne, diens secundus;
Voor ouderling Kranenburg treedt in diens plaats ouderling Ostende, zijn secundus.

Bezwaren rijzen tegen het zitting houden van de afgevaardigde ouderling Moerman, omdat die in Vlaardingen, buiten zijn kerkenraad om, Ds. v. d. Ketterij heeft doen optreden.
Na bespreking wordt bij stemming besloten ouderling Moerman niet toe te laten tenzij hij zijn schuld erkent.
Ouderling Moerman treedt als afgevaardigde terug.

Vervolgens komt aan de orde het rapport van het Moderamen (zie bijl. IX).
Na breedvoerige bespreking wordt ***het beleid van het Moderamen bij geheime stemming goedgekeurd.***

PAUZE.
Daarna wordt gepauzeerd. Ds. Ligtenberg vraagt een zegen voor de maaltijd. Na afloop daarvan leest de praeses Psalm 122 en eindigt broeder van Velzen met dankzegging.
Bij de hervatting van de werkzaamheden, wordt gezongen Psalm 119: 3.

In behandeling worden genomen de ingekomen stukken betrekking hebbende *op het vertrekken van de afgevaardigden van de Synode.*
Na breedvoerige bespreking wordt besloten een Commissie te benoemen die alsnog zal trachten een samenspreking met de vertrokkenen te hebben. In die Commissie worden benoemd: Ds. Verhagen, Ds. Dieleman, Ds. van Gilst, Ds. Vergunst en de ouderlingen J. de Kok, A. Versteeg en D. Kodde.

Vervolgens wordt behandeld een schrijven van de kerkenraad van Gouda en hetgeen in de Goudse Kerkbode is gepubliceerd.
Na breedvoerige bespreking komt de Synode tot de volgende beslissing. De Generale Synode, kennis genomen hebben van het optreden van Dr. Steenblok, acht die

[22] Ds. Van den Berg, werd 's zondags nadat dr. Steenblok was afgezet geschorst in zijn ambt. Hij is niet meer op de kansel gekomen; stierf 10 mei 1954.
[23] Ds. Bel en ouderling Van Kranenburg om onbekende reden afwezig. De overigen hadden zich onttrokken op de vorige synodevergadering.

handelingen schorsingswaardig en geeft deze zaak over aan de Kerkenraad van Gouda om daarover te handelen met de genabuurde kerken en zo nodig met de Classis Rotterdam.
Als genabuurde kerken worden aangewezen Moerkapelle, Rotterdam-Zuid en Rotterdam-Centrum.

Onderscheidene andere stukken worden nog behandeld, maar geven geen aanleiding tot het nemen van maatregelen, omdat zulks op de weg van de Deputaten krachtens art. 49 D.K.O. ligt.
Daarna wordt verder gegaan met de te behandelen punten.

VERVOLG ARTIKEL 7.
D. Een lid van de gemeente te 's-Gravenhage, dat bezwaren heeft tegen het ongegrond verklaren door de Classis Amsterdam van de door hem uitgebrachte bezwaren tegen een ouderling en diaken van zijn gemeente, wenst gehoord te worden.
Dat lid heeft zijn mening schriftelijk gegeven.
Naar aanleiding van de bespreking en toelichting welke uit dit geval voortvloeien en gegeven worden komt de Synode tot de volgende beslissing:
De Generale Synode spreekt uit

- dat alle verzekering in strijd is met het geloof in de Voorzienigheid Gods;
- dat de kerkenraden de roeping hebben met ernst tegen deze zonde te vermanen;
- dat de kerkenraden met het stellen van candidaten hiermede ernstig zullen rekening houden, opdat de kracht van het vermanen niet worde weggenomen;
- terwijl de Synode voorts in het optreden tegen deze zonde zich conformeert met de uitspraak van de Synode in 1922.

Verder wordt besloten deze zaak weer in handen te stellen van de kerkenraad van 's-Gravenhage, opdat die met inachtneming van het beslotene kan handelen.
De vergadering word daarna door Ds. van Stuyvenberg met dankgebed gesloten.

25.4 VERGADERING 23 JUNI 1953.

De vergadering wordt door de praeses, Ds. A. Verhagen, geopend met het laten zingen van Psalm 68: 16, het lezen van Psalm 97 en gebed. Dezelfde afgevaardigden, zowel primi als secundi, als in de vergadering van de vorige dag bleken aanwezig.
Voortgegaan wordt met de punten van behandeling.

VERVOLG ARTIKEL 7.
E. Erkenning van de Organistenvereniging.
Na bespreking spreekt de Synode uit dat deze organisten-vereniging al reeds bestaat en dat een erkenning van deze vereniging niet op de weg van de Generale Synode ligt; maar dat het aan de kerkenraden moet worden overgelaten of zij zich door deze vereniging willen laten adviseren of niet;
de Synode spreekt tenslotte uit, dat het wenselijk is dat deze vereniging onder ambtelijke leiding staat en zou het op prijs stellen dat Ds. J. W. Kersten de leiding en het toezicht van deze vereniging heeft.

F. Een verzoek van de Classis Kampen *dat de afgevaardigden metterdaad de meerdere vergaderingen zullen bijwonen en tot het einde toe zullen present blijven, uitgezonderd wettige reden tot verhindering,* verkrijgt de instemming van de Synode.

G. De Synode komt niet tot uitspraak over het door de Particuliere Synode Oost gevraagde inzake de kunstmatige bevruchting, aangezien zulks geen uitspraak behoeft.

H. Verzoek van de Classis Kampen tot benoeming van een deskundige ter controle van de boeken der verschillende deputaatschappen met het verzoek van de Particuliere Synode Zuid. "De Generale Synode benoeme een Commissie welke tot taak heeft, het beleid, beheer en de administratie van de onderscheidene commissies te controleren en daarover verslag uit te brengen ter Synode."
Na bespreking wordt besloten de heer F. de Hollander, accountant, te benoemen als controleur der boeken en kassen, en de onderscheidene Commissies en Deputaten op te dragen bij het verslag een verklaring van hem over te leggen.

I. De Particuliere Synode West verzoekt de Generale Synode stappen te ondernemen om te komen tot een goede uitgave van Bijbels resp. Statenbijbels en Psalmboekjes waar alle gemeenten achterstaan.
Na bespreking waaruit blijkt dat de uitgevers op verzoek wel de tekst leveren die gewenst wordt, spreekt de Synode uit: *dat de uitgave van Bijbels en Psalmboekjes niet op haar weg ligt, omdat uit onderzoek is gebleken dat de firma's die zich met het drukken bezighouden, de door onze gemeenten gewenste beschikbaar kunnen stellen.*

J. De Particuliere Synode West wenst te komen tot het stichten van een Militair Tehuis op de Veluwe in verband met de kazernebouw in Gelderland.
Na bespreking en toelichting wordt de volgende beslissing genomen: De Generale Synode is van oordeel dat vanwege de verspreide kazernebouw de oprichting van een militair tehuis op de Veluwe practisch onuitvoerbaar is, maar dat het wenselijk is dat de militairen zoveel mogelijk in de 'huiselijke sfeer worden opgenomen en dat de arbeid van de Commissie tot behartiging van de belangen van de militairen de ondersteuning van de kerkenraden verdient. Voorts legt de Synode deze zaak in

handen van genoemde Commissie, met het verzoek ook ten aanzien van de Tehuizen voor onze militairen oplettende te zijn.
Verder beveelt de Synode de kerkenraden aan om van het in militaire dienst gaan van leden en doopleden zoveel als mogelijk is, de kerkenraden van de garnizoensplaatsen in te lichten en daartoe ook de ouders op hun roeping gedurig te wijzen.

K. De Particuliere Synode West vraagt het oordeel der Generale Synode of
a. de **Doop** in de Roomse Kerk bediend;
b. de Doop door een vrouwelijke ambtsdrager bediend;
c. de Doop door een leraar zonder kerkenraad bediend, kunnen worden overgenomen.

Na bespreking komt de Synode tot de volgende beslissing:
De Generale Synode verwijzende naar de gewoonte van de kerk der Reformatie in deze dat men de doop voor wettig houden zal indien deze bediend is door een in een bepaalde kring geautoriseerde ambtsdrager en in de Naam van een Drieënig God, neemt die conclusie over en verwerpt nadrukkelijk de nooddoop en die welke door een vrouw bediend is.

PAUZE.
Daarna wordt gepauzeerd. Ds. Blok vraagt een zegen voor de maaltijd. Na het nuttigen daarvan leest de praeses Jesaja 46 en eindigt Ds. de Blois met dankgebed.
Bij de hervatting van de werkzaamheden wordt gezongen Psalm 84: 3.

VERVOLG VAN ARTIKEL 7.
L. Door de Particuliere Synodi West en Zuid wordt een uitspraak gevraagd inzake het gebruik van televisie.
De Generale Synode spreekt uit *dat het gebruik van televisie in de gezinnen, of anderszins tot vermaak, ten sterkste moet worden veroordeeld, en dat de kerkenraden de roeping hebben tegen dit gebruik van televisie met kracht, zo nodig met toepassing van de censure, hebben op te treden.*

Vervolgens wordt nog behandeld het verslag van de Commissie voor Emigratie naar Canada.
Ds. Rijksen brengt dat verslag uit.
Broeder Vermeulen bedankt als lid van die Commissie. De praeses brengt hem dank voor de vele werkzaamheden daarin verricht.
Na bespreking, waaraan ook Ds. Hegeman deelneemt, wordt de volgende beslissing genomen:
De Generale Synode spreekt uit dat de gemeenten in Amerika en Canada verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van hem, die daar de emigranten hulp biedt, maar dat tot tegemoetkoming voor zijn onkosten een bedrag van f 5000.- mag worden geschonken, en wekt de gemeenten op dat bedrag bijeen te brengen.

M. De Particuliere Synodi West en Zuid vragen regeling, opdat te Nunspeet een Kindertehuis kan worden gesticht.
Ds. van Stuyvenberg licht de stand der zaken toe.
Besloten wordt om machtiging te verlenen tot verdere handelingen.
De reeds door de Particuliere Synodi ingestelde Commissie wordt gehandhaafd en verzocht de werkzaamheden te blijven verrichten.

Daarna wordt besloten de Synode te verdagen tot, zo de Heere wil, 27 Juli 1953, des voormiddags 10 uur, en de alsdan te houden vergadering alleen toegankelijk te stellen voor ambtsdragers.
Op verzoek van de praeses eindigt Ds. de Gier met dankgebed.

25.5 VERGADERING VAN 27 JULI 1953.

De praeses, Ds. A. Verhagen, opent de vergadering, laat zingen Psalm 84: 3, lees 1 Cor. 3: 9-23 en gaat voor in het gebed.
Gevoelend het gewicht van deze vergadering verzoekt de praeses aller medewerking. Die werkt maakt fouten, maar er moest worden geregeld.
Hij wenst Ds. de Gier die inmiddels een beroep aannam naar 's-Gravenhage, Ds. de Wit die de roeping van Leiden volgde en broeder Honkoop die omeg de vele beroepen, dat van Goes aannam, Gods Zegen, hulp en bijstand toe.
Verder wijst hij nog op de beslissing die, in kort geding, inzake de kerk van Vlaardingen, ten gunste van de blijvenden is gevallen.

Bij het gehouden appèl bleken tegenwoordig:

- van de Particuliere Synode Oost, Ds. Verhagen, Ds. Dorresteijn, Ds. Honkoop, Ds. van Stuyvenberg, Ds. Vergunst, Ds. van Gilst, en de ouderlingen Haasse, v. d. Hardenberg, Kieviet, Schreuder, Roest en Last,
- van de Particuliere Synode West, Ds. Ligtenberg, Ds. Hage, Ds. Blok, Ds. de Blois, Ds. van Dam, Ds. de Gier, en de ouderlingen Doudeijns, Versteeg, Geluk en Kranenburg,
- en van de Particuliere Synode Zuid, Ds. Bel, Ds. Dieleman, Ds. Rijksen, en de ouderlingen Hoekman, de Kok, Slabbekoorn, van Velzen, de Visser, Kodde, V. d. Panne en Flikweert.

Vervolgens worden aan de orde gesteld het rapport van de Commissie tot samenspreking, en de onderscheidene stukken betrekking hebbende op de toestand die ontstaan is door het vertrek uit de Synode van enige afgevaardigden en de actie door hen ondernomen (zie bijlage X).
Na uitvoerige bespreking wordt bij geheime stemming het volgende besluit genomen:
De Synode, kennis genomen hebbende van het rapport van de Commissie tot samenspreking en de zich voorgedaan hebbende feiten; besluit:
dat er, met handhaving van het kerkrecht, geen mogelijkheid is om, met vernietiging van de genomen besluiten, de broeders die weggingen, onvoorwaardelijk te laten terugkeren, en spreekt uit dat zij kunnen terugkeren in de weg van recht.[24]

PAUZE.

---

[24] De Saambinder 1-3-1956 geeft verslag van de classis Rotterdam, op 13-2-1956 inzake schorsing ds. De Blois en het vertrek van ds. H. Ligtenberg naar de Ger. Gem in Ned.
"Onttrekking Ds. H. Ligtenberg.
Rotterdam-West deelt mede, dat haar herder en leraar. Ds. H. Ligtenberg, op 26 Januari 1956 zich aan de Gereformeerde Gemeenten onttrokken heeft. Door de afgevaardigden van Rotterdam-West wordt een toelichting gegeven, waaruit blijkt, dat er noch in de Kerkenraad, noch in de gemeente, iets was, wat tot deze stap aanleiding, kon geven. Ds. Ligtenberg heeft dit, desgevraagd, zelf aan de Kerkenraad verklaard.
'**Toenadering tot uitgetredenen.** Rotterdam-West stelt voor toenadering te zoeken tot de uitgetredenen, en verzoekt dit voorstel door te zenden naar de Particuliere Synode. Hiertoe wordt besloten."
Een van de eerste stappen die gezet werden op meerdere vergaderingen van de Ger. Gemeenten werd gehouden nadat ds. Ligtenberg en ds. T. Dorrestein overgegaan waren naar de Ger. Gem. in Ned.

Daarna wordt gepauzeerd. Ds. van Stuyvenberg vraagt een zegen voor de maaltijd. Na het nuttigen daarvan leest de praeses Psalm 69 en eindigt Ds. de Wit met dankzegging. Bij de hervatting van de werkzaamheden wordt gezongen Psalm 119: 69. Alvorens de overige punten van de agenda af te werken, wordt naar aanleiding van een vraag, na bespreking besloten om de beslissing of de nu reeds verleende preekconsenten moeten worden gehandhaafd, te stellen in handen van het curatorium.
Verder deelt ouderling Flikweert mede zich niet te kunnen verenigen met het genomen besluit inzake hen die vertrokken, en verlaat hij de vergadering.

N. De Particuliere Synode West verzoekt een algemene regeling voor in andere gemeenten vertoevende doopleden.
Uit de bespreking blijkt dat de ouders in de eerste plaats een taak hebben om kennis te geven van het verblijf van hun kinderen, maar dat ook de kerkenraden hun medewerking dienen te verlenen.
De Synode besluit zowel de ouders als de kerkenraden te dien aanzien op hun plicht te wijzen.

O. De Particuliere Synode West verzoekt een andere formulering van het besluit der Generale Synode van 1950. betreffende het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen.
Na bespreking besluit de Synode dat de beslissing of in Landelijk Verband zal worden getreden, wordt overgegeven aan de kerkenraden van de gemeenten waar Meisjesverenigingen zijn.

P. De Particuliere Synode West vraagt het oordeel der Generale Synode in verband met de verplichting van aansluiting bij een Bedrijfsvereniging van het personeel hetwelk in dienst der Kerk is. Uit de toelichting, welke Ds. de Gier geeft, blijkt dat de gemeenten wettelijk lid zijn van een Bedrijfsvereniging.
De Synode spreekt uit dat tegen het lidmaatschap van een Bedrijfsvereniging van een gemeente principiële bezwaren zijn, en verzoekt de Deputaten Synode bij de Hoge Overheid om, zo mogelijk in samenwerking met anderen, bij de Regering op wijziging aan te dringen.

Q. De Particuliere Synode West verzoekt de Generale Synode de klachten van Dr. Steenblok tegen de Studenten Vereniging "Studiosorum fundamento Reformato", te behandelen.
Aangezien Dr. Steenblok zich inmiddels losmaakte van de gemeenten, wordt besloten daarop niet meer in te gaan.

R. De Particuliere Synode Zuid verzoekt nadere verklaring te geven van Artikel 83 D.K.O. en de gemeenten daarin te adviseren.
De Synode spreekt uit dat de kerkenraden bij de naleving van artikel 83 D.K.O. rekening zullen houden met wat in de Synode van Embden daaromtrent is besloten.

S. De Particuliere Synode Zuid wenst dat de Generale Synode besluit, dat de notulen of acta van de meerdere vergaderingen, dus zowel van de Classes als Particuliere Synodi, worden toegezonden aan de Kerkenraden van alle gemeenten.
De Synode besluit het aan de beslissing van iedere classis over te laten hoe daarin te handelen.

ARTIKEL 8. BENOEMINGEN.
Behoudens de reeds gedane benoemingen bij de behandeling van de onderscheidene rapporten worden alsnog benoemd in:
De Commissie voor de buitenlandse kerken: Ds. J. W. Kersten; De Commissie voor de Emigratie: J. Kieviet en Ds. de Gier;
De Commissie voor het Jaarboekje, dat in het vervolg zal worden uitgegeven op last van de Generale Synode, en waarvan de eventuele baten zullen ten goede komen aan de Emeriti-kas: Ds. J. W. Kersten en Ds. A. Vergunst.

Uitgave van predicatiën.
De Synode verzoekt alle leraren een predicatie te schrijven ten bate van de vacante gemeenten.

ARTIKEL 9. VERREKENEN VAN ONKOSTEN.
Bij het verrekenen van de onkosten blijkt dat iedere Particuliere Synode zal hebben te betalen f 920.-.
ARTIKEL 10. AANWIJZEN ROEPENDE KERK.
Als roepende kerk wordt Utrecht aangewezen, te vergadering, zo de Heere wil, in Juni 1956 te Utrecht.
ARTIKEL 11. SLUITING.
De praeses wijst op de gewichtige besluiten die genomen moesten worden. Hij erkent zijn tekort, maar tevens de ondersteuning Gods in zijn zwakheid.
De Heere mocht de nood op het hart binden. Hij kan helen en liefde en vrede geven.
God mocht een ieder bekwamen tot de taak waartoe hij is geroepen en die stellen tot een rijke en eeuwige zegen.
Hij dankt de afgevaardigden voor hun tegenwoordigheid.
Verder verzoekt hij Ds. Hegeman de groeten van de gemeenten te willen overbrengen aan de gemeenten in Amerika en wenst hem en de anderen toe dat God ook hun arbeid aldaar stelle tot een rijke zegen.
Hij verzoekt Ds. Hegeman de Synode met dankgebed te willen sluiten. Ds. Hegeman voldoet aan dat verzoek, nadat nog samen gezongen is Psalm 122: 3.
De onderscheidene rapporten, voor zover schriftelijk uitgebracht, worden als bijlagen bij deze notulen gevoegd.

Het Moderamen:
Ds. A. VERHAGEN, praeses
Ds. A. VERGUNST
D. KODDE scribae
N. W. SCHREUDER, quaestor
Ds. H. LIGTENBERG }
Ds. L. KIJKSEN } assessoren

25.6 Bijlage V.

RAPPORT VAN HET **CURATORIUM** DER THEOL. SCHOOL VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND
Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland vergaderd te Utrecht op 3 en 4 Juni 1953.

Weleerw. en Eerw. broeders,

Dit rapport betreft het tijdvak van 1949 tot 1953.
Curatoren zijn Ds. H. Ligtenberg, voorzitter; Ds. A. de Blois, scriba; ouderling H. Bas, penningmeester en de predikanten A. van Stuyvenberg, L. Rijksen, D. L. Aangeenbrug, F. Mallan en de ouderlingen: A. van Bochove en Joh. de Kok.
Docenten zijn Dr. C. Steenblok en de heer A. van Bochove Jr.
Studenten zijn: T. Cabaret, L. Vogelaar, A. F. Honkoop, A. Elshout en C. Molenaar. De eerste drie hebben consent om te proponeren.
De Studenten Zwerus, Vergunst, van Gilst, Kersten en Kieboom zijn inmiddels beroepbaar gesteld en hebben een beroep aangenomen naar Middelharnis, Zeist, Elspeet, Genemuiden en Waardenburg.
In de plaats van Ds. R. Kok werd ouderling H. Bas benoemd tot penningmeester over wiens beheer der gelden door de Accountant een gunstig getuigenis werd gegeven.

Op 12 Juni 1949 werd een voorlopige koopacte getekend door Ds. Ligtenberg, Ds. de Blois en Ds. Kok namens het Curatorium van de Theol. School enerzijDs. en door Th. Slavenburg, hoofddirecteur en G. Kolf, algemeen procuratiehouder van de N.V. Slavenburg's Bank anderzijds, ten overstaan van Notaris Hoek te Schiedam, welke koopacte gepasseerd is op Vrijdag 6 Januari 1950.
De koopsom van het gebouw Westersingel 64 bedroeg f 150.000.-, waarvan moet worden afgetrokken f 10.000.- voor het servituut dat op dit gebouw rustte.
Op 13 April 1951 ontving de scriba de officiële koopacte.
Het Schoolgebouw Boezemsingel 30 is eigendom geworden van de Stichting Theol. School der Gereformeerde Gemeenten .te Rotterdam voor de som van f 30.000.- plus f 1.900.- voor transportkosten.

Op haar vergadering van 13 September 1949 gedacht de voorzitter van het Curatorium het verscheiden van de Curator Ds. J. Fraanje, die uit de strijdende naar de triomferende Kerk mocht overgaan.
Hij mocht in onze Gemeenten en ook in het Curatorium een grote plaats innemen.
Op 20 Juni 1951 werd Candidaat A. Elshout toegelaten om de lessen aan de Theol. School te volgen.
Op 1 Juni 1952 heeft Student W. Hage eindexamen afgelegd. Het eindexamen van Student T. Cabaret werd een jaar uitgesteld, mede in verband met een ontvangen beroep van de uitgetredenen te Westzaan, van welk beroep Cabaret niet onkundig schijnt te zijn geweest.
Student Hage werd beroepbaar gesteld, en heeft inmiddels een beroep aangenomen naar de Gemeenten Aalst en Brakel.
Het Curatorium heeft de volgende financiële regeling getroffen, dat studenten die uit de kas financieel worden gesteund, zich moeten verbinden, om wanneer zij predikant

zijn geworden, minstens f 200.- per jaar terug te betalen. Deze regel geldt ook voor hen die korter of langer tijd predikant zijn.
Van deze regel kan worden afgeweken na schriftelijk verzoek met redenen omkleed, aan de penningmeester der Theol. School de heer H. Bas, Kortland 11, Alblasserdam.

Bij vertrek naar een andere kerkformatie moet terstond het verschuldigde bedrag worden terugbetaald.

Op 18 Juni 1952 werd Candidaat C. Molenaar, wonende te Herkingen toegelaten tot de Theol. School.
Student L. Vogelaar is al geruime tijd door ziekte verhinderd regelmatig de lessen te volgen en vervult onregelmatig spreekbeurten in de Gemeenten.
Ouderling A. van Bochove is door zwakte en ouderdom niet in staat regelmatig de vergaderingen van het Curatorium bij te wonen.
Het Curatorium stelt aan de Generale Synode voor, een Secundus te benoemen, die bij ziekte een ouderling Curator kan vervangen.
Hoewel de Generale Synode vrij is zelf een ouderling te kiezen, stelt het Curatorium voor, de br. A. Versteeg en D. Hage.
Met de bede, dat de Heere onze School gedenke en meerdere arbeiders in Zijn Kerk worden uitgestoten, beveelt het Curatorium de Stichting Theol. School van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, in de voorbede Uwer Synode aan.
Hiermede legt het Curatorium haar mandaat in de handen van de Generale Synode.
De scriba van het Curatorium,
Ds. A. DE BLOIS

Het opstellen en het samenstellen van dit **militair handboekje** heeft veel tijd gekost en met dankbaarheid noemen wij hier "Krijgsman" en dhr. Hogendoorn, die dit gehele werk voor de Commissie hebben verricht, om het als een goede gids aan onze jongens in hun militaire loopbaan mede te geven.
De Commissie vreest, dat de strijd voor onze jongens inzake het vaccinatie-probleem, zwaarder zal worden en dat ook andere moeilijkheden groter staan te worden, o.a. in verband met het oefenen in het buitenland. Voorts zijn er nog enkele jongens in militaire dienst in Nieuw-Guinea en West-Indië, waar zij van het nodige worden voorzien en verzorgd.
De Commissie dankt van harte de kerkenraden voor alle verleende hulp aan de Commissie, inzonderheid de financiële hulp. Voorts vraagt de Commissie de verdere hulp van onze gemeenten voor onze jongens, als dat nodig mocht blijken, maar bovenal om onze jongens in 's lands dienst in de gebeden te willen gedenken in deze moeilijke, zware en verleidende
tijden.

De Commissie,
Ds. H. LIGTENBERG, voorzitter
Ds. A. VERHAGEN, penningm.
B. ROEST, secretaris

25.7 Bijlage VII.

RAPPORT VAN DE SYNODALE COMMISSIE VAN ADMINISTRATIE VOOR **"DE SAAMBINDER"** Enz.

… Uw Commissie acht hiermede enig inzicht gegeven te hebben over het beheer van de door de Synode in 1950 aan haar toevertrouwde "Saambinder"-belangen, en zou dit rapport kunnen eindigen, ware het niet, dat een betreurenswaardige zaak door haar dient te worden vermeld, en waarover zij gaarne een uitspraak van uw Synode verlangt.
In de Kerkbode van 13 December 1952, welke volgens het Jaarboekje eigendom is van de Gereformeerde Gemeente te Gouda, was een circulaire bijgesloten van de volgende inhoud.

Geachte lezers en lezeressen,
Als proef is bij u enkele malen "De Kerkbode" bezorgd. Het blad is maar klein van omvang, maar de inhoud is de volle aandacht waard, om in deze dagen gelezen te worden, teneinde meer inzicht te krijgen in de kerkelijke verwikkelingen van deze dagen.
Hoe dikwijls hoort men niet, dat men niet eens weet over welke punten de strijd gaat? Is het veelal niet omdat er te weinig wordt onderzocht en gelezen? Dit blad wil een kleine bijdrage vormen om u voornamelijk de leer der Gereformeerde Gemeenten aan de Schrift en belijdenis en geschriften der oudvaderen te toetsen en wil middellijkerwijze medewerken, u ook in de strijd met de vijanden sterk te doen staan, gezien de kennis der waarheid een onmisbaar middel is en in genen dele mag worden verwaarloosd, daar dit in tegenspraak is met de Heilige Schrift en de uitspraken van vele oude schrijvers.
De abonnementsprijs is zo laag gesteld, dat er totaal niets door schrijvers en medewerkers aan dit blad wordt verdiend, daar dan eigen bedoelingen in het spel zouden zitten.
Toch zouden wij gaarne zien, dat de oplage, in verband met de belangrijkheid van ons blad werd uitgebreid. Laat ook b.v. kerkenraden hieraan medewerken, door b.v. gratis verspreiding onder hun gemeenteleden; we kunnen dan b.v. ook meer plaatselijke mededelingen opnemen.
Geeft u op als abonné op bijgaande kaart. Te frankeren met 6 ct. postzegel, of vraagt inlichtingen omtrent verspreiding.
Met vriendelijke groeten,
G. Veerman, Turfmarkt 52, Gouda

De Synodale Commissie, hiervan kennis genomen hebbende, achtte het noodzakelijk hierop te reageren en zond het onderstaande schrijven aan de Kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Gouda.

Weleerw. en Eerw. Broeders,
De Synodale Commissie voor Administratie van "De Saambinder", kennis genomen hebbende van de circulaire, welke door de administrateur van de Kerkbode der Gereformeerde Gemeente te Gouda is rondgezonden, deelt u het volgende mede.

"De Saambinder" is het kerkelijk orgaan van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Amerika en als zodanig door de verschillende Synodes aanvaard. Daarnaast worden enkele kerkbodes door een plaatselijke Gereformeerde Gemeente uitgegeven, welke, gezien de mededelingen voor het kerkelijk leven uit eigen gemeente, alleen bestemd zijn voor de betrokken gemeente.
Door de verzonden circulaire wordt nu echter getracht om uw kerkbode eveneens een "landelijk" karakter te geven, waarbij de hulp der diverse kerkenraden wordt ingeroepen.
De Synodale Commissie acht dit niet juist en is van mening, dat eventueel een Generale Synode er over moet beslissen of er naast het bestaande kerkelijk blad "De Saambinder" nog een ander kerkelijk blad moet verschijnen, ja dan neen.
Het gevolg van uw circulaire zou kunnen betekenen afbreuk doen aan het aantal lezers van "De Saambinder", daar er velen zijn, die zich het lezen van twee of meer bladen niet kunnen veroorloven.
Aangezien de netto opbrengst van de S. volgens Synodaal besluit ten goede komt aan de Kas voor Emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -wezen, en de afgelopen jaren een belangrijk bedrag aan deze kas kon worden afgedragen, zouden wij het zeer betreuren, indien dit minder zou worden door het uitgeven van nog een kerkelijk blad naast het reeds bestaande.
Wij verzoeken u dan ook hiermede niet voort te gaan en, indien u naast "De Saambinder" uw kerkbode "landelijk" zoudt willen maken, dit te doen langs de kerkelijke weg, opdat eventueel op de a.s. Generale Synode één en ander kan worden besproken.
Wij hopen, dat u ons standpunt ten deze zult kunnen aanvaarden en aan ons bovengenoemd verzoek zult willen voldoen.
Uw berichten hierover zien wij gaarne tegemoet en verblijven met br. groeten,

De Synodale Commissie voor Administratie van "De Saambinder",
w.g. Ds. H. LIGTENBERG, voorzitter
Ds. A. VERHAGEN
J. VAN BEVEREN

Op dit schrijven hebben wij van de kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Gouda nimmer enig antwoord ontvangen.
Wel verscheen in de Kerkbode van 13 Maart 1953 het volgende stukje van de hand van de administrateur, waarvoor echter de redacteur de volle verantwoording heeft.

OPWEKKING
Onder bovenstaande titel worden de lezers van "De Saambinder" van 29 Januari j.l. opgewekt, nieuwe abonné's te 'werven. Op zichzelf geen bezwaar, maar wanneer daarbij te kennen wordt gegeven, dat een plaatselijke kerkbode zich uitsluitend dient te bepalen tot de kring dier gemeente, waarvan zo'n kerkbode uitgaat, lijkt het ons wel ver gezocht Mogelijk wordt als motief aangevoerd, dat bij het teruglopen van het aantal abonné's der "Saambinder" de Emerituskas schade lijdt. Is deze samenbinding van Saambinder-Emerituskas wel juist en overeenkomstig den Woorde Gods Wij menen, dat de inkomsten voor de weduwen en wezen van onze overleden voorgangers toch niet verbonden dienen te worden aan een handelszaak, doch dat elke gemeente haar dure plicht verstaat en de leden gelegenheid geboden wordt in de samenkomst der gemeenten hun gaven voor d doel af te zonderen.

Indien dit de reden niet is, dat "De Saambinder" de kerkboden wil beperken tot eigen gemeenten, kan het dan zijn om dat op goede gronden de inhoud der "kerkboden" soms tegengesteld is aan die der "Saambinder"? Dan zou dit dus neerkomen op het z.g. de mond stoppen. Dit zal toch de bedoeling niet zijn van "De Saambinder", want dan zou deze het alleenrecht van schrijven opeisen. Wij beleven wel rare dingen in deze tijd, doch zo iets lijkt ons wel te ver gaan. Is hetgeen in de kerkboden geschreven wordt niet overeenkomstig Gods Woord?

Laat men dan maatregelen daartegen treffen. Is de inhoud wel overeenkomstig Gods Woord en de belijdenisgeschriften, dan kan verspreiding daarvan toch nooit en te nimmer verboden worden door eigen kring. Laat ons toch de verbreiding der waarheid niet belemmeren. Waren wij bij machte, wij zouden gans Nederland van deze lectuur willen voorzien, gewild of ongewild.

De Administrateur.

In "De Saambinder" van 26 Maart j.l. heeft Ds. Verhagen dit stuk beantwoord met een "Ingezonden schrijven": "Synodebesluit of handelszaak?"

Wij nemen aan, dat dit genoegzaam bekend is en nemen dit ingezonden stuk niet over. In de Kerkbode van 11 April werd dit beantwoord met het volgende stukje.

INDROEVIG

Onder het ingezonden artikel "Synodebesluit of handelszaak" plaatst de hoofdredacteur van "De Saambinder" een onderschrift, waarin zijn opgewonden gemoedsgesteldheid tot uiting komt Het geeft de indruk nu eindelijk een medestander gevonden te hebben om er eens gezamenlijk flink op los te slaan.

In dat stukje worden wij beticht van verdachtmaking om het vertrouwen in "De Saambinder" te ondergraven met de bedoeling de Kerkbode ingang te doen vinden. Wij vragen ons af wie er zich nu schuldig maakt aan verdachtmaking.

De reden, waarom de Kerkbode door geheel Nederland verzonden wordt en zijn abonné's heeft, zullen wij aantonen. Aanvankelijk was onze Kerkbode als plaatselijk blad bedoeld. De slappe verdediging en vage uiteenzetting van de Synodale leerbepalingen tegen de leerbegrippen van Ds. Kok, door het daarvoor bestemde kerkelijk blad, waren oorzaak, dat velen in de lande zich opgaven als abonné der Kerkbode. De verwarring werd steeds groter en het merendeel der leden onzer gemeenten begreep er niets meer van. Ook de verspreiding van de "Stem des Woords" werkte het verzoek om goede voorlichting in de hand.

Het kerkelijk blad bleef zo goed als in gebreke. In de dagen van Ds. Kersten zou men een ander geluid vernomen hebben. Het woord van Paulus blijft van kracht om alle valse leervoorstellingen te weerleggen en te bestrijden en de waarheid te verdedigen. Ziet dan om naar mannen, die daartoe bekwaam zijn. In de periode van grote beroering na de Synodale besluiten veroorzaakten "Daniël" en "De Saambinder" met een halfslachtige voorlichting veel verwarring.

Ook de hoofdredacteur van het Chr. Gereformeerde weekblad "De Wekker" constateerde de ongeschooldheid in de verdediging der waarheid door "De Saambinder" en dat is jammer. Vooral in deze tijd van zo veel dwalingen en verkeerde voorlichting diende de hoofdredacteur zijn lezers op de gevaren te wijzen. Stichtelijke stukjes zijn nodig en goed, doch voor het behoud van het geheel is de verdediging van de waarheid voortreffelijker en profijtelijker. Men voelde het gemis van een goede voorlichting. Vooral door de verspreiding van de "Stem des Woords" in verschillende gemeenten. Daarom abonneerden velen zich op onze kerkbode, om sterk te staan in de

weerlegging van deze leerstellingen, want de Synodale leeruitspraken dienen gehandhaafd te worden.
De Administrateur.

Op dit geschrijf is door ons niet verder ingegaan. Uw Commissie heeft het zeer bedroefd, dat op deze wijze de besluiten van de Generale Synode ondermijnd zijn geworden en vraagt de Synode om een dusdanige uitspraak te doen, dat naast het landelijk blad "De Saambinder" geen ander blad landelijk mag worden uitgegeven of dat dit mag worden bestreden.
Met de bede, dat de Heere "De Saambinder" nog gebruiken mocht tot "samenbinding" der leden van de Gereformeerde Gemeenten, en tot heil van Zijn Sion, stelt uw Commissie haar mandaat in handen der Synode.

De Synodale Commissie van Administratie voor "De Saambinder",
Namens haar,
De Rapporteur,
J. VAN BEVEREN

Ter bestrijding van al die onkosten hebben wij meermalen in "De Saambinder" en per circulaire verzocht om bijdrage te willen zenden. De circulaires vanzelfsprekend alleen aan de Gereformeerde Gemeenten en wel:
De 1e circulaire 23 Oct. 1950 aan alle gemeenten.
De 2e circulaire 28 Mei 1951 aan de 81 gemeenten waarvan geen antwoord was ontvangen.
De 3e circulaire 3 April 1953 aan de 53 gemeenten waarvan ook toen nog geen antwoord was ontvangen.
Aan 9 gemeenten, waarvan toen bekend was, dat ze door watersnood waren getroffen werd toen geen circulaire gezonden.
Na deze laatste circulaire hebben wij nog van 15 gemeenten óf een bijdrage óf bericht ontvangen, zodat thans de aantallen zijn als volgt:
5 gemeenten hebben 2 x bijdrage gezonden.
79 gemeenten hebben 1 x bijdrage gezonden.
13 gemeenten hebben bericht van bezwaar gezonden.
38 -{- 9} = 47 gemeenten hebben geen bericht gezonden.
De 5 -I- 79 = 84 gemeenten hebben gemiddeld f 37.- bijgedragen.
Wanneer thans elke gemeente zou willen bijdrage f 20-25 zouden wij voorlopig weer verder kunnen.
Gaarne zouden wij ook hieromtrent Uw oordeel en advies vernemen.
Namens de Commissie voornoemd,
J. VERMEULEN Hzn., Secretaris-Penningmeester.

Tenslotte nog een persoonlijk woord:
Drie jaar geleden 'heb ik om gezondheidsredenen voor verschillende functies moeten bedanken.
Ook als secr.-penningmeester van deze commissie heb ik toen ontslag gevraagd. In de enigszins beperkte kring van onze commissieleden hebben wij nog steeds geen plaatsvervanger kunnen vinden.
Daar echter meermalen te veel van mijn krachten wordt gevraagd, zou ik zeer gaarne iemand willen ontmoeten die bereid is dit werk over te nemen.

25.8 Bijlage IX

RAPPORT VAN HET MODERAMEN DER GENERALE SYNODE
over de handelingen van het moderamen met de broeders Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. M. v. d. Ketterij en Ds. F. Mallan en de ouderlingen H. Bas en D. Hage.

Het Moderamen kwam in vergadering bijeen op Maandag 8 Juni, 10 uur te Rotterdam.
Het dacht het moderamen van de Generale Synode goed om eerst in onderling overleg de juiste gang van de gebeurtenissen vast te stellen en de draagwijdte van de handelingen van genoemde broeders te bepalen.
Zoals de Generale Synode bekend kan zijn werd door één van de afgevaardigden vragen gesteld over en bezwaren ingebracht tegen het docentschap van Dr. Steenblok. Dit is het goed recht van de afgevaardigden, daar alle zaken de Theologische School betreffende, rechtstreeks onder de Generale Synode ressorteren en daar niet via een classis of een particuliere Synode behoeven te worden gebracht.
Indien de Generale Synode in meerderheid van oordeel is dat een docent de voor zijn arbeid vereiste kwaliteiten niet bezit en daarom van zijn functie moet ontheven worden, wordt daarmede de persoon in kwestie niet rechteloos gemaakt.
Immers, hij heeft het recht om op een volgende Generale Synode zijn zaak weder ter tafel te brengen en zijn eventuele bezwaren alzo op een kerkrechtelijke wijze wederom aanhangig te maken en aan het oordeel der Synode te onderwerpen. Dit is de kerkrechtelijk juiste gang van zaken. Zo ligt het in de Dordtse Kerkenordening bepaald. Artikel 31 dezer kerkenordening zegt: "en 't gene door de meeste stemmen goedgevonden is, zal voor vast en bondig gehouden worden, tenzij dat het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods, of tegen de artikelen in deze Generale Synode besloten, zo lang als dezelve door geen andere Generale Synode veranderd zijn."
Op volkomen wettige wijze is het docentschap van Dr. Steenblok op de Generale Synode aan de orde gesteld.
Naar aanleiding van zijn wijze van onderwijs-geven zijn bezwaren ingebracht, die door onderscheidene afgevaardigden werden ondersteund. Op grond van deze bezwaren werd het voorstel gedaan hem van zijn functie te ontheffen.
Na enige discussie werd het oordeel van het in zijn geheel aanwezige College van Curatoren gevraagd. Helaas werd door het College geen eenstemmig advies gegeven. De meningen van de Curatoren liepen uiteen: sommigen hadden ernstige bezwaren tegen handhaving van Dr. Steenblok als docent, anderen daarentegen waren van tegenovergestelde mening. Hoe één en ander ook zij, nimmer kan worden ontkend dat aan het College van Curatoren advies is gevraagd.

Toen na een heftige discussie een der afgevaardigden voorstelde om de Generale Synode door middel van een stemming te laten beslissen en dit voorstel door de Voorzitter aan de vergadering werd voorgelegd, hebben vele afgevaardigden dit voorstel ondersteund en begeerde de Generale Synode tot stemming over te gaan.
Voor de stemming nog plaats greep hebben de reeds genoemde afgevaardigden onder luid protest de vergadering verlaten.
Dit optreden was door en door onkerkrechtelijk en in flagrante strijd met de D.K.O. De eerbied voor de ordening der kerken, die in overeenstemming is met het in de Schrift uitgedrukte Recht des Heeren voor Zijn Kerk, had hen bij eventuele bezwaren moeten doen handelen op de hierboven omschreven wijze.

De Generale Synode heeft in haar vergadering van 4 Juni een telegram aan genoemde broeders gezonden, waarin deze werden verzocht om met erkentenis van hun onjuist optreden tot ons weder te komen en hun ambtelijke taak als afgevaardigden weder op te nemen.
Op deze telegrammen werden negatieve antwoorden ontvangen.

De Generale Synode droeg aan haar Moderamen op om met deze broeders in contact te treden en hen te bewegen om in een rechte weg tot ons weder te keren.
In de vergadering van het Moderamen werd na onderling overleg in grote eensgezindheid besloten deze broeders zover als enigszins mogelijk was tegemoet te treden, echter onder mededeling dat van herroeping der door de Generale Synode in overeenstemming met artikel 31 D.K.O. genomen besluiten, geen sprake kon zijn.
Aangezien de broeders ons alleen gezamenlijk wensten te ontmoeten, hebben wij hun verzocht naar Alblasserdam te komen, opdat wij aldaar met hen zouden spreken.
Zij verlangden echter van ons, dat wij naar Terneuzen zouden komen en bleken zelfs niet bereid ons in Goes te ontmoeten.
Het Moderamen heeft zich toen op weg naar Terneuzen begeven en heeft aldaar 's avonds een onderhoud met deze broeders gehad.
In dit onderhoud hebben wij hen gewezen op het onkerkrechtelijke en onjuiste van hun optreden en hebben wij hen broederlijk verzocht dit te willen erkennen, met welke erkentenis de gepasseerde zaak als afgedaan zou worden beschouwd.
De broeders hebben toen met grote stelligheid beweerd *dat zij nimmer hun onkerkrechtelijk optreden zouden erkennen, dat zij nimmer de genomen besluiten zouden erkennen en dat zij niet tot de Generale Synode zouden wederkeren, tenzij de genomen besluiten zouden worden herroepen.*
Dit antwoord van de broeders maakte een verdere, vruchtdragende bespreking onmogelijk, temeer daar het Moderamen geconstateerd had dat op verschillende plaatsen door deze broeders kerkenraads- en ledenvergaderingen werden belegd, waarop door de broeders stemming tegen de Generale Synode en de daarop genomen besluiten werd verwekt en waar een oordeel der Gemeente gevraagd werd of zij zich achter hen stelden.
Het Moderamen kon van deze handelingen niet anders betuigen dan dat dit openbare scheurmaking is en dat uit deze daden blijkt dat zij de eenheid der Kerken verscheuren.
Het Moderamen heeft bij monde van de voorzitter toen deze broeders gewezen op het feit, dat dit optreden, deze weigerachtige houding, deze pertinente miskenning van de ordening der Kerken en van de wettig genomen besluiten noodzakelijk leiden moest tot een breuk met het verband der kerken, ja, dat uit hun optreden bleek, dat deze feitelijke breuk reeds was tot stand gekomen.

Terugkerend uit Terneuzen heeft het Moderamen opnieuw overlegd om vast te stellen en te bepalen, hetgeen, waartoe het door de omstandigheden genoopt werd.
Deze omstandigheden waren diep droevig. Bij het heengaan uit Terneuzen was er droefheid in ons hart en deernis over onze Gemeenten, die aan de grootste verwarring schenen te zullen werden prijs gegeven.
Op dit ogenblik drukte de verantwoordelijkheid, door de Synode aan haar Moderamen opgelegd, zwaar, omdat nu het Moderamen bepalen moest wat deze omstandigheden vereisten.

Na diepgaande en door de ernst der omstandigheden gedragen besprekingen kwam Uw moderamen tot de navolgende conclusie:

1. Door de weigering om weder te keren en de eisen, die de broeders stelden, maar in het bijzonder door het beleggen van ledenvergaderingen, waarin het oordeel der leden over deze gebeurtenissen gevraagd werd, en waarin de leden werden opgeroepen zich achter hen te stellen, verwierpen deze broeders de ordening der Kerken en verscheurden zij de eenheid. Daardoor stelden zij zich buiten het verband der Kerken.

2. Wanneer het Moderamen met het nemen van maatregelen zou hebben gewacht tot de volgende zitting van de Generale Synode, zouden de belangen der Gemeenten ernstig geschaad zijn en zou grote verwarring en verscheuring daarvan het gevolg zijn geweest.

Aangezien de broeders betuigden, dat zij zouden voortgaan om alle Gemeenten van hun opvattingen kennis te geven, moest het Moderamen in het belang van de Gemeenten kennis geven van het optreden van deze broeders en dat zij door hun daden de eenheid der Kerken hebben verscheurd en zich buiten het verband der Gemeenten stelden.

Het Moderamen heeft de Kerkenraden waaraan bedoelde broeders verbonden waren, op de hoogte gebracht van hun optreden en deze aangemaand, gezien hun houding, aan hen de voortzetting *van de ambtelijke arbeid in onze Gemeenten te ontzeggen.*

Het Moderamen heeft hen niet geschorst of afgezet, maar heeft slechts bevestigd hun eigen daden, waarin zij betuigden *zichzelf buiten het verband der Gemeenten te stellen.*

Het is met diep leedwezen dat het Moderamen deze daden constateren moest, maar met verontwaardiging nam het Moderamen kennis van een van bedoelde broeders uitgegaan schrijven, waarin door hen een met de feiten strijdige weergave van de gebeurtenissen gegeven wordt.

Het is met afkeer, dat het Moderamen las, dat de oorsprong van deze handelingen zou liggen in het begeren van een *voorwerpelijke* prediking, waaruit de gangen des Heeren met Zijn volk zouden moeten worden geweerd.

Door zulk een lasterlijke aantijging trachten deze broeders de misleidende en in strijd met de waarheid zijnde voorstelling te geven, *dat zij alleen de onderwerpelijke, bevindelijke prediking brengen en dat al onze overige predikanten, waarvan sommigen de Gemeenten al jarenlang met stichting hebben gediend, van die zo noodzakelijke onderwerpelijke prediking afkerig zouden zijn.*

Dit is één van die onwaardige verdachtmakingen, waarmede deze broeders ook op de vergadering in Terneuzen hun optreden zoeken te rechtvaardigen en de eenvoudigen trachten te misleiden.

Het is geheel in strijd met de waarheid dat aan Ds. Aangeenbrug het woord niet zou zijn gegeven.

Tot tweemaal toe heeft hij over deze zaak gesproken en wel op zo heftige wijze, dat het volkomen in overeenstemming met artikel 35 D.K.O. rechtmatig was, dat de Praeses hem het woord onthield, toen hij vlak voor de stemming, voor de derde maal aan de discussie wilde deelnemen.

Het is een onwaarheid te beweren, dat de Generale Synode het recht niet zou hebben het Docentschap aan de orde te stellen en te beslissen over handhaving of ontslag.

Met nadruk zij vermeld, dat de Generale Synode vóór de stemming het advies van het aanwezige College van Curatoren heeft gevraagd.

Dit advies aangehoord hebbende, is het het recht van de Synode om de docent door middel van een wettige stemming, zelfs al zou het advies van het gehele Curatorium anders geweest zijn, van zijn taak te ontheffen.
Van dit haar wettig toekomend recht heeft de Synode dan ook op een wettige wijze gebruik gemaakt. Het is dan ook een valse beschuldiging *dat de Synode onschriftuurlijke en onkerkrechtelijke handelingen zou hebben gepleegd.*

Evenzo geldt dit de verkiezing van het College van Curatoren.
Naar gewoonte eindigt elk rapport van het Curatorium met de woorden: "Hiermede leggen de Curatoren hun mandaat in handen van de Generale Synode." Dit houdt in, dat zij op dat ogenblik geen Curator meer zijn en dit pas weer worden, wanneer de Generale Synode opnieuw mandaat gegeven heeft. Dit kan zij doen door herbenoeming bij acclamatie, doch zo slechts één der afgevaardigden deze herbenoeming bij acclamatie weigert, is de Generale Synode verplicht over de samenstelling van het Curatorium te stemmen. Hierin hebben geen onkerkrechtelijke handelingen plaats gehad.

Het een en ander samenvoegend, moet worden vastgesteld, dat de waarheid in dit schrijven ontbreekt, waarom het Moderamen dit met verontwaardiging afwijst. Het Moderamen wijst er op, dat indien deze broeders de verbreking niet wensen, hetgeen wij hartelijk zouden begeren, het op hun weg ligt om de ordening der Kerken te eerbiedigen, wettig genomen besluiten te aanvaarden, zich van daden van openbare scheurmaking te onthouden en over hun onjuist optreden hun leedwezen te betuigen.

Het Moderamen beseft, dat in deze crisis van onze Kerken het bestaan van de Gereformeerde Gemeenten als Kerken van Gereformeerde Confessie met een Gereformeerde Kerkenordening, op het spel staat en het er omgaat:
óf een geordend kerkelijk leven, waarbij wij ons gezamenlijk aan de orde der Kerken onderwerpen,
óf een kerkelijk leven, dat geleid wordt door de subjectieve gevoelens en opvattingen van deze of gene, wat noodwendig tot Dictatuur en tirannie en tot een chaos leiden moet.
Alleen binnen de beperkingen van de D.K.O. kan van een geordend organisch kerkelijk leven sprake zijn en elke andere vorm van kerkregering leidt tot verwoesting.
Met de bede, dat met de strikte handhaving van het Recht der Kerken en de regels van het kerkelijk leven de Gemeenten mogen gezegend worden, door die Heere, die een God van recht en orde is, geeft het Moderamen zijn beleid aan het oordeel der Synode over.

25.9 Bijlage X.

RAPPORT VAN DE VERGADERING VAN DE COMMISSIE VAN SAMENSPREKING
met de broeders Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. M. van de Ketterij, Ds. F. Mallan en de ouderlingen H. Bas en D. Hage, gehouden op Maandag **20 Juli 1953** in de consistoriekamer van de Gereformeerde Gem., Boezemsingel te Rotterdam.

De vergadering werd tevens bijgewoond door de kerkenraadsleden van Terneuzen de brs. L. de Braal, F. Dieleman en G. Klaassen en het kerkenraadslid van Alblasserdam br. Vermeulen.
Aan Dr. Steenblok, die, hoewel tot deze bespreking niet uitgenodigd, evenwel toch ter vergadering verscheen, meende de commissie te moeten verzoeken om heen te gaan, aangezien de commissie geen opdracht noch bevoegdheid had om met hem te handelen.

Deze vergadering werd door Ds. A. Verhagen met gebed geopend. Na een woord van welkom zette hij het doel van het samenzijn uiteen, n.l. om in opdracht van de Generale Synode met deze broeders nog een samenspreking te hebben.
Tijdens de vergadering werd van beide zijden een toelichting gegeven op de gang van zaken en werden de bezwaren, die tegen de diverse handelingen bestonden aangehoord.
Uw commissie had niet de minste bevoegdheid om de op de Generale Synode genomen besluiten in discussie te stellen, maar de aan haar verstrekte opdracht bestond hierin om met deze broeders te spreken en hun bezwaren aan te horen, die zij tegen de gang van zaken hadden.
De broeders brachten naar voren, dat naar hun oordeel achter de genomen besluiten een diepgaande controverse lag, die bestond in een ernstig leergeschil.
Uw commissie heeft over deze zaak verder niet gesproken aangezien de broeders er zelf geen prijs op stelden deze zaken op de vergadering van uw commissie te behandelen.
De broeders weigerden om met erkentenis van leedwezen over hun heengaan tot de Generale Synode weder te keren, maar wel deden zij het verzoek *om tot de Generale Synode onvoorwaardelijk te worden toegelaten om op uwe vergadering te spreken over hun bezwaren tegen de besluiten van de Generale Synode en om de achtergrond van deze besluiten, zoals zij die zien, naar voren te brengen.*

Aangezien uw commissie geen bevoegdheid heeft om in deze een besluit te nemen, meent zij de Generale Synode te moeten verzoeken, zich door middel van een stemming uit te spreken of deze broeders in deze omstandigheden op deze wijze op uw vergadering moeten warden toegelaten.
Namens de commissie van samenspreking,

A. VERGUNST, rapporteur.

25.10 VERSLAG VAN HET VERHANDELDE IN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND IN DE ZITTING VAN 27 JULI 1953

De zitting werd geopend door de praeses. Ds A. Verhagen, met het laten zingen van Psalm 84: 3, het lezen van 1 Cor. 3 : 9-23 en gebed.
Nadat de praeses de medewerking van de vergadering heeft verzocht om de leiding te ondersteunen, en gewezen heeft op de veranderingen, die plaats vinden doordat Ds de Wit naar Leiden en Ds de Gier naar Den Haag D.V. zullen vertrekken en het aannemen door br. Honkoop van de roeping naar Goes, welke hij allen Gods zegen toewenst, stelt hij aan de orde de ingekomen stukken, meer in het bijzonder dat der uitgetreden broeders.

Daarbij wordt ook in behandeling genomen het **rapport van de commissie tot samenspreking.** Breedvoerig wordt over die zaken gehandeld, waarbij wordt overwogen of een onvoorwaardelijk laten terugkomen in de vergadering der Synode mogelijk was.
De Synode is tot de volgende beslissing gekomen:

"De Synode, kennis genomen hebbend van het rapport van de commissie tot samenspreking en de zich voorgedaan hebbende feiten, besluit, dat er, met handhaving van het kerkrecht geen mogelijkheid is om, met vernietiging van de genomen besluiten, de broeders, die weggingen, onvoorwaardelijk te laten terugkeren, en spreekt uit, dat zij kunnen terugkeren in een weg van recht."

Vervolgens wordt gehandeld over de beslissing van het Curatorium inzake het verlenen van preekconsent.
Na bespreking wordt deze zaak overgegeven in de handen van het Curatorium.
Een ouderling, afgevaardigde, deelt mede, gezien de genomen beslissing betreffende de uitgetreden broeders, de vergadering niet langer te willen bijwonen en verlaat deze.
Inzake doopleden, welke naar elders vertrekken, acht de Synode het nodig zowel de ouders als de kerkenraden op te wekken maatregelen te treffen, opdat die doopleden in de gemeente van vestiging bij de kerkenraad bekend zullen zijn.
Het besluit, in een vorige Synode genomen inzake het Landelijk Verband van Meisjesverenigingen, wordt zodanig herzien, dat iedere kerkenraad, waar een dergelijke vereniging is, zal beslissen of aan een Landelijke vergadering zal worden deelgenomen of niet.
De Synode stelt zich tegen de verplichting, dat een kerk lid wordt van een bedrijfsvereniging, en stelt deze aangelegenheid in handen van de Deputaten bij de hoge overheid, om, zo mogelijk in samenwerking met anderen, bij de regering op wijziging aan te dringen.
Besloten wordt de kerkenraden op te wekken bij de naleving van artikel 83 van de D.K.O. (vertrekken van armen) rekening te houden met wat in de Synode van Embden daaromtrent is besloten.
Een vraag van de Particuliere Synode Zuid om de notulen of acta van de meerdere vergaderingen toe te zenden aan de kerkenraden van alle gemeenten, leidt tot de beslissing dat zulks aan iedere Classis zal worden overgelaten dat te doen ja of neen.

Onderscheidene commissies worden aangevuld.
In die voor de Buitenlandse Kerken wordt Ds J. W. Kersten, in die voor de Emigratie worden Ds de Gier en ouderling Kieviet mede benoemd. Voor het Jaarboekje wordt een commissie ingesteld, bestaande uit de predikanten Kersten en Vergunst.
De wenselijkheid wordt uitgesproken, dat iedere dominé een preek zal schrijven ten dienste van de bundel ten behoeve der vacante gemeenten.
Bij het verrekenen van de onkosten, blijkt, dat iedere Particuliere Synode heeft te betalen *f* 920.-.
Als roepende kerk wordt Utrecht aangewezen, te vergaderen, zo de Heere wil, in Juli 1956.
Nadat de praeses de afgevaardigden dank heeft gebracht voor de tegenwoordigheid en werkzaamheden, een ieder Gods zegen heeft toegewenst in zijn arbeid, waar ook gesteld, alsook aan Ds Hegeman de groeten heeft medegegeven naar Amerika, sluit hij de Synode, Ds Hegeman verzoekende met dankzegging te willen eindigen.
Deze voldoet daaraan nadat gezongen is het derde vers van Psalm 122.

26. NOTULEN VAN DE VERGADERING DER CLASSIS BARNEVELD DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND, GEHOUDEN TE BARNEVELD OP 2 JULI 1953

Art. Opening.
Art. 2. Lastbrieven. De lastbrieven werden nagezien. De afgevaardigden waren tegenwoordig. Aan de diakenen werd keurstem verleend.
Art. 3. Moderamen. Ds Heerschap werd praeses, B. Roest, scriba. Ds van Gilst en Ds van Stuyvenberg assessoren.
Art. 3. Moderamen. Ds Heerschap werd praeses, B. Roest, scriba. Ds van Gilst en Ds van Stuyvenberg assessoren.
Art. 4. Notulen. De notulen werden goedgekeurd en vastgesteld.
Rapporten waren er niet.
Art. 5. Ingekomen stukken. Van de kerkenraad van Elspeet waren twee attestaties of twee brieven van ontslag ingekomen omtrent hun naar Dirksland vertrekkende leraar. Beide ontslagacten, èn van de kerkenraad, èn van de Classis, werden door de scriba voorgelezen.
De Classis keurde met volle instemming deze stukken goed en deze werden daarna door de voorzitter en de scriba der Classis ondertekend, alsmede door de commissie van onderzoek. Naar aanleiding van het vertrek van Ds van Gilst uit de Classis dankte de praeses in naam der Classis Ds van Gilst voor al het goede, dat hij in de Classis verricht had en wenste hem en zijn echtgenote Gods zegen toe. Daarna verzocht de voorzitter de Classis Ds van Gilst staande toe te zingen Psalm 121 : 4.
Ds van Gilst dankte de voorzitter en de gehele Classis voor al de liefde, die hij had ondervonden en wenste tevens de Classis Gods zegen toe.
Een ingekomen stuk van een gemeente komt wettig ter tafel. Inhoud: Er is een drietal lidmaten, die naar vorig advies der Classis onder de tweede trap der censuur staan. Zij gaan steeds in hun zondige weg door. Deze zaken zijn al op vele Classisvergaderingen behandeld. Wat nu te doen? De Classis, de zaak gehoord hebbende, adviseerde nog door te gaan met in liefde te vermanen en met de afsnijding te wachten tot de volgende Classis.
Apeldoorn vroeg voor een archief voor bewaring van al de kerkelijke handelingen een kerkenraad aan te wijzen, die alles bewaren zal.
De Classis ondersteunde dit voorstel. Opgemerkt werd, dat de Part. Synode Oost reeds in 1952 br. J. Kieviet te Utrecht aanwees om bet kerkelijk archief te bewaren, doch in de praktijk is er nog niet veel van te zien. Besloten werd dit andermaal aan de Part. Synode voor te leggen en ook aan de redactie van de Saambinder te verzoeken hier melding van te maken.

Van **Ederveen's** kerkenraad is een schrijven ingekomen, dat deze gemeente zich heeft ***onttrokken aan het verband der Gereformeerde Gemeenten in Nederland.***
Ook **Veenendaal en Elst** hebben zich onttrokken, maar hebben daarvan geen kennis gegeven. De Classis droeg aan de consulent, Ds Heerschap, op om daar onderzoek naar te doen en de scriba daarvan kennis te geven.

Nu kwam aan de orde een ingekomen stuk van een schoolcommissie uit een gemeente om te komen tot stichting van een eigen school. Deze commissie bestond reeds sinds 1932 en had toen reeds Koninklijke goedkeuring verkregen. Al die tijd (tot 1953) was deze zaak niet beëindigd, doch was deze commissie in 1953 weer actief geworden. Dit stuk was kerkrechtelijk ter tafel gekomen en werd door de scriba voorgelezen met

bijlage van de statuten der vereniging en een brief van de kerkenraad aan de schoolcommissie van Mei j.l.
De voorzitter gaf eerst het woord aan de kerkenraad, die geheel tegen de schoolvereniging en haar bestuur was. Daarna werd het woord gegeven aan de schoolcommissie.
De Classis moest tot haar spijt constateren, dat tussen kerkenraad en commissie een diepe, onoverbrugbare kloof is. Beide partijen waren onmogelijk tot elkaar te brengen. Ja, de kerkenraad nam een onverzettelijke houding aan.
Tenslotte aanvaardde de Classis het voorstel van de scriba, om ten eerste deze zaak over te geven aan de Part. Synode, en ten tweede een commissie tot informatie te benoemen, bestaande uit de consulent Ds Heerschap, Ds van Stuyvenberg en een kerkenraad van een andere gemeente, met bijstand van de deputaten art. 49 D.K.O. De gehele Classis gaat hiermede accoord, behalve de kerkenraad der gemeente waar de moeilijkheid is. Op de volgende Classis zal rapport worden uitgebracht.
Art. 6. Een gemeente heeft een lid, dat zich beroept op de Classis, menende onkerkrechtelijk te zijn gecensureerd. De voorzitter vroeg eerst opheldering van de kerkenraad en daarna werd het lid geroepen en gehoord.
De Classis, beide partijen gehoord hebbende, besloot het navolgende met goedkeuring van de kerkenraad des Zondags van de kansel te doen lezen: dat het lid, dat onder de eerste trap van censuur gesteld was wegens de ordeverstoring in de openbare eredienst, daarover zijn leedwezen betuigd heeft, waarna de censuur is opgeheven.
Art. 7. De verdeling der consulentschappen vindt onderling plaats met goedkeuring der Classis.
Art. 8. Rondvraag. Deze leverde niets op. Alleen werden voor Arnhem weer de zustergemeenten Beekbergen, Apeldoorn en Wageningen aangewezen om te Arnhem des Zondags te lezen. Alleen in nood mag een diaken het ambtelijk werk verrichten, anders moet dit een ouderling doen.
Art. 9. Verrekening onkosten. 10 gemeenten betaalden *f* 30.-, 3 gemeenten *f* 15.- en 1 gemeente *f* 20.-. Onkosten *f* 340.10. Blijft in kas *f* 56.35.
Art. 10. Roepende kerk. Harderwijk werd aangewezen als roepende kerk. D.V. op Donderdag 29 October a.s. zal de Classis te Barneveld gehouden worden.
Art. 11. Sluiting. De voorzitter liet zingen Psalm 25 : 2 en sloot de vergadering met gebed.
B. ROEST, scriba

DE BESLISSING INZAKE HET KERKGEBOUW DER GEREFORMEERDE GEMEENTE TE VLAARDINGEN

Saambinder 6 augustus 1953

Te midden van al de moeilijkheden, die de gemeente van Vlaardingen "de laatste weken moest doormaken, doordat een gedeelte van de kerkenraad met een gedeelte der gemeente zich van ons kerkverband had losgemaakt en het kerkgebouw in beslag genomen had, werden vsdj thans grotelijks verblijd.
Door de president van de Rotterdamse rechtbank werd in kort geding het kerkgebouw toegewezen aan de trouw gebleven leden der Gereformeerde Gemeente, levende onder het kerkverband onzer gemeenten, zodat zij thans weer in de eigen kerk kunnen samenkomen. De president achtte de handeling der zes van de tien kerkenraadsleden,

om zich af te scheiden en daarbij het kerkgebouw in beslag te nemen, niet rechtsgeldig, omdat de leden niet in staat waren gesteld zich behoorlijk hierover uit te spreken. Daarbij nam hij tevens in acht liet feit, dat de meerderheid der leden niet stond aan de zijde der afgescheidenen. Immers van de 920 leden hadden 532 leden door hun handtekening uitdrukkelijk verklaard lid te willen blijven van de Gereformeerde Gemeente in Synodaal kerkverband.
Hoewel het zeer droevig is dat in ons kerkelijk leven zulke zaken plaats grijpen, is het anderzijds een reden van bemoediging, dat de Heere nog Zijn ontfermingen onder het oordeel wil doen ervaren en in de weg der middelen de gemeente van Vlaardingen de aloude plaats van samenkomst nog niet heeft doen ontnemen.

27. VERSLAG VAN DE HANDELINGEN DER CLASSIS AMSTERDAM DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN HAAR VERGADERING OP WOENSDAG 8 JULI 1953 TE LISSE

Namens de roepende kerk te Enkhuizen opent haar consulent, Ds Chr. van Dam te Amsterdam C, om half elf de vergadering.
Hij laat zingen Psalm 119 : 14, leest Eféze 6 : 10 tot het einde en gaat voor in gebed.
De aanwezigen worden hartelijk welkom geheten. Spreker wijst op de bedruktheid, die er in ons midden is vanwege de scheuringen in ons kerkelijk leven, en acht het een zeer groot voorrecht, dat de leraars in deze Classis eensgezind zijn. Ook Ds Hegeman, die als gast in ons midden is, wordt door de tijdelijke praeses hartelijk verwelkomt.
Vervolgens wijst hij er op hoe de macht der duisternis werkt. Evenwel heeft Koning Christus Zijn kerk met Zijn bloed gekocht. Hij doet de liefde der broederen blijven.
Na gewezen te hebben op de noodzakelijkheid der geestelijke wapenrusting, en de wens uitsprekend, dat vrede in ons midden mag zijn, verklaart hij hiermede de vergadering voor geopend. Behalve Opperdoes en Aalsmeer zijn alle gemeenten wettig vertegenwoordigd.
Aan 5 diakenen wordt keurstem verleend.

De samenstelling van het moderamen is als volgt: Ds de Gier praeses, ouderling P. J. H. Verwijs scriba, ouderling H. van Rossum quaestor. Ds van Dam en ouderling F. W. van Geest assessoren.
Een schrijven van de gemeente te Haarlem, waarin zij haar moeilijkheden naar voren brengt, komt ter tafel. Wegens schorsing van één der ouderlingen en de hierdoor ontstane vacature kan men geen candidaten vinden voor het ouderlingambt. Te meer daar de nu nog dienende ouderling binnen afzienbare tijd Haarlem wegens zijn werkzaamheden gaat verlaten.
Uitvoerig wordt hierover gesproken. De praeses geeft opheldering van het ontstaan van deze toestand. Een commissie, gevormd door de twee classispredikanten en enkele ouderlingen uit Lisse, heeft een langdurig onderhoud gehad met J. Na dit verslag en bespreking gaat de Classis accoord met de handelingen der commissie. Besloten wordt Haarlem zo nodig te helpen, gelijk eertijds De Rijp.
Een lid uit Zaandam wenst gehoord te worden aangaande zijn roeping tot het leraarsambt. Na dit lid gehoord te hebben is de Classis van oordeel, dat er nog geen vrijmoedigheid is om hem een attest te geven.
Den Haag krijgt toestemming om 2 leden onder de 2e trap van censuur te plaatsen.
Zaandam vraagt hoe te handelen met een persoon, die met blanco attestatie van elders is gekomen, maar getekend heeft om zo nodig Zondagsarbeid te verrichten, de kerkenraad heeft geen vrijmoedigheid de attestatie zonder meer over te nemen.
De Classis adviseert vermanend op te treden en te trachten, dat de betreffende persoon vrijstelling ziet te verkrijgen van Zondagsarbeid en hem dan pas als lid te aanvaarden.
Na verrekening der kosten wordt 's-Gravenhage als roepende kerk aangewezen.
De eerstvolgende vergadering der Classis zal D.V. gehouden worden op Donderdag 1 October a.s. om half elf te Lisse.
Met enkele slotwoorden sluit de praeses deze vergadering, er wordt gezonden Psalm 25 : 2, waarna hij voorgaat in dankgebed.

28. HERINNERINGEN VAN Ds. F. MALLAN (1925-2010). J. Mastenbroek[25]

Hoofdstuk 8
DE SCHEURING VAN 1953

De watersnoodramp was niet te voorzien. Maar er voltrok zich nog een andere, zeer ingrijpende gebeurtenis: de droeve kerkscheuring. Die kwam niet zo onverwacht als de watersnood. We hadden het aan zien komen, al jaren eerder. Ik liep al enige tijd met de woorden uit Ezechiël 12:3: *Daarom gij, mensenkind, maak u gereedschap van vertrekking; en vertrek bij dag voor hun ogen.* Deze woorden zijn een bekende waarheid, maar nu dat 'bij dag'. Dat had mij heel wat te zeggen.
Veertien dagen voor de scheuring zat ik op mijn studeerkamer, met het hoofd naar beneden. Mijn vrouw kwam binnen en vroeg: "Wat is er toch?" Ik kon niet anders zeggen dan: "Ik weet het niet meer, ik ben zó bezwaard." Het was voelbaar, er broeide wat.
Tijdens de Generale Synode van 1945 kreeg ds. Fraanje al te geloven, dat dr. Steenblok docent zou worden. De Heere had hem bepaald bij 1 Kronieken 12: 18a: En de Geest toog Amásai aan, den overste der hoofdlieden, en hij zeide: *Wij zijn uwe, o David (...) en stelde hem tot hoofden der benden.*
De controverse tussen ds. R. Kok enerzijds en de predikanten Kersten en Fraanje anderzijds was al naar een climax gestegen, maar er gebeurde niets. Ds. Kersten had Kok al eens weggestuurd toen hij nog student was. "Ga jij maar koeken bakken", heeft hij eens gezegd (Citaat uit De Wachter Sions van 17 februari 2005).
Het ging over de uitverkiezing en over de doodstaat van de mens. 'God had Ezau ook lief. Maar Ezau verwierp het eerstgeboorterecht. God ziet de dingen altijd in hun geheel.'
Vandaar deze uitdrukking die alleen maar gezien mag worden in het gehele verband, zei hij eens in een interview met Rik Valkenburg. Dit staat letterlijk in het boek *Wat wij geloven.* Met die stelling kom je bij de algemene verzoening uit.
In het boekje *Opdat het navolgende geslacht die weten zou* (De geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente in Nederland te Veenendaal) wordt vermeld dat ds. Kok een trouwe en harde werker was, die ongeveer achthonderd pastorale bezoeken per jaar aflegde. Hij hield goed in de gaten wie er in de kerk waren. Miste hij op zondag iemand, dan ging hij erachteraan om te vragen wat er aan de hand was. Zat er iemand te vervelen of te slapen, dan werd hij onder de preek door het noemen van zijn naam tot de orde geroepen. Ook tijdens de oorlogsjaren heeft ds. Kok veel voor Veenendaal mogen betekenen.

Herinneringen aan ds. Kok

In een afzonderlijk door ds. Mallan opgesteld stuk, waar boven staat 'Mijn herinneringen aan ds. R. Kok, schrijft hij: 'De Synode te Utrecht in 1945 heb ik als student het eerste bijgewoond. Toen kwam het docentschap van dr. Steenblok aan de orde. Van de zijde van ds. Kok was de meeste tegenstand. Ds. Verhagen schaarde zich daarin ook aan zijn zijde. En zo nog enkele predikanten meer. Maar ook toen al liep de strijd hoog uit over de leer.

---

[25] ISRAËLS WACHTER SLUIMERT NIET. HERINNERINGEN VAN Ds. F. MALLAN (1925-2010). Door J. MASTENBROEK. Uitgever SOLA GRATIA - ALBLASSERDAM

Het standpunt van dr. Steenblok over de algemene genade had nogal wat opspraak teweeggebracht. Dr. Steenblok had al op een vergadering of samenkomst van onderwijzers doen weten dat de algemene genade voor de verworpenen geen vrucht was van Christus' verdiensten. Dat ging tegen de algemene opvatting in. Zelfs ds. Fraanje is van de Synode thuisgekomen en heeft toen gezegd: "Dan heb ik het altijd verkeerd gezegd." Ds. Kersten had al bemerkt dat ds. Fraanje wat meer aan de kant van ds. Kok stond.
Ik ben nooit vergeten dat ds. Kersten ineens het regionale blad *Gelderse Vallei* pakte en een stuk ging voorlezen dat door ds. Kok was geschreven. Onder het voorlezen daarvan stond ds. Fraanje ineens op en zei: "Dat is puur Remonstrants."
Ds. Kersten liet hem toen weten dat ds. Kok dat geschreven had. Daar keek ds. Fraanje wel van op.
Even later kwamen de bezwaren tegen ds. Kok op de classis. Toen heeft hij al die punten moeten herroepen. Daar ben ik bij geweest. Ds. Kersten was daar dan ook nog bij. (...) Ik heb verder ds. Kok ook nog meegemaakt op de classis toen zijn eigen ouderlingen hun beschuldigingen tegen hem inbrachten. Ze beschuldigden hem ervan dat hij alleen maar in zijn preken de mens aan het werk zette, maar nooit het vrije werk Gods uit de eeuwigheid vandaan verklaarde.
Die ouderlingen moesten zich toen even verwijderen. En toen wist ds. Kok te zeggen, dat hij liever een kerkscheuring wilde voorkomen. Daartoe zag hij ook maar één weg. De mensen die tegen zijn prediking waren, woonden haast allen op Overberg. Daar moest dan maar een kerkje gebouwd worden voor die mensen. De andere mensen woonden in Veenendaal en konden bij hem in de kerk komen. (...) In Overberg woonden niet zoveel mensen die tegen hem waren. En in Veenendaal waren er juist ook velen die bij hem niet meer konden kerken.
Toen ik later zelf in Veenendaal kwam, bleek het dat er velen al heel lang thuis bleven en niet bij ds. Kok meer in de kerk kwamen. De tijd is doorgegaan. Toen de kerkenraadsleden die tegen ds. Kok waren, zagen dat er voor hen niets ten goede werd gedaan, zijn ze op een zondag gaan lezen. Ze kregen een gevolg van meer dan 500 mensen achter zich.
Ds. B. Toes, de Oud Gereformeerde predikant van de Kinderdijk, heeft ook steeds achter ons gestaan. Hij had ook zijn vrienden onder die mensen die tegen ds. Kok waren. Maar die mensen wilden toch liever niet Oud Gereformeerd worden en bleven liever bij ons. Vandaar is het tot de noodsprong van ds. Van de Ketterij gekomen om de gemeente van de tegenstanders van ds. Kok te institueren. Ik had daar nu mijn vrienden ook onder gevonden. Ze hebben toen aan mij gevraagd of ik ze ook eens een avondbeurt wilde geven, zegde ze een avondbeurt toe. Maar wat gebeurde er?
Er was al gauw een vergadering van het curatorium. Op de laats gehouden Synode was ik in het curatorium gekozen. Ik moest nu voor de eerste keer de vergadering bijwonen. Ds. Kok zat er toen voor de laatste keer in.
Op die vergadering bracht ds. Kok het ter sprake dat hij gehoord had dat ik ook een spreekbeurt aan degenen die bij hem weggegaan waren, had toegezegd. Ik liet hem als de zoveel jongere dan hij in alle bescheidenheid weten dat ik wel achter die mensen stond die bij hem weggegaan waren, maar nier achter hem kon staan, daar ik het met hem en zijn leer niet eens was.
Ds. De Blois vroeg me toen of ik niet zou willen wachten met die spreekbeurt, als er eerst nog een Synode zou worden gehouden om deze zaak kerkrechtelijk te behandelen. Ik liet hem toen weten dat ik daar wel voor te vinden was en dat ik daarom de toegezegde spreekbeurt wel uit wilde stellen. Dat heb ik dan ook gedaan.

Daarop zijn eerst nog classicale vergaderingen gevolgd en kwam het daarna tot een Synode. Op die Synode is ds. Kok geschorst op grond van 'zijn vereenzelviging van het aanbod van genade met Gods belofte, op een verkeerde wijze.' Tot zover dit stuk.

Ingrijpende dingen

Er zou op 3 juni 1953 in Utrecht Generale Synode worden gehouden. De avond ervoor leidde ds. D.L. Aangeenbrug uit Terneuzen de bidstond. Hij sprak daarbij over Romeinen 8:26 en 27, over *De weldaad van de voorbede van de Heilige Geest, Die voor ons bidt met onuitsprekelijke verzuchtingen.* De volle nadruk viel op: *En Die de harten doorzoekt.* Daar ging hij sterk op in. Dat was opmerkelijk, want hij wist niet wat er aan de hand was. Dat kwam de andere dag openbaar.

De andere ochtend werd de synode geopend in de kerk aan de Boothstraat. Namens de roepende kerk van Rotterdam-Zuid opende ds. A. de Blois de eerste zitting. In zijn openingswoord sprak hij de wens uit dat de vergadering zou staan in vrede en liefde en dat ze tot heil van de gemeenten zou mogen strekken. Hij wees op de vele bezwaren die er leefden. Op de agenda stond echter niets over bezwaren, totaal niets.

Het moderamen werd gekozen; ds. A. Verhagen werd voorzitter, met grote meerderheid van stemmen. Ook de scribae en de assessoren. Ze kregen allen evenveel stemmen en ze kwamen er ook allen in één keer in.

Dat vertrouwde ik al niet. Ik had het nog nooit meegemaakt dat het moderamen in één stemming gekozen werd. Ds. A. Vergunst was eerste scriba, burgemeester D. Kodde werd tweede scriba. Ouderling N.W. Schreuder werd quaestor en de predikanten H. Ligtenberg en L. Rijksen assessoren.

De voorzitter nam de hamer en sprak een kort woord. Daarin zei hij het grote gewicht te voelen van zijn taak en dat er ingrijpende dingen te bespreken waren. Evenals ds. De Blois wenste hij dat deze vergadering in het teken van vrede en liefde zou mogen staan. Hij gaf toen aan, dat eerst de afgevaardigden die dat wensten, het woord zouden mogen voeren en daarna ook de niet-afgevaardigden.

Dat was al heel merkwaardig, dat niet-afgevaardigden de gelegenheid werd geboden om het woord te voeren. Na deze inleidende woorden stelde hij voor om staande (iets wat nooit gebeurde) te zingen uit Psalm 43:3 *Zend, Heer', Uw licht en waarheid neder.* Ik ging wel staan, maar kon niet meezingen.

Ds. J. van den Berg

Tegen de middag zei ds. Verhagen dat het beter zou zijn om eerst maar te gaan eten, omdat er nogal wat te bespreken was met betrekking tot het curatorium. Na de maaltijd las ds. De Blois het rapport van het curatorium. Ds. J. van den Berg, die afgevaardigd was namens de PS Oost, ging staan en begon bijzonder lief over ds. Kersten te doen. Hij was toch zo'n lieve leermeester voor hem geweest. Toen begon het bij mij een beetje te kriebelen. Ik moest terugdenken aan de begrafenis van ds. Kersten, dat was op 9 september 1948. Nadat toen het dankwoord was uitgesproken, ging ik als een van de eersten weg. Toen zag ik ds. Van den Berg tegen een boom staan, hij stond te praten en te lachen. Dat beeld zag ik toen ineens weer voor me en ik dacht toen hij zo lief over ds. Kersten ging doen: zo lief is Van den Berg voor ds. Kersten nooit geweest. Ik kon op de synode mijn mond niet houden en zei tegen ds. Van den Berg: "U staat nu wel lief te doen over ds. Kersten, maar u was zo lief niet."

Ik kreeg meteen bijval; ds. J.W. Kersten zei toen: "Mallan heeft gelijk."

Daarop zei ds. Van den Berg: "Ik zal het maar ineens zeggen: die man daar moet weg." Toen wees hij naar dr. Steenblok. Die zat niet in het moderamen, hij was ook niet afgevaardigd.

Toen vroeg men aan de voorzitter: "Bent u niet bang dat het op een scheuring uitloopt?"
Dat was woensdag. Vrijdag werd ds. Van den Berg geschorst.
Diaken A. van Roekel uit Utrecht legde toen hij dat hoorde, meteen zijn ambt neer. Hij was nog maar drie jaar eerder tot dit ambt gekozen en was het met de schorsing niet eens. Zondag daarop ging ds. Van den Berg toch maar naar de kerk. Hij ging naast Van Roekel zitten. Die keek vreemd op; hij wist niet precies wat er met ds. Van den Berg aan de hand was en dat er al meteen maatregelen tegen hem genomen waren. Die vertelde hem toen dat hij geschorst was. Ds. Van den Berg is nooit meer op de preekstoel geweest.
Toen Van Roekel begreep wat er gebeurd was, ging hij met de scheuring mee en kwam na verhuizing naar Rhenen onder de prediking van ds. Mallan terecht.

Niet één stem tegen
Toen ds. Van den Berg had gezegd dat dr. Steenblok weg moest, werd er om een stemming gevraagd. Preses Verhagen was het daarmee eens.
Ik niet. Ds. Aangeenbrug had in de bidstond gezegd dat het de Heere is, Die de harten doorzoekt. Hij wist toen nog niet wat er stond te gebeuren. "Hoe zitten we hier, hoe gaan we morgen synode houden?" had hij in zijn preek gevraagd.
De stemming zou in een besloten zitting worden gehouden, met alleen de ambtsdragers. Ondanks ons protest om niet tot stemmen over dr. Steenblok over te gaan, ging die stemming toch door.
Naar later bleek, waren 24 stemmen voor afzetting van docent Steenblok en niet één stem tegen.
Het was me duidelijk, dat er sprake was van een vooropgesteld doel. Alles was al in kannen en kruiken, alles was al voorbereid en geregeld.
Ik stond op om de vergadering te verlaten. Ik kon het niet langer meer uithouden na het spreken van ds. Van den Berg. Ik kreeg het er benauwd onder. En dat nadat we nog gezongen hadden *of de Heere Zijn licht en waarheid neder zou willen zenden!*
Ds. Aangeenbrug, ds. Van de Ketterij en de ouderlingen D. Hage en H. Bas stonden ook op. Men vroeg aan ds. Aangeenbrug om nog één keer terug te gaan en het woord te vragen. Dat hoorde ds. Verhagen. Die begon met de voorzittershamer te zwaaien en zei dat dit niet doorging.
Zo stonden wij op straat. 't Was donker in de kerk aan de Boothstraat, maar toen we buiten kwamen, stonden we in het volle zonlicht. Toen werden de woorden waar, waarbij ik eerder was bepaald: ... *en vertrek bij dag voor hun ogen.*
Ik zei toen tegen de broeders die met mij de vergadering verlaten hadden: "Laten we maar naar huis gaan, we weten toch nu niet wat we doen moeten."
De oude ouderling A. Dekker uit Vriezenveen kwam achter ons aan.
Ds. J.W. Kersten ook, maar hij is weer teruggegaan toen men hem riep. De volgende dag is hij, met ds. L. Rijksen, benoemd tot docent aan de Theologische School.
Zo stonden we dus op straat. We waren allen afgevaardigden, op Dekker na.

Opening van zaken
Toen ik weer thuis was gekomen in Bruinisse, zou er kort daarna een extra ledenvergadering worden gehouden. Onze kerk had rondom in het water gestaan en de elektrische verwarming was daardoor niet langer bruikbaar. Ik wilde centrale verwarming laten aanleggen. Tijdens die vergadering werd mij de vraag gesteld of ik opening van zaken wilde geven over wat er zich op de Generale Synode had afgespeeld.

"Er is nog geen scheuring gevallen, maar het zal er wel op uitlopen", zei ik. De hele kerkenraad was het met me eens, en van de leden was er maar één man tegen ons standpunt. Wij hebben geen scheuring gezocht, we wilden bij het verband blijven, maar er was niets meer te beginnen.
Vrijdags kwam er al een brief. Daarin stond dat, *als wij op ons standpunt zouden blijven staan, we daardoor niet langer deel uit zouden maken van het kerkverband.*

De synode liet het er niet bij zitten. Op 4 juni, de dag dus nadat wij tegen de onkerkrechtelijke gang van zaken hadden geprotesteerd, kregen wij een telegram waarin wij werden opgeroepen om 'met erkentenis van ons onjuist optreden' onze ambtelijke taak als afgevaardigde weer op te nemen.
Daarop hebben wij afwijzend gereageerd. Toen heeft de synode het moderamen opgedragen om contact met ons vijven op te nemen. Daar werd echter bij bedongen dat er van herroeping van de genomen besluiten op deze synode geen sprake kon zijn.
En die besluiten waren nu juist de aanleiding tot ons vertrek. Men verlangde van ons dat we naar Rotterdam zouden komen voor een gesprek met enkele predikanten, die daartoe opdracht van het moderamen hadden gekregen. Dat waren ds. L. Rijksen, ds. A. Vergunst en ds. A. Verhagen.
Ds. Aangeenbrug belde mij zaterdags op met het verzoek of dat gesprek in Terneuzen plaats kon hebben. Dat zou gebeuren.

De scheuring een feit
Het gesprek met de predikanten Rijksen, Vergunst en Verhagen zou dus in Terneuzen plaatsvinden. Daar zou die week ledenvergadering worden gehouden. Toen ik daar aankwam en ds. Aangeenbrug en zijn kerkenraad ontmoette, heb ik iets beleefd van wat er staat in Handelingen 28:15: *En van daar kwamen de broeders, van onze zaken gehoord hebbende, ons tegemoet tot Appiusmarkt, en de Drie Tabernen; welke Paulus ziende, dankte hij God en greep moed.*
We kwamen bij elkaar in de consistoriekamer, net voor de ledenvergadering zou beginnen. Er kwam een stuk op tafel.
Toen vroeg ds. Verhagen: "Vergunst, wilt u het even voorlezen?"
Ik vroeg: "Moet er dan niet gepraat worden?" Dat bleek men niet nodig te vinden.
Ds. Vergunst las het stuk voor. De inhoud ervan kwam hierop neer, *of wij ons bij de besluiten van de Generale Synode konden neerleggen. We moesten onvoorwaardelijk terugkeren en zo niet, dan zouden wij buiten het verband staan.*
Dat konden we niet. De ledenvergadering stond meteen pal achter ds. Aangeenbrug.
Daarop zijn de drie predikanten vertrokken.
Ze zijn toen naar Middelburg gegaan en hebben in de pastorie van ds. Rijksen een brief geschreven. De plaatsnaam boven de brief was wel doorgestreept, maar het was nog leesbaar.
In die brief werd ons meegedeeld, *dat we beschouwd werden buiten het kerkverband te staan.* Deze brief was door ds. Vergunst als eerste scriba geschreven.
Diezelfde avond belde ouderling A. Dekker uit Vriezenveen om ons mee te delen dat de gemeente Vriezenveen achter ons wenste te staan.
Ik kreeg van alle kanten bemoedigingen. Zo belde ds. P. Zandt uit Delft me op. Hij zei: "Ik wil u even laten weten, jonge broeder, want ik voel me aan u verbonden, dat ik achter u sta, want de Gereformeerde Gemeenten zijn Pelagiaans geworden."
Ik heb het gevoel dat ds. Vergunst met de hele gang van zaken nooit vrede heeft gehad.

Ds. Kersten had de scheuring al voorzien. Ik heb hem zoveel keren horen zeggen: "Ik hoop de scheuring niet te zien, niet mee te maken. Als je de waarheid niet meer brengt, gaan de gemeenten kapot. Ze zijn me lief, ik heb ze vanaf het begin gediend en liefgehad, maar ik vrees er voor dat er een scheiding zal vallen."
Ik heb ds. Kersten goed, heel goed gekend. Ook in zijn gebreken, maar ik had hem hartelijk lief vanwege het werk Gods en om het leven Gods. Nooit is er tussen ons wat voorgevallen. Soms gaf hij wel eens een steekje onder water. Dat had dan met de verhoudingen te maken, niet met de waarheid.
In 1945 wilde ds. Kersten dat dr. Steenblok docent zou worden. Ds. Kok ging daar meteen tegenin. En meerderen. Van meet af aan was er toen sprake van een samenzwering. Ds. Fraanje stond aanvankelijk ook een beetje aan de kant van ds. Kok. Te begrijpen, want ze dienden dicht bij elkaar in dezelfde classis. Het is niet zomaar geweest, dat dr. Steenblok zich tegenover ds. Kok opstelde. Ds. Fraanje vroeg eens op een kerkelijke vergadering aan ds. Kok: "Zeg het nou eens, zijn er nu twee of drie verbonden?" Maar hij kreeg geen antwoord.
Ondanks de verdeeldheid waren er toch nog broeders die niet met ons meegegaan zijn, voor wie ik achting bleef houden. De meeste band had ik nog aan ds. Dieleman. Met hem ben ik altijd nauw omgegaan, we studeerden vaak samen en we hebben elkaar vaak geholpen. Zes weken voor zijn zo plotselinge dood is hij nog aan de deur geweest. Ik was niet thuis; mijn vrouw zei ervan: "Nu is dominee Dieleman hier geweest, hij is toch zo bezwaard." Op een maandagavond, zes weken later, belde iemand mij op die vertelde dat hij over de radio had gehoord dat ds. Dieleman om het leven was gekomen met zijn auto. Onder een trein, bij een bewaakte overweg te Den Dolder. Ik ben niet naar zijn begrafenis gegaan, ds. Ligtenberg wel. Later heb ik zijn vrouw nog bezocht.

Interview met Ds. F. Mallan door W. van den Dikkenberg, K. Ruitenberg

Criterium 1 februari 1994

… Het is wel goed dat ik het verhaal van de synode 1953 weer in herinnering breng. Ds. Vergunst had in 1950 al bezwaar gemaakt over het lesgeven van dr. Steenblok, maar nooit is er op het curatorium met elkaar over gesproken. Dit werd ineens door ds. Van den Berg uit Utrecht in de vergadering gebracht zonder dat de afgevaardigden daar iets van wisten. Er zijn toen wel opmerkelijke dingen gebeurd: ds. Van den Berg deed dit 's woendags. Vrijdags moest hij geschorst worden, omdat openbaar kwam dat hij in zonde leefde. Hij is nooit meer op de preekstoel geweest. Dat zijn toch kennelijke dingen. Wij wisten echt van niets, daarom heeft Zwemer niet de waarheid verteld, als hij schrijft dat wij met ds. Aangeenbrug vóór de synode een "complot" hebben gevormd. Wel hebben verschillende leraars van tevoren over de moeilijkheden in het kerkverband gesproken.

De andere partij deed dit toch wel?
Ds. Vergunst heeft zes weken na die synode bij ouderling Bas verteld wat er gebeurd was. Hij deed dit om zijn gemoed te ontlasten, want ds. Vergunst was een man die nog een geweten had, een man met een eerlijk karakter.

… Toen kwam de synode, maar er stond niets bijzonders op de agenda, "s Morgens moest er door het curatorium rapport worden uitgebracht. Dat zou ds. De Blois doen.

Toen zei voorzitter ds. Verhagen: "Laten we daarmee wachten tot na de maaltijd; dat kan wel even tijd in beslag nemen." Ik dacht: Even tijd in beslag nemen? Ik was argeloos. Dat komplot kwam naar voren in de stemming: de predikanten Verhagen. Vergunst en Rijksen werden elk met 24 stemmen resp. tot voorzitter, scriba en assessor gekozen. Ik kreeg het benauwd. Maar ik had geen erg in het gevormde komplot. En toen kreeg ds. Verhagen de voorzittershamer. Hij gaf een vers op dat hij tegen alle gebruiken in staande liet zingen: *Zend Heer'' Uw licht en waarheid neder.*
We hadden gegeten. Ds. De Blois bracht rapport uit.
Toen stond ds. Van den Berg op en sprak heel lief over ds. Kersten: dat was zo'n vaderlijke docent geweest. Dan moet je weten - ikzelf heb het gezien - dat hij bij de begrafenis van ds. Kersten met zijn hoed achterover en een sigaret in zijn mond stond te lachen. Het kwam er ineens bij me uit: "Ja, je doet zo lief over ds. Kersten, maar je hebt hem naar het graf geholpen." Toen stond ds. J.W. Kersten op en zei: "Wat ds. Mallan zegt is de waarheid.
Ds. Verhagen gaf ds. Van den Berg het woord. Die wees op dr. Steenblok: "Die man daar, moet weg en in zijn plaats moeten er twee andere docenten benoemd worden." Toen stonden wij op en zeiden: "Dat gaat toch zo maar niet. Het is helemaal niet op het curatorium geweest. Dat moet eerst op de juiste wijze in de vergadering gebracht worden en dit wordt zo maar in de vergadering geworpen, onvoorbereid voor een ieder."
Toen riep een afgevaardigde achter me: "Voorzitter, ik zou het maar in stemming brengen."
Maar ouderling Geluk uit Gorkum zei nog: "Voorzitter, ziet u niet dat dit op een scheuring kan uit draaien?
We zeiden: "Dit kan niet! Dan gaan wij weg."
Ik pakte mijn tas, en ook ds. Aangeenbrug, ds. Ketterij en de ouderlingen Bas en Hage gingen weg.
Sommigen zeiden: "Dat moet u niet doen. Och, ga toch terug, ga toch terug.
Toen zei ds. Aangeenbrug: "Dan ga ik nog één keer en dan vraag ik het woord."
Hij ging terug en nooit kan ik me meer onttrekken aan de indruk die ik toen van ds. Verhagen kreeg. Ik zie hem daar nog staan: "Kan niet!
Er bleef voor ons niet anders over dan dat we de synode verlieten. Er kwamen een heleboel mensen achter ons aan. Achteraf gezien, nou denk ik er veel aan, waren er heel wat van Gods volk bij. Ze liepen achter ons door de straten van Utrecht. Achtenswaardige ouderlingen, die nu niet meer in leven zijn. Zo is het gegaan. Er was dus zuiver complotvorming. Wij hebben ons niet afgescheiden. We kregen al gauw bericht dat wanneer wij doorgingen met preken. wij beschouwd werden buiten het kerkverband te staan. Ze hebben wel bericht gestuurd of we terug wilden keren maar dan met aanvaarding van de besluiten die na ons weggaan genomen waren. We hebben kortweg een telegram teruggestuurd: op deze wijze kan ik niet terugkeren.

En dr. Steenblok?
Dr. Steenblok bleef zitten, toen wij opstonden. Hun visie op de leer kwam door zijn docentschap in het gedrang. Maar ik voelde wel: hij zou uit zichzelf niet eens opgestaan zijn. Als ze hem hadden afgezet, dan had hij zich daarbij neergelegd, evenals toen ze hem het hoofdredacteurschap hebben ontnomen. Dat is ook op een onrechtvaardige wijze geschied. Nee. hij is achter ons aangegaan. Zo is de werkelijkheid. Daarom zeg ik dit.

Het is wel goed dat ik het verhaal van de synode 1953 weer in herinnering breng. Ds. Vergunst had in 1950 al bezwaar gemaakt over het lesgeven van dr. Steenblok, maar nooit is er op het curatorium met elkaar over gesproken. Dit werd ineens door ds. Van den Berg uit Utrecht in de vergadering gebracht zonder dat de afgevaardigden daar iets van wisten.
Er zijn toen wel opmerkelijke dingen gebeurd: ds. Van den Berg deed dit 's woendags. Vrijdags moest hij geschorst worden, omdat openbaar kwam dat hij in zonde leefde.[26] Hij is nooit meer op de preekstoel geweest. Dat zijn toch kennelijke dingen.
Wij wisten echt van niets, daarom heeft Zwemer niet de waarheid verteld, als hij schrijft dat wij met ds. Aangeenbrug vóór de synode een "complot" hebben gevormd.

Wel hebben verschillende leraars van tevoren over de moeilijkheden in het kerkverband gesproken.
De andere partij deed dit toch wel?
Ds. Vergunst heeft zes weken na die synode bij ouderling Bas verteld wat er gebeurd was. Hij deed dit om zijn gemoed te ontlasten, want ds. Vergunst was een man die nog een geweten had, een man met een eerlijk karakter.

Ds. J. Fraanje Ref. Dagblad vrijdag 11 oktober 1996

In het RD van zaterdag 28 september jongstleden wordt in een interview met ds. F. Mallen mijn vader door deze predikant 'aangehaald'. Ik ontkom niet aan de gedachte dat de naam van mijn vader, meer dan 47 jaar na zijn overlijden, nog gebruikt wordt om toch maar vooral gelijk te krijgen.
Om te laten zien hoe mijn vader dacht over het welmenend aanbod van genade, citeer ik het volgende uit de preek getiteld "De luister der Verbondsbelofte" (Daniël 9:27), waarin hij onder andere sprak over het werk van de Verbondsmiddelaar Jezus Christus. Hij zegt letterlijk:
"Dat grote feit wordt u nog verkondigd en de weg der behoudenis aangeboden. Mensen, God laat u heden in onze tekst de luister van het Evangelie zien, en loopt u door? Als ik voor de deur van mijn huis sta met voedsel en deksel in mijn handen en daar komt naakt en hongerig een man voorbij en ik bied hem mijn brood én kleding aan, doch hij loopt door. Als dan die man even verder neervalt en van koude en

---

[26] Saambinder 20 mei 1954. Ds. L. Rijksen tijdens de begrafenis van ds. Van den Berg.
In October van het vorig jaar zag hij zich genoodzaakt, op advies van twee doktoren, emeritaat aan te vragen.
De ernstige ziekte waarmede hij, toen hij zijn dienstwerk nog deed, reeds aanvankelijk bezet was (verkalking in erge mate met zeer hoge bloeddruk), werkte in zeer sterke mate door, zó zelfs, dat hij menigmaal niet geheel meester bleek te zijn over zijn geestvermogens.
Na enige tijd in het ziekenhuis hoogst ernstig neergelegen te hebben, waarbij zelfs een paar keer gevreesd werd, dat zijn einde zou naderen, werd hij wel door zijn behandelende doktoren naar huis gezonden, doch niet anders slechts, zo duidelijk bleek, dan om daar te sterven.
Een bange strijd heeft hij menigmaal gehad, doch mocht bij tijden toch ook getuigen van de hoop, die zijn hart vervulde. In verbrokenheid zijner ziel sprak hij tegen verschillenden, en ook tegen mij persoonlijk, over het eeuwig wonder der soevereine genade, waardoor hij bijzonder gesterkt werd uit Rom. 8 : 32: "Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven; hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?"

honger sterft, bij wie ligt dan de schuld? Daarom, 't wordt u heden nog aangeboden en er is geen voorwendsel voor de zonde van het ongeloof Er staat niet, dat ze niet konden ingaan vanwege hun zonden. Neen toehoorders, en zij konden niet ingaan vanwege hun ongeloof. O, mijn tong is te arm en mijn vermogen schiet te kort om u die Schoonste aller mensenkinderen voor te dragen."

Voor wat betreft de, toelating van ds. Steenblok het volgende: Toen mijn vader van de Vergadering terugkwam waarin besloten werd om ds. Steenblok in de Gereformeerde Gemeenten toe te laten, zei hij, terwijl hij erg bedroefd was, tegen zijn vrouw en de kinderen die thuis waren: "Als die man gelijk zou hebben, dan heb ik het altijd verkeerd gehad en dat kan ik niet geloven. Ik heb mogen spreken en preken, zoals God het mij naar Zijn Woord geleerd heeft. Ook zou ik dan mijn kinderen verkeerd hebben leren bidden."

Ook dit geeft duidelijk aan hoe hij erover dacht en sprak. Hij heeft dit alles nooit herroepen. Tevens herinner ik mij nog heel goed, wat vader kortvoor zijn sterven, na een kerkdienst, gezegd heeft tot de gehele gemeente. In ootmoed beleed hij zijn tekorten; maar in liefde wees hij de toehoorders de Weg. Uit alles sprak diepe ootmoed, een kenmerk van genade.

L. Fraanje

29. DE BESTAANSGROND DER GEMEENTEN

DOOR DR. C. STEENBLOK

Oorspronkelijk geschreven als artikelen in "De Wachter Sions" in de jaren 1960-1963

Uitgave: STICHTING TOT BEVORDERING EN INSTANDHOUDING VAN DE ZUIVERE WAARHEID, UITGAANDE VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN IN NEDERLAND TE GOUDA. 1974

29.1 HOOFDSTUK VIII: Drie beschrijvingen van het leergeschil.

a. Gouda's acte van losmaking van 24 juni 1953
b. Het jaarboekje van 1954
c. De brief aan de synode van 7 juli 1953, verzoek tot verzoening

29.2 HOOFDSTUK IX: De scheuring kerkrechtelijk bezien.

a. De verhouding van een gemeente tot het kerkverband
b. Wanneer mag een gemeente het kerkverband verlaten?
c. Protestbrief van Gouda van 12 juni 1953
d. Andere protestbrieven
e. Ds. F. Mallan over de synode
f. H. Bas over de synode
g. Beoordeling van de synodale handelwijze
h. De breuk in Gouda
i. Besluit

29.1 HOOFDSTUK VIII

Drie beschrijvingen van het leergeschil.

a. Gouda's acts van losmaking van 24 juni 1953

Ter belichting van het geschil in 1953 en de wijze, waarop het is toegegaan, laten we nu drie beschrijvingen uit die tijd volgen.

Tegenover zoveel kerkelijke ongerechtigheid nam de kerkenraad van Gouda het navolgende besluit:

De kerkenraad der Gereformeerde Gemeente, enz. overwegende, dat de kerkenraad reeds zeer geruime tijd met grote bezorgdheid de veroppervlakkiging in de leer, zoals deze de laatste jaren in de Gereformeerde Gemeenten zich openbaart, heeft gadegeslagen en zij daarin niet anders kan bespeuren dan dat de grondslagen dezer leer, zoals deze gelegd waren in de Ledeboeriaanse Gemeenten en in de Kruisgemeenten, daardoor worden aangetast;

Dat immers de leer, waardoor deze gemeenten zich van andere afgescheiden groeperingen onderscheiden, gefundeerd was op de volle erkenning van de staat der rechtheid, waarin de mens was geschapen, alsmede op de algehele erkenning van de doodstaat van de mens en diens zedelijke onmacht ten goede;

Dat daarmede onlosmakelijk verbonden is het wezenlijk onderscheid tussen uitwendige en inwendige roeping, waarvan de eerste ieder, die het Woord hoort alle onschuld beneemt en de tweede door Gods soevereine eenzijdige bediening het ware leven der genade werkt bij de uitverkorenen, bij wien deze uitwendige roeping bij de wedergeboorte het middel is ter zaligheid;

Dat diensvolgens in de leer dezer gemeenten, alsook in de prediking steeds op de voorgrond gestaan heeft de soevereine, eenzijdige bediening der genade, welke soevereine bediening geheel en al voortvloeit uit het eeuwige raadsbesluit Gods, waarin Hij van eeuwigheid besloten heeft, wie zal zalig worden en de middelen daartoe;

Dat dit eeuwige raadsbesluit Gods mede zozeer betrekking heeft op de uitverkorenen, dat de gehele schepping nog slechts bestaat om hunnentwil en alle tijdelijke en geestelijke weldaden hun uit Christus als hun Hoofd en Heere toekomen, terwijl de tijdelijke zegeningen, die de verworpenen toevloeien, niet door Christus voor hen zijn verworven;

Dat reeds ten tijde van het intreden van Ds. Steenblok in de Gereformeerde Gemeenten, deze stelling, welke geheel in overeenstemming is met de Belijdenisschriften en de leer der vaderen, bij sommige leraren protesten heeft uitgelokt, waarbij deze de mening bleken aan te hangen, dat de weldaden der algemene genade ook voor de verworpenen uit Christus voortvloeien, waarbij deze leraren niet schroomden deze stelling als in strijd met de Gereformeerde leer te bestempelen;

Dat de Synode der Gereformeerde Gemeenten van 1945 wel heeft verklaard zulks geheel in overeenstemming met het voorgaande dat hoewel de Vader door Christus alle dingen regeert, de algemene genade niet vrucht van Christus' zoenverdiensten is, doch als behorend tot de Voorzienigheid Gods, de betoning is van de goedertierenheid, verdraagzaamheid, lankmoedigheid des Vaders, die Hij de mensen bewijst, opdat de verworpenen, zowel als de uitverkorenen worden voortgebracht, onderhouden en geregeerd tot verheerlijking van Gods rechtvaardigheid naar Zijn soeverein welbehagen;

Dat evenwel de kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Gouda zich bewust is, dat ondanks dit Synodale besluit deze door de Synode verworpen gedachte, als zouden de verworpenen wel uit Christus hun tijdelijke weldaden ontvangen, in stilte is blijven voortleven en voortwoekeren; Dat dit de kerkenraad met grote bezorgdheid heeft vervuld, omdat zij vreesde, dat hieraan een onjuiste gedachte ten grondslag lag, betreffende de Borgtochtelijk genoegdoening van Christus en hare toepassing in leer en praktijk;
Dat thans voor de kerkenraad door tal van ervaringen is komen vast te staan, dat deze vrees gerechtvaardigd is geweest en dat in de Gereformeerde Gemeenten zich een leer gaat ontwikkelen die de soevereine, eenzijdige bediening Gods miskent, de doodstaat van de mens niet meer als uitgangspunt neemt, maar deze prediking doet aanvangen met de nodigingen van het Evangelie tot alle hoorders.
Dat, al moge de doodstaat van de mens door bedoelde leraren op zichzelf niet geloochend worden, toch naar de vaste overtuiging van de kerkenraad, door het vooropstellen van de nodigingen van het Evangelie en de beloften daarin vervat, deze doodstaat daardoor voor de hoorder in haar ontzettende betekenis verborgen blijft en hij niet aan zijn ware toestand ontdekt en in zijn valse gerustheid gelaten wordt;
Dat tevens daardoor voet gegeven wordt bij velen aan de misleidende gedachte dat de beloften des Evangelies betrekking zouden hebben op alle hoorders en de oorzaak van hun verloren gaan zou gelegen zijn in hun verwerping, door ongeloof, van deze beloften;
Dat de kerkenraad met kracht een dergelijke prediking moet afwijzen en deze in strijd moet achten met de leer der Schriften en met de orde der prediking, zoals deze in de Heidelbergse Catechismus, op grond der Heilige Schrift, wordt geleerd;
Dat immers Schrift en Catechismus voorhouden, dat de prediking der ellende moet voorafgaan aan die der verlossing; dat daaruit noodzakelijkerwijze voor een ieder moet volgen, dat alleen die prediking Schriftuurlijk geacht mag worden, welke de wet als kenbron der ellende vooraf laat gaan aan de nodigingen en beloften van het Evangelie, terwijl de prediking die deze orde omkeert in strijd is met de Schrift, de soevereiniteit Gods tekort doet en de eenzijdige bediening des Geestes miskent;
Dat deze on-Schriftuurlijke prediking mede berust op een verbonds-beschouwing, die in de praktijk toont het onderscheid tussen wezen en bediening des verbonds op te heffen;
Dat toch het wezen des verbonds inhoudt, dat met de wedergeboorte de uitverkoren mens in Christus wordt ingelijfd en hij eerst dan door deze inlijving recht krijgt op de beloften, die in Christus aan de uitverkorenen zijn vermaakt, terwijl in de bediening des verbonds de beloften wel worden voorgesteld, maar daarmede geenszins aan ieder een recht op deze beloften wordt gegeven;
Dat echter ieder onwedergeborene van nature ligt onder de eis van het Verbond der Werken, ook al leeft hij onder de bediening van het Genadeverbond en dat daarom alleen na de wedergeboorte, door de zaligmakende ontdekking der genade, uit de prediking der wet, plaatsgemaakt wordt in het hart voor Christus en de beloften en daarom ook de Heidelberger Catechismus aanvangt met de vraag: "Waaruit kent gij uw ellende?" en daarop het antwoord doet volgen: "Uit de wet Gods";
Dat voor de kerkenraad door tal van gebeurtenissen en polemieken der laatste jaren thans vaststaat, dat dit aloude gereformeerde standpunt ten aanzien van de bediening des Woords, door een aantal leraren in de Gereformeerde Gemeenten niet meer in volle scherpte wordt verkondigd, terwijl zijnerzijds de kerkenraad overtuigd is, dat iedere prediking, die daaraan tekort doet, niet is overeenkomstig Gods Woord;

Dat de kerkenraad hierin niets anders vermag te zien dan dat de leeropvatting, die door Ds. Kok in de Gereformeerde Gemeenten is ingedragen, wortelen geschoten heeft en bedektelijk wordt voortgezet en zelfs te vrezen is dat deze leraar eerlang, zonder een waarlijk herroepen zijner dwalingen, weer in het verband der Gereformeerde Gemeenten zal worden opgenomen;
Dat de kerkenraad daarom van oordeel is dat, zolang dergelijke afwijkingen in de prediking, door het verband der Gereformeerde Gemeenten in Nederland worden geduld, ja zelfs dat de verkondiging van het Woord op de wijze waarop deze door de leraar der Gereformeerde Gemeente te Gouda plaats vindt, Ds. C. Steenblok en het geheel gelijkluidend standpunt, dat door hem bij het onderwijs aan de studenten der Theologische School der Gereformeerde Gemeenten wordt ingenomen, door de Gen. Synode eenzijdig wordt genoemd, het de kerkenraad niet langer mogelijk is, krachtens zijn innerlijke overtuiging, gebouwd op de regelen der Schrift en de Formulieren van Enigheid, langer in het verband der Gereformeerde Gemeenten te blijven.
Dat voorts de kerkenraad van oordeel is, dat, nu door de Gen. Synode deze leraar op een onwettige wijze als docent der Theologische School te Rotterdam is ontslagen, terwijl tevens op een evenzeer onwettige wijze een drietal curatoren Ds. Aangeenbrug, Ds. Mallan en ouderling H. Bas uit het Curatorium zijn verdrongen, deze Gen. Synode heeft gehandeld in strijd met de D.K.O., gelijk uiteengezet is in het bezwaarschrift van de kerkenraad te Gouda, dat op de 12e juni 1953 ter kennis van de Gen. Synode is gebracht, alsmede dat door deze willekeurige veranderingen en de daarop gevolgde vervangingen dezer personen, voor de kerkenraad grote vreze bestaat voor het doorgroeien der hiervoren genoemde afwijkingen in prediking en leer, waar juist die ambtsdragers zijn verdrongen, die ten volle het standpunt van de kerkenraad hiervoor uiteengezet, beleden en verdedigden;
Dat de kerkenraad voorts in deze handelingen der Gen. Synode temeer het bewijs ziet, dat de Gereformeerde leer, zoals deze door deze leraar en de bovengenoemde curatoren bij het theologisch onderwijs wordt beleden en doorgevoerd, door de Gen. Synode niet langer wordt aanvaardt;

BESLUIT:
Voorlopig de Gereformeerde Gemeente te Gouda los te maken van het verband der Gereformeerde Gemeente in Nederland, met ingang van heden, teneinde de Gereformeerde leer, zoals deze in het verleden steeds in het verband der Gereformeerde Gemeenten werd geleerd en beleden, te handhaven en daarmede het karakter der Gereformeerde Gemeenten te bewaren en voort te zetten, met de bede, dat de Koning der Kerk Zich ontferme over Zijn erfdeel.

Dan volgt de ondertekening.

Uit deze acte van voorlopige afscheiding blijkt wel al heel duidelijk, dat er de laatste jaren vóór de scheuring leergeschillen aanwezig waren, die de gronden der leer en der prediking raakten.
Ze groepeerden zich, evenals al in de dagen van de Kruisgemeenten, om de leer van de algemene genade, de verhouding van bediening en wezen van het Genadeverbond, die van uiten inwendige roeping tot elkander, saamgevat in de leer van een algemene belofte der zaligheid en een welmenend en algemeen onvoorwaardelijk aanbod van genade, gepaard gaande met veruitwendiging van leven en verwaarlozing van tucht, waarbij nu ook nog kwam een verkrachting van de rechten der plaatselijke gemeente door de Gen. Synode en het wederrechtelijk opzij zetten van ambtsdragers.

b. Het jaarboekje van 1954

De uitwerping van de aloude leer, en de bestendiging van de dwaalgevoelens door de Gen. Synode van 1953 worden mede omstandig aangewezen in het jaarboekje van 1954.

Dat wezenlijke verschil concentreert zich om het zogenaamde welmenend en onvoorwaardelijk aanbod van genade aan alle hoorders in de prediking. Door de synodale gemeenten zoals ze zich uiten in de Saambinder en Daniël als de propaganda-organen, alsmede door het uitgeven van predicaties wordt dat algemene aanbod van genade aan alle hoorders voorgestaan; maar in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland in overeenstemming met de aloude Kruisgemeenten en Ledeboeriaanse Gemeenten verworpen. En het verschil raakt heel de leer en prediking tot in de wortel.

De Synodale Gemeenten zijn van het oude standpunt uitgegleden tot het door die voormalige gemeenten zo ernstvol afgewezen standpunt van het welmenend algemeen aanbod van genade aan alle hoorders. En dat is maar geen bagatel, doch wijst een principiëel verschil aan, zo met die voormalige gemeenten als met ons, die de aloude leer wensen te handhaven. Het gaat er toch over of er genade aanwezig is voor alle hoorders en die voor allen aanwezige genade nu ook welmenend en onvoorwaardelijk aan alle hoorders kan aangeboden worden, dan, dat er geen genade aanwezig is voor alle hoorders en er dus geen sprake kan zijn van zo'n welmenend en onvoorwaardelijk algemeen aanbod van genade.

Vervolgens dat dat algemeen aanbod van genade en zaligheid ook een recht met zich mede brengt voor elke hoorder, om ze nu ook voor zich te aanvaarden, naar de voorstelling in de Synodale Gemeenten, waar dan weer tegenover staat het gevoelen onzer gemeenten, dat er een zodanig recht niet aanwezig is voor alle hoorders, omdat er zo'n algemeen aanbod van genade niet is.

En ten derde, dat de verantwoordelijkheid van de hoorder zich dan ook met name betrekt op het aanvaarden van dat algemene aanbod van genade als de grote plicht, waar verzaking van die plicht en afwijzen dus van dat aanbod als de grote zonde moet warden aangemerkt en de grote oorzaak is van het eeuwig omkomen van de hoorders des Woords, volgens de opvatting in de Synodale Gemeenten.

Maar in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland betrekt zich de verantwoordelijkheid van de mens niet op het al of niet aanvaarden van aanwezige genade voor alle hoorders in dat algemene aanbod van genade en zaligheid, met het recht er op, wijl die er niet is voor die allen. Maar daar betrekt de verantwoordelijkheid van de onherboren mens zich op de Wet als kenbron der ellende, onder welke Wet ook begrepen is de eis van bekering en geloof. En wel zo, dat de verworpene, levend onder de uiterlijke roeping, niet verloren gaat, omdat hij in het aanbod aanwezige genade voor hem verstoten zou in ongeloof, maar omdat hij de Wet met haar zo rechtmatige eis, en zo ook de eis van bekering en geloof verwerpt als kenbron der ellende, de weg der ontdekking aan eigen hemelhoge schuld en dodelijk onvermogen ten goede niet wil erkennen. Kortom, omdat hij niet als een alles verbeurd hebbend zondaar door genade, maar alleen als een rechthebbende zalig wil warden.

Nadat daar vervolgens de gang van zaken, het verloop der gebeurtenissen wordt opgehaald, die al medegedeeld is en die we dus gevoeglijk kunnen overslaan, gaat het

daar verder op pag. 77 voort met de bewijsgeving van de verschillen in de leer, en de aanwijzing van de dwalingen in de Saambinder en Daniël.
Wat Daniël betreft, zo luidt het daar, wordt daarop genoegzaam in andere, ook mede in dit jaarboekje opgenomen bewijsstukken gewezen. We gaan hier dus verschillen aantonen, die er met de Saambinder waren sinds 1950. De Saambinder heeft na 1950 de voorstelling, dat de uitwendige roeping hetzelfde is als zo een algemeen aanbod van genade, nog bovendien versterkt met de eigenschappen van welgemeend en onvoorwaardelijk.
Deze voorstelling is echter een afbuiging van de oorspronkelijke opvatting der uitwendige roeping, zoals die gold in de voormalige Kruisgemeenten, die juist, zoals N. J. Engelberts in zijn "Gereformeerde Kerk in Nederland", pag. 82, dat verwierpen en deze leer juist afwezen. Immers, zegt hij daar tegenover de Afgescheidenen, dat deze het onderscheid tussen uitwendige en inwendige roeping vernietigden en een welmenend aanbod van genade gingen prediken aan alle mensen. En vlak daartegenover leerden de Kruisgemeenten, wars als ze waren van dat algemene aanbod van genade, zo gaat hij daar verder, dat in de roeping, dat is vanzelf de uitwendige roeping, de weg des behouds van Godswege wordt aangewezen welke aanwijzing dus wezenlijk verschilt van dat algemene aanbod van genade van alle hoorders.
In het nummer van de Saambinder van 24 augustus 1950 gaat de schrijver van Opheldering II zover, dat hij zegt: "In de aanbieding laat de Heere de belofte des verbonds voorstellen en verkondigen met bevel van bekering en geloof."
Hier is aanbieding blijkbaar wat anders en ruimer dan voorstellen en verkondigen en geeft alle aanleiding om te denken, dat die aanbieding hetzelfde is als de uitwendige roeping, ja, als vereenzelvigd wordt met de uiterlijke bediening van het genadeverbond.
Ook zegt hij daar nog weer nader, dat het aanbod van genade van andere aard is dan de belofte. Het aanbod, zo zegt hij, wijst "op" Christus, terwijl de beloften zijn "in" Christus. En het aanbod zou wijzen op de plicht van de mens, doch de belofte op het werk Gods in Christus wat de Heere doet.
Maar, als het aanbod wijst op de plicht, waar behoort het dan onder? Behoort het tot het Evangelie of tot de Wet, of is het een vermenging van Wet en Evangelie beide? Behoort het tot het Evangelie, dan moet dit een eis of plichtsvordering insluiten. Dan wordt het Evangelie en ook dat aanbod nog een kenbron van ellende, zo tegen de Schrift in.
Tot de Wet hoort het ook niet, want het wijst ook op Christus, zoals de schrijver aangeeft. Dan zal het dus tweeledig zijn, bestaande in een aanwijzing van Christus en een verplichting, (en recht) om Hem dan ook aan te nemen. Maar hoe dan? Met een bloot historisch of een tijdgeloof en een eigengereide bekering? Of in ware bekering en met een zaligmakend geloof? Het zijn separerende zaken, die daar niet eens aangeroerd worden, en aanwijzingen, dat het met dat welmenend algemeen aanbod niet in orde is.
En wat is het dan anders dan een vermenging van Evangelie en Wet, waarbij het aanbod vooropgaat en de plichtaanwijzing er aan verbonden en dus de Wet in de eis voortvloeit uit het Evangelie.
En hoe is dan verder de orde hier, ook ten opzichte van de Wet? Gaat dat zogenaamde algemene aanbod van genade dan vóór alles en volgt de Wet daar dan op met de eis van bekering en geloof, of gaat de Wet als kenbron der ellende en zo ook met de eis van bekering en geloof aan al wat God belieft te openbaren, al aan dat algemene aanbod vooraf? Het eerste komt in botsing met de orde, die de Catechismus heeft,

maakt het aanbod van genade en zo ook het Evangelie tot kenbron der ellende, en weerspreekt zichzelf daar in, waar er geen aanbod van genade kan zijn zonder voorafgaande onderwijzing van schuld. En gaat de Wet als kenbron der ellende vooraf met haar eis van bekering en geloof, ter ontdekking aan zonde en schuld, dan wijst het Evangelie in de prediking en uitwendige roeping aan, dat Christus de eis der Wet ten volle vervuld heeft voor hen, die door de ontdekking uit de Wet hun ellende hebben leren kennen, om Hem dan nu ook door genade in geloof aan te nemen.
Maar dan vervalt ook dat welmenend algemeen aanbod van genade geheel en a/. Immers, dan wordt er in de uitwendige roeping vóór de wedergeboorte niet verkondigd, dat er een welmenend aanbod van aanwezige genade is
voor alle hoorders, welke genade ze nu ook verplicht zijn elk voor zich aan te nemen, waar ze anders voor eeuwig zullen omkomen.
Neen, dan begint de uiterlijke roeping met de aanwijzing van de doodstaat des mensen uit de Wet, waarna dan verder door het Evangelie aangewezen wordt, dat er voor een uit de Wet recht schuldverslagen zondaar uit soevereine ontferming genade en zaligheid in Christus is, met uitsluiting van hen, die daar hun legering nog niet hebben. (Zondag 31).
Die aanwijzing van de weg, doch niet een allen rechtgevend aanbod om te komen en aan te nemen, en dat dan nog wel als uitgangspunt in de uiterlijke roeping, zoals de Saambinder hier en elders doet, zij het in bedekte termen en omfloerste voorstelling is de zuivere prediking in de uiterlijke roeping vóór de wedergeboorte.
Hier zit dan ook de grondslag van het verschil.
Is het begin van de prediking in de uitwendige roeping een ieder hoorder genade aanbiedende en rechtgevende prediking om te komen en aan te nemen, of is het een eerst ieder zijn vermeend recht ontnemende prediking, opdat hif als een verloren zondaar in zichzelf tot Christus moge worden geleid door zaligmakende ontdekking en zo verder in Hem moge wortelen?
Daarmede hield en houdt verband het zo sterke nadruk leggen op de bepaalde soort verantwoordelijkheid, bepaaldelijk van de hoorder van het Evangelie, die in de Saambinder zo aangedrongen wordt, vanuit het standpunt van dat algemene aanbod van genade, dat recht zou geven om te komen.
Zo wordt ook dat recht aan ieder om te komen in de Saambinder van 11 oktober 1951 geleerd, als daar gezegd wordt, dat de genade tot de hoorder komt als een algemeen aanbod van genade. Deze voorstelling werd echter in de Goudse kerkbode van 27 oktober 1951 afgewezen, waarin werd aangetoond, dat de genade van wedergeboorte, geloof en bekering in geen geval aangeboden kan worden en de vergeving der zonden hoogstens onder voorwaarde, dat is dus ziel ontdekkende, ontgrondende en afsnijdende voorwaarde van bekering en geloof.
Verschillende uitspraken uit de toenmalige Saambinder worden vervolgens als zovele dwalingen aangewezen, van blz. 80 tot blz. 90, waarna op laatstgenoemde bladzijde vervolgd wordt: Dat er een ingrijpend verschil in leer was, wordt zelfs door de Saambinder van 9 juli 1953 toegegeven, als daar uitgesproken wordt, dat het sinds 1950 met Dr. Steenblok niet beter maar erger geworden was, en er bezwaar bij sommige curatoren bleef.

Geen wonder, waar hij zich tegen de dwaalgevoelens van de Saambinder en anderen verzette. Het bleek ook uit de beschuldiging van die zijde van eenzijdigheid bij hem, alsook uit de feiten, dat hij een aanklacht ingediend had over opvattingen van studenten van de studentenvereniging C.S.F.R., die behoorden tot de Gereformeerde Gemeenten, bij de Gen. Synode van 1953, alsook dat er klachten waren ingediend van

de kerkenraad van Gouda bij de Gen. Synode over opvattingen van de Saambinder en Daniël.
Het bleek ook uit nog meer andere zaken, die daar verder genoemd worden. Men zie het jaarboekje. Het ging en gaat niet goed in de Gereformeerde Gemeenten Synodaal, zo wordt vervolgd op pag. 91. Ze zijn van het goede oude spoor afgeweken, met name in de aanwijzing van de zuivere gronden der waarheid. Tegenover de leer van 's mensen volstrekte doodstaat en die van de soevereine genadebediening, waarbij aangewezen wordt, dat de mens sterven moet om te leven, is gekomen de leer van een welmenend en algemeen aanbod van genade, waarbij de mens heimelijk aan het werk gezet wordt, om uit zijn onherboren staat aan het werk te gaan en te gaan geloven.
En we zien zo, dat dat algemene aanbod toch zo ingaat tegen die aloude leer van de Catechismus, waarbij de onherborene voorgehouden en ingescherpt wordt, dat de weg der zaligheid alleen ontsloten en de genade der zaligheid alleen ontvangen wordt in de weg van de ware kennis der drie stukken, ellende, verlossing en dankbaarheid. Zal hij dus ooit zalig worden, dan zal dat alleen kunnen in de weg van de ware kennis der drie stukken, ellende, verlossing en dankbaarheid.
Zal hij dus ooit zalig worden, dan zal dat alleen kunnen in de weg van de ontdekking aan en ontgronding van zichzelf door de eenzijdige Godsbediening der genade in Christus.
Het begin is hier dus kennisgeving van zijn groot gemis, en dat voor de eeuwigheid. Maar bij dat algemene aanbod van genade is het juist omgekeerd, dat al direct begonnen wordt om de mensen kennis te geven, dat ze al wat hebben. Ze hebben al genade in het aanbod en nu moeten ze zorgen het ook in de toeëigening te krijgen.

Zien we het verschil nog eens wat nader tussen de orde van de Catechismus en dat algemene aanbod van genade. In de Catechismus gaat het om de verheerlijking en opluistering van het recht en de deugden Gods en de vernedering van de mens. Maar bij dat algemene aanbod van genade gaat het om de mens wat in de hand te stoppen. De Catechismus begint met de zondaar zijn dodelijk gemis en zijn ellende aan te kondigen, maar dat algemeen aanbod van genade wil elk hoorder aanzeggen, dat hij al genade heeft in het aanbod en nu zorgen moet, dat het verder komt. De Catechismus wijst de weg aan van de bevindelijke ontdekking en ontgronding, maar dat algemeen aanbod zet de mens juist op het paard en leert hem, dat hij in plaats dat hij zal sterven, werken zal, om te krijgen en vast te houden, wat hij heeft.
Het algemeen aanbod begint met de verkondiging van een mogelijke zaligheid voor alle hoorders en gedoopten, die door aanneming van het aanbod persoonlijk nog moet toegeëigend en vastgemaakt worden. Maar de Catechismus begint met de doodstaat van de mens en de diepte van de rampzaligheid aan te wijzen. Dat algemene aanbod begint met de mens gerust te stellen en elk hoorder een voor hem gunstige verhouding met God aan te kondigen, dat er nl. al genade voor allen is in het aanbod, zoals we boven zagen.
Maar de leer der drie stukken begint met de hoorder te verontrusten en hem alle grond en kracht te ontnemen, en hem aan zijn dodelijk onvermogen van nature om te grijpen door genade te ontdekken.
De Catechismus begint met de aanwijzing van het einde van de ware leer der zaligheid en wijst de onherborene aan, dat die zaligheid langs de weg der drie stukken door genade wordt verkregen.
Maar dat algemene aanbod van genade begint al met troost allen aan te bieden en zaligheid toe te kennen, voor men nog troosteloos geworden is en zich rampzalig weet. De Catechismus zegt tot de onherborene, dat er zaligheid is voor hem in de weg

van sterven en ontwording aan zichzelf, maar dat aanbod zegt, dat er zaligheid voor hem is in de weg van aannemen, en al aannemende zaligheid en leven te verkrijgen. Dat algemeen aanbod wil de mens een grond geven, die er niet voor hem is. Het drukt het ontdekkend werk van Gods Geest door de Wet om plaats voor Christus in de ziel te maken, op zichzelf. De zuiver ontdekkende en ontgrondende bediening des Geestes wordt er door verwaarloosd. Ook snijdt het de bevindelijke ontdekking aan de ellende uit de Wet bij de pees af, en kweekt het een wettisch en farizeïsch christendom met een wettische vroomheid, dat werkt uit een verkapt werkverbond.

Maar, zo zegt men dan, de Dordtse Leerregels geven toch voet om dat algemene aanbod te erkennen.
Och, die Dordtse Leerregels willen niet tegen de orde van de Catechismus ingaan. En daarom moeten ze ook uitgelegd worden overeenkomstig die orde. Dat spreekt toch al vanzelf. En daarom, als ze zeggen in D.L. II, 5, dat de belofte in het algemeen moet worden voorgesteld (niet aangeboden hier dus, St.) en verkondigd, dan houdt dat voorstellen en verkondigen, immers, niet anders in dan dat daarin gezegd wordt, dat de belofte der zaligheid is voor de verbrokenen en verslagenen van harte, met bevel, dat de hoorder dat dan dus zal moeten worden, zal hij de belofte ook voor zich door genade verkrijgen.
En dat bevel moet hem dan in ontdekking aan zichzelf door genade in de engte drijven en verootmoedigen om als een smekeling om genade te bidden, of in elk geval hem temeer onontschuldigbaar te stellen, als hij, in verharding, die weg niet op wil. En dat in D.L. III en IV, 9, gesproken wordt van een aangeboden Christus, daar kan dat toch immers ook niet zijn zonder voorwaarde van bekering en geloof daarbij ingesloten, zoals tevoren al is beleden, o.a. in I, 15, waar zaligmakend geloof en bekering velen onthouden wordt, maar niettemin van ze geëist wordt om zalig te worden. En hoe kan Christus nu toch als Medicijnmeester aangeboden worden, als niet eerst de ziekte is aangewezen.
Ook zal de eis hier toch zijn, om met een waar zaligmakend geloof aan te nemen, en niet met een historisch of tijdgeloof.
Ook stelt het niet-aannemen temeer schuldig en is dus overtreding van de eis der Wet en dus ook van de eis van bekering en geloof. Maar Christus verlost niet alle hoorders van die eis. En zo kan Hij dan ook niet aan allen aangeboden worden, alsof Hij dat doet, alsof Hij aller Zaligmaker is in het aanbod, schoon niet in de toe-eigening vanwege hun ongeloof. En zo kan de uitdrukking, aangeboden Christus, niet anders dan voorwaardelijk daar opgevat worden, zodat er niets anders in ligt dan bekendmaking, dat Hij Verlosser en Zaligmaker is alleen voor een arme, schuldverslagen zondaar of zondares, met uitsluiting van allen, die dat niet zijn, en ze dan ook al geen andere inhoud kan hebben dan de van God voorgestelde Christus van D.L. II. Verwerp. der dwal. par. 9 (Romeinen 3: 24, 25).

Maar, zo zegt men verder, hoe zit het dan toch met de leeruitspraak van de Synode van 1931? Daar wordt toch ook gesproken van een ernstige aanbieding van Christus en de verbondsweldaden in het Evangelie?
Ja, maar daar wordt een kenmerkend onderscheid gemaakt tussen het wezen en de uitwendige bediening van het genadeverbond. In het wezen des verbonds komt de verkoren zondaar door wederbarende genadebediening, en die is gans onvoorwaardelijk, maar de uitwendige bediening is voorwaardelijk.
Die ernstige aanbieding van Christus en de verbondsweldaden is dus voorwaardelijk, zoals trouwens ook al genoegzaam blijkt uit de daar aangevoerde Schriftplaatsen. En

in de wedergeboorte is de uitwendige roeping het middel. En nu juist om de verkorenen toe te brengen en in hun geestelijk leven daarna te onderhouden zijn de middelen ingesteld, en zo ook de uiterlijke roeping vóór de wedergeboorte voor zover ze dat is.
En wat die verantwoordelijkheid betreft, de staat waarin de onherborene is, is die van het zijn onder het werkverbond, met de eis en de vloek daarvan. En die eis houdt ook mede in, dat hij het beeld Gods moet hebben, om alles wat God hem wil openbaren in volmaaktheid te aanvaarden. Daartoe behoort ook de gave van het geloof met de ware kennis als trek van het beeld Gods.
En zoals nu alle eisen van het werkverbond voorafgaan aan de bediening van het genadeverbond, zo nu ook de eis van de gave van geloof en bekering aan de openbaring van het genadeverbond en van Christus als de voorname inhoud er van. Immers, schoon de mens het beeld Gods door de val verloren is, is de eis gebleven, dat hij het hebben moet, en zo ook de eis van bekering en de gave des geloofs om alles te aanvaarden wat God hem belieft te openbaren, waarmede dus de verloren gave des geloofs al vereist wordt vóór de openbaring van genade.
Wil men nu spreken van een aanbod van genade of van Christus en de verbondsweldaden, dan kan dat toch al niet anders dan op grond daarvan, dat Hij al de eisen van het werkverbond voor de Zijnen heeft vervuld. Maar hoe kan nu geopenbaard of verkondigd worden dat Christus aan al de eisen voor de Zijnen heeft voldaan, als niet tevoren die eisen bekend gemaakt worden aan alle hoorders, waaronder ze allen liggen, met de aanwijzing, dat ze die zelf onmogelijk kunnen vervullen, om dan langs die weg op Christus te wijzen en de weg aan te wijzen om als een recht radeloze en verlegen zondaar Hem nodig te hebben en te mogen ontvangen als dat dierbare Voorwerp des geloofs?
Dat is in overeenstemming met de Schrift die leert, dat de Wet een tuchtmeester tot Christus is, en dat Hij het einde van de Wet is, Romeinen 10: 4; Galaten 3: 24. Zo ook is de orde van de Catechismus, Zondag 25. En daarom wil men dan spreken van een algemeen aanbod, dan zal dat toch niet anders kunnen dan onder voorwaarde of eis, dat de zondaar, God verheerlijkend en zichzelf vernederend, zal erkennen, dat hij als onherborene ligt onder de Wet en zo ook onder de eis van bekering en geloof, dat hij van zichzelf onmogelijk die rechtmatige eis kan vervullen, en langs deze weg door genade erkennen, dat Christus al de eisen heeft volbracht en genade heeft verkregen voor allen, die alzo ontdekt door genade tot Hem uitvluchten en in Hem geloven en zich bekeren. En dat zo de weg is, zal de zondaar zalig worden, wordt nu in de bediening des Verbonds, en zo ook in de uiterlijke roeping vóór de wedergeboorte aan alle hoorders bekend gemaakt, met de opwekking en aandrang om toch langs geen andere weg de zaligheid te zoeken, dan die weg van ware ontdekking aan zichzelf door genade.
En dat houdt 1931 stevig vast. En de verantwoordelijkheid van de onherboren zondaar is dan ook die ten aanzien van de Wet, dat hij toch langs de rechte weg van ontdekking Christus en de zaligheid wille verkrijgen, het stuk der ellende niet overheen springe, en genade nodig moge hebben om genade te verkrijgen.
Dat wil 1931 met die relatief grotere verantwoordelijkheid ten opzichte van Christus en de zaligheid door Hem. Het houdt daarmede dus vast, dat de verantwoordelijkheid des mensen ten opzichte van God en de zaligheid door de Wet wordt genormeerd, en niet, zoals de Saambinder wil, vanuit een andere bron en norm, die alzo Wet of norm, en motief of beweeggrond, ten enenmale verwart, en daarmede de eis van bekering en geloof uit dat door haar zogenaamd welmenend algemeen aanbod van genade laat voortvloeien, en daarmede dus zakelijk aan de uiterlijke bediening des Verbonds een

aparte zelfstandige plaats toewijst tussen werkverbond en wezen van het genadeverbond in.

Maar Ds. Kersten dan? Hij zegt toch ook zo duidelijk, dat de zaligheid allen aangeboden wordt, zelfs aan verworpenen.
Ja, maar Ds. Kersten heeft ook andere dingen gezegd, ook een algemeen aanbod van genade afgewezen. We verwijzen hier naar onze brochure over "Afbakening", waar de beschouwing van Ds. Kersten ten dezen opzichte meer in de brede is aangegeven. En we hebben daar aangewezen, dat de uitdrukking bij hem niet anders betekent dan de bekendmaking van de weg des levens, zoals ook Ds. J. Fraanje in zijn Aantekeningen op Hellenbroeks Voorbeeld, op pag. 349 de uiterlijke roeping vereenzelvigt met de uitwendige bekendmaking van een Zaligmaker; op pag. 350 leert, dat de uitwendige roeping het Evangelie aanwijst; en op pag. 357 ze met Hellenbroek een uiterlijke aanrading noemt.
Ook is bij Ds. Kersten de uitwendige roeping wel niet te onderschatten, maar toch allereerst van betekenis als van Godswege, ter zaligheid van Gods uitverkorenen verordineerd middel in de krachtdadige roeping, en pas daaraan ondergeschikt, komt zij ook verworpenen uiterlijk toe.
Ja, maar Ds. Kersten zegt toch maar, dat de Heere Zich ook door de prediking van Zijn Woord verheerlijkt in degenen, die verloren gaan, en in de aanbieding aan allen tot wie Hij Zijn Woord zendt.
Ja, Ds. Kersten zegt zelfs in zijn Dogmatiek H, pag. 74/75, dat sommigen dat tegenstaan, als zou het aanbod van genade te ruim gesteld worden, en dat de Pelagiaansgezinden de Gereformeerden met hun leer van 's mensen doodstaat en onmacht tot bekering dit betwisten.
O ja, en dat heeft ook wat vaak in de Saambinder van de laatste jaren gestaan. Het leek soms alsof Ds. Kersten niet anders geschreven heeft. Dat was toch zo'n belangrijk punt. Dat was het, zo het scheen, waar het toch vooral op aankomt in onze dagen. Dat er echter tegelijk zo bijstaat, dat de verkondiging van Gods Woord een sleutel is om de onherborenen uit te sluiten, tot zij door genade zich bekeren, was dan zeker maar van minder belang voor de Saambinder.
Trouwens hoe kan nu toch genade welmenend en onvoorwaardelijk alle hoorders aangeboden worden, als tegelijk verkondigd wordt in de prediking, dat genade bestemd is voor en geschonken wordt alleen aan alle waar boetvaardigen, die door genade de toevlucht nemen in geloof tot Jezus' zoenverdiensten. Dat daarmede nu tevens aangewezen is dat de zondaar vóór de wedergeboorte ligt onder de eis van bekering en geloof en dat aanbod dan ook niet anders kan zijn dan voorwaardelijk naar eigen inhoud en zedelijk van aard, werd door de Saambinder blijkbaar maar over het hoofd gezien.
Alsook, dat Ds. Kersten toch duidelijk genoeg leert, dat we geen recht hebben om Jezus toe te eigenen, zolang de mens onherboren is, zoals hij zegt in een preek over Mattheüs 27 vers 3 10, in "Uit de Schat des Woords", 4e jaargang, pag. 69. Dat aanbod heeft dus bij Ds. Kersten geen recht om Jezus zich toe te eigenen, maar wijst er op, dat er wat anders nodig is. Het wijst maar aan, dat er alleen en uitsluitend voor een arme schuldverslagen zondaar in Christus genade en zaligheid is. En elders zegt hij, dat we uit en van onszelf maar recht hebben op de hel. Hij wil dus alleen maar zeggen, dat er in en door de prediking tot alle hoorders gezegd kan worden, dat er voor een door genade verbrijzelde ziel in Christus genade, heil en zaligheid is.
De aanwijzing van de noodzakelijkheid van wedergeboorte, ontdekking en plaatsmaking voor Christus in de ziel, ja de ganse weg der zaligheid mag toch zeker

gerust aan een onherboren mensenkind voorgesteld worden, opdat hij eens het rechte voorwerp er onder gemaakt mocht worden door Gods lieve genade, zonder te vervallen tot zo'n onvoorwaardelijk aanbod van genade.
En dat die uiterlijke bevoorrechting van dit verkeren onder de ware leer ook weer te meer verantwoordelijk stelt is vanzelf ook zo. Maar dat is toch heel wat anders dan zo'n leer van genade voor alle hoorders in het aanbod en dat werken met de verantwoordelijkheid ten opzichte daarvan.
Ds. Kersten spreekt zo anders in zijn Catechismusverklaring I, pag. 131, als hij daar zegt, dat velen aan zondaren Jezus als redder aanbieden, doch indien de kennis van de ellende ons niet eerst gans buiten hope bracht, wij met een aangegrepen Jezus zullen omkomen. Hier waarschuwt Ds. Kersten dus, dat velen met een aangeboden en aangegrepen Jezus zullen omkomen.
En ook op tal van andere plaatsen leert hij, dat de mens eerst ontdekt moet worden aan zijn ellende uit de Wet vóórdat het Evangelie geopend wordt tot zaligheid. Zo zegt hij op pag. 33, dat de kennis der ellende de ziel voor de openbaring van Christus bereidt.
En zo onderwijst hij op pag. 83: "Zij moeten worden toebereid, om Hem te kennen, als de Weg, de Waarheid en het Leven. En die toebereiding geschiedt, doordat Gods recht in Zijn niet te ontkomen eis van betaling van al de schuld in hunne ziel doordringt."
Er moet dus in bevindelijke ontdekking door genade uit de Wet een plaats gemaakt worden voor Christus in de ziel. En die weg en gang der genade moet nu ook gepreekt worden en als noodzakelijk alle hoorders voorgehouden worden. Maar wat moet het dan toch met dat algemene aanbod van genade?
Horen we dan ook eens naar hem, als hij in een preek over het braakland in de Schat des Woords, 5e jaargang op pag. 18 zegt: "Maar mijn hoorders, zegt mij eens: waar zijt gij een doemwaardig zondaar voor God geworden? Zegt gij: dat is te hard en wat is dat voor een leer? Maar kan het dan anders dan dat wij alles kwijt raken en met alles omkomen? O, wat zouden we gelukkig zijn. De Heere brengt een mens in de put. O, kan ik een mens eens in de put krijgen, zodat hij gaat zeggen: *O, God, wees mij zondaar genadig.*
Nu, dat is toch ook nog heel wat anders dan zo'n algemeen aanbod van genade.
Hoort hem ook eens in zijn Catechismusverklaring II, pag. 68, hoe hij aandringt op onderscheid maken in de prediking tussen algemene en zaligmakende werking van de Heilige Geest en dat op de consciëntie te leggen.
En zo leert hij ook in zijn "Meer dan overwinnaars", op pag. 160, dat mensen van zo'n algemeen aanbod wel zeggen: Al dat aandringen op kennis van ellende, al dat noodzakelijk voorstellen van de ontdekking aan zijn zonden en zich strafwaardig kennen voor God, beneemt slechts de blijdschap des geloofs en maakt de Gereformeerde leer zwartgallig.
En zo waarschuwt hij ook tegen de leer van dat onvoorwaardelijk algemeen aanbod van genade op pag. 193, als hij zo zegt: "O, vrienden, schuwt de leer, die u niet in uw zonden en ellenden plaatst voor Gods onkreukbaar recht; vliedt de leer, die u niet veroordeelt als gans verloren, opdat de zaligheid in Christus alleen u geopend worde."
En niet anders leert hij ook in zijn "De nachtgezichten van Zacharia", als hij daar op pag. 25 onderwijst: "Alzo ging de bepaling bij de schuld vooraf en volgde de vertroosting. De Wet gaat het Evangelie voor. De Wet is een tuchtmeester tot Christus. Velen in onze dagen willen buiten de verdoemende kracht van de Wet om zich Christus toeëigenen en op Zijne zaligheid hopen. Hoe kan dat? Wie zal in waarheid ooit tot Christus komen dan een gans verbrijzeld zondaar? En wij worden alleen verbrijzeld door de hamer van Gods Wet.

De ontdekking van zonde en schuld gaat steeds de vertroosting des Evangelies vooraf."

En hier hebben we de lijn van Ds. Kersten, die niet anders is dan die van de drie stukken van de Catechismus.
En spreekt hij al eens van een algemeen aanbod, dan wil dat toch niet anders zeggen, dan dat in en door de prediking aan alle hoorders bekend gemaakt wordt, dat er genade en zaligheid is in Christus in de weg van de drie stukken door zaligmakende bediening der genade. En dat verschilt wezenlijk van dat welmenend en onvoorwaardelijk algemeen aanbod van genade, waarbij er genade zou zijn voor allen in het aanbod, al vallen er dan velen af, wat betreft de toeëigening. Want hier is genade alleen voor de uitverkorenen zoals ook de uiterlijke roeping niet door Christus verworven is, dan voor zover ze middel is voor de krachtdadige, inwendige roeping.
En wat betreft de Pelagiaanse beschuldiging, onze vaderen hebben daar steeds tegenover gesteld een onvoorwaardelijke verkiezing en verwerping en een voorwaardelijk aanbod, als ze dit woord gebruikten. En hoe zou God Zichzelf toch te meer verheerlijken door in een, nog wel welmenend algemeen en onvoorwaardelijk aanbod van genade alle hoorders genade toe te kennen, die verreweg de meesten zich niet zouden toeëigenen!
Ja, hoe kan God Zich te meer verheerlijken door zo'n welmenend onvoorwaardelijk aanbod van genade, als Hij tegelijk laat verkondigen, dat genade alleen bestemd is voor alle ware gelovigen en die zich van harte bekeren, met uitsluiting van allen, die zich niet van harte bekeren.
Vanzelf lag zo'n opvatting verre van Ds. Kersten, zoals we dat ook duidelijk zagen. Maar dan moet men ook Ds. Kersten niet langer voor de kar spannen van ideeën, die in die richting liggen.
En zo heeft de huidige Saambinder met haar misvatting van Ds. Kersten al wat kwaad aangericht. Men kan schier geen Saambinder van de laatste jaren opslaan of het is altijd maar weer over een welmenend algemeen aanbod van genade.
Er schijnt een poging in te zitten om er een staande uitdrukking van te maken.
De wereldse mode heerst in de kerk en als alles zo ongeveer zich daar dan naar gaat richten, zo voorgangers als leden, ouders en kinderen, dan is er een massaal zich richten naar de geest der wereld. Dan kan men nog wel de naam dragen van gemeente des levenden Gods en tempel des Geestes, maar dan is het in werkelijkheid dat de geest der wereld daar hoogtij viert. En is dat niet vreselijk? Is het dan wonder dat God met Zijn lieve Geest geweken is? En zo is er maar een diepe ingezonkenheid in leer en leven en kan er wel een uiterlijke eenheid zijn en rust, als op het kerkhof, die intussen geen ware eenheid is uit God, en een valse gerustheid, zo verderfelijk voor kerk en school, gezin en persoonlijke verhouding tot God.
Zo is er ook geen tucht meer in de gemeenten, die uitgeoefend moet worden naar de heilige instellingen des Heeren. Voor de rechten Gods wordt niet meer opgekomen, bang als men is, dat men mensen zal verliezen. Op verantwoordelijkheid wordt gewezen en aangedrongen als het gaat over dat algemeen aanbod van genade. Dan wordt de mens aangezet en vermaand, dat het wat te zeggen zal zijn om onder zo'n ruim Evangelie en aanbod verloren te gaan. Maar als het gaat over de wereldgelijkvormigheid en opkomen tegen de zonden der ijdelheid en des tijds, dan zakt de verantwoordelijkheid ineens weg, en hoort men niets meer, of uitdrukkingen als: men wordt zo bespot en loopt zo in de gaten, als men niet meedoet. En zo lag de tucht allang in deze opzichten tegen de aarde geslagen.

En aan de andere zijde zijn er ook wat zonden gepleegd door verdachtmaking en samensoling tegen leraars, die thans buiten de Synodale Gemeenten geworpen zijn. En dat alles is uitgelopen op de zo indroeve toestand van 1953, waar het recht Gods met voeten is getreden en in alsem verkeerd, waar het rechte gebruik van de tucht aan de gemeente Gods opgelegd, aller-droevigst omgekeerd is geworden en uitgelopen op een ontzetting uit het ambt. Het was de klauw van het beest, het woeden van satan tegen leraars en andere ambtsdragers, die door de Koning Zijner duurgekochte Kerk niet zijn afgezet, of uit het ambt ontzet. En daarom kan dat alles dan ook niet anders aangezien worden dan als een trek van een kerkelijke organisatie, die volgens art. 29 N.G.B. Zich en hare verordeningen meer macht en autoriteit toeschrijft dan den Woorde Gods en hen vervolgt, die haar bestraffen over hare gebreken, gierigheid en afgoderijen.

> Het voorgaande schreven we in 1954. En we zijn nu al weer zeven jaren verder. Maar wat is het in dat zevental jaren toch al weer veel verder weggezakt, zo in leer als leven, zo tegen al de vermaningen en roepstemmen Gods van wederkeer tot Hem langs de rechte weg in. Een grove ontaarding aan de aloude Gereformeerde Gemeenten is al heel duidelijk merkbaar. We zien het met lede ogen, want we hadden de ganse gang graag anders gezien.

c. De brief aan de synode van 7 juli 1953

We komen nu bij het stuk, dat namens de vergadering van onze voorlopig losgemaakte gemeenten te Alblasserdam, 7 juli 1953 voorgelezen, en vandaar opgezonden is naar de voortgezette vergadering van de Gen. Synode te Utrecht van 27 juli 1953, waarin verzocht wordt tot een samenspreking op de Gen. Synode om tot een oplossing van de geslagen breuk te mogen komen in de rechte weg, welk verzoek echter door de Gen. Synode is afgewezen.
We laten het stuk volgen dan kan ieder het zien.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Ondergetekenden, wier namen aan de voet van dit schrijven zijn vermeld, alle ambtsdragers zijnde in plaatselijke Gereformeerde Gemeenten en tevens tezamen handelende in opdracht van die gemeenten, welke zich voorlopig hebben losgemaakt uit het synodale verband der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, wenden zich tot U, gedreven door het ernstig en welgemeend verlangen om in de droevige geschillen en verwikkelingen, die in het verband dezer Gereformeerde Gemeenten na een lange voorgeschiedenis ten laatste in volle scherpte aan de dag getreden zijn, nog een weg tot oplossing te vinden, teneinde de eenheid der gemeenten te herstellen en de geslagen breuk te helen.
Onze bede zij, dat de Heere geve, dat deze poging bij U allen in diepe ernst zal worden overwogen, opdat, waar de eenheid van de kerk in het geding is, de ware gezindheid tot herstel daarvan zal worden gevonden.
Er heeft een scheuring plaats gevonden, al hopen wij ook, dat deze slechts tijdelijk zal zijn en de breuk nog hersteld kan worden.
Niet om personen of om persoonlijke geschillen, maar om der waarheid wille hebben wij deze stap genomen. Wij zijn bereid om tegenover Ulieden volledige

verantwoording daarvan af te leggen, niet slechts ter verdediging van onszelf, maar tot herstel der eenheid, want alleen uit het klare besef der verschillen kan onder Gods zegen het inzicht geboren worden, op welke grondslagen een ware hereniging kan worden gevonden.
Wij mogen daarom teruggaan tot de aanvang der geschiedenis der Kruisgemeenten en Ledeboeriaanse gemeenten, uit welke onze gemeenten zijn gegroeid en waarmede haar ontstaan ten nauwste is verbonden.
De grondslag dezer geestelijke voorlopers onzer gemeenten werd gevormd door de handhaving en vooropstelling van het leerstuk der praedestinatie en der soevereiniteit Gods tegenover alle vorm van werkzaamheid van de natuurlijke mens in betrekking tot de zaligheid.
Richtte hun leer betreffende de praedestinatie en soevereiniteit Gods zich aanvankelijk tegen de duidelijke dwalingen van de algemene voldoening en vrije wil en het algemeen aanbod van genade aan de mens, wiens doodsstaat aldus werd miskend, later evenwel, in hun verdere ontwikkeling, verplaatste de strijd dezer gemeenten zich en ging deze zich richten tegen hen, die onder erkenning van de gevallen mens, toch deze doodsstaat in de praktijk der prediking in feite van zijn betekenis gingen beroven.
Onder de christelijk afgescheidenen ging zich namelijk in de loop der jaren een leer ontwikkelen, die naar de uiterlijke schijn geheel rechtzinnig was, immers zich grondde op de letterlijke tekst van de Dordtse Leerregelen, zoals gesteld in hoofdstuk III en IV, art. 8 en 9, welker inhoud wij hier doen volgen:
"Doch zovelen als door het Evangelie geroepen worden, worden ernstiglijk geroepen. Want God betoont ernstiglijk en waarachtiglijk in Zijn Woord wat Hem aangenaam is, namelijk dat de geroepenen tot Hem komen. Hij belooft ook met ernst allen, die tot Hem komen en geloven, de rust der zielen en het eeuwige leven.
Dat er velen, door de bediening des Evangelies geroepen zijnde, niet komen en niet bekeerd worden, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in Christus, door het Evangelie aangeboden zijnde, noch in God, Die door het Evangelie roept en zelfs ook die Hij roept verscheidene gaven meedeelt, maar in degenen, die geroepen worden."
Dit gedeelte der Dordtse Leerregels werd dan door hen aldus verstaan, dat hieraan onweersprekelijk een algemeen welmenend aanbod van genade voor alle hoorders ten grondslag zou zijn gelegen.
Ten nauwste in samenhang hiermede werd door deze christelijke afgescheidenen op de hiervoor genoemde grond in de praktijk der prediking de aanbieding der genade vooropgesteld en de oorzaak van het verloren gaan van de mens verklaard uit zijn halsstarrigheid door ongeloof tegenover dit aanbod der genade. Niet allereerst door de Wet werd de mens met zijn doodsstaat bekend gemaakt, maar hij werd aangespoord op de nodigingen van het Evangelie acht te geven.
Reeds toen stelden de Kruisgemeenten zich te weer tegen de gedachte, dat een dergelijk welmenend aanbod aan alle hoorders door de Dordtse Leerregelen zou worden voorgesteld en zij verwierpen ten sterkste een dergelijke lezing van de hiervoor geciteerde artikelen.
Voorts was er volgens hen niet alleen geen letter van een algemeen en welmenend aanbod der genade aan alle hoorders in de Schrift te vinden, doch bovendien achtten zij achter een dergelijke leer verscholen een miskenning van de algehele verdorvenheid van de mens en diens zedelijk onvermogen ten goede. Zij vreesden niet over-Gereformeerd genoemd te worden door ieder beroep op dit algemeen en welmenend aanbod der genade een dwaling te noemen en zelfs te spreken van een opdringen van het geloof. De ernst van de zaak was hun volkomen duidelijk. Hier waren lijnen, die doorliepen naar het Remonstrantisme, die eenmaal in de leer

ingedrongen, uiteindelijk noodwendig op een half of heel Remonstrantisme moesten uitlopen. Zij stelden scherp, dat deze leer slechts tweeërlei mogelijkheid bood: hetzij een God, Wiens macht niet toereikend was om Zijn genegenheid om zondaren te zaligen te verwezenlijken, hetzij een mens, die nog zo veel kracht heeft, dat hij dat welgemeend aanbod kan omhelzen, indien hij zijn vermogen maar recht gebruikt. Juist het laatste was het punt waar het voor hen om ging. Een dergelijke prediking heeft in haar diepste wezen tot achtergrond de gedachte van de miskenning van de doodstaat van de mens, ook al zou deze met woorden worden beleden. Men moet kiezen tussen een leer, krachtens welke een mens zich door eigen vermogens kan bekeren, of de leer, welke stelt, dat er daartoe wederbarende genade nodig is, voor welke niet in de weg van een algemeen aanbod, maar alleenlijk door de prediking der Wet wordt plaats gemaakt voor Christus en de aanbieding Zijner genade.
Zo waren de historische wortelen onzer gemeenten, waardoor hun karakter en leer werden gevormd. Voor hen bestond er geen tussenweg en iedere bedekte poging daartoe werd door hen veroordeeld als leidend tot de wortel van het Remonstrantisme.
Zijn de Gereformeerde Gemeenten zich deze oorsprong bewust gebleven en hebben zij deze leer ten volle gehandhaafd? Voor ons staat vast uit tal van verschijnselen der laatste jaren, dat in de gemeenten deze leer dreigt te worden losgelaten, en dat juist ten aanzien van de grondslagen der waarheid dit proces van verval is aangevangen en doorwerkt. Dezelfde afwijkingen, waartegen de Kruisgemeenten de strijd aanbonden, zijn thans weer in onze gemeenten opgekomen, die aan deze leringen dreigen te gronde te gaan.
Weer spreekt men van een welmenend aanbod van genade aan allen, en tracht men bewust en onbewust in de praktijk der prediking, ja zelfs in de leer, een compromis te vinden om aan de scherpte der praedestinatieleer te ontkomen en de hoorder een nodigende prediking voor te zetten. Er wordt voet gegeven aan de behoefte van de hoorder ten koste van de soevereine genade Gods.
We hebben ons enkele jaren lang in toenemende mate gedrongen gevoeld deze zaken in volle klaarheid aan de orde te stellen, daarbij allerminst bezield door de lust om personen te treffen, maar gedreven door de begeerte om de waarheid zuiver te houden en verzet te bieden tegen ieder afglijden naar de wortel van het Pelagianisme.
Welke zijn onze ervaringen geweest in deze kerkelijke strijd? Het is leerzaam om zich daarvan rekenschap te geven, want het toont aan, dat er langs deze weg voor ons niets te bereiken viel, omdat men getracht heeft onze stem te smoren. Wij laten uit de veelheid der gebeurtenissen enkele feiten getuigen.
Door de leraar der Gereformeerde Gemeente te Gouda, Ds. C. Steenblok, werd in de Kerkbode van Gouda een vraag beantwoord betreffende de betekenis van Mattheüs 9: 13: "Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaren tot bekering."
Gesteld werd door deze leraar, dat deze tekst zo verstaan moet worden, dat daar alleen ontdekten, dus wedergeborenen geroepen worden.
Een vooraanstaand leraar in de Gereformeerde Gemeenten Ds. Verhagen, bestreed ten stelligste dit standpunt en verdedigde met kracht de mening, dat in deze tekst het welmenend aanbod van genade voor alle hoorders moet worden gelezen.
Dezerzijds is in het voorgaande reeds voldoende betoogd, van welk belang wij het verwerpen of aanvaarden dezer leervoorstelling achten. Evenzeer is door ons betoogd, dat wij met alle kracht dit algemeen aanbod van genade voor alle hoorders afwijzen, waar dit naar onze overtuiging terugvoert tot de wortel van het Pelagianisme. Om de diepte der tegenstellingen in onze gemeenten op dit punt en het belang daarvan duidelijk te maken, citeren wij enkele gedeelten van het schrijven van Ds. Verhagen waarin hij stelling neemt tegen ons standpunt. Zij luiden als volgt:

> Het is mij onmogelijk die uiteenzetting te aanvaarden en ik zie daarin een ontzaglijk gevaar voor onze gemeenten. Te meer daar op U de zeer verantwoordelijke taak rust om de toekomstige dienaren des Woords voor hun gewichtig ambt op te leiden.
> Verder in hetzelfde schrijven komt Ds. Verhagen tot de conclusie:
> Als wij niets meer kunnen aanbieden, dan kunnen wij de kerken wel sluiten en dan heeft onze ambtelijke bediening geen betekenis meer.

De scheidslijn, die door onze gemeenten loopt, wordt hier ten volle openbaar. Zo liggen gelijk ieder uwer weet de verhoudingen.

Er heeft een bespreking dienaangaande tussen beide leraars in aanwezigheid van de kerkenraad plaats gevonden.[27] Ds. Verhagen is bij deze bespreking bij zijn standpunt blijven volharden. De zaak is daarom aanhangig gemaakt bij de classis Rotterdam. Ook hier heeft een uitvoerige bespreking plaats gevonden en wij meenden dat deze kwestie reeds daar tot een oplossing gebracht was. Dit bleek echter niet het geval te zijn.
In het concept der notulen werd tot onze verbazing gesteld, dat de uitwendige roeping onvoorwaardelijk en welmenend komt tot allen, die onder het Evangelie leven, hoewel naar onze mening de bespreking een ander resultaat had opgeleverd. Hiertegen werd namens de Goudse kerkenraad geprotesteerd.
Na dit protest werd tenslotte het woord *onvoorwaardelijk* weggelaten. Reeds toen bleek uit dit opstellen van de concept-notulen ten gunste van Ds. Verhagen, de stille tegenwerking, welke ons ten deel viel.
Doordat Ds. Verhagen en zijn kerkenraad bezwaar bleven maken tegen weglaten van het woord "onvoorwaardelijk", werd door de kerkenraad van Gouda bij de kerkenraad van Kampen de zaak aanhangig gemaakt, en toen dit zonder resultaat bleef, gebracht voor de classis Kampen. Bij de aldaar gehouden bespreking werd naar onze mening vastgesteld, dat de uitwendige roeping niet onvoorwaardelijk, was, zulks in tegenstelling met Ds. Verhagen, die stelde dat deze onvoorwaardelijk zou zijn.
Thans bleek evenwel wederom uit de definitieve notulen, dat aan het standpunt zoals dat was Verdedigd door de kerkenraad te Gouda, geen enkel recht was gegeven. Geheel in strijd met de feiten wordt daarin de indruk gewekt alsof de Goudse kerkenraad op zijn standpunt zou zijn teruggekomen, terwijl dit juist onverzwakt door hem was gehandhaafd.
Het is uit deze herhaling van gebeurtenissen wel overduidelijk, dat men de leervoorstelling van het voorwaardelijk aanbod van genade, dus de verwerping van het welmenend aanbod van genade aan alle hoorders, wil wegdrukken en daarmede dus het standpunt van de ondertekenaren van dit stuk kerkelijke erkenning wil onthouden.
Het standpunt van het algemeen welmenend aanbod van genade aan alle hoorders bleef dus onveroordeeld en het leergeschil bleef bestaan, terwijl de leervoorstelling, aangehangen door de ondertekenaren van dit geschrift, geen erkenning kan vinden.

Wij mogen dit nog in een ander verband naar voren brengen. Op de Gen. Synode van 1950 werd een Synode Commissie benoemd om toezicht te houden op de inhoud van het orgaan van het Landelijk Verband van Jongelingsverenigingen der Gereformeerde Gemeenten in Nederland.
Hoe in dit orgaan de leer van het onvoorwaardelijk aanbod van genade ten voeten uit gebracht wordt, moge blijken uit een voorbeeld, dat we hier doen volgen. We merken

[27] Zie samenspraak tussen de 2 leraars te Gouda

vooraf op, dat dit voorbeeld met tal van andere vermeerderd kan worden, terwijl wij, indien men dat mocht begeren, gaarne daarvoor de bewijzen zullen leveren. In dit onder toezicht van de Synode der Gereformeerde Gemeenten staande orgaan is onder meer een meditatie gepubliceerd over Genesis 3: 15, waarin het volgende wordt gesteld:

> Let toch op het wonder van genade! Want eer de vertoornde God één woord van gericht spreekt tot de gevallen mens, ja eer Hij hem zijn gerechte straf aankondigt, scheurt Hij met het licht der redding de wolken van donkerheid, die het paradijs vervullen en stelt Hij in het vooruitzicht de komst van het Zaad der vrouw, dat de kop der slang verpletteren zal.

Door ons is gesteld, dat de prediking van het algemeen aanbod der genade ten nauwste samenhangt met het vooropstellen van de verkondiging van het Evangelie vóór de prediking van de Wet.
Wordt hier ons standpunt niet ten volle bevestigd? Gaat hier niet de prediking der verlossing vóór de aankondiging van het gericht? Wordt hier niet het Evangelie gesteld vóór de prediking der Wet? Kan vanuit een dergelijk uitgangspunt nog enige betekenis worden toegekend aan de doodsstaat van de mens?
Immers neen! Bij een dergelijke orde in de prediking is het vermelden van de doodsstaat van de mens zonder iedere werkelijke betekenis.
Als de schrijver even later spreekt van een onvoorwaardelijk aanbod van genade, wat voor boodschap houdt een dergelijke prediking in dit verband in diepste wezen voor de mens anders in dan een heimelijke opwekking om zichzelf te bekeren? Meent men werkelijk, dat Ds. Kersten een dergelijke aanbieding op het oog had?

In een ander artikel in dit blad komt dit opnieuw tot uiting. Door een ander schrijver wordt daar gesteld:

> Het welmenend aanbod van genade komt tot allen, die onder het Evangelie leven, en als we dit aanbod afwijzen en in de weg der onbekeerlijkheid voortgaan, is dat niet omdat de Heere Jezus niet voor ons heeft voldaan, maar omdat we niet hebben gewild.

Waar blijft hier de volle betekenis van de doodsstaat van de mens? In wat voor licht komt door een dergelijke stelling de onwederstandelijke, eenzijdige bediening des Geestes?
Dezelfde schrijver spreekt elders er van, dat wij allen algemene Verbondskinderen zijn. Een ander merkt betreffende de Doop op:
O, welk een voorrecht binnen de kerk des Heeren geboren te zijn. Maar ook, welk een verantwoordelijkheid, als wij op die genade niet met een waarachtige bekering antwoorden.
Zo kunnen we doorgaan. Het ademt alles dezelfde geest. De oude paden worden verlaten. Het stuk der ellende als uitgangspunt voor de prediking, wordt verdrongen en de nodiging van het Evangelie vooropgesteld. De mens wordt naar een Jezus gevoerd, voor Wie geen plaats gemaakt is door een ontdekkende prediking. Doch deze Jezus zal hem niet kennen in de dag des oordeels, omdat hij deze Jezus nooit in waarheid heeft leren kennen, noch nodig gehad.
En waarom gaat men deze weg bewandelen? Leest het hiervoor genoemde schrijven van de oudste leraar der Gemeenten, thans praeses uwer Synode.
Omdat men meent, dat men de kerkdeuren wel kan sluiten, als men niets meer aan te bieden heeft.
Wat een arme en misleidende leer, die zich gaat aanpassen aan de behoeften van de mens en zich in de tijdstroom laat meeslepen. Heeft niet de Heere alleen Zichzelf op

het oog en de verheerlijking Zijner deugden en de volvoering van Zijn eeuwig welbehagen in en door de prediking? God beoogt niet in de eerste plaats het behoud van de mens, maar Hij wenst de zaligheid Zijner uitverkorenen alleen om Zichzelf daarin te verheerlijken.
Alleen in dat soevereine welbehagen des Heeren vindt de prediking haar oorzaak en grondslag. En alleen een prediking op deze grondslag kan tot vrucht en zegen zijn voor des Heeren kerk, want daardoor leert zij rusten in het welbehagen Gods, het eeuwig vrije, dat Hem bewoog en dat Hem de grond van zaligheid doet zijn van eeuwigheid. Alleen een dergelijke prediking kan in waarheid een boodschap tot de onbekeerde brengen, omdat alleen zo de heilige en rechtvaardige God op het hoogst verheerlijkt wordt en de mens vernederd en alle onschuld hem ontnomen wordt.
Wat werd door de deputaten van de Gen. Synode gedaan, die aangewezen waren tot toezicht op de inhoud van dit blad?
Wij hebben nimmer gehoord van enig protest hunnerzijds tegen het brengen van een dergelijke leer aan de jongelingschap der Gereformeerde Gemeenten.
Dezerzijds werd schriftelijk protest bij hen ingediend, doch dit werd zelfs niet beantwoord. Zo werd dit standpunt wederom stilzwijgend in bescherming genomen, thans door de deputaten der Gen. Synode.
Ten laatste heeft de Goudse kerkenraad, de door ons gevoelde bezwaren tegen een dergelijke leer in een bezwaarschrift ter kennis van de Gen. Synode gebracht.
Uit de gebeurtenissen, die toen hebben plaats gevonden, valt tenslotte definitief op te maken, hoe door het aan deze Synode leiding gevende Moderamen tezamen met een aantal andere op de Synode op de voorgrond tredende leraren over ons standpunt geoordeeld wordt. De gebeurtenissen hebben een diepe betekenis.

Laten wij eerst de feiten eens nagaan.
De Synode heeft een lezing gegeven van wat er op de desbetreffende vergadering heeft plaats gevonden.
Broeders, wij vragen U, zoudt gij durven volhouden, dat het verslag dezer gebeurtenissen, als vervat in de gepubliceerde notulen der Synode en het rondschrijven van het Moderamen, de feiten naar waarheid weergeeft en zelfs, voor zo ver dit naar de letter nog wel het geval zou zijn, de gebeurtenissen naar geest en strekking in het volle licht stellen? Wij mogen de zinsnede citeren, waarin het Moderamen de gebeurtenissen samenvat:

> "Toen na brede discussie de praeses op aandringen van het merendeel der afgevaardigden besloot tot stemming over te gaan, verlieten bovengenoemde broeders met Dr. Steenblok onder heftig protest de vergadering."

De woorden "brede discussie" schijnen de conclusie te rechtvaardigen, dat er een bespreking zou zijn geweest, waarin het hoor en wederhoor ten volle tot zijn recht is gekomen. Heeft een discussie van een dergelijk karakter plaats gevonden?
Het is haast overbodig dit te ontkennen, iedere afgevaardigde oordele voor zichzelf.
Werd er door het merendeel der afgevaardigden inderdaad aangedrongen op stemming? Of werd slechts door een enkele afgevaardigde stemming verzocht en dit voorstel door de voorzitter ijlings overgenomen en door deze handelwijze de Synode naar een overhaaste beslissing gedrongen, welke bij een waarlijk ernstige bespreking en volle toepassing van de regel van het hoor en wederhoor geheel anders had kunnen uitvallen?
Waar wordt in de notulen vermeld wat Ds. Steenblok tot zijn verdediging heeft aangevoerd?

Aangenomen dient toch te worden, dat men, wanneer het gaat om het ontslag van de voornaamste docent, die reeds jarenlang deze functie vervulde, van deze docent niet alleen verantwoording heeft gevorderd, maar men hem ook volledig de gelegenheid heeft geboden om alles aan te voeren, wat tot zijn verdediging dienen kon. Iedere afgevaardigde en ieder lid van het Moderamen weet waarom in het verslag niets over deze punten wordt medegedeeld. Men heeft immers noch van Ds. Steenblok verantwoording gevraagd, noch hem in staat gesteld ook maar het geringste tot zijn verdediging te zeggen.
Hoe is hier het recht met voeten getreden. Men stelle zich de gang van zaken voor ogen.
Er wordt een vraag gesteld door Ds. van de Berg over de wijze van doceren van Ds. Steenblok. Door wie en hoe is, naar aanleiding van deze vraag, bewezen of zelfs maar onderzocht op welke wijze Ds. Steenblok in zijn doceren tekort zou schieten? Wij kunnen het antwoord geven en gij zult dit antwoord niet kunnen ontkennen: Door niemand is ook maar op enigerlei wijze naar onderzoek of bewijs gestreefd. Het is bij een vraag gebleven, en over een onbeantwoorde vraag is gestemd.
Geen stemming dus om tot een gezamenlijk oordeel over onderzochte en bewezen verklaarde feiten te komen en aldus het recht vast te stellen.
Neen, een vraag zonder nadere gegevens was voldoende om tot een stemming te geraken, waarbij beslist werd over een ambtsdrager in diens functie als docent. Kan men dit voor God verantwoorden? Het recht is gestruikeld, ja erger, de liefde in dit alles is uitgebannen en zulks in de hoogste kerkelijke vergadering. Daarop dient gewezen te worden. Het ging hier niet om de toepassing van het gewone recht, doch de maatstaven, waarnaar gehandeld diende te worden, waren van hoger orde en van Christus Zelf ingesteld: Dat al uwe dingen in de liefde geschieden, 1 Corinthe 16: 14.

We lezen thans in de Saambinder, dat de voorzitter van het Curatorium, Ds. Ligtenberg, de studenten wilde laten spreken over hun klachten, doch dit zou zijn afgewend door de thans vertrokken leden van het Curatorium.
Kunnen met een dergelijk verweer Uw handelingen gerechtvaardigd worden? De betreffende broeder ouderling H. Bas, wees op het vreemde verloop van zaken. Aan de voorzitter van het Curatorium, Ds. Ligtenberg, werd nl. de vraag gesteld, welke bezwaren er bestonden tegen het doceren van Ds. Steenblok.
Deze onttrok zich aan de beantwoording van de vraag en verwees naar de studenten.
Door ouderling Bas werd terecht er op gewezen, dat de voorzitter van het Curatorium deze vraag moest beantwoorden.
Terecht, want op het Curatorium berustte de taak van het toezicht houden, op het doceren. Daarom dienden zij, indien er klachten waren, deze aan de vergadering voor te leggen en te motiveren. De leerling heeft niet over zijn leermeester te oordelen. Door het Curatorium echter werd noch in zijn rapport, noch bij de besprekingen iets ten nadele van Ds. Steenblok aangevoerd, laat staan gemotiveerd en bewezen.
Hoe veelzeggend, geen kritiek in het rapport van het Curatorium. Toch behandeling en stemming!
Nogmaals, er is gestemd met geen andere oorzaak dan een vraag van Ds. v. d. Berg. Geen onderzochte en bewezen feiten waren de grondslag waarop deze stemming plaats vond. Men wilde eenvoudig weg een aanleiding zoeken om te stemmen en Ds. Steenblok daarmede te verwijderen. Om dit te doen slagen werd tevoren door de beschuldigingen in vraagvorm van Ds. van de Berg de passende stemming gewekt.
In onderling overleg was reeds tevoren de gang der gebeurtenissen bepaald, gelijk blijkt uit de vele getuigenissen, die wij nadien vernamen. Zelfs was dit aan de

curatoren, die de vergadering verlaten hebben, door bepaalde personen tevoren medegedeeld. Zij hielden dit echter voor boos gerucht en hebben er zelfs geen acht op geslagen.
Achteraf wordt echter door de gang van zaken wel bevestigd, dat deze berichten op waarheid berustten. Tevoren stond vast, dat Ds. C. Steenblok en de curatoren Ds. Aangeenbrug e.a. uit hun functie zouden worden ontzet.
Broeders zoudt gij dit voor God durven ontkennen?
In de door U gepubliceerde verslagen wordt gesteld, dat het hier gaat om besluiten, die op kerkelijke wijze zouden zijn tot stand gekomen, en eenmaal door de meeste stemmen goed gevonden, voor vast en bondig dienen te worden gehouden.
Elders wordt er aan toegevoegd, dat het hier gaat om een geordend kerkelijk leven, waarbij men zich gezamenlijk aan de orde der kerk onderwerpt.
Wij vragen U of deze zaken op kerkelijke wijze zijn verhandeld geworden, d.w.z. niet overheersend, bevelend, dwingend, doch naar de eis der Schrift, overtuigend, overredend, terechtwijzend en leidend, gelijk art. 30 D.K.O. vordert.
En welke besluiten dienen voor vast en bondig gehouden te worden? Toch alleen die, welke in overeenstemming met Gods Woord zijn tot stand gekomen en die de handhaving van Christus' Koningschap in de kerk beogen? Wanneer men met voorafgaand overleg een voornemen tracht door te drijven om broeders uit hun functies te verdringen, handelt men dan ter handhaving van Christus' Koningschap, of in strijd met Gods Woord?
Deze besluiten zijn daarom niet vast en bondig en dienen geen geordend kerkelijk leven, doch zij zijn in flagrante strijd met Gods Woord en verwoesten het kerkelijk leven.

Gij verwijt de betrokken broeders hun heengaan.
De zaak dient echter geheel anders bezien te worden en de vraag gesteld, of deze broeders door te blijven de indruk mochten wekken hieraan hun goedkeuring te verlenen. Hun lastgeving, omschreven in hun credentie-brieven, geeft hun alleen vrijheid om te helpen handelen en besluiten over alle zaken, voor zover deze conform den Woorde Gods zijn. Wanneer het gaat om besluiten in strijd met Gods Woord, dan mag door hen geen medewerking verleend worden. Toen mondelinge protesten niet baatten, hebben deze broeders het enige middel van protest aangewend, dat hun nog ten dienste stond, nl. de vergadering te verlaten. Ondanks dit protest heeft het Moderamen de eenmaal beoogde stemming doorgezet, daarmede het kerkrecht naar de geest ontkrachtend.
Daags daarop werd geheel in dezelfde lijn door stemming het Curatorium volledig gewijzigd. Sinds. het bestaan der Theologische School was het nog niet voorgekomen, dat ter Gen. Synode gestemd werd over het aanblijven van het Curatorium. Dit is begrijpelijk, want het belang, dat de kerk heeft bij een nauwlettend onderzoek van de personen, die zich tot de studie in de theologie aanmelden, vordert dat het Curatorium uit daartoe bekwame mannen is samengesteld, die bovendien door langdurige praktijk hun ervaring kunnen vergroten.
Het is een positie, waarvan het bekleden het vertrouwen der gemeente bewijst.
Eén enkele vraag was ook hier voldoende om een stemming over de samenstelling van het gehele Curatorium te doen plaats vinden.
In het verslag van het Moderamen wordt ook hiervoor een schijnbaar vanzelfsprekende verklaring gevonden. Het mandaat van het Curatorium was wederom geëindigd en de betreffende ambtsdragers zijn eerst dan weer curatoren, wanneer de Gen. Synode hun opnieuw mandaat geeft. Dit kan door herbenoeming bij

acclamatie, doch zo slechts één der afgevaardigden deze herbenoeming weigert, is de Gen. Synode verplicht over de samenstelling van het Curatorium te stemmen.
Bij de verwijdering van Ds. Steenblok heeft men de letter van het kerkrecht te hulp geroepen, ook hier moet de letter wederom uitkomst bieden.
Wanneer tientallen jaren lang een andere gewoonte is gevolgd, wordt dan het Moderamen niet getroffen door het zeer bijzondere, dat een enkeling plotseling stemming wenst? Toont het dan geen verwondering en vraagt het dan de betreffende afgevaardigde niet, welke zeer bijzondere reden hij dan wel heeft om plotseling hier in een zo belangrijke zaak een stemming uit te lokken, opdat de vergadering zich kan beraden of het belang der gemeenten daarmede gediend wordt en niet nodeloos een dergelijk college het gevaar loopt ingrijpend gewijzigd te worden?
Neen, ook hier hetzelfde haasten. De geest der verandering in onderling overleg tevoren geboren, dreef naar nieuwigheden. Wat wilde men anders dan met het oude breken?
De heimelijke bedoelingen vierden hoogtij. Met de letter van het kerkrecht kon dit toch gerechtvaardigd worden, al werd de liefde, in dit kerkrecht geboden, en waarop dit geheel berust, daardoor verloochend.
Herinnert men zich nog, dat, toen Ds. Kok de Synode verliet, men in zijn plaats voorlopig in afwachting van diens mogelijke terugkeer, een ander tot curator aanwees? Welk een tegenstelling!

De verdere handelingen van het Moderamen waren door hetzelfde doordrijven gekenmerkt.
Ook daarna werd door het Moderamen geen werkelijke poging gedaan om het kwaad weg te nemen, of zelfs maar getracht de vertrokken broeders tot hun inzicht over te halen.
Te Terneuzen is aan Ds. Aangeenbrug, Ds. v. d. Ketterij en Ds. Mallan door Ds. Verhagen in diens kwaliteit als voorzitter der commissie een schrijven voorgelezen, waarin verlangd werd het erkennen van het onkerkrechtelijke van het verlaten der vergadering en het aanvaarden der genomen besluiten. Men wilde onderwerping aan besluiten, die tot stand gekomen waren in strijd met Gods Woord. Toen deze leraars verklaarden deze voorwaarden niet te kunnen aannemen, werd hun verklaard, dat zij zich daarmede buiten het kerkverband hadden geplaatst.
Niet met ernst werd de weg des behouds bewandeld, maar men haastte zich de banden voor verbroken te verklaren. Wij zeiden in de aanvang der beschouwingen over de gebeurtenissen, die ter Synode hebben plaatsgegrepen, dat deze een diepe betekenis hadden. Het gaat hier niet om de personen en functies van ambtsdragers, en evenmin alleen om handelingen van het Moderamen en degenen, die zich daarbij aan hun zijde geschaard hebben, hoezeer de geest, die daaruit spreekt, ook strijdig was met de liefde, eerlijkheid en orde, die naar het gebod van Christus in kerkelijke vergaderingen moet heersen.
Neen, de diepe betekenis is daarin gelegen, dat een strijd, die reeds jarenlang onder de ambtdragers en in de gemeenten heerste, in deze gebeurtenissen zich een uitweg gebaand heeft.
Waarom heeft dit alles plaats gevonden? Omdat de leerstellingen, door Ds. Kok in de Gemeenten ingedragen, reeds vanaf hun ontstaan in stilte steun gevonden hebben en daardoor het door hem gestrooide zaad van de aanvang af wortelen geschoten heeft. Daaruit zijn de tegenstellingen en verschillen in de leer geboren, en heeft zich een tegenstand ontwikkeld tegen Ds. Steenblok en degenen, die zich tot behoud van de waarheid en zuiverheid der leer aan zijn zijde plaatsten.

Wij denken terug aan de tijden van het eerste ontstaan van deze strijd. In 1944 werd door Ds. Steenblok een lezing gehouden over de algemene genade, die van de zijde van Ds. Kok en andere leraren scherpe reacties in het leven riep. Door Ds. C. Steenblok werd niet anders geleerd dan dat de algemene genade voor de verworpenen niet voortvloeit uit de Borgtochtelijk verdienste van Christus.
Van bepaalde zijde werd toen overlegd een predikantenconferentie in het leven te roepen ter bespreking van dit vraagstuk. Ds. Kersten schreef toen het was medio 1944 in antwoord op de uitnodiging tot het bijwonen daarvan, aan de betreffende predikanten een brief, waarvan wij enkele gedeelten aanhalen:
Niets zou mij liever zijn dan in een samenkomst der leraren de hoofdstukken der Gereformeerde dogmatiek te bespreken tot onderlinge sterkte. Onder de zegen des Heeren konden de Gemeenten daarvan profijt trekken. Maar dan zou dit in broederlijke zin moeten geschieden!
Helaas, die gezindheid ontbreekt thans en ik verwacht van een samenkomst onder deze omstandigheden alleen krakeel en geen vruchtbare bespreking.
Ds. X. schreef van ketterijen van Ds. Steenblok en doelde reeds op een verwijderen van hem als docent van de Theologische School.
Ds. Y. meende dat Ds. Steenblok de vermaning nodig had niets aan zijn dictaat te veranderen en dat hij stellingen moest intrekken, als ware hij een bedrieger.
Anderen spraken reeds van een schorsen van hem.
Het oordeel is dus reeds geveld en de predikanten moeten het zegel er alleen maar op zetten. Ik wens hieraan niet mede te doen, overtuigd als ik ben dat Ds. Steenblok geen ketterijen leert. Ook beweerde Ds. X. dat er studenten zijn, die er onder zuchten.

Er is niet veel veranderd in het tiental jaren, dat sindsdien is voorbijgegaan. Wij zien als het ware de gebeurtenissen ter Synode voor ons. Men spreekt thans voorzichtigheidshalve, niet van ketterijen van Ds. Steenblok, doch van eenzijdigheid.
Het wezen van de zaak is voor de onbevangen beschouwer wel hetzelfde: men is het niet met Ds. Steenblok eens! Ook thans was het vonnis reeds geveld en moest alleen het zegel er nog op gezet worden. Ds. Steenblok mag geen docent zijn!
Ook thans zouden er studenten zijn, die er onder zuchten. De oorzaak van het verwijderen van Ds. Steenblok is thans, zo deelt het Moderamen mede, niet onrechtzinnigheid, doch eenzijdigheid.
Eindelijk komt er een officiële beschuldiging, die in de onbesproken en onbewezen aanklacht, door Ds. van de Berg op zo grievende wijze naar voren gebracht, geen plaats innam.
Het heeft heel wat te zeggen, dat het vonnis blijkt te zijn gegeven op gronden, die in de beschuldiging niet voorkwamen! Vanwaar deze wonderlijke gang van zaken? Omdat de zogenaamde brede discussie het gordijn moest vormen, waarachter de waarheid zo veel mogelijk schuil ging!

Daarom geen onderzoek, geen hoor en wederhoor. Nogmaals, als men iemand er van beschuldigt kwaad gedaan te hebben, wij nemen een willekeurig voorbeeld, wordt dan de juistheid van deze aantijging bevestigd door zonder onderzoek en bewijs tot stemming over te gaan? Immers neen!
Haast was echter geboden, opdat geen moeilijkheden zich zouden voordoen. Een commissie b.v. om de aanklachten eens te vernemen en een onderzoek te doen plaatsvinden, ware de normale gang van zaken geweest.

Neen, stemming, opdat in schijn aan het recht wordt voldaan, doch de waarheid bedekt en het recht vertreden. Van de liefde zullen wij maar zwijgen.
Wij grijpen terug op het schrijven van Ds. Verhagen, thans voorzitter van de Synode, waarin hij mededeelt aan de Goudse kerkenraad:

> "Het is mij onmogelijk uw standpunt te aanvaarden (bedoeld is het standpunt van Ds. Steenblok ten aanzien van het algemeen aanbod van genade aan alle hoorders, dat door Ds. Steenblok en ons allen onschriftuurlijk wordt geacht) en ik zie daarin een ontzaglijk gevaar voor onze Gemeenten. Temeer daar op U de zeer verantwoordelijke taak rust om de toekomstige dienaren des Woords voor hun gewichtig ambt op te leiden. Als wij niets meer kunnen aanbieden, dan kunnen wij de kerken wel sluiten."

Hier loopt de scheidslijn tussen ons, en hier ligt de eenzijdigheid, waarom Ds. C. Steenblok moet worden verwijderd als docent. Aanbieden van genade aan allen, onvoorwaardelijk aanbieden, het lokken van de hoorder met het Evangelie, het verwisselen van de orde in de prediking, daar ligt de oorzaak en de scheidslijn.
Zie slechts wat de jongelingschap der Gereformeerde Gemeenten wordt voorgezet. Niet meer oude wegen. Niet meer het uitgangspunt, dat de mens in zijn doodsstaat ligt, en dat hij gesteld moet worden voor de Wet des Heeren. Doch eerst het Evangelie, het aanbod van genade en daarna de doodsstaat van de mens vermelden, dat alle betekenis gaat missen.
Aan Ds. Steenblok mocht de opleiding niet meer worden toevertrouwd, omdat hij de toekomstige dienaren des Woords in deze eenzijdige richting opleidde.
In de Saambinder d.d. 9 juni 1953 wordt er op gewezen, dat de klachten tegen Ds. Steenblok er reeds lagen vanaf de Synode van 1950 en reeds toen een commissie was benoemd. Laten we de notulen van die Synode eens nagaan. Wat lezen we dan?

> "Door een leraar wordt een aanklacht gedaan tegen Ds. Steenblok omtrent diens wijze van doceren, waarin hij, onder voorhouden dat de geschriften van Erskines en Boston met een Remonstrantse draad doortrokken zijn, voorstelt, dat er alleen een aanbod van genade is aan bewuste zondaren en niet aan allen, die onder het Woord leven, alzo loochenende het welmenende aanbod van genade."

Inderdaad, dat waren toen de moeilijkheden en dezelfde vormen thans weer de achtergrond van hetgeen gebeurd is. Men hoeft er waarlijk niet naar te zoeken.

Wij willen nog op één punt wijzen, dat in ditzelfde artikel naar voren gebracht wordt. De schrijver zegt, dat door ons de valse beschuldiging geuit zou zijn, dat wij moesten verdwijnen omdat men Ds. Kok weer in onze Gemeenten wilde inhalen.
Zo is het nimmer door ons gezegd. Wij hebben de ontwikkeling gadegeslagen en wij moeten tot de conclusie komen, dat de leervoorstellingen, door Ds. Kok de Gemeenten ingedragen, hun invloed niet hebben gemist en hun uitwerking steeds meer aan de dag treedt. De vormen verschillen echter.
Kwamen bij Ds. Kok de beloften naar voren, thans tracht men deze klip te ontzeilen en spreekt men niet van de beloften, maar men gaat het aanbod van genade aan alle hoorders tot het centrale punt van de prediking stellen en uitgaande van dit aanbod van genade aan allen, wordt meer en meer de grondslag van de prediking veranderd en voor velen geschiedt deze verandering zo geleidelijk, dat zij onmerkbaar wordt. Men heeft de leer van Ds. Kok veroordeeld, maar men heeft diens bedoeling geërfd. Wij wensen niet hard te zijn, en niet te veroordelen, want wij gevoelen dat dit bij velen in

onwetendheid geschiedt. Deze bedoelingen zijn geen andere dan dat men, zoals men dat noemt, uit het slop der lijdelijkheid wil geraken.
De mens, in de nood der tijden onrustig geworden, wil vertroosting en leiding. Hij wil niet meer tegenover de afsnijdende prediking geplaatst worden. Deze onweerstaanbare behoefte gevoelend en zelf door de onrust der tijden bewogen, tracht men deze mens te vangen door de nodigingen van het Evangelie, maar men wordt zelf ook gevangen.
De mens kan nimmer gered worden wanneer hij zichzelf tracht te behouden, maar juist daarop zijn al de behoeften en bewegingen gericht. Er is geen plaats voor het Evangelie bij de mens, die niet aan zijn doodsstaat wordt ontdekt. Er is geen aanbod van genade, dat door de mens in zijn doodsstaat kan worden verstaan. Wij hebben deze mens niets aan te bieden, doch hem door de prediking der Wet schuldig te stellen en hem alle hoop op behoudenis te ontnemen, om eerst daarna de verlossing te openen, die in Christus Jezus is. Sion zal door recht verlost worden.
Wij behoeven de kerkdeuren niet te sluiten als wij niets meer aan te bieden hebben aan alle hoorders van het Evangelie. Want de prediking gaat alleen dan voort zolang er nog zijn, die onder het zegel der verkiezing besloten liggen. Zo lang en alleen dan zal Zijn Naam worden voortgeplant van kind tot kind. Alleen in het welbehagen des Heeren is de oorzaak en grondslag der prediking gelegen.
Hierin verschilt de prediking, die wij op het oog hebben, van die, welke thans zo vaak in de Gereformeerde Gemeenten wordt gebracht. En dat is hetgeen deze laatste wijze van prediking in de wortel met de leervoorstelling van Ds. Kok gemeen heeft.
Men wil, met behoud van de leer, toch voor deze mens een prediking brengen, die hem werkzaam maakt, door hem het algemeen aanbod van genade aan alle hoorders voor te houden.
Maar deze poging kan alleen tot gevolg hebben, dat men bewust, maar bij velen onbewust, terecht komt in een leer, die hetzij uitloopt op een verbondsgedachte, waarbij de hoorder gaat pleiten op de beloften des Verbonds, hetzij een leer, die de mens in stilte zijn doodsstaat doet voorbijzien en hem aanspoort vermogens te gebruiken, die hij door zijn val niet meer bezit.
In de loop der tijden zijn vele vonden gezocht om aan de scherpte van de prediking die ons schuldig stelt aan de val in Adam, te ontkomen. Daarom, geleerd door de ervaring der tijden, moeten wij tot de conclusie komen, dat iedere prediking van het algemeen aanbod van genade slechts als uitkomst kan hebben, dat de mens met zijn eigenwillige godsdienst weer voet wordt gegeven.
Het resultaat, al wordt schijnbaar de rechtzinnigheid behouden, betekent in wezen niet meer dan dat men een tussenweg denkt gevonden te hebben, die echter nimmer kan bestaan. Daarom zal het er eerlang toe leiden, dat de verschillen worden uitgewist en Ds. Kok weer tot de gemeenten zal worden toegelaten. Wij zeggen niet, dat wij verwijderd zijn omdat men dit onmiddellijk wil doen plaats vinden. Neen, wij zijn verwijderd omdat men begrijpt, dat wij het bewandelen van die tussenweg verhinderen.
Zo is het ook met het verwijderen van de curatoren. Men heeft deze curatoren verweten, dat zij alleen diegenen tot de studie aan de Theologische School wilden toelaten, die er blijk van gaven gerechtvaardigd te zijn in de vierschaar der consciëntie. Nimmer is dit het geval geweest. Zij hebben er alleen aan willen vasthouden, dat voor de toelating de voorwaarde bleef gehandhaafd, dat deze personen blijk gaven van genade en roeping van Godswege, zulks in tegenstelling tot anderen, die meenden, dat over de verborgenheden des harten niet kon worden geoordeeld en op grond van bekwaamheid en aanleg alleen diende te worden beslist.

In deze tegenstellingen hebben wij jarenlang geleefd en wij gevoelden deze allerwegen in kerkelijke vergaderingen en in contacten met ambtsdragers. Meermalen werd ons toegevoegd, door ambtsdragers, dat de leer, door ons voorgestaan, verstikkend was en men daaronder niet wenste te leven.

Men noemde ons over-rechtzinnig en eenzijdig, al te leerstellig.
Neen, de leer, door ons voorgestaan, berust niet op het verstand en wij worden niet gedreven door de begeerte om een verstarrende rechtzinnigheid in onze gemeenten ingang te doen vinden. Het is de leer van Gods Woord, eenmaal aanvaard door de eenvoudige, ongeletterde voorgangers onzer gemeenten, de Kruisgemeenten. Er zijn tal van historische bronnen daarvoor. Wij zullen u wijzen op een geschrift, dat onder ieders bereik ligt, waarin deze feiten geboekstaafd worden, zij het dan ook, dat wij ons met de geest, waarin wij beoordeeld warden, niet verenigen kunnen. In het boek van Dr. F. L. Bos, "Kruisdominees", vindt gij op blz. 104.
"In 1851 wendt zich een aantal leden tot Ds. van de Oever met bezwaren tegen diens prediking, omdat hij niet alle mensen hoofd voor hoofd Christus aanbiedt.
Van de Oever noemt hen met hun beschuldiging vlakweg ongereformeerd. Ze moeten zich maar bij de "remonstrantse factie" voegen. Hij voor zich wenst nooit anders te preken dan "tot de goddelozen te zeggen, dat het hun kwalijk zal gaan en tot de rechtvaardigen, dat het hun wel zal gaan, en dus geen paarlen voor de zwijnen te werpen en het heilige de honden niet te geven. Want een dode zondaar heeft geen behoefte aan de levende Jezus.
Daarom moet hij naar het recht van Gods Wet bij zijn schuld en de daarop volgende straf bepaald worden. En dan hem de weg aanwijzen hoe hij daarvan verlost kan worden. Maar niet aan alle mensen uit Gods Naam Christus welmenend aanbieden. Dit is niet minder dan het bloed van Christus onrein achten." Men wordt niet overtuigd.
"Als hij geen welmenend aanbod verkondigt, dan is hij geen Evangeliedienaar en dus niet van God gezonden", luidt het van de kant der bezwaarden. De kerkenraad gaat over tot toepassing der censuur op deze bezwaarden.
Door een der bezwaarden wordt een brochure uitgegeven: "Het Evangelie niet in strijd met de verkiezing, of iets over het welmenend aanbod der genade."
Het beroep op de classis baat de bezwaarden niet. Zij worden dan door de kerkenraad afgesneden.
Zó erg vindt Ds. v. d. Oever de afwijking, dat hij bij de namen der geëxcommuniceerden aantekent: "De kerk drage zorg, zo ik ooit moge vertrekken of door de dood worde weggenomen, om zulke ontroerders der gemeente niet licht weder in dezelve op te nemen, tenzij de Heere veranderen en bekeren mocht."
Zo werd over dit algemene aanbod van genade aan alle hoorders geoordeeld in de eenvoud der Kruisgemeenten, door een volk, dat dit van God geleerd had.

Broeders, wij hebben hiermede in het kort ons standpunt uiteengezet ten aanzien van de verschillen in de leer, welke tussen ons bestaan, en ons oordeel gegeven over de gebeurtenissen, die ter Synode hebben plaatsgevonden.
Voor hem, die verstaan wil, is de betekenis daarvan duidelijk: de onderling uiteenlopende inzichten over leer en prediking, in de loop der jaren gegroeid en toegenomen, hebben geleid tot de ontstellende, onwaardige en onwaarachtige gang van zaken ter Synode. Wat men eenzijdigheid bij opleiding en toelating meent te moeten noemen, is thans in vooraf beraamd overleg verdreven en van gezag en invloed beroofd.

Men heeft erkenning en onvoorwaardelijke onderwerping van ons geëist aan deze besluiten, op zodanige wijze tot stand gekomen en tot een dergelijk doel beraamd. Men heeft zich gehaast ons te verklaren toen wij voor God en onze consciëntie daarmede niet konden instemmen dat de banden verbroken waren. Men heeft de schijn van recht willen bewaren en het wezen der dingen willen verbergen. Wat betekent dit anders dan dat men ons tot afscheiding dwong?
Wij hebben dit alles niet gezocht, maar men heeft ons voor de feiten geplaatst.
Wie kan ons waarlijk verwijten, dat wij thans noodgedwongen de conclusie daaruit getrokken hebben.
Wij hebben in onze gedwongen scheiding de hoop tot uitdrukking willen brengen, dat deze geen blijvende zou zijn. Daarom hebben wij het woord "voorlopig" gebruikt. Wij hebben de behoefte daartoe gevoeld, niet ziende op mensen, maar wetende dat de Heere regeert en dat Hij de diepe breuk kan helen.
Naar de mens kan deze hoop gering schijnen, maar Hem is niets te wonderlijk. Eenmaal werd het bevestigd bij de geboorte der Gereformeerde Gemeenten. De leraar, die de Heere in zo bijzondere mate daarvoor heeft willen gebruiken, Ds. Kersten, getuigt er van hoe Ds. Beversluis, een warme voorstander van de vereniging, de toestand maar donker inzag.
Maar hoe werd alle vrees beschaamd! Algemeen werd het "voor" vernomen, tegen alle menselijke verwachtingen in. Wonderlijk waren des Heeren wegen, wonderlijk met al Zijn volk en ook met Zijn zichtbare kerk!
De Heere is met de Gemeenten geweest, vele jaren lang. Zij stonden daar gefundeerd in de waarheid en bevestigd in de liefde onderling. Zou thans het einde gekomen zijn en de Heere Zijn gunst hebben weggenomen? Er is echter hope bij Hem, Die Zijn gemeente gezegd heeft: Ik ben met u al de dagen, tot de voleinding der wereld.
De Heere regeert! Moge daarom door Hem de diepe breuk, die tussen ons geslagen is gebruikt worden om allen de ogen te openen voor de ernst der gebeurtenissen, en dienen om de liefde tot behoud van de leer der vaderen weer te doen ontwaken, liefde en recht te herstellen en ons allen te vernederen onder de hand des Heeren.
Broeders, de Heere gebiedt, dat wij Zijn waarheid getrouw blijven en Zijn leer niet verlaten.
Wij hebben U voorgesteld welke verschillen tussen ons bestaan. Ware eenheid kan alleen mogelijk zijn, wanneer wij op hetzelfde fundament der leer bevestigd zijn. Alleen dan ook kan waarachtige liefde onderling heersen, wanneer niet slechts steeds wisselende menselijke banden ons binden, maar deze liefde gedragen en bevestigd wordt door de liefde tot dezelfde leer der waarheid.
Alleen dan kan Gods zegen op de gemeenten rusten, wanneer daarin liefde en recht betracht worden naar het gebod van Christus. Daarom moeten wij voor een ware hereniging deze twee vragen in waarheid en oprechtheid onder ogen zien, hoe wij gezamenlijk het gemeenschappelijk fundament der leer ook ten aanzien van de hiervoor beschreven kwestie zullen vastleggen, aan welke vastlegging iedere afgevaardigde ter Synode zich uitdrukkelijk zal dienen te conformeren en hoe wij liefde en vrede door recht zullen herstellen.
Wij willen tevoren de oplossing van beide vragen niet nader uitwerken en vastleggen, om de besprekingen niet in de weg te staan. Omtrent deze fundamentele vragen kan echter geen oplossing worden bereikt door samenspreking met de door de Synode afgevaardigde commissies. Besprekingen met commissies kunnen alleen al hierom niet tot een wezenlijke oplossing leiden, omdat aan deze missies de bevoegdheid onthouden is om over de thans in het geding zijnde vraagstukken voor en namens de Synode te handelen en te beslissen.

Daar komt bij, dat van ons onvoorwaardelijke erkenning gevraagd werd van hetgeen voor ons diep onrecht betekent en dat men zelfs geen opdracht heeft Ds. C. Steenblok in de onderhandelingen te betrekken. Hiermede wordt een willekeurig onderscheid gehandhaafd.
Aanvankelijk lag er dit verschil, dat Ds. C. Steenblok geen afgevaardigde was en derhalve vrijelijk de vergadering der Synode kon verlaten, doch dit onderscheid heeft opgehouden te bestaan, nu wij ons allen voorlopig hebben losgemaakt uit het verband der Gereformeerde Gemeenten in Nederland. De uitgetreden broeders dienen daarom zonder onderscheid tegemoet getreden te worden.
Voorts kan de zaak ook niet door een commissie worden afgedaan ,omdat zij ons allen aangaat. Wij moeten elkander tegemoet treden voor alle afgevaardigden ter Synode, opdat allen gezamenlijk en rechtstreeks hun oordeel kunnen vormen over deze zaken, die ons kerkelijke leven in zijn diepste wezen raken.
Broeders! de tijd dringt! De diepte der verwijdering zal door uitstel der bespreking uitgroeien tot een onoverbrugbare kloof.
Laten wij daarom gezamenlijk over deze zaken een bespreking openen op de voortgezette vergadering der Synode, waarbij in ons aller hart de bede mocht leven, dat de Heere de muren van Sion wederom bouwen moge en Zijn waarheid onder ons bevestige en dat vrede en eensgezindheid onder ons mogen wonen. Dat zij zo.

Dan volgt de ondertekening van de vier bekende leraren en drie ouderlingen namens een 37 tal gemeenten en afdelingen van gemeenten.

29.2 HOOFDSTUK IX.
De scheuring kerkrechtelijk bezien.

a. De verhouding van een gemeente tot het kerkverband

We zagen tot dusver, dat, wat de leer betreft, de gemeenten nog mochten blijven bij de aloude leer der genade en zaligheid, zoals ze voorgestaan werd in de oude Kruisgemeenten en Ledeboeriaanse Gemeenten tegenover anderen. Deze verschillen bestonden vooral in de afwijzing van de leer van het algemeen, onvoorwaardelijk aanbod van genade, de leer van de drie verbonden, met de verschillen in doops-, avondmaals-, en kerkbeschouwing, alsmede het waarschuwend en verdergaand optreden tegen de wereldgelijkvormigheid en voortschrijdende verwereldlijking.
Deze verschillen betroffen en betreffen met name ook de juiste opvatting en handelen volgens de Dordtse Kerkenordening in de regering der kerk, het zuiver Schriftuurlijk kerkrechtelijk standpunt ten aanzien van het kerkelijk samenleven, zo van plaatselijke gemeente als van kerkelijk verband met andere gemeenten.

Ten aanzien hiervan merken we het volgende op:
De gemeente is naar haar eigen wezen de vergadering van de ware christgelovigen, zoals art. 27 van de Ned. Gel. Belijdenis haar naar haar eigen wezen zo schoon omschrijft. Christus is het hoofd Zijner duurgekochte Kerk en zo ook de Koning er van, Die haar door Zijn Woord en Geest en daaraan geheel ondergeschikt middellijk regeert door het drievoudig ambt in de plaatselijke gemeente.
Elke plaatselijke, zuiver naar de Woorde Gods en overeenkomstig artikel 27 32 N.G.B., geïnstitueerde gemeente is een zichtbare openbaring van de Kerk des Heeren. En alzo is ook elke plaatselijke gemeente van die aard een klein koninkrijkje, waarvan Christus de Koning is. Zijn heerschappij, als Sions zalige Koning oefent Hij daar middellijk uit door de ambtelijke bediening van Woord, Sacrament en Kerkelijke Tucht, zoals de Heilige Schrift, Mattheüs 16, 18 en Johannes 20, en de Belijdenis in art. 2932, dat duidelijk genoeg aangeeft. Er is dus een wezenlijk onderscheid tussen een vereniging, een republiek en de plaatselijke gemeente des Heeren, die een koninkrijk is zo naar eigen wezen als regerend bestuur. Bij een vereniging is het zo, dat door de oprichters of door de meerderheid bepaald wordt welke regelen er zullen gelden. Bij een republiek wordt over het gezag beslist door regenten en volk. Maar in de gemeente des Heeren, het koninkrijk van Christus, geeft Hij door Zijn Woord de regelen aan. De plaatselijke gemeente is een monarchie, waarin Christus de Alleenheerser is en Zijn Woord door Zijn Geest alleen de wetten stelt, terwijl de gemeenschappelijke belijdenis de op de Heilige Schrift gegronde regel en het akkoord is voor de kerkelijke samenleving, zo naar binnen als naar buiten.
Naar binnen tussen de kerkenraad en de leden onderling, en naar buiten in het met andere plaatselijke gemeenten bestaande kerkverband, als het aanwezig is.
De verhouding van kerkenraad en gemeenteleden is van die aard, dat de kerkenraad in de Naam van Christus het aangewezen orgaan is om de leiding en besturing in en aan de gemeente te geven, art. 30 32 N.G.B. De kerkenraad heeft de roeping om de leiding en de regering in de gemeente te hebben, de bediening van Woord en Sacrament te bezorgen, en de Tucht uit te oefenen en dat alles zuiver overeenkomstig Gods Woord.
Voorts ook het beheer over de stoffelijke goederen der gemeente, alles ten beste en ten dienste van de gemeente en de goede gang in haar midden, D.K.O. artikel 16, 23.
De mondige gemeenteleden hebben, krachtens het algemene ambt der gelovigen, als belijdende leden de roeping om opzicht op elkander te hebben en zo ook enig recht van controle ten aanzien van de handelingen van de kerkenraad.

En dat dan zo: zoals de kerkenraad naar de Woorde Gods en overeenkomstig de Belijdenis der kerk en de daarop gegronde Kerkorde het ambt en de bediening heeft uit te voeren, zo nu is het ook, dat de gemeente in haar controle over de handelingen van de kerkenraad, ook weer overeenkomstig Gods Woord daarin heeft te handelen. De kerkorde stippelt dat wat nader uiteen, als ze gewaagt van stemmen en van beraadslagen inzake financiële beslissingen. Dit is dan toch echter feitelijk niet meer dan een advies van de leden vragen en ontvangen, en dan nog op een kerkenraadsvergadering met de manslidmaten.
En zo heeft ook de gemeente het recht van approbatie in gevallen van verkiezing en dergelijke voorvallen, zoals ook leden op de kerkenraadsvergadering kunnen komen met onderscheiden bezwaren, waarbij ze dan ook weer met wat ze brengen op de kerkenraad onder de beoordeling komen van de kerkenraad ter oplossing van de gevallen, of bij appèl onder de beslissing van de meerdere vergadering, zoals ook deze weer ter oplossing van geschillen en dergelijke te handelen heeft overeenkomstig kerkorde en belijdenis, in onderwerping aan de Woorde Gods.
De regering van de plaatselijke kerk berust echter bij de kerkenraad onder Christus. En roeping, zo van kerkenraad als lidmaten der gemeente is om de eenheid in Christus overeenkomstig Woord en Belijdenis te bevorderen naar de zin en mening des Geestes. Dat ze allen één zijn, is het woord van de grote Hogepriester Gods, Johannes 17: 21. En de leden der gemeente hebben de roeping om zich te laten leiden door de kerkenraad, in zover die leiding overeenkomt met Woord en Belijdenis naar de zin des Geestes. En wanneer hebben zij dat niet te doen?
Als die leiding daartegen indruist, als er dus een afwijking is in die ambtelijke leiding in de fundamentele punten van de leer en regering van de kerk.
En wanneer zijn die aanwezig? Artikel 29 van de Ned. Gel. Belijdenis geeft dat duidelijk aan. De zuivere bediening van Woord en Sacrament zal inhouden, dat God op het hoogst verheerlijkt wordt, de mens op het diepst vernederd, een gebroken zondaar voor God de enige troost voorgehouden en een recht spoor tot godzaligheid wordt aangewezen; de tucht geoefend wordt tegen valse leer en zondig leven, zodat b.v. van de Sacramenten geweerd zullen worden, zij die de tekenen vertonen van een ijdele wereldse geest, waartoe ook de wacht dient betrokken te worden bij het doen van belijdenis, Zondag 30, art. 61 D.K.O.

Wat is nu de verhouding van kerkenraad en gemeenteleden ten aanzien van het kerkverband?
Ook hier is de grondslag weer de ordinantie des Konings, dat ze allen één zullen zijn. Dat de plaatselijke kerken in classicaal en synodaal verband met elkander zullen treden en staan. En die eenheid in kerkverband wordt ook weer aangegeven in art. 28 en 29 der N.G.B., waarin de grond ook weer ligt voor het kerkverband.
Wat is dan echter de aard van dat kerkverband? Is het precies hetzelfde als de band tussen kerkenraad en gemeente?
Neen. Bij de plaatselijke gemeente is het kerkverband onderling wezenlijk anders. Immers, daar is het zo, dat er zonder kerkenraad geen bestaande gemeente kan zijn. Hier is dus een absoluut noodzakelijk kerkelijk verband, want zonder kerkenraad kan er geen ambtelijke bediening zijn. De kerkenraad heeft dus een onmiddellijke bevoegdheid onder Christus als de Koning der kerk tot de bediening van Woord, Sacrament en Tucht, en tot de regering der gemeente en het beheer van de stoffelijke goederen. En de gemeente heeft het recht dat alles naar Woord, Belijdenis en Kerkorde toega. Maar het kerkverband is een zedelijk verband met een afgeleide bevoegdheid krachtens de lastgeving van de plaatselijke gemeente door haar

kerkenraad, ten dienste van het gemeenschappelijk belang en tot hulp voor de plaatselijke gemeente. Het kerkverband wortelt evenals het bestaan der plaatselijke gemeente in de eis des Heeren, dat ze allen één zijn in belijdenis en wandel, Johannes 17: 21, zodat de eenheid van belijdenis van verschillende plaatselijke gemeenten de saamvattende grondslag is voor het kerkverband.
In dat kerkverband zal vanzelf ook Christus als Koning erkend moeten worden, en is er dus sprake van wederzijdse rechten en verplichtingen van de plaatselijke gemeenten onderling en ten aanzien van de meerdere vergadering. Het kerkverband is naar zijn eigen aard een federatie, waarin elke gemeente haar eigen vrijheid houdt in gebondenheid aan Gods Woord en de Belijdenis, en geen corporatie met hogere besturen.
De ene kerk zal geen heerschappij voeren over de andere, zo begint de Kerkorde van Embden al in haar eerste artikel, en die van Dordt, 1618-1619 herhaalt het nog eens in art. 84, en dat geldt vanzelf ook het kerkverband, zodat ook de meerdere vergadering over de mindere geen heerschappij zal mogen voeren, maar alles zal in de geest der liefde overeenkomstig de Belijdenis en Kerkorde als akkoord van samenleven geschieden.
Het kerkverband kan echter ook tijdelijk of voor goed verbroken moeten worden om rechtmatige oorzaken, waardoor een verblijven in een bepaald kerkverband niet langer meer kan. Ook kan het weer hersteld worden langs een rechte weg. De eenheid in belijdenis en leven in en door het kerkverband dient gehandhaafd te worden zolang het kan. Maar als de gronden van de waarheid, de fundamentele stukken der leer en kerkregering omgewoeld worden en de wereld met heerschappij-voering de overhand krijgt in de kerk, dan kan het niet langer gehandhaafd worden. Dan zal de plaatselijke gemeente reformerend op moeten treden, als ze zelf nog getrouw mag zijn aan de bevelen van Koning Jezus en zal het kerkverband verbroken moeten worden, waar de heilige ordinantiën des Konings meer waard zijn dan blijven onder een al verder voortvretende vervalsing van leer en verwereldlijking van leven. Daarmede is ook uitgesproken, dat de bevoegdheden van de meerdere vergadering over de mindere en dus ten opzichte van de kerkenraad en de leden der plaatselijke gemeente niet dezelfde zijn of zo ver gaan als die van de kerkenraad.
Immers, de kerkenraad vertegenwoordigt de gemeente onmiddellijk krachtens het door Christus voor de gemeente ingestelde ambt, en treedt dan ook als zodanig op in de samenkomsten der gemeente en in de eigen vergaderingen ter besturing van de gemeente, art. 30 32 N.G.B. De meerdere vergaderingen hebben hun bevoegdheid slechts krachtens de afvaardiging, of het mandaat van de kerkenraden, of van de mindere vergadering naar de meerdere (meerdere niet in de zin van hogere, maar uitgebreider).
En daarom zegt dan ook de lastbrief, b.v. van de kerkenraad naar de classis, dat de kerkenraad de beide afgevaardigden afvaardigt om met last en volmacht namens hun kerk, alsof deze in haar geheel tegenwoordig ware, conform de Woorde Gods te helpen handelen en besluiten alle zaken, die ter vergadering voorkomen mogen en tot haar werkzaamheden behoren. De kerkenraad zal, gelijk betaamt, van waarde houden al wat volgens Gods Woord, de Formulieren van Enigheid, de Kerkenordening en de verdere bepalingen der Synodale samenkomsten onzer kerken zal worden besloten.
Het kerkverband houdt dus onder meer in, dat de kerkenraden een gedeelte van hun bevoegdheden overdragen aan de meerdere vergaderingen, doch steeds in gebondenheid aan Gods Woord en de Belijdenis, waar geen duimbreed van afgeweken mag worden. In hoever gaat dan dat overdragen van bevoegdheden en het verplicht

zich conformeren daaraan, evenals ook het zich onderwerpen aan de uitspraken van de meerdere vergaderingen?
Dat gaat niet en kan ook niet gaan over het eigen wezen en het bestaansrecht als eigen zelfstandige plaatselijke kerk, maar over zaken, die het welwezen betreffen. En dat zijn dan zaken, die het algemeen welzijn van al de gemeenten aangaan, wat in de mindere vergaderingen niet is afgehandeld kunnen worden, en hulpverlening aan de plaatselijke gemeenten, art. 30 D.K.O. En waar het kerkverband zedelijk van aard is, is de bevoegdheid van de meerdere vergaderingen tot de mindere ook kerkelijk, dat is geestelijk-zedelijk, al kan in tuchtgevallen censuur plaatsgrijpen en afzetting van ambtsdragers volgen, art. 71 80 D.K.O.
En in het laatste geval zal als vanzelf de meerdere vergadering in de vreze Gods en zuiver naar den Woorde Gods en de belijdenis daarin hebben te handelen, en zich onthouden van alle heerschappijvoering over de erve des Heeren, waar ze anders zelf tuchtwaardige handelingen verricht.
De bevoegdheden van de kerkenraden ten aanzien van de meerdere vergaderingen zijn afvaardiging naar de classis en door de classis naar de Synode en zo voort, ook mede beslissen in de voorvallende zaken, alles in de vreze Gods, doch ook vrijheid om af te wijzen wat niet is naar de Woorde Gods en zich er alsdan niet aan te onderwerpen. Ook kan hulp ingeroepen worden van het kerkverband, hetzij door consulent, kerkvisitatie, of naburige kerkenraad, of meerdere vergadering, als er zwarigheden zijn die niet anders op te lossen zijn, bij tuchtoefening en andere aangelegenheden.
De meerdere vergadering is geen hoger bestuur en kan dus niet als zodanig optreden. Alle heerschappij voeren over de erve des Heeren dient hier afgewezen te worden. Het is er immers mee, zoals Ds. G. H. Kersten ten opzichte van de kerkenraad zegt in zijn: "De tucht in de kerke Christi", wat ook geldt voor de meerdere vergaderingen,
als het daar op pag. 6 als volgt luidt: die gemeente heeft haar organen waardoor zij werkt; de ongeregelde vermaant, kastijdt; die organen noemen we ambtsdragers; en zijn van Koning Jezus Zijne Kerk geschonken, opdat Hij door hen Zijn gezag op aarde handhave.
Versta wel. De Heere oefent zelf Zijn gezag; de ambtsdragers, leraars en ouderlingen, zijn slechts middel, instrument, waarvan de Koning Zich bedient. En alleen daarin bestaat hun gezag, dat ze wat ze doen, op last en in naam des Heeren verrichten. Zodra ze handelen naar eigen inzien en willekeur vervalt hun gezag: zijn ze ambtsdragers uit. Daarom hebben we steeds te vragen: "Wat is het bevel des Konings? Hoe wil Hij dat we handelen?"
En vooral ook in de oefening der tucht is dat nodig. Helaas dit is zo menigmaal uit het oog verloren. Zowel de meerdere vergadering, classes en Synoden als de kerkenraden hebben dus alleen maar de bevelen van Sions Koning uit te voeren, te handelen zoals Hij wil, dat gehandeld zal worden. Ze hebben dus daarmede de zuivere, onvervalste leer der waarheid onverzwakt te handhaven, en alle valse leer tegen te staan, en buiten te houden, ongebondenheid in leven, wereldse ijdelheden, en roepende zonden te bestraffen en tegen te staan, en de tucht, zo over leer als leven, waar nodig, zuiver naar de Woorde Gods, zonder aanzien des persoons en zonder heerschappijvoering uit te oefenen tot ere Gods en tot behoud der zielen en tot handhaving van de ware leer die is naar de godzaligheid. Vervalt de meerdere vergadering van de aloude leer der waarheid, in de gemeenten van oudsher beleden, tot een verwaterde, als vals steeds aangemerkte leer, en tot een stilzwijgende of verdergaande openlijke bevordering van de wereldgelijkvormigheid en roepende zonden, dan mag een kerkenraad zich daar niet aan conformeren, noch besluiten van de meerdere vergadering dienaangaande uitvoeren in de gemeente, maar er blijvend tegen protesteren. Gaat de meerdere

vergadering verder en ambtsdragers, die voor de handhaving van de zuivere leer opkomen en zich verzetten tegen het verder afglijden in leer en leven, censureren en als "sta in de weg" pogen af te zetten, dan is dat al niet anders aan te merken dan tegen de bevelen van de Koning ingaan door zo'n meerdere vergadering. Dan kan geen kerkenraad, dan kan geen kerkenraadslid, hetzij van de betrokken gemeente, die onrechtmatig in die weg in haar getrouwe ambtsdragers bejegend wordt, of van andere gemeenten, met die diep zondige handeling en besluiten van de meerdere vergadering mede gaan zonder zich tegen de Heere te bezondigen.
Ja, ook de gemeenteleden zijn dan van Godswege geroepen om voor de door de meerdere vergadering geschonden rechten des Konings op te komen.
De kerken onderling hebben ook weer zo tegenover elkander te staan, dat geen heerschappij van de ene over de andere mag zijn, art. 84 D.K.O. En de leden der gemeente kunnen in appèl gaan inzake niet opgeloste zwarigheden over leer, regering en tucht.

b. Wanneer mag een gemeente het kerkverband verlaten?
Nu komt de vraag: Wanneer heeft een kerkenraad het recht om met een bestaand kerkverband te breken? En dan is het antwoord, dat het altijd nodig is, onaangezien een meer- of minderheid van kerkenraad of leden om zich los te maken van een bepaald kerkverband als de fundamenten der leer omgestoten worden, om dan bij een afval van de ware leer en de verkrachting van de regering en de tucht binnen het kerkverband, de ware godsdienst er buiten voort te zetten, hetzij dan met meerderheid of minderheid van kerkenraad en leden. Ja, zelfs dient men dan als leden de eigen kerk te verlaten, als heel zo'n kerkenraad, in zo'n verdorven kerkverband zou blijven, en is het de schuldige plicht aller gelovigen, volgens het Woord Gods, zich af te scheiden van degenen, die niet van de kerk zijn, en zich te voegen tot die vergadering op welke plaats God dezelve gesteld heeft, Artikel 28 N.G.B.
De gronden voor de afscheiding van een bepaald kerkverband door een plaatselijke gemeente zijn voorts, dat in het oude Gereformeerde Kerkrecht altijd gehoorzaamheid aan Gods Woord, de belijdenisschriften en de er op gegronde kerkorde gesteld is boven het gehoorzaam zijn aan besluiten van meerdere vergaderingen en dat als uiterste middel de losmaking van een bestaand kerkverband mogelijk, ja zelfs noodzakelijk kan zijn.
Het kerkverband is kerkrechtelijk ook altijd aan wederzijdse voorwaarden en verplichtingen verbonden, zo van de zijde van de meerdere vergadering als van de kerkenraad. Het kerkverband of de meerdere vergadering is precies net zo onderworpen aan Gods Woord, de belijdenis en de kerkorde, als de kerkenraad van de plaatselijke gemeente. Gaat het kerkverband de leer vervalsen, het presbyteriaans bestuur en het onafhankelijk bestaan van de plaatselijke kerkenraad en gemeente aantasten dan kan het tijd zijn om te breken met zo'n verdorven kerkverband.
Zo was het, zoals we reeds opmerkten, dat de Kruisgemeenten in 1836 en volgende jaren zich niet met anderen konden verenigen, maar apart gingen staan en zich beschouwden als de wettige voortzetting van de aloude Gereformeerde Gemeenten, zoals ook de Ledeboeriaanse Gemeenten afzonderlijk bleven voortleven. En dat immers vanwege de vervalsing van de leer onder andere uitkomend in dat algemene aanbod van genade aan alle mensen, dat zij verwierpen, uitkomend voorts ook in de

verwerping en beknotting van de aloude Dordtse Kerkenordening, die zij juist volstrekt wilden handhaven. Dat waren aller-gewichtigste punten van verschil.[28]
Want daarmede staat of valt de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente. Het alles overheersend beginsel toch in het zuivere gereformeerde kerkrecht is, dat de plaatselijke gemeente een zelfstandige, complete kerk is, die wel behoren kan in bepaald opzicht tot een groter verband, maar wier apart bestaan intussen niet aangetast wordt door het ontbreken van zulk een kerkverband.
Zedelijke roeping, geestelijke plicht is het, naar het Woord des Heeren, dat ze allen één zijn, zolang het kan, maar als de leervervalsing, ondanks vele waarschuwingen en vermaningen, al meer voortgezet wordt, en de ere Gods en het zelfstandig bestaan der plaatselijke gemeente al meer bedreigd worden, dan is het de geestelijke plicht het gemeentelijk-kerkelijk leven buiten zulk een heerschappijvoerend kerkelijk verband voort te zetten in overeenstemming met de in de voormalige gemeenten beleden en beleefde zuivere leer en kerkregering naar den Woorde Gods, waar het zelfstandig bestaan der gemeente niet afhankelijk is van een leervervalsend en heerschappijvoerend kerkverband.
Uit diezelfde grond zijn ook in 1869, toen er een vereniging plaatsgreep van verreweg de meeste Kruisgemeenten met de Afgescheiden Gemeenten tot de Christelijke Gereformeerde Kerk, een drietal gemeenten afzonderlijk blijven staan, namelijk Enkhuizen, Lisse en Tricht. Zij hebben zich bij het wegvallen van de classicale grenzen weer in het kerkverband gezet en zo de oude Kruisgemeenten met elkander, zo plaatselijk als in kerkverband, voortgezet.
Deze oer-oude reformatorische beschouwing van de verhouding tussen kerkverband (meerdere vergaderingen) en plaatselijke kerkenraad en gemeente vindt haar bevestiging ook bij de grote Canonicus Voetius die dit oordeelt: Gaat de meerdere vergadering naar het oordeel ener (plaatselijke) kerk haar bevoegdheid te buiten en worden de besluiten bevonden in strijd met Gods Woord en gaat de meerdere vergadering disciplinair eisen dat hare besluiten worden uitgevoerd, dan moet zulk een kerk liever uit het kerkverband treden, dan tegen Gods Woord en het geweten te handelen of ook is de uitsluiting uit hun gemeenschap met een vrij gemoed liever te verkiezen, dan dat we in strijd zouden komen met Gods Woord en onze consciëntie zouden verwonden.
Is het nu zo, dat het kerkverband zich zo droevig te buiten gaat in zulke omstandigheden, maar kerkenraad en gemeente zich in hun geheel genoodzaakt zien

---

[28] **"Afwijzing meer kruisgezind dan Ledeboeriaans,"** Drs. H. Florijn vindt beroep van Steenblok op Ledeboer onterecht. R. D. 30 april 1991.
Dr. C. Steenblok blijkt zich in zijn postuum uitgegeven De bestaansgrond der gemeenten" (1974) inzake het aanbod der genade niet geheel terecht op Ledeboer te hebben beroepen. Dat constateert drs. H. Florijn in zijn proefschrift "De Ledeboerianen" (een onderzoek naar de plaats, invloed en denkbeelden van hun voorgangers tot 1907). Drs. Florijn, die zelf behoort tot de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, doet zijn conclusie na een uitvoerige analyse van de discussie tussen Lambertus Gerardus Cornelis Ledeboer (1806-1863) en zijn tijdgenoot Antonius van der Linde (1833-1897). Van der Linde - een felle verdediger van de uitverkiezing - had in 1858 aansluiting gezocht bij de Ledeboeriaanse gemeenten. Ledeboer verklaarde toen "dit gevoelen toegedaan te zijn, dat God iedere zondaar nodigen laat met een algemene uitwendige aanbieding van genade." De verwerpers van het aanbod bevestigden volgens hem "hun afval van God."
Desgevraagd relativeert Florijn, dat Ledeboer de algemene genade zonder meer verwierp, alsook dat zijn uitspraak door de polemiek was gekleurd. Bovendien was de term "welmenend aanbod" in die dagen aan "een enorme begripsverwarring" onderhevig. Sommigen van Ledeboers volgelingen volgden echter de kruisgemeenten in hun expliciet verzet tegen de algemene welmenende aanbieding in de prediking. De promovendus wijt dat onder meer aan "een theologiseren vanuit de predestinatie."

om het verband te breken, dan zal dat in de regel niet veel nasleep hebben. Maar als dat nu niet zo is en een gedeelte van de leden der plaatselijke gemeente daar geen genoegen mee neemt? Als in de gemeente opruiïng komt van de zijde van gemeenteleden, dan is dat al niet anders te beschouwen dan oproer en revolutie aanrichten tegen de kerkenraad, die naar de Woorde Gods en de belijdenis handelt en zo overeenkomstig het geweten. Dan is dat gedeelte van de gemeente een kwaadgezinde partij, volgens Voetius, die niet bevorderd mag worden, waar anders tegen de bevelen van de Koning der Kerk gehandeld wordt.
De kerkenraad toch is het besturend orgaan onder Koning Jezus in de plaatselijke gemeente. Neemt dan de kerkenraad het besluit tot losmaking, dat niet de instemming heeft van een deel van de gemeenteleden, dan staat het aan die gemeenteleden zich te onderwerpen of uit de gemeente te treden, als ze in geen geval onder de ordinantie Gods willen blijven, en dan een nieuwe gemeente te vormen, wat dan vanzelf niet is de wettige voortzetting van de aloude gemeente, die bij de zuivere waarheid verbleef.
Maar wat dan als er verschil is in kerkenraad en gemeente? Hierbij geldt allereerst en in het algemeen, dat het altijd nodig is, onaangezien een meerder- of minderheid in kerkenraad of leden, om zich los te maken van een bepaald kerkverband als de fundamenten der leer omgestoten worden en de ongebondenheid van leven hand over hand toeneemt, om dan bij een afval van de ware leer in het kerkverband, de ware godsdienst er buiten voort te zetten, hetzij dan met meerderheid of minderheid van kerkenraad en leden, en dat naar de heilige eis van Gods Woord om in die weg hetzij met enkelen of meerderen in de vreze Gods de ware religie voort te zetten naar de heilige instellingen des Heeren.
Ja, zelfs dient men dan als leden de eigen kerk te verlaten als heel de kerkenraad in zo'n verdorven kerkverband zou blijven. En dan is dat overblijfsel de wettige voortzetting van de kerk, zoals ze tevoren was. Is het verder zo, dat de meerderheid van de kerkenraad zich losmaakt en een minderheid in de kerkenraad wil blijven bij het kerkverband, dan zal weer de norm zijn het Woord Gods en dat in overeenstemming met de belijdenis der Vaderen.
En zo zijn dienovereenkomstig rechtsgeldige gronden en redenen om het kerkverband te verbreken, zoals ook in het verleden al geschiedt is:
1. De leer van het algemeen en onvoorwaardelijk aanbod van genade.
2. Het opzij zetten van de Dordtse kerkorde in de kerkregeringen.
3. De verkrachting van de ware leer der drie stukken in de bediening van Woord en Sacrament.
4. Heerschappijvoering over de plaatselijke gemeenten, die daardoor in hun vrijheid benadeeld worden.

Dat is een viertal gronden geweest voor zelfstandig bestaan der Kruisgemeenten tegenover anderen, met name tegenover de Afgescheidenen van die dagen.
Dit waren ook de gronden waarom in 1869 enkele gemeenten zich afzonderden van de grote hoop, die deze gronden voor afgezonderd leven verlieten. En zo kan het toch al niet anders dan, dat de meerderheid van een kerkenraad, onverschillig of er een meerof minder aantal gemeenteleden aan die kant staat, het Goddelijk en kerkelijk recht aan de zijde heeft, als de minderheid van de kerkenraad daar tegenover staat en het kerkverband inroept om de meerderheid af te zetten.
Gaat dat kerkverband dan samen met de minderheid van de plaatselijke kerkenraad en een groter of kleiner aantal gemeenteleden in de achterhoede pogingen aanwenden om de meerderheid van de kerkenraad af te zetten, en in die weg de valse leer en kerkregering voort te zetten, dan is dat al niet anders dan met dwang en

heerschappijvoering over de erve des Heeren de afval van de ware leer en dienst des Heeren voortzetten. En dat is een schrikkelijke zaak! De Heere verlaten en zich gebroken bakken uithouwen, die geen water bevatten.
Daartegen kan ook niet baten, dat enkele artikelen van de D.K.O., zoals art. 31, toelaten dat beroep op meerdere vergaderingen ter oplossing van geschillen kan plaats grijpen. Immers, die artikelen geven bevoegdheid aan minderheid in de kerkenraad, noch aan kerkverband om voorstanders van de zuivere leer en leven, als straks in de vier genoemde punten naar voren is gebracht, uit het ambt te zetten. Wat zal dat al anders zijn dan verkrachting van de kerkorde en haar grondslag, en die misbruiken om eigen verkeerdheid door te zetten?
Wat al anders dan een in Gods ordinantie gegrond wettig middel aanwenden voor een kwade praktijk?
Ook art. 36 D.K.O., dat zegt, dat 'hetzelfde zeggen de classis heeft over de kerkenraad als de Part. Synode over de classis en de Gen. Synode over de particuliere, kan naar zuiver kerkrechtelijke beschouwing en handeling geen enkele vorm van hiërarchie insluiten', waar dat "hetzelfde zeggen" over de mindere vergadering van de meerdere, als vanzelfsprekend weer geheel en al ondergeschikt is aan de belijdenis en daarmede aan de Heilige Schrift.
Dat "hetzelfde zeggen over" van de meerdere vergadering over de kerkenraad vervalt dus geheel en al bij gebleken afval van de ware leer en dienst des Heeren en bij verkrachting van de door God vereiste regering der kerk door het kerkverband, zoals in de vier genoemde punten naar voren is gebracht.
Hier ging het er nu ook weer over of die aloude leer en dienst, die zuiverheid in leer en leven gehandhaafd zou blijven dan wel of de vervalsing van de leer en de verwatering en verwereldlijking van leven verder door zou breken. Wat dan te doen, als een meerdere vergadering of een Synode besluiten gaat nemen te dien opzichte tegen Gods Woord in.
Dan geldt wat Ds. G. II. Kersten zo zegt in zijn "De tucht in de kerke Christi", pag. 6: Zodra ze handelen naar eigen inzien en willekeur vervalt hun gezag: zijn ze ambtsdragers uit. Daarom hebben we steeds te vragen: Wat is het bevel des Konings? Hoe wil Hij dat we handelen? Wat immers zowel geldt voor meerdere als mindere vergadering.
En daarom zal op de vraag of besluiten van kerkelijke vergaderingen, b.v. Synode-besluiten, die tegen Gods Woord indruisen, ook bindend zijn, het antwoord zijn: Neen, zeker niet. Want dan zouden de willekeur en het heerschappijvoeren over de erve des Heeren hun recht van bestaan krijgen. Art. 31 van de D.K.O. Zegt dan ook uitdrukkelijk, dat een besluit van een kerkelijke, en dus ook van de Synodale vergadering niet bindend is, als het strijdig is met het Woord Gods, of ook als het ingaat tegen de artikelen van de Dordtse Kerkenordening zelf. Men kan dus maar niet zeggen: Een Synode heeft het besloten en dan zal het wel goed zijn.
Neen, art. 31 bindt ook een Synode in haar besluiten. Ze moeten overeenstemmen met Gods Woord, en doen ze dat niet, dan missen ze hun geldingskracht.
En zo moeten dan ook de kerkenraden mede oordelen of de besluiten, die op de Synode genomen worden, ook naar de Woorde Gods zijn, en als ze bevinden, dat ze dat niet zijn, dan mogen ze ook niet aanvaard worden.

De gronden voor die weigering om zulke besluiten te aanvaarden zijn:
1. Schriftuitspraken als Handelingen 4: 19 en 5: 26, waar de apostelen tegenover het Joodse Sanhedrin uitspreken, dat men Gode meer gehoorzaam zijn moet, dan de mensen. Naar deze regel hebben ook de Reformatoren gehandeld in hun verzet tegen

Rome. Ze hebben de besluiten van de Roomse hiërarchie verworpen, zonder verder ook maar een besluit van een concilie of kerkelijke vergadering af te wachten.
2. Verder mogen we, zoals art. 7 van de Ned. Geloofs Belijdenis uitdrukkelijk vaststelt, geen kerkelijke conciliën, decreten of kerkelijke besluiten gelijk stelen met de Goddelijke Schriftuur, waarom verworpen moet warden wat met deze onfeilbare regel niet overeenkomt.
3. Desnoods, zo raadt Voetius, de grote Canonicus, of leraar in het Gereformeerde Kerkrecht aan, moet een plaatselijke kerk uit het kerkverband uittreden, liever dan tegen Gods Woord en het geweten te handelen. Zo zijn de lijnen van het kerkrecht zoals het gehandhaafd moet worden, zal er werkelijk gehandeld worden volgens de Heilige Schrift en de belijdenis, en zuiver naar de Kerkorde.

c. Protestbrief van Gouda van 12 juni 1953
Bezien we dat nu ten aanzien van de scheuring van 1953 wat nader naar de kerkrechtelijke zijde, want dat de Synode met haar aanhang ten opzichte van de leer al ver weggezonken is van de aloude leer zal wel duidelijk zijn geworden.
Het droeve feit is geschied, dat op de Gen. Synode van 3 en 4 juni 1953 Dr. C. Steenblok is afgezet als docent, en drie curatoren, nl. Ds. D. L. Aangeenbrug, Ds. F. Mallan en ouderling H. Bas vervangen zijn door anderen.

We hopen onze kritiek op één en ander nog wel te geven, maar willen nu eerst de reactie naar voren laten komen van de zijde van de kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Gouda, over het afzetten van hun leraar als docent der Theologische School.
Het protest tot de Gen. Synode gericht luidt in hoofdzaak als volgt; na vermelding van het adres:

> Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!
> Met diep leedwezen zien wij ons genoopt als kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Gouda ons met het volgende tot U te wenden.
> Wegens de droeve gang van zaken gedurende de vergadering der Gen. Synode d.d. 3 en 4 juni j.l. Zien we ons genoodzaakt om krachtig te protesteren tegen de onwettig genomen besluiten van genoemde Synode.
> 1. Ons protest raakt allereerst .... (dit gaat over de besteding van de gelden ten bate van in 1953 getroffenen in het rampgebied).
> 2. Vervolgens gaan onze bezwaren en ons protest tegen het besluit over onze leraar, als docent der Theologische School. Deze afzetting is op zeer onwettige wijze geschied. De berichtgeving dienaangaande door het Moderamen in haar eerste rondschrijven is niet overeenkomstig de waarheid. Het besluit tot afzetting van hem als docent ging tegen de Schrift in, hetgeen wij op de navolgende gronden bewijzen:
>
> a. Het voorstel tot afzetting van Dr. Steenblok kwam niet voor op de agenda, maar werd de vergadering ingeworpen en in behandeling genomen zonder dat er tevoren op één der curatorenvergaderingen ook maar met één woord over gesproken was. Zelfs werden in een vorige week gehouden curatorenvergadering de voor de Synode bestemde verslagen goedgekeurd (en dus ook de verhouding van de docent tot de studenten en het onderwijs, ongerept geacht). Dit plots ingeworpen voorstel met de daarbij ongemotiveerde beschuldigingen ging in tegen 1 Korinthe 14: 40: Laat alle dingen eerlijk en met orde geschieden, (en zo ook tegen de grondslag van de Dordtse Kerkorde).

b. Het was in strijd met art. 7 van de Akte van Oprichting der Stichting "De Theologische School", hetwelk voorschrijft dat de Synode verplicht is in de daarin genoemde zaken, waaronder ook het benoemen en ontslaan van de docenten behoort, vooraf het advies in te winnen van het college van curatoren.
Dit voorschrift is met voeten getreden. (Er is heel geen vergadering van het Curatorium over geweest, en zo ook geen advies; alles greep geheel onordelijk plaats op de vergadering van de Synode zelf).

c. Het ging in tegen het 9e gebod, omdat het Dr. Steenblok niet eens vergund werd om één woord ter zijner verdediging in te brengen. Hij moest de smaadredenen, die over hem werden uitgegoten aanhoren, doch mocht zich niet verantwoorden. Dit onverhoord oordelen en veroordelen druist in tegen het 9e gebod van de Wet des Heeren. Ook ging het in tegen artikel 35 der Dordtse Kerkenordening, dat toch op zijn minst iemand, die in een vergadering beschuldigd wordt, vergunt zich op wettige wijze te verdedigen.

d. Het ging in tegen het 5e gebod van de Wet Gods, dat verbiedt iemand uit te stoten uit een ambt of bediening zonder geldige redenen, wat ook geldt voor een kerkelijke bediening en een schoolambt, zoals in dit geval. (Het ter Synode uitgebrachte rapport van het Curatorium, bevatte immers generlei aanleiding tot ontslaggeven).

e. Het ging in tegen de regel, dat alleen bij een gebleken afwijking van de Drie Formulieren van Enigheid zodanig optreden gewettigd zou zijn, waarvan hier gans geen sprake was. (Die zogenaamde eenzijdigheid, die Dr. Steenblok aangeleund werd, was dezelfde leer als die van de oude Kruisgemeenten en de Ledeboeriaanse Gemeenten, en dus bleek de leiding van de Gen. Synode afgeweken te zijn van de aloude leer der vaderen.
Niet aan Dr. Steenblok's zijde zat dus het verkeerde, maar bij de voorzitter en de leiding der Synode en dat dan nog onder voorgeven, alsof zij het bij het rechte eind hadden).

f. Er was hier een forcerend optreden en doorzetten van de Praeses om tot stemming te komen, welk optreden was heerschappij willen voeren over de erve des Heeren, zo duidelijk ingaand tegen 1 Petrus 5: 3. (Niet de vergadering, maar de voorzitter nam persoonlijk het besluit tot stemming, zonder het oordeel der afgevaardigden te vragen, en misbruikte zodoende zijn ambt, tegen art. 35 D.K.O. in).

g. Er was hier verhinderen en belemmering van de vrijheid tot verdediging, zowel voor Dr. Steenblok zelf, als voor Ds. Aangeenbrug, wie tot tweemaal toe het woord geweigerd werd, wat eveneens strijdig is met het 9e gebod. (De aangeklaagde werd het woord niet eens gegund, en Ds. Aangeenbrug, die het onwettig drijven naar stemming tegen ging, werd het woord ontnomen, tegen art. 35 en 84).

h. Het ging zelfs in tegen de burgerlijke wellevendheid om Dr. Steenblok een woord ter verdediging te onthouden en er ook niet tegen te protesteren bij het Moderamen. Ook Ds. Aangeenbrug werd als curator en afgevaardigde het woord ontzegd.
De regel, aangegeven in Mattheüs 7: 12: zo wat gij wilt, dat u de mensen doen, doe gij hen ook desgelijks, Lukas 6: 31 had toch zeker op de Gen. Synode gehandhaafd moeten worden, doch het tegendeel bleek maar al te waar te zijn.

i. Het bleek bij de meerderheid der Synode niet om de waarheid, maar om de persoon van Dr. Steenblok te gaan. Immers, waarom anders zo haastig doorgezet? Gewacht had toch kunnen worden op de uitslag van een nader onderzoek door de Gen. Synode, opgedragen aan het Curatorium. (Met het verzaken van de aloude zuivere leer wilde dus de meerderheid van de Synode de handhaving daarvan wegdrukken).

j. Er bleek een verwarde en verwarrende leiding uit te gaan van de Praeses van het Moderamen, waarover Jacobus 3: 16 het vonnis velt als daar gezegd wordt: Want waar nijd en twistgierigheid is, aldaar is verwarring en alle boze handel.

k. Waar het, zoals blijkt uit heel deze behandeling en het er op gevolgde besluit tot afzetting van Dr. Steenblok als docent, tegen het Woord Gods is, kunnen wij deze behandeling en dit besluit niet als wettig genomen erkennen, zulks in overeenstemming met art. 31 D.K.O. Wij kunnen ons er dan ook niet aan onderwerpen en achten het niet bindend voor onze consciëntiën, zoals onze Belijdenis leert in art. 29, aangezien Uwe vergadering zich in dezen meer macht en autoriteit toekent dan het Woord Gods, en art. 32 van die Belijdenis: En daarom verwerpen wij alle vonden, en alle wetten, welke men zou willen invoeren, om God te dienen en door dezelve de gewetens te binden en te dwingen, op welke wijze het zou mogen zijn. (Hier kan gevoeglijk bijgevoegd worden: Zo nemen wij dan alleen aan hetgene dienstig is om eendrachtigheid en enigheid te voeden en te bewaren, en alles te onderhouden in de gehoorzaamheid Gods).

3. Wat verder betreft de verkiezing van een geheel nieuw Curatorium kunnen we ook niet aanvaarden wat de Synode daarover besloten heeft, want:
a. De Synode is doorgegaan met vergaderen, na al de eerstgemelde handelingen. Schorsing der vergadering was de aangewezen weg geweest.
b. Het was een onwettige handeling, waardoor op een drietal curatoren het stempel werd gezet, alsof deze geen goede curatoren waren.
Ten onrechte werden hier bepaalde personen opzij gezet, hetgeen een misbruik maken is van macht, alsmede het aanwenden van een kerkelijke vorm (de Gen. Synode) voor een onrechtmatige handeling. Dit strijdt met de vereisten der goede werken, die toch moeten zijn uit het geloof, naar de Wet Gods en tot Gods eer. Gods ere wordt verkracht door zulk een gebleken opzet om zich te ontdoen van onbesproken curatoren.
(Het was al gebleken uit het opkomen voor de zuivere leer o.a. in de drie brochures, dat juist deze curatoren uitgesproken voorstanders waren van de aloude leer der Vaderen, tegenover anderen, en zij juist werden getroffen door de besluiten der Synode).
c. Het gaat in tegen het 5e gebod, nl. het uitstoten uit een bepaalde kring van werkzaamheid, waarin men voor onbepaalde tijd gekozen was, en dat zonder geldige reden. (Gewoonte was, dat het Curatorium elke Gen. Synode gecontinueerd werd. Alleen bij sterfgeval en als een Curator zelf bedankte, werd hij vervangen. Het continueren werd als een zedelijke plicht gevoeld jegens het curatorium en uit eerbied voor het gewichtvolle van de taak er van. Ruwweg werd daar nu mee gebroken).

4. Wij kunnen ook onmogelijk instemmen met de handelingen van het Moderamen der Synode in z'n optreden tegen Ds. Aangeenbrug, Ds. v. d. Ketterij en Ds. Mallan, en de ouderling H. Bas en D. Hage. Deze achtenswaardige predikanten en ouderlingen werd een ultimatum voorgelegd, hetwelk om des gewetenswille niet kon worden ingewilligd. Wij zien hun heengaan uit de vergadering als gewettigd door de onschriftuurlijke handelingen der Synode en zo ook hun weigering om terug te keren, zolang de Synode haar standpunt handhaaft. Het wil ons voorkomen, dat het optreden van het Moderamen tegen de betrokken leraren en ouderlingen zeer dictatoriaal en alzo ingaande is tegen 1 Petrus 5: 3. (Aan de kerkenraden was namens het Moderamen der Synode bericht gezonden, dat ze hun eigen leraars, en ouderlingen niet meer mochten laten voorgaan en bij weigering buiten het kerkverband gesloten geacht werden, en wat is dat toch al anders dan gans ongeoorloofd ingrijpen in de zelfstandigheid der plaatselijke gemeente en het recht van zelfstandige beoordeling van de handelingen der Synode opheffen?)

5. en 6. raken meer persoonlijke aangelegenheden, die we dus weer overslaan.

7. Al deze bovengenoemde onwettige handelingen vinden hun oorsprong in de steeds meer doorvloeiende vervlakking in de gemeenten, welke tot uiting komt in de voorwerpelijke prediking, gemoedelijk in de gestalte opbouwende, van heden ten dage. Hiertegenover staan wij voor overeenkomstig Gods Woord en Belijdenis een zielontledigende, -ontdekkende, -ontgrondende en -afsnijdende prediking, waarbij God op het hoogst verheerlijkt wordt, de mens op het diepst vernederd, de gebroken zondaar de ware en enige troost wordt voorgehouden, en een spoor tot godzaligheid voorts wordt aangewezen.
Deze diepere oorzaak bestaat daarin, dat er twee stromingen zijn in de Gereformeerde Gemeenten, waardoor dit verschil een uitweg zocht om voorstanders van de oude beproefde waarheid op onwettige wijze opzij te zetten. Waar, zoals bleek, de handelingen en besluiten der Synode niet overeenkomstig Gods Woord zijn, met name niet overeenkomende met de aangehaalde Schriftplaatsen, en evenzo tegen de aangehaalde alinea's der artikelen 29 en 32 alsmede tegen art. 7 der Ned. Geloofs Belijdenis en art. 35 D.K.O. ingaand, kunnen wij deze handelingen en besluiten in overeenstemming met de slotalinea van art. 31 der D.K.O. niet erkennen als wettig en de consciëntie bindend.
Met broederlijke groet en heilbede, de kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Gouda.
Getekend door alle kerkenraadsleden.

Deze brief van de kerkenraad van Gouda aan de Gen. Synode was gedateerd 12 juni 1953 en werd gepubliceerd in de Goudse Kerkbode van 16 juni 1953.

d. Andere protestbrieven

In hetzelfde nummer van de Goudse Kerkbode kwam een protest-schrijven voor van de "afgezette" leraren en ouderlingen, gericht aan de kerkenraden der Gereformeerde Gemeenten in Nederland, welk protest de redacteur Dr. Steenblok namens de kerkenraad van Gouda mede opgenomen heeft.
Daarin wordt, na vele en ernstige bezwaren naar voren gebracht te hebben ter rechtvaardiging van het heengaan van de Synode op 3 juni, ook op het volgende gewezen:

Tenslotte: De voorzitter moet volgens Gods Woord handelen; als hij dat niet doet, zoals bewezen is, dan is er grond om de besluiten niet bindend te achten, ja ook om niet langer mede te werken aan zulk een verkeerde leiding. Als het tegen Gods Woord indruist, dan mag men zelfs niet blijven en zo was het daar. (Er was hier zeker heerschappij-voering van de zijde van de voorzitter en zijn medestanders, waar Dr. Steenblok zelf niet eens het woord verkreeg, schoon hij het herhaaldelijk vroeg en Ds. Aangeenbrug herhaaldelijk en dringend poogde een redelijke basis van bespreking te verkrijgen, tot hem het woord ontnomen werd, waarbij de voorzitter art. 35 van de Dordtse Kerkorde heel ernstig schond, zo ten aanzien van Dr. Steenblok als van Ds. Aangeenbrug als curator en afgevaardigde ter Synode, wat ook de Synode niet had mogen toelaten.)

Er volgde echter meer: Maandag, zo luidt het verder in het protestschrift, 8 juni 1953, verscheen het ***voltallig Moderamen der Gen. Synode te Terneuzen in het kerkgebouw der Gereformeerde Gemeente,*** ter bespreking van het gerezen geschil met Ds. Aangeenbrug en de anderen, allen afgevaardigden van de Gen. Synode, welke de vergadering der Synode woensdag 3 juni verlaten hadden. Bij dat onderhoud waren behalve de vijf genoemde afgevaardigden ook aanwezig de voltallige kerkenraad van Terneuzen en J. Vermeulen uit Alblasserdam.
Na de opening door Ds. Aangeenbrug met gebed en Schriftlezing, vroeg deze aan de voorzitter van het Moderamen naar hetgeen hij namens de Gen. Synode te zeggen had. Deze (Ds. A. Verhagen) sprak slechts enkele woorden ter inleiding en vroeg aan de scriba, Ds. A. Vergunst, te willen voorlezen hetgeen bleek slechts een ultimatum te zijn, waarin verlangd werd:
1. Terugneming van de onbetamelijke woorden, die werden gesproken.
2. Erkennen van het onkerkelijke van het verlaten der vergadering.
3. Het betuigen van leedwezen over hun optreden.
4. Het erkennen en aanvaarden der genomen besluiten. (Dit laatste was dus erkennen en aanvaarden van het besluit van ontslag van docent Dr. Steenblok, de benoeming van anderen als docent in zijn plaats en het besluit van de verkiezing van een heel nieuw Curatorium, onder deze omstandigheden).

Ds. Aangeenbrug op deze eisen antwoordende, zeide, na een korte weerlegging van het ten laste gelegde, nog liever heden te zullen sterven, dan het gevraagde te erkennen en daarover leedwezen te betuigen. Ook de andere afgevaardigden verklaarden nimmer aan het gevraagde te zullen voldoen.
Daarop werd door het Moderamen geantwoord, dat bedoelde afgevaardigden zich daarmede hadden gesteld buiten het verband der Gereformeerde Gemeenten. Het weder-antwoord echter luidde: *Dat indien er scheuring zou komen, niet ons gedrag daarvan de oorzaak was, doch de houding van de Synode.*
Tegen deze, zo droevig van heerschappijvoeren over de erve des Heeren blijk gevende eisen, verklaren de broeders in het protestschrijven aan de Synode verder:
U begrijpt, broeders, dat een dergelijke handeling tegen recht en rede en beoefening van broederlijke liefde indruist. Daar toch de drie leraren (volgen hunne namen) geen woord van verweer mochten spreken, maar voor voldongen feiten geplaatst werden, zonder broederlijk vermaan. Een dictatoriale houding werd door het Moderamen aangenomen, hetwelk indruist tegen de jarenlange waardige houding van de drie genoemde leraren, die in woord en wandel de gemeente voorgegaan en gesticht hebben.

Nu zijn deze leraren en ouderlingen op geraffineerde wijze afgezet,[29] want nooit zullen ze erkennen, gewild te hebben het verband met de gemeenten te verbreken. Hun heengaan van de Synode was een krachtig protest tegen de onbijbelse handelingen, die werden gepleegd.
De afgezette leraren en ouderlingen gevoelen zich dan ook in het diepst hunner ziel getroffen, dat ze op zulk een wijze van de gemeente gescheurd zijn geworden, tegen hun wil, daar alle besprekingen door het Moderamen werden afgesneden. Ze hadden alleen maar ja of neen te zeggen! Met leedwezen zien ze dan ook de gemeenten afglijden naar een voorwerpelijke leer waartegen ondergetekenden wensen te protesteren en te prediken zo lang ze adem hebben.
De ondergetekenden zijn verplicht op deze wijze zich te richten tot de gemeenten, waar geen andere mogelijkheid hun gelaten is, maar mogen op de door het Moderamen opgedrongen besluiten niet ingaan.
Wij zoeken de verbreking niet, dat heeft het Moderamen gedaan! En wij wijzen alle kerkenraden op de verantwoordelijkheid ten opzichte van het gepleegde onrecht en het gevaar waaraan de Gereformeerde Gemeenten blootstaan. Ons nog steeds leraren, ouderlingen achtende van de Gereformeerde Gemeenten, verblijven wij met broedergroeten,
(de namen).

Nog een ander protestschrift, gedateerd 15 juni 1953, en opgenomen in de Goudse Kerkbode van 27 juni, werd naar de vergadering van de Gen. Synode van 22 en 23 juni 1953 opgezonden, en ditmaal van **de kerkenraad der Gereformeerde Gemeente te Terneuzen.**
Daaruit nemen we vanaf punt 10 tot het einde op:

10. Protesteren wij ten sterkste tegen het handelend optreden van het Moderamen. In tegenwoordigheid van de gehele kerkenraad van Terneuzen, werden aan de heengegane Broeders 3 vragen voorgelegd, waarop zij maar "Ja" of "Neen" hadden te zeggen. Onderhandelen of bespreken was hier uitgesloten. Hier kwam duidelijk openbaar: Heerschappij en tirannie. De bedoelde leraars en ouderlingen konden dan ook niet anders dan "Neen" antwoorden.

11. Verder dat de kerkenraad niet akkoord kan gaan met het besluit van het Moderamen, dat hun leraar, Ds. D. L. Aangeenbrug, niet meer zou mogen optreden, dus hem als gezet leraar te moeten beschouwen. De gehele kerkenraad met de Gemeente van Terneuzen stelt zich volkomen achter hun leraar en protesteert tegen zulke handelingen. Hoe zouden wij zulke besluiten accepteren? Wenst de Synode de breuk door te drijven, welnu, dan is dat voor hun verantwoording.
Wij betreuren op het diepst zulke handelingen en kunnen niet begrijpen dat er nog één afgevaardigde hiermee mede gaat.

12. Met leedwezen zien wij een verkrachting van de waarheid en een steeds verder afglijden van de in Gods Woord aangegeven nauwe weg ter zaligheid.
Het leven der Godzaligheid wordt verwaarloosd en de christelijke Tucht tegen de wereldgelijkvormigheid niet meer gehandhaafd.
Dit gevaar is zeer ernstig in onze Gemeenten en als onze leraars daartegen niet meer mogen waken als Wachters op Sions muren, waar zullen wij dan terecht komen? Hier is oorzaak gegeven dat er leraars en ouderlingen van de Synode zijn heengegaan. De voorzitter van de Synode heeft er een groot aandeel aan, en de Synode niet minder, om tegen zulk een leiding en besluiten niet te protesteren.

[29] De ambtsdragers werden nar aanleiding van hun protest, eruit gezet

We leggen onze bovengenoemde bezwaren in het midden van Uw vergadering, met de wens en bede, dat Uwe ogen open mogen gaan voor de verkeerde handelingen en gij terug wilt komen van de door U genomen besluiten.
Met heilbede en vriendelijke groeten,
Namens de kerkenraad der
Gereformeerde Gemeente van Terneuzen.
(Ondertekening van de voorzitter en scriba).

e. Ds. F. Mallen over de synode

We zagen tot dusver, dat én de kerkenraad van Gouda én die van Terneuzen, èn de leraren en ouderlingen in hun protest-schrijven geprotesteerd hebben tegen de handelingen der Gen. Synode van 1953. En een aanwijzing en weerlegging van de dwalingen der Synode bevatte ook het schrijven namens de 37 Gemeenten, aan de laatste vergadering der Gen. Synode 1953. (Zie blz. 178 e.v.). In alle is te bemerken, onder meer, een bezwaar tegen de overschrijding van de machtsbevoegdheid van de leiding der Synode, een verkrachten van het Woord Gods, de kerkorde en de lastbrief, aan wier inhoud ook een Gen. Synode zich gebonden moet weten.
Daar wijst vervolgens ook Ds. F. Mallan op in de Goudse Kerkbode van 27 juni 1953. Daar schrijft Ds. Mallan onder meer over de eerste vergadering, die van 3 juni 1953: Overgegaan werd tot de behandeling der rapporten en toen het rapport van de Theologische School aan de orde kwam, werd er voorgesteld om daarmede te wachten tot de middag-vergadering, omrede dat dit rapport nog al enige tijd in beslag zou kunnen nemen.
Ds. Aangeenbrug had echter al vernomen van één van de Synode-leden, wat er op dit rapport aan de orde zou komen, nl. verandering van het docentschap en van het Curatorium. Bij het uitbrengen van het rapport van het Curatorium bleek inderdaad ook dit zo te zijn, daar toen door Ds. v. d. Berg het woord werd gevraagd, die toen op een aanstotelijke wijze met zijn bezwaren tegen Dr. Steenblok naar voren wist te komen ... .
Als er (verder) geschreven wordt (in de Saambinder van toen), dat na brede discussie tot stemming werd overgegaan, dan zou ik dat "brede" maar weg denken, daar er hier wel van een brede beschuldiging aan het adres van Dr. Steenblok, maar niet van een brede discussie sprake was.
Of wil de lezer van de Saambinder het zich wijs laten maken, dat wij, wanneer we genoegzaam de gelegenheid hadden gehad om ons uit te spreken, de vergadering hadden verlaten als dan, zonder enig boos opzet, tot stemming was overgegaan?
En als er nu gezegd wordt, dat wij in geen geval hadden mogen heengaan, maar op een wettige wijze hadden moeten protesteren, dan moet ik U daarop antwoorden, dat ons om der consciëntie wil geen andere weg meer overbleef dan om weg te gaan. Of hadden we, waar de Gemeenten nu verkocht waren, aan de leverantie ook maar mee moeten doen? Ons weggaan is het felste protest geweest, dat we hebben kunnen laten horen, opdat de gemeenten zouden worden opgeschrikt en de ogen zouden opengaan voor de gevaren, die onze gemeenten bedreigden.
Hier wordt door Ds. Mallan de vinger op de wonde gelegd. Ze hadden niet weg mogen gaan van de vergadering der Synode werd van synodale zijde beweerd.
Maar terecht wijst Ds. Mallan dat af. De consciëntie is maar geen machine, of uurwerk, dat maar opgewonden wordt en dan vanzelf afloopt. En men hebbe er maar goed erg in: Vóór Ds. Aangeenbrug, Ds. Mallan en de anderen de vergadering verlieten, was door de voorzitter van de Synode de Dordtse Kerkenorde al geschonden, het agendum al geschonden, en de lastbrief al geschonden.

Immers een kerkelijke vergadering en zo ook een Gen. Synode heeft zich te houden aan de inhoud van de lastbrief, als uitdrukking van het akkoord van kerkelijk samenleven in kerkverband. Misgaat de leiding van een Synode zich zoals hier het geval was, zoals ten duidelijkste is aangewezen, dan moet de leiding op de vingers getikt worden, en de vergadering direct geschorst. Maar dat is niet gedaan, helaas!
Integendeel, ondanks de protesten van Ds. Aangeenbrug en de anderen, om toch zo niet door te gaan, werd doorgezet en het woord aan hem ontnomen. De lastbrief was dus al verkracht en geschonden door de voorzitter vóór zij de vergadering verlieten. En aan die verscheuring van de lastbrief konden en mochten ze niet meewerken. En waar de voorzitter hem het woord ontnam, als afgevaardigde, en dus hem de mond als het ware snoerde, waar hij toch opkwam voor de ere Gods, de handhaving van de heilige ordinantiën Gods, de zuiverhouding van de D.K.O. en van de lastbrief, bleef niet anders over dan heen te gaan van de vergadering, zij het met droefheid in het hart.

In een volgend nummer van de Goudse Kerkbode, dat van 8 augustus 1953, wijst Ds. Mallan verder op de valse voorstelling, die het verslag van de Gen. Synode over de zaken gaf. En wel met name wijst hij er op, dat het een leugenachtige voorstelling van synodale zijde was, dat in dat verslag voorkomt, dat voordat de Synode de zaak (het gaat hier over het ontslag van Dr. Steenblok) in stemming bracht, het oordeel van het in zijn geheel aanwezige college van curatoren werd gevraagd. Daar is niets van waar, zegt Ds. Mallan. Laten nu degenen, die op de Synode aanwezig waren, zelf maar eens zeggen of dit een pertinente leugen is of niet ....

f. H. Bas over de synode
Dat het onrecht hoogtij vierde in de dagen van de Synode van 1953, zien we ook in een schrijven van H. Bas, die alles meegemaakt heeft en in de Wachter Sions van 9 oktober 1953, onder het opschrift: Valse beschuldiging, als volgt mededelingen doet over de houding der Synode in 1953, als hij daar zegt:
Dezelfde man, die het ter Synode inwierp (nl. de wijziging van het Curatorium) maakte ook dat de plannen uitgevoerd konden worden van Utrecht, want dit stond vast, er moest een ander Curatorium komen, (er was dus al vóór de Synode begon, besloten door een complot, dat er verandering zou komen, ook in het Curatorium).
Dit is, zo zegt Bas daar verder, geen schrikkelijke leugen, maar een schrikkelijke waarheid. Maar waarom mogen de mensen dit dan niet geloven? Waarom worden wij dan van leugen beschuldigd?
'k Zal het dan maar weer met feiten staven. Toen op de Synode de zaken, waarvan wij van sommigen wetenschap hadden, zich gingen openbaren, toen nl. Zonder dat ons toegestaan werd op zulk een gewichtvol punt nader ons uit te spreken, Dr. Steenblok van alle kanten beschuldigd werd zonder dat het hem gegund werd ook maar één minuut zich van al deze beschuldigingen te zuiveren, was het ons niet mogelijk om langer aan de besprekingen deel te nemen, te meer daar het achteraf uit complotvorming was voortgekomen. Echter was het niet in onze gedachten om hiermede de band met de gemeenten te breken. De handelingen, die gepleegd werden, waren tegen Gods Woord, en tegen onze lastbrief in. Ons werd later medegedeeld, dat we onze plaatsen weer in konden nemen met schuldbelijdenis en erkenning der genomen besluiten.
Dit mochten we niet aanvaarden. We zouden dan, zoals gebleken is, de complotvorming hebben moeten onderschrijven.
Ook hier weer hetzelfde protest en dat er complotvorming was al ettelijke weken van tevoren, om de docent op de Synode te ontslaan en het Curatorium ook te wijzigen,

omdat men de docent en enkele curatoren wilde wegwerken, en zelf de plaatsen innemen. Daarmede was echter de lastbrief al geschonden vóór men nog ter vergadering kwam, en al evenzo het agendum waar het met opzet geen punt van het agendum mocht zijn, en in die weg niet minder ook de Kerkorde en bovenal Gods Woord.
En dan zouden de heengegane afgevaardigden de lastbrief geschonden hebben door heen te gaan, nadat ze getrouw gewaarschuwd hebben tegen de onkerkrechtelijke handelingen en het verder stukscheuren van de lastbrief; en de leiding der Synode zich gehouden hebben aan lastbrief en Kerkorde? Men weet wel beter.
Ja, en dan zou de voorzitter der Synode nog het onmogelijke geëist hebben van de heengegane afgevaardigden; complotvorming erkennen als handelen naar de zuivere waarheid Gods en goddeloze besluiten als rechtvaardige, onder de leiding van Gods Geest genomen besluiten moeten aanvaarden; och wat zal dat dan toch al anders zijn dan een ander lasten op willen leggen, die men zelf met de vinger niet aanroeren wil!
Dat bleek ook al uit het volgende. Bas vervolgt daar namelijk het artikel en zegt: Toen kregen wij bezoek te Terneuzen op maandag 8 augustus (1953).
De Saambinder schreef ook weer lasterlijk, dat wij nergens anders te ontmoeten waren, dan aldaar, daar wij zaterdags tevoren Ds. Rijksen hadden gemeld, dat zij ons elke dag konden krijgen waar dan ook, maar op die maandag waren wij afgesproken te Terneuzen te komen. Toen het Moderamen echter toch te Terneuzen kwam, is er begonnen met Schriftlezing en gebed en werd Ds. Verhagen gevraagd welke opdracht hij van de Synode had.
Ds. Verhagen begon met te zeggen, dat wij weggelopen waren en ons in erge mate schuldig hadden gemaakt. Dat op die vergadering te Utrecht (die complot-vergadering vóór de Synode) alles klaar gemaakt was, zei Ds. Verhagen niet.
Toen hem gevraagd werd waarom hij nu met leugen begon, zei hij tegen Ds. Vergunst: Leest u eens voor wat het Moderamen heeft vastgesteld. Deze las voor, dat wij schuld moesten bekennen over ons verlaten van de Synode, de besluiten moesten goedkeuren en harde woorden moesten terugnemen, en indien we dit niet deden, dan hadden wij ons gesteld buiten het verband der Gereformeerde Gemeenten.

Dat wij protesteerden tegen zulk een verregaande handeling kan ieder begrijpen. Wij zeiden dat op deze wijze de Gemeenten kapot werden gemaakt. Maar het hielp niet, het mes moest worden gebruikt. Buigen voor onwettige handelingen of anders er uit.
Op 10 juni werd toen door de betrokken gemeenten een schrijven ontvangen van de volgende inhoud, in een enveloppe waar Ds. Rijksen zijn naam op stond, gestempeld te Middelburg:

> Utrecht, 9 juni 1953.
>
> Waarde Broeders,
>
> Het Moderamen van de Gen. Synode, gevolmachtigd door de Gen. Synode om te handelen naar de omstandigheden vereisten, ziet zich genoodzaakt zich tot u te wenden met het navolgende.
> N.N. uw leraar, c.q. uw ouderling, hebben de Gen. Synode verlaten, en na herhaald verzoek om weder te keren met betuiging van leedwezen, geweigerd de wettig genomen besluiten te aanvaarden. Door deze daad, en de volharding er in, hebben zij zich gesteld buiten het verband der kerken. U, als kerkenraad zijt geroepen om, indien ge binnen het verband der Gereformeerde Gemeenten

wenst te blijven, uw leraar, c.q. en of uw ouderling de voortzetting van hun ambtelijke werkzaamheden in uw gemeente te ontzeggen. Ge voelt, dat deze noodzakelijkheid ons met diepe droefheid vervult, maar de halsstarrigheid van uw leraar, c.q. ouderling noopt ons in het belang van de gemeenten tot dit optreden.
Zo ge uw leraar of ouderling toch handhaaft, stelt ge u hierdoor buiten het verband der gemeenten.
Met ernst en nadruk wijzen wij u op uw verantwoordelijkheid als ambtsdragers, ook tegenover de gemeente, die ge dient.
Met de bede, dat de Heere u verlene wat ge in deze diep droevige omstandigheden behoeft, verblijft namens en in opdracht van het Moderamen der Gen. Synode van de Gereformeerde Gemeenten.
w.g. de scriba Ds.A. Vergunst.

g. Beoordeling van de synodale handelwijze

De gang der zaken was dus blijkens deze mededelingen kort gezegd deze:
Enige weken vóór de Synode complotvorming om wijzigingen aan te brengen betreffende docent en Curatorium.
Ter Gen. Synode, op geheel onrechtvaardige wijze, tegen Schrift en Kerkorde in, dit doorgezet.
Ds. Aangeenbrug met de anderen verlaten de vergadering der Synode uit protest tegen deze handelingen, nadat Dr. Steenblok alle woord ter zijner verdediging geweigerd was, en ook Ds. Aangeenbrug met de anderen het woord niet meer verkregen.
Te Terneuzen wordt vergadering gehouden met het Moderamen, en door Ds. Verhagen als voorzitter geëist onderwerping aan de besluiten der Synode, nl. erkenning en aanvaarding, dat het terecht en in volle overeenkomst met Gods Woord, de belijdenis, kerkorde en lastbrief is, dat Dr. Steenblok afgezet was als docent, en Ds. Aangeenbrug, Ds. Mallan en ouderling H. Bas uit het Curatorium verwijderd zijn.
Vervolgens moest schuld bekend worden door Ds. Aangeenbrug met de anderen en harde woorden teruggeroepen worden. Schuld moest bekend worden, dat Ds. Verhagen met de zijnen het toch zo goed hadden gedaan en zij zelf zo verkeerd waren geweest!
De harde woorden, Dr. Steenblok toegevoegd, waren zeker maar van minder belang. En dat Ds. Aangeenbrug in grote lankmoedigheid vóór het heengaan uit de vergadering der Synode, nog expres heeft laten vragen of het woord hem vergund werd, en hij dan blijven zou, maar het botweg door de praeses geweigerd werd, kwam ook al niet aan bod. Het mes moest gebruikt worden zegt ouderling Bas. Buigen voor onwettige handelingen of anders er uit.
Op 10 juni 1953, een week nadat de Gen. Synode begonnen was, werd dus een schrijven in opdracht van het Moderamen der Synode ontvangen door de kerkenraden van Terneuzen, Alblasserdam, Bruinisse, Sint Annaland, en mogelijk nog al meer van deze inhoud: N.N. uw leraar c.q. (casu quo, eventueel ook) uw ouderling, hebben de Gen. Synode verlaten, en na herhaald verzoek om weder te keren met betuiging van leedwezen, geweigerd de wettig genomen besluiten te aanvaarden.
Nu zijn wettig genomen besluiten op een Gen. Synode alleen zulke, die overeenkomstig Gods Woord, de Belijdenisschriften, de Kerkenordening en de lastbrief tot stand komen. Missen ze die overeenkomst, dan hebben ze kerkrechtelijk geen kracht om aanvaarding te vorderen van kerkenraden en gemeente. En dat was hier het geval, zoals we al herhaaldelijk hebben aangetoond. Weigering om onwettig

genomen besluiten te aanvaarden, kan de betrokken leraren en ouderlingen dus niet als euvel aangemerkt worden. En een betuiging van leedwezen daarover, dat ze die onwettige besluiten niet konden aanvaarden, zal toch ook al niet anders dan ten onrechte van ze gevorderd zijn, evenals leedwezen te betuigen over hun protesteren tegen het nemen van die onwettige besluiten ter Synode.

Ook het verzoek om weder te keren tot de vergadering was onder voorwaarde; ja onder een onmogelijk door hen te vervullen voorwaarde, nl. aanvaarding van onwettig genomen besluiten en leedwezen om hun wettig protesteren daartegen.
Er blijft dan alleen over, om een schijn van recht te hebben voor de leiding der Synode, dat ze de vergadering hebben verlaten.
Ja, maar dit was pas geschied, nadat de leiding der Synode tevoren al Heilige Schrift, Belijdenis, Kerkorde, lastbrief en agendum ter vergadering had verkracht, zoals is aangewezen, en Ds. Aangeenbrug met de anderen in uiterste noodzaak uit protest daartegen heengegaan waren.
Zo was het akkoord van kerkelijk samenleven in het kerkverband al droevig geschonden door de leiding der Synode door het heengaan uit de vergadering der Synode, ook door ze het woord te ontnemen, en was de eis om leedwezen te betuigen ook over het verlaten van de vergadering der Synode zeker al heel misplaatst.
En dan wordt in dat briefje verder gezegd: "Door deze daad en de volharding er in, hebben zij zich gesteld buiten het verband der kerken."
De volharding in het niet goed kunnen keuren wat kwaad is en tegen de zonde van het vleselijk en onschriftuurlijk handelen en besluiten der Gen. Synode wordt hier zo maar als met een handomdraai tot een oorzaak van het verbreken van het kerkverband gemaakt. Dat is niet best voor de leiding der Synode. Er blijkt immers uit, dat van die zijde alles op alles gezet werd om het kwaad te bestendigen, en die met het kwaad niet mee konden doen, maar uit te werpen, onder het mom, dat ze zichzelf er buiten zetten. Daarmee verbrak echter de leiding der Synode de rechte band aan de ware leer en Kerkorde en stelde ze als akkoord van het kerkverband en het er binnen of buiten zijn, het kwade goed te heten en het goede kwaad, en dus het dwingend onrecht. En dat in een Gen. Synode van de Gereformeerde Gemeenten!!!

U als kerkenraad, zo vervolgt de brief, zijt geroepen om, indien ge binnen het verband der Gereformeerde Gemeenten wenst te blijven, uw leraar c.q. en of uw ouderling de voortzetting van hun ambtelijke werkzaamheden in uw gemeente te ontzeggen. Als dus de betrokken kerkenraden ook al niet met de besluiten der Synode mee kunnen, worden ze ook al buiten het kerkverband gezet. Wat was dat toch al anders dan een poging om verdeeldheid in de betrokken kerkenraden en gemeenten aan te richten, en dat zo ingaand zelfs tegen de grondslag van kerkverband en Gen. Synode, die immers beide dienen om de ware eenheid onderling te sterken.
Ook lag daar tevens een waarschuwing in voor andere kerkenraden, als ze niet mee konden gaan met de onwettige Synode-besluiten, dat hun een zelfde lot zou overkomen als ze niet tijdig op hun hoede waren.
Had de Synode ook het recht om het verband op die grond te verbreken? Immers neen, Waar toch was van de zijde van Ds. Aangeenbrug met de anderen reden gegeven tot verbreking van het kerkverband, terwijl ze zelf binnen het verband wilden blijven? Omdat ze onwettig genomen besluiten niet konden aanvaarden, en geen leedwezen konden betuigen over hun weigering om mee te helpen aan het tot stand brengen van goddeloze besluiten?

Hoe zou dat toch rechtvaardig gevergd kunnen worden! Elk recht de zaak zich indenkend mens zal toch wel moeten bekennen, dat dit een onzinnige eis was. Door al dat eisen en tegen de Schrift in handelen en besluiten had de Synode zelf de grondslag van het kerkverband weggenomen en zo zelf het kerkverband al wederrechtelijk verbroken. Hoe ver was hier het dienend karakter van het ambt ook in de Gen. Synode als meerdere vergadering al weggezonken. Op wat laag peil was men daar toch al terecht gekomen, om met zulke maatregelen voor de dag te komen.

Maar het gaat verder:
"De halsstarrigheid van uw leraar c.q. ouderling, noopt ons in het belang der gemeenten tot dit optreden.
Zo ge uw leraar of ouderling toch handhaaft, stelt ge u hierdoor buiten het verband der gemeenten."

Volharding voor de zaak des Heeren wordt hier uitgekreten voor halsstarrigheid, alsof het blijven bij een rechtvaardige zaak zonde zou zijn.
Als hier geen direct ingrijpen is in de rechten van de plaatselijke gemeenten, wat zal het dan nog wel zijn. De Synode stelt zich hier aan als opperbestuur over de plaatselijke gemeenten en ambtsdragers daarvan, wat al niet anders is dan breken met de aloude grondslag van de D.K.O.
Ja, een verlaten van de grondslag van het verband der kerkelijke samenleving van de Gereformeerde Gemeenten in 1907 vastgelegd in art. 1 van de desbetreffende bepalingen, opgenomen in de bijlage, achterin het "Kort historisch Overzicht van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Noord-Amerika", van de hand van Ds. G. H. Kersten en Ds. J. van Zweden.
Daar wordt toch uitdrukkelijk vastgesteld in art. 1: Als akkoord van kerkelijke gemeenschap wordt aanvaard en blijve gehandhaafd de D.K.O. vastgesteld in de jare 1619; en worden alleen enkele artikelen betreffende de verhouding van kerk en overheid en wegens het wegvallen der Waalse taal, als niet meer van kracht beschouwd.
1907 handhaaft dus met de D.K.O. de volle zelfstandigheid van de plaatselijke gemeenten en 1953 geeft die plaatselijke vrijheid der gemeenten een trap en voert een Synodaal opper-bestuur in, dat getrouwe leraars en ambtsdragers afzet, alsof het zo maar niets is, en hun kerkenraden en eigen gemeenten verbiedt ze daar nog langer hun ambt te laten vervullen, op straffe, dat ze anders ook al uit het kerkverband geworpen worden.
Met dit alles heeft het Synodaal kerkverband sinds 1953 toch wel al heel duidelijk bewezen niet meer te zijn de wettige voortzetting van het kerkverband der Gereformeerde Gemeenten van 1907.
En zo ook verder in de historie teruggaand niet meer vertegenwoordigen kan het kerkelijk verband van de voormalige Kruisgemeenten van 1834 1845, die immers naast de handhaving der zuivere leer ook die van de onverzwakte Dordtse Kerkenordening van 1619 als enig akkoord van kerkelijk samenleven vereisten, en daarop het apart kerkelijk samenleven, afgezonderd van andere kerkelijke richtingen, voor God wettig gegrond zagen.
Hoe roekeloos heeft dan toch de Gen. Synode van 1953 ook deze historische band der kerkelijke gemeenschap verbroken en is overgegaan tot een Synodaal opperbestuur over de plaatselijke gemeenten als een soort afdelingen, op de manier van het Hervormde kerkbestuur.

En dat alles om eigen zin van een bepaalde groep in de Synode door te zetten en te heersen over de erve des Heeren.
Dat daarmede het ware karakter van het oude kerkverband verloochend werd, dat spreekt wel als vanzelf, alsook, dat de leraren en ambtsdragers met de gemeenten die aan hem trouw bleven en het bevel van deze "kerkelijke overheid" niet gehoorzamen konden, de wettige voortzetting zijn van het aloude kerkelijk verband der Gereformeerde Gemeenten.

Zo zagen we dan dat de Gen. Synode van 1953 het oude kerkverband verlaten heeft en alle hier aangewezen gronde voor het geldig bestaansrecht der Gereformeerde Gemeenten heeft verzaakt.
1. De leer van 1907 en van de vroegere Kruisgemeenten en Ledeboeriaanse Gemeenten is droevig genoeg verlaten, zoals duidelijk genoeg aangewezen is.
2. De kerkorde is ten zeerste, ja in haar eigen grondslag, geschonden, zoals ook al gebleken is. Een opperbestuur in de kerk heeft zich opgeworpen in de Gen. Synode van 1953.
3. Het kerkbegrip is daarmede ook al van het zuiver Schriftuurlijk karakter beroofd.
Het kan dan ook al niet anders of het recht kerkverband der Gereformeerde Gemeenten in Nederland is voortgezet mogen worden door de uitgeworpen leraren en kerkenraden, Ds. Aangeenbrug met de anderen.
Uitgeworpen van de mensen heeft de Heere ze, schoon onwaardig in zichzelf, willen bijeenvergaderen ter voortzetting van de ware leer, die is naar de godzaligheid, in het aloude kerkverband der vaderen.

h. De breuk in Gouda

Hoe ging het intussen in Gouda. Toen dit alles plaatsgreep, was Gouda nog in het Synodaal kerkverband. Daar was het zo gesteld, dat ter Synodale vergadering van 3 juni 1953, niettegenstaande de protesten van Ds. Aangeenbrug en anderen de leraar der gemeente als docent gans wederrechtelijk ontslagen was, zoals ook de drie curatoren, die het voor hem opgenomen hadden, niet gehandhaafd werden in het Curatorium.
Op 4 juni vervolgens zendt het Moderamen der Synode een rondschrijven aan de kerkenraden over het ontslagbesluit, wat ook Gouda's kerkenraad ontvangt.
Dan komt op 4 juni des avonds de kerkenraad van Gouda bijeen en besluit eenstemmig te protesteren tegen het ontslag van de leraar als docent.
Vervolgens komt ook het 8 juni aan alle kerkenraden verzonden 2e rondschrijven, waarin Ds. Aangeenbrug met de andere leraren, en ouderlingen buiten het kerkverband gesloten werden, ook op de Goudse kerkenraad. Ondertussen heeft de Goudse kerkenraad een protestschrijven opgesteld, dat op 12 juni 1953 door alle kerkenraadsleden ondertekend wordt. Dat protest-schrijven was gericht aan de Gen. Synode, die 22 juni weer bijeen zou komen. Het bevatte het protest tegen het ontslag van de leraar als docent en ook een protest tegen het buiten het kerkverband zetten van Ds. Aangeenbrug met de anderen. Dit protest is hierboven (blz. 221 e.v.) opgenomen.
Wat we hier nog bespreken moeten is de vraag of de kerkenraad te Gouda terecht geprotesteerd heeft tegen het afzetten als docent van de eigen leraar.
En dan zal het antwoord zijn, dat dit zeker terecht geschied is.
Immers, ter Synode zelf werd het voorstel tot ontslag van de docent ingeworpen door Ds. v. d. Berg, en door de voorzitter ijlings overgenomen, terwijl het geen punt van het agendum was, en tegen de stichtingsactie der school doorgedreven werd.

Voeg er bij, dat er vóór de Gen. Synode bijeen kwam al een complot gevormd was van ettelijke afgevaardigden, om de docent te ontslaan, alsmede dat de voorzitter der Synode te voren al bijna twee jaar mede namens enkele anderen in verschil van leer lag met de docent. Dat laatste had de kerkenraad van Gouda ook zelf medegemaakt. Dat de kerkenraad van Gouda het opnam voor de eigen leraar, kan dus niemand kwalijk nemen, waar het immers mede een verdenking op Gouda's leraar legde, alsof het met hem niet safe lag in de leer.
De kerkenraad doorzag al direct het spel, en meende niet achter te moeten blijven om het voor de leraar op te nemen. En dat was ongetwijfeld zijn goed recht. De kerkenraad zag al direct dat het niet anders dan camouflage was van de Synode om een andere reden dan de ware voor het ontslag van de docent op te geven.
De leergeschillen waren al te duidelijk naar voren gekomen, zodat de kerkenraad al aanstonds zag wat er aan de hand was. Voor de zuivere leer der vaderen was de kerkenraad samen met de leraar al tevoren opgekomen tegenover het dwaalgevoelen van de voorzitter van de Gen. Synode en de kerkenraad van Kampen.
De kerkenraad was met grote ernst beducht dat als de leraar als docent afgezet werd en dat op zulk een onrechtvaardige wijze, en daarmee de zuivere leer door het dwaalgevoelen weggedrukt werd, er geen vertrouwen meer gesteld kon worden in de gangen der Synode. Met bruut geweld immers, zonder redelijke samenspreking te dulden, joeg de tegenpartij ter Synode de aloude zuivere leer der vaderen ter deure uit.
Elke kerkenraad heeft het recht krachtens het akkoord van kerkelijk saamleven in en binnen het kerkverband, krachtens lastbrief, kerkorde, belijdenis en Heilige Schrift, om als er zodanige afwijking is van de zuivere leer en kerkregering, zich los te maken van zulk kerkverband.
En hier waren deze zaken, zoals we al herhaaldelijk hebben aangetoond, aanwezig. De kerkenraad van Gouda protesteerde eerst. En dat is immers ook de weg. Hij heeft de scheuring niet gezocht, zoals straks nader blijken zal, maar deze heeft hem overvallen.
En zo is het dan, dat nadat het Moderamen der Synode een rondschrijven aan de kerkenraden had gezonden over de besluiten, de kerkenraad van Gouda eenparig besloot te protesteren.
Nadat de kerkenraad van Gouda 12 juni 1953 de protestbrief getekend had, waarin geprotesteerd werd zo tegen het ontslag van de docent als tegen het buiten het kerkelijk verband zetten door de Synode van Ds. Aangeenbrug met de anderen, begon het verraad zijn intrede te doen in de kerkenraad van Gouda.

Wat toch was het geval?
Zaterdag 13 juni stelt Ds. A. de Blois van Rotterdam-Zuid zich in verbinding met diaken van Welzenis te Gouda, en neemt contact met hem op, hem wijzend op mogelijke scheuring te Gouda. Van Welzenis stelt zich te zijner beschikking, geheel buiten weten van de kerkenraad om.
Zondag 14 juni daaropvolgend doet Van Welzenis mondeling mededeling, dat hij zijn handtekening van het protest terugneemt, wat hij schriftelijk op 15 juni daaraanvolgend bevestigt, met mededeling dat hij zich conformeert aan de Synode en haar besluiten en dit ook tegelijk aan de Synode schriftelijk mededeelt.
Een extra-nummer van de Goudse Kerkbode, 16 juni 1953 bevat dan de protestbrief van de kerkenraad van Gouda zelf, gedateerd 12 juni en voorts ook het protestschrijven van de buiten het verband gezette leraren en ouderlingen die beide al opgenomen zijn (blz. 221 e.v.).
De vraag komt hier nu weer ter sprake of de kerkenraad van Gouda recht had om deze beide proteststukken te publiceren. Het eigen protest nog al vóór het op de 2e

vergadering der Gen. Synode, 22 juni behandeld zou worden en het andere waar Ds. Aangeenbrug met de anderen al buiten het kerkverband gezet waren en Gouda er nog in was.
Wat het eerste betreft, of Gouda recht had om zijn protest te publiceren vóór het ter Synode behandeld was, kan gelden, dat Gouda een eigen plaatselijk kerkelijk blad had en daarmede dus het volle recht om de gemeente over kerkelijke zaken in te lichten. Nu had de Saambinder al mededeling gedaan van één en ander, wat de kerkenraad zeer tendentieus voorkwam en geen juiste toedracht der zaken weergaf.
Vanwege het gewicht van de juiste toedracht der zaak heeft de kerkenraad toen de redacteur Dr. Steenblok opdracht gegeven als antwoord op de tendentieuze voorlichting van de Saambinder, publiciteit te geven in dat extra-nummer van de kerkbode van de ware toedracht der zaak.
En waar alles toch al publiek gemaakt was door de Saambinder, wisten dan nu ook meteen, zo gemeente als lezers van de Kerkbode, welke bezwaren de kerkenraad had tegen de Synodale besluiten, die toch ook al ter openbare kennis gebracht waren. De Synode die zelf door de Saambinder al publiek gemaakt had en dat zulke tedere zaken, kon toch moeilijk van de Goudse kerkenraad eisen, dat deze geen publicatie gaf. Maar, dan publikatie vóór het protest ter Synode behandeld zou worden? De kerkenraad stond nader tot de gemeente dan de Gen. Synode en voelde zich verplicht de nodige leiding ook in deze aan de gemeente te geven en met name dan in deze kritieke dagen.
Het onrecht en het zegevieren ter Synode van de valse leer kon de kerkenraad onmogelijk goed achten. Zo kan de kerkenraad van Gouda het recht niet ontzegd worden, zich te stellen tegenover de publiek opgelegde onrechtmatige verplichtingen van de zijde der Synode en daar ook de gemeente publiek kennis van te geven en in deze de orde in de gemeente te handhaven, wat de eerste roeping was van de kerkenraad tegenover de verwarring stichtende tendentieuze berichtgeving van de Saambinder.
De kerkenraad maakte dus door de publicatie in de Kerkbode de ware reden voor het ontslag van de leraar als docent aan de gemeente bekend en dat hij die met medeweten van de gemeente ook ter kennis van de Synode zou brengen. En dat tegenover de valse redenen van de zijde der Synode naar voren gebracht. Wie zou dan de kerkenraad dat recht om zo de waarheid te handhaven kunnen ontzeggen?
Maar dan het opnemen van het protestschrijven van de buiten het kerkverband al afgezette leraren en ouderlingen? Is dat dan nog wel te verdedigen?
De kerkenraad van Gouda kon het ook onmogelijk aanvaarden van de Gen. Synode dat deze getrouwe leraren en ouderlingen buiten het kerkverband zette en dat op gans onschriftuurlijke, onkerkrechtelijke gronden, waardoor de Synode zich opwierp als een opperbestuur over de gemeenten. En omdat de kerkenraad van Gouda dat niet kon erkennen, heeft hij de gelegenheid gegeven aan de zo onrechtmatig buiten het kerkverband gezette leraren en ouderlingen zich te verdedigen en het onrecht van de zijde der Synode ook hen aangedaan aan te wijzen.
Al werd het kerkverband van de zijde van de Gen. Synode, jammer genoeg, verbroken met hen, daarom verbrak de kerkenraad van Gouda dat nog niet, en voelde daar ook helemaal geen roeping toe, wel begrijpend dat het al niets anders was van de zijde der Synode dan als een opperbestuur heerschappij te voeren over de gemeenten en de ambtsdragers met het zo brute: Buigen of anders er uit.
Ook hier weer dezelfde lijn. Medestanders van Dr. Steenblok, die het opnamen voor de aloude leer en praktijk, moesten schaakmat gezet worden.

De kerkenraad van Gouda wenste dus tegen de Synode in, het kerkverband met hen te bewaren. Het recht daartoe had hij, waar hij zich immers krachtens Schrift, Belijdenis, Kerkorde en lastbrief, alleen verbonden had om te aanvaarden wat ter meerdere vergadering besloten werd, voor zover het met deze genoemde grondslagen van kerkelijk samenleven overeenkwam en zulke besluiten niet te gehoorzamen, waarvan hij zeker wist, dat ze daarmede niet accordeerden.
Zo stelde de kerkenraad van Gouda zich tegen het doen van de zijde der Synode en haar optreden als opperbestuur over de gemeenten en handhaafde hij de aloude vrijheid binnen het kerkverband.
Daarom ook nam hij het op voor de verdrukten om der waarheid wille en schonk hun de gelegenheid om in de Kerkbode de redenen voor hun zich-niet-kunnen-onderwerpen aan de besluiten der Synode ter kennis te brengen, opdat de Synode van het heilloze pad, waarheen ze afgedwaald was, alsnog mocht wederkeren.
Ja maar welke grond had de kerkenraad van Gouda dan om het protestschrift van de afgezette leraren en ouderlingen op te nemen in de Kerkbode?
Wel, het recht om te protesteren tegen besluiten der meerdere vergaderingen, die tegen de Heilige Schrift de grondslagen van het Gereformeerd kerkelijk samenleven wegtrekken. Bovendien was door de Saambinder ook over hen al een scheve voorstelling publiek gemaakt. Het was toch alles al van de zijde der Synode op de straten van Askelon gebracht, die zich ook al een schijn van recht tegenover iedereen daardoor had willen toekennen.
Wat wonder dan dat de Goudse Kerkbode met haar heel bescheiden oplage de verdrukte lotgenoten een bescheiden plaatsje toekende?

Maar er gebeurde meer.
Nadat van Welzenis, de diaken met zijn beiden, en de heer Hogendoorn, die ze dachten dat nog altijd ouderling was maar zoals later bleek dit niet meer was, aan de Gen. Synode bericht hadden gedaan, dat ze zich conformeerden aan de besluiten, ging de Synode verder. Op de tweede vergadering van de Synode, 22 juni 1953 erkent de Synode vervolgens de drie straks aangewezen personen, als de kerkenraad van Gouda.
En de 13 andere, de leraar met de ouderlingen en de diakenen, die de wettige kerkenraad der gemeente te Gouda vertegenwoordigen? Daarover besluit de Synode, dat ze behandeld moeten worden, en dus dat zij niet erkend worden de wettige kerkenraad der gemeente te Gouda te zijn. En dat waarom?
Omdat zij protesteerden tegen de handelwijze der Synode jegens de leraar der gemeente als docent, en jegens de inmiddels buiten het verband gestelde leraren en kerkenraadsleden.
Men voelt het, wie van de kerkenraad te Gouda zich onderwierp aan de onrechtmatige Synodebesluiten werd erkend, maar wie er tegen op kwam en aanwees dat ze tegen Gods Woord en tegen kerkrecht en grondslag van het kerkverband genomen waren, werd tot voorwerp van kerkelijke tucht gemaakt.
Dat overkwam de leraar der gemeente Gouda, die eerst wederrechtelijk afgezet werd als docent, en daarna nog tot voorwerp van tucht gemaakt werd en der afzetting als leraar der gemeente waardig gesteld werd.
En dat omdat hij protesteerde tegen de onwettige handelingen der Synode. Dat overkwam het overgrote deel van de kerkenraad te Gouda, ook al omdat zij met de leraar protesteerden tegen de onwaardige handelingen, die er te Utrecht plaats grepen.
Immers wat gebeurde er ter Synode? Hoor maar: De Synode bespreekt de ontvangen brieven van Van Welzenis en de beide anderen, en zij worden als wettige kerkenraad van Gouda door de Synode erkend.

Van Welzenis stelt zich in verbinding op die vergadering met het Moderamen en verkrijgt de toezegging van maatregelen tegen Dr. Steenblok om "kerkenraad Van Welzenis" te helpen voor het verkrijgen van de kerkelijke goederen te Gouda.
Nog tijdens dezelfde vergadering, 22 juni 1953, draagt de Synode vervolgens aan de kerkenraden van RotterdamZuid, Rotterdam-Centrum en Moercapelle op, het protest van de kerkenraad van Gouda en het optreden van Dr. Steenblok te behandelen.
Dus "kerkenraad Van Welzenis" moet geholpen worden om de kerkelijke goederen te Gouda in bezit te krijgen, en daartoe moeten de aangewezen drie kerkenraden ingeschakeld worden om dat doel te bereiken. Die moeten het besluit tot uitzetting uit de ambten te Gouda gaan uitvoeren om in die weg de kerkelijke goederen daar over te dragen aan de "kerkenraad Van Welzenis."
Dat was nu het antwoord van de zijde der Synode op de bezwaarschriften van Gouda (er waren er ook onder tegen dwaalvoorstellingen in Saambinder en Daniël).
Aan de avond van diezelfde voortgezette vergadering der Synode, 22 juni, wordt in de pastorie te Gouda mededeling gedaan door Dhr. T. Reparon van dit één en ander en bevestigd door nog twee anderen.
Leraar en kerkenraad van Gouda wisten nu meteen wat hun van de kant der Synode te wachten stond, ja wat hun boven het hoofd hing. Immers feitelijk waren ze van de zijde der Synode al afgezet met het erkennen van de "kerkenraad Van Welzenis" ter Synode, en nu moest de executie nog plaatsgrijpen door de drie aangewezen kerkenraden in samenwerking met "kerkenraad Van Welzenis."
Het kwaad komt soms nog wel spoedig bloot, en zo was het ook hier. Maar ondertussen wordt er in het geheim overlegd vanaf die datum, 22 - 29 juni door Van Welzenis met Ds. de Blois van Rotterdam-Zuid en één of meer leden van de kerkenraden Rotterdam-C en Rotterdam-Z en Moercapelle, om de opdracht van de Synode uit te voeren. De leraar met het overgrote deel, de 13 leden van de kerkenraad van Gouda, wisten daar toen nog niets van, dat dit alles plaatsvond, wat later pas tot openbaring kwam. Wel begreep de kerkenraad, dat het kwaad ten volle over leraar en kerkenraad besloten was.

Dat de Gen. Synode daarin fout ging, zal zeker wel geen verdediging behoeven. Het spreekt alles immers te duidelijk van machts-misbruik en handelen als opperbestuur over en ingrijpen in de zelfstandigheid van de gemeente te Gouda.
Dat begreep de kerkenraad van Gouda ook tot zijn leedwezen, en zo wordt door de kerkenraad, die nog bestond uit 13 leden, die zich niet konden conformeren aan de besluiten der Synode, een "Nood-Kerkenraadsvergadering" belegd op 23 juni, dus de volgende dag na de nieuwe besluiten der Synode, zonder diaken Van Welzenis c.s., om het dreigend gevaar het hoofd te bieden. De kerkenraad van Gouda was van gevoelen, dat er een noodtoestand ingetreden was, in aanmerking nemend, wat anderen al wedervaren was, die van de zijde der Synode door deputaties enz. al uit het kerkverb and gezet waren, of uit het ambt gezet, zonder blikken of blozen alsof het zo hoorde, dat wat zich niet onderwerpen kon, er maar uitgezet moest worden. Het geleek wel wat op een schrikbewind.
In die noodtoestand ook voor Gouda, besluit de kerkenraad zonder Van Welzenis c.s. tot losmaking, waarna de volgende dag, 24 juni de akte van voorlopige losmaking wordt opgemaakt.
Dan volgt op zondag 29 juni de aankondiging van de kansel, dat er maandagsavonDs. 30 juni, ledenvergadering zal zijn te 7.30 uur. Ook wordt in de kerkenraad in bijzijn van diaken Van Welzenis, mededeling gedaan, dat er te 6.15 uur kerkenraad zal worden gehouden. Maandagmorgen 30 juni gaat vervolgens Van Welzenis al naar

Rotterdam, naar een vergadering van commissies, deputaties en vertegenwoordigers van de drie genoemde kerkenraden, om daar de kerkenraad van Gouda, de leraar met de 12 ouderlingen en diakenen, die zich niet onderwerpen konden aan de besluiten der Gen. Synode, af te zetten en te schorsen, en keert naar Gouda met de afzettingsbrieven terug.
De bedoeling was vanzelfsprekend om op die manier te pogen heel de kerkenraad af te zetten en te schorsen, nog al vóór deze in kerkenraad en gemeenteleden-vergadering de voorlopige losmaking door kon zetten.
Onkundig van al deze onkerkrechtelijke handelingen van Van Welzenis en de vergadering te Rotterdam, die immers geen bevoegdheid hadden om op die manier af te zetten, zendt de kerkenraad van Gouda in de namiddag ouderling Baas en diaken Veerman met een brief naar Ds. de Blois te Rotterdam-Zuid met de mededeling daarin van de voorlopige losmaking.
Ds. de Blois had namelijk namens de drie kerkenraden geschreven wanneer de vergadering volgens de opdracht der Gen. Synode zou plaats vinden, waarbij dan dus de leraar geschorst zou worden en kerkenraadsleden, die zich niet onderwerpen konden aan de besluiten der Synode, afgezet zouden worden.[30]
Te 6.15 uur in de avond komt vervolgens de voltallige kerkenraad te Gouda in vergadering bijeen. Na opening door de voorzitter wil Van Welzenis beginnen met voorlezing van afzetting en schorsing door de vergadering te Rotterdam, en hem als vertegenwoordiger van de kerkenraad van Gouda, wat echter door de vergadering niet aan de orde bevonden wordt, en dus van hem niet doorgezet kon worden.
Vervolgens wordt overgegaan tot bespreking van de noodtoestand, waarin de gemeente zich in de omstandigheden bevond en wordt besloten met 13 tegen 2 stemmen tot losmaking over te gaan. Van Welzenis en de toenmalige andere diaken, hebben beide later bekend dat ze voldoende gelegenheid gehad hebben om zich ter vergadering uit te spreken en bezwaren in te brengen en dus om hun stem te motiveren. Na het eindigen van de vergadering, toen men nog bijeen was in de consistoriekamer deelt Van Welzenis mondeling mee dat hij met de andere diaken, en Hogendoorn, die niet eens ouderling meer was, als voortzetting van de kerkenraad van Gouda waren aangesteld en al de anderen afgezet of geschorst.
Dat dit zogenaamd afzetten en schorsen van Gouda's kerkenraad door die commissies enz. van alle kerkrechtelijke grond ontbloot was, behoeft zeker wel geen betoog. Nadat de kerkenraad met 13 tegen 2 stemmen besloten had de gemeente voorlopig los te maken van het kerkverband, werd dezelfde avond 29 juni op de lidmaten-vergadering het besluit van de kerkenraad medegedeeld. Een groot aantal lidmaten, ook vrouwen, waren opgekomen.

---

[30] De Saambinder 1-3-1956 geeft verslag van de classis Rotterdam, op 13-2-1956 inzake schorsing ds. De Blois.
… Door de afgevaardigden van Rotterdam-Zuid wordt een uitvoerig verslag gegeven van de feiten, die zich hebben voorgedaan, welke feiten alle door Ds. de Blois zijn erkend. Ook wordt medegedeeld op welke wijze de zaak openbaar geworden is. Voorts geeft Ds. M. Blok een toelichting hoe de zaak behandeld is en hoe tenslotte op 23 Januari 1956 door de Kerkeraad van Rotterdam-Zuid, bijgestaan door de Kerkeraden van Rotterdam-Centrum en Rotterdam-West, het besluit tot schorsing genomen werd. Na breedvoerige behandeling stelt de Classis vast, dat de schorsing op wettige wijze heeft plaats gehad en dat Ds. A. de Blois openbare schuldbelijdenis zal hebben te doen. …
Na zijn bekenenis heeft deze schuldbelijdenis over onnatuurlijke zonden, plaats gevonden.
In 1967 werd hij emeritus predikant en bediende nog enkele jaren het woord. Hij overleed 1971.
We mogen hieruit leren, dat we een laag zeil behoren te voeren tegenover onze mede broeders. "Want met welke maat gij meet zult gij weder gemeten worden".

De leraar opende op de gebruikelijke wijze het samenzijn, memoreerde de droevige omstandigheden, waarin kerkenraad en gemeente gekomen waren door de besluiten der Synode, deelde vervolgens het besluit tot losmaking mede en las de akte van de voorlopige losmaking voor.
Toen de voorzitter het woord vervolgens wilde geven aan Ds. Aangeenbrug, die met Ds. Mallan ook aanwezig was, werd de vergadering verstoord door tegenstanders. Met de losmaking die nu plaatsgegrepen had, was echter alles nog niet afgelopen. Van Welzenis bleef van 29 juni tot 6 juli met zijn lastgevers in contact staan.
Zaterdag 4 juli laat hij een advertentie opnemen in de Goudse Courant "namens de kerkenraad", waarin hij een oproeping plaatst voor Godsdienstoefening van de "Gereformeerde Gemeente (in Synodaal kerkverband)." Daarmee brak hij en vele leden der gemeente met hem, met de aloude Gemeente te Gouda, en kwam het begin van een nieuwe Gereformeerde Gemeente te Gouda, die straks op de Classis Rotterdam als volgerechtigd in het synodaal verband wordt opgenomen.
Intussen is er zondag 5 juli in het aloude gebouw der gemeente aan het Stationsplein kerkdienst met Dr. C. Steenblok als voorganger overeenkomstig de normale gang der zaken. Conform de advertentie van Van Welzenis is er op genoemde zondag ook kerkdienst van "de Gereformeerde Gemeente (in synodaal verband)", in het gebouw van de Gereformeerde Kerk aan de Turfmarkt. Toen begonnen dus de eerste diensten van de nieuwe Gereformeerde Gemeente te Gouda.
Maandag 6 juli 1953 vergadert vervolgens de Classis Rotterdam met "kerkenraad Van Welzenis" en zet daar ter Classis, zonder ze ook maar opgeroepen te hebben, Dr. C. Steenblok, en al de andere 12 kerkenraadsleden van de gemeente te Gouda opnieuw af en bevestigt de afzetting van ze allen door de drie kerkenraden, die het al deden op 29 juni, de dag toen de kerkenraad zich des avonds losmaakte van het verband der gemeenten.
Dan komt nog dat een drietal weken later, 29 juli, de afzettingsbrieven "namens de Classis Rotterdam" Dr. Steenblok en de anderen worden toegezonden. Zo was dan de kerkenraad van Gouda tot driemaal toe op gans onwettige wijze afgezet geworden. De eerste maal al in beginsel op de vergadering van de Gen. Synode, 22 juni 1953 die "kerkenraad Van Welzenis" proclameert tot kerkenraad van Gouda en daarmede de leraar en het overgrote deel van de Goudse kerkenraad daarvan uitsluit.
Verder geeft de Synode opdracht aan de drie kerkenraden, die van Rotterdam-Zuid, Rotterdam-C en Moercapelle om de leraar en de kerkenraad van Gouda, die geprotesteerd hebben tegen de besluiten der Synode, kerkelijk te behandelen en dit dan samen met de ter Synode al vast aangestelde "kerkenraad Van Welzenis" te Gouda te doen.
Dat wil dus zeggen, dat zij met z'n allen de weerspannige leraar en kerkenraadsleden uit de ambten zullen komen zetten en de kerkelijke goederen op "kerkenraad Van Welzenis" overdragen. Als zeer getrouwe dienaren van de Synode als het "Opperbestuur der gemeenten" volvoeren zij met z'n allen de taak op 29 juni 1953, en zetten zo leraar als kerkenraad van Gouda te Rotterdam af.
Dat dit zeer onkerkrechtelijk ingrijpen was in het zelfstandig bestaan der gemeente te Gouda en dus misgrijpen, werd blijkbaar niet eens aangevoeld. Dat was nu de tweede maal, dat de kerkenraad te Gouda afgezet was, nu namens de Synode en ten besluite kwam ook de derde afzetting, zoals boven bleek, nu nog eens door de Classis Rotterdam, 6 juli 1953.
Geen enkele maal is noch leraar, noch kerkenraad van Gouda, uitgenodigd om zich te komen verantwoorden of te verdedigen niet ter Synode, niet voor de drie kerkenraden, niet voor de Classis Rotterdam.

Het is alles buiten hun weten om geschied. Ze kwamen het allen van achteren pas te weten, zoals bleek.
En dat zou dan allemaal volgens de Dordtse Kerkorde geschied zijn? Niemand zal zo dwaas zijn, om zich dat op de mouw te laten spelden.
Driemaal is alzo besloten en gepoogd om Gouda's leraar en kerkenraad uit de ambten te stoten van de zijde der Synode, en dat driemaal tegen het kerkrecht, tegen het rechtgesteld kerkverband, tegen de credentie-brieven, tegen de belijdenis en tegen de Heilige Schrift, tegen de verschuldigde broederlijke liefde in, dies gans onwettig. Driemaal gepoogd als heerschappijvoerend opperbestuur en onderbesturen in de gemeente van Gouda tweedracht te werken.
Van scheuring gesproken, de scheuring in de gemeente te Gouda is begonnen, of tot openbaring gekomen op de Gen. Synode in samenwerking met de diaken Van Welzenis. Ze is voortgezet door diaken Van Welzenis met Ds. de Blois en de vertegenwoordigers van de drie kerkenraden.
Ter Gen. Synode is ze begonnen door daar publiek Gouda's leraar met de kerkenraad tot voorwerp van kerkelijke behandeling te maken, zonder ze ook maar enige gelegenheid te geven zich te verantwoorden, of hun bezwaren nader te verklaren.
Ze is voortgezet door diaken Van Welzenis, daarin gesteund van de zijde der Synode in samenwerking met Ds. de Blois en de vertegenwoordigers der drie kerkenraden, welke laatsten ook weer publiek ter vergadering van de Synode zijn aangewezen, om de gemeente te gaan beroven van leraar en kerkenraad, die zich om des gewetens wil niet konden onderwerpen aan besluiten der Gen. Synode, die ze niet anders konden aanmerken dan indruisend tegen Gods Woord en als heerschappijvoerend over de erve des Heeren.
Dit alles ging ook zo in tegen de regel, gesteld in het formulier van het Heilig Avondmaal, dat zij die tweedracht in de kerken begeren aan te richten, de eenheid verbreken, en met name als dat geschiedt zoals hier, om de kerkelijke goederen naar zich toe te trekken. Wat was dat alles dan toch al anders dan scheuring te Gouda pogen aan te richten?
En dat van zulke zijde!!!
Dit alles was al droevig genoeg.

En was het daar nog maar bij gebleven. De groep gemeenteleden te Gouda, die onder leiding van diaken Van Welzenis zich afscheidde van de gemeente, maandag 's avonds na de losmaking der gemeente uit het kerkverband, begon eigen godsdienstoefeningen te houden, heel los van de bestaande gemeente. Deze groep leden onder leiding van Van Welzenis werd door de drie kerkenraden aangemerkt als de wettig bestaande gemeente te Gouda, straks ook door de Classis, en dat alles in verdere uitvoering van de opdracht der, Gen. Synode, toen die nieuwe kerkenraad en gemeente feitelijk al gecreëerd was ter Gen. Synode, zoals we zagen.
Die zo onwettige gecreëerde en langs de genoemde weg tot stand gekomen nieuwe Gereformeerde Gemeente te Gouda, maakte als slot van dit alles aanspraak op de kerkelijke goederen, onder voorgeven, dat zij de wettige voortzetting was van de Gereformeerde Gemeente te Gouda. Ze eiste de kerkelijke goederen op voor zich, wendde zich tot de burgerlijke rechter, en daagde de wettige kerkenraad voor de rechter in kort geding te Rotterdam, omdat de Goudse kerkenraad aan de sommatie om de kerkelijke goederen aan de nieuwe gemeente af te staan, geen gehoor kon geven. Tenslotte is dit dan zo geworden na een jarenlange procedure, dat de Rechtbank en het Hogere Gerechtshof, de kerkenraad van de aloude gemeente te

Gouda met het trouw gebleven gedeelte der gemeente als de wettige voortzetting der gemeente hebben aangemerkt.
Door al deze woelingen van de zijde der Gen. Synode, de drie kerkenraden en de Classis Rotterdam is zeker genoegzaam openbaar geworden, dat al deze kerkelijke instanties zich vergrepen hebben aan de zelfstandigheid van kerkenraad en plaatselijke gemeente te Gouda, zodat deze als wettige voortzetting der aloude gemeente te Gouda moet aangemerkt worden.
Noodgedwongen en met droefheid in het hart heeft de kerkenraad van Gouda zich losgemaakt van het kerkverband in 1953. De weg van redelijk overleg, of nadere bespreking van de gangen der Synode werd telkens afgesloten van de zijde der Synode, wat we al menigmaal aangetoond hebben, zo ten opzichte van Ds. Aangeenbrug en de anderen, alsook ten aanzien van Gouda. Wilde men bij het kerkverband der Synode blijven, dan moest men besluiten en gangen erkennen, die vierkant tegen Gods belijdenis, en de consciëntie inliepen. En daar geeft de Heere nooit toestemming toe.
Integendeel dat verbiedt en veroordeelt Hij ten zeerste in Zijn lieve Woord, dat veel dierbaarder voor de ziel zal zijn, dan aller mensen achting of verachting.
De Heere heeft ook Zijn heilig ongenoegen over de gangen der Synode in die dagen duidelijk genoeg getoond. Mocht het maar recht opgemerkt zijn!

Zo was het dan met Gouda een ander geval dan het geweest was met Ds. Aangeenbrug, Ds. Mallan en de anderen, die gewoonweg uit het kerkverband gezet werden met de gemeenten, die ze dienden, waar zij zich niet konden onderwerpen aan de diep zondige besluiten der Gen. Synode. De kerkenraad van Gouda heeft zelf, schoon noodgedwongen, het kerkverband met de Synode verbroken.
Hadden kerkenraad en leraar zich niet moeten laten afzetten? Dat hadden ze van Synodale kant wel gewenst en gewild, gezien de onderscheiden poging daartoe, om de kerkelijke goederen te bemachtigen.
Dat kon echter niet, waar zo kerkenraad als leraar dan, zo tegen de wille Gods in Zijn heilig Woord uitgedrukt, en tegen het er op gegronde kerkrecht en de kerkorde, de Gen. Synode erkend zou hebben als Opperbestuur, en een kerkelijke hierarchie zou hebben aanvaard, die bevoegd was om ze uit de ambten te zetten, en daarmede de vrijheid der plaatselijke gemeente op te heffen.
Iets wat ook tegen één der grondpijlers der 16e eeuwse reformatie zou zijn geweest, alsook tegen één der grondslagen van het zelfstandig bestaansrecht der plaatselijke gemeente, voortgezet in de aloude Kruisgemeenten der 19e eeuw.
Trouwens niemand minder ook dan de grote Canonicus van het Gereformeerde Kerkrecht, Voetius, stelt dat al mede vast. Hoor maar! In zijn uitgebreide werk over het Gereformeerde Kerkrecht, de Pol. Eed. P. III lib. 1. Tract. 3, enz. Zegt hij over de bevoegdheid van de Classen en Synoden o.a. ook dit: Zij hebben geen allereerste of oorspronkelijke, maar slechts een ontleende of afgeleide macht of gezagsbevoegdheid, en deze niet absoluut, maar hypothetisch of tweederangs, indien nl. het nakomen van haar besluiten of het dulden er van, niet strijdt met Gods Woord . .
art. 18: En bij aldien ze bevonden worden daarmede te strijden, dan moet een herziening, of een niet ten uitvoer brengen er van gevorderd worden.
Indien echter het gewicht van de zaak en de noodzakelijkheid het medebrengen dan moet publiek tegen die opgelegde en ingevoerde verordening (of dat besluit) geprotesteerd worden, enz.
art. 19. Vandaar ook, dat er geen ondergeschiktheid, onderworpenheid, gehoorzaamheid en gezagsbevoegdheid, eigenlijk gezegd van de ene kerk over de

andere gesteld kan worden in een Classis of Synode samen verbonden, maar alleen een wederkerige en gelijkwaardige afhankelijkheid, om wederkerige raadgeving en hulpverlening te betonen.
Bijaldien genomen besluiten met Gods Woord te strijden bevonden worden en een kerk of kerkverband (correspondentie) de goedkeuring en aanvaarding er van met bedreiging van tuchtmaatregelen, aandringt, dan moet eigener beweging de gemeenschap met die plaatselijke kerk opgeheven worden en bovendien het Classikaal en Synodaal kerkverband, of ook is de uitsluiting uit hun gemeenschap met een vrij gemoed liever te verkiezen, dan dat we in strijd zouden komen met Gods Woord en onze consciëntie zouden verwonden.
Voetius geeft hier de rechte houding aan krachtens Gods dierbaar en alleen ter zaligheid leidend Woord. Gouda krijgt van Voetius in de aangehaalde omstandigheden het recht om eigener beweging het kerkverband te verbreken. En dat zegt nog al wat, dat een man als Voetius deze raad geeft, die zuiver overeenkomstig het Presbyteriaans kerkrecht is, dat weer gegrond is op de belijdenis en in het Woord Gods, en dus volle bevoegdheid geeft aan een kerkenraad om in noodzakelijke gevallen, als te Gouda plaatsgrepen, het bestaande kerkverband te verlaten.

Maar ook de latere man van gewicht in het kerkrecht, F. L. Rutgers spreekt zo. Immers, "De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke kerken", van de hand van de Savornin Lohman en Rutgers, 1887 zegt op pag. 35 in een noot: Ons dunkt dat de uitdrukking (in art. 31 D.K.O.) niets anders kan betekenen dan dit: Men is gebonden tenzij men voor zichzelven bewezen achte dat Gods Woord de naleving van hetgeen goed gevonden is, verbiedt.
Het was immers op diezelfde gronden dat de Gereformeerde hun verzet tegen de Roomse hiërarchie zonder een besluit van een Concilie af te wachten en ook tegen Roomse Conciliën, volkomen gerechtvaardigd achtten.
Ook hier de regel gesteld voor het kerkelijk leven, dat als een kerkenraad bewezen acht, dat een Synodaal of Classikaal besluit tegen Gods Woord inloopt, deze daar niet aan gebonden is om het op te volgen.
Deze regel hebben de plaatselijke gemeenten tijdens de hervorming dan ook altijd gevolgd ten aanzien van de besluiten der Roomse hiërarchie. Die vrijheid van een kerkenraad tegenover niet in Gods Woord gegronde besluiten van meerdere vergaderingen is dus één der grondregelen der reformatie.
En zo spreekt ook, in aansluiting daar aan, H. Bouwman in zijn Gereformeerd Kerkrecht II, 1934, op pag. 57, als het daar luidt: "De macht der meerdere vergadering is geen andere dan die van ene broederlijke hulp en de besluiten worden genomen op die wijze, dat niet het recht, de vrijheid en de gelijkheid der kerken wordt aangetast, maar dat gehandeld wordt, zoals het naar Gods Woord onder broeders van hetzelfde huis behoort te geschieden. Gaat de meerdere vergadering naar het oordeel ener kerk (bedoeld is kennelijk een plaatselijke kerk of gemeente) hare bevoegdheid te buiten en worden de besluiten bevonde in strijd te zijn met Gods Woord en gaat de meerdere vergadering disciplinair eisen dat hare besluiten worden uitgevoerd, dan moet zulk een kerk zegt Voetius liever uit het kerkverband treden, dan tegen Gods Woord en het geweten te handelen."

Uit dit alles, waarvoor we ook verwijzen naar het kerkelijk jaarboekje van 1959, blz. 125 127, blijkt dus wel, dat in het oude Gereformeerde Kerkrecht steeds weer gehoorzaamheid aan Gods Woord en het geweten is gesteld boven gehoorzaamheid aan besluiten van Synoden en andere meerdere vergaderingen, en voorts dat onder

bepaalde omstandigheden als uiterste middel de losmaking van het bestaande kerkverband mogelijk is, ja zelfs geboden kan zijn.
Dat die bepaalde omstandigheden, die de losmaking te Gouda als uiterste middel noodzakelijk maakten, in 1953 daar aanwezig waren, behoeft na alles wat hierover tevoren is te berde gebracht, zeker wel niet meer bewezen te worden.
Het is alles droeve noodzakelijkheid geweest, waaruit tevens genoegzaam blijkt, dat de kerkenraad van Gouda naar den Woorde Gods en de belijdenis, met de zuiverhouding van het aloude Presbyteriaanse kerkrecht, het daarvan afgeweken kerkverband der Gen. Synode, terecht heeft verbroken, en het in gemeenschap met andere gemeenten heeft voortgezet.

i. Besluit

En zoals het Gouda verging, zo was het ook te Berkenwoude, Vlaardingen, Leerdam, te Barneveld ten opzichte van Ds. Chr. v. d. Woestijne[31], en andere gemeenten. Er was verschil in omstandigheid en wijze, maar allen die buiten het Synodaal kerkverband kwamen, overkwam, dat als men zich niet kon onderwerpen aan de besluiten der Gen. Synode, men van het ambt beroofd werd, en/of buiten het Synodaal verband gezet.

Ter vergadering te Alblasserdam, 7 juli 1953 werd een commissie benoemd om een samenspreking te Rotterdam te hebben met een commissie van de Gen. Synode. Deze samenspreking was op verzoek van de Gen. Synode, en werd 20 juli te Rotterdam ook gehouden.
Op die vergadering werd van Synodale zijde de toezegging nog gedaan om het verzoek van onze zijde ter nog restende Synodale vergadering over te brengen. Intussen was ook van onze zijde een uitgebreid verweerschrift gezonden naar de Gen. Synode en alle gemeenten, aanwijzend het reeds lang bestaande leergeschil, waaruit voortvloeide de onrechtmatige houding en besluiten der Gen. Synode, tevens inhoudend een verzoek om te worden gehoord. (Zie blz. 178 e.v.).
Echter heeft de Synode trots de vele protesten, besloten geen bespreking van het leergeschil toe te laten en alleen terugkeer toe te staan na belijdenis van schuld en erkenning van de besluiten.
Dit noodzaakt ons dus om op de ingeslagen weg voort te gaan. (Uit het Kort verslag van de algemene vergadering van Gereformeerde Gemeenten, gehouden 30 juli 1953, te Gouda).
De poging van onze gemeenten om nog tot vereniging te komen met de Gen. Synode werd dus bruutweg afgewezen. De diep zondige besluiten moesten gehandhaafd worden, ten koste van mogelijke verzoening en vereniging.
Wat was het toch al anders dan zelfhandhaving en heerschappij-voering over de erve des Heeren tot het einde toe van de zijde der Gen. Synode?

[31] Ds. Van de Woestijne deed kort na de Synode van juni 1953 de keus om zich bij de afgewezen broeders te verenigen. Een gedeelte van de gemeente volgde hem. Ds. Stuyvenberg, die consulent van Barneveld was, betreurde dit ten zeerste. Hij beschouwde het als 'allemaal mensenwerk' mede omdat er geen wettige grond was voor plaatselijke scheuring en er klachten lagen i.v.m. taalgebruik van de leraar. De gemeente kende een grote bloei. In 1970 werd ds. Van de Woestijne tijdelijk geschorst, daarna vroeg hij emeritaat aan, wat hem op 15 april verleend werd. Hij werd predikant in Ochten. 16 november 1988 werd hij aldaar begraven.

Op de gemelde vergadering der Gemeenten, 30 juli 1953 wordt dan vervolgens de voortzetting van het aloude kerkverband der Gereformeerde Gemeenten van 1907 nader vastgelegd onder de aloude naam van Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

30. VERZAMELDE GESCHRIFTEN VAN DR. STEENBLOK OVER VERBOND, ROEPING EN DOOP.

Reformatorisch Dagblad vrijdag 13 juni 1980.

Door ds. J. van der Haar

Voor mij ligt, op naam van wijlen dr. C. Steenblok, predikant van de Gereformeerde Gemeente in Nederland te Gouda, het boek "Rondom verbond, roeping en doop." Het is weer een sierlijke uitgave geworden van de Stichting tot publicatie van geschriften op gereformeerde grondslag te Gouda.

Allereerst iets over de **inhoud.**
Na een "Voorwoord" (Germanisme voor "woord vooraf') komen de volgende hoofdstukken.
1. De enige troost (n.a.v. Vraag en antw. 1; Heid. Catechismus).
2. Het genadeverbond.
3. Af te wijzen verbonds-beschouwingen.
4.Wie behoren wezenlijk tot het verbond der genade (onder de oude schrijvers gaan Van der Groe, Love en Hulsius voorop, gevolgd door W. á Brakel en Hellenbroek, en besloten wordt met Calvijn).
5. De Roeping.
6. Rondom roeping, doop en kerk.
7. Wet en Evangelie.
8. De leerorde van de Heidelberger Catechismus.
9. Het Formulier voor de kinderdoop. Het boek besluit met een "Register van persoonsnamen."

De Bijbel
Het valt op, dat er in dit boek geen register van Bijbelteksten voorkomt. De reden is waarschijnlijk, dat de auteur meer de oudvaders en hervormers citeert dan de Bijbel zelf: Dr. C. Steenblok was dogmaticus en geen exegeet. Dat blijkt hier duidelijk. Door middel van bijvoorbeeld uitspraken uit Calvijns werken, laat hij natuurlijk de H. Schrift zelf wel aan het woord, maar over het geheel genomen gaat het Dr. Steenblok allereerst om de gereformeerde leer en belijdenis die trouwens ook voor mij de zuiverste vertolking betekent van de Schriftwaarheden en niet, (zoals de hervormers beoogden, primair om de weergave van de Bijbelse leer. O. a. bestrijdt dr. Steenblok de opvattingen van "Vrijgemaakten", Christelijk-Gereformeerden (ds. W. Heerma) en de Gereformeerde gemeenten (synodaal), en ook wel, het "Gereformeerde Weekblad" (Huizen).
De uitgevers van dit boek verzamelden een serie strijdartikelen uit de Goudse kerkbode, de Saambinder en de Wachter Sions. En ongetwijfeld behoort de waarheid verdedigd, en elke afwijking ervan bestreden te worden.
Het komt mij voor dat de inhoud van Steenbloks artikelen geen afbreuk is gedaan. Wel hebben de uitgevers de Bijbelcitaten weergegeven op een wijze, die vermoedelijk dr. Steenbloks instemming niet zou gevonden, hebbers ("des', "der" en -de uitgangs -n is vaak weggewerkt!); een zaak waarbij m.i. terecht collega Mallan bij zijn bespreking van dit boek de vinger gelegd heeft.

Canonisatie?
Canonisatie betekent volgens Van Dale; "heiligverklaring": In die zin zou ik dit woord hier niet willen gebruiken. Maar wel wekt de wonderlijke onderverdeling van de hoofdstukken door de uitgevers (let wel!) de indruk, alsof nu hier, eens en voor goed, de gereformeerde leer inzake verbond, roeping en doop vastgelegd zou zijn. Het woord "kanon" betekent immers (onfeilbare) regel. Zo onderscheiden wij vanouDs. tussen de kanonieke en apocriefe boeken der Heilige Schrift.
Het is mij niet bekend, of de volgorde, in de hoofdstukken toegepast, van dr. Steenblok zelf óf van zijn uitgevers in Gouda afkomstig is. Als ik op p. 133 lees "We komen tenslotte bij J. Calvijn", dan ben ik tot de eerste gedachte geneigd.
Discussie is met de auteur niet meer mogelijk. Maar ik betreur het wel, dat wij, "afkomstig van Calvijn", met hem niet de rij van hervormers en oudvaders geopend zien.
Over het geheel genomen sta ik niet ver van Steenbloks opvattingen af. Jarenlang ik denk b.v. aan mijn boek over het "Geestelijke leven bij Calvijn" heb ik op hetzelfde aambeeld geslagen, bijvoorbeeld, wat betreft de "roeping."
Ook zie ik met de auteur de noodzaak in, om vast te houden aan de trits van de Heidelberger: ellende; verlossing en dankbaarheid, zowel in de prediking als bij de doorleving; al betekent "onderscheiden" hierbij voor' mij geen absolute "scheiding." Zo zou er meer te, noemen zijn. Toch kan ik mij niet in het geheel van dr. Steenbloks beschouwingen vinden.

Overtrokken supra-lapsarisme
Zo schrok ik b.v. op pagina 190 bij de uitspraak het gaat daar over Calvijn "terwijl heel de prediking beheerst wordt door de eeuwige predestinatie." Daar waag ik een vraagteken achter te zetten. Ik beweer niet, dat dr. Steenblok de hervormer Calvijn niet gelezen of begrepen heeft. In de grond der zaak heeft hij dat wel.
Maar hij citeert Calvijn: vaak óf eenzijdig óf onvolledig. Tal van voorbeelden waren te geven, maar het zou ons te ver voeren. Ik volsta met een enkel.
Calvijn noemt als "de kern der Christelijke religie" (in "Verzoekschrift aan Keizer Karel V", in "Apologie", 1937, p. 134: "dat God recht geëerd en gediend worde, en dat de mensen hun zaligheid daarin alléén vinden." "Daarna volgen de sacramenten en de Kerkregering, ingesteld tot bewaring der leer", enz.
En in zijn antwoord aan Kardinaal Sadolet (a.w., p. 36v.) noemt Calvijn "de rechtvaardiging door het geloof" . "Deze leer, het hart der religie, is bij U ... uit der mensen denken verwijderd."

Helaas, ook bij dr. Steenblok staat niet die rechtvaardiging centraal, maar naast de predestinatie is de nevenpool, in zijn theologische ellips ... wedergeboorte. Wie maar wedergeboren is, heeft eigenlijk al alles (vgl. p. 221).
En de rechtvaardigmaking?
Evenals dr. A. Comrie en b.v. dr. A. Kuyper sr., leert dr. Steenblok de rechtvaardigmaking van eeuwigheid; verder (terecht!) in de opstanding van Christus, en dan p. 170 niet dóór, maar vóór het geloof, ja zelfs vóór de roeping. Want de wegneming der schuld noemt Steenblok. "de dadelijke rechtvaardigmaking." Kennelijk in strijd met de leer van de Schrift (in Rom. 3 en 8, 30), en van de Hervormers, alsook van b.v. Wilhelmus à Brakel in diens "Redelijke Godsdienst", dl. I.

Inhoud der prediking

Nee, bij Calvijn was de leer van de predestinatie niet de inhoud, maar wel de achtergrond van de prediking. Calvijn stelt niet steeds de uitverkiezing voorop, al gaat hij er wel van uit. Hij predikte God in Christus. Want buiten Hem zouden we van God een "andere" God kunnen maken, dan de Bijbel leert. In zijn Institutie, Boek III, verwijst Calvijn de verslagen zondaar naar Christus, als de "spiegel der uitverkiezing", want anders zou hij gaan wanhopen en hopeloos verdwalen in een vreselijk labyrint. Calvijn gebruikt ook de woorden "vromen", "gelovigen" en "verkorenen" door elkaar.

Laat ik eens afschrijven wat Calvijn zegt bij Ez. 18:23 Ezechiël is zijn laatste en wellicht rijpste commentaar -: "Zou Ik enigszins lust hebben aan de dood des goddelozen'?" enz.

God kent geen hartelijker wens, dan dat elke verlorene, die naar de dood helt, op de weg des heils terugkere. En daarom wordt thans niet alleen het Evangelie in de wereld verkondigd, maar heeft God te allen tijde willen betuigen, hoe genegen Hij is tot barmhartigheid. Hoe vriendelijk lokt Hij ons in het Evangelie met de belofte (!) van Zijn vergeving! En daarin bestaat de kennis van het heil, dat wij Zijn barmhartigheid aangrijpen, die ons in Christus aangeboden (!) wordt. Maar slechts op één manier is er voor allen (!) redding mogelijk, n.l. dat zij zich bekeren van hun wegen."

En wat dan daarop volgt, citeert dr., Steenblok ergens (nl. op p.189, maar waarom laat hij deze inleiding weg?

En hoe klopt deze uitspraak van Calvijn met de van dr. Steenbloks uitleg van het Doopformulier, op p. 287: "Nu vermaant en verplicht de Doop het herboren volk Gods tot het betrachten van een, godvruchtige wandel"?

Het formulier zelf spreekt van een "nieuwe gehoorzaamheid", om nl. God, Vader, Zoon en Heilige Geest aan te hangen, te betrouwen en lief, te hebben van ganser harte. enz., de wereld te verlaten, onze oude natuur te doden en in een nieuw godzalig leven te wandelen."

Hoe kan en durft dr. Steenblok deze eis en oproep tot bekeringen geloof te beperken tot het "herboren volk"?

Dat is mij een raadsel. Zo zou de prediker eigenlijk alleen maar een boodschap hebben voor de uitverkorenen en wedergeborenen. En dan horen de overigen zich weinig of nooit aangesproken.

Het supra-lapsarisme overtreft, naar ik vrees, dan ook bij dr. Steenblok zichzelf, wanneer hij van het sacrament bij de "verworpenen" schrijft, op p. 309 en 312" b.v., dat "over deze in de Doop alleen de vloek van het werkverbond wordt betekend en verzegeld"; uitdrukkingen, die ik, zover ik me kan herinneren, nooit bij enige auteur van Gereformeerde confessie gelezen, heb. Want het is geheel iets anders, dan wanneer de NGB en ook Calvijn zeggen,: dat voor de ongelovigen en onbekeerlijken het sacrament tot (meerdere) verdoemenis en vervloeking strekt.

Verbond met allen

Nog. één uitspraak van Calvijn. Als ik Steenblok goed, begrepen heb, vallen volgens hem uitverkiezing en verbond samen. Hij geeft er blijk van te weten, dat Calvijn "graden" of "kringen" in de verkiezing en bij het verbond stelt (zie p. 78; 147 en 150), maar Steenblok weerspreekt Calvijn nergens rechtstreeks. En toch doet hij dat telkens indirect in dit boek.

Want bij Steenbloks citaat op p. 142 uit Calvijns commentaar op Gen. 17:7, tekende ik iets aan, dat Steenbloks verbondsopvatting weerspreekt: "En daarom is niets zekerder, dan dat God zijn verbond sluit met Abrahams kinderen, die van nature uit hem zouden

voortkomen." Calvijn noemt "alle Israëlieten leden der Kerk en kinderen Gods, en erfgenamen "des eeuwigen tevens", met een verwijzing naar Matth. 8:11.
Op p. 292 lees ik Steenbloks woorden: "Zo wordt in Gen 17;7 van 's Heerenwege geopenbaard en vastgelegd, dat het wezen des Verbonds binnen de grenzen ligt van de uiterlijke bediening des Verbonds"; en op p. 106: "Ook (volgens) W. a Brakel betreft het genadeverbond naar zijn wezen alleen en uitsluitend op (drukfoutje?) de uitverkorenen."
Nu had ik juist jl. winter bij à Brakel gelezen (Hfdst. 32, par. XI), dat vele uitverkoren kinderen niet in het verbond zijn. Gelet op deze uitspraak heeft dr. Steenblok à Brakels visie niet juist vertolkt, maar weer wel, als ik (hoofdst. 31 II.3) bij à Brakel lees: "Die dan geen nieuw hart heeft, die is geen bondgenoot. Alle bondgenoten ontvangen een nieuw hart.'

Aanbod van genade
Bekend is de strijd rondom de "aanbieding der genade." Volgens dr. Steenblok komt, (pag. 220) de uitdrukking in de Schrift niet voor." Maar de zaak wel; zo goed als bij woorden, als "Drieëenheid" "Wezen des verbonds", e.d. "Bij onze oude schrijvers zegt aanbieden niet anders dan bekend maken, voorstellen, voordragen, voorhouden, aandienen", enz.
Maar luistert u eens naar à Brakel.(Red. Godsd. Malga ed, p. 537) "Dus blijven ze altijd in dezelfde onrust en onzekerheid; zij moesten beginnen met deze aanbieding van de waarachtigen, onveranderlijken en goeden God; maar de zwarigheid (= bezwaar; moeilijkheid, v.d. H) die velen maken, is: Ik weet niet, of God mij Jezus aanbiedt! Zijt gij niet een mens, hoort gij de stem van God in Zijn woord niet? Zegt God niet: Die wil die kome? Is het niet-geloven niet een verstoting van de Heere Jezus, een versmading van Zijn vriendelijke nodiging, is het niet God als een leugenaar achten? Is het geen zonden, zullen de ongelovigen geen zwaarder oordeel hebben? zo wordt het u dan aangeboden. Zal iemand nu deel krijgen aan dien Zaligmaker, zo moet hij op deze aanbieding aangaan, tot Christus gaan, Hem aannemen', enz. Dat is het middel, en niet de oorzaak, zegt à Brakel.
Zou nu aanbieden hier slechts bekendmaken, aandienen, enz. betekenen? Nee, hier is een bidden en smeken, als in 2 Kor. 5:19v., om zich met God te laten verzoenen. Hier is de liefdedrang.

Kersten Sr.
Op pag. 225 wordt een uitspraak van wijlen ds. G. H. Kersten geciteerd. Daarin staat o.a. te lezen: God beoogt niet in de eerste plaats het behoud van de mens, maar Hij wenst de zaligheid Zijner uitverkorenen alleen om Zichzelf daarin te verheerlijken." Persoonlijk heb ik wijlen ds. Kersten niet gekend of horen preken, maar zijn Catechismusverklaring heb ik doorplozen. En al is het al weer jaren geleden dat ik ze gebruikte bij de voorbereiding, van de Catechismusprediking, toch is mij steeds de gedachte bijgebleven, dat dezelfde ds. Kersten, die in de éne preek zo strak en stijl predestiniaans kan prediken, in een andere predicatie zulke lieflijke tonen kan laten horen en dat juist in de "toepassing"! -, waarin, ja werkelijk! de lokking en nodiging, dus de aanbieding. van het heil duidelijk doorklinkt. Waarom heeft dr. Steenblok dan slechts oog gehad voor die éne, zo strakke lijn?
Om onze bespreking af te ronden, zou ik nog inzake twee oudvaders wat willen opmerken. Dr. Steenblok had er honderden (ik catalogiseerde jaren geleden z'n fraaie bibliotheek), en noemt er zo'n honderd en vijftig, al citeert hij er slechts enkele tientallen Dit betreft dr. David Pareus, de grote godgeleerde uit Heidelberg, die leefde

en werkte omstreeks 1600. En de ander is Petrus Martyr Vermigli, wiens "Loci communes" door dr. Steenblok worden aangehaald.

De jongstervenden

Dat dr. Steenblok ervan geweten heeft, dat zowel volgens Calvijn als Pareus "de zaligheid, toegekend" mag worden "aan de jong stervende kinderen van de Kerk", blijkt op p. 201. Maar waar hij zulks ook had moeten zeggen, n.l. op p: 126, daar zegt dr. Steenblok juist het tegendeel: "In zijn verklaring .. van Rom. 2:6, zegt Pareus onder no. 9 o.a. van de jong-stervende kinderen, binnen de gemeente geboren, dat sommigen behouden worden door de genade, maar dat anderen verdoemd worden naar de natuur als kinderen des toorns, evenals anderen. Hier trekt hij dus de verkiezing en verwerping door tot de jongstervende kinderen binnen de kring der gemeente."

In kolom 272 (van Pareus' verklaring van de brief aan de Romeinen, ed. 1622) lees ik inderdaad zoiets. Maar daar gaat het niet over de jongstervende kinderen binnen de gemeente.

Luistert u maar: "Het is een heel ander(e) sake met de onnoosele kinderen, die welcke sterven eer sy goet of quaat hebben connen doen. Want dese sullen simpelic, of(t) na (=naar) de natuere der kinderen des toorns, gelijc de andere (bedoeld: grote mensen, die onbekeerd sterven, v.d. Hr) verdoemt worden."

Ook hier weer een eenzijdige, onvolledige aanhaling van een oudvader. Want Pareus schreef, kol. 251: "Also spreken wy van de kinderen ende suygelingen der geloovigen, die eertijts voor de besnydenisse, ende nu voor de Doop comen te sterven: Christus heeft ulieden besneden, gewassen, want u hebben menselijcke diensten ontbroken."

Dit was ook de geloofspraktijk van onze godvruchtige vaderen. Want "de godzalige ouders moeten niet twijfelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, welke God in hun kindsheid uit dit leven wegneemt" (Dordtse Leerregels I, 17).

Dan denk ik aan de Vlissingse boekhandelaar, Abraham van Laren, zoon van de bekende ds. Joos van Laren ("52 Predicatien"), die van zijn tien kinderen er vele zeer jong moest verliezen, soms ongedoopt, en die in zijn dagboek melding maakt van zijn gebeden en geloof, dat ze bij de Heere waren (vgl. Jean Meyhoffer; "Le pasteur Josse van Laren de Comines et sas descendants", Bruxelles 1910, b.v. p. 32): "Het bedroefte mij dat mijn kindt sonder tsegel des Doops gestorven was; maer evenwel en twijfele aen de salicheijt vant kindt niet."

Ook leze men eens in het door mij uit het Engels vertaalde werk van Donald Fraser, over Leven en Dagboek van Ralph Erskine, hoe die godvruchtige man worstelde voor zijn zo vele jonggestorven kinderen, en ze bij God in de hemel mocht weten.

Petrus Martyr Vermigli. "Daarmee wordt dus in de Doop de belofte en de genade Gods alleen voor de uitverkorenen verzegeld. Zo werd het ook al beschouwd in de tijden der hervorming. Zo zegt Petrus Martyr Vermiglio in zijn Loc. Comm. Class. 4, cap. 8, par. 7: "De belofte (Ik zal uw God en uws zaads God zijn) is niet in 't gemeen van alle zaad te verstaan, maar van dat alleen, daarin de verkiezing mede plaats heeft." Aldus dr. Steenblok op p. 51.

"Mede plaats heeft" is ietwat vreemd vertaald door: de illo (semine sc., v.d. Hr), in quo uno consentit electio).

Erger is, dat dit citaat wel wat uit het verband losgemaakt is. Want dr. Steenblok verbindt er geheel andere conclusies aan als Petrus Martyr zelf deed. Zeker, het staat er.

Maar er staat nog meer: "Maar omdat wij allerminst een al te nieuwsgierig onderzoek mogen doen naar Gods verborgen voorzienigheid en uitverkiezing, daarom houden wij de kinderen der heiligen (= kinderen Gods, v.d. Hr) voor heilig, zolang zij zichzelf niet op een bepaalde leeftijd ("per aetatem") als van Christus vervreemd hebben betoond. Wij sluiten hen niet buiten de Kerk; maar aanvaarden ze als haar leden, in de goede hoop en verwachting ("bene sperantes"), dat, zoals zij het zaad der heiligen zijn naar het vlees, zij ook deel, hebben aan Gods verkiezing, en de Heilige Geest en Christus' genade bezitten."
Ook in Class. 2, cap. 1, par. 39 schrijft Martyr (ed. 1622, p. I 10), over Gen. 17:7: "Want God belooft aan Abraham, dat Hij niet alleen zijn God wil zijn; maar ook van zijn zaad. Daarom noemt God bij de Profeten (Ez. 16:20 v:) de kinderen der Joden de Zijnen, en klaagt Hij erover, dat Zijn zonen en dochteren, aan Moloch opgeofferd werden. En wij, die in de hoop op die belofte vertrouwen, bieden onze kinderen de Kerk ten Doop aan, omdat zij bij God en Christus behoren, opdat de belofte, die we zojuist genoemd hebben, door enig uitwendig zegel zou bevestigd worden."

Tweeërlei aanbieding

Naar ik meen, heeft wijlen ds. I. Kievit te Baarn, al gewezen op de tweeërlei aanbieding der belofte bij Calvijn, maar bij Steenblok is het helaas geworden: alles of niets.
Bij een eventuele herdruk verandere men het woord "overgifte" op p. 17 (Van Dale kent dit woord n.l. niet). Op p. 26 zal "schuldvergeving met God" wel "bij God" moeten zijn.
Storende drukfouten. staan op p: 71 (Docus, i.p.v. Lokus), op p. 133 ("brod" i.p.v. "brood"), op p. 307 "Geboeid" i.p.v. "gedoeld." Op p. 304 moet "gewagen over" gewagen van worden. 't Is Marten, en geen Maarten, Micron, p. 273. Op p. 144 dient men na; "geleefd' het woordje "hebben" in te voegen. Op p. 279 zal "toebediende" toegediende moeten worden; en "theorie" op p. 308 zal wel "in theorie" moeten zijn. Verder nog foutjes op p. 141, 143 en 232 (noot). De tekst op p. 229 ,"Geeft eer de Heere" zou ik toch schrijven: "Geeft ere de Heere", of: "aan de Heere."

Om te weten; hoe dr. Steenblok over de onderwerpen Doop, verbond en roeping gedacht en geschreven heeft, is men vooral op dit boek aangewezen. Daarom kan ik het bij u aanbevelen.

N.a.v. dr. C. Steenblok: "Rondom verbond, roeping en doop." Uitg. Gereformeerde Pers, Gouda, 1979, 335 pag., prijs f 37,50.

31. VISIE DS. A. VERGUNST

NA VIJFTIEN JAAR 1953-1968

door ds. A. Vergunst, Rotterdam

Saambinder 24 april 1969

Eén dezer dagen kreeg ik een boekje onder de ogen, getiteld: "Na vijftien jaar", waarin een beschouwing gegeven werd over de gebeurtenissen, die in 1953 tot de betreurde breuk in onze gemeenten hebben geleid.[32]
Het boekje bevatte een aantal artikelen, die in "De Wachter Sions" gepubliceerd geweest zijn. Uitvoerig wordt ingegaan op hetgeen toen verkeerd geschied is. En inderdaad, dat moeten we toch eerlijk uit durven spreken, is toen alles niet gegaan zoals het naar de orde van de kerk had moeten geschieden. Van beide zijden niet. Het weglopen van een Synode-vergadering is niet hetgeen wat een afgevaardigde naar zulk een vergadering behoort te doen; maar ook dat wil ik gaarne bezien als een handeling, die onder de indruk van een gebeuren, dat verbittering verwekte, plaats greep.
En zo zijn allerlei redacties in schorsingen en dergelijke wel verklaarbaar, maar daarom nog niet gerechtvaardigd. Misschien ware beter geweest om te doen wat op een Synode van de Afgescheidenen in gelijksoortige omstandigheden geschiedde: *de vergadering schorsen en rustig zich bezinnen op wat er te doen stond.*
Maar wordt Gods kerk er mee gediend om nu altijd weer de verwijten over wederzijdse onjuiste handelingen ter tafel te brengen? Of moet dat slechts dienen om de breuk te verdiepen en de tegenstellingen te verbreden? Moesten we niet veeleer zoeken naar hetgeen tot de vrede dient?
Er is een feitelijke situatie in het heden, waarin weinig verandering kan gebracht, naar het schijnt. Maar laten we niet de tegenstellingen zo uitmeten, alsof er toch, ondanks alles, niet veel meer is, dat ons verbindt, dan wat ons scheidt!
Er zijn kerkrechtelijke twisten; er zijn leerstellige onderscheidingen. Omtrent de laatste meen ik toch, dat er meer misverstanden omtrent elkanders bedoelingen dan fundamentele verschillen zijn.
Hoe kunnen we anders beiden ons telkens op de Dogmatiek van Ds. Kersten beroepen en op allerlei schrijvers, die bij beiden min of meer geliefd zijn? Het is dan ook juist daarom, dat bij ons de lust tot felle bestrijding ontbreekt, omdat we ons te nauw aan hen, die we onze broeders blijven noemen, verbonden weten, dan dat we juist tegen hen zo fel zouden willen uitvallen.
Daarom betreuren we zulke handelingen, schriftelijke of mondelinge uitlatingen, waarin een onverholen afkeer jegens elkander wordt uitgesproken. En is er dan bij ons niet iets te vinden en aan te wijzen, waarop terecht kan gewezen worden, als zijnde uiting van verval?
Wie, die de geest van de tijd onderkent, zou durven zeggen, dat de werking ervan aan eigen kring voorbij gaat? Gewis zijn er zo hier en daar wel dingen, die ons met ernst onze verantwoordelijkheid moeten doen beseffen, dat de Heere roept om de wacht op Sions muren te betrekken. Maar zulke dingen moogt ge het geheel niet aanwrijven.
En dat is het wat soms zo verdriet. Men dicht ons zaken toe, die onjuist zijn, men geeft soms van de leer van het aanbod van Gods genade eerst een voorstelling, die de onze

[32] De schrijver is de heer L.M.P. Scholten

niet is, en dan spreekt men daarover als zou dit door onze gemeenten voorgestaan worden. En als dan in allerlei geschrijf die bittere toon spreekt, dan doet dit ons leed, meer dan we zeggen kunnen. Dan ontvalt de lust om hierop in te gaan, omdat we geen hout op dit vuur willen werpen.
Zo treft me nu in dit boekje ook weer de poging om een zaak, die met dit alles niets, maar dan ook niets uitstaande heeft, daarbij te betrekken.
Op de Generale Synode 1968 was een voorstel om tot de instelling van een deputaatschap van vertegenwoordiging te komen. De achtergrond van dit voorstel waren de moeilijkheden, die in de tijd van de rellen omtrent de polio-inenting in Elspeet, zich voordeden. Er was niet een bepaald adres, waarheen men zich wenden kon en waar men de inlichtingen verkrijgen zou, die men behoefde. Nu, daarom alleen stelde de Generale Synode het in en benoemde het moderamen als zodanig.
De schrijver ziet in de instelling van dit Deputaatschap ook een bewijs van een Synodo-cratische instelling van de huidige Gereformeerde Gemeenten.
Dit is nonsens zonder meer. Dit Deputaatschap heeft geen enkele bevoegdheid dan de door de Synode gegevene en fungeert niet als een soort permanent bestuur; het heeft nauwelijks een taak.
Zo zou er meer zijn aan te wijzen. Maar de verschijning van dit boekje maakt duidelijk, dat na vijftien jaar de breuk, die geslagen werd, nog immer voortduurt; dat er helaas weinig uitzicht is op een verzoening en een heling van de geslagen wonden; dat terwijl de nood der tijden zo duidelijk spreekt, de broeders van hetzelfde huisgezin elkaar bitter bejegenen. Helaas; *maar toch zal eenmaal Efraïm Juda niet meer benijden en Juda Efraïm niet benauwen.* O, kome die tijd haastig.

NAAR DE REGEL VAN DE SCHRIFT[33]

"De ernstige aanbieding van Christus en de Verbondsweldaden in het Evangelie"

In het jaar 1953 heeft een droevige scheuring het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten in twee delen doen uiteenvallen. Helaas! Niemand zal zich over zo'n gebeurtenis willen verheugen. In de uitermate donkere tijden die wij nu beleven, zou eerder een bijeenvergaderen van die delen van Gods kerk gewenst zijn, die verspreid en verstrooid over ons land, gezamenlijk willen leren en leven naar Gods Woord en de oude gereformeerde belijdenis.
Alhoewel een ernstige poging om weer met elkaar in gesprek te geraken in 1965 op voorstel van de Generale Synode van de Gereformeerde Gemeenten ondernomen werd, is deze poging niet met de gewenste uitslag bekroond. Door de jaren heen schijnt de tegenstelling dieper en de verwijdering groter geworden te zijn.
Nauwelijks is een gedachtewisseling mogelijk. De diverse 'schermutselingen' in de kerkelijke bladen ontaarden dikwijls in felle verwijten en scherpe beschuldigingen. Een diep geworteld wantrouwen jegens elkander tekent de verhouding tussen de beide kerkelijke groeperingen, die reeds zo lang geleden nog verenigd waren.
Opmerkelijk is echter, dat beide kerkelijke groeperingen zich blijven verbonden weten aan de mannen, die in het verleden voor deze kerken van zo grote betekenis geweest zijn. Hun schriftelijke nalatenschap geniet bij beide een hoge waardering. Alhoewel een reeds lang gescheiden leven vanzelfsprekend een ontwikkeling van een min of

[33] *Neem de wacht des Heeren waar.* Drs. A. Vergunst. Houten/Utrecht 1983

meer 'eigen' identiteit bevordert, is de verbondenheid van voorheen nog duidelijk aanwijsbaar in de leer, het leven en de kerkregering.
Een ernstige bezinning op wat nu eigenlijk het grote verschil tussen de beide groepen is, is wel gewenst. Want daaraan heeft het ongetwijfeld de jaren door ontbroken. Temeer ben ik daarvan overtuigd, nu ik mij diepgaand heb beziggehouden met de diverse publicaties, die in de voorbijgegane jaren verschenen en waarin gepoogd wordt het 'leerstellige' onderscheid aan te tonen. Dit onderscheid wordt dan voornamelijk aangetroffen in de verschillende opvattingen, die men heeft over de aanbieding van Christus in het Evangelie aan de hoorders van het Woord Gods.
Wellicht zal men vragen of het aan die bezinning dan inderdaad ontbroken heeft. Er is toch reeds veel, heel veel over geschreven!
Zeer zeker. Maar op zijn minst mag de vraag gesteld worden of in de aan deze zaak gewijde geschriften een eerlijk beeld is getekend van de opvattingen, die daarover in de kring van onze gemeenten bestaan en vanouds bestaan hebben.
Daarom pogen we in de eerste plaats deze opvattingen uiteen te zetten en vervolgens aan deze uiteenzetting de beschuldiging te toetsen, die bij herhaling met felheid aan ons adres gemaakt wordt.

Zie voor het volledige artikel: FACETTEN UIT HET LEVEN EN DE LEERSTELLING VAN DS. A. VERGUNST.

32. P. L. Rouwendal 'DR. C. STEENBLOK'

Uitgave De Groot Goudriaan 2010

Eerste deel in een reeks over bevindelijk-gereformeerde voorgangers. De reeks staat onder redactie van dr. H. Florijn, dhr. J. Mastenbroek en dr. R. Kranenborg.
Wat de inhoud van dit boek betreft, deze laten we voor verantwoording van de auteur.

18. Opnieuw afgezet
Blz. 68. In 1964 belandde Steenblok in een conflictsituatie waardoor hij opnieuw werd afgezet als docent. De aanleiding daartoe was dat hij in dat jaar zonder toestemming van het curatorium A. Breeman (1904-1972) te Paterson (VS) tot predikant bevestigde.
De scheuring die in 1953 door de Gereformeerde Gemeenten in Nederland was gelopen, had op het zusterkerk-verband in de Verenigde Staten, the Netherlands Reformed Congregations, geen invloed gehad. Breeman was ouderling in de gemeente te Paterson. Lang had hij met een besef van roeping tot het predikambt gelopen, en in 1961 wendde hij zich tot de kerkenraad. Die nam zijn roeping echter niet over. Breeman wendde zich daarom tot de classis en vervolgens tot de synode, maar ook die wezen zijn verzoek om predikant te worden af. Inmiddels was anderhalf jaar verstreken sinds Breemans eerste verzoek.
Hij huurde nu zelf een vergaderruimte en begon daar te preken. Hij institueerde zijn gemeente op 23 mei 1963, zonder zelf nog tot predikant bevestigd te zijn. Daartoe zocht hij contact met Steenblok.
Steenbloks ambtsbroeders verzochten hem een onderzoek in te stellen naar Breeman. Dat gebeurde per briefwisseling. Steenblok zelf was daarop genegen hem te gaan bevestigen, maar het Nederlandse curatorium besliste anders en verbood het hem. Steenblok en de Goudse kerkenraad waren van mening dat het curatorium niet het laatste woord had, en dat de plaatselijke gemeente het recht had om haar leraar de opdracht te geven een predikant te bevestigen. En dus maakte Steenblok de overtocht en bevestigde hij Breeman.[34]
Dit was tegen de zin van het curatorium, dat daarop besloot Steenblok van zijn docentschap te ontheffen. Ds. Mallan nam zijn taak over. Later gaf Steenblok overigens toch weer enige lessen.[35]

---

[34] Dr. Steenblok beriep zich op Handelingen 13 vers 3. In deze passage wordt verteld dat de gemeente te Antilochië Barnabas en Saulus uitzonden tot het preken en stichten van gemeenten. En als zij de Heere dienden en vast en zeide de Heilige Geest: zondert Mij af beide Barnabbas en Saulus tot het werk waartoe Ik hen geroepen heb. Toen vastten en baden zij en hun de handen opgelegd hebbende lieten zij hen gaan.
Dr. Steenblok beriep zich op de kerkelijke voorschriften van Voetius: Politica Ecclesiastica hoofdstuk 3. I.
Student J Pannekoek kwam in grote problemen door de crisissfeer onder de predikanten. Hij zei hiervan: ik nam voor om mijn centjes die ze aan mij verspandeerd hadden terug te betalen en naar de Oud Gereformeerde Gemeente te gaan. Maar de Heere bepaalde mij bij de woorden, *dat Hij alle dingen schoon zou maken op Zijn tijd.* Op de eerstvolgende classisvergadering heeft ds. Mallan voorgesteld om samen les te geven. Dat is ook gebeurd bij J. de Groot.

[35] Dr. Steenblok verdroeg deze vernedering waardig. Zijn gemeente waardeerde hem. Daardoor had hij de laatste jaren een vrij rustig leven. Hij stierf 29 december 1966. Zijn vrouw vertelde van zijn sterfbed: "Het is inwendig veranderd bij mijn man. De Heere heeft hem vertroost met de woorden uit Jesaja 54:9:

De verhouding tussen Steenblok en Breeman, alsook de bezwaren tegen Breeman in zowel Amerika als Nederland, blijven voor het grootste deel in nevelen gehuld. Wel is uit de enkele nagelaten preken van Breeman duidelijk dat hij Steenbloks afkeer van het algemene aanbod van genade niet deelde. Op grond van zijn in het Nederlands uitgegeven preken is men eerder geneigd hem ter linker- dan ter rechterzijde van de Gereformeerde Gemeenten te plaatsen.

De Steenblokbibliotheek

Blz. 71. Gedurende zijn leven had Steenblok een uitgebreide bibliotheek aangelegd. Daarin waren voornamelijk boeken verzameld van predikanten en theologen die gerekend worden tot de Nadere Reformatie en de Gereformeerde Orthodoxie. Ook kruisgezinde predikanten waren vertegenwoordigd.

Zijn fotografische geheugen stelde hem in staat zijn uitgebreide bibliotheek uitsluitend op hoogte van de boeken in te delen om ruimte te winnen. Auteurs, onderwerpen en genres stonden naast elkaar, hoewel de boeken soms niets meer met elkaar gemeen hadden dan de hoogte. Soms liet hij verweerde exemplaren van diverse auteurs en genres opnieuw in één band binden, wanneer de hoogte maar gelijk was. Steenblok wist desondanks alles feilloos te vinden.

Na het overlijden van Steenblok werd de bibliotheek gekocht door de van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland uitgaande 'Stichting tot bevordering en instandhouding van de zuivere waarheid'. De boekerij wordt nog altijd bewaard te Gouda, in 'Huize Winterdijk', het bejaardenoord van hetzelfde kerkverband.

De hervormde boekenliefhebber **ds. J. van der Haar,** die de bibliotheek catalogiseerde, had door de merkwaardige indeling op hoogte heel wat werk aan het samenstellen van de catalogus. De bibliotheek werd later uitgebreid met schenkingen van particulieren.

Steenblok volgens L.M.P. Scholten; weerlegging van Scholtens uitleg door Rouwendal

In 1967, een jaar na Steenbloks overlijden, verscheen het boekje *Leven en leer van dr. C. Steenblok,* waarin L.M.P. Scholten een hoofdstuk schreef over de leer van Steenblok. L.M.P. Scholten, 'De leer van dr. C. Steenblok,' in: J.H.R. Verboom en L.M.P. Scholten.

Deze beschrijving van Steenbloks leer is vrij uitgebreid, maar mist een serieuze verwijzing naar Steenbloks eigen geschriften. In tegenstelling tot Veenhof deed Scholten zijn best om Steenblok in zo gunstig mogelijk daglicht te stellen. Desondanks komt zijn beschrijving van Steenbloks leer soms behoorlijk overeen met Veenhofs beschuldigingen.

Het is echter wel merkwaardig dat een Gereformeerd theoloog als Veenhof dit als een beschuldiging formuleert. In de gereformeerde theologie wordt de zaligheid van de mens doorgaans gezien als een middel waardoor God verheerlijkt wordt en dat daarom aan Gods verheerlijking onderschikt is.

Een eerste voorbeeld daarvan is dat Steenblok ook volgens Scholten het evangelie alleen wilde verkondigen aan hen die schreien om genade. Nu heeft Steenblok wel gezegd dat zulke personen de eigenlijke voorwerpen van het evangelie zijn, omdat zij juist de troost nodig hebben die het evangelie biedt. Ook was hij van mening dat de

---

"Want dat zal Mij zijn als de wateren Noachs, alzo heb Ik gezworen dat Ik niet meer op u toornen noch u schelden zal." Tijdens zijn begrafenis stond een grote regenboog boven het graf. "Zo eee heldere regenboog heb ik nog nooit gezien", zei de begrafenisondernemer.

beloften van het evangelie alleen aan deze personen toegekend moesten worden, maar het was beslist niet de opvatting van Steenblok om de prediking van het evangelie gelijk te stellen aan het toekennen van de beloften.
Ook Scholtens stelling dat Steenblok gemeend zou hebben dat niet alle mensen aangespoord moesten worden om in Christus te geloven, klopt maar ten dele. In zijn prediking spoorde hij weliswaar niet aan tot geloof, maar in zijn theologische geschriften benadrukte hij de algemene eis van geloof.
Scholten slaat dan ook de plank mis als hij Steenbloks interpretatie van het aanbod van genade omschrijft als *de aansporing om te geloven.*
Had Scholten de artikelen van Steenblok gebruikt bij het schrijven, dan zou hij gezien hebben dat Steenblok in vele artikelen weliswaar het onvoorwaardelijk aanbod bestreed, maar tegelijkertijd *het algemeen bevel om te geloven* naar voren bracht.
Ook Scholtens weergave van Steenbloks wijze van prediken komt niet overeen met de werkelijkheid. Wat hij daarover schreef is reeds behandeld in de derde paragraaf van hoofdstuk acht.
De conclusie van paragraaf twee over Steenbloks verhouding tot Hoeksema, maakt ook het volgende deel van de beschrijving van Steenbloks leer door Scholten bedenkelijk. Scholten heeft namelijk, om de leer van Steenblok te beschrijven, voor een deel van zijn betoog uitgebreid gebruik gemaakt van Hoeksema's *Een kracht Gods tot zaligheid.* Dit wordt eerst aangetoond in een vergelijkend overzicht; daarna zal bezien worden of Scholtens gebruik maken van Hoeksema desondanks een adequate weergave van Steenbloks mening is.

Bron: HET AANBOD VAN GENADE. Twee studies. Drs. P.L. Rouwendal
De Rots, Apeldoorn 2002

Reactie ds. F. Mallan in DWS 26 september 2002:

HET AANBOD VAN GENADE, door drs. RL. Rouwendal.
… Het boek is een resultaat van twee onderzoeken die gedaan zijn ter afsluiting van een theologische studie aan de Universiteit te Utrecht. Dr. C. Steenblok wordt er uitvoerig in ter sprake gebracht, maar niet op een ongunstige wijze. Het geschiedt meest wel anders. Steeds maar weer moet deze getrouwe strijder voor de zuivere leer van Gods Woord nog uit het graf worden gehaald om hem en zijn geschriften in een verkeerd licht te plaatsen. Dit doet de schrijver van dit boek niet. Hij heeft veel studie gemaakt van de opvatting van dr. Steenblok over het aanbod van genade. Al zijn geschriften heeft hij gelezen en diepgaand onderzocht. Ja, vele theologische werken heeft hij hierbij grondig nagegaan.
Op het laatst schijnt hij enkele dingen nog wel wat beter te doorzien naar zijn mening dan dr. Steenblok en ook dan de heer L.M.P. Scholten. In zijn woord ter inleiding laat hij ons al weten dat de beschrijving van Scholten in het boekje van Leer en Leven van dr. Steenblok over de leer van dr. Steenblok de toets der wetenschappelijke kritiek niet kan doorstaan. We dienen echter te weten dat de heer Scholten na de dood van dr. Steenblok deze beschrijving op verzoek heeft willen plaatsen in het boekje dat kort na de begrafenis van dr. Steenblok werd uitgegeven. Het voornaamste waar het om ging heeft hij ons duidelijk daarin onder het oog gebracht. Enz.

In DWS 22 januari 2004 schrijft de heer Van Rijswijk naar aanleiding van deze publicatie:
… ***Die algemene aanbieding aan allen is dus onvoorwaardelijk.*** De Heere zegt bijvoorbeeld niet: eerst moeten de onverschilligen wat meer serieus worden, anders

krijgen zij Mijn boodschap niet. Nee, allen krijgen *onvoorwaardelijk* Gods boodschap van het evangelie te horen: de aanrading, de oproep, de heenwijzing, de lokking, de nodiging, de aanbieding, de uitstalling, de bekendmaking of welke benamingen men er ook aan geven mag, komt tot iedereen in welke hoedanigheid hij ook onder het Woord verkeert.
Maar met de bijzondere aanbieding ligt het anders. In die bijzondere aanbieding wordt iets "toegezegd" of iets "beloofd". Zodra er sprake is van aanbieding in de betekenis van toezegging is die aanbieding niet algemeen en niet onvoorwaardelijk. We spreken dan van een voorwaardelijk aanbod. De Heere zegt de zaligheid toe aan hen die zich bekeren. In die zin spraken Calvijn en Turrettini van een voorwaardelijke aanbieding (of aanbod), zoals we zagen. Enz.

33. Terugbik in 1977

"De vereniging van 1907", bijdrage door J. Mastenbroek

… "We richten thans onze blik op de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, die we, voor de lezer die de naamsaanduiding verwarrend zou gaan vinden, breder willen aanduiden met het jaartal 1953. Zal niet een ieder, die de breuk der kerk ter harte gaat, het diep betreuren dat in 1953 er een splitsing ontstond in de gemeenten, die middellijkerwijs door de arbeid van ds. Kersten in 1907 waren verenigd, ja samengesmolten? Het is niet onder woorden te, brengen wat deze breuk teweeggebracht heeft in een kerkverband, waarin ruim 45 jaar de eenheid des Geestes door de band des vredes heerste, ook al waren er in die reeks van jaren spanningen en verdrietelijkheden. Echter, tot een kerkelijke breuk kwam het in die 45 jaren niet, al scheidden sommige wegen. De slaande hand des Heeren gedurende de oorlogsjaren, gevolgd door die vreselijke waterramp in het prille 1953 vermochten niet de eenheid te bevorderen; de wegen gingen uiteen ... Wie meer wenst te weten over hetgeen in 1953 gebeurde en zich breder wil oriënteren kan van beide zijden wel bronnen vinden waarin over die droeve scheuring geschreven is. Het heeft nu al weer dertig jaar geleden plaatsgegrepen en de gevolgen zijn er tot op vandaag.
We citeren vanuit dit kerkverband eerst wat dr. C. Steenblok schreef in zijn boek *De bestaansgrond der gemeenten,* een bundeling van eerder verschenen artikelen in De Wachter Sions. Daarin lezen we: 'De gemeenten onder leiding van ds. Ledeboer bleven aanvankelijk geheel op zichzelve staan. In 1907 zijn ze in grote meerderheid verenigd met de Kruisgemeenten, en met elkander saamgesmolten tot de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Ds. Boone ging tenslotte niet mee, en zo bleven de Oud Gereformeerde Gemeenten staan tegenover de Gereformeerde Gemeenten'.

In de eerder genoemde periodiek De Wachter Sions (25e jaargang, nr. 6 van 6 oktober 1977) maakte de heer L.M.P. Scholten een aanvang met een serie artikelen, die tot titel heeft "k Zal gedenken'. Een ons niet onbekend voorkomende titel overigens...

In deze eerste aflevering lezen we onder meer: ... Zeventig jaar geleden besloten de Gereformeerde Gemeenten, die ontstaan waren uit de arbeid van ds. Ledeboer, en de Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis, om met elkander in één kerkverband te gaan samenleven. Dat kerkverband kreeg de naam Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Dat kerkverband is er nog, tot op de huidige dag. Door stormen is het heen gegaan. Soms zelfs zo zwaar, dat het leek, dat er niets van zou overblijven. Hoe zijn de vijanden erop uit geweest om ze te ontbloten, te ontbloten tot haar fundamenten toe. Maar Gods hand is ten goede geweest en heeft onze gemeenten bewaard tot op de huidige dag.
In 1907 circa 40 gemeenten met zeven predikanten. In 1977, 54 gemeenten met acht predikanten. Zo te zien is er dus groei geweest in die zeventig jaren. Maar ieder weet wel, dat die groei niet in één onafgebroken lijn geweest is. Er is een tijd geweest dat het verband der gemeenten veel groter was. Totdat de crisis kwam van 1953'.
Tot zover de heer Scholten. We citeerden slechts.

De 'toepassing' die de heer Scholten maakt in dit verband is een andere dan schrijver dezes zou maken. Mocht er, ondanks 1953, nog eens een tijd aanbreken dat er van beide zijden slechts schuld zou overblijven. Mocht het beleefd en ingeleefd worden.

Dit hoofdstuk handelt over de vereniging - en nu hebben we een stukje scheuring behandeld. Ds. Kersten was een man van eenheid en wat door de hand des Heeren door hem mocht worden verricht werd zo kort na zijn dood teniet gedaan.
Ikabod! Mocht de Heere, waar in beide kerkverbanden, ook onder de ambten, er gevonden worden die mogen behoren tot de levende Kerk, nog schenken dat er eens een tijd zou aanbreken dat Efraïm Juda niet zal benijden en Juda Efraïm niet zal benauwen." Einde citaat Mastenbroek.

John Mastenbroek eindigt met het veelbetekenend: *Ikabod!* Enz.
De heer Scholten eindigt met: *In 1907 circa 40 gemeenten met zeven predikanten. In 1977, 54 gemeenten met acht predikanten. Zo te zien is er dus groei geweest in die zeventig jaren.* Enz.
Het is toch intriest om op deze manier Gods werk in de Gereformeerde Gemeenten (Nederland en Noord-Amerika) vanaf 1953 te negeren en alleen Gods goede hand op te merken over de Gereformeerde Gemeenten in Ned.! Liefde strekt zich ver uit. Ze ziet niet alleen wat goed is voor onszelf, maar ook voor anderen.
Wat een miskenning van Gods zorg in het roepen en uitzenden van een aantal knechten van God, die getuigenis van de Heere kregen over hun arbeid.
Om niet te spreken van hen die in 1953 bij hun kudde bleven waar de Heere hen geroepen had. We weten toch allen wel dat de roeping naar een ander kerkverband een persoonlijke zaak is, tussen de Heere en de mens?
De hoogte die men beklommen heeft in het kerkelijk leven heeft een aantal ambtsdragers de nek gebroken. Waar is de schuldbelijdenis tegenover de Heere en de mensen, de broeders?
Alleen, er is nog één groot voorrecht: als we nog leven, kunnen en mogen we met berouw over onze kerkelijke en persoonlijke zonden terugkeren naar de grote Koning van Zijn Kerk. Als we met één vingertop geloof Zijn kostbaar Middelaarskleed aanraken, worden onze zielen terstond gezuiverd van de helse droesem. Weliswaar blijft de schade die we veroorzaakt hebben bij onszelf en anderen. Een oorzaak om te blijven wenen in de poort, evenals Mordechaï.
Laten we liever eindigen waarmee ds. Lamain zijn korte bijdrage in dit boek besluit: *Och, dat mijn hoofd water ware!*

De vereniging van 1907, bijdrage door J. Mastenbroek. Red. Kleine kerkgeschiedenis. Den Hertog BV. 1984.

34. EEN EERLIJKE UITSPRAAK

"Ontslag dr. Steenblok onwettig; schorsing ds. Kok onzorgvuldig."
Kerkredactie R. D. 08-10-2007

In Dordrecht werd zaterdag een symposium gehouden ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Gereformeerde Gemeenten. De lezingen werden verzorgd door ds. M. Golverdingen en ds. A. Moerkerken.

De tegenstellingen in de Gereformeerde Gemeenten in de oorlogsjaren en in de jaren daarna zijn niet op de juiste wijze behandeld. De gevolgde procedure rond de afzetting van ds. Kok was aanvechtbaar. En bij het ontslag van dr. Steenblok als docent van de Theologische School zijn ernstige beleidsfouten gemaakt. "Dat ontslag was in strijd met de eigen regels van de kerk en moet daarom onwettig worden genoemd."
Dat zei ds. M. Golverdingen zaterdag in Dordrecht, tijdens het symposium "Gereformeerde Gemeenten na 100 jaar; ontwikkeling en positiebepaling."
Ds. Golverdingen (Boskoop) ging in zijn lezing "Bewaard en staande gehouden" onder meer in op de problemen rond ds. R. Kok (1950) en rond dr. C. Steenblok (1953). ***Ds. Kok*** *vereenzelvigde,* volgens de synode in januari 1950, *de beloften met het aanbod van genade.* Dat stond voor de synode op gespannen voet met de algemene overtuiging binnen de gemeenten dat de beloften van het genadeverbond alleen aan de uitverkorenen zijn vermaakt, terwijl de aanbieding van het Evangelie komt tot ieder die het Woord hoort.
"De gevolgde procedure was gebrekkig en aanvechtbaar", zei ds. Golverdingen. "Dr. Steenblok had namens het curatorium de synode vervroegd bijeen geroepen, maar hij was in het geheel niet bevoegd zo'n oproep te doen. Er was geen rapport over de opvattingen van ds. Kok, dat de afgevaardigden konden gebruiken bij hun beraad.
De preses, ds. D. L. Aangeenbrug, gaf ds. Kok geen gelegenheid meer om iets voor te lezen uit een boekje van de gebroeders Erskine en J. Fisher, dat het aanbod van de genade vertolkte. Elke nadere fundering van de uitspraak in Schrift en belijdenis ontbrak in de acta van de synode. De behandeling van de Veenendaalse predikant was beslist onzorgvuldig."

Op de generale synode van 1953 werd er scherpe kritiek op **dr. Steenblok** als docent geuit. De preses, ds. A. Verhagen, onthield hem de mogelijkheid om iets tot zijn verdediging te zeggen. Er was, volgens ds. Golverdingen, sprake van "een brede en verwarde bespreking." "De synode ging bij het ontslag van dr. Steenblok voorbij aan de eigen statuten dat bij benoeming of ontslag van docenten vooraf het oordeel van het College van Curatoren moest zijn ingewonnen."
Vervolgens maakte de synode "een ernstige beleidsfout." De vergadering werd niet verdaagd. Evenmin werd een commissie van onderzoek ingesteld. Uiteindelijk ging de synode over tot een schriftelijke stemming in een besloten zitting.
"Daarop verlieten de predikanten Aangeenbrug, Van de Ketterij en Mallan, en de ouderlingen Hage en Bas onder luid protest de zaal. Dr. Steenblok, die geen afgevaardigde was, volgde hen. Vervolgens onthief de synode bij schriftelijke stemming dr. Steenblok van zijn functie als docent wegens diens eenzijdigheid in het geven van onderwijs."
In het licht van de geschiedenis kon ds. Golverdingen niet anders oordelen dan dat het ontslag van dr. Steenblok werd geforceerd. "Het ontslag was in strijd met de eigen regels van de kerk en moet daarom onwettig worden genoemd."

Ten aanzien van het opleidingsniveau van predikanten vindt ds. Golverdingen dat het ideaal van ds. Kersten nog niet is bereikt. "Ds. Kersten stond een volwaardige academische vorming voor ogen. Uitbouw van de Theologische School tot een kleine universiteit zal in de toekomst serieus moeten worden overwogen. Tegelijkertijd moet er ruimte blijven voor broeders die als de vissers uit Galiléa tot het ambt zijn geroepen, maar niet aan de voeten van Gamaliël hebben gezeten."

Geloofsbeleving

Ds. A. Moerkerken, rector van de Theologische School, wees tijdens zijn lezing "Bewaren en bekeren" onder meer op een verschuiving in de geloofsbeleving van sommigen. "We zouden dit andere geestelijke klimaat kunnen omschrijven als een sterker accent op het geloof en minder nadruk op de noodzaak van de wedergeboorte, waarbij het soms schijnt of dit laatste woord besmet is. Meer aandacht is er voor de reactie die God van de mens vraagt op de prediking, minder aandacht voor het feit dat er een wonder van God in ons leven moet gebeuren. Meer vrees voor dode lijdelijkheid dan voor menselijk activisme."

Binnen de Gereformeerde Gemeenten verschenen de afgelopen jaren enkele publicaties die volgens ds. Moerkerken op verschillende punten aansluiten bij deze veranderde geloofsbeleving. "De besprekingen in De Saambinder zorgden op hun beurt weer voor scherpe reacties. In het proces van meningsvorming ging ook het internet met zijn mailmogelijkheden en discussiesites een soms minder fraaie rol spelen."

Het gaat hier volgens ds. Moerkerken niet om kleinigheden. "We moeten de accenten die de verkondiging van Gods Woord in onze gemeenten altijd hebben gekenmerkt, niet verliezen. Ambtsdragers moeten zich niet te gemakkelijk wijs laten maken dat die prediking wortelt in de negentiende-eeuwse gezelschappen. En we moeten zulke dingen al helemaal niet zelf gaan verkondigen. Natuurlijk hebben onze predikanten zich altijd weer voor Gods aangezicht kritisch te bezinnen op de boodschap die zij brengen. Maar we moeten ons niet laten ontnemen wat ons dierbaar was en is. Bedenken we dat de door velen versmade en onder kritiek gestelde boodschap in de geschiedenis van ons kerkverband velen tot eeuwige zegen is geweest: er werden mensen onder tot God bekeerd en Gods kinderen werden gevoed."

Het is, volgens ds. Moerkerken, onmogelijk om de Gereformeerde Gemeenten lief te hebben en tegelijkertijd kritiek te hebben op de prediking. "Dat kan nooit samengaan."

Gescheurde kerk

Het symposium werd geopend door ds. J. J. van Eckeveld, preses van de lopende generale synode. Naar aanleiding van Psalm 74 sprak hij over de verwoesting van Jeruzalem. "Bij dit jubileum is er geen reden tot triomfalisme. Hebben we gewaakt zoals we moesten waken? De kerk is een gescheurde kerk. Er is verwondering om wat God heeft willen doen, er is ook beschaamdheid om wie wij geweest zijn."

De Gereformeerde Gemeenten zijn, volgens ds. Van Eckeveld, een deeltje van de zichtbare kerk. "Maar ook al zouden de Gereformeerde Gemeenten verdwijnen, Christus houdt Zijn Kerk in stand."

Tijdens een forum, dat geleid werd door J. H. Mauritz, werden onder meer vragen gesteld bij een stelling van ds. Moerkerken: "Met het "weren van de kandelaar" bedoelt Gods Woord het verdwijnen van Gods kinderen." Hoe dat bedoeld was.

Ds. Moerkerken: "Vaak wordt gedacht dat het Woord verdwijnt, als de kandelaar geweerd wordt. Maar in het Bijbelboek Openbaring wordt met de kandelaar de zeven

gemeenten genoemd, dus de gemeente in de diepe zin van het woord, de bruid van Christus. Dan kan er nog kerk worden gehouden, er wordt nog gepreekt en gecatechiseerd. Het kerkelijk leven gaat gewoon door, maar de kandelaar is weg. Dan is er geen most meer in de druiventros."

Iemand wilde weten of het niet de roeping van de kerk is om te proberen om geslagen breuken te herstellen.
Ds. Golverdingen wees op de commissie Kerkelijke eenheid en verscheidenheid die de laatste jaren gesprekken voert met andere kerken. "Wij kunnen elkaar niet ontmoeten zonder in gesprek te gaan. Dat proberen we te doen. Daarvan moeten we geen wonderen verwachten, maar dit is wel onze dure roeping."

Kerkscheuringen zijn niet altíjd alleen mensenwerk, zei ds. Moerkerken op een vraag. "Er is in iedere kerkscheuring wel iets menselijks, maar dat betekent anderzijds nog niet dat kerkelijk samengaan altijd vrucht van Gods Geest is. Er zou altijd droefheid moeten zijn over de verbreking van Jozef. Wie echter uiting geeft aan zijn droefheid over de kerkelijke gescheidenheid binnen de gereformeerde gezindte, is niet integer als hij tegelijk blijk geeft van zijn afkeer van de bevindelijk gereformeerde prediking."

Eén van de stellingen van ds. Golverdingen was: "De uitbouw van de Theologische School tot een hogeschool of universiteit is opdracht voor de toekomst." Men wilde wel weten wat de rector, ds. Moerkerken, daarvan vond.
"Zó, als stelling, vind ik het te kort door de bocht", zei deze. "De lessen op de Theologische School moeten inderdaad op een zo hoog mogelijk peil gegeven worden. Dat is buiten kijf. Maar ik zou niet graag bij de toelating van studenten ook een criterium leggen bij het peil van de vooropleiding. Wij willen graag iets horen over iemands bekering en over iemands roeping, maar hechten minder belang aan iemands opleidingsniveau."
Ds. Golverdingen reageerde: "Wij leggen de maatstaf minder hoog dan men in de Reformatie en in de Nadere Reformatie deed. Dat is prima, zolang we maar blijven streven naar het maximaal haalbare. Daarbij ben ik het eens met de opvatting dat er ruimte moet zijn voor een gelaagdheid in de broeders die tot de studie worden toegelaten."

Jongeren in de gereformeerde gezindte gaan vaak op een positieve manier interkerkelijk met elkaar om. Hoe moeten we dat zien, vroeg forumleider Mauritz.
Ds. Moerkerken: "Comrie zei: Zij zijn mijn vrienden die in de bevindelijke doorleving van de drie stukken één zijn. Laten we goede interkerkelijke contacten waarderen. Maar ik hoop ook dat jongelui beseffen hoeveel ze te danken hebben aan de kerk waarin de Heere hen een plaats heeft gegeven. Het eten zal bij de buren ook wel eens lekker zijn, maar eten doe je toch het liefst thuis."

35. Ds. Mallan blij met "eerherstel dr. Steenblok"

Positieve reacties vanuit GGiN en CGK op uitspraken ds. M. Golverdingen tijdens jubileumsymposium GG

Reform. Dagblad 9 oktober 2007

ALBLASSERDAM - De behandeling van ds. R. Kok door de generale synode van de Gereformeerde Gemeenten in 1950 was "beslist onzorgvuldig", het ontslag van dr. C. Steenblok als docent door de synode van 1953 "onwettig", stelde ds. M. Golverdingen zaterdag op het jubileumsymposium van de Gereformeerde Gemeenten. Hoe wordt er vanuit de Gereformeerde Gemeenten in Nederland (GGiN) en de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) op zijn uitspraken gereageerd?

Ds. F. Mallan, emeritus predikant binnen de GGiN, zegt met blijdschap in zijn hart kennis te hebben genomen van wat ds. Golverdingen opmerkte. "Ik was blij dat ik het las. Wat nu gezegd is, is historisch correct. Ik beschouw dit als een eerherstel, als een rehabilitatie van dr. Steenblok. Ik vind het erg dat hij dit zelf niet meemaakt, maar ben anderzijds dankbaar dat ik dit op zo hoge leeftijd nog wel mag meemaken. Men heeft ons altijd als "scheurmakers" gezien, maar uit de lezing van ds. Golverdingen blijkt wel dat er op de synode in 1953 niet kerkrechtelijk is gehandeld. Wij konden daarom niet blijven. Door ons weggaan hebben wij getuigenis willen geven van onze bezwaren. De Heere geeft daar na 54 jaar getuigenis van."
Ds. Mallan weet niet of de zienswijze van ds. Golverdingen diens privé-opvatting is of dat hij deze moet beschouwen als de opvatting van het kerkverband. "Ik heb het alleen in de krant gelezen; ik ben niet op de hoogte van de status van deze uitspraken."
De gesprekken die de commissie kerkelijke eenheid en verscheidenheid van de Gereformeerde Gemeenten de laatste jaren heeft gevoerd met een commissie van de GGiN werden door de laatste opgeschort in afwachting van het historisch onderzoek naar de gebeurtenissen uit 1953.

Kunnen de gesprekken, nu dat onderzoek is verricht, worden hervat?
"Daarover kan ik alleen niets zeggen. We zullen het daarover in de commissie moeten hebben. De Heere zal bijeenbrengen wat bijeen hoort, maar het is ook de Heere alleen Die waarlijk eenheid kan bewerken."

Ds. R. Kok
De christelijke gereformeerde predikant ds. J. W. Schoonderwoerd, secretaris van het deputaatschap voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland, noemt de uitspraken van ds. Golverdingen inzake de schorsing van ds. R. Kok (die zich nadien aansloot bij de CGK; red.) "toch wel opmerkelijk. Ds. Golverdingen heeft duidelijk uitgesproken dat er aan de door de synode gevolgde procedure veel schortte. Het zou mooi zijn als de Gereformeerde Gemeenten nu ook als kerk een uitspraak in dezen zouden doen."
De Sliedrechtse predikant, die op dit moment in het CGK-orgaan *De Wekker* een artikelenreeks wijdt aan de Gereformeerde Gemeenten, vraagt zich wel af "wat ds. Golverdingen hier nu mee wil. Het blijft toch wat bij de constatering dat de gang van zaken destijds onzorgvuldig was. Ik zou het waarderen als hier ook een inhoudelijk vervolg op zou komen. Natuurlijk, de formele kant van de zaak is belangrijk: als de

synode zich aan haar regels had gehouden, was het misschien niet tot een schorsing gekomen. Maar inhoudelijk liggen er ook nog wel de nodige vragen. Volgens ds. Golverdingen was er bijvoorbeeld geen rapport over de opvattingen van ds. Kok, en ontbreekt in de Handelingen van de synode elke nadere fundering van de uitspraak in Schrift en belijdenis. Zou zo'n rapport er dan niet alsnog moeten komen? Dan zal werkelijk blijken in hoeverre de schorsing van ds. Kok terecht of onterecht is geweest."